

UNIVERSITY *of*
HAWAII
PRESS

MARIA VICTORIA
R. BUNYE AND
ELSA PAULA YAP

**CEBUANO FOR
BEGINNERS**

CEBUANO FOR BEGINNERS

PALI Language Texts: Philippines
(Pacific and Asian Linguistics Institute)

Howard P. McKaughan

Editor

CEBUANO FOR BEGINNERS

by
Maria Victoria R. Bunye
and
Elsa Paula Yap

University of Hawaii Press
Honolulu 1971

UNIVERSITY of
HAWAI'I
PRESS

OPEN ACCESS

Open Access edition funded by the National Endowment for the Humanities / Andrew W. Mellon Foundation *Humanities Open Book Program*.

Licensed under the terms of Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0), which permits readers to freely download and share the work in print or electronic format for non-commercial purposes, so long as credit is given to the author. The license also permits readers to create and share derivatives of the work, so long as such derivatives are shared under the same terms of this license. Commercial uses require permission from the publisher. For details, see <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>. The Creative Commons license described above does not apply to any material that is separately copyrighted.

Open Access ISBNs:

9780824879778 (PDF)

9780824879761 (EPUB)

This version created: 30 May, 2019

Please visit www.hawaiiopen.org for more Open Access works from University of Hawai'i Press.

The work reported herein was performed pursuant to a contract with the Peace Corps, Washington, D.C. 20525. The opinions expressed herein are those of the authors and should not be construed as representing the opinions or policy of any agency of the United States Government.

*Copyright © 1971 by University of Hawaii Press
All rights reserved*

PREFACE

The lessons herein were developed under a contract with the Peace Corps (PC 25-1507) at the University of Hawaii under the auspices of the Pacific and Asian Linguistics Institute. Earlier drafts of the lessons were tested in Peace Corps training sessions at Hilo, Hawaii.

Many have contributed to their development. The authors are indebted to trainees, instructors, coordinators and administrators of the Peace Corps for their suggestions and help.

This text is one of a series. Others include a vocabulary and grammatical notes for Cebuano and similar materials for other Philippine languages.

Howard P. McKaughan
Editor

CONTENTS

<i>Preface</i>	vii
Part I: Introduction	1
Part II: The Language Textbook	7
Part III: Types of Pattern Drills	9
Part IV: Notes to the Teacher	16
LESSON 1	1
Greetings	1
Particles: [sab], [man], [pod]	1
LESSON 2	5
Greetings: variation	5
Particle: [lang]	5
LESSON 3	9
Greetings: variation	9
Particles: [man], [diay]	9
LESSON 4	13
Demonstrative Pronouns: <u>kini</u> -class	13
Question Words: <u>unsa</u> , <u>kinsa</u>	13
Topic Case Markers: [si], [ang]	13
LESSON 5	20
Personal Pronouns: 1st set, singular, <u>akó</u> -class	20
Interrogative Statements	20
Supplementary Materials: Lessons 1-5	29
LESSON 6	31
Non-Verbal Affix: (taga-)	31
Place Marker: [sa]	31
LESSON 7	39
Personal Pronouns: 1st set, plural, <u>akó</u> -class	39
Particles: [na], [ra], [gyud]	39
Verb: (mu-) class	39
Focus: Actor	39
Mood: Factual and Non-Factual	39
Aspect: Neutral	39
LESSON 8	52

CONTENTS

Personal Pronouns: 2nd set, preposed possessive, <u>áko</u> -class	52
Agentive Case Markers: [ni], [sa]	52
Demonstrative Pronouns: <u>nia</u> -class	52
Tag Question: <u>dili ba?</u>	52
Supplementary Materials: Lessons 6-8	62
LESSON 9	64
Adjectives: Simplex Form	64
Non-verbal Affix: (-a/-ha)	64
LESSON 10	73
Adjectives: Simplex Form	73
Oblique Case Marker: [ug]	73
Ligature: [nga]	73
Supplementary Materials: Lessons 8-10	85
LESSON 11	87
Existential Form: <u>aduna</u>	87
Negation: <u>wala</u>	87
Personal Pronouns: 3rd set, <u>nako</u> -class	87
Noun Marker: (-y)	87
LESSON 12	103
Personal Pronouns: 3rd set, <u>nako</u> -class in Indirect Discourse	103
Question Words: <u>asa</u> , <u>ngano</u> , <u>pila</u>	103
Particles: [kay], [aron], [uban]	103
Supplementary Materials: Lessons 11-12	113
LESSON 13	115
Question Word: <u>hain</u>	115
Demonstrative Pronouns: <u>nia</u> -class	115
<u>Sa</u> -phrase indicating Location	115
Verb: (mag-) class	115
Focus: Actor	115
Mood: Factual and Non-Factual	115
Aspect: Progressive	115
Supplementary Materials: Lessons 11-13	125
LESSON 14	127
Question Words: <u>pila</u> , <u>anus-a</u>	127
Non-Verbal Affix: (ika-)	127
Particle: [ka]	127
Months, Seasons, Years	127
Numerals	127
LESSON 15	132
Question Word: <u>tagpila</u>	132
Non-Verbal Affix: (tag-)	132
LESSON 16	139

CONTENTS

Question Words: <u>pila</u> , <u>unsa</u>	139
Days of the Week	139
Supplementary Materials: Lessons 14-16	147
LESSON 17	149
Hour Marker: [ala]/[alas]	149
Marker: [sa]	149
LESSON 17A	155
A Question Word: <u>pila</u>	155
Weights and Measures	155
LESSON 18	162
Pseudo-Verb: <u>Gusto</u> + Non-Factual Mood of the verb	162
Afactual Mood (Imperative) (pag-) + V base	162
Negation: <u>Ayaw</u> + V base	162
Supplementary Materials: Lessons 17-18	173
LESSON 19	175
Pseudo-Verb: <u>kinahanglan</u> + Non-Factual Mood of the verb	175
Adverbial construction: [ug] + adverb	175
LESSON 20	186
Verb: (mag-) class	
Focus: Actor	
Mood: Factual and Non-Factual	
Aspect: Progressive	186
Hortatory Expression: (mag-) class V + <u>kita</u>	186
Supplementary Materials: Lessons 19-20	196
LESSON 21	198
Adjectives: Simplex Form	198
Non-Verbal Affixes: (ka-) (gi--on)	198
LESSON 22	211
Preposed Possessive Pronouns: 2nd set, <u>áko</u> -class	211
Non-Verbal Affix: (-a/-ha)	211
Adjectives:	
Pluralization: Non-Verbal Affix (-g-)	
Comparative Form: [mas] + Adj base	
Superlative Form: [labing] + Adj base	211
Personal Pronouns: 4th set, <u>kanako</u> -class	211
Supplementary Materials: Lessons 21-22	225
LESSON 23	228
Adjectives: Full Reduplication + [pa]	228
Contrast between the particles [pa] and [na]	228
LESSON 24	237
Adjectives: Non-Verbal Affix (pala-)	237

CONTENTS

Verb: (-on) class	
Focus: Goal	
Mood: Factual and Non-Factual	
Aspect: Neutral	237
Demonstrative Pronouns: <u>niini</u> -class	237
LESSON 25	248
Demonstrative Pronouns: <u>dinhi</u> -class Compound Form:	
<u>nia dinhi</u>	248
Personal Pronouns: 4th set, <u>kanako</u> -class	248
LESSON 25A	258
Demonstrative Pronouns: <u>nganhi</u> -class	258
Supplementary Materials: Lessons 23-25A	266
LESSON 26	269
Nominalizing Affixes: V base + (-an)	
V base + (-anan)	269
Verb: (-an) class	
Focus: Benefactive/Locative	
Mood: Factual and Non-Factual	
Aspect: Neutral	269
LESSON 27	277
Existential Form: <u>may</u>	
Negation: <u>wala</u>	277
LESSON 28	290
Demonstrative Pronouns: <u>anhi</u> -class	290
Compound Demonstratives: <u>nia dinhi anhi dinhi</u>	290
Question Words: <u>asa, hain, diin</u>	290
<u>Dili</u> and <u>Wala</u> in Verbal Construction expressing Time	
Meaning	290
LESSON 29	305
Question Word: <u>kang kinsa</u>	305
Personal Pronouns: 4th set, <u>kanako</u> -class	305
Oblique Case Markers: <u>para kang para sa</u>	305
Supplementary Materials: Lessons 26-29	315
LESSON 30	318
Verb: (maka-) class	
Focus: Actor	
Mood: Non-Factual	
Aspect: Aptive	318
Afactual Forms:	
V base	
V base + (-a/-ha)	
(paN-) + V base	318
Negation: <u>ayaw</u>	318
LESSON 31	328

CONTENTS

Afactual Mood: Verbal Affixes	
(-i) in Benefactive & Locative Focus	
(i-) in Instrumental Focus	
(i-), (-1) in Goal Focus	328
LESSON 32	341
Verb: Stative Forms	341
Affixes: (gi-)	
(gi--an/-han)	341
Negation: <u>wala</u> + (-a/-ha)	
<u>wala</u> + (-i/-hi)	341
Supplementary Materials: Lessons 30-32	352
LESSON 33	355
Verb: (ma-) class	
Focus: Actor	
Mood: Factual and Non-Factual	
Aspect: Neutral	355
Distributive Aspect: (manga-) (maN-)	355
LESSON 34	365
Verbal Affixes in Dependent Clauses:	
(pag-/pagka-)	
(ig-/igka-)	365
Nominalized Verb: (pag-) + V base	365
Question Words: <u>anus-a</u> , <u>kanus-a</u>	365
LESSON 35	378
Cumulative Review	
Focus: Actor, Goal	
Mood: Factual, Non-Factual	
Verbal Affixes in Dependent Clauses	
Demonstrative Pronouns: <u>kini</u> -class <u>niini</u> -class	378
Supplementary Materials: Lessons 33-35	391
LESSON 36	394
Verb: (-on), (-an) classes	
Focus: Goal, Benefactive	
Mood: Factual, Non-Factual, Afactual	
Aspect: Neutral	394
LESSON 37	403
Cumulative Review: Verbs	
Focus: Goal, Benefactive	
Mood: Factual, Non-Factual, Afactual	403
Supplementary Materials: Lessons 36-37	414
LESSON 38	416

CONTENTS

Verb: (maka-) class	
Focus: Actor	
Mood: Factual and Non-Factual	
Aspect: Aptative	416
LESSON 39	425
Verb: (maka-) class	
Focus: Actor	
Mood: Factual and Non-Factual	
Aspect: Aptative	425
LESSON 40	434
Verb: (ma-) class*	
Focus: Goal	
Mood: Factual and Non-Factual	
Aspect: Aptative	434
Supplementary Materials: Lessons 38-40	446
LESSON 41	449
Verb: (ma--an/-han) class	
Focus: Goal, Locative	
Mood: Factual and Non-Factual	
Aspect: Aptative	449
LESSON 42	464
Cumulative Review of Verbs:	
Focus: Goal, Benefactive	
Mood: Factual, Non-Factual, Afactual	464
LESSON 43	477
Verb: (magpa-) class	
Focus: Actor	
Mood: Factual and Non-Factual	
Aspect: Progressive Causative	477
Verb: (ipa-) class	
Focus: Goal ¹ , Instrumental	
Mood: Factual and Non-Factual	
Aspect: Causative	477
Supplementary Materials: Lessons 41-43	492
LESSON 44	494
Verb: (pa--an) class	
Focus: Benefactive	
Mood: Factual, Non-Factual, Afactual	
Aspect: Causative	494
Verb: (pa--on) class	
Focus: Goal ²	
Mood: Factual, Non-Factual, Afactual	
Aspect: Causative	494

CONTENTS

LESSON 45	504
Verbs: Causative Aspect Afactual Mood	504
(pagpa-) -Focus: Actor	
Progressive Causative Mood	504
(ipa-) - Focus: Instrumental, Goal ¹	504
(pa- -i) - Focus: Benefactive, Goal ¹	504
(pa- -a) - Focus: Goal ²	504
Supplementary Materials: Lessons 44-45	512
GLOSSARY	516
APPENDIX I: Coverage of Structures	558
A. Charts of Personal Pronouns	558
B. Charts of Demonstrative Pronouns	559
C. Case Markers: Topic, Agentive, Oblique	560
D. Verbal Affixes: Focus, Mood, Aspect	560
E. Non-Verbal Affixes	563
F. Adjectives	564
G. Particles	564
H. Question Words	565
I. Existential Forms, Negations, Ligatures	565
J. Prepositions	565
APPENDIX II	566
A. Useful Classroom Expressions	567
B. Common Expressions Used in Different Contexts	574
C. Useful Questions/Expressions for Use during Informant Sessions	579
D. Miscellaneous Idiomatic Expressions	582
E. Questions Relating to Filipino Host Family	584
F. Questions Relating to Biographical Information	590
APPENDIX III: Some Useful Lexical Items	596
SUPPLEMENTARY MATERIALS I	604
A. Cebuano Phonology Lessons	604
B. Intonation Contour	604
SUPPLEMENTARY MATERIALS II: Readings for Comprehension	637
A. Narratives for the dialogues	638

CONTENTS

B. Short paragraphs (contextual), followed by Questions and Answers	651
C. Games	666
D. Legends	669
E. Recipes	679
F. Songs and Riddles	697

Part I: Introduction

The Cebuano language. The Cebuano language, also called Sugbuhanon, Cinibuhano and Binisaya, belongs to the Malayo-Polynesian (Austronesian) language family. It is spoken by some seven million native speakers, which is approximately twenty-four per cent of the total Philippine population estimated at thirty-two million.

It is spoken in the following provinces: Cebu (including the islands of Camotes, Bantayan and Mactan), the western half of Leyte, Negros Oriental and the island of Siquijor, and in certain parts of Bukidnon, Agusan, Surigao, Davao, Cotabato, Zamboanga del Sur, Masbate, Lanao del Norte, Misamis Occidental and Misamis Oriental.

There are several dialects of Cebuano, but the dialect spoken in Cebu, Negros and Leyte is considered the standard dialect. The dialect used in this text is the standard Cebuano dialect.

Learning a foreign language. There are four skills involved in learning a foreign language, namely: listening, speaking, reading, and writing. Since language is most completely expressed by verbalization, listening and speaking are taught first. This is the basis of the principle of the aural-oral approach. Reading and writing as written (graphic) representations of the oral language are taught after proficiency in listening and speaking is acquired.

Learning to speak a foreign language involves the acquisition of proficiency in pronunciation, grammar and vocabulary, and a certain degree of comprehension and fluency. A person is said to have learned a foreign language when he has acquired the ability to use the structures of that language with ease and without any interference from his native language, in various contexts at normal speech rate approximating the speech of a native speaker.

In the process of language acquisition, it is natural for the learner to assume that the features of his native language have exact corresponding features in the target language, and in his

CEBUANO FOR BEGINNERS

own mind, he tries to understand the linguistic system of the foreign language by 'analyzing' it on the basis of what he knows about his language.

In general, structural similarities are shared by languages that belong to the same language family, e.g., Spanish and Italian, Spanish and French, Cebuano and Tagalog, Cebuano and Hiligaynon, etc. However, if the native language of the learner belongs to a language family that is far removed from the target language, the instances of similarities are few and structural differences are many. These structural differences cause interference in language learning. This can be overcome by a conscious and conscientious attempt at repeating accurately the models given by the native speaker.

The structure of language is divided into three levels. They are:

1. The level of Phonology which deals with the segmental system (sounds) and the suprasegmental system which includes stress, pitch, intonation and rhythm;

2. The level of Morphology which describes the combination of sounds and sequences of sounds to form words; and

3. The level of Syntax which describes the combination of words to make up a clause or phrase, and the combination of clauses or phrases to make up a sentence.

Each level is an independent system, i.e., it can be learned and studied as a separate entity. However, learning a foreign language is more than learning a description of it. The goal of a learner is to be able to understand the speakers of that language, to be able to use the language effectively, and to be able to understand its linguistic units and their meanings as well as the cultural message they convey.

Aims of the Course: Goals and Objectives

The goals and objectives of the Cebuano language course are the following:

1. To learn the sound system and the intonation pattern of the target language. On the recognition level, this means that the learner must be able to perceive and understand accurately the different sounds produced by a native speaker. On the pro-

Part I: Introduction

duction level, this suggests that the learner must be able to approximate the speech of a native speaker in relation to pronunciation and intonation.

2. To master a limited but workable vocabulary learned through context and to be able to apply it in similar fashion. This suggests that vocabulary-building should be subordinated to a solid foundational knowledge of structures by which words, as they are learned, can be fitted correctly into their respective slots in a pattern in any given discourse.

3. To understand and acquire a mastery of the basic syntactic structures of the language. Understanding implies the ability of the learner to select certain types of structures to fit various situations in any given context. Mastery suggests that the learner can manipulate the basic structures of the language for efficient and effective communication.

4. To acquire a mastery of the basic conversational sentences and to understand fully the various contexts in which they are used. The basic conversational sentences serve as foundations for making responses in situations which simulate 'real-life' communication situations.

5. To acquire an understanding of and familiarity with the culture that the language represents. The ultimate goal in the study of a foreign language is to understand the culture as expressed by that language. In the beginning stages of foreign language learning, this (the culture) is hardly evident to the learner for the following reasons: first, he has not acquired a mastery of the linguistic system through which the cultural values and all their implications are expressed; and second, he has not acquired a 'feel' for the language that he is learning.

The learner can work towards acquiring an over-all view of the culture by attempting to understand and become aware of the specific cultural items and patterns as they co-occur with the linguistic structures.

The Application of the Aural-Oral Method in Learning a Foreign Language. From the terms aural for listening, and oral for speaking, one gets a quick insight into the main principles of the method.

Principle 1. Learn to listen and speak before reading and writing. The skill involved in listening is the accurate recognition of the different sounds and sequences of sounds of the

CEBUANO FOR BEGINNERS

language as they are produced by the native speaker. It also includes the recognition of the different degrees of stress, levels of pitch and various intonation patterns. The speaking skill suggests an acquisition of fluency and comprehension, as well as a mastery of the features of the phonological, morphological and syntactic levels of the language. The ability to approximate the speech of an educated native speaker is gained through constant accurate repetition and diligent practice.

Principle 2. Learn basic conversational sentences as accurately as possible as they are used in different contexts. These basic sentences illustrate in capsule form the structural features of the language. As new patterns are learned, variations of these sentences can be done through expansion, conversion, and transformation, to name a few.

Principle 3. The syntactic features of the language are learned through pattern practice. A sentence pattern is abstract, but the sentences that fit into a pattern are concrete. In pattern practice, the whole idea is to understand and master the pattern, not the sentences that go into that pattern. Once a pattern is learned, it is easy to construct sentences.

Principle 4. Learn a limited but functional vocabulary in the beginning. Often, a learner is under the impression that knowing a lot of words is an indication of knowing a language. Words are meaningless if they are not used in context or not used correctly. A mastery of the sound system and the basic grammatical structure of the language must be acquired first before extensive vocabulary-building.

Principle 5. Learn to speak the target language at a normal conversational speech rate with no interference from the native language. An inaccurate or distorted rendition of a model from the target language is unacceptable as substitute for fluency.

Principle 6. Learn to understand some cultural implications expressed by the linguistic units. This contributes towards achieving a general view of the culture and the people which will facilitate effective communication.

Some Features of Cebuano Structure. By way of an introduction to the language, some features of the target language are given here. These features are not present in English.

1. In the phonological level:

Part I: Introduction

The sound (phoneme) /p/ is not aspirated, i.e., it is not accompanied by a 'puff of air' like the English /p/ in initial position. It is pronounced like the final /p/ in tap, nap, trap. The unaspirated initial /p/ in Cebuano is often heard by English speakers as /b/.

The glottal stop /ʔ/ is not easily heard by an English speaker because it is not a significant feature of the English sound system. It is the sound found medially and heard in the English expression uh-uh [uhʔuh] meaning 'no'.

The sound /ŋ/ written as ng occurs initially in words. Since this is not true in English, the production of the nasal /ŋ/ requires some practice.

2. In the morphological level:

The system of affixation is probably one of the most interesting features of Cebuano morphology. Affixation occurs initially (prefix), medially (infix), and finally (suffix). There is no infixation in English. One or more types of affixation may occur in one word.

Examples:

igsoon	'sibling'	<u>k</u> igsoon <u>an</u>	'sibling relation
balay	'house'	<u>k</u> agalayan	'hamlet' ship'
Cebuano	'Cebuano'	<u>C</u> inibuhano	'the Cebuano language'

Partial and full reduplication of words is another morphological feature of the language. Examples:

gamay	'small'	gamay-gamay	'a bit small'
taas	'tall'	taas-taas	'a bit tall'
daro	'farm'	mag <u>d</u> adaro	'farmer'
balaod	'law'	mag <u>b</u> abalaod	'lawyer'

3. In the syntactic level:

A unique syntactic feature found in Cebuano and all the other Philippine languages is the grammatical component called focus. Focus states the relationship between the topic and the verb. The focus of the sentence is the topic of the sentence. Examples:

a) When the topic of the sentence is the actor or doer of the action, the sentence is in the Actor Focus construction.

CEBUANO FOR BEGINNERS

b) When the topic of the sentence is the goal or object or that which receives the action, the sentence is in Goal Focus construction.

c) When the topic of the sentence is the person for whom a certain action is done or for whose benefit an action is done, the sentence is in Benefactive Focus construction.

The following sentences illustrate the three focus constructions mentioned above. The topic is underlined. Notice that the sentences convey basically the same meaning. The verb is palit 'buy' and the topic is marked by either si or ang.

AF
construction: Magpalit si Pedro ug pan sa tindahan para ni Ana.
'Pedro will buy bread at the store for Ana.'

GF
construction: Paliton ni Pedro ang pan sa tindahan para ni Ana.'
'Pedro will buy bread at the store for Ana.'

BF
construction: Palitan ni Pedro ug pan sa tindahan si Ana.
'Pedro will buy bread at the store for Ana.'

The different focus constructions are designated by certain affixes, as in (mag-) for AF, (-on) for GF, and (-an) for BF.

Part II: The Language Textbook

The Cebuano language text contains forty-seven lessons and nineteen supplements to the lessons, three appendices and two sets of supplementary materials, a glossary and an index.

- I. The Format of the Lesson:
 - A. The lesson contains a heading labelled Structural Content which gives the new structures presented in the lesson.
 - B. The Setting introduces the dialogue.
 - C. The Dialogue is presented twice.
 1. The first rendition is written out in full with the English glosses interpreted as closely as possible to the acceptable English equivalents.
 2. The second rendition gives the breakdown of the dialogue into its constituent parts. The English glosses are literal translations. The parentheses isolate the affixes from the base, while the brackets identify the case marking particles and attitudinal particles.
 - D. The Related Utterances contain phrases and sentences not restricted by the structural content of the lesson and that are substitutable for some expressions given in the dialogue. These utterances when not substituting for expressions in the dialogue may be used to introduce a variation or expansion of the dialogue context.
 - E. The Vocabulary List contains the new lexical items found in the lesson. They are arranged alphabetically according to the Cebuano entries.
 - F. The Drills follow the vocabulary list. (The different types of drills are discussed separately).
 - G. The Lexical/Grammar Notes contain structural or cultural explanations about certain items in the lesson. The notes on grammar describe the structural features introduced in the lesson. A summary of sentence patterns illustrates the types of patterns and their variations as they are used in the drills.

CEBUANO FOR BEGINNERS

II. The Supplementary Materials appear at an interval of 2-4 lessons. These materials are designed to provide additional sources of dialogues and narratives used in different contexts.

III. Appendices and Supplementary Materials:
The following are contained in the section on Appendices and Supplementary Materials.

Appendix I Summary of Structural Content Charts

Appendix II A. Useful Classroom Expressions
B. Common Expressions
C. Useful Question/Expressions for Informant Sessions
D. Miscellaneous Idiomatic Expressions
E. Questions about the Filipino Host Family
F. Questions relating to biographical information

Appendix III Some Useful Lexical Items (single-word entries)

Supplementary Materials:

I. A. Cebuano Phonology Lessons
B. Intonation Contour

II. Readings for Comprehension

A. Narrative for the Dialogues
B. Short Paragraphs followed by Questions and Answers
C. Native Games
D. Legends
E. Recipes for Native Dishes
F. Songs and Riddles

Part III: Types of Pattern Drills

A. Repetition Drill. This drill consists of merely repeating sentences after the model.

1. Simple:

<u>Teacher</u>		<u>Student</u>
Model: Ako ang abogado.	Repeat:	Ako ang abogado.
Siya ang maestra.		Siya ang maestra.
Sila ang Amerikano.		Sila ang Amerikano.

2. With Question and Answer:

Model: Q: Kinsa siya?	Repeat:	Kinsa siya?
A: Siya si Rosa.		Siya si Rosa.
Q: Kinsa sila?		Kinsa sila?
A: Sila ang Amerikano.		Sila ang Amerikano.

3. With Conversion:

Model: Siya si Pedro.	Neg:	Dili siya si Pedro.
	Neg Int:	Dili ba siya si Pedro?
	Tag Q:	Si Pedro siya, dili ba?
Muadto ako sa Manila.	Factual:	Niadto ako sa Manila.
Nilangoy siya.	Non-Fact:	Mulangoy siya.

4. With Cue and Response:

Cue: Maayong buntag.	Response:	Maayong buntag sab.
Maayong hapon.		Maayong hapon sab.
Maayo!		Dayon lang.

B. Substitution Drill. This drill involves the substitution of one or more items for other similar items in a given slot.

1. Fixed: Substitution occurs in just one slot.

Cue Sentence:	Abogado ako.
Cues:	_____ siya.
	_____ sila.
or:	Amerikano _____.
	_____ kami.
	_____ kita.

CEBUANO FOR BEGINNERS

2. Movable: Substitution occurs in just one slot at one time, but the slot 'moves'.

Cue Sentence: Kini si Rosa.
Cues: _____ Ana.
Kadto _____.
_____ ang Amerikana.
Kana _____.

3. Multiple: Substitution occurs in at least two slots.

Cue Sentence: Si Pedro ang abogado.
Cues: _____ Ana _____ maestra.
_____ Juan _____ gwapo.
_____ Terry _____ taas.

4. With Cue and Response:

Cue: Maayong gabii. Response: Maayong gabii sab.
_____ hapon. _____ hapon _____.
_____ udto. _____ udto _____.
or:
Dayon lang. Salamat.
Sulod _____. Salamat.
Lingkod _____. Salamat.

5. With Question and Answer:

Cue: Diin ka sa Pilipinas? Response: Sa Manila.
_____ Cebu.
_____ Bohol.
_____ Rizal.
or:
Diin ako sa California? _____ Los Angeles.
_____ Texas? _____ Austin.
_____ Cebu? _____ Lahug.

6. With Conversion:

Cue: Response:
Muadto sila sa dagat. Muadto ba sila sa dagat?
_____ syudad. _____ syudad?
or:
Dili sila muadto sa dagat.
_____ syudad.

7. With Expansion:

C.S: Muadto sila sa dagat.

Part III: Types of Pattern Drills

_____ karong gabii.
____ syudad _____ kay manan-aw sila ug sine.
_____ mu-palit sila ug sapatos.
_____ Karbun _____.

C. Cue and Response Drill. This is made up of a set of responses in answer to given cues.

1. Simple:

Cue: Maayong hapon. Response: Maayong hapon sab.
 Dayon lang. Salamat.
 Maayo! Dayon lang.

2. With Question and Answer: The cues are stated in the form of questions.

Cue: Kumusta ka? Response: Maayo man.
 Taga-diin ka? Taga-Texas ako.
 Diin sa Texas? Sa Austin.

D. Expansion Drill. Words or phrases are added to the cue sentence.

1. Simple:

C.S: Mupalit si Ana ug pan.
 _____ sa tindahan.
 _____ karon.
 _____ para ni Maria.

2. With Question and Answer:

C.S: Mupalit si Ana ug pan.
Q: Asa? A: Sa tindahan.
Q: Kanus-a? A: Karon.
Q: Para ni A: Para ni Maria.
 kinsa?

Mupalit si Ana ug pan sa tindahan karon para ni Maria.

3. With Transformation:

C.S: Mubalik ang maestra.

Kanus-a? Unya.
Diin? Sa eskwelahan.
Ngano man? Magkuha siya ug libro.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Kinsay iyang Si Juan.
kauban?

Transformation: Mubalik ang maestra sa eskwelahan unya
uban ni Juan kay magkuha siya ug libro.

E. Deletion Drill. This is the reverse of the expansion drill.
Words or phrases are deleted from the expanded form of the
cue sentence.

1. Simple:

C.S: Mupalit si Ana ug pan sa tindahan karon para
ni Maria.

Cues:
para ni Maria Mupalit si Ana ug pan sa tindahan karon.
karon Mupalit si Ana ug pan sa tindahan.
sa tindahan Mupalit si Ana ug pan.
ug pan Mupalit si Ana.

2. With Question and Answer:

C.S: Mupalit si Ana ug pan sa tindahan karon para ni
Maria.

Q: Para ni A: Para ni Maria.
kinsa?

Mupalit si Ana ug pan sa tindahan karon.

Q: Kanus-a? A: Karon.
Mupalit si Ana ug pan sa tindahan.

Q: Asa? A: Sa tindahan.
Mupalit si Ana ug pan.

Q: Unsa? A: Ug pan.
Mupalit si Ana.

F. Cumulative Dialogue Drill. This drill constitutes a cumulation
of several related dialogues that have been previously
learned.

Dialogue 1 A: Ah Pedro, kumusta ka?
B: Maayo man, ug ikaw?
A: Maayo sab.

Dialogue 2 A: Maayo!
B: Kinsa na?
A: Ako, si Pedro.

Dialogue 3 A: Dayon lang. Lingkod usa.

Part III: Types of Pattern Drills

B: Salamat.

Cumulative Dialogue:

A: Maayo!

B: Kinsa na?

A: Ako, si Pedro.

B: Ah Pedro, dayon lang.

A: Salamat.

B: Kumusta ka?

A: Maayo man, ug ikaw?

B: Maayo sab. Lingkod usa.

A: Salamat.

G. Comprehension Drill.

1. Grid: This drill is made up of a cue sentence which serves as the basis of a context followed by a series of questions. The students supply the answers. The result is an expanded sentence.

C.S.: Gusto akong mulakaw.

Q: Asa? A: Sa baybayon.

Q: Kanus-a? A: Ugma.

Q: Unsang orasa? A: Sa alas tres sa hapon.

Q: Ngano man? A: Aron mutan-aw sa asul nga dagat.

Gusto akong mulakaw sa baybayon ugma sa alas tres sa hapon aron mutan-aw sa asul nga dagat.

When using the grid, questions are used to add information to the given context. Example:

Cues	Unsa?	Kinsa?	Hain/Diin/ Asa?	Kanus-a?	Ngano?
Context 1					
Context 2					
Context 3					

CEBUANO FOR BEGINNERS

2. Completion: The cue sentence is given. The students formulate questions for the answers that are already given.

C.S: Gusto si Lino nga mubayle ug pormal nga sayaw.

Questions

- a. _____?
b. _____?
c. _____?

Answers

- a. Si Lino.
b. Mubayle.
c. pormal nga sayaw.

3. Paragraph: A paragraph is given, followed by a set of questions. Students supply the answers based on the paragraph.

H. Chain Drill. Questions and answers are formulated by students based on a given cue.

1. Simple:

S1 Kinsa ka?
S2 Ako si Pedro. Kinsa ka?
S3 Ako si Juan. Kinsa ka?
S4 Ako si Ana. Kinsa ka? etc.

2. Progressive:

S1 Asa ka karon?
S2 Sa balay.
S3 Ngano man?
S2 Kay magkuha ako sa libro nako.
S4 Ingon niya nga magkuha siya sa libro niya sa balay.

I. Conversion Drill. A cue sentence is converted into another type of sentence.

C.S: Dalhon ni Pedro ang iyang libro.

Conversions:

Negative:

- A. Dili dalhon ni Pedro ang iyang libro.
B. Wala dad-a ni Pedro ang iyang libro.

Interrogative:

Dalhon ba ni Pedro ang iyang libro?

Part III: Types of Pattern Drills

- Negative-Interrogative: A. Dili ba dalhon ni Pedro ang iyang libro?
 B. Wala ba dad-a ni Pedro ang iyang libro?
- Tag Question: Dalhon ni Pedro ang iyang libro, dili ba?
- Factual Mood: Gidala ni Pedro ang iyang libro.

Part IV: Notes to the Teacher

A. Language Learning and Language Teaching

In the general introduction to the text, emphasis is given to listening and speaking skills. As a language teacher, your main responsibility is to help the students acquire these skills. No doubt, language teaching is a tedious job; it requires many hours of preparation for actual teaching and just about the same number of hours to teach the language materials. In addition, your creativity and imagination are challenged as an important part of your role as a language teacher. But language teaching has its rewards. In a week's time, with your help and guidance, you will see the results of your efforts when your students begin to understand simple commands, do simple tasks in the classroom, and respond to basic cues in a limited social context.

Language teaching is an art. It requires a high degree of competence and skill: competence in the knowledge of the language you are teaching, and skill in presenting the language in its totality—the sound system, the grammar, the cultural values implied in the linguistic system, and your own attitudes towards these values and your judgement of them.

Teach primarily to produce learning on the part of the students, rather than to please or entertain. Bear in mind that your goal is to help the students develop skills that will facilitate their understanding and knowledge of the language, and their ability to express themselves in the language.

Language Acquisition and Foreign Language Learning. A child learns to speak his first language by imitation and mimicry of the sounds he hears. His learning is partially reinforced by trial-and-error. As he grows older, his organs of speech are conditioned to producing the sounds and sequences of sounds significant in his language. A child does not formally learn the grammar of his language. His native intuition somehow communicates to him what utterances are correct and what are not. And again, through trial-and-error, he learns to select those which are correct.

In comparison, an adult learner of a foreign language does not have the same advantages nor the same degree of versatility that a child has when the latter is beginning to learn his language. An adult learner, by the time he studies a foreign language, has already acquired a high degree of competence in his own language. Its grammatical system is deeply entrenched in his verbal behavior. His auditory and vocal organs have been trained to hear and produce only those sounds and sequences of sounds which are found in his language.

In learning a foreign language, he transfers the linguistic units of his native language to the target language. There is no real learning problem when units of both the native and target language share some similarities. But when these units are totally dissimilar, interference occurs both in phonology and syntax. In more ways than one, the native linguistic system of the learner 'interferes' with the process of second-language acquisition.

All these are counterbalanced by some advantages that an adult learner has over a child: an adult learner has the ability to make generalizations and formulate linguistic rules; he is better prepared to understand and assimilate new concepts and ideas; he can readily see the differences and similarities between these new concepts and those which he is familiar with; and his attention span and capacity for work are relatively better than those of a child.

The Adult Foreign Language Learner. There are several variable factors operating in the process of foreign language learning for the adult learner. To mention a few, they are: age, motivation, aptitude, physical handicaps, and a background in learning other foreign languages.

Age. The age factor seems to be a major variable, although there have not been many significant experiments done to show that proficiency in language learning is relative to the learner's age. Experience and observation have shown that younger adults develop proficiency faster than the older adults. All things being equal, an older adult learner has difficulty in mimicking and producing foreign sounds, plus an added difficulty of having a short memory span.

Motivation. Again, all things being equal, a learner who is highly motivated learns faster and better than one who is not.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Aptitude. Aptitude should not be confused with the student's level of general intelligence. But rather, it has something to do with the student's inherent capacity to learn. The quality of learning and the rate in which it is acquired depends on individual differences. As much as possible, students should receive guidance and instruction on the basis of individual differences.

Handicaps. Students who suffer from handicaps, such as poor auditory reception, stuttering or stammering, are hindered from acquiring a high degree of speaking proficiency in the foreign language. Again, as much as possible, special attention should be given to them.

Background in other foreign languages. A person who has experience in learning another foreign language, and has successfully learned it, stands a better chance of learning, at a faster rate, the current foreign language he is studying. His chances are even greater if there is considerable similarity between the first and second foreign language. If such is not the case, the learner would at least have a systematic approach to language study, based on the study habits he has formed and on the techniques of self-study he has developed.

B. Instructions on How to Use the Language Text

Lesson Presentation

I. Give the setting of the dialogue, repeating it three times. The setting provides an introduction to the dialogue. The introduction is best understood by the students when it is accompanied by visual aids illustrating the situation in the dialogue. The students need not memorize the introduction.

II. Present the Dialogue. Procedure:

A. Full Dialogue

Teacher

Student

1. Give the full dialogue at normal speech rate, repeated, three times. This means that you go through the dialogue three times, not one line at a time repeated three times. Listen.

Part IV: Notes to the Teacher

Rationale: By doing this, the students have the opportunity to listen to a good model with the utterances given in normal conversational speech rate. The intonation and rhythm of the language is presented naturally and in context.

Caution: Be sure that the intonation you give remains constant for all three repetitions.

2. Give line-by-line rendition, Repeat after each model
repeated three times at normal is given.
speech rate.
 - a) chorally
 - b) individually

Start with choral repetition and proceed to individual repetition. Make sure that all the members of the class have the chance to recite individually.

Rationale: To start a drill with choral repetition helps the learner overcome his initial 'shyness', or fear of making mistakes. When everybody starts reciting in unison, he feels more confident. Having the students repeat an utterance three times enables you to listen to their rendition patterned after the model they hear. If the rendition is incorrect or inadequate and the intonation or rhythm does not come close to the model the first time, the second and third repetitions are adequate to correct the errors.

Caution: Choral repetition is a good device for the reasons mentioned above. However, it has its limitations. First, the slow learners tend to 'drag' the pace when they are unable to follow the rhythm. Second, you don't always hear the pronunciation errors because some students tend to mumble. A good check to accuracy either in pronunciation or intonation is to reinforce a choral activity with immediate individual repetition.

a) When the student repeats after the model individually, listen to pronunciation errors. Isolate the words pronounced incorrectly, and give the correct rendition. Let the student repeat after you. As soon as you feel that he has 'learned' to say the word correctly, let him repeat the entire sentence.

CEBUANO FOR BEGINNERS

b) Do not accept words pronounced incorrectly as substitutes for the model. Work hard at eliciting an approximation of native speech. Remember that your goal is to help them achieve proficiency in speaking the language.

3. Teacher Student
Give the dialogue breakdown, Repeat after each model.
repeated three times. Start with the
full sentence. Repeat the individual
words, put the words together to
make a phrase, repeat the phrase,
then put the phrases together to
make up a complete sentence.
Repeat the sentence.

Rationale: This type of exercise provides more reinforcement. The dialogue breakdown helps the student to recognize individual words, something which is not evident in the full-sentence drills. By putting the words together to form a phrase, they would get an idea of the constituent construction to which these words belong. By putting the phrases together, a full sentence is formed. This drill constitutes a cycle represented graphically in this manner:

Say this is a sentence and its corresponding breakdown:

 A B C D E F G

Start by giving A-G. Then give A-C, followed by C-D. After the C-D rendition, put A-C and C-D together before proceeding to the next breakdown. The rendition comes out: A B C D. Do E-G, and then go back to A. Your third rendition reads: A B C D E F G.

This constant repetition is a helpful device in the students' memorization of the dialogue.

Caution: It would be deceitful not to warn you that the presentation of the full dialogue and the dialogue breakdown is exhausting both for you and your students, especially at the beginning. Find consolation in knowing that language acquisition is predominantly a process of habit-formation, and habits are acquired and developed through constant meaningful repetition.

Part IV: Notes to the Teacher

- III. Role-play the dialogue. Role-playing can be done in the following ways:
- A. Teacher-Students (choral)
Take the first role and let the students take the second role. After the dialogue is completed, switch roles, i.e. the students take the first role and you do the second.
 - B. Teacher-Student (individual)
You take the first role and one student takes the second role. Then, switch roles.
 - C. Students-Students (choral)
Divide the class into two groups. Let one group take the first role, and the other group the second role. Then, switch roles.
 - D. Student-Student (individual)
One student takes the first role, another the second. Switch roles.
 - E. Chain Drill Below is an illustration of the chain drill. A₁ - B₃ is the complete dialogue.

A₁ _____
B₁ _____
A₂ _____
B₂ _____
A₃ _____
B₃ _____

S1 does A₁; S2 does B₁ and repeats A₁; S3 says B₁ and A₁; S4 answers by giving B₁ again and repeating A₁, etc. When all the members of the class have recited A₁ and B₁, proceed to A₂ and B₂ repeating the same process, and on to the next couple of lines, etc.

- IV. Teach the Related Utterances. These utterances are expressions which are useful substitutes for phrases or sentences in the dialogue. They are not constrained by the structural content of the lesson. Variations and/or expansions may result from incorporating these

CEBUANO FOR BEGINNERS

utterances in the dialogue. Teach the idiomatic expressions in context, so that the learner will know how these expressions are used.

- V. Teach the sentence patterns. Illustrations of the types of pattern drills appear in an earlier section. Pattern drills can be both a teaching and testing device. Each pattern practice focuses on a problem or a set of linguistic problems that is not evident to the student. When doing a pattern drill, the students' attention is not directed to the linguistic problems themselves, but to the production of sentences which contain these problems. As a teaching device, pattern drills are designed to help the student gain an understanding of the syntactic constructions of the target language, and help him acquire a mastery of these constructions. As a testing device, all the other types of drills, with the exception of the Repetition drills, test the students' knowledge of the syntactic units and their relative positions in the sentences. The Conversion/Transformation drills test the ability of the student to manipulate syntactic constructions that he has learned.

Do's in Pattern Practice:

1. Conduct the drills in a lively fashion.
2. Instructions should be given before drill starts. This can be done most effectively by giving some examples.
3. Give cues at normal conversational speed. Students should give their rendition in the same manner.
4. Give equal time to choral and individual repetition.
5. Make on-the-spot corrections of the errors made by the students.

- VI. Teach the vocabulary items. Visual aids such as pictures, regalia, flash cards, comic strips, etc. are very useful and effective devices for teaching vocabulary in a meaningful way.

Review of vocabulary items learned should be done daily. Select those items that lend themselves to functional usage by the students in meaningful contexts.

- VII. Use the supplementary materials and appendices II and III whenever it is feasible to do so. Short introductory notes to each section will help.

CEBUANO FOR BEGINNERS

LESSON 1

Structural Content: Greetings
Particles: [sab], [man], [pod]

Setting: Pedro and Juan meet each other on the street. Nagkitaay si Pedro ug si Juan sa dalan.

I. DIALOGUE

Good morning, Pedro.	A: Maayong buntag, Pedro.
Good morning (to you too), Juan.	B: Maayong buntag sab, Juan.
How are you?	A: Kumusta ka?
Fine, thank you.	B: Maayo man, salamat.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Good morning, Pedro.	A: Maayong buntag, Pedro.
good morning Pedro	maayo(ng) buntag Pedro
Good morning (to you too), Juan.	B: Maayong buntag sab, Juan.
good morning (also) Juan	maayo(ng) buntag [sab] Juan
How are you? how are you you	A: Kumusta ka? kumusta ka
Fine, thank you. fine thank you	B: Maayo man, salamat. maayo [man] salamat

III. RELATED UTTERANCES

Good noon./Good high noon.	Maayong udto./Maayong mudto.
Good afternoon.	Maayong hapon./Maayong palis.
Good evening.	Maayong gabii.

LESSON 1

Good morning to you all.	Maayong buntag sa inyong tanan./Maayong buntag kaninyong tanan.
Good evening, Ladies and Gentlemen.	Maayong gabii mga Ginang ug mga Ginoo.
Fine, (also).	Maayo pod.
Fine, (too).	Maayo sab.

IV. VOCABULARY LIST

buntag	morning
ka	you (short form)
kaninyo	you (plural)
kumusta?	How are you?
gabii	night, evening
hapon	afternoon
inyo	you (plural)
maayo	good, well, fine
mudto	noon, high noon
palis	early afternoon
salamat	thank you
tanan	all, everyone
udto	noon, high noon

V. DRILLS

Repetition:

Cue:

Maayong buntag, Pedro.

Maayong buntag, Mr. Reyes.

Maayong hapon, Juan.

Maayong hapon, Rita.

Maayong udto, Dr. Roses.

Maayong gabii, Jose.

Maayong palis, Remedios.

Kumusta ka, Rolando?

Kumusta ka, Ana?

Response:

Maayong buntag sab.

Maayong buntag sab.

Maayong hapon sab.

Maayong hapon sab.

Maayong udto pod.

Maayong gabii pod.

Maayong palis pod.

Maayo man, salamat.

Maayo man, salamat.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Kumusta ka, Rosita?	Maayo man, salamat.
Maayong buntag sa inyong tanan.	Maayong buntag sab.
Maayong udto sa inyong tanan.	Maayong udto sab.
Maayong mudto sa inyong tanan.	Maayong mudto pod.
Maayong hapon sa inyong tanan.	Maayong hapon pod.
Maayong palis sa inyong tanan.	Maayong palis pod.
Maayong gabii sa inyong tanan.	Maayong gabii pod.

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

- [sab] - Maayong buntag sab.
Short form of the particle [usab] which means 'also' or 'again'. It sometimes carries the meaning of a recurring event or situation.
- [man] - Maayo man, salamat.
Modifies a statement that gives facts not previously known to the hearer.
- [pod] - Maayo pod.
Short form of [upod]. [Upod] and [usab] are similar in meaning.
- (-ng) - Maayong adlaw / buntag, etc.
The ligature [nga], written as (-ng) after a vowel, connects words or phrases which are in construction with each other.

Maayo + nga buntag
= Maayong
'morning'
'good/
beautiful'

'Good
morning'

LESSON 1

palis - 'Early afternoon', usually the time between 1:30 p.m. - 2:30 p.m., although many people do not make the distinction in actual usage between hapon and palis.

LESSON 2

Structural Content: Greetings: variation
Particle: [lang]

Setting: A PCV has gone to his friend's house. Niadto ang PCV sa balay sa iyang amigo.

I. DIALOGUE

Hello!	A: Maayo!
Come in./ (Come up.)	B: Dayon lang.
Have a seat.	Lingkod usa.
Thank you.	A: Salamat.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Hello!	A: Maayo!
good (morning afternoon, etc)	maayo
Come in.	B: Dayon lang.
Have a seat.	Lingkod usa.
enter	dayon [lang]
sit	lingkod
for a while	usa
Thank you.	A: Salamat.

III. RELATED UTTERANCES

Come in.	Sulod lang.
Please stand up.	Palihog, tindog.
Stand up for a while.	Tindog usa.
Take a drink first.	Inom usa.
Let's have a drink first./Let's have some refreshments.	Inom usa 'ta.
You're welcome.	Walay sapayan.

IV. VOCABULARY LIST

dayon	enter, come in/up
Ginang	Mrs.
Gining	Miss
Ginoo	Mr.

LESSON 2

inom	drink
lingkod	sit
pungko	squat
sulod	enter, proceed
tindog	stand
usa	for a while, first
way sapayan	Don't mention it./You're welcome.

V. DRILLS

A. Repetition

Dayon lang, Ruben.
Dayon lang, Isabel.
Dayon lang, Rosa.
Dayon lang, Pedro.
Dayon lang, Ernesto.
Lingkod usa, 'Dong.
Lingkod usa, 'Nong.
Lingkod usa, 'Nang.
Lingkod usa, Undo.
Lingkod usa, Inday.
Palihog, lingkod, Ginoo Reyes.
Palihog, lingkod, Ginoo Burns.
Palihog, lingkod, Ginoo Stewart.
Palihog, lingkod, Ginoo Cruz.
Inom usa 'ta, Ginang Ramos.
Inom usa 'ta, Ginang Bernabe.
Inom usa 'ta, Ginang de Guzman.
Inom usa 'ta, Ginang Stewart.
Inom usa 'ta, Ginang Smith.
Tindog usa, Gining Santos.
Tindog usa, Gining Rivera.
Tindog usa, Gining Gracia.
Tindog usa, Gining Pamintuan.
Tindog usa, Gining Faustino.

B. Cumulative Dialogue;

1. A: Maayo!
B: Dayon lang.
A: Maayong buntag, Pedro.
B: Maayong buntag sab, Juan. Lingkod usa.
A: Salamat.
2. A: Maayo!

CEBUANO FOR BEGINNERS

- B: Sulod lang. Pungko usa.
A: Salamat.
B: Kumusta ka?
A: Maayo man, salamat. Ug ikaw?¹
B: Maayo pod.

3. A: Maayong hapon.
B: Uy Pedro, maayong hapon sab. Dayon lang.
A: Salamat, kumusta ka?
B: Maayo man. Inom usa 'ta.²
A: O sige³, salamat.

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

Maayo!- A call to announce one's arrival at another person's home, used in place of knocking at the door. Equivalent to the English 'Company coming!' This is actually the short form of

Maayong buntag
 hapon
 gabii.

[lang] - Dayon lang.
In this sentence, [lang] is used in an exhortative manner, as in the English 'Do come in.'

Terms of Address: Role and/or Status

A person's role and status suggested by

1. social position
2. economic standard of living
3. age, or
4. kinship

is recognized by certain forms of address, such as the following:

A. Relationship among equals (peers)

(a)	Man	:	Man
	Bay	:	Bay

1 Ug ikaw 'and you'

2 'ta 'us' (the two of us, or us two); short form of kita

3 sige 'okay', 'all right'

LESSON 2

(b)	Man	:	Woman
	Nonoy (Noy)	:	Inday (Day)
(c)	Woman	:	Woman
	Inday (Day)	:	Inday (Day)

B. Non-equal relationship

(a)	(Older) Man	:	(Younger) Man
	Manoy (Noy)	:	Undo (Do)
	Manong (Nong)	:	Dodong (Dong)
(b)	(Older) Man	:	(Younger) Woman
	Manoy (Noy)	:	Inday (Day)
	Manong (Nong)	:	
(c)	(Older) Woman	:	(Younger) Woman
	Manang (Nang)	:	Inday (Day)

LESSON 3

Structural Content:

Greetings: variation

Particles: [man] [diay]

Setting: Pedro is visiting his friend.

Mamisita si Pedro sa iyang amigo.

I. DIALOGUE #1

Hello!

A: Maayo!

Come in. //(Come up.)

B: Dayon lang.

Oh, it's you, Pedro.

O, ikaw man diay, Pedro.

Please sit down.

Lingkod usa.

Thank you.

A: Salamat.

DIALOGUE #2

Hello!

A: Maayo!

Who's there?

B: Kinsa kana?

It's me, Roberto.

A: Ako, si Roberto.

Come in.

B: Sulod.

Thank you. Good evening.

A: Salamat. Maayong gabii.

Good evening. Please sit down.

B: Maayong gabii sab. Lingkod usa.

II. DIALOGUE BREAKDOWN #1

Hello!

A: Maayo!

Come in.

B: Dayon lang.

enter [only]

dayon [lang]

Oh, it's you, Pedro.

O, ikaw man diay, Pedro.

oh

o

you [I didn't know]

ikaw [man] [diay]

Please sit down.

Lingkod usa.

sit

lingkod

for a while

usa

Thank you.

A: Salamat.

DIALOGUE BREAKDOWN #2

Hello!

A: Maayo!

Who's there?

B: Kinsa kana?

who

kinsa

LESSON 3

that	kana
It's me, Roberto.	A: Ako, si Roberto.
I	ako
Roberto	[si] Roberto
Come in.	B: Sulod.
Thank you. Good evening.	A: Salamat. Maayong gabii.
thank you	salamat
good evening	maayo (ng) gabii
Good evening.	B: Maayong gabii sab.
Please sit down.	Lingkod usa.
good evening also sit for	maayo (ng) gabii [sab]
a while	lingkod usa

III. RELATED UTTERANCES

(You) sit down (for a while).	Lingkod ka usa.
----------------------------------	-----------------

IV. VOCABULARY LIST

ako	I
kana	that
kinsa	who
ikaw	you (singular)

V. DRILLS

- A. Repetition Drill:
Maayong buntag.
Maayong udto.
Maayong mudto.
Maayong hapon.
Maayong palis.
Maayong gabii.

<u>Cue</u> :	<u>Response</u> :
Maayo!	Dayon lang.
Kumusta ka?	Maayo man, salamat.
Lingkod usa.	Salamat.

- B. Substitution Drill: Fixed slot
Maayong buntag, Mr.
Reyes.
_____ udto _____.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ mudto _____.
_____ hapon _____.
_____ palis _____.
_____ gabii _____.

C. Substitution Drill: Movable slot

Maayong buntag sab,
Juan.

_____ udto _____.
_____ pod _____.
_____ mudto _____.
_____ Pedro.
_____ hapon _____.
_____ sab _____.
_____ gabii _____.

D. Substitution/Cue and Response Drill:

<u>Cue:</u>	<u>Response:</u>
Maayong buntag.	Maayong buntag sab.
palis _____.	_____.
mudto _____.	_____.
hapon _____.	_____.
udto _____.	_____.
gabii _____.	_____.

E. Cue and Response Drill:

<u>Cue:</u>	<u>Response:</u>
Maayo!	Dayon lang.
Maayo!	Sulod lang.
Kumusta ka?	Maayo man, salamat.
Kinsa kana?	Ako si _____.
Lingkod usa.	Salamat.

F. Cumulative Dialogue:

A: Maayo! Maayong gabii.
B: Maayong gabii sab. Kinsa na?
A: Ako, si Roberto.
B: O, ikaw man diay, Roberto. Dayon, sulod lang.
Kumusta ka?
A: Maayo man, ug ikaw?
B: Maayo man sab. Lingkod.
A: Salamat.

LESSON 3

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

[man] - O, ikaw man diay, Pedro.

[diay]

Implies that the speaker is reacting to a new event or situation, i.e. the realization that Pedro was the one

kana - kinsa kana?

'that' -- one of four demonstrative pronouns.

[si] - si Roberto

Topic case marker for names of persons.

ako - 'I' (1st set of personal pronouns)

ka - 'you', short form of ikaw (1st set of personal pronouns). The short form does not occur initially in a sentence.

LESSON 4

Structural Content: Demonstrative Pronouns:
kini-class
Question words: unsa, kinsa
Topic case markers: [si], [ang]

Setting: Ana's friend asks her what she is eating. Nangutana ang amiga ni Ana kaniya kung unsa ang iyang gikaon.

I. DIALOGUE

Ana, what's that?	A: Ana, unsa kana?
What, this?	B: Unsa, kini?
Yes.	A: Oo.
Ah, this is <u>pansit</u> .	B: Ah, pansit kini.
Is it delicious?	A: Lami ba?
Oh yes, very delicious.	B: Ay, lami kaayo.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Ana, what's that?	A: Ana, unsa kana?
what	unsa
that	kana
What, this?	B: Unsa, kini?
what	unsa
this	kini
Yes.	A: Oo.
Ah, this is <u>pansit</u> .	B: Ah, pansit kini.
<u>pansit</u> this	pansit kini
Is it delicious?	A: Lami ba?
delicious/good/ tasty	lami [ba]
Oh yes, very delicious.	B: Ay, lami kaayo.
delicious	lami
very	kaayo

III. VOCABULARY LIST

abogado	lawyer
Amerikano	American (male)
balay	house

LESSON 4

bintana	window
bolpen	ball-point pen
bongbong	wall
bulak	flower
kaayo	very
kahon	box
kahoy	tree
kisame	ceiling
kwaderno	notebook
kwarto	room
dahon	leaf
doktor	doctor (male)
iring	cat
iro	dog
lamesa	table
lami	delicious, good, tasty
lapis	pencil
libro	book
maestra	teacher (female)
merkado	market
opisina	office
papel	paper
posporo	match
prinsipal	principal (teacher)
pultahan	door
sapatos	shoe
sigarilyo	cigarette
simbahan	church
siya	chair
suga	light, lamp
tindahan	store
tsinelas	slipper

IV. DRILLS

A. Repetition:

Question:

1. Unsa kini?

Answer:

Libro kana/kini.
Lamesa kana/kini.
Siya kana/kini.
Papel kana/kini.
Bolpen kana/kini.

Unsa kana?

Sigarilyo kini/kana.
Posporo kini/kana.

CEBUANO FOR BEGINNERS

- Lapis kini/kana.
Kwaderno kini/kana.
Kahon kini/kana.
- Unsa kadto? Balay kadto.
Kwarto kadto.
Bongbong kadto.
Kisame kadto.
Bintana kadto.
2. Unsa kini? Libro ug papel kana/kini.
Lamesa ug siya kana/kini.
Papel ug lapis kana/kini.
Sigarilyo ug posporo kana/ kini.
Kwaderno ug libro kana/kini.
- Unsa kana? Tsinelas ug sapatos kini/ kana.
Pansit ug adobo kini/kana.
Siya ug lamesa kini/kana.
Buwak ug dahon kini/kana.
Iro ug iring kini/kana.
- Unsa kadto? Balay ug simbahan kadto.
Kwaderno ug libro kadto.
Papel ug lapis kadto.
Bongbong ug kisame kadto.
Bintana ug pultahan kadto.
3. Kinsa kini? Kana/Kini si Pedro.
Kana/Kini si Maria.
Kana/Kini si Ana.
Kana/Kini si Jose.
Kana/Kini si Ramon.
- Kinsa kana? Kini/Kana ang Amerikano.
Kini/Kana ang doktor.
Kini/Kana ang abogado.
Kini/Kana ang maestra.
Kini/Kana ang prinsipal.
- Kinsa kadto? Kadto si Dionisio.
Kadto si Paula.
Kadto si Rolando.
Kadto ang "Peace Corps trainee".

LESSON 4

Kadto ang "Language Coordinator".
Kadto ang "Project Director".

B. Substitution: Fixed Slot

1. Kini ang lamesa.
_____ libro.
_____ posporo.
_____ sigarilyo.
_____ papel. | 2. Kini si Pedro.
_____ Juan.
_____ Rosa.
_____ Maria.
_____ Jose. |
|---|--|

Kana ang bulak.
_____ dahon.
_____ kahoy.
_____ bongbong.
_____ pultahan. | Kana si John.
_____ Greg.
_____ Bill.
_____ Mary.
_____ Ann. |
|---|--|

Kadto ang simbahan.
_____ balay.
_____ tindahan
_____ opisina.
_____ merkado. | Kadto si Nena.
_____ Ricardo.
_____ Rodolfo.
_____ Ramon.
_____ Alfredo. |
|---|--|

C. Substitution: Movable Slot

1. Kini si Rosa ug si Ana.
_____ Marcia ug si Belen.
Kadto si _____.
_____ ang simbahan.
Kana _____.
_____ ug ang tindahan.
2. Si Lina ug si Ben kadto.
_____ kana.
_____ Petra ug si Luisa ____ .
_____ kini.
_____ Juan ug si Paula ____ .
ang maestra _____ .
_____ kadto.
Ang abogado _____ .
_____ kana.
3. Ang balay ug ang simbahan kadto.
Ang iro ug ang iring _____ .

CEBUANO FOR BEGINNERS

Ang bongbong ug ang kisame .
_____ kana.
_____ bintana ____.
_____ pultahan _____.
_____ suga _____.
_____ sigarilyo ug posporo _____.
_____ kini.
_____ papel ug ang lapis ____.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

pansit - Ah, pansit kini.

Pansit means, generally, 'noodles'. Of Chinese origin, a pansit dish may be prepared in several ways, as with sauted sliced vegetables and diced pork or beef.

adobo - A native meat dish of chicken and/or pork cooked in garlic, vinegar and soy sauce.

[ba] - Lami ba?

Particle that signals a question.

ug - Kini si Rosa ug si Ana.

Used here as the conjunction 'and'.

unsa - Unsa kana?

Unsa is a question word which means 'what'.

kinsa - Kinsa kini?

Kinsa is a question word which means 'who'

Topic Case Markers:

[si] - marks the name of a person

[ang] - marks all nouns other than personal names (henceforth referred to as general nouns).

Demonstrative Pronouns:

kiri 'this' (nearest the speaker, e.g. in the speaker's hand)

kini 'this' (near the speaker)

kana 'that' (near the hearer, far from the speaker)

kadto 'that over there' (far from both the speaker and hearer)

Non-Verbal Sentences:

LESSON 4

The sentences found in this lesson are nonverbal sentences, i.e. the sentence does not contain verbs.

Cebuano sentences are made up of at least two constituent parts, namely:

1. the topic - is a phrase introduced by the markers [ang] or [si], or by one of its substitutes like the demonstratives of the kini-class, or by a personal pronoun of the 1st set, ako-class which may substitute for the [ang] or [si] phrase.
2. the predicate - may be a verb, an adjective, or another topic phrase which comments on the topic.

Such a sentence is called equational, both topics being in apposition.

(The predicate usually precedes the topic in the normal word order.)

Equational Sentences:

1. The specific topic is marked by [ang] or [si].
2. The first-given topic is what is emphasized in the sentence.
3. When question words are used, the predicate is the interrogative or the phrase containing the interrogative.

Summary: Patterns of Non-Verbal Sentences

1.	Predicate	Topic
	Noun	Pronoun (Dem)
		kini.
	Libro	kana.
	Lamesa	kadto.

a.	Predicate	Topic
	Noun + Noun	Pronoun (Dem)

CEBUANO FOR BEGINNERS

		kini.
	Libro ug papel	kana.
	Lamesa ug siya	kadto.

b.	Specific Topic	Non-specific Topic
	Si Pedro	kini.
		kana.
	Ang babaye	kadto.

c.	Non-specific Topic	Specific Topic
	Kini	
	Kana	si Pedro.
	Kadto	ang babaye.

2.	Predicate	Topic
	Kinsa	si Pedro?
	Unsa	ang babaye?

LESSON 5

Structural Content:

Personal Pronouns: 1st set,
singular, ako-class
Interrogative Statements

Setting: Mr. Smith is
introduced to Filipino.

Gipaila-ila si Mr. Smith sa
usa ka Pilipino.

I. DIALOGUE

Ben, this is Mr. Smith.

A: Ben, siya si Mr. Smith.

Oh? How are you, Mr.
Smith?

B: Ah diay? Kumusta ka, Mr.
Smith?

Fine.

C: Maayo man.

Are you an American?

B: Amerikano ka ba?

Yes, I am an American.

C: Oo, Amerikano ako.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Ben, this is Mr. Smith.

A: Ben, siya si Mr. Smith.

he

siya

Mr. Smith

[si] Mr. Smith

Oh? How are you, Mr.
Smith?

B: Ah diay? Kumusta ka, Mr.
Smith?

oh [is that so]

ah [diay]

how are you

kumusta

you

ka

Fine.

C: Maayo man.

fine

maayo [man]

Are you an American?

B: Amerikano ka ba?

American

Amerikano

you

ka

[ba]

Yes, I am an American.

C: Oo, Amerikano ako.

yes

oo

American I

Amerikano ako

III. RELATED UTTERANCES

I want to introduce Mr.
Smith to you.

Gusto kong ipaila-ila kanimo si
Mr. Smith.

CEBUANO FOR BEGINNERS

I'd like to introduce to you my companion, Mr. Smith.	Gusto kong ipaila-ila kanimo ang akong kauban, si Mr. Smith.
I'm pleased to meet you.	Gikalipay ko ang pagila-ila kanimo.
My pleasure./(I'm pleased too.)	Gikalipay ko sab.
This is Mr. Santos.	Kini si Mr. Santos.
Who am I?	Kinsa ako?
Who are you?	Kinsa ka?
Who is he/she?	Kinsa siya?

IV. VOCABULARY LIST

ako (ng)	my
Amerikana	American (female)
babaye	woman; female
kalipay	pleased, happy
kanimo	you (singular)
kauban	companion
kusinera	cook (female)
estudyante	student
gusto	want, like
ipaila-ila	to introduce
labandera	laundrywoman
lalake	man; male
magbabaul	farmer
magdadaro	farmer
mag-uuma	farmer
regalo	gift, present
siya	he/she

V. DRILLS

A. Repetition:

Si Pablo ako.	Maestra ako.
Si Juan ako.	Amerikana ako.
Si Maria ako.	Abogado ka.
Si Ben ka.	Magdadaro ka.
Si Roberto ka.	Doktor ka.
Si Miguel ka.	Estudyante siya.
Si Ricardo siya.	Magbabaul siya.
Si Ana siya.	Labandera siya.
Si Rosa siya.	

LESSON 5

Ako ang maestra.
Ako ang Amerikana.
Ikaw ang abogado.
Ikaw ang magdadaro.
Ikaw ang doktor.
Siya ang estudyante.
Siya ang magbabaul.
Siya ang labandera.

B. Interrogative Forms:

Si Pablo ba ako?
Si Juan ba ako?
Si Maria ba ako?
Si Ben ka ba?
Si Roberto ka ba?
Si Miguel ka ba?
Si Ricardo ba siya?
Si Ana ba siya?
Si Rosa ba siya?

Questions:

Amerikano ba siya?
Magdadaro ba siya?
"Peace Corps Trainee" ba siya?
Maestra ka ba?
Pilipina ka ba?
Amerikano ka ba?
Doktor ba ako?
Abogado ba ako?
Cebuano ba ako?
Ang Amerikano ba siya?
Ang magdadaro ba siya?
Ang "Peace Corps trainee" ba siya?
Ang maestra ka ba?
Ang Pilipina ka ba?
Ang Amerikano ka ba?
Ang doktor ba ako?
Ang abogado ba ako?
Ang Cebuano ba ako?

Answers:

Oo, Amerikano siya.
Oo, magdadaro siya.
Oo, "Peace Corps Trainee" siya.
Oo, maestra ako.
Oo, Pilipina ako.
Oo, Amerikano ako.
Oo, doktor ka.
Oo, abogado ka.
Oo, Cebuano ka.
Oo, ang Amerikano siya.
Oo, ang magdadaro siya.
Oo, ang "Peace Corps trainee" siya.
Oo, ang maestra ako.
Oo, ang Pilipina ako.
Oo, ang Amerikano ako.
Oo, ang doktor ka.
Oo, ang abogado ka.
Oo, ang Cebuano ka.

Kinsa ako?

Ikaw si Marcia.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Ikaw si Juan.
Ikaw si Miguel.
Ikaw si Ana.
Ikaw si Rosa.
Ikaw si Jose.

Kinsa ka?

Ako si Rolando.
Ako si Pedro.
Ako si Ramon.
Ako si Clara.
Ako si Sofia.
Ako si Vida.

Kinsa siya?

Siya si Marcia.
Siya si Roberto.
Siya si Nicolas.
Siya si Dionesio.
Siya si Guillermo.
Siya si Nena.

C. Substitution Drill: Movable Slot

1. "Peace Corps trainee" ako.

_____ siya.
Abogado _____.
Amerikano _____.
_____ ba _____?
Magbabaul _____.
Mag-uuma _____.
_____ ako?
Pilipino _____?
_____ siya?

2. Pilipina ug maestra ako.

_____ siya.
_____ kusinera _____.
Labandera _____.
_____ ka.
_____ kini.

3. Estudyante ug PCT ang Amerikano.

_____ lalake.
_____ si Ramon.
_____ Pilipino _____.

LESSON 5

Abogado _____.
_____ ang maestro.
_____ kadto.
_____ ba _____?
_____ ka _____?

4. Lapis ug papel kadto.

_____ kini.
_____ kwaderno ____.
_____ kana.
Dahon _____.
_____ kahon _____.
_____ kahoy _____.
_____ ba _____?

D. Conversion Drill: Question and Affirmative Answer

Example:

Cue Sentence : Amerikano ug “Peace Corps
Volunteer” siya.
Conversion : Amerikano ug “Peace Corps
Volunteer” ba siya?
Response : Oo, Amerikano ug “Peace Corps
Volunteer” siya.

Cue Sentence: Conversion/Response:

Pilipina ug maestra ako. Pilipina ug maestra _____?
Oo, _____.

Labandera ug kusinera siya. Labandera ug kusinera
Oo, _____.

Estudyante ug PCT ka. Estudyante ug PCT _____?
Oo, _____.

Pilipina ug maestra si Ana. Pilipina ug maestra _____?
Oo, _____.

Labandera ug kusinera ang babaye. Labandera ug kusinera _____?
Oo, _____?

CEBUANO FOR BEGINNERS

Buwak ug dahon kadto.	Buwak ug dahon _____ ? Oo, _____ .
Lapis ug papel kini.	Lapis ug papel _____ ? Oo, _____ .
Sigarilyo ug posporo kana.	Sigarilyo ug posporo _____ ? Oo, _____ .
Iro ug iring kadto.	Iro ug iring _____ ? Oo, _____ .

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

[diay] - Ah diay?
'Is that so?', 'Really?' Also, it is used to indicate that the speaker is reacting to information he's received for the first time, i.e. 'I see'.

oo - 'yes'; indicates an affirmative response.

Among Spanish loan words, gender is designated by the following endings:

/-o/ masculine e.g. Amerikanoo 'American'
kusineroo 'cook'
hardineroo 'gardener'

/-a/ feminine e.g. Amerikanaa
kusineraa
labanderaa 'laundrywoman'

Personal Pronouns: 1st set, ako-class, singular

1st person - ako 'I'
2nd person - ikaw, ka* (short form) 'you'
3rd person - siya 'he/she'

*Ka never appears initially in a sentence.

Interrogative Statements:

LESSON 5

Interrogative statements are formed by using [ba] between the topic and the predicate.

Examples:

Amerikano ako. ----->
'I'm an American.'

Amerikano ba ako?
'Am I an American?'

Magdadaro siya. ----->
'He's a farmer.'

Magdadaro ba siya?
'Is he a farmer?'

but:

Amerikano ka. ----->
'You're an American.'

Amerikano ka ba?
'Are you an American?'

Magdadaro ka. ----->
'You're a farmer.'

Magdadaro ka ba?
'Are you a farmer?'

Summary: Patterns of Non-Verbal Sentences

1.	Predicate	Topic	
	Pronoun	Noun (emphasis)	
	Ako Siya <u>Ikaw</u>	si ang	Ben. Rosa. Ana. abogado. maestra.

a.		Topic	Predicate
		Noun	Pronoun
		Ben	
	Si	Rosa	ako.
		Ana	
			siya.
	Ang	abogado*	<u>ka</u> .

CEBUANO FOR BEGINNERS

		maestra	
--	--	---------	--

* A pause is required after the topic when the topic is a general noun.

2.	Predicate	Topic
	Noun	Pronoun
	Maestra	ako.
	Amerikano	ka.
	Magdadaro	siya.

a.	Topic	Predicate
	Pronoun	Noun
	Ako	maestra.
	Ikaw	Amerikano.
	siya.	magdadaro.

3.	Predicate	Int. Mkr.	Topic
	Amerikano		ako?
	Maestra	ba	
	Magdadaro		siya?

* a.		Topic	Int. Mkr.	Predicate
		Amerikano		ako?
	Ang	maestra	ba	
		magdadaro		siya?

b.	Predicate	Int. Mkr.		Topic
	Ako			Amerikano?

LESSON 5

	Siya	ba	ang	maestra?
	Ikaw			magdadaro?

but: Amerikano ka ba?

4.	Affirmative Response	
	Oo,	1, 1a
		2, 2a

* This pattern is not frequently used. Pattern 3b is the preferred order.

Supplementary Materials

Lessons 1-5

I. Direct Discourse

- #1. A: Ingon ni Peter, "Maayo!"
B: Tubag ni Juan, "Dayon lang,"
ug nangutana "Kinsa kana?"
sab siya,
A: Tubag ni Peter, "Ako, si Peter."
B: Nangutana si "Peter kinsa?"
Juan,
A: Tubag ni Peter, "Si Peter Smith, ang PCV."

Vocabulary:

ingon	said
nangutana	asked
tubag	answered; answer, reply

- #2. A: Ingon ni Jose, "Ben, gusto kong ipaila-ila kanimo
si Mr. Smith."
B: Tubag ni Ben, "Gikalipay ko ang pag-ila-ila
kanimo,"
ug nangutana "Kumusta ka, Mr. Smith?"
sab siya,
C: Tubag ni Mr. "Maayo man, ug ikaw?"
Smith,
B: Tubag ni Ben, "Maayo sab."
Nangutana si "Unsa ka, Mr. Smith?"
Ben,
C: Tubag ni Mr. "Maestro ug PCV ako."
Smith,
- #3. A: Nangutana si "Unsa kana, Clara?"
Maria,
B: Tubag ni Clara, "Ambot lang. Tingali, regalo kana."
A: Ingon ni Maria, "Ah diay?"
B: Tubag ni Clara, "Bitaw."

Vocabulary:

Supplementary Materials Lessons 1-5

ambot
regalo
tingali

'I don't know'
present, gift
perhaps, maybe, 'I think'

LESSON 6

Structural Content:

Non-Verbal Affix: (taga-)
Place marker: [sa]

Setting: Mr. Smith and a
Filipino meet and talk
for a while.

Nagkakita ug nagsulti-hanay
si Mr. Smith ug ang usa ka
Pilipino.

I. DIALOGUE #1

Are you an American,
Mr. Smith?

A: Amerikano ka ba, Mr.
Smith?

Yes, I am an American and a
Peace Corps trainee, too.

B: Oo, Amerikano ako ug
"Peace Corps trainee" sab.

Where are you from?

A: Taga-diin ka?

I'm from Texas.

B: Taga-Texas ako.

And you?

Ug ikaw?

I'm from the Philippines.

A: Ako, taga-Pilipinas.

DIALOGUE #2

Where are you from, Mr.
Smith?

A: Taga-diin ka, Mr. Smith?

I'm from California.

B: Taga-California ako.

Where in California?

A: Diin sa California?

San Francisco. And

B: Sa San Francisco. Ug

you, where are you

ikaw, diin sa Pilipinas?

from in the Philippines?

Cebu.

A: Sa Cebu.

II. DIALOGUE BREAKDOWN #1

Are you an American,
Mr. Smith?

A: Amerikano ka ba,
Mr. Smith?

American
you

Amerikano
ka
[ba]

Yes, I'm an American and a
Peace Corps trainee, too.

B: Oo, Amerikano ako ug
"Peace Corps trainee"
sab.

Yes, American I

Oo, Amerikano ako

LESSON 6

<p>and Peace Corps trainee too Where are you from? from where you I'm from Texas. And you? from Texas I and you I'm from the Philippines. I, from Philippines</p>	<p>ug "Peace Corps trainee [sab] A: Taga-diin ka? (taga-)diin ka B: Taga-Texas ako. Ug ikaw? (taga-)Texas ako ug ikaw A: Ako, taga-Pilipinas. ako, (taga-)Pilipinas</p>
---	---

DIALOGUE BREAKDOWN #2

<p>Where are you from, Mr. Smith? from where you I'm from California. from California I Where in California? where in California San Francisco. And you, where are you from in the Philippines? in San Francisco and you where in Philippines Cebu. in Cebu</p>	<p>A: Taga-diin ka, Mr. Smith? (taga-)diin ka B: Taga-California ako. (taga-)California ako A: Diin sa California? diin [sa] California B: Sa San Francisco. Ug ikaw, diin sa Pilipinas? [sa] San Francisco ug ikaw diin [sa] Pilipinas A: Sa Cebu. [sa] Cebu</p>
---	---

III. RELATED UTTERANCES

Where do you live?	Hain ka magpuyo?
Where is your home/ house?	Hain ang imong puloy-anan?/ Hain ang imong balay?
My home is in Cebu.	Tua sa Sugbo ang akong balay./ Tua sa Sugbo ang akong puloy-anan.
Where have you been?	Diin ka gikan?
Where were you?	Diin ka?

CEBUANO FOR BEGINNERS

I've been in class./I was in class.	Gikan ko sa klase.
Where were you born?	Diin ka matawo?
I was born in Cebu City.	Natawo ako sa syudad sa Sugbo./Gipanganak ako sa syudad sa Sugbo.
I'm a bachelor.	Ulitawo ako.
I'm a single girl.	Dalaga ako.
I'm married.	Minyo ako.

IV. VOCABULARY LIST

baryo	barrio
bukid	mountain
dalaga	unmarried girl
diin/hain	where
gikan	from, been
(gipang) anak	was born
imo	your (singular)
lungsod	town
(mag) puyo	to live, to reside
minyo	married
namo	our, ours (inclusive)
(na) tawo	was born
probinsya	province
puloy-anan	home, house
sa	in, on
syudad	city
tua	over there
ulitawo	bachelor

V. DRILLS

A. Repetition Drill: Question and Answer

<u>Question:</u>	<u>Answer:</u>
Taga-diin ka, Mr. Smith?	Taga-Washington ako.
Taga-diin ka, Dr. Reyes?	Taga-Cebu ako.
Taga-diin ka, Juan?	Taga-Manila ako.
Taga-diin ako?	Taga-syudad ka.
Taga-diin si Miss Cruz?	Taga-Leyte siya.
Taga-diin si Presidente Marcos?	Taga-Ilocos siya.
Taga-diin si Mrs. Santos?	Taga-Negros Oriental siya.

LESSON 6

Diin ka sa California, Mr. Smith?	Sa San Francisco.
Diin ka sa Pilipinas, Doktor Reyes?	Sa Cebu.
Diin ka sa Cebu, Miss Cruz?	Sa Lahug.
Diin ka sa Ilocos?	Sa Ilocos Norte.
Diin ka sa Hawaii?	Sa Molokai.

B. Substitution Drill: Fixed Slot

Taga-Pilipinas ako.	Taga-Davao ka.
Taga-Zamboanga _____.	Taga-Cotabato _____.
Taga-Baguio _____.	Taga-Lanao _____.
Taga-Manila _____.	Taga-Negros _____.
Taga-Antique _____.	Taga-Leyte _____.
Taga-Negros Oriental _____.	Taga-Albay _____.

Taga-syudad siya.

Taga-probinsya _____.
Taga-bukid _____.
Taga-baryo _____.
Taga-lungsod _____.

C. Substitution Drill: Question and Answer

Question:

Answer:

Diin ka sa Pilipinas?

Sa Manila.

___ Cebu.

___ Ilocos.

___ Davao.

___ Baguio.

Diin siya sa Amerika?

Sa California.

___ Washington.

___ Texas.

___ Ohio.

___ Hawaii.

Diin ako sa California?

Sa Los Angeles.

_____ San Jose?

___ Magallanes St.

_____ Cebu?

___ Lahug.

_____ Manila?

___ Mabini St.

D. Narrative Frame:

1. Ako si _____.

Amerikano/a ako. Taga-

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ ako, sa _____. Natawo
ako sa _____. Karon¹ nagpuyo ako sa
_____ kay² "Peace Corps trainee" ako.

2. Conversion: Substitute ako with ikaw and siya.

E. Comprehension Drill: Dialogue

- A: Amerikano ba si Mr. Smith?
B: Oo, Amerikano siya.
A: "Peace Corps trainee" ba siya?
B: Oo, "Peace Corps trainee" siya..
A: Taga-diin siya?
B: Taga-Texas siya.
A: Diin sa Texas?
B: Sa Austin.

F. Comprehension Drill: Narrative

Amerikano si John ug "Peace Corps trainee" sab siya.
Taga-California siya, sa San Francisco, pero³ natawo siya sa
Dayton, Ohio.

Questions:

1. Kinsa si John?
Amerikano si John ug "Peace Corps trainee" sab siya.
2. Taga-diin siya?
Taga-California siya.
3. Diin sa California?
Sa San Francisco.
4. Diin siya matawo?
Natawo siya sa Ohio.
5. Diin sa Ohio?
Sa Dayton.

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

(taga-) - Taga-Texas ako.

-
- 1 karon 'now'
 - 2 kay 'because'
 - 3 pero 'but'

LESSON 6

(Taga-) is a particle that suggests a person's origin (geographic) and/or place of domicile. It is immediately followed by the name of the place.

taga-diin - Taga-diin ka?
Taga-diin is a question word used for inquiring about a person's origin (geographic) and/or his place of domicile. When occurring by itself, diin means 'where'.

[sa] - Place marker which precedes the name of the place, used in a more specific reference.

E.g. Taga-diin ka? Taga-Cebu.
 Diin sa Cebu? Sa Magallanes.

baryo - 'barrio' - smallest unit of geographic-political division. Several barrios make up a town.

lungsod - 'town' - second largest unit

probinsya - 'province' - largest unit of geographic-political division. As of August 1968, the Philippines has 65 provinces.

Sugbo - the name for 'Cebu' as used by Cebuano speakers, in contrast to Luzon-dwellers and foreigners who use 'Cebu'.

Summary: Patterns of Non-Verbal Sentences

1.	Predicate	Topic
	Question word	
	Taga-diin	si Pedro? ang babaye?

a.	Predicate	Topic	
		Marker	Place

CEBUANO FOR BEGINNERS

			Manila?
	Diin	sa	Davao?
			California?
			Ohio?

b. Predicate Topic

Question word	Pronoun	Marker	Place
	ako		Manila?
Diin	slya	Sa	Davao?
	ka		California?
			Ohio?

2. Predicate Topic

Noun	Noun/Pronoun
Manila	ako.
Davao	
Taoa-California	si Pedro.
Ohio	ang bata.

a. Topic (Short response)

Marker	Noun (Place)
	Manila.
Sa	Davao.

LESSON 6

Chicago.

LESSON 7

Structural Content:

Personal Pronouns: 1st set,
plural, ako-class

Particles: [na], [ra], [gyud]

Verb: (mu-)class

Focus: Actor

Mood: Factual and
Non-Factual

Aspect: Neutral

Setting: Carlos is asked by his friend about his companions, who are PCTs.

Gipangutana si Carlos sa iyang amigo bahin sa mga PCT nga iyang kuyog.

I. DIALOGUE

Carlos, are they the Peace Corps trainees?

Yes, Ben, they are.

Where are you going?

We're going to the movies.

Right now?

No, later on.

A: Carlos, sila ba ang mga "Peace Corps trainee"?

B: Oo, Ben, sila gyud.

A: Asa man kamo?

B: Muadto kami sa sine.

A: Karon na dayon?

B: Dili, unya ra.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Carlos, are they the Peace Corps trainees?

they

the Peace Corps trainees

Yes, Ben, they are.

Yes, Ben

they (indeed)

Where are you going?

where [by the way]

you (pl.)

We're going to the movies.

will go we

to movie

Right now?

A: Carlos, sila ba ang mga "Peace Corps trainee"?

sila [ba]

[ang] [mga] "Peace Corps trainee"

B: Oo, Ben, sila gyud.

Oo, Ben

sila [gyud]

A: Asa man kamo?

asa [man]

kamo

B: Muadto kami sa sine.

muadto kami

[sa] sine

A: Karon na dayon?

LESSON 7

now [already]
immediately
No, later on.
no
later only

karon [na]
dayon
B: Dili, unya ra.
dili
unya [ra]

III. RELATED UTTERANCES

We are going to (see) a movie.	Manan-aw kami ug sine.
We are going to the movie house.	Adto mi sa sinehan.
We are going to the movies.	Mangadto mi sa sine.
Right now.	Karon dayon.

IV. VOCABULARY LIST

adlaw	day
adto	go
asa	where
awto	car, automobile
bag-o	new
bahin	about, concerning, regarding
basa	read
busog	be full (satisfied)
(ka) gabii	last night
kalye	street
kami	we, us (excl)
kamo	you (pl)
kaon	eat
kita	we, us (incl)
kugihan	industrious, diligent
kuyog	go with
dagat	sea
dili	no, not
dula	play
gahapon	yesterday
ganina	a while ago
(gi) gutom	hungry
(gi) uhaw	thirsty
gwapo	handsome
hinoon	studious
leksyon	lesson
libreriya	library
(ma) lipay (on)	cheerful, happy
niaging adlaw	the other day
pasiyo	take a walk

CEBUANO FOR BEGINNERS

plasa	plaza
restawran	restaurant
semana.	week
sila	they, them
sine	movie (s)
sinehan	movie house/theatre
sulat	write
sunod	next, the following
taas	tall, high
tan-aw	see, look
tapulan	lazy
tuon	study
uban	accompanied by, go with
ugma	tomorrow
unya	later
wala	no, none

V. DRILLS

A. Repetition: Noun-Pronoun Conversion

Noun:

Pronoun:

Mga "Peace Corps trainee" si Peter ug si Paul.

Mga "Peace Corps trainee" sila.

Mga Pilipino si Juan ug si Pablo.

Mga Pilipino sila.

Mga estudyante si Maria ug si Juan.

Mga estudyante sila.

Gwapo ikaw ug si Ricardo.

Gwapo kamo.

Hinoon ikaw ug si Marta.

Hinoon kano.

Kugihan ikaw ug si Lourdes.

Kugihan kamo.

Taas ikaw ug ako.

Taas kita.

Tapulan ikaw ug ako.

Tapulan kita.

Malipayon ikaw ug ako.

Malipayon kita.

Gigutom si Maria, si Pedro ug ako.

Gigutom kami.

Giuhaw si Pablo, si Ricardo ug ako.

Giuhaw kami.

Busog si Georgy, si Feling ug ako.

Busog kami.

LESSON 7

Si Peter ug si Paul mga PCT.

Si Juan ug si Pablo mga Pilipino.

Si Maria ug si Juan mga estudyante.

Si Roberto ug si Ruben mga gwapo.

Si Priscila ug si Maria mga kugihan.

Sila si Peter ug si Paul mga PCT.

Sila si Juan ug si Pablo mga Pilipino.

Sila si Maria ug si Juan mga estudyante.

Sila si Roberto ug si Ruben mga gwapo.

Sila si Priscila ug si Maria mga kugihan.

B. Repetition: Non-Factual - Factual Conversion

Non-Factual:

1. Muadto sila sa sine karong gabii.

Muadto sila sa dagat karong hapon.

Mukaon sila sa restawran ugma.

Mutuon kamo sa leksyon ugma.

Mubasa kamo sa libreriya sa sunod nga adlaw.

Musulat kamo sa lamesa ugma sa hapon.

Mutan-aw kita sa sine unyang gabii.

Musakay kita sa awto karong hapon.

Mudula kita sa plasa sa sunod nga semana.

Factual:

- Niadto sila sa sine gabii.

Niadto sila sa dagat gahapon.

Nikaon sila sa restawran gahapon.

Nituon kamo sa leksyon gahapon.

Nibasa kamo sa libreriya sa niaging adlaw.

Nisulat kamo sa lamesa gahapon sa hapon.

Nitan-aw kita sa sine gabii.

Nisakay kita sa awto ganinang hapon.

Nidula kita sa plasa sa niaging semana.

2. Negative Form:

Non-Factual:

Dili sila muadto sa sine karong gabii.

Dili sila muadto sa dagat karong hapon.

Dili sila mukaon sa restawran ugma.

Dili kamo mutuon sa leksyon ugma.

Dili kamo mubasa sa libreriya sa sunod adlaw.

Factual:

Wala sila muadto sa sine kagabii.

Wala sila muadto sa dagat gahapon.

Wala sila mukaon sa restawran gahapon.

Wala kamo mutuon sa leksyon gahapon.

Wala kamo mubasa sa libreriya sa niaging adlaw.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Dili kamo musulat sa lamesa ugma sa hapon.	Wala kamo musulat sa lamesa gahapon sa hapon.
Dili kita mutan-aw sa sine unyang gabii.	Wala kita mutan-aw sa sine kagabii.
Dili kita musakay sa awto karong gabii.	Wala kita musakay sa awto gabii.
Dili kita mudula sa plasa sa sunod nga semana.	Wala kita mudula sa plasa sa niaging semana.

3. Interrogative:

Non-Factual:

Muadto ba sila sa sine karong gabii?
Muadto ba sila sa dagat karong hapon?
Mukaon ba sila sa restawran ugma?
Mutuon ba kamo sa leksyon ugma?
Mubasa ba kamo sa libreriya sa sunod adlaw?
Musulat ba kamo sa lamesa ugma sa hapon?
Mutan-aw ba kita sa sine unyang gabii?
Musakay ba kita sa awto karong gabii?
Mudula ba kita sa plasa sa sunod nga semana?

Factual:

Niadto ba sila sa sine gabii?
Niadto ba sila sa dagat gahapon?
Nikaon ba sila sa restawran gahapon?
Nituon ba kamo sa leksyon gahapon?
Nibasa ba kamo sa libreriya sa niaging adlaw?
Nisulat ba kamo sa lamesa gahapon sa hapon?
Nitan-aw ba kita sa sine kagabii?
Nisakay ba kita sa awto gabii?
Nidula ba kita sa plasa sa niaging semana?

4. Affirmative Responses:

Long Form:

Oo, muadto sila sa sine karong gabii.
Oo, muadto sila sa dagat karong hapon.
Oo, mukaon kami sa restawran ugma.
Oo, mutuon kami sa leksyon ugma.
Oo, mubasa kami sa libreriya sa sunod adlaw.
Oo, musulat kami sa lamesa ugma sa hapon.

Short Form:

Oo, muadto sila.
Oo, muadto sila.
Oo, mukaon kami.
Oo, mutuon kami.
Oo, mubasa kami.
Oo, musulat kami.

LESSON 7

Oo, mutan-aw kita sa sine unyang gabii.	Oo, mutan-aw kita.
Oo, musakay kita sa awto karong gabii.	Oo, musakay kita.
Oo, mudula kita sa plasa sa sunod nga semana.	Oo, mudula kita.

5. Negative Responses:

Non-Factual:

Dili, dili sila muadto sa sine karong gabii.
Dili, dili sila muadto.
Dili, dili sila muadto sa dagat karong hapon.
Dili, dili sila muadto.
Dili, dili sila mukaon sa restawran ugma.
Dili, dili sila mukaon.
Dili, dili kami mutuon sa leksyon ugma.
Dili, dili kami mutuon.
Dili, dili kami mubasa sa libreriya sa sunod nga adlaw.
Dili, dili kami mubasa.
Dili, dili kami musulat sa lamesa ugma sa hapon.
Dili, dili kami musulat.
Dili, dili kita mutan-aw sa sine unyang gabii.
Dili, dili kita mutan-aw.
Dili, dili kita musakay sa awto karong gabii.
Dili, dili kita musakay.
Dili, dili kita mudula sa plasa sa sunod nga semana.

Factual:

Wala, wala sila muadto sa sine gabii.
Wala, wala sila muadto.
Wala, wala sila muadto sa dagat gahapon.
Wala, wala sila muadto.
Wala, wala sila mukaon sa restawran gahapon.
Wala, wala sila mukaon.
Wala, wala kami mutuon sa leksyon gahapon.
Wala, wala kami mutuon.
Wala, wala kami mubasa sa libreriya sa niaging adlaw.
Wala, wala kami mubasa.
Wala, wala kami musulat sa lamesa gahapon sa hapon.
Wala, wala kami musulat.
Wala, wala kita mutan-aw sa sine kagabii.
Wala, wala kita mutan-aw.
Wala, wala kita musakay sa awto gabii.
Wala, wala kita musakay.
Wala, wala kita mudula sa plasa sa niaging semana.

C. Substitution: Movable Slot

Wala sila muadto sa sine gabii.
_____ dagat ganinang hapon.
_____ mukaon __ restawran gahapon.
_____ kamo mutuon sa leksyon_____.
_____ mubasa sa libreriya sa niaging adlaw.
_____ kita mutan-aw sa sine kagabii.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ musakay sa awto gabii.
_____ mudula sa plasa sa niaging semana.

D. Expansion Drill:

1. Muadto kita.

Cue:

sa sine Muadto kita sa sine.
"Majestic" Muadto kita sa sine "Majestic"
sa kalye Muadto kita sa sine "Majestic" sa kalye
Magallanes Magallanes.
karong gabii Muadto kita sa sine "Majestic" sa kalye
Magallanes karong gabii.
kuyog ni Pedro Muadto kita sa sine "Majestic" sa kalye
Magallanes karong gabii kuyog ni Pedro.

2. Mukaon ba kamo?

Cue:

sa restawran Mukaon ba kamo sa restawran?
restawran
sa lungsod Mukaon ba kamo sa restawran sa lungsod?
karong udto Mukaon ba kamo sa restawran sa lungsod karong
udto?
uban ni Ana Mukaon ba kamo sa restawran sa lungsod karong
udto uban ni Ana?
ug ni Pablo Mukaon ba kamo sa restawran sa lungsod karong
udto uban ni Ana ug ni Pablo?

3. Mutuon ba sila?

Cue:

sa leksyon Mutuon ba sila sa leksyon?
sa Matematika Mutuon ba sila sa leksyon sa Matematika?
Matematika
sa libreriya Mutuon ba sila sa leksyon sa Matematika sa
libreriya?
sunod adlaw Mutuon ba sila sa leksyon sa Matematika sa
libreriya sunod adlaw?

4. Musakay siya.

Cue:

sa awto Musakay siya sa awto.
bag-ong Musakay siya sa bag-ong awto.
ni Pedro Musakay siya sa bag-ong awto ni Pedro.

LESSON 7

nga Musakay siya sa bag-ong awto ni Pedro nga
taga-Manila taga-Manila.

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

[mga] - Sila ba ang mga “Peace Corps trainee”?
A particle which indicates plurality.

[gyud] - ...sila gyud.
Short form of [gayud]. It emphasizes and intensifies the antecedent.

[na] - Karon na dayon?
Modifies the adjective karon implying that a certain action will happen at that very moment. The above phrase means ‘Now, right now’.

dili - The particle that marks negation of a statement or fact. Negation is shown by putting dili before a declarative statement.

[ra] - Unya ra.
‘Only’ --Generally, the particle [ra] limits the application of the word preceding it.

Pluralization: Nouns

Plural forms of nouns are marked by the following:

Topic Case Markers

General Nouns : ang mga ...

Personal Names : sila si ...

Example:

1. ang balay
‘the house’	----->	ang mga balay
‘the houses’
ang babaye
‘the woman’	----->	ang mga babaye
‘the women’

CEBUANO FOR BEGINNERS

2. si Pedro ug si Juan -----> sila si Pedro ug si Juan
'Pedro and Juan' 'Pedro and Juan'
- si Ana ug si Maria -----> sila si Ana ug si Maria
'Ana and Maria' 'Ana and Maria'

Sila si is also used to mean 'X and his companions'.

Example: Sila si Pedro 'Pedro and his companions'
Sila si Maria 'Maria and her companions'

Summary: 1st set of Personal Pronouns, ako-class

	Singular	Plural
1st person	ako, ko 'I'	kami, mi (excl) 'we' kita, ta (incl) 'us'
2nd person	ikaw, ka 'you'	kamo, mo 'you'
3rd person	siya 'he, she'	sila 'they'

The first set of pronouns, ako-class, functions as substitutes for noun topics and, hence, takes no markers.

Negation:

1. Dili - Dili has different uses. It is used to negate any of the following:

- nouns
- pronouns
- adjectives

It is also used in verbal sentences to negate verbs which refer to:

- future action ('will not')
- possible action ('cannot')
- habitual action ('doesn't, isn't')

2. Wala - Like dili, wala has various uses. In the drills given in this lesson, wala is used to negate verbs when the action referred to happened in the past ('did, has done, had done').

LESSON 7

The other uses of wala will be discussed in later lessons.

Verbs:

The Cebuano verbs will be presented and discussed according to the following:

1. Focus - refers to the relationship between the verb and the topic of the sentence. The topic may be the:
 - a. actor/performer of the action
 - b. goal/receiver of the action
 - c. beneficiary of the action
 - d. instrument used to perform the action
 - e. location where the action is performed.
2. Mood - refers to the speaker's attitude toward the action or state expressed, indicating whether this is regarded as a:
 - a. fact or non-fact
 - b. a matter of command
 - c. a matter of desire or possibility
3. Aspect - refers to the form that a verb takes to indicate duration or completion of action.

The verbs may consist of a base alone, or a base and one or more affixes. The base supplies the denotative meaning, and the affix selects the particular type of grammatical function the verb has in relation to the other parts of the sentence.

For example, the (mu-) class has various forms:

Affix	Base	
mu	sulat	'to write'
	basa	'to read'
	sakay	'to ride'

Focus: The (mu-) class is used in Actor Focus Construction, i.e. the [ang/si]-phrase is the actor or performer of the action.
Examples:

LESSON 7

	Predicate		Topic	Complements	
	Marker	Verb	(Noun)	Place	Time
Factual Mood	Dili	muadto mubasa	si Ana ang bata	sa sine libreriya	unya. ugma.
Non-factual Mood	Wala	muadto mubasa	si Petra ang maestra	sa sine libreriya	ganina. gahapon.

a.	Neg. Marker	Topic	Pred.	Complements	
		(Pron)		Place	Time
Factual	Dili	<u>ako</u> -class	muadto mubasa	sa sine libreriya	unya. ugma.
Non-factual	Wala	<u>ako</u> -class	muadto mubasa	sa sine libreriya	ganina. gahapon.

b. Negative Responses:

Neg. Response	Full Sentence
Dili, Wala,	2a./2b.

3. Interrogative:

Predicate	Marker	Topic	Complements	
			Place	Time

CEBUANO FOR BEGINNERS

Muadto	ba	<u>ako</u> -class	sa sine	unya.
Niadto		pronouns		ganina.
Mutan-aw		[ang/si]-	sa sine	ugma.
Nitan-aw		phrases		gahapon.

LESSON 8

Structural Content: Personal Pronouns: 2nd set,
preposed possessive,
ako-class
Agentive Case Markers:
[ni], [sa]
Demonstrative Pronouns:
nia-class
Tag question: dili ba?

Setting: A PCV is asked about his parents. Gipangutana ang PCV bahin sa iyang mga ginikanan.

I. DIALOGUE

Who are your parents? A:Kinsa ang imong mga ginikanan?
Mr. and Mrs. Paul B:Si Mr. ug Mrs. Paul Murphy.
Murphy.
Where are they now? A:Hain man sila karon?
They are in Oregon. B:Tua sila sa Oregon.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Who are your parents? A:Kinsa ang imong mga ginikanan?
who kinsa
your [ang] imo (ng)
parents [mga] ginikanan
Mr. and Mrs. Paul B:Si Mr. ug Mrs. Paul Murphy.
Murphy.
Where are they now? A:Hain man sila karon?
where [tell me] hain [man]
they now sila karon
They are in Oregon. B:Tua sila sa Oregon.
over there they tua sila
in Oregon [sa] Oregon

III. RELATED UTTERANCES

Who are your father and mother? Kinsay imong amahan ug inahan?
My father is George and my mother is Elsa. Ang akong amahan si George ug ang akong inahan si Elsa.

CEBUANO FOR BEGINNERS

What do they do?/What is their profession?	Unsay ilang pangita?
What is your father's job?	Unsay trabaho sa imong amahan?
My name is ...	Ang akong ngalan si ...
My nickname is ...	Ang akong angga si ...
My surname/last name is ...	Ang akong apelyido ...

IV. VOCABULARY LIST

amahan	father
amiga	friend (female)
amigo	friend (male)
amo	our, ours (excl.)
angga	nickname
apelyido	surname, last name
ato	our, ours (incl.)
bata	child
bisita	visitor, guest
kadula	playmate
kapiteriya	cafeteria
klase	class
klasmet	classmate
dia	here
eskuwelahan	school
ginikanan	parents
igsoon	sibling
ila	their, theirs
inahan	mother
iya	his, her, hers
naa	there
ngalan	name
nia	here
nia	occupation, profession
pangita	living room
sala	beer
serbesa	television, TV set
telebisyon	what

V. DRILLS

A. Repetition:

Kinsa ako? Kinsa ang akong ngalan?

LESSON 8

Kinsa ka?	Kinsa ang imong ngalan?
Kinsa siya?	Kinsa ang iyang ngalan?
Kinsa kami?	Kinsa ang among ngalan?
Kinsa kita?	Kinsa ang atong ngalan?
Kinsa kamo?	Kinsa ang inyong ngalan?
Kinsa sila?	Kinsa ang ilang ngalan?

Ako si Ana.	Ang akong ngalan si Ana.
Ikaw si Pedro.	Ang imong ngalan si Pedro.
Siya si Juan.	Ang iyang ngalan si Juan.
Kami si Pedro ug si Juan.	Ang among ngalan si Pedro ug si Juan.
Kita si Pedro ug si Juan.	Ang atong ngalan si Pedro ug si Juan.
Kamo si Rosa ug si Ana.	Ang inyong ngalan si Rosa ug si Ana.
Sila si Ben ug si Roberto.	Ang ilang ngalan si Ben ug si Roberto.

B. Substitution: Fixed Slot

1. Nia ang imong amigo.
_____ kauban.
_____ inahan.
_____ amahan.
_____ igsoon.
2. Naa sila si Pedro ug si Juan.
_____ Rosa ug si Ana.
_____ Ramon ug si Cornelio.
_____ Canuto ug si Josefa.
_____ Elsa ug si Terry.
3. Tua ang mga bata sa kwarto.
_____ eskwelahan.
_____ klase.
_____ kapiteriya.
_____ plasa.

C. Repetition Drill:

1. Nia ang amigo ni Ruben.
Nia ang amahan ni Rosa.
Nia ang lapis ni Cornelio.
Nia ang bolpen ni Mario.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Nia ang lamesa ni Mr. Cruz.

- 2: Naa ang amigo sa bata.
Naa ang amahan sa babaye.
Naa ang lapis sa maestro.
Naa ang bolpen sa abogado.
Naa ang lamesa sa prinsipal.
3. Tua ang mga amigo nila ni Pedro ug ni Juan.
Tua ang mga amahan nila ni Cornelio ug ni Mario.
Tua ang mga lapis nila ni Mr. Cruz ug ni Mr. Reyes.
Tua ang mga bolpen nila ni Ernie ug ni Tirso.
Tua ang mga lamesa nila ni Grace ug ni Tina.
4. Tua ang mga amigo sa mga bata.
Tua ang mga amahan sa mga babaye.
Tua ang mga lapis sa mga maestro.
Tua ang mga bolpen sa mga abogado.
Tua ang mga lamesa sa mga prinsipal.

D. Substitution/Question and Answer Drill:

Kinsa si Dick? Siya ang akong amigo.
_____ kauban.
_____ igsoon.
_____ estudyante.

Kinsa ako? Ikaw ang among maestra.
_____ amiga.
_____ kauban.

Kinsa sila? Sila ang atong mga amigo.
_____ klasmets.
_____ maestro.
_____ kadula.

Kinsa ang imong ginikanan? Ang akong ginikanan si

_____ iyang _____ ? _____ iyang _____
_____ ilang _____ ? _____ ilang _____
_____ amigo? _____ amigo si
_____ akong _____ ? _____ akong _____.
_____ atong _____ ? _____ atong _____.
_____ kauban? _____ kauban _____.

LESSON 8

_____ among _____ ? _____ among _____ .
_____ inyong _____ ? _____ inyong _____ .

E. Substitution: Movable Slot

1. Clara ang ngalan sa akong amiga, dili ba?

_____ imong _____ ?
_____ iyang _____ ?
Jose _____ amigo, _____ ?
_____ among _____ ?
_____ kauban, _____ ?
_____ atong _____ ?
_____ inyong _____ ?
_____ klasmet, _____ ?
_____ ilang _____ ?

2. Dili ba Clara ang ngalan sa akong amiga?

_____ imong _____ ?
_____ iyang _____ ?
_____ Jose _____ amigo?
_____ among _____ ?
_____ kauban?
_____ atong _____ ?
_____ inyong _____ ?
_____ klasmet ?
_____ ilang _____ ?

F. Conversion Drill:

1. Cue Muadto ang akong amigo sa tindahan unya.
Sentence:
Conversion: Niadto ang akong amigo sa tindahan ganina.

Mutuon ang imong estudyante sa Cebuano ugma.

_____ .
Musulat ang iyang amahan sa libreriya karong gabii.

_____ .
Mukaon ang ilang bisita sa balay karong udto.

_____ .
Mubasa ang atong ginikanan sa balay karong buntag.

_____ .
Mutan-aw ang among maestra sa sine unyang gabii.

_____ .
Mudula ang inyong amiga sa plasa sunod semana.

_____ .

CEBUANO FOR BEGINNERS

2. Cue Dili ba muadto ang akong amigo sa tindahan
Sentence: unya?
Conversion: Wala ba muadto ang akong amigò sa tindahan
 ganina?

Dili ba mutuon ang imong estudyante sa Cebuano ugma?
_____?

Dili ba musulat ang iyang amahan sa libreriya karong gabii?
_____?

Dili ba mukaon ang ilang bisita sa balay karong udto?
_____?

Dili ba mubasa ang atong ginikanan sa balay karong buntag?
_____?

Dili ba mutan-aw ang among maestra sa sine unyang gabii?
_____?

Dili ba mudula ang inyong amiga sa plasa sunod semana?
_____?

G. Comprehension Drill:

Nitan-aw ang akong mga ginikanan sa sine gabii. Human sa sine, niadto sila sa restawran ug nikaon sila. Ang ilang pagkaon pinakbet ug kan-on. Niinom sab sila ug serbesa.

Wala sko muadto sa sine kay nituon ako sa akong leksyon ug wala sab ako mutan-aw sa telebisyon kay nisulat ako ug sulat sa akong mga amigo.

Pangutana:

Kinsa ang nitan-aw sa sine?

Niadto ba sila sa restawran?

Nikaon ba sila?

Unsa ang ilang pagkaon?

Niinom ba sila ug serbesa?

Nganong wala ako muadto sa sine?

Nganong wala ako mutan-aw sa telebisyon?

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

LESSON 8

hain - 'where' Hain is answered by the nia-class of demonstrative pronouns.

It is used in non-verbal sentences to indicate stationary location, e.g.

Hain ang sinehan?
Hain si Pedro?
Hain man sila karon?

In verbal sentences, it is used with the Non-Factual form of the verb to imply that the object(s) or person(s) referred to are still at a certain location, therefore talked about at the present time. It may be used interchangeably with asa.

Hain ka magpuyo? 'Where do you live?'
Hain / Asa muadto si Ana? 'Where is Ana going?'

dili ba - marks tag questions, and appears after a full statement is given, e.g.

Predicate-Topic order
or + dili ba?
vice-versa

When used initially in a sentence, i.e. at the beginning of a statement, it marks a negative interrogative statement.

human - Human sa sine, ...
sa

Literally means 'after the ...'

pinakbet- a regional meat/fish and vegetable dish among the Ilokanos, characterized by the prominent use of bitter melon and eggplant.

ngano - 'why?'

Demonstrative Pronouns: Nia-class

CEBUANO FOR BEGINNERS

- dia - 'here' (nearest to speaker)
nia - 'here' (near to speaker and hearer)
naa - 'there' (nearer to hearer than to speaker)
tua - 'over there' (far from both speaker and hearer;
 also used for referents out of sight from
 both principals)

These locational demonstratives occur as predicates when indicating the location of [ang/si]-phrases and ako-class pronouns. They answer the question hain 'where'. For example:

Predicate	Topic
Nia	ang papel.
Naa	si Pedro.
Tua	ang mga bata. <u>ako</u> -class Pron.

Personal Pronouns: 2nd set, ako-class

	Singular	Plural
1st person	ako 'my, mine'	amo (excl) 'our, ours ato (incl) 'our, ours
2nd person	imo 'your, yours	inyo 'your, yours
3rd person	iya 'his, her, hers'	ila 'their, theirs

The 2nd set of personal pronouns, ako-class, when in a preposed position, i.e. it precedes the noun that is possessed or modified, always takes the ligature (-ng).

Example: akong libro ilang balay
 imong amigo 'my book'
 'their house' 'your friend'

LESSON 8

Agentive Case Markers:

The agentive case markers precede nouns which are the possessors.

	Singular	Plural
Personal Names	ni	nila ni
General Nouns	sa	sa mga

Example: Ang libro ni Pedro
 Rosa
 Ruben

 sa bata
 babaye
 maestra

(The other uses of the agentive case markers are discussed later in reference to Goal Focus Constructions.)

Summary: Patterns of Non-Verbal Sentences

1. Predicate	Topic	
Question Word	Pronoun	Noun
Kinsa	ang akong	ngalan?
Unsa	iyang	
	ilang	amahan?
	etc.	

2. Predicate	Topic	
Demonstrative	Pronoun	Noun
Nia	ang imong	amigo.

CEBUANO FOR BEGINNERS

	Naa	atong	kauban.
	Tua	iyang	ginikanan.

a.	Predicate		Topic
	Demonstrative	Noun	Marker Noun (Possessor)
	Nia	ang amigo	ni Ruben.
	Naa	kauban	nila ni Ruben ug Ramon.
	Tua	igsoon	sa bata.
			sa mga babaye.

3. Tag Question:

-
2. dili ba?
- 2a.
-

Supplementary Materials

Lessons 6-8

I. Direct Discourse

- #1. A: Nangutana si Juan, "Amerikano ka ba, Mr. White?"
B: Nitubag si Mr. White, "Oo, Amerikano ako."
A: Nangutana usab si Juan, "Taga-diin ka?"
B: Ang tubag ni Mr. White, "Taga-Washington, D.C. ako."

Vocabulary:

nitubag

answered

- #2. A: Nangutana ang maestro, "Asa ka man karon?"
B: Nitubag ang estudyante, "Muadto ako sa libreriya kay mutuon ako sa akong leksyon."
A: Nangutana usab ang maestro, "Wala ka ba mutuon gabii?"
B: Nitubag usab ang estudyante, "Wala, wala ako mutuon sa leksyon gabii kay niadto ako sa balay sa akong amiga."

#3. A: Ingon ni Roberto, "Si Mr. ug Mrs. Lewis Parke ang akong mga ginikanan."
B: Nangutana ang iyang amigo, "Ah diay, hain sila magpuyo karon?"
A: Nitubag si Roberto, "Nagpuyo sila karon-sa Los Angeles."
B: Nangutana usab ang iyang amigo, "Unsay ilang trabaho?"
A: Nitubag usab si Roberto, "Ang akong amahan doktor ug ang akong inahan nars."

II. Indirect Discourse

- A. Niingon si Mr. White nga Amerikano siya ug taga-Washington, D.C. siya.

Pangutana:

1. Niingon ba si Mr. White nga Amerikano siya?

CEBUANO FOR BEGINNERS

2.Niingon ba sab siya nga taga-Washington, D.C. siya?

B. Niingon si Mr. White kang Juan nga Amerikano siya ug taga-Pennsylvania Avenue siya sa Washington, D.C.

Pangutana:

- 1.Taga-diin si Mr. White?
- 2.Diin siya sa Washington, D.C?
- 3.Niingon ba si Mr. White kang Juan nga taga-Pennsylvania Avenue siya?

C. Niingon si Juan, ang estudyante, kang Mr. de la Cruz, ang iyang maestro, nga muadto siya sa libreriya kay mutuon siya sa iyang leksyon.

Pangutana:

- 1.Kinsa ang estudyante?
- 2.Unsa si Juan?
- 3.Kinsa ang iyang maestro?
- 4.Unsa si Mr. de la Cruz?
- 5.Asa man si Juan?
- 6.Nganong muadto siya sa libreriya?

D. Niingon ang estudyante nga wala siya mutuon sa iyang leksyon gabii kay niadto siya sa balay sa iyang amiga.

Pangutana:

- 1.Unsa ang ingon sa estudyante?
- 2.Kinsa ang niingon nga wala siya mutuon sa iyang leksyon gabii?
- 3.Nganong wala siya mutuon sa iyang leksyon gabii?

E. Niingon si Roberto kang Rolando, ang iyang amigo, nga ang iyang mga ginikanan si Mr. ug Mrs. Lewis Parke ug nagpuyo sila karon sa Los Angeles. Niingon sab siya nga ang iyang amahan doktor ug ang iyang inahan, nars.

Pangutana:

- 1.Kinsa ang amigo ni Roberto?
- 2.Kinsa ang mga ginikanan ni Roberto?
- 3.Hain sila magpuyo karon?
- 4.Unsa ang trabaho sa iyang amahan?
- 5.Unsa ang trabaho sa iyang inahan?

LESSON 9

Structural Content: Adjectives: Simplex Form
Non-verbal Affix: (-a/-ha)

Setting: A PCV asks where the barrio lieutenant's house is. Nangutana ang PCV kung hain ang balay sa tenyente del baryo.

I. DIALOGUE

Bay, could you help me? A: Bay, mahimo bang mangutana?
What can I do for you? B: Unsa may ato?
Where is the house of the barrio lieutenant? A: Hain man ang balay sa tenyente del baryo dinhi?
It's behind the church. B: Tua sa luyo sa simbahan.
Thank you. A: Salamat.
You're welcome. B: Way sapayan.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Bay, could you help me? A: Bay, mahimo bang mangutana?
bay (term used for male peer) bay
may mahimo [bang]
ask a question mangutana
What can I do for you? B: Unsa may ato?
what [by the way] unsa [ma-y]
ours ato
Where is the house of the barrio lieutenant? A: Hain man ang balay sa tenyente del baryo dinhi?
where [tell me] hain [man]
house [ang] balay
of barrio lieutenant [sa] tenyente del baryo
here dinhi
It's behind the church. B: Tua sa luyo sa simbaha.
over there tua
in back [sa] luyo
of church [sa] simbahan
Thank you. A: Salamat.

CEBUANO FOR BEGINNERS

You're welcome.

B: Way sapayan.

III. VOCABULARY LIST

anak	child, offspring
anak nga	daughter
babaye	
anak nga lalake	son
asawa	wife
bala-od	law
bana	husband
bati	ugly (for objects)
bulok	rotten (fruits, eggs)
ka-away	enemy, the person with whom one has quarreled
kusina	kitchen
kutsero	rig driver
dako	big, large
dinhi	here
drayber	driver (of a motor vehicle)
du-ol	near
gamay	small
hawod	smart, intelligent
igsoon nga	sister
babaye	
igsoon nga	brother
lalake	
lala	stupid, dumb
layo	far, distant
luyo	behind
(ma)himo	can, may
mananahi	dressmaker, seamstress
nindot	beautiful, pretty (for objects)
ngil-ad	ugly (for people, also used for behavior)
panday	carpenter
pos opis	post office
pulis	policeman
sapatero	shoemaker

IV. DRILLS

A. Repetition:

1. Asawa sa pulis si Mrs. Santos. Dili asawa sa pulis si Mrs. Santos.

LESSON 9

Bana sa labandera si Juan.	Dili bana sa labandera si Juan.
Igsoon siya sa panday.	Dili siya igsoon sa panday.
Kauban siya sa maestra.	Dili siya kauban sa maestra.
Amigo siya sa magdadaro.	Dili siya amigo sa magdadaro.
Kaaway siya sa balaod.	Dili siya kaaway sa balaod.
Anak siya sa doktor.	Dili siya anak sa doktor.
Kusinera sa prinsipal si Ana.	Dili kusinera sa prinsipal si Ana.
2. Si Mrs. Santos ang asawa sa pulis.
Si Juan ang bana sa labandera.
Siya ang igsoon sa panday.
Siya ang kauban sa maestra.
Siya ang amigo sa magdadaro.
Siya ang kaaway sa balaod.
Siya ang anak sa doktor.
Si Ana ang kusinera sa prinsipal.
Dili si Mrs. Santos ang asawa sa pulis.
Dili si Juan ang bana sa labandera.
Dili siya ang igsoon sa panday.
Dili siya ang kauban sa maestra.
Dili siya ang amigo sa magdadaro.
Dili siya ang kaaway sa balaod.
Dili siya ang anak sa doktor.
Dili si Ana ang kusinera sa prinsipal.
3. Si Mrs. Santos and asawa ni Juan.
Si Juan ang bana ni Mrs. Santos.
Siya ang igsoon ni Manuel.
Siya ang kauban ni Maria.
Siya ang amigo ni Ricardo.
Siya ang kaaway ni Petra.
Siya ang anak ni Doktor Morales.
Si Ana ang kusinera ni Mr. Ramos.
Dili si Mrs. Santos ang asawa ni Juan.
Dili si Juan ang bana ni Mrs. Santos.
Dili siya ang igsoon ni Manuel.
Dili siya ang kauban ni Maria.
Dili siya ang amigo ni Ricardo.
Dili siya ang kaaway ni Petra.
Dili siya ang anak ni Doktor Morales.
Dili si Ana ang kusinera ni Mr. Ramos.

CEBUANO FOR BEGINNERS

4. Dili ba asawa sa pulis si Mrs. Santos? Dili, dili asawa sa pulis si Mrs. Santos.
Dili ba bana sa labandera si Juan? Dili, dili bana sa labandera si Juan.
Dili ba siya igsoon sa panday? Dili, dili siya igsoon sa panday.
Dili ba siya kauban maestra? Dili, dili siya kauban sa maestra.
Dili ba siya amigo sa magdadaro? Dili, dili siya amigo sa magdadaro.
Dili ba siya kaaway sa balaod? Dili, dili siya kaaway sa balaod.
Dili ba siya anak sa doktor? Dili, dili siya anak sa doktor.
Dili ba kusinera si Ana sa prinsipal? Dili, dili kusinera si Ana sa prinsipal.
5. Dili ba si Mrs. Santos ang asawa ni Juan? Dili, dili si Mrs. Santos ang asawa ni Juan.
Dili ba si Juan ang bana ni Mrs. Santos? Dili, dili si Juan ang bana ni Mrs. Santos.
Dili ba siya ang igsoon ni Manuel? Dili, dili siya ang igsoon ni Manuel.
Dili ba siya ang kauban ni Maria? Dili, dili siya ang kauban ni Maria.
Dili ba siya ang amigo ni Ricardo? Dili, dili siya ang amigo ni Ricardo.
Dili ba siya ang kaaway ni Petra? Dili, dili siya ang kaaway ni Petra.
Dili ba siya ang anak ni Doktor Morales? Dili, dili siya ang anak ni Doktor Morales.
Dili ba si Ana ang kusinera ni Mr. Ramos? Dili, dili si Ana ang kusinera ni Mr. Ramos.
6. Hawod si Juan, dili ba?
Gwapo ang estudyante, dili ba?
Nindot ang balay, dili ba?
Gamay ang kwarto, dili ba?
Dako ang plasa, dili ba?
Layo ang pos opis, dili ba?
Mananahi siya, dili ba?
Panday siya, dili ba?
Kutsero si Mario, dili ba?
Kugihan si Carlos, dili ba?

LESSON 9

Oo, hawod si Juan.	Dili, lala siya.
Oo, gwapo ang estudyante.	Dili, ngil-ad siya.
Oo, nindot ang balay.	Dili, bati kana.
Oo, gamay ang kwarto.	Dili, dako kana.
Oo, dako ang plasa.	Dili, gamay kana.
Oo, layo ang pos opis.	Dili, duol kana.
Oo, mananahi siya.	Dili, labandera siya.
Oo, panday siya.	Dili, sapatero siya.
Oo, kutsero si Mario.	Dili, drayber siya.
Oo, kugihan si Carlos.	Dili, tapulan siya.

B. Question and Answer Drill:

Kinsang gwapoha? si Ruben o si Marcos?	Si Ruben.
Kinsang hawora, si Juan o si Pedro?	Si Juan.
Unsang nindota, ang balay o ang opisina?	Ang balay.
Unsang gamaya, ang kwarto o ang kusina?	Ang kwarto.
Unsang dako, ang plasa o ang "playground"?	Ang plasa.
Unsang layoa, ang simbahan o ang pos opis?	Ang pos opis.
Kinsang mananahia, si Rosa o si Ana?	Si Rosa.
Kinsang pandaya, si Roberto o si Ramon?	Si Roberto.
Kinsang kutseroa, si Ernie o si Dick?	Si Dick.
Kinsang kugihana, si Carlos o si Cecilia?	Si Cecilia.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

Unsa may ato? - Literally means 'What is ours?' i.e. 'What's our problem?' or, as used in a restaurant, 'What are we having?'

may - a contraction of [man] + [ang]

mangutana- 'to ask a question, to inquire' (mang-) + [pangutana]

way sapayan - 'you're welcome, not at all, don't mention it'

way = [wala] + (y)

(-a) / (-ha) - a non-verbal suffix which indicates 'one of so many X's', i.e. in specific reference

Kinsang nindota? 'Which (one) is the pretty one?'

Kinsang gwapoha? 'Which (one) is the handsome one?'

(-a) is used after consonants, including glottal stops, e.g.

nindota

kugihana

kutsero-a

dako-a

CEBUANO FOR BEGINNERS

(-ha) is used after vowels, e.g. gwapoha

Adjectives: Simplex Form (uninflected)

Adjectives are used as predicates in the drill sentences:

Predicate	Topic
Hawod	si Juan.
Gwapo	'ang bata. ako-class Pron.

Summary: Sentence Patterns

1.	Predicate	Topic
	Asawa sa pulis labandera	Bana sa si Mrs. Santos. si Juan.

2.	Predicate	Topic	Predicate
	Igsoon Kauban	siya siya	sa panday. sa maestra.

(split predicate)

3.	Topic	Topic
	Si Mrs. Santos	ang asawa sa pulis. ang asawa ni Juan.
	Siya	ang igsoon sa panday. ang igsoon ni Manuel.

4.	Neg. Int. Mkr.	Predicate		Topic
----	-------------------	-----------	--	-------

LESSON 9

Dili ba	asawa sa pulis bana sa labandera	si Mrs. Santos? si Juan?
---------	-------------------------------------	------------------------------------

a.	Neg. Int. Mkr.	Topic	Predicate
	Dili ba	siya	igsoon sa panday? kauban sa maestra?

b.	Neg. Int. Mkr.	Topic	Topic
	Dili ba	si Mrs. Santos siya	ang asawa ni Juan? igsoon sa panday?

5. Tag question:

Predicate	Topic	
Hawod Gwapo	si Juan, ang bata, <u>ako</u> -class Pron.	dili ba?

6. Affirmative/Negative Response:

	Predicate	Topic
Oo	hawod	si Juan.
Dili	lala	siya.

Supplementary Materials Lessons 8-9

I. Narrative

- A. Ang akong amiga si Marcia nga maestra sa Cebuano ug asawa ni Floyd nga pulis sa Honolulu. Si Floyd dili Pilipino. Amerikano siya. Ang ilang balay nga nindot tua

CEBUANO FOR BEGINNERS

sa kalya Auhuhu sa Pacific Palisades sa Pearl City. Kada buntag, ang iyang bana muadto sa trabaho ug si Marcia mutudlo sa klase.

Pangutana:

1. Kinsa ang akong amiga?
2. Unsa siya?
3. Kinsa ang iyang bana?
4. Unsa ang iyang trabaho?
5. Pilipino ba ang bana sa akong amiga?
6. Nindot ba ang ilang balay?
7. Hain ang ilang balay?
8. Asa muadto ang iyang bana kada buntag?
9. Asa muadto si Marcia?

- B. Nangutana ang lalake kung hain ang balay sa tenyente del baryo sa drayber sa dyipni. Nitubag ang drayber nga ang iyang balay tua sa luyo sa simbahan.

Pangutana:

1. Nangutana ba ang lalake?
2. Kang kinsa siya nangutana?
3. Unsa ang iyang pangutana?
4. Unsa ang tubag sa drayber?
5. Unsa ang tua sa luyo sa simbahan?
6. Hain ang balay?
7. Hain ang simbahan?

- C. Wala siya muadto sa opisina gahapon kay Sabado. Sa buntag, nikaon siya sa pamahaw ug nibasa siya sa peryodiko. Sa udto, nisulat siya sa iyang mga ginikanan nga tua sa North Carolina. Ugma kay Domingo, dili sab siya muadto sa opisina pero musimba siya.

Pangutana:

1. Nganong wala siya muadto sa opisina gahapon?
2. Unsa gahapon?
3. Nikaon ba siya sa buntag? Unsa?
4. Nibasa siya ug peryodiko, dili ba?
5. Kang kinsa siya nisulat?
6. Hain ang iyang mga ginikanan?
7. Nganong dili siya muadto sa opisina ugma?
8. Musimba ba siya ugma?

LESSON 9

- D. Si Lito, ang estudyante, hawod ug gwapo. Hinoon sab siya. Nagpuyo siya sa nindot pero gamayng balay. Ang iyang balay tua sa luyo sa Plasa Santa Cruz ug layo sa pos opis.

gamay
Vocabulary:
small
Pangutana:

1. Kinsa si Lito?
2. Unsa siya?
3. Lala ug ngil-ad ba siya?
4. Tapulan ba siya?
5. Dako ba ang iyang balay?
6. Hain ang iyang balay?
7. Tua ba ang iyang balay layo sa pos opis?
8. Hain ang Plasa Santa Cruz?

LESSON 10

Structural Content: Adjectives: Simplex Form
Oblique Case Marker: [ug]
Ligature: [nga]

Setting: Two Filipinas are talking about Jean Peters, the new teacher. Nagsultihanay ang duha ka Pilipina bahin sa bag-ong maestra nga si Jean Peters.

I. DIALOGUE

Is she your friend? A: Siya ba ang imong amiga?
Yes. B: Oo.
What's her name? A: Kinsa ang iyang ngalan?
Her name is Jean Peters. B: Ang iyang ngalan si Jean Peters.
Oh, she is the new teacher, isn't she? A: Ah, siya ang bag-ong maestra, dili ba?
Yes, she's the one. B: Oo, mao siya.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Is she your friend? A: Siya ba ang imong amiga?
she siya [ba]
your friend [ang] imo(ng) amiga
Yes. B: Oo.
What's her name? A: Kinsa ang iyang ngalan?
who kinsa
her name [ang] iya(ng) ngalan
Her name is Jean Peters. B: Ang iyang ngalan si Jean Peters.
her name [ang] iya(ng) ngalan
Jean Peters [si] Jean Peters
Oh, she is the new teacher, A: Ah, siya ang bag-ong
isn't she? maestra, dili ba?
she siya
new teacher [ang] bag-o(ng) maestra
is it not dili [ba]
Yes, she's the one. B: Oo, mao siya.
yes oo
really she [mao] siya

LESSON 10

III. VOCABULARY LIST

baka	cow
bato	stone, rock
bapor	boat, ship
bisikleta	bicycle
bulan	month; moon
bung-on	pomelo
kabayo	horse
kanta	sing
karpintero	carpenter
dagan	run
dalan	street
Dominggo	Sunday
eroplano	airplane
gapas	cotton
langoy	swim
mangga	mango
manghod	younger sibling
nars	nurse
nati	young (cattle)
palit	buy
panapton	clothing material
plato	plate
punit	pick up
saging	banana
salog	floor
salom	dive
sayaw	dance
suba	river
sud-an	food, main dish of the meal
sulat	letter
sundang	bolo, machete
tahi	sew
tindera/o	sales lady/man
trak	truck

List of Adjectival Antonyms:

mubo	short, low
taas	tall, high; long
nipis	thin, transparent (objects)
baga	thick

CEBUANO FOR BEGINNERS

hiktin lapad	narrow wide
mabaw lalum	shallow deep
limpyo hugaw	clean dirty
bag-o daan	new old (objects)
maut gwapo/a	ugly (people) beautiful, good-looking
hilum sabaan	quiet noisy
dyutay daghan	little, few many, plenty
tam-is aslum parat pait	sweet sour salty bitter
humot baho	fragrant foul-smelling, mal-odorous
hait habol	sharp dull
batan-on tigulang	young (animate) old, aged
niwang daut tambok	thin, slender (people) thin (animate) fat, stout
puti itum	white black
gaan	light (of weight)

LESSON 10

bug-at	heavy
humok	soft
gahi	hard, tough
buotan	good, virtuous (character)
dautan	bad, evil

IV. DRILLS

A. Substitution: Fixed Slot

1. Kugihan kaayo ang manghod.

_____ akong _____.
_____ imong _____.
_____ iyang _____.
_____ among _____.
_____ atong _____.
_____ inyong _____.
_____ ilang _____.

2. Humot kaayo ang buwak.

_____ iyang _____.
_____ akong _____.
_____ imong _____.
_____ ilang _____.
_____ atong _____.
_____ among _____.
_____ inyong _____.

3. Nindot kaayo ang sinina.

_____ ilang _____.
_____ akong _____.
_____ imong _____.
_____ iyang _____.
_____ among _____.
_____ inyong _____.
_____ atong _____.

4. Kugihan kaayo ang akong manghod.

_____ igsoon.
_____ iyang inahan.
_____ among maestra.
_____ atong bata.
_____ inyong amahan.
_____ ilang amigo.

CEBUANO FOR BEGINNERS

5. Bag-o ang akong awto.

_____ eroplano.
_____ imong bisikleta.
_____ iyang trak.
_____ among kabayo.
_____ atong balay.
_____ inyong kwarto.
_____ ilang bolpen.
_____ among bapor.
_____ akong sapatos.
_____ iyang balay.

6. Gamay kaayo ang akong balay.

_____ iyang eskwelahan.
_____ among iro.
_____ atong libro.
_____ ilang sapatos.
_____ inyong restawran.

B. Expansion:

1. Nipunit ako ug bulak.

Cue:

nindot Nipunit ako ug _____ nga bulak.
gabii Nipunit ako ug nindot nga bulak _____.

2. Nibasa sila ug libro.

bag-o Nibasa sila ug _____ ng libro.
kagahapon Nibasa sila ug bag-ong libro _____.

3. Nisulat sila ug sulat.

mubo Nisulat sila ug _____ ng sulat.
sa niaging Nisulat sila ug mubong sulat _____.
semana

4. Nitahi siya ug sinina.

nipis Nitahi siya ug _____ nga sinina.
sa niaging hapon Nitahi siya ug nipis nga sinina _____.

5. Nidagan kami sa dalan.

hiktin Nidagan kami sa _____ nga dalan.
sa niaging bulan Nidagan kami sa hiktin nga dalan
_____.

LESSON 10

6. Nisalum ako sa suba.
mabaw Nisalum ako sa ____ nga suba.
sa niaging adlaw Nisalum ako sa mabaw nga suba _____.
7. Nilingkod kamo sa siya.
hugaw Nilingkod kamo sa ____ nga siya.
ganina Nilingkod kamo sa hugaw nga siya
ganina.
8. Nitindog siya sa salog.
limpyo Nitindog siya sa ____ ng salog.
gahapon Nitindog siya sa limpyong salog
gahapon.

C. Repetition:

1. Daan ang balay.	Ang balay ang daan.
Gwapa ang babaye.	Ang babaye ang gwapa.
Mubo ang lapis.	Ang lapis ang mubo.
Gamay ang kahoy.	Ang kahoy ang gamay.
Dako ang kabayo.	Ang kabayo ang dako.
Sabaan ang bata.	Ang bata ang sabaan.
Baga ang panapton.	Ang panapton ang baga.
Nati ang baka.	Ang baka ang nati.
Daghan ang papel.	Ang papel ang daghan.
Bag-o ang maestro.	Ang maestro ang bag-o.
Tam-is ang saging.	Ang saging tam-is.
Humot ang bulak.	Ang bulak ang humot.
Aslum ang mangga.	Ang mangga ang aslum.
Lapad ang dalan.	Ang dalan ang lapad.
Limpyo ang salog.	Ang salog ang limpyo.
Lalum ang suba.	Ang suba ang lalum.
Hait ang sundang.	Ang sundang ang hait.
Taas ang estudyante.	Ang estudyante and taas.
Pait ang bung-on.	Ang bung-on ang pait.
Parat ang sud-an.	Ang sud-an ang parat.
Hugaw ang kwarto.	Ang kwarto ang hugaw.
Tigulang ang amahan.	Ang amahan ang tigulang.
Tambok ang iro.	Ang iro ang tambok.
Puti ang plato.	Ang plato ang puti.
Gaan ang libro.	Ang libro ang gaan.
Humok ang gapas.	Ang gapas ang humok.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Bug-at ang lamesa.
Gahi ang bato.

Ang lamesa ang bug-at.
Ang bato ang gahi.

2. Nia ang daang balay.
Nia ang gwapang babaye.
Nia ang mubong lapis.
Nia ang gamayng kahoy.
Nia ang dakong kahoy.
Nia ang sabaang bata.
Naa ang bagang panapton.
Naa ang nating baka.
Naa ang daghang papel.
Naa ang bag-ong maestro.

Tua ang tam-is nga saging.
Tua ang humot nga bulak.
Tua ang aslum nga mangga.
Tua ang lapad nga dalan.
Tua ang lalum nga suba.
Kini ang hait nga sundang.
Kini ang taas nga estudyante.
Kini ang pait nga bung-on.
Kini ang parat nga sud-an.
Kana ang hugaw nga kwarto.
Kana ang tigulang nga amahan.
Kana ang tambok nga iro.
Kana ang humok nga gapas.
Kana ang bug-at nga lamesa.

Kadto ang dakong kabayo.
Kadto ang limpyong salog.
Kadto ang puting plato.
Kadto ang gaang libro.
Kadto ang gahing bato.

D. Substitution: Movable Slot

1. Muadto ako sa ilang dakong balay ugma.

_____ siya _____.
_____ imong _____.
_____ gamayng _____.
_____ kwarto _____.
_____ atong _____.
_____ kamo _____.
_____ among _____.

LESSON 10

- _____ unya.
2. Musayaw siya sa daang “auditorium” sunod ugma.
Mukanta _____.
_____ sila _____.
_____ eskwelahan _____.
_____ ang iyang amiga _____.
_____ ilang _____.
Mutuon _____.
_____ karon.
3. Wala siya mulangoy sa niaging Dominggo.
_____ mukaon _____.
_____ kita _____.
_____ mupalit _____.
_____ semana.
_____ kamo _____.
_____ mudagan _____.

E. Conversion:

1. Cue Sentence: Da-an ang balay ni Pedro. Conversion: Ang balay ni Pedro da-an.
- a. Gwapa ang asawa ni Juan.
_____.
- b. Mubo ang lapis ni Filemon.
_____.
- c. Baga ug bag-o ang panapton ni Anita.
_____.
- d. Daghan ang papel ni Rosa.
_____.
- e. Bag-o ang maestro ni Juan.
_____.
- f. Hait ang sundang ni Cornelio.
_____.
- g. Hugaw ang kwarto ni Canuto.
_____.
- h. Tigulang ang amahan ni Cris.
_____.
- i. Tambok ang iro ni Rey.
_____.

CEBUANO FOR BEGINNERS

2. Cue Sentence: Tam-is ang saging sa tindera. Conversion:
Ang saging sa tindera tam-is.
 - a. Aslum ang mangga sa tindera.
 - b. _____.
 - c. _____.
 - d. Puti ang plato sa kusinera.
 - e. _____.
 - f. _____.
 - g. _____.
 - h. _____.
 - i. _____.

F. Repetition:

1. Ang daang balay ni Pedro tua sa bukid.
Ang gwapang asawa ni Juan tua sa balay.
Ang mubong lapis ni Filemon tua sa lamesa.
Ang ba-ong panapton ni Anita tua sa kahon.
Ang daghang papel ni Rosa tua sa eskwelahan.
2. Kugihan ang mastrong bag-o ni Jose.
Daan ang sundang nga hait ni Cornelio.
Dako ang kwartong hugaw ni Canuto.
Buotan ang amahang tigulang ni Cris.
Nindot ang irong tambok ni Rey.
3. Ang tam-is nga saging sa tindera tua sa tindahan.
Ang aslum nga mangga sa tindera tua sa kusina.
Ang limpyong sapatos sa maestra tua sa salog.
Ang taas nga sinina sa mananahi tua sa kwarto.
Ang puting plato sa kusinera tua sa kusina.
4. Ang librong gaan sa estudyante tua sa libreriya.
Ang klinikang nindot sa doktor tua sa kalye Ruiz.

LESSON 10

Ang lamesang bug-at sa karpintero tua sa sulod.
 Ang bakang nati sa magdadaro tua sa bukid.
 Ang batang sabaan sa nars tua sa balay.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

mao - Oo, mao siya.
 Literally 'She is really the one'. This particle is used to emphasize the definiteness of an event or situation. In interrogative constructions, as in Mao ba? it means 'Is it really so?'

kaayo - 'very'
 Preceded by adjectives when used as an adverb.

ug - used here differently from the conjunction 'and'. In the examples found in the drill, [ug] functions as an oblique case marker, i.e. it marks the noun functioning as the object in verbal constructions.

[nga] - The distribution of the ligature [nga] is as follows:

- a. after vowels = (-ng)
- b. after the consonant /n/ = (-g)
- c. elsewhere = [nga]

Summary: Sentence Patterns

1.	Predicate	Topic	Object	
	Verb	Noun/Pronoun	Marker	Noun
	Nibasa	<u>ako</u> -class Pron.		libro
			ug	sulat
	Mupalit	[ang/si]-phrases		sinina
				bolpen

2. Predicate Topic

CEBUANO FOR BEGINNERS

	Adjective	Noun/Pronoun
	Daan	<u>ako</u> -class Pron.
	Dako	
	Taas	[ang/si]-phrases

a.	Topic	Predicate
	Noun/Pronoun	Adjective
	<u>ako</u> -class Pron.	dako
	[ang/si]-phrases	daan
		taas

b.	Specific Topic	Specific Topic
	Noun/Pronoun	Emphatic Adj.
	<u>ako</u> -class Pron.	ang dako.
	[ang/si]-phrases	daan.
		taas.

c.	Predicate	Topic	
	Demonstratives	Modification Construction linked by Lig.	
		Noun	Ligature
		Adjective	
	Nia	ang balay	nga
		dako.	
	Naa	lamesa-	-ng
		daan.	
	Tua	amahan-	-g
		tigulang.	

LESSON 10

	Adjective	Ligature	Noun
d. Kini	ang dako-	-ng	-ng
Kana	daan-	-g	lamesa.
Kadto	tigulang	nga	amahan.

3. Pattern 2 Agentive Construction

Daan

Dako ang balay [ni] and [sa] phrases

Gamay

a. Predicate Modification Construction Agentive Construction

Taas	ang daang balay	[ni] and [sa]
	dakong	phrases
	gamayng	

Supplementary Materials

Lessons 8-10

I. Narrative

- A. Nangutana si Josefa kang Susana kung kinsa ang iyang kauban karon. Nitubag si Josefa nga siya si Maria, ang bag-ong sekretarya sa opisina ni Mr. de la Cruz, ang prinsipal sa Bayawan Elementary School.

Pangutana:

1. Nangutana ba si Josefa kang Susana?
2. Unsang iyang pangutana?
3. Kinsa ang kauban ni Susana?
4. Kinsa si Maria?
5. Unsa siya?
6. Kang kinsang opisina siya mutrabaho?
7. Kinsa si Mr. de la Cruz?
8. Unsa ang ngalan sa eskwelahan ni Mr. de la Cruz?

- B. Nipalit si Karina ug bag-ong sapatos sa dakong tindahan nga tua sa syudad sa niaging bulan kay ang iyang sapatos daan na kaayo. Pagkahuman, niadto siya sa Majestic Restaurant ug nikaon siya. Human siya mukaon, nisakay siya sa dakong trak nga padulong sa iyang baryo.

Pangutana:

1. Nipalit ba si Karina ug bag-ong sapatos?
2. Diin siya mupalit ug sapatos?
3. Dako ba ang tindahan?
4. Hain ang tindahan?
5. Nganong nipalit siya ug sapatos?
6. Pagkahuman, diin siya muadto?
7. Ngano man?
8. Nisakay ba siya sa dakong trak?
9. Asa padulong ang trak?

Vocabulary:

niaging bulan last month

Supplementary Materials Lessons 8-10

padulong
pagkahuman

bound for, going to
afterwards

II. Dialogue

A: Maayong pag-abot sa among eskwelahan, Mr. Anderson.

B: Salamat, ug nalipay ako.

A: Gusto kong ipaila-ila kanimo ang tanang mga maestra unya, pero karon, mangape una kita.

B: O sige, Sir, naa ra na nimo.

A: Maayo ba ang imong biyahe sa eroplano?

B: Maayo man ug kadiyut ra.

Vocabulary:

pag-abot

arrival

Maayong pag-abot! Welcome!

Naa ra (ka)na nimo. It's up to you.

Pangutana:

1. Kinsa ang niabot sa eskwelahan ni Mr. Ruiz?
2. Unsa ang ingon ni Mr. Ruiz kang Mr. Anderson?
3. Unsa ang tubag ni Mr. Anderson kang Mr. Ruiz?
4. Kinsa ang ipaila-ila ni Mr. Ruiz kang Mr. Anderson?
5. Muinom ba sila ug kape karon?
6. Maayo ba ang biyahe ni Mr. Anderson?
7. Diin siya musakay?

LESSON 11

Structural Content: Existential Form: Aduna
Negation: Wala

Personal Pronouns: 3rd set, nako-class
Noun Marker: (-y)

I. DIALOGUE #1

Setting: Berto and his friends are talking about their brothers and sisters. Do you have any brothers or sisters, Bert?
Yes, I have three, two brothers and one sister.

And you? How many brothers and sisters do you have?
Three also. All boys, no girls.

Nagsultihanay si Berto ug ang iyang mga amigo bahin sa ilang mga igsoon.

A: Aduna ka bay mga igsoon, Bert?

B: Oo, aduna akoy tulong igsoon, duhang lalake ug usang babaye.

A: Ug ikaw? Pila ang mga igsoon nimo?

C: Tulo sab. Puro lalake, walay babaye.

DIALOGUE #2

Setting: Rene and his friend are discussing what they would like to do. What can we do, Rene?
Do you have a Math book?

Yes, why?
I'd like to read our lesson.

Okay then, let's read it together.

Nagsultihanay si Rene ug ang iyang amigo bahin sa gusto nilang buhaton

A: Unsay mahimo 'ta, Rene?

B: Aduna ka bay libro sa "Math"?

A: Oo, ngano man?

B: Gusto kong mubasa sa leksyon nato.

A: Hala sige, mubasa kitang duha.

II. DIALOGUE BREAKDOWN #1

Do you have any brothers or sisters?
have you

A: Aduna ka bay mga igsoon, Bert?

aduna ka [ba(y)]

LESSON 11

siblings
Yes, I have three, two
brothers and one sister.

Yes, have I
three siblings
two boys
and one girl
And you? How many
brothers and sisters do you
have?

and you
how many
siblings
your
Three also. All boys, no
girls.
three also
all boy
no girl

DIALOGUE BREAKDOWN #2

What can we do, Rene?
what
can
we

Do you have a Math book?

have you
book in Math

Yes, why?
yes, why [tell me]

I'd like to read our lesson.

like I read
lesson our

Okay then, let's read it
together.

okay
read we two

[mga] igsoon

B: Oo, aduna akoy tulong
igsoon, duhang lalake ug
usang babaye.

oo, aduna ako(y)

tulo(ng) igsoon

duha(ng) lalake

ug usa(ng) babaye

A: Ug ikaw? Pila ang mga
igsoon nimo?

ug ikaw

pila

[ang] [mga] igsoon

nimo

C: Tulo sab. Puro lalake, walay
babaye.

tulo [sab]

puro lalake

wala(y) babaye

A: Unsay mahimo 'ta, Rene?
unsa(y)
mahimo
'ta

B: Aduna ka bay libro sa
"Math"?

aduna ka [ba(y)]

libro [sa] "Math"

A: Oo, ngano man?

oo, ngano [man]

B: Gusto kong mubasa sa
leksyon nato.

gusto ko(ng) (mu)basa

[sa] leksyon nato

A: Hala sige, mubasa kitang
duha.

hala sige

(mu)basa kita(ng) duha

III. RELATED UTTERANCES

CEBUANO FOR BEGINNERS

How many children do you have?	Pila ang imong bata?
How many brothers or sisters do you have?	Pila ang imong igsoon? / Pila ka buok ang imong igsoon?
I have four brothers.	Duna koy upat ka igsoong lake.
I have five sisters.	Aduna koy limang igsoon nga baye.

IV. VOCABULARY LIST

atis	sugar apple
bahin	part, share, portion
banig	mat
barbero	barber
bitoon	star
bola	ball
buhaton	work
buhok	hair
bulohaton	things to do
bulong	medicine
bunga	fruit
buok	pieces
kaligoanan	bathroom
kalo	hat
kanal	canal, sewer ditch
kan-on	boiled/steamed rice or corn
karne	meat
katre	bed
kortapluma	penknife
kutsilyo	knife
kwarta	money
dulaan	toy
duha	two
eksamen/ iksamen	exam, test
guba	ruined, destroyed, broken
habolan/habol	dull
hilaw	unripe, green (fruit, vegetables); raw
hilumon/hilum	quiet
hinog	ripe
iriser	eraser
itik	duck
itlog	egg
langgam	bird

LESSON 11

langit	sky, heaven
lingkoranan	chair
lubi	coconut
manok	chicken
pagsuroy-suroy	strolling about, the act of taking a walk/ ride
pamilya	family
paniudto	lunch
panyo	handkerchief
pauntinpin	fountain pen
problema	problem
programa	program
puto	all
radyo	radio
retrato	picture
tambis	water apple
tanaman	garden
tiil	foot
trabaho	work, job
tudlo	finger
tugkaran	yard
tulo	three
usa	one
yuta	land

V. DRILLS

A. Repetition:

Adunay langgam sa kahoy.	Walay langgam sa kahoy.
Adunay bunga ang lubi.	Walay bunga ang lubi.
Adunay bitoon sa langit.	Walay bitoon sa langit.
Adunay bulak sa tanaman.	Walay bulak sa tanaman.
Adunay karne sa tindahan.	Walay karne sa tindahan.
Adunay itlog ang manok.	Walay itlog ang manok.
Adunay bola si Pepe.	Walay bola si Pepe.
Adunay kusina ang kusinero.	Walay kusina ang kusinero.
Adunat dulaan si Nena.	Walay dulaan si Nena.
Adunay manok si Mario.	Walay manok si Mario.
Aduna siyay itik.	Wala siyay itik.
Aduna kamiy lamesa.	Wala kamiy lamesa.
Aduna silay iring.	Wala silay iring.

B. Question and Answer:

Aduna ka bay awto?

Affirmative: Oo, aduna.
Negative: Wala.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Aduna ka bay saging?	Oo, aduna.	Wala.
Aduna ba siyay basket?	Oo, aduna.	Wala.
Aduna ka bay pauntinpin?	Oo, aduna.	Wala.
Aduna ka bay iriser?	Oo, aduna.	Wala.
Aduna ba koy katre sa kwarto?	Oo, aduna.	Wala.
Aduna ka bay bulak sa lamesa?	Oo, aduna.	Wala.
Aduna ka bay iring sa kusina?	Oo, aduna.	Wala.
Aduna bay kabayo sa dalan?	Oo, aduna.	Wala.
Aduna bay magbabaul sa bukid?	Oo, aduna.	Wala.

C. Repetition and Conversion Drill:

Usa ang <u>akong</u> lapis.	Usa ang lapis <u>nako</u> .
Kini ang <u>akong</u> libro.	Kini ang libro <u>nako</u> .
Hain ang <u>akong</u> sapatos?	Hain ang sapatos <u>nako</u> ?
Tua sa balay ang <u>imong</u> igsoon.	Tua sa balay ang igsoon <u>nimo</u> .
Siya ang <u>imong</u> maestra.	Siya ang maestra <u>nimo</u> .
Muadto ako sa <u>imong</u> balay.	Muadto ako sa balay <u>nimo</u> .
Rosa ang <u>iyang</u> ngalan.	Rosa ang ngalan <u>niya</u> .
Barbero ang <u>iyang</u> bana.	Barbero ang bana <u>niya</u> .
Dako ang <u>iyang</u> balay.	Dako ang balay <u>niya</u> .
Kugihan ang <u>atong</u> manghod.	Kugihan ang manghod <u>nato</u> .
Bag-o ang <u>atong</u> awto.	Bag-o ang awto <u>nato</u> .
Daan ang <u>atong</u> balay.	Daan ang balay <u>nato</u> .
Mubo ang <u>among</u> lapis.	Mubo ang lapis <u>namo</u> .
Amerikano ang <u>among</u> maestro.	Amerikano ang maestro <u>namo</u> .
Daghan ang <u>among</u> amigo.	Daghan ang amigo <u>namo</u> .
Hain ang <u>inyong</u> libro?	Hain ang libro <u>ninyo</u> ?
Kumusta ang <u>inyong</u> pamilya?	Kumusta ang pamilya <u>ninyo</u> ?
Pila ka buok ang <u>inyong</u> igsoon?	Pila ka buok ang igsoon <u>ninyo</u> ?
Kinsay <u>ilang</u> ngalan?	Kinsay ngalan <u>nila</u> ?
Taga-diin ang <u>ilang</u> amahan?	Taga-diin ang amahan <u>nila</u> ?
Tua ba sa Pepeekeo ang <u>ilang</u> balay?	Tua ba sa Pepeekeo ang balay <u>nila</u> ?
Sakit ang iyang ulo.	Sakit ang ulo niya.
Hain ang imong eskwelahan?	Hain ang eskwelahan nimo?
Limpyo kaayo ang atong tugkaran.	Limpyo kaayo ang tugkaran nato.
Nipis ang ilang sinina.	Nipis ang sinina nila.
Kinsay imong ginikanan?	Kinsay ginikanan nimo?

LESSON 11

Hait ang akong kortapluma. Hait ang kortapluma nako.
Hilaw ang iyang kan-on. Hilaw ang kan-on niya.
Pila ka buok ang imong tudlo? Pila ka buok ang tudlo nimo?

D. Repetition and Conversion:

Daan ang akong balay.	Ang daang balay, ako.
Limpyo ang imong ti-il.	Ang limpyong tiil, imo.
Layo ang inyong puloy-anan.	Ang layong puloy-anan, inyo.
Duol ang among kaligoanan.	Ang duol nga kaligoanan, amo.
Guba ang atong eskwelahan.	Ang gubang eskwelahan, ato.
Nindot ang inyong tugkaran.	Ang nindot nga tugkaran, inyo.
Gahi ang ilang karne.	Ang gahing karne, ila.
Baho ang ilang kanal.	Ang bahong kanal, ila.
Batan-on ang iyang inahan.	Ang batan-ong inahan, iya.
Gaan ang among siya.	Ang gaang siya, amo.
Ngil-ad ang ilang retrato.	Ang ngil-ad nga retrato, ila.
Maut ang iyang anak.	Ang maut nga anak, iya.
Mabaw ang among dagat.	Ang mabawng dagat, amo.
Itum ang iyang buhok.	Ang itum nga buhok, iya.
Habolan ang akong kutsilyo.	Ang habolang kutsilyo, ako.
Mubo ang iyang amahan.	Ang mubong amahan, iya.
Gahi ang iyang lingkoranan.	Ang gahing lingkoranan, iya.
Hilumon ang ilang estudyante.	Ang hilumong estudyante, ila.
Humot ang akong buhok.	Ang humot nga buhok, ako.
Dyutay ang ilang libro.	Ang dyutayng libro, ila.
Nipis ang iyang panyo.	Ang nipis nga panyo, iya.
Mubo ang akong lapis.	Ang mubong lapis, ako.
Hawod ang iyang bata.	Ang hawod nga bata, iya.
Lala ang akong estudyante.	Ang lalang estudyante, ako.

E. Expansion/Question and Answer:

1. Ang mga bata musayaw.
Q:Kang kinsang mga bata ang musayaw? A:Niya.
Ang mga bata niya ang musayaw.
Q:Diin sila musayaw? A:Sa programa.
Ang mga bata niya ang musayaw sa programa.
Q:Kanus-a sila musayaw? A:Karong gabii.
Ang mga bata niya ang musayaw sa programa karong gabii.

CEBUANO FOR BEGINNERS

2. Mubasa siya sa libro.
Q:Kanus-a siya mubasa sa libro? A:Ugma.
Mubasa siya sa libro ugma.
Q:Asa siya mubasa sa libro? A:Sa libreriya.
3. Niinum kita ug serbesa.
Q:Diin kita niinum ug serbesa? A:Sa balay nila.
Niinum kita ug serbesa sa balay nila.
Q:Kanus-a kita niinum ug serbesa? A:Gahapon sa gabii.
Niinum kita ug serbesa sa balay nila gahapon sa gabii.
4. Musakay kami.
Q:Asa kami musakay? A:Sa awto.
Musakay kami sa awto.
Q:Kang kinsang awtoha? A:Ninyo.
Musakay kami sa awto ninyo.
Q:Kanus-a kami musakay sa awto? A:Sa sunod adlaw.
Musakay kami sa awto ninyo sa sunod adlaw.
Q:Uban ni kinsa? A:Uban ni Pedro.
Musakay kami sa awto ninyo sa sunod adlaw uban ni Pedro.
5. Nipalit sila si Pedro ug si Juan ug karne.
Q:Kanus-a sila nipalit ug karne? A:Gahapon sa udto.
Nipalit sila si Pedro ug si Juan ug karne gahapon sa udto.
Q:Diin sila nipalit ug karne? A:Sa merkado.
Nipalit sila si Pedro ug si Juan ug karne gahapon sa udto sa merkado.
Q:Para unsa? A:Para sa paniudto.
Nipalit sila si Pedro ug si Juan ug karne gahapon sa udto sa merkado para sa paniudto.
Q:Kang kinsang paniudtoha? A:Nila.
Nipalit sila si Pedro ug si Juan ug karne gahapon sa udto sa merkado para sa paniudto nila.
6. Mukanta si Pablo ug 'Pambansang Awit'.
Q:Asa siya mukanta? A:Sa "flag ceremony".
Mukanta si Pablo ug 'Pambansang Awit' sa "flag ceremony".
Q:Kanus-a siya mukanta? A:Unya sa buntag.
Mukanta si Pablo ug 'Pambansang Awit' sa "flag ceremony" unya sa buntag.

LESSON 11

7. Nilangoy kamo sa “swimming pool”.
Q:Kang kinsang “swimming pool”? A:Nako.
Nilangoy kamo sa “swimming pool” nako.
Q:Kanus-a kamo nilangoy? A:Sa niaging Dominggo.
Nilangoy kamo sa “swimming pool” nako sa niaging Dominggo.
8. Adunay libro sa lamesa.
Q:Unsa pa? A:Papel.
Adunay libro ug papel sa lamesa.
Q:Kang kinsang lamesa? A:Nimo.
Adunay libro ug papel sa lamesa nimo.
Q:Kanus-a? A:Karon.
Adunay libro ug papel sa lamesa nimo karon.

F. Repetition and Conversion:

1. Aduna akoy libro sa “Math”. Wala akoy libro sa “Math”.
Aduna kay klase ugma. Wala kay klase ugma.
Aduna siyay mga anak. Wala siyay mga anak.
Aduna kamiy trabaho. Wala kamiy trabaho.
Aduna kitay maayong puloyanan. Wala kitay maayong puloy-anan.
Aduna kamoy buhaton. Wala kamoy buhaton.
Aduna silay panahon sa pagsuroy-suroy. Wala silay panahon sa pagsuroy-suroy.
Aduna kitay bag-ong maestra. Wala kitay bag-ong maestra.
Aduna silay bahin sa programa. Wala silay bahin sa programa.
Aduna siyay hinog nga tambis. Wala siyay hinog nga tambis.
Aduna kamoy dakong tugkuran. Wala kamoy dakong tugkuran.
Aduna siyay daghang problema. Wala siyay daghang problema.
Aduna kamoy mga humot nga buwak. Wala kamoy mga humot nga buwak.
Aduna kitay hait kaayong sundang. Wala kitay hait kaayong sundang.
Aduna kay maayong ginikanan. Wala kay maayong ginikanan.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Aduna siyay dyutay nga mangga.

Wala siyay dyutay nga mangga.

2. Aduna siyay amigo.
Aduna akoy kwarta.
Aduna kamiy sinina.
Aduna kamoy pagkaon.
Aduna silay radyo.
Aduna kitay yuta.
Aduna siyay libro.
Aduna kamiy panyo.
Aduna akoy papel.
Aduna silay atis.
Aduna kamoy panapton.
Aduna silay banig.
Aduna kitay sud-an.
Aduna siyay igsoon.
Aduna kay sulat.
Aduna kamoy bisita.
Aduna siyay awto.
Aduna kay estudyante.
Aduna kamiy sapatos.
Aduna kitay bulohaton.
Aduna siyay kalo.
- Aduna ba siyay amigo?
Aduna ba akoy kwarta?
Aduna ba kamiy sinina?
Aduna ba kamoy pagkaon?
Aduna ba silay radyo?
Aduna ba kitay yuta?
Aduna ba siyay libro?
Aduna ba kamiy panyo?
Aduna ba akoy papel?
Aduna ba silay atis?
Aduna ba kamoy panapton?
Aduna ba silay banig?
Aduna ba kitay sud-an?
Aduna ba siyay igsoon?
Aduna ka bay sulat?
Aduna ba kamoy bisita?
Aduna ba siyay awto?
Aduna ka bay estudyante?
Aduna ba kamiy sapatos?
Aduna ba kitay bulohaton?
Aduna ba siyay kalo?

G. Substitution: Movable Slot

1. Aduna akoy nindot nga sinina.
_____ silay
_____ dakong balay.
_____ kamiy _____.
_____ klase karon.
2. Dunay klase ang mga estudyante.
_____ "Peace Corps trainee".
_____ libro _____.
_____ lapis _____.
_____ maestra.
_____ klase _____ karon.
3. Aduna silay mga maayong panapton.
_____ kitay _____.
_____ bag-ong maestra.

LESSON 11

_____ silay _____.
_____ nindot nga buwak.

4. Dunay programa sa eswelahan karon.

_____ "auditorium" ____.
_____ eksamen _____.
_____ kwarto _____.
_____ unya.

H. Comprehension Drill:

Usa ka adlaw nagpyesta ang Talisay. Adunay daghang pagkaon sa tanang balay. Adunay pansit, adobong manok, piniritong isda ug lumpya. Adunay daghang immunon sama sa serbesa, bino, coke, pepsi ug seven-up usab. Adunay daghang bisita. Puno ang mga balay. Adunay dakong sayaw sa munisipyo. Ang tanan nisayaw. Nipauli sila nga malipayon.

- had a fiesta

nagpyesta

pagkaon - food

- fried fish

piniritong

isda

lumpya - rolls of paper-thin wrapper filled with sauted vegetables and meat/shrimp bits

immunon - drinks

sama sa - such as, like ...

bino - wine

puno - full, filled

- townhall

munisipyo

nipauli - returned home

niana - that (dative)

nganli - name, ennumerate

Pangutana:

1. Diin ang pyesta usa ka adlaw niana?
2. Aduna bay daghang pagkaon? Nganli.
3. Aduna bay mga immunon? Nganli sab.
4. Diin ang dakong sayaw?
5. Kinsay nisayaw?

CEBUANO FOR BEGINNERS

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

- duna - the short form of aduna. Duna is more frequently used by native speakers in everyday conversation.
- wala - the negative form of aduna. Its short form is waa which, like duna, is used more often than its full form.
- 'ta - Unsay mahimo 'ta, Ruben?
'ta is the converted short form of nato.
- bay - Aduna ka bay libro sa "Math"?
bay = [ba] + [ug]
- Hala sige - Hala sige, mubasa kitang duha.
Sige, literally 'okay, all right', signals the intention of the speaker for the hearer to go ahead. In another usage, it means 'to commence/begin doing (something)'.

The following question words are introduced incidentally in the drills:

- pila - 'how many' or 'how much'
pila ka buok 'how many (pieces)'
diin - 'where'
kang kinsa - 'whose'
kanus-a - 'when'
uban ni kinsa - 'with whom'
para unsa - 'for what'
unsa pa - 'what else'

Noun Marker: (-y) as Topic and Oblique Case Marker

The functions of (-y) are two-fold:

1. as a topic case marker, i.e. the word or phrase it precedes is the topic of the sentence, and is used interchangeably with the other topic case marker [ang], e.g.

Niay imong bisita --Nia ang imong bisita.

Unsay ngalan niya? --Unsa ang ngalan niya?

LESSON 11

Pila, unsa, kinsa and the nia-class of demonstrative pronouns frequently co-occur with (-y) when it functions as a topic marker.

Predicate		Topic
Nia	-y	imong bisita.
Kinsa	ang	
Unsa		ngalan niya?
Pila		iyang igsoon?

2. as an oblique case marker, i.e. the word or phrase it precedes is the direct object in the sentence, and is used interchangeably with [ug] when occurring with aduna or wala, e.g.

Adunay libro sa lamesa. -- Aduna ug libro sa lamesa.
 Wala ug estudyante sa klase. -- Walay estudyante sa klase.

Notice how aduna and wala assume a verb-like quality. The nouns following (-y) function as direct objects.

Predicate	Complements		
	Noun	(Dir Obj)	Noun (Place)
Aduna	-y	libro	sa lamesa.
Wala	ang	estudyante	sa klase.

Existential Sentences:

'There is/are... was/were... will be, etc.'	'One has/have... had... will have, etc.
--	--

Aduna is one of the forms used in marking existential sentences. (The others -- may, dia, dinhi, anhi, nia -- are taken up in different lessons.) Aduna introduces the existent which is a noun.

CEBUANO FOR BEGINNERS

The combination: [aduna + existent] may be called an aduna-phrase. The first constituent aduna is linked to the existent by the marker (-y), e.g.

Adunay libro si Mario.
Adunay klase karon.

The non-existence of an item, object, person, event or situation is signalled by the negative form wala. In an earlier lesson, wala was seen in its function as a negative form with a time meaning. However, as the negative form of aduna it is not used with time meaning.

Personal Pronouns: 3rd set, nako-class

		Singular		Plural
1st Person	nako, ko	'I, my'	namo	(excl) 'we, our'
			nato	(incl) 'we, our'
2nd Person	nimo, mo	'you, your'	ninyo	'you, your'
3rd Person	niya	'he/she, his, her, hers'	nila	'they, their'

The 3rd set of Personal Pronouns, nako-class is used as post-posed genitives, i.e. possessive pronouns. This class always follows the noun to which it is attributed.

Note that the 2nd set of Personal Pronouns, ako-class is used as preposed genitives. Compare the following examples:

akong libro	'my book'	libro <u>nako</u>
imong balay	'your house'	balay <u>nimo</u>
iyang inahan	'her mother'	inahan <u>niya</u>
among ginikanan	'our parents'	ginikanan <u>namo</u>
atong lamesa	'our table'	lamesa <u>nato</u>
inyong amigo	'your friend'	amigo <u>ninyo</u>
ilang papel	'their paper'	papel <u>nila</u>

Summary: Sentence Patterns

LESSON 11

1.	Predicate		Complement
	Noun (Dir Obj)		Time/Place
	Aduna	langgam	sa kahoy.
	-y	Wala	klase
			ugma.

a.	Predicate	Topic	Predicate	Complement
		Pronoun	N (Dir Obj)	Time/Place
	Aduna	<u>ako</u> -class	klase	ugma.
	-y	Wala	1st set	iring
				sa kwarto.

b.	Predicate		Topic
	N (Dir Obj)		Noun
	Aduna	itlog	ang manok.
	-y	Wala	bola
			si Pedro.

2.	Predicate	Int. Mkr	Topic	Predicate	Complement
			Pronoun	N (Dir Obj)	Time/Place
	Aduna		<u>ako</u> -class	klase	ugma?
	ba	Wala	1st set	-y bulak	sa siya?

a.	Predicate	Int. Mkr	Predicate	Complement
			N (Dir Obj)	Time/Place
	Aduna			
	ba	-y	bulak	sa lamesa?

CEBUANO FOR BEGINNERS

Wala

3. Predicate	Topic		
Adjective	Pronoun	Noun (obj. possessed)	
Daan	ang +		balay.
Limpyo	<u>ako</u> -class		lamesa.
	2nd set		sapatos.

a.	Topic	Predicate
	Adjective	Noun
	Ang daang	Pronoun
	limpyong	balay,
		sapatos, <u>ako</u> -class
		lamesa, 2nd set

4.	Topic	Predicate
	Noun	Pronoun
	Ang balay	Adjective
	lamesa	<u>nako</u> -class
		3rd set
	sapatos	daan.
		limpyo.

a.	Predicate	Topic	Complement
	Verb	Pronoun	N (Place/Obj) Pronoun
	Muadto	<u>ako</u> -class	sa balay <u>nako</u> -class

LESSON 11

Nilimpyo

1st set

ug sapatos

3rd set

LESSON 12

Structural Content: Personal Pronouns: 3rd set,
nako-class in Indirect
Discourse

Question words: asa, ngano, pila
Particles: [kay], [aron], [uban]

I. DIALOGUE #1

Setting: Ben is asked by his friend where he is going.
Hey, Ben. Just a minute.
What's up?
Where are you going?
To school.

Gipangutana si Ben sa iyang amigo kung asa siya muadto.
A:Oy, Ben. Kadiyut lang.
B:Ngano man?
A:Asa ka karon?
B:Sa eskwelahan.

DIALOGUE #2

Setting: A PCV inquires from a taxi driver how much the fare is to his destination
Taxi!
Where are you going?
I'm going to the Capitol Hotel. How much is the fare?
Around three pesos.
Isn't that expensive?
No. That's about right because the hotel is far.
Oh, all right.

Nangutana ang PCV sa taksi drayber kung pila ang plete padulong sa iyang adtoan
A:Taksi!
B:Asa ka padulong?
A:Muadto ako sa Capitol Hotel. Pila ang plete?
B:Mga tres pesos, tingali.
A:Dili ba mahal ra?
B:Dili. Husto-husto ra, kay layo man ang hotel.
A:O, sige.

II. DIALOGUE BREAKDOWN #1

Hey, Ben. Just a minute.
hey, Ben
little only
What's up?
why [tell me]
Where are you going?
where you
now
To school.
to school

A:Oy, Ben. Kadiyut lang.
oy, Ben
kadiyut [lang]
B:Ngano man?
ngano [man]
A:Asa ka karon?
asa ka
karon
B:Sa eskwelahan.
[sa] eskwelahan

LESSON 12

DIALOGUE BREAKDOWN #2

Taxi!	A:Taksi!
Where are you going? where you going	B:Asa ka padulong? asa ka padulong
I'm going to the Capitol Hotel. How much is the fare? go I to Capitol Hotel how much the fare	A:Muadto ako sa Capitol Hotel. Pila ang plete? (mu)adto ako [sa] Capitol Hotel pila [ang] plete
Around three pesos. approximately three pesos perhaps	B:Mga tres pesos, tingali. [mga] tres pesos tingali
Isn't that expensive? not expensive	A:Dili ba mahal ra? dili [ba] mahal [ra]
No. That's about right because the hotel is far. no just right only because far [you know] the hotel	B:Dili. Husto-husto ra, kay layo man ang hotel. dili husto-husto [ra] kay layo [man] [ang] hotel
Oh, all right.	A:O, sigé.

III. RELATED UTTERANCES

Where are you going?/ Where to?	Asa ka padulong?/ Asa ka paingon?/ Asa ka muadto?
------------------------------------	---

What are you doing?/ What will you do?	Mag-unsá ka?
---	--------------

What did you do?	Nag-unsá ka?
------------------	--------------

IV. VOCABULARY LIST

bakasyon	vacation
bangko	bank
kadiyut	little
kuha	get, take
dormitoryo	dormitory
husto-husto	just right

CEBUANO FOR BEGINNERS

ingon	say, tell
isda	fish
mahal	expensive
ospital	hospital
padulong	go
paingon	go
pare/pari	priest
plete	fare
sulti	say, talk, speak
taksi	taxi
tanom	plant
tingali	perhaps, maybe, 'I think'
tres	three
tudlo	teach

V. DRILLS

A. Substitution: Fixed Slot and Question & Answer:

1. Asa ka karon?
Sa balay.
— kusina.
— simbahan.
— sinehan.
— restawran.
2. Asa ka muadto?
Sa kapiteriya.
— dormitoryo.
— lungsod.
— merkado.
— eskwelahan.
3. Asa ka padulong?
Sa tindahan.
— bangko.
— klase.
— libreriya.
— ospital.
4. Asa ka paingon?
Sa bukid.
— baryo.
— syudad.
— probinsya.
— dagat.

B. Chain Drill: Question & Answer and Indirect Discourse

LESSON 12

1. Asa ka karon?
Ngano man?
Unsa ang ingon niya?
Sa balay.
Kay magkuha ako sa libro nako.
Ingon niya nga magkuha siya sa libro niya sa balay.
2. Asa ka karon?
Ngano man?
Unsa ang ingon niya?
Sa kusina.
Kay magkuha ako sa kutsilyo niya.
Ingon niya nga magkuha siya sa kutsilyo niya sa kusina.
3. Asa ka karon?
Ngano man?
Unsa ang ingon niya?
Sa simbahan.
Kay makigsulti ako sa pare namo.
Ingon niya nga makigsulti siya sa pari nila sa simbahan.
4. Asa ka karon?
Ngano man?
Unsa ang ingon niya?
Sa restawran.
Kay muorder ako sa pagkaon nato.
Ingon niya nga muorder siya sa pagkaon nato sa restawran.
5. Asa ka muadto?
Ngano man?
Unsa ang ingon niya?
Sa dormitoryo.
Kay makigsulti ako sa amigo nimo.
Ingon niya nga makigsulti siya sa amigo nako sa dormitoryo.
6. Asa ka muadto?
Ngano man?
Unsa ang ingon niya?
Sa lungsod.
Kay mubisita ako sa ginikanan namo.
Ingon niya nga mubisita siya sa ginikanan nila sa lungsod.
7. Asa ka muadto?
Sa merkado.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Ngano man?	Kay mupalit ako ug isda sa inahan ninyo.
Unsa ang ingon niya?	Ingon niya nga mupalit siya ug isda sa inahan namo sa merkado.
8. Asa ka padulong?	Sa tindahan.
Ngano man?	Kay mupalit ako sa akong lapis.
Unsa ang ingon niya?	Ingon niya nga mupalit siya sa iyang lapis sa tindahan.
9. Asa ka padulong?	Sa bangko.
Ngano man?	Kay magkuha ako ug akong kwarta.
Unsa ang ingon niya?	Ingon niya nga magkuha siya ug iyang kwarta sa bangko.
10. Asa ka padulong?	Sa libreriya.
Ngano man?	Kay mutuon ako sa akong leksyon.
Unsa ang ingon niya?	Ingon niya nga mutuon siya sa iyang leksyon sa libreriya.
11. Asa ka paingon?	Sa syudad.
Ngano man?	Kay mubisita ako sa akong mga amiga.
Unsa ang ingon niya?	Ingon niya nga mubisita siya sa iyang mga amiga sa syudad.
12. Asa ka paingon?	Sa probinsya.
Ngano man?	Kay mubisita ako sa akong mga igsoon.
Unsa ang ingon niya?	Ingon niya nga mubisita siya sa iyang mga igsoon sa probinsya.

C. Substitution: Fixed Slot and Question & Answer:

1. Asa ka padulong?

Padulong ako sa merkado uban ni Jose.

LESSON 12

_____ balay uban ni Maria.
_____ eskwelahan uban ni Josefa.
_____ tindaban uban sa inahan.
_____ kwarto uban sa amigo nako.
_____ bukid uban sa magdadaro.

2. Asa ka paingon?

Paingon ako sa San Jose aron mubakasyon.
_____ Texas aron mutudlo.
_____ New York aron mutuon.

3. Asa ka paingon?

Paingon ako sa Cebu uban ni Maria aron mubakasyon.
_____ Manila uban ni Jose aron mutudlo.
_____ Cotabato uban sa inahan nako aron mubisita.
_____ Mindoro uban sa magdadaro aron mutanom.

D. Multiple Substitution: Fixed Slot and Question & Answer Drill:

1. Padulong ako sa bukid uban niya.

_____ sine _____ nimo.
_____ munisipyo _____ ninyo.

Q: Kinsay kauban nako? A: Siya.
 Ikaw.
 Kamo.

2. Padulong ka sa baryo uban namo.

_____ lungsod _____ nila.
_____ tindahan _____ nako.

Q: Kinsay kauban nimo? A: Kami.
 Sila.
 Ikaw.

3. Padulong siya sa syudad uban nato.

_____ simbahan _____ ninyo.
_____ balay _____ nila.

Q: Kinsay kauban niya? A: Kita.
 Kamo.
 Sila.

4. Paingon kami sa Pilipinas uban nila.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ Hawaii ____ ninyo.
_____ California ____ nimo.

Q: Kinsay kauban namo? A: Sila.
Kamo.
Ikaw.

5. Paingon kita sa New York uban nila.
_____ Texas ____ niya.
_____ Oregon ____ niya.

Q: Kinsay kauban nato? A: Sila.
Siya.
Siya.

6. Paingon kamo sa Cebu uban nako.
_____ Leyte ____ nila.
_____ Samar ____ nako.

Q: Kinsay kauban ninyo? A: Ako.
Sila.
Ako.

7. Paingon sila sa Cagayan de Oro uban nato.
_____ Davao _____ ninyo.

Q: Kinsay kauban nila? A: Kita.
Kamo.

E. Substitution: Movable Slot

1. Siya ang kauban nako padulong sa bukid.

Ikaw _____ sine.
Kamo _____ munisipyo.
Kami _____ nimo _____.
Sila _____ lungsod.
Ako _____ tindahan.
Kami _____ niya _____.
Kamo _____ simbahan.
Sila _____ balay.

2. Sila ang kauban namo paingon sa Pilipinas.

Kamo _____ Hawaii.
Ikaw _____ California.
Sila _____ nato _____.

LESSON 12

Siya _____ Texas.
Siya _____ Oregon.
Ako _____ ninyo _____ .
_____ Leyte.
Kita _____ nila _____ .
Kami _____ Cagayan de Oro.
Kamo _____ Davao.

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

kadiyut lang - 'just a minute', 'wait a minute', 'in a minute'

[lang] - 'only'
Particle which limits the application of the preceding word.

[man] - Ngano man?
The particle [man] modifies the question word ngano.

asa - Asa ka karon?
Used in this context, asa usually implies motion toward something. In verbal sentences, it has a future time meaning.

[aron] - 'in order to', 'so that'
The verb following the particle [aron] is in its non-factual form.

[uban] - 'accompanied by', 'in the company of'
This particle is followed by a [ni] or [sa] phrase marking the noun, e.g. ... uban ni Juan sa bata

[ra] - Mahal ra.
Husto-husto ra.
In Mahal ra, the particle is used to express the meaning of the adjectives 'too', 'very'.
In Husto-husto ra, it modifies the adjective to mean 'only', 'no more-no less'.

[mga] - Mga tres pesos, tingali.
[Mga] is used here to mean 'approximately', 'more or less'.

CEBUANO FOR BEGINNERS

nga - Ingon niya nga muadto siya sa lungsod.
Nga, as used here, joins two clauses and functions like the English 'that' in relative clauses.

Personal Pronouns: 3rd set, nako-class

The 3rd set of personal pronouns, nako-class substitutes for the [ni] or [sa] phrase marking the agentive case.

Example: Ingon ni Pedro ... → Ingon niya ...
 Ingon sa mga bata... → Ingon nila ...

Summary: sentence Patterns

1.	1st Sentence			Linker	2nd Sentence			
	Predicate	Topic	Complement		Predicate	Topic	Complement	
	Verb	Pronoun	Noun (place)	Particle	Verb	Pronoun	N (obj)	Pron
	Muadto	<u>ako-class</u>	sa balay	kay	magkuha	<u>ako-class</u>	sa libro	<u>nako-class</u>
	Paingon	1st set	kwarto		mubasa	1st set	ug sulat	3rd set

2. Indirect Discourse

Dependent Clause	Ligature	Predicate	Topic	Complement
Verb	Pronoun	Verb	Pronoun	Noun (place)
Ingon	<u>nako-class</u>	nga	muadto	<u>ako-class</u> sa balay.
	3rd set		mupalit	1st set tindahan.
			mutuon	eskwelahan.

LESSON 12

3. Predicate	Topic			Complement		
Verb	Pronoun	Noun (place)	Particle	Noun (person)	Particle	Verb
Paingon	<u>ako</u> -class	sa Cebu	uban	[ni] or [sa]	aron	mutuon
Muadto	1st set	Manila		phrases		mubakasyon
Padulong		New York				

Supplementary Materials

Lessons 11-12

I.

#1. Dialogue

A: Asa ang imong lakaw karon?

B: Dinha lang.

A: Tinuod? Pustora ka man kaayo.

B: Labot nimo.

A: Bitaw. Mubisita ka ba kang Inday?

B: Ambot lang, pero tingali.

A: Hala sige, ayoha ha.

	Vocabulary:
ayoha	do it right
dinha	there
labot nimo	none of your business, what is it to you?
lakaw	leave, depart, go
Asa ang imong lakaw?	Where is your destination?, Where to?, Where are you going?
pustora	well-dressed, dressed to the hilt
tinuod	truth, (<u>Is that the truth?</u> , idiomatically, <u>Is that right?</u>)

#2. Narrative

Si Arturo adunay lakwan. Paingon siya sa balay ni Inday. Nangutana si Nonoy niya kung asa siya. Nitubag siya nga dinha lang ang iyang adtoan, pero dili kini tinuod. Ang tinuod mubisita siya kang Inday, ang iyang trato.

Pangutana:

1. Asa paingon si Arturo?
2. Unsa ang pangutana ni Nonoy kang Arturo?
3. Unsa ang tubag niya kang Nonoy?
4. Tinuod ba ang tubag niya?
5. Unsa ang tinuod?
6. Kinsa si Inday?

Supplementary Materials Lessons 11-12

II.

#1. Dialogue

A: Oy, Sepa, duna akoy kinahanglan, ha? Mahimo ba?

B: Unsa man diay, kung duna ko.

A: Pahulama ko ug mga siya nimo.

B: Sige, basta ikaw. Duna ka bay mga bisita?

A: Oo. Ang bos ni Jose ug ang asawa niya, uban ang mga anak nila mukaon ug panihapon sa balay namo karong gabii.

Vocabulary:

kinahanglan

need

hulam

borrow

pahulama ko

let me borrow

mahimo

is possible

#2. Narrative

Ang bos sa bana ni Inday uban ang iyang asawa ug ang ilang mga anak mukaon ug panihapon sa balay nila karong gabii. Kay kinahanglan siya ug mga siya, niadto siya kang Sepa aron muhulam niya kay wala siyay nindot nga mga siya.

Pangutana:

1. Kinsa ang bana ni Inday?
2. Kinsa ang ilang mga bisita?
3. Kanus-a sila muabot sa ilang balay?
4. Nganong muadto sila sa balay nila?
5. Unsa ang kinahanglan ni Inday?
6. Ngano man?
7. Kang kinsa siya nihulam?
8. Nganong nihulam si Inday kang Sepa?

LESSON 13

Structural Content: Question Word: hain
Demonstrative Pronouns: nia-class
Sa-phrase Indicating Location
Verb: (mag-) class
Focus: Actor
Mood: Factual and
Non-Factual
Aspect: Progressive

I. DIALOGUE #1

Setting: A friend calls Ben over because he has a visitor. Gitawag si Ben sa iyang amigo kay may bisita kini.

Ben! Ben! Where are you? A: Ben! Ben! Hain ka?

I'm over here. B: Dia ra ako.

Come here for a minute. A: Dali ra.

Why? B: Ngano man?

You have a visitor. A: Niay imong bisita.

Wait a moment. I'll be there in a little while. B: Usa pa. Karon na.

DIALOGUE #2

Setting: A PCV asks where the post office is Nangutana ang usa ka PCV kung hain ang pos opis

Dong, where is the post office? A: Dong, hain man ang pos opis?

It's on Magallanes Street, near the Capitol. B: Tua sa kalye Magallanes, duol sa Kapitolyo.

Is the Capitol far? A: Layo ba ang Kapitolyo?

No, it's close by. B: Dili, duol ra.

Thank you. A: Salamat, ha.

Don't mention it. B: Way sapayan.

II. DIALOGUE BREAKDOWN #1

Ben! Ben! Where are you? A: Ben! Ben! Hain ka?

 where hain

 you ka

I'm over here. B: Dia ra ako.

LESSON 13

here [only]	dia [ra]
I	ako
Come here for a minute.	A: Dali ra.
come here [just]	dali [ra]
Why?	B: Ngano man?
why [tell me]	ngano [man]
You have a visitor.	A: Niay imong bisita.
here	nia (y)
your visitor	imo (ng) bisita
Wait a moment. I'll be there	B: Usa pa. Karon na.
in a little while.	
just a moment	usa [pa]
later only	karon [na]

DIALOGUE BREAKDOWN #2

Dong, where is the post office?	A: Dong, hain man ang pos opis?
where [tell me]	hain [man]
the post office	[ang] pos opis
It's on Magallanes St., near the Capitol.	B: Tua sa kalye Magallanes, duol sa Kapitolyo.
over there	tua
on Magallanes St.	[sa] kalye Magallanes
near the Capitol	duol [sa] Kapitolyo
Is the Capitol far?	A: Layo ba ang Kapitolyo?
far	layo [ba]
the Capitol	[ang] Kapitolyo
No, it's close by.	B: Dili, duol ra.
no	dili
near [only]	duol [ra]
Thank you.	A: Salamat, ha.
Don't mention it.	B: Way sapayan.
none	wa (y)
it matters	sapayan

III. RELATED UTTERANCES

Where were you?/	Diin ka man?/
Where have you been?	Diin ka gud?
Wait a moment./	Isa pa./
Just a minute./	Taym pa./
Wait a while.	Kadiyut lang.
In the room.	Didto sa kwarto.
There in the room.	Tua didto sa kwarto.

CEBUANO FOR BEGINNERS

You have a visitor.

Come here.

Excuse me, Undo./

Pardon me, Undo.

Forgive me./

I'm sorry.

Where is the school?

It's on Rizal Street./

Over there on Rizal St.

Aduna kay bisita./

Naa kay bisita.

Mari ka ra.

Isa pa, Undo./

Usa pa, Undo.

Pasayloa ako.

Hain ang eskwelahan?/

Hain man ang eskwelahan?

Didto sa dalan Rizal.

IV. VOCABULARY LIST

apohan

Kapitolyo

karsada

Dali ra/Mari ka ra

hagdanan/hagdan

Isa pa/Usa pa/

Taym pa/

Kadiyut lang

laba

mais

mananagat/mangingisda

pakigpulong

pantalón

pisara

pitaka

pyano

sapa

sista

sugat

tabi/Isa pa/ Usa pa

tisas

tokar

grandparent

Capitol

street, road

Come here

stairs, staircase

Just a minute/

Wait a moment/

In a while

wash clothes

corn

fisherman

speech

trousers, pants

blackboard

purse, wallet

piano

stream

guitar

meet, welcome

Excuse me

chalk

play a musical instrument

Sa-phrases indicating location:

atubangan/atbang sa

ibabaw sa

ilalom sa

daplin sa

duol sa

layo sa

luyo sa

in front of

on top of, above

under, below

alongside, along the edge

near, close-by

far, distant

behind

LESSON 13

sulod sa	inside
taliwala/taliwa sa	between
tupad/tapad sa	beside

V. DRILLS

A. Repetition:

- Hain ang eskwelahan?
- Hain ang pos opis?
- Hain ang Kapitolyo?
- Hain ang kalye Magallanes?
- Hain ang "Peace Corps trainee"?

B. Repetition and Question & Answer:

- Hain si Mr. Smith? Nia siya sa Molokai.
- Hain si Ben? Nia siya sa balay.
- Hain ang maestra? Nia siya sa kwarto.
- Hain ang
estudyante? Nia siya sa libreriya.

- Hain si Mario? Dia siya sa opisina.
- Hain si Ruth? Dia siya sa eskwelahan.
- Hain ang libro?. Dia ang libro sa lamesa.
- Hain ang
pauntinpin? Dia ang pauntinpin sa siya.

- Hain ang
magdadaro? Naa siya sa bukid.
- Hain ang
mananagat? Naa siya sa dagat.
- Hain ang
abogado? Naa siya sa opisina.
- Hain ang
"trainee"? Naa siya sa eskwelahan.

- Hain si Ana? Tua siya sa pyesta.
- Hain si Maria? Tua siya sa Hoolehua.
- Hain si Mrs.
Santos? Tua siya sa syudad.
- Hain si Mr. Reyes? Tua siya sa sine.

- Hain ang pos opis? Ang pos opis tua, luyo sa eskwelahan.
- Hain ang
Kapitolyo? Ang Kapitolyo tua, duol sa
eskwelahan.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Hain ang anak?	Ang anak tua, taliwala sa inahan ug amahan.
Hain ang simbahan?	Ang simbahan naa, tupad sa tindahan.
Hain ang amahan?	Ang amahan naa, luyo sa anak.
Hain ang anak?	Ang anak naa, atubangan sa amahan.
Hain ang sulat?	Ang sulat nia, ilalom sa radyo.
Hain ang relo?	Ang relo nia, ibabaw sa lamesa.
Hain ang lapis?	Ang lapis nia, sulod sa pitaka.
Hain ang kahoy?	Ang kahoy nia, daplin sa karsada.

C. Substitution: Movable Slot

1. Nia si Mrs. Smith sa balay.

____ Jose _____.
Naa _____.
____ ang maestra _____.
_____ sa eskwelahan.
Tua _____.
____ siya _____.
_____ sa pyesta _____.
____ sila _____.
Naa _____.

2. Si Mr. Smith, ang Amerikano, naa sa opisina.

_____, ang abogado, _____.
_____ syudad.
Si Jose, _____.
_____, ang maestro, _____.
_____ eskwelahan.
Si John, _____.
_____, ang "trainee" _____.

3. Si Mr. Smith nga Amerikano, naa sa opisina.

_____ nga abogado, _____.
_____ syudad.
Si Jose _____.
____ ng maestro, _____.
_____ eskwelahan.
Si John nga _____.
_____ "trainee" _____.

D. Repetition:

1. Ang pos opis luyo sa eskwelahan.
Ang Kapitolyo duol sa eskwelahan.

LESSON 13

Ang anak taliwa sa inahan ug amahan.
Ang simbahan tapad sa tindahan.
Ang amahan luyo sa anak.
Ang anak atbang sa amahan.
Ang sulat ilalom sa radyo.
Ang relo ibabaw sa lamesa.
Ang lapis sulod sa pitaka.
Ang kahoy daplin sa karsada.

2. Luyo sa eskwelahan ang pos opis.
Duol sa eskwelahan ang Kapitolyo.
Taliwa sa inahan ug amahan ang anak.
Tapad sa tindahan ang simbahan.
Luyo sa anak ang amahan.
Atbang sa amahan ang anak.
Ilalom sa radyo ang sulat.
Ibabaw sa lamesa ang relo.
Sulod sa pitaka ang lapis.
Daplin sa karsada ang kahoy.
3. Luyo ba sa eskwelahan ang pos opis?
Duol ba sa eskwelahan ang Kapitolyo?
Taliwala ba sa inahan ug amahan ang anak?
Tupad ba sa tindahan ang simbahan?
Luyo ba sa anak ang amahan?
Atubangan ba sa amahan ang anak?
Ilalom ba sa radyo ang sulat?
Ibabaw ba sa lamesa ang relo?
Sulod ba sa pitaka ang lapis?
Daplin ba sa karsada ang kahoy?

E. Question and Answer:

1. Nag-unsa siya sa Molokai?	Nagbisita siya sa iyang amigo karon.
Nag-unsa siya sa balay?	Nagkaon siya sa imong pagkaon gahapon.
Nag-unsa siya sa kwarto?	Nagtahi siya sa inyong pantalon ganina.
Nag-unsa ang estudyante sa libreriya?	Nagtuon ang estudyante sa akong libro ganina sa buntag.
Nag-unsa siya sa opisina?	Nagsulat siya ug sulat nimo karon.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Nag-unsang si Ruth sa eskwelahan?	Nagbasa siya sa libro nako ganina.
2. Mag-unsang ang magdadaro sa bukid?	Magtanum ang magdadaro ug mais sa tanaman niya.
Mag-unsang ang mananagat sa dagat?	Mangisda siya sa dagat.
Mag-unsang ang abogado sa opisina?	Magsulat siya sa pakigpulong niya.
Mag-unsang ang "trainee" sa eskwelahan?	Magtudlo siya ug "Math" sa estudyante nila.
Mag-unsang si Ana sa pyesta?	Magtokar siya sa pyano ninyo.
Mag-unsang si Ana sa Hoolehua?	Magpalit si Ana ug panapton sa tindahan nato.
Mag-unsang si Mrs. Santos sa syudad?	Magbisita siya sa ginikanan niya.
Mag-unsang si Mr. Reyes sa "airport"?	Magsugat siya sa mga amigo namo.
3. Mag-unsang ang anak ni Lito?	Magdula siya ug basketbol tupad sa dakong kahoy.
Mag-unsang ang amahan sa amiga nako?	Magtokar siya ug sista taliwa sa mga bisita nila.
Mag-unsang ang apohan ni Vicky?	Magluto siya ug kari-kari sa sulod sa kusina nato.
Mag-unsang ang imong bata?	Magbasa siya sa leksyon ninyo, ilalom sa hagdanan.
Mag-unsang ang babaye sa sapa?	Maglaba siya sa mga panyo namo, ibabaw sa dakong bato.

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

[ra] - dia ra ako

The particle [ra] is commonly used with the nia-demonstrative pronouns for emphasis.

- dali ra

LESSON 13

The particle [ra] modifies the imperative dali and turns the imperative into a request instead of a command.

nia - Niay imong bisita
The demonstrative nia is used here to mark an existential sentence (cf. aduna)

mari ka - Short form of Umari ka 'Come here'

tabi - 'Excuse me', 'Pardon me' -- a polite expression of attention-getting or request for an act one wishes to do; in contrast to Pasayloa ako 'Forgive me', 'I'm sorry' -- an expression of apology for a past act that inconveniences someone.

karon - used here to mean 'later on', 'in a little while'

kari-kari - stew of ox-tail or calf's leg cooked with such vegetables as eggplant, string beans and radish, seasoned with ground peanuts, and served with the anchovy-relish, ginamos.

Verb: (Mag-) class

Focus:	Actor
Mood:	Factual (nag-) Non-Factual (mag-)
Aspect:	Progressive

The progressive aspect of the (mag-)class implies that the action referred to lasts longer than momentarily, in contrast to the (mu-)class.

However, the mood (Factual and Non-Factual) of the (mu-) class also applies to the (mag-) class (cf. Lesson 7).

Both (mag-) and (mu-) are used in Actor-Focus Construction, i.e. the Actor or the doer of the action is the topic.

Summary: Sentence Patterns

1.	Predicate	Topic
----	-----------	-------

CEBUANO FOR BEGINNERS

	Hain	[ang/si] phrase?	
PREDICATE			
2.	Demonstrative	TOPIC	Complement
	Nia	[ang/si] phrase	sa kwarto.
	Naa	<u>ako</u> -class Pron.	Molokai.
	Tua	1st set	opisina.
3.	Topic	Predicate	Complement
	Noun	Demonstrative	Adjective Noun
	Ang balay	<u>nia</u> -class	luyo sa merkado.
	anak		atbang amahan.
	sulat		ilalom radyo.
4.	Topic	Predicate: Complement	
	Noun	Modification	Dem. Noun (place)
	Si Mr. Smith	ang Amerikano abogado	<u>nia</u> - sa opisina.
		nga Amerikano abogado	class syudad.

NOTE: SiMr. Smith, ang Amerikano ...
 'Mr. Smith, who is the American ...'
 (emphatic and specific)

SiMr. Smith nga Amerikano ...
 'Mr. Smith, the American ...'
 (adjectival attribute)

LESSON 13

5.	Predicate	Topic	Complement	
	Verb	Noun/Pronoun	Noun	Time
	Nagbisita	[ang/si]-phrase	sa amigo	karon.
	Nagkaon	<u>ako</u> -class	pagkaon	ganina.
		1st set		gahapon.

a.	Predicate	Topic	Complement	
	Verb	Noun/Pronoun	Noun	Location
	Magtanum	[ang/si]-phrase	ug mais	sa tanaman
	Magtudlo	<u>ako</u> -class	“Math”	klase.
		1st set		

Supplementary Materials

Lessons 11-13

I. Dialogue

#1.A:Kahibalo ka ba kanus-a muabot ang eroplano gikan sa Manila?

B:Dili, ngano man?

A:Musugat ako sa akong amigo nga niadto sa Manila sa niaging semana. Tingali kaila ka niya.

B:Kinsa ba?

A:Si... si kuan...

B:Kinsang kuan?

A:Si Roberto ba, kana bang nakadaug sa “sweepstakes”.

B:Ah, oo bitaw. Kaila ko niya.

Vocabulary:

kahibalo	know (a fact)
kaila	know (acquainted)
kuan	whatchamacallit
gikan	(coming) from
nakadaug	won (was able to win)

Pangutana:

1. Nganong didto si Mario sa “airport”?
2. Kinsa ang niabot?
3. Diin siya gikan?
4. Kaila ba ni Ruben, ang amigo ni Mario, si Roberto?

#2.A:Hello... kinsa kini?

B:Si David kini, ang amigo ni Elsa, Mrs. Perez.

A:Unsa man, gusto ka ba musulti niya?

B:Kung naa siya, mahimo ba?

A:Wala siya karon. Tua siya sa “beauty parlor”.

B:O, sige na lang, mutawag ako unya. Salamat.

A:O, hala sige, karong taud-taud muabot na siya.

Vocabulary:

taud-taud	in a little while
-----------	-------------------

Pangutana:

Supplementary Materials Lessons 11-13

1. Kinsa ang nitawag sa telepono?
2. Kinsa ang nitubag niya?
3. Kinsa si Elsa?
4. Unsa ang gusto ni David?
5. Naa ba si Elsa sa ilang balay karon?
6. Hain man siya?
7. Kanus-a mutawag ug usab si David?
8. Kanus-a muabot si Elsa?

II. Narrative

Karong Lunes, adlaw ni Regina. Aduna siyay plano nga magparty siya sa ilang balay. Ang iyang amahan, nga politiko, gusto muhatag ug dakong party aron maimbitar ang daghang bisita nga mga politiko sab kay duol na ang eleksyon. Kana ang iyang rason nga gusto siya magparty sa plasa nga atubangan sa munisipyo.

Vocabulary:

adlaw	birthday
Malipayong Adlaw	Happy Birthday
maimbitar	can/will be invited
muhatag	to give
politiko	politician
rason	reason

Pangutana:

1. Kanus-a ang adlaw ni Regina?
2. Unsa ang iyang plano?
3. Asa siya gusto magparty?
4. Unsa ang iyang amahan?
5. Unsa ang gusto sa iyang amahan? Ngano man?
6. Asa ang gusto sa amahan nga magparty?
7. Unsa ang iyang rason?
8. Hain ang plasa?

LESSON 14

Structural Content: Question words: pila, anus-a
Non-verbal Affix: (ika-)
Particle: [ka]
Months, Seasons, Years
Numerals

Setting: A person inquires about Nangutana ang usa ka tawo
the months of the year. bahin sa mga bulan sa tuig.

I. DIALOGUE

How many months are there in a year?	A: Pila ka bulan sa usa ka tuig?
There are twelve months in a year.	B: Napulo ug duha ka bulan sa usa ka tuig.
Name the months.	A: Nganli ang mga bulan.
January, February, March, April, May, June, July, August, September, October, November, December.	B: Enero, Pebrero, Marso, Abril, Mayo, Hunyo, Hulyo, Agosto, Septyembre, Oktubre, Nobyembre, Disyembre.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

How many months are there in a year?	A: Pila ka bulan sa usa ka tuig?
how many months in one year	pila [ka] bulan [sa] usa [ka] tuig
There are twelve months in a year.	B: Napulo ug duha ka bulan sa usa ka tuig.
twelve months	napulo ug duha [ka] bulan
in one year	[sa] usa [ka] tuig
Name the months.	A: Nganli ang mga bulan.
name	nganli
the months	[ang] [mga] bulan
January	B: Enero
February	Pebrero
March	Marso
April	Abril

LESSON 14

May
June
July
August
September
October
November
December

Mayo
Hunyo
Hulyo
Agosto
Septyembre
Oktubre
Nobyembre
Disyembre

NUMBERS

Cebuano:

1 usa
2 duha
3 tulo
4 upat
5 lima
6 unom
7 pito
8 walo
9 siyam
10 napulo
11 napulo ug usa
12 napulo ug duha
13 napulo ug tulo
14 napulo ug upat
15 napulo ug lima
16 napulo ug unom
20 kawhaan
21 kawhaan ug usa
30 katloan
31 katloan ug usa
40 kap-atan
41 kap-atan ug usa
50 kalim-an
51 kalim-an ug usa
60 kaunoman
61 kaunoman ug usa
70 kapitoan
71 kapitoan ug usa
80 kawaloan
81 kawaloan ug usa
90 kasiyaman
91 kasiyaman ug usa
100 usa ka gatos

Spanish:

uno
dos
tres
kwatro
singko
sayis/says
syete
otso
nuybe
dyes/dyis
onse
dose
trese
katorse
kinse
dyesi sayis
baynte
baynte uno
traynta
trayntay uno
kwarenta
kwarentay uno
singkwenta
singkwentay uno
saysenta
saysentay uno
setenta
setentay uno
otsenta
otsentay uno
nobenta
nobentay uno
syento

CEBUANO FOR BEGINNERS

101	usa ka gatos ug usa	syento uno
200	duha ka gatos	dos syentos
300	tulo ka gatos	tres syentos
400	upat ka gatos	kwatro syentos
500	lima ka gatos	kinyentos
1,000	usa ka libo	mil
2,000	duha ka libo	dos mil

III. VOCABULARY LIST

Independensya	Independence Day
petsa	date (of the calendar)
tuig	year
	<u>Seasons:</u>
ting-init	hot season, dry season
ting-ulan	rainy season
ting-tugnaw	cold season
ting-bagyo	typhoon season
ting-tanom	planting season
ting-ani	harvest season
ting-eskwela	school season

IV. DRILLS

A. Repetition and Question & Answer:

Anus-a ang ting-init sa Pilipinas?	Ang ting-init sa Pilipinas gikan sa Marso hangtud sa Mayo.
Anus-a ang ting-ulan sa Pilipinas?	Ang ting-ulan sa Pilipinas gikan sa Nobyembre hangtud sa Enero.
Anus-a ang ting-tugnaw sa Pilipinas?	Ang ting-tugnaw sa Pilipinas gikan sa Nobyembre hangtud sa Enero.
Anus-a ang ting-bagyo sa Pilipinas?	Ang ting-bagyo sa Pilipinas gikan sa Hulyo hangtud sa Nobyembre.
Anus-a ang ting-eskwela sa Pilipinas?	Ang ting-eskwela sa Pilipinas gikan sa Hulyo hangtud sa Abril.
Anus-ang ting-tanom sa Pilipinas?	Ang ting-tanom sa Pilipinas sa ting-ulan.
Anus-a ang ting-ani sa Pilipinas?	Ang ting-ani sa Pilipinas sa Abril.

B. Substitution: Fixed Slot

1941 Mil nuybe siyentos kwarentay uno.

LESSON 14

- 1942 _____ dos.
1945 _____ singko.
1948 _____ otso.
1950 _____ singkwenta.
1954 _____ y kwatro.
1956 _____ sayis.
1960 _____ saysenta.
1963 _____ y tres.
1967 _____ syete.
1968 _____ otso.

C. Question and Answer:

- Unsang tuiga karon? _____.
Unsang tuiga ang sunod? _____.
Unsang tuiga ang niagi? _____.
Unsang tuiga ka natawo? _____.
Unsang petsaha karon? _____.
Unsang petsaha ugma? _____.
Unsang petsaha gahapon? _____.
Unsang petsaha ka natawo? _____.
Unsang petsaha ang
 Independensya sa Pilipinas? _____.
Unsang petsaha ang
 Independensya sa Amerika? _____.

D. Repetition:

- Ang ika-primerong bulan sa tuig, Enero.
Ang ika-duhang bulan sa tuig, Pebrero.
Ang ika-tulong bulan sa tuig, Marso.
Ang ika-upat nga bulan sa tuig, Abril.
Ang ika-limang bulan sa tuig, Mayo.
Ang ika-unom nga bulan sa tuig, Hunyo.
Ang ika-pitong bulan sa tuig, Hulyo.
Ang ika-walong bulan sa tuig, Agosto.
Ang ika-siyam nga bulan sa tuig, Septyembre.
Ang ika-napulong bulan sa tuig, Oktubre.
Ang ika-onseng bulan sa tuig, Nobyembre.
Ang ika-doseng bulan sa tuig, Disyembre.

E. Question & Answer and Substitution: Fixed Slot

- Ika-pilang bulan ang Enero?
_____ Marso? _____.
_____ Hulyo? _____.
_____ Agosto? _____.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____	Mayo?	_____.
_____	Septyembre?	_____.
_____	Oktubre?	_____.
_____	Disyembre?	_____.
_____	Pebrero?	_____.
_____	Abril?	_____.
_____	Hunyo?	_____.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

anus-a - 'when' -- restricted to use only with habitual or future forms (non-factual) of the verb; unlike kanus-a which can occur with both factual and non-factual forms.

[ka] - Pila ka bulan?

This particle links the number to the noun, designating quantity, e.g.

lima ka buok 'five pieces'

duha ka babaye 'two women'

usa ka siya 'one chair'

(ika-) - This non-verbal affix is used to mark ordinal numbers.

(ting-) - This non-verbal affix designates seasons, a period of time in which a certain event, function or situation occurs.

gikan sa - 'from'

1. from a place gikan sa Cebu

2. from a time/period gikan sa Mayo

hangtud sa - 'up to', 'until'

1. up to a place hangtud sa baryo

2. up to a time/period hangtud sa Disyembre

nganli - 'name', 'enumerate'

[ngalan] + (-i)

imperative form

Spanish numerals after the first ten numbers are more commonly used than the Cebuano equivalents.

Numerals in construction with substantives function like adjectives, e.g.

Dunay lima ka babaye sa balay.

'There are five women in the house.'

Si Julia ang ika-limang bata sa pamilya.

'Julia is the fifth child in the family.'

LESSON 15

Structural Content: Question Word: tagpila
Non-Verbal Affix: (tag-)

Setting: A PCV looks for a hotel where he can stay for a week. Nangita ang PCV ug hotel nga iyang kaestahan sulod sa usa ka semana.

I. DIALODUE

What can I do for you, Dong? A: Unsay mahimo ta, Dong?
Dong?
How much is a room? B: Tagpilay bayad sa kwarto? Gusto ko unta ug usa ka kwarto sulod sa usa ka semana.
I'd like to have a room for a week.
Fifteen pesos a day for a room. A: Tagkinse pesos ang adlaw sa usa ka kwarto.
Does that include meals? B: Apil na ba ang pagkaon?
No, it doesn't. A: Walay labot.
Thank you. I'll be back later. B: Salamat, ha. Mubalik lang ko unya.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

What can I do for you, Dong? A: Unsay mahimo ta, Dong?
Dong?
what unsa(y)
can do mahimo
us ta
How much is a room? B: Tagpilay bayad sa kwarto?
I'd like to have a room for a week. Gusto ko unta ug usa ka kwarto sulod sa usa ka semana.
how much payment (tag) pila (y) bayad
for room [sa] kwarto
like I [tentatively] gusto ko [unta]
one room [ug] usa [ka] kwarto
inside of sulod [sa]
one week usa [ka] semana
Fifteen pesos a day for a room. A: Tagkinse pesos ang adlaw sa usa ka kwarto.

CEBUANO FOR BEGINNERS

fifteen pesos per day for one room Does that include meals? include [already] the food No, it doesn't. not included Thank you. I'll be back later. thank you return [just] I later	(tag) kinse pesos [ang] adlaw [sa] usa [ka] kwarto A: Apil na ba ang pagkaon? apil [na] [ba] [ang] pagkaon A: Walay labot. wala (y) labot B: Salamat, ha. Mubalik lang ko unya. salamat, ha (mu) balik [lang] ko unya
---	---

III. RELATED UTTERANCES

How much is the rent for a room?	Pilay abang sa usa ka kwarto?
How much is a day's rent?	Pilay abang sa usa ka adlaw?
I will come back later.	Mubalik lang unya ako.

IV. VOCABULARY LIST

abang	rent
apil	include, involve
balik	return, come back
baligya	sell
bayad	payment, pay
bestido/ a	dress, clothes
bugas	uncooked rice/corn
kada	each, every
kilo	kilogram
dosena	dozen
dyipni	jeepney
gantang	ganta -a measure of dry capacity, e.g. grain
hatag	give
humay	rice
labot	include, involve
lukat	payment for labor done, e.g. sewing, jewelry-repair; also, redemption of a pawned article
pesos	peso -basic monetary unit of the Philippines
sakay	ride

LESSON 15

sentabos	centavo - 1/100 part of a peso
sweldo	salary, wage
tibuok	whole, entire

V. DRILLS

A. Expansion and Transformation:

1. Nipalit is Pedro ug saging.

Q: Diin siya mupalit ug saging? A: Sa tindahan.

Q: Tagpila ang saging? A: Tagkinse sentabos ang buok.

Nipalit si Pedro ug saging nga tagkinse sentabos ang buok sa tindahan.

2. Magpalit si Jose ug isda.

Q: Asa siya mupalit ug isda? A: Sa merkado.

Q: Kanus-a siya mupalit ug isda? A: Ugma.

Q: Tagpila ang isda? A: Tagdos pesos ug singkwenta sentabos ang kilo.

Magpalit si Jose ug isda nga tagdos pesos ug singkwenta sentabos ang kilo sa merkado ugma.

3. Magbaligya ang tindera ug bugas.

Q: Asa siya magbaligya ug bugas? A: Sa merkado.

Q: Kanus-a siya magbaligya? A: Karong udto.

Q: Tagpila ang bugas? A: Tag-uno saysenta ang gantang.

Magbaligya ang tindera ug bugas nga tag-uno saysenta ang gantang sa merkado karong udto.

4. Nagpalit ang bata ug itlog.

Q: Kanus-a nagpalit ang bata ug itlog? A: Kagahapon.

Q: Tagpila ang itlog? A: Tagdos pesos ug baynte sentabos ang dosena.

Nagpalit ang bata ug itlog nga tagdos pesos ug baynte sentabos ang dosena kagahapon.

CEBUANO FOR BEGINNERS

5. Magpalit ako ug karneng baka.
Q: Kanus-a ko mupalit ug karneng baka? A: Unya.
Q: Tagpila ang karneng baka? A: Tagtres pesos ug singkwenta sentabos ang kilo.
Magpalit ako ug karneng baka nga tagtres pesos ug singkwenta sentabos ang kilo unya.
6. Niplete sila gikan dinhi hangtud sa syudad.
Q: Pilay plete gikan dinhi hangtud sa syudad? A: Tagdos pesos ug singko sentabos.
Niplete sila ug tagdos pesos ug singko sentabos gikan dinhi hangtud sa syudad.
7. Maglukat siya ug usa ka bestida.
Q: Pilay lukat sa usa ka bestida? A: Tagtres singkwenta ang lukat sa usa.
Maglukat siya ug usa ka bestida nga tagtres singkwenta.
8. Niabang si Carmen ug awto.
Q: Pilay abang sa awto? A: Tag-otso singkwenta ang adlaw.
Niabang si Carmen ug awto nga tag-otso singkwenta ang adlaw.

B. Repetition:

Tagpila ang saging?	Tagtulo singko.
Tagpila ang kilo sa isda?	Tagdos singkwenta ang kilo.
Tagpila ang gantang sa bugas humay?	Tag-uno saysenta ang gantang.
Tagpila ang dosena sa itlog?	Tagdos baynte ang dosena.
Tagpila ang kilo sa karneng baka?	Tagtres singkwenta ang kilo.
Pilay gihatag sa mga bata?	Tagkwarenta sentabos ang usa.
Pilay plete gikan dinhi hangtud sa syudad?	Tagdos setentay-singko.
Pilay abang sa tibuok balay?	Tagsingkwenta pesos ang bulan.

LESSON 15

Pilay bayad sa dyipni gikan sa kalye Tagbaynte sentabos
Magallanes hangtud sa Martires? ang bayad.
Pilay lukat sa usa ka bestido? Tagtres singkwenta
ang lukat sa usa.

Tagtulo singko sentabos ang saging.
Tagdos singkwenta ang kilo sa isda.
Tag-uno saysenta ang gantang sa bugas humay.
Tagdos baynte ang dosena sa itlog.
Tagtres singkwenta ang kilo sa karneng baka.
Tagkwarenta sentabos ang gihatag sa mga bata.
Tagdos setentay-singko ang plete gikan dinhi hangtud
sa syudad.
Tagsingkwenta pesos ang abang sa tibuok balay sa usa
ka bulan.
Tagbaynte sentabos ang bayad sa dyipni gikan sa kalye
Magallanes hangtud sa Martires.
Tagtres singkwenta ang lukat sa usa ka bestido.

C. Substitution: Movable Slot

1. Tagsingkwenta pesos ang abang sa balay sa usa ka bulan.

__ kwarenta _____.
_____ kwarto _____.
_____ semana.
__ baynte _____.
_____ awto _____.
_____ adlaw.
__ -otso singkwenta _____.

2. Tagdos pesos ug baynte sentabos ang dosena sa itlog.

__ tres singkwenta _____.
_____ saging.
_____ isda.
_____ kilo _____.
_____ karneng baka.
__ singko pesos ug baynte sentabos _____.

D. Question and Answer Drill:

Tagpila ang kilo sa karneng
baka?

Tag ₱3.50 ang kilo.
Tagtres pesos ug
singkwenta sentabos
ang kilo.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Tagpila ang dosena sa itlog?	Tag ₱2.20 ang dosena. Tagdos pesos ug baynte sentabos ang dosena.
Tagpila ang kilo sa isda?	Tag ₱2.50 ang kilo. Tagdos pesos ug singkwenta sentabos ang kilo.
Tagpila ang gantang sa bugas humay?	Tag ₱1.60 ang gantang. Tag-uno saysenta ang gantang.
Tagpila ang abang sa awto?	Tag ₱8.50 ang adlaw. Tag-otso singkwenta ang adlaw.
Tagpila ang lukat sa usa ka bestida?	Tag ₱3.50 ang usa ka bestida. Tagtres pesos ug singkwenta sentabos ang usa ka bestida.
Tagpila ang bayad sa dyipni gikan sa kalye Magallanes hangtud sa Martires?	Tag ₱0.20 ang bayad. Tagbaynte sentabos ang bayad.
Tagpila ang abang sa tibuok balay?	Tag ₱50.00 ang bulan. Tagsingkwenta pesos ang bulan.
Tagpila ang plete gikan dinhi hangtud sa syudad?	Tag ₱2.75 ang plete. Tagdos pesos ug setentay-singko sentabos ang plete.

E. Comprehension Drill:

Muadto si Pedro sa Kapitolyo nga naa sa Osmeña Boulevard kada adlaw. Musakay siya sa dyipni gikan sa iyang balay. Ang plete baynte-singko sentabos kay layo man kini. Ang trabaho ni Pedro sa Kapitolyo trabaho sa “janitor”. Ang iyang sweldo syento singkwenta pesos sa usa ka bulan.

Pangutana:

1. Asa muadto si Pedro kada adlaw?
2. Hain ang Kapitolyo?
3. Asa siya musakay paingon sa iyang trabaho?
4. Pila ang plete gikan sa iyang balay?

LESSON 15

5. Layo ba ang iyang balay gikan sa Kapitolyo?
6. Unsa ang trabaho ni Pedro sa Kapitolyo?
7. Pila ang sweldo niya sa usa ka bulan?

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

- (tag-) - A non-verbal affix that functions as a unit price marker to mean 'per', 'each'.
- [unta] - Gusto ko unta ug usa ka kwarto...
Particle expressing tentativeness of a desired act because of the probability the act may not be completed.

LESSON 16

Structural Content:

Question Words: pila, unsa
Days of the Week

Setting: A person inquires about the days of the week.

Nangutana ang usa ka tawo bahin sa mga adlaw sa semana.

I. DIALOGUE

How many days are there in a week?

A: Pila ka adlaw sa usa ka semana?

There are seven days in a week.

B: Pito ka adlaw sa usa ka semana.

Name the days.

A: Nganli ang mga adlaw.

Sunday, Monday, Tuesday, Wednesday, Thursday, Friday, Saturday.

B: Domingo, Lunes, Martes, Myerkoles, Hwebes, Byernes, Sabado.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

How many days are there in a week?

A: Pila ka adlaw sa usa ka semana?

how many days
in one week

pila [ka] adlaw
[sa] usa [ka] semana

There are seven days in a week.

B: Pito ka adlaw sa usa ka semana.

seven days
in one week

pito [ka] adlaw
[sa] usa [ka] semana

Name the days.

A: Nganli ang mga adlaw.

name
the days

nganli
[ang] [mga] adlaw

Sunday

B: Domingo

Monday

Lunes

Tuesday

Martes

Wednesday

Myerkoles

Thursday

Hwebes

Friday

Byernes

Saturday

Sabado

III. RELATED UTTERANCES

What date is it today?

Unsang petsaha karon?

LESSON 16

How many days are there in a week?	Pilay adlaw sa usa ka semana?
What are the names of the days?	Unsay ngalan sa mga adlaw?
What are the days of the week?	Unsa ang mga adlaw sa semana?
every day; daily	kada adlaw; adlaw-adlaw
every week	kada semana
every month	kada bulan
every year	kada tuig
every other day	kada sunod nga adlaw

IV. VOCABULARY LIST

kaila	acquaintance
ligo	bathe, take a bath, go swimming
primero	first
pyanista	pianist, piano player
simba	go to church, attend church services
tunga	half, one-half
una	first

V. DRILLS

A. Repetition/Question and Answer:

Pila ka adlaw sa usa semana?	Pito ka adlaw sa usa ka semana.
Pila ka adlaw sa usa ka bulan?	Traynta o trayntay uno ka adlaw sa usa ka bulan.
Pila ka adlaw sa duha ka semana?	Napulo ug upat o katorse ka adlaw sa duha ka semana.
Pila ka bulan sa usa ka tuig?	Napulo ug duha o dose ka bulan sa usa ka tuig.
Pila ka bulan sa tunga sa tuig?	Unom ka bulan sa tunga sa tuig.
Nganli ang mga adlaw sa semana.	Domingo, Lunes, Martes, Myerkoles, Hwebes, Byernes, Sabado.
Nganli ang primerong adlaw sa semana.	Domingo.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Nganli ang mga bulan sa tuig.	Enero, Pebrero, Marso, Abril, Mayo, Hunyo, Hulyo, Agosto, Septyembre, Oktubre, Nobyembre, Disyembre.
Nganli ang nauna nga unom ka bulan.	Enero, Pebrero, Marso, Abril, Mayo, Hunyo.
Unsang adlaw karon?	Martes.
Unsang adlaw ugma?	Myerkoles.
Unsang adlaw kagahapon?	Lunes.
Unsang adlaw sunod sa Domingo?	Lunes.
Unsang adlaw sunod sa Lunes?	Martes.
Unsang adlaw sunod sa Myerkoles?	Hwebes.
Unsang adlaw sunod sa Hwebes?	Byernes.
Unsang bulana karon?	Pebrero.
Unsang bulana ang sunod sa Pebrero?	Marso.
Unsang bulana ang sunod sa Marso?	Abril.
Unsang bulana ang sunod sa Abril?	Mayo.
Unsang bulana ang sunod sa Mayo?	Hunyo.
Unsang bulana ang sunod sa Hunyo?	Hulyo.
Unsang bulana ang sunod sa Hulyo?	Agosto.

LESSON 16

Unsang bulana ang sunod sa Agosto? Septyembre.
Unsang bulana ang sunod sa Septyembre? Oktubre.
Unsang bulana ang sunod sa Oktubre? Nobyembre.
Unsang bulana ang sunod sa Nobyembre? Disyembre.
Unsang bulana ang sunod sa Disyembre? Enero.
Unsang bulana ang niagi? Enero.

B. Repetition and Conversion:

Ang Pebrero sunod sa Enero.	Ang Enero una sa Pebrero.
Ang Marso sunod sa Pebrero.	Ang Pebrero una sa Marso.
Ang Abril sunod sa Marso.	Ang Marso una sa Abril.
Ang Mayo sunod sa Abril.	Ang Abril una sa Mayo.
Ang Hunyo sunod sa Mayo.	Ang Mayo una sa Hunyo.
Ang Hulyo sunod sa Hunyo.	Ang Hunyo una sa Hulyo.
Ang Agosto sunod sa Hulyo.	Ang Hulyo una sa Agosto.
Ang Septyembre sunod sa Agosto.	Ang Agosto una sa Septyembre.
Ang Oktubre sunod sa Septyembre.	Ang Septyembre una sa Oktubre.
Ang Nobyembre sunod sa Oktubre.	Ang Oktubre una sa Nobyembre.
Ang Disyembre sunod sa Nobyembre.	Ang Nobyembre una sa Disyembre.

C. Substitution: Fixed Slot

Ang Enero ang ika-primerong bulan sa tuig.
___ Pebrero ___ ika-duhang _____.
___ Marso ___ ika-tulong _____.
___ Abril ___ ika-upat nga _____.
___ Mayo ___ ika-limang _____.
___ Hunyo ___ ika-unom nga _____.
___ Hulyo ___ ika-pitong _____.
___ Agosto ___ ika-walong _____.

CEBUANO FOR BEGINNERS

___ Septyembre ___ ika-siyam nga _____.
___ Oktubre ___ ika-napulong _____.
___ Nobyembre ___ ika-napulo ug usang _____.
___ Disyembre ___ duhang _____.

D. Substitution and Question & Answer:

1. Unsang petsaha karon? a. Ika-dyes sa Hunyo.
_____ gahapon? ___ -siyam _____.
_____ sa niaging adlaw? ___ -walo _____.
_____ niadtong Lunes? ___ -kinse _____.
_____ niadtong Byernes? ___ -onse _____.

b. _____ Hulyo.
___ -dyes _____.
___ -siyam _____.
___ -primero _____.
___ -baynte-otso. ___
Agosto.

2. Unsang petsaha ugma? Ika-baynte-tres sa
Septyembre.
_____ sunod ugma? ___ -baynte-kwatro
_____.
_____ sunod adlaw? ___ -baynte-singko
_____.
_____ ang Lunes sa ___ -baynte-sayis
sunod semana? _____
_____ karong Lunesa? _____ Oktubre.
_____ Martesa? ___ -baynte-syete
_____.
_____ Myerkolesa? ___ -baynte-otso
_____.
_____ Hwebesa? _____
Nobyembre.
_____ Byernes? ___ -baynte-nuybe
_____.
_____ Sabadoha? ___ -traynta
_____.

E. Substitution and Conversion:

1. Unsang adlaw karon?

Lunes karon.

Lunes karong adlaw.

LESSON 16

Martes _____. Martes _____.
Myerkoles _____. Myerkoles _____.

2. Unsang adlaw ugma?

Hwebes ugma. Hwebes ugmang adlaw.
Byernes _____. Byernes _____.
Sabado _____. Sabado _____.

3. Unsang adlaw kagahapon?

Domingo kagahapon. Domingo kagahapong adlaw.
Martes _____. Martes _____.
Hwebes _____. Hwebes _____.

4. Unsang adlaw sunod ugma?

Myerkoles sunod ugma.
Domingo _____.
Lunes _____.

F. Expansion and Transformation:

1. Unsang adlaw kita muadto sa tindahan?

Sa Lunes kita muadto sa tindahan.

___ Myerkoles _____.
___ Hwebes _____.

Muadto kita sa tindahan sa Lunes.
_____ Myerkoles.
_____ Hwebes.

Expansion:

- a) Kanus-a kita muadto Sa _____ sa tindahan?
Lunes.
- b) Kinsang kauban nato? Sila si Pedro ug si Maria.
- c) Nganong muadto kita sa _____ Kay mupalit kita ug mga
tindahan? sapatos.

Sa Lunes kita muadto sa tindahan uban nila ni Pedro ug ni Maria kay mupalit kita ug mga sapatos.

2. Unsang adlaw maligo si Ana sa dagat?

CEBUANO FOR BEGINNERS

Sa Martes maligo si Ana sa dagat.

___ Byernes _____.

___ Domingo _____.

Maligo si Ana sa dagat sa Martes.

_____ Byernes.

_____ Domingo.

Expansion:

- a) Kanus-a maligo si Ana sa Sa Martes.
dagat?
- b) Kinsang kauban niya? Sila si Pedro ug si Maria.
- c) Nganong maligo siya sa Kay wala silay klase.
dagat?

Sa Martes maligo si Ana sa dagat uban nila ni Pedro ug ni Maria kay wala silay klase.

3. Unsang adlaw mutudlo ang maestra?

Sa Lunes mutudlo ang maestra.

___ Martes _____.

___ Myerkoles _____.

Matudlo ang maestra sa Lunes.

_____ Martes.

_____ Myerkoles.

Expansion:

- a) Kanus-a mutudlo ang Sa Lunes.
maestra?
- b) Asa siya mutudlo? Sa iyang klase.
- c) Nganong mutudlo na siya? Kay ting-eskwela na.

Sa Lunes mutudlo ang maestra sa iyang klase kay ting-eskwela na.

G. Substitution: Fixed Slot

- 1. Si Pedro ang kauban ni Jose ug ni Mario.
_____ nila ni Jose ug ni Mario.

LESSON 16

2. Ang maestra ang amiga ni Rosa ug ni Ana.
_____ nila ni Rosa ug ni Ana.
3. Sila si Roberto ug si Pablo ang kaila ni Jose ug ni Mario.
_____ nila ni Jose ug ni Mario.
4. Ang bata ang anak ni Gorio ug ni Carolina.
_____ nila ni Gorio ug ni Carolina.
5. Ang balay ang puloy-anan ni Josefa ug ni Pablo.
_____ nila ni Josefa ug ni Pablo.
6. Si Rosita ang kusinera ni Susana, ni Maria ug ni Catalina.
_____ nila ni Susana, ni Maria ug ni Catalina.
7. Si Berting ang maestro ni Lisa, ni Emma ug ni Dorio.
_____ nila ni Lisa, ni Emma ug ni Dorio.
8. Ang mangingisda ang amahan ni Soling ug ni Petra.
_____ nila ni Soling ug ni Petra.
9. Sila si David ug si Eugenio ang pyanista ni Cora ug ni Terry.
_____ nila ni Cora ug ni Terry.
10. Sila si Danilo ug si Tonio ang karpintero ni Rosa ug ni Tomas.
_____ nila ni Rosa ug ni Tomas.

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

sunod sa - 'next to', 'after', 'following'

una sa - 'before', 'prior to'

nauna nga unom - 'the first six'

Supplementary Materials

Lessons 14-16

I. Dialogue

- #1. A: Muagi ba kini sa Osmeña Boulevard?
B: Oo, pero asa ka paingon?
A: Muadto ako sa Kapitolyo.
B: Sige, sakay.
A: Tagpila ang plete?
B: Tagbaynte-singko sentabos.
A: Dili ba baynte lang?
B: Dili uy, layo man ang Kapitolyo gikan dinhi.

Vocabulary:

dinhi	here
muagi	pass by
sakay	ride

Pangutana:

1. Muagi ba ang dyipni sa Osmeña Boulevard?
2. Asa paingon si Alberto?
3. Diin siya musakay?
4. Tagpila ang plete sa dyipni?
5. Nganong dili baynte ang plete?

II. Narrative

- #1. Usa ka buntag, si Maria niadto sa merkado. Nagpalit siya ug bugas, karneng baka, itlog ug isda. Nisakay siya ug dyipni gikan sa kalye Martires hangtud sa merkado. Ang iyang plete baynte sentabos sa usa ka biyahe. Ang iyang napalit kapin ug dyes pesos tanan.

Vocabulary:

kapin	more than, in excess
-------	----------------------

Pangutana:

1. Diin niadto si Mario?
2. Kanus-a siya niadto?
3. Nisakay ba siya ug dyipni? Gikan diin? Ug hangtud diin?

Supplementary Materials Lessons 14-16

4. Pila ang plete hangtud sa Kalye Martires?
 5. Pila tanan ang iyang napalit?
- #2. Kada adlaw si Pedro muadto sa trabaho. Muadto siya gikan sa Lunes hangtud sa Byernes, ug ang iyang trabaho dyanitor sa Kapitolyo.

Mumata siya ug sayo sa buntag, mukaon siya sa iyang pamahaw, ug musakay siya sa dyipni nga muagi sa Osmeña Boulevard nga tua ang Kapitolyo. Layo ang Kapitolyo gikan sa iyang balay.

Ang iyang asawa, si Ana, nagtrabaho sab. Labandera siya ug ang iyang suhol tagsingko pesos ang adlaw. Ang ilang mga anak wala mag-eskwela kay bata pa sila.

Sa hapon, mupauli si Pedro gikan sa trabaho. Unya, dad-on niya ang mga bata sa dulaanan duol sa merkado.

	Vocabulary:
bata	child; young
dad-on	bring, take
mumata	to wake up
mupauli	to return
sayo	early
suhol	earnings

Pangutana:

1. Asa muadto si Pedro kada adlaw?
2. Unsa ang iyang trabaho?
3. Unsang mga adlawa siya mutrabaho?
4. Nganong mumata siya ug sayo sa buntag?
5. Hain ang Kapitolyo?
6. Layo ba ang Kapitolyo gikan sa iyang balay?
7. Unsay trabaho ni Ana?
8. Pila ang iyang suhol?
9. Nganong wala pa mag-eskwela ang ilang mga anak?
10. Kanus-a mupauli si Pedro gikan sa trabaho?

LESSON 17

Structural Content: Hour Marker: [ala] / [alas]
Marker: [sa]

Setting: A PCV inquires about the time. Mangutana ang PCV sa oras.

I. DIALOGUE

Excuse me, Bay. A: Tabi, Bay. Unsang orasa
What time is it? na?
Oh, it's five-thirty, Bay. B: Aa, alas singko y medya na, Bay.
Oh, it's late! A: Uy, gabii na man diay!
Okay, Bay. Thank you. O sige, Bay. Salamat, ha.
You're welcome. B: Way sapayan.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Excuse me, Bay. A: Tabi, Bay. Unsang orasa na?
What time is it?
excuse me tabi
what time [already] unsa(ng) oras(a) [na]
Oh, it's five-thirty, Bay. B: Aa, alas singko y medya na, Bay.
five and one-half [alas] singko [y] medya
[now] [na]
Oh, it's late! A: Uy, gabii na man diay!
Okay, Bay. Thank you. O sige, Bay. Salamat, ha.
late [already] gabii [na]
[I didn't realize] [man] [diay]
okay sige
thank you salamat
You're welcome. B: Way sapayan.

III. RELATED UTTERANCES

Hurry because it's late in the morning already. Pagdali kay udto na.
Hurry because it's late in the afternoon already. Pagdali kay hapon na.
Hurry because it's late in the evening already. Pagdali kay gabii na.

LESSON 17

I didn't realize it's late.

Wala ako magdahum nga gabii na man diay.

How time flies!

Kadali ra sa panahon!

IV. VOCABULARY LIST

abot	arrive, reach a destination
dahum	realize
dali	fast, speedy
dugay	long time
higda	lie down, go to bed
lakaw	walk, go
medya	half, one-half
oras	time, hour
panahon	time
pangutana	ask a question, inquire
salida	show, film
sugod	begin, start
tulog	sleep
ulahi	late, tardy

V. DRILLS

A. Repetition and Question and Answer:

Unsang orasa na?	Ala una.
	Ala una y medya.
	Ala una kwarantay-singko.
	Alas dos.
	Alas dos singko.
	Alas dos kwarantay-dos.
	Alas tres.
	Alas tres baynte-singko.
	Alas tres y medya.

B. Question & Answer and Substitution: Fixed Slot

Unsang orasa ka muadto sa eskwelahan?	Sa alas otso sa buntag.
_____ mubalik _____?	Sa alas nuybe sa buntag.
_____ siya _____?	Sa alas tres y medya sa hapon.
_____ mukaon ?	Sa alas dose sa udto.
_____ sila _____?	Sa alas dose sa udto.
_____ kamo _____?	Sa ala una y medya sa hapon.
_____ si Pedro _____?	Sa ala una kwarantay-singko.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ muabot ?	Sa alas singko baynte sa hapon.
_____ kita _____ ?	Sa alas syete y medya sa gabii.
_____ ang bata _____ ?	Sa alas otso sa gabii.

C. Repetition:

Unsang orasa ka nibalik gahapon?
Unsang orasa siya nikaon gahapon?
Unsang orasa sila niadto gahapon?

Unsang orasa kamo nilakaw gabii?
Unsang orasa kita niabot gabii?
Unsang orasa kami nihigda gabii?

Unsang orasa kamo nitan-aw sa sini niadtong Lunes?
Unsang orasa ka niinom sa serbesa niadtong Martes?
Unsang orasa kamo nisimba sa simbahan niadtong Domingo?

D. Expansion and Transformation:

Example:

Mubalik ang maestra.

Kanus-a? unya
Diin? eskwelahan
Ngano man? magkuha siya ug libro
Kinsay iyang kauban? Juan

Mubalik ang maestra unya sa eskwelahan uban ni Juan kay magkuha siya ug libro.

1. Nikaon si Pedro.

Unsa? adobo ug pansit
Diin? restawran
Kanus-a? gahapon
Hain ang restawran? tua sa plasa

Nikaon si Pedro ug adobo ug pansit sa restawran nga tua sa plasa gahapon.

2. Muadto ang mga estudyante.

Asa? sine
Kanus-a? sunod Lunes
Ngano man? mutan-aw sila ug bag-ong salida

LESSON 17

Muadto ang mga estudyante sa sine sa sunod Lunes kay mutan-aw sila ug bag-ong salida.

3. Mulakaw si Pedro.

Kinsa pa? Juan
Asa? bukid
Kanus-a? sunod Sabado

Mulakaw si Pedro ug si Juan sa bukid sa sunod Sabado.

4. Niabot ang mga bisita.

Kanus-a? gahapon sa hapon
Diin? balay
Kay kinsang balay? ako

Niabot ang mga bisita gahapon sa hapon sa akong balay.

5. Si Ana nitan-aw sa sine.

Diin? Majestic
Kanus-a? niaging Domingo
Kinsang iyang kauban? Lolita
Kinsa pa? Lourdes

Si Ana nitan-aw sa sine sa Majestic sa niaging Domingo uban nila ni Lolita ug ni Lourdes.

6. Si Rolando muinom.

Kinsa pa? Roberto
Unsa? serbesa
Asa? party
Kanus-a? karong hapon

Si Rolando ug si Roberto muinom ug serbesa sa party karong hapon.

- E. Comprehension Drill:

Karong buntag si Juanita naulahi sa klase. Niabot siya sa eskwelahan sa alas otso traynta. Ang iyang klase nisugod sa alas otso. Naulahi siya ug tunga sa oras. Dugay siyang natulog gabii. Karon lang siyang naulahi sa klase. Nangutana ang iyang mga klasmet nganong naulahi siya ug niingon nga nagtuon siya sa iyang leksyon gabii para sa eksamen sa "History" karong buntag.

Pangutana:

1. Kinsa ang naulahi sa klase?

CEBUANO FOR BEGINNERS

2. Kanus-a siya niabot?
3. Diin siya naulahi?
4. Unsang orasa si Juanita niabot sa eskwelahan?
5. Unsang orasa nisugod ang iyang klase?
6. Pila ka oras siyang naulahi sa klase?
7. Dugay ba siyang natulog gabii?
8. Kada adlaw ba si Juanita maulahi sa klase?
9. Kanus-a lang siyang naulahi?
10. Kinsa ang nangutana niya?
11. Unsa ang pangutana nila niya?
12. Unsay ingon ni Juanita nila?
13. Kanus-a siya nagtuon?
14. Para unsa ang iyang tun-an?/Magtuon siya para unsa?
15. Kanus-a ang iyang eksamen?

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

[y] -'and' a Spanish loan word, different from the noun marker (-y). It designates the number beyond a discrete numeral, e.g.

dos y '2½'

medya

alas dos y '2:15'

kinse

[ala] -singular hour marker used for 1:00-1:59

[alas] -plural hour marker used for the other numbers

Spanish numerals are commonly used in telling time.

[sa] -Sa alas otso sa buntag
'at', 'in' --used as a time marker

[na] -Unsang orasa na?
'now', 'already'

gabii -'late [already]'

na

dugay nga matulog -'go to bed late', 'stay up late' (Lit. 'take a long time to sleep')

pagdali-'hurry'

LESSON 17

kadali - 'how fast'

ra

diin - 'where' used with time meaning to indicate factual mood of the verb; in contrast to

asa - used with non-factual mood

hain - used in non-verbal sentences to indicate 'location at that very moment'

LESSON 17A

Structural Content:

Question Word: Pila Weights and Measures

Setting: A PCV goes shopping in a downtown store.

Namalit ang PCV sa tindahan sa "downtown".

I. DIALOGUE

Day, how much is a meter of this material?

₱2.50 a meter, but only ₱2.30 a yard.

Oh, how expensive! How about ₱2.00 a meter or P1.80 a yard, huh?

Oh no, material is expensive these days. It was cheaper before.

Come on, give us a bargain.

We really can't do it, Day. Sorry.

My gosh! No bargain whatsoever? The price has really gone up!

That's right. It has gone up a lot.

Come on, please. Give us a bargain no matter how small.

Oh, okay. ₱1.95 a yard.

A: Day, pilay metro sa panapton?

B: Dos singkwenta ang metro, pero dos traynta lang ang yarda.

A: Mahal sab uy! Dos na lang ang metro o uno otsenta ang yarda, ha?

B: Dili uy, nimahal na man ang panapton karon. Niadto, barato pa.

A: Sige na, pahangyo-a sab kami.

B: Dili gyud mahimo, Day. Pasyensya na lang usa.

A: Syaro! Wala na gyud nay hangyo? Nisaka sab kaayo ang presyo, uy!

B: Bitaw. Nisaka ug dako.

A: Sige na lang. Pahangyo-a lang kami bisan ug dyutay lang.

B: O sige. Uno nobentay-singko ang yarda.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Day, how much is a meter of this material?

how much meter clothing material

A: Day, pilay metro sa panapton?
pila(y) metro
[sa] panapton

LESSON 17A

₱2.50 a meter, but only
₱2.30 a yard.

two fifty
a meter
but
two thirty only
a yard

Oh, how expensive! How
about P2.00 a meter or
P1.80 a yard, huh?

expensive [too]
two [only]
a meter
or
one eighty
a yard

Oh no, material is
expensive these days. It
was cheaper before.

no
became expensive
[already] [you know]
the clothing material
now
went before
cheap [yet]

Come on, give us a bargain.

come on
let (one) have bargain
[also] we

We really can't do it, Day.
Sorry.

not really can
patience [already] [only]
[please]

My gosh! No bargain
whatsoever? The price has
really gone up!

none [already] [really]
that bargain
went up [too] very

B: Dos singkwenta ang metro,
pero dos traynta lang ang
yarda.

dos singkwenta
[ang] metro
pero
dos traynta [lang]
[ang] yarda

A: Mahal sab uy! Dos na lang
ang metro o uno otsenta
ang yarda, ha?

mahal [sab]
dos [na] [lang]
[ang] metro
o
uno otsenta
[ang] yarda

B: Dili uy, nimahal na man ang
panapton karon. Niadto,
barato pa.

dili
(ni)mahal
[na] [man]
[ang] panapton
karon
(ni)adto
barato [pa]

A: Sige na, pahangyoa sab
kami.

sige [na]
(pa)hangyo(-a)
[sab] kami

B: Dili gyud mahimo, Day.
Pasyensya na lang usa.

dili [gyud] (ma)himo
pasyensya [na] [lang]
[usa]

A: Syaro! Wala na gyud nay
hangyo? Nisaka sab kaayo
ang presyo, uy!

wala [na] [gyud]
na(y) hangyo
(ni)saka [sab] [kaayo]

CEBUANO FOR BEGINNERS

<p>the price That's right. It has gone up a lot. precisely went up big Come on, please. Give us a bargain no matter how small. come on [already] let (one) have bargain [only] us even if small only Oh, okay. ₱1.95 a yard.</p> <p>oh okay one ninety-five a yard</p>	<p>[ang] presyo B: Bitaw. Nisaka ug dako. [bitaw] (ni)saka [ug] dako A: Sige na lang. Pahangyoa lang kami bisan ug dyutay lang. sige [na] [lang] (pa)hangyo(-a) [lang] kami bisan [ug] dyutay [lang] B: O sige. Uno nobentay-singko ang yarda. o sige uno nobenta(y)-singko [ang] yarda.</p>
--	---

III. RELATED UTTERANCES

I'm sorry. That's the price. (Lit. I can't carry - the loss.)	Di gyud madala.
Still, couldn't it be?/ can't you really?	Di pa gyud?
Okay, anytime./ anything you say. (Lit. Okay, since it is you.)	O sige, basta ikaw.
How much do I pay for three?	Pila ang bayad sa tulo?
Come again.	Balikbalik mo.
Sure, we'll be back so long as there's a bargain./	Balik gihapon basta may hangyo.
We'll surely come again provided there's a bargain.	

IV. VOCABULARY LIST

asin	salt
balikbalik	Come again, Do come back
bara	yard
barato	cheap, inexpensive
basta	since, as long as, provided
bitaw	That's right/Precisely!
buhat	do, act
kamay	brown sugar
kilometro	kilometer
dala	carry, bring

LESSON 17A

dangaw	span between tip of the thumb and tip of the middle finger outstretched
dupa	fathom
gawas	outside, outdoors
gihapon	also, again
hangyo	bargain
hibulong	surprise
lain	another, different
libra	pound
litro	liter
mahal	expensive
metro	meter
milya	mile
pasyensya	patience
pie	foot (measure)
presyo	price
pulgada	inch
saka	rise, ascend, go up
sako	sack, cavan -- a measure of dry capacity equal to 25 gantas
sawopan	chupa -- a measure of dry capacity, e.g. grain
sentimetro	centimeter
timbang	weight
yarda	yard

V. DRILLS

A. Repetition and Question & Answer:

Pilay metro sa panapton?	Dos singkwenta ang metro sa panapton.
Pilay bayad sa tulo ka yarda?	(Dos traynta ang yarda.) Singko pesos ug setenta sentabos ang bayad sa tulo ka yarda.
Pilay bayad sa tulo ka metro?	Sayis pesos ug traynta sentabos ang bayad sa tulo ka metro.
Pilay bayad sa baynte ka sentimetros?	Kwarentay-dos sentabos ang bayad sa baynte ka sentimetros.
Pilay gantang sa bugas nga humay?	Tres pesos ang gantang sa bugas nga humay.
Pilay sawopan sa bugas nga mais?	Kinse sentabos ang sawo-pan sa bugas nga mais.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Pilay sako sa bugas nga humay?	Setentay-singko pesos ang sako sa bugas nga humay.
Pilay kilo sa baboy?	Tres saysenta ang kilo sa baboy.
Pilay libra sa kamay?	Saysentay-kwatro sentabos ang libra sa kamay.
Pilay litro sa gasolina?	Usa ka pesos ang litro sa gasolina.
Pila ka dupa ang Mindanaw Sea?	_____ ka dupa ang Mindanao Sea.
Pila ka dangaw ang pisara?	_____ ka dangaw ang pisara.
Pila ka bara ang Cebu-Mactan Channel?	_____ ka bara ang Cebu-Mactan Channel.

B. Substitution and Expansion:

Pilay timbang ni Jim?
_____ sa dalaga?
_____ asin?
_____ kilo _____?
_____ sako _____?
_____ sa merkado?
_____ sawopan _____?
_____ tindahan?
_____ ni Bitay?
_____ sa Tabo-an?
_____ presyo _____?
_____ gantang _____?
_____ bugas _____?
_____ bayad _____?
Asang _____?
Unsang _____?

C. Repetition and Question & Answer:

Pila ka sawopan sa usa ka gantang?	Unom ka sawopan sa usa ka gantang. (Note: see Lexical/Grammar Notes)
Pila ka sawopan sa usa ka litro?	Duha ka sawopan sa usa ka litro.
Pila ka litro sa usa ka gantang?	Tulo ka litro sa usa ka gantang.
Pila ka gantang sa usa ka sako?	Baynte-singko ka gantang sa usa ka sako.

LESSON 17A

Pila ka libra sa usa ka kilo?	Duha ug duha sa napulo ka bahin ka libra sa usa ka kilo.
Pila ka pulgada sa usa ka pie?	Dose ka pulgada sa usa ka pie.
Pila ka sentimetro sa usa ka metro?	Usa ka gatus ka sentimetro sa usa ka metro.
Pila ka yarda sa usa ka metro?	Usa ug usa sa dose ka bahin ka yarda sa usa ka metro.
Pila ka kilometro sa usa ka milya?	Usa ug unom sa napulo ka bahin ka kilometro sa usa ka milya.

D. Expansion and Transformation:

1. Sa niaging semana niadto si Rosa sa tindahan.
Ngano man? Aron mupalit ug panapton.
Para unsa? Para sa bag-ong sinina.
Kinsang iyang kauban? Si Ana.
Sa niaging semana niadto si Rosa sa tindahan uban ni Ana aron mupalit ug panapton para sa bag-ong sinina.
2. Pag-abot nila sa tindahan, nahibulong sila.
Ngano man? Kay ang mga presyo taas na kaayo.
Unsa ang nitaas na kaayo? Ang mga presyo sa panapton.
Unsay ilang nakit-an? Ang presyo.
Unsang presyoha ang nitaas? Ang presyo sa panaptonong gusto niya.
Pag-abot nila sa tindahan, nahibulong sila kay ang mga presyo sa panaptonong gusto niya taas na kaayo.
3. Nihangyo sila sa tindera.
Para unsa? Para sa mas baratong presyo.
Unsay ingon sa tindera? Dili mahimo, kay taas na gayud ang mga presyo karon.
Unsang ilang gibuhath? Nigawas sila sa tindahan.
Pagkahuman, diin sila muadto? Niadto sila sa laing tindahan.
Unsa ang presyo sa laing tindahan? Dili taas kaayo.
Nihangyo sila sa tindera para sa mas baratong presyo pero niingon ang tindera nga dili mahimo kay taas na gayud ang mga presyo karon mao nga nigawas sila sa tindahan ug niadto sila sa laing tindahan diin ang presyo dili taas kaayo.

Paragraph:

CEBUANO FOR BEGINNERS

Sa niaging semana, niadto si Rosa sa tindahan uban ni Ana aron mupalit ug panapton para sa bag-ong sinina. Pag-abot nila sa tindahan, nahibulong sila kay ang mga presyo sa panaptonong gusto niya taas na kaayo. Nihangyo sila sa tindera para sa mas baratong presyo pero niingon ang tindera nga dili mahimo kay taas na gayud ang mga presyo karon mao nga nigawas sila sa tindahan ug niadto sila sa laing tindahan diin ang presyo dili taas kaayo.

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

sige na- an expression of persuasion or urging. 'come on', 'please...'

nay - [kana] + (-y) (na - short form of kana.)

pasyensya na lang - 'Sorry about that!'/ 'Tough luck!'

[bisan]- Bisan ug dyutay lang.

'although', 'even if', 'no matter' hence:

<u>bisan asa</u>	'no matter where'/ 'anywhere'
<u>bisan kinsa</u>	'no matter who'/ 'anybody'
<u>bisan pa</u>	'anyway'
<u>bisan unsa</u>	'no matter what'/ 'anything'

hangyo- 'bargain'

In the Philippines, most business transactions involve bargaining. Failure of the salesclerk to give a reduced price could be reason for the shopper to stomp out of the store and go elsewhere. A bargaining exchange is therefore common to any purchase and may last a while until either party concedes. It is not unusual for the shopper to ask for as much as 1/3 - 1/2 price off the given rate.

mao - 'that's why'
nga

6 sawopan = 1 gantang -According to the official table of weights & measures, 8 chupas = 1 ganta; however, common practice places it more at 6 chupas = 1 ganta.

LESSON 18

Structural Content: Pseudo-Verb: Gusto + Non-Factual Mood of the Verb
Afactual Mood (Imperative):
(pag-) + V base
Negation: Ayaw + V base

Setting: Several PCVs are going to see a movie. Manan-aw ug sine ang mga PCV.

I. DIALOGUE

Where are you going now? A: Asa man kamo karon?
We're just taking a walk. B: Magsuroy-suroy lang kami.
Would you like to go to the movies? There is a good film at the Majestic. A: Gusto ba kamong muadto sa sine? Adunay maayong salida sa Majestic.
Okay, let's go. B: O sige, adto na kita.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Where are you going now? A: Asa man kamo karon?
where [tell me] you asa [man] kamo
now karon
We're just taking a walk. B: Magsuroy-suroy lang kami.
taking a walk only magsuroy-suroy [lang]
we kami
Would you like to go to the movies? There is a good film at the Majestic. A: Gusto ba kamong muadto sa sine? Adunay maayong salida sa Majestic.
like you gusto [ba] kamo(ng)
go to movie (mu)adto [sa] sine
there is adunay
good show maayo(ng) salida
at Majestic [sa] Majestic
Okay, let's go. B: O sige, adto na kita.
Oh okay o sige
go [already] we adto [na] kita

CEBUANO FOR BEGINNERS

III. RELATED UTTERANCES

Where are you going?	Asa man kamo?
Let's go.	Tana.
Right now.	Karon dayon.
We are taking a walk	Namasiyo lang kami.
There is a good film at Oriente Theatre.	Naay nindot nga salida sa Oriente.
Later.	Unya pa.

IV. VOCABULARY LIST

asul	blue
baboy	pig, pork
bakya	wooden shoes/slippers
balibol	volleyball
banilya	vanilla
barko	boat, ship
basi	might, liable to
bayabas	guava
baybayon	beach, seashore
bayle	dance, dance social
buak	break, crack
kahil	orange
kanding	goat
kapayas	papaya
kape	coffee
karmelitos	candy (derived from 'caramel')
keso	cheese
kinahanglan	need
kulang	lacking, insufficient
dulaanan	playground
eskwela	student, school children, pupil
hulam	borrow
ilimnon	beverage, drink
labay	throw
lata	crush, squash
laya	wither
limot	forget
luto	cook
magsusulat	writer
mansanas	apple
mantekilya	butter
mangingisda	fisherman
monyeka	doll

LESSON 18

nobela	novel
pan	bread
paon	bait
pasayan	shrimp
payong	umbrella
pinya	pineapple
prutas	fruit
pula	red
relo de pulso	wrist watch
sabon	soap
sagbot	grass
sayaw	dance social, dance
seda	silk
silingan	neighbor
sobra	in excess, overabundant
sorbete	ice cream
tago	hide, keep, put away, save
tsa	tea
tuba	coconut sap wine
tubig	water

V. DRILLS

A. Repetition:

1. Gusto akong muadto sa Cebu ugma.
Gusto siyang musimba karong Domingo sa Santo Ninyo.
Gusto kaming mukaon sa restawran ugma sa gabii.
Gusto kitang mulakaw sa lungsod karon.
Gusto silang mutan-aw sa sine unya sa alas syete.
Gusto si Rosang musayaw ug "tango" sa pyesta sa Danao.
Gusto si Juanitong muinom ug tuba.
Gusto si Luis nga mubayle ug "formal" nga sayaw.
Gusto si Anang mupalit ug seda nga panapton.
Gusto si Mariang muluto ug adobong baboy.
Gusto ang bata ug karmelitos nga lubi.
Gusto ang mangingisda ug paon nga pasayan.
Gusto ang dalaga ug gwapong lalake.
Gusto si Mario ug sorbete nga banilya.
Gusto si Ruth ug bag-ong sapatos nga pula.
Gusto ang labandera ug sabon nga maayo.
Gusto ang anak nga babaye sa akong silingan ug dulaan.
Gusto ang baka ug sagbot.
Gusto ang kanding ug tubig.
2. Ayaw ug sulat sa maestro. Pagsulat sa estudyante.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Ayaw ug sulat ni Petra.	Pagsulat ni Juan.
Ayaw ug palit ug duha ka itlog.	Pagpalit ug usa ka dosenang itlog.
Ayaw ug basa sa akong libro.	Pagbasa sa iyang libro.
Ayaw ug palit ug itik.	Pagpalit ug manok.
Ayaw ug palit ug usa ka siya.	Pagpalit ug unom ka siya.
Ayaw ug palit ug karneng baka.	Pagpalit ug karneng baboy.
Ayaw ug tuon sa akong kwarto.	Pagtuon sa imong kwarto.
Ayaw ug lakaw sa eskwelahan.	Paglakaw sa simbahan.
Ayaw ug inom ug tuba.	Pag-inom ug tubig.
Ayaw ug simba karong. Domingo sa Santo Ninyo.	Pagsimba sa Santo Rosario
Ayaw ug inom ug tubig sa kusina.	Pag-inom ug tubig sa imong kwarto.

B. Substitution: Fixed Slot

Unsay imong gusto?

Gusto ko ug payong pula.

_____ bakya.

_____ monyeka.

_____ dulaan.

_____ relo de pulso.

_____ kalo.

C. Completion Drill:

Example:

Gusto si Luis nga mubayle ug “formal” nga sayaw.

a. Kinsa ang gustong mubayle?	a. si Luis
b. Unsa ang iyang gusto?	b. mubayle
c. Unsang sayawa ang iyang gusto?	c. “formal” nga sayaw

1. Gusto si Mario ug sorbete nga banilya.

a.	a. si Mario
b.	b. sorbete
c.	c. banilya

2. Gusto si Ruth ug bag-ong sapatos nga pula

a.	a. si Ruth
b.	b. bag-ong sapatos
c.	c. pula

LESSON 18

3. Gusto si Anang muluto ug adobong baboy.
 - a. a. si Ana
 - b. b. muluto
 - c. c. baboy
4. Gusto si Mariang mupalit ug seda nga panapton.
 - a. a. si Maria
 - b. b. mupalit
 - c. c. seda
5. Gusto si Ric nga mudula ug balibol sa dulaanan.
 - a. a. si Ric
 - b. b. mudula
 - c. c. balibol
 - d. d. sa dulaanan
6. Gusto akong muadto sa Cebu ugma.

Q:
A: kay mubisita ako sa akong ginikanan.
7. Gusto kaming mukaon sa restawran ugma sa gabii.

Q:
A: kay lami ang pagkaon sa restawran.
8. Gusto kitang mulakaw sa lungsod karon.

Q:
A: kay mupalit kita ug isda.
9. Gusto silang mutan-aw sa sine unya.

Q:
A: kay adunay nindot nga salida sa alas syete.
10. Gusto si Juanitong muinom ug tuba sa tindahan ni Lito.

Q:
A: kay barato ang tuba sa tindahan ni Lito.

D. Substitution Drill: Fixed Slot

1. Ayaw ug palit ug duha ka itlog kay basig kulang.
_____ tulo _____.
_____ upat ka libro _____ sobra.
_____ lima ka plato _____ mabuak.
_____ pito ka saging _____ malata.
_____ napulo ka bulak _____ malaya.

CEBUANO FOR BEGINNERS

2. Ayaw ug basa sa akong libro kay basig kinahanglan nako

_____ kuha _____
_____ hulam _____
_____ kalimot _____
_____ tago _____
_____ labay _____

3. Ayaw ug inom ug kape.

_____ tsa.
_____ coke.
_____ tuba.
_____ bino.

4. Ayaw ug lakaw sa eskwelahan.

_____ tindahan.
_____ kahoy.
_____ bukid.
_____ simbahan.

E. Conversion Drill:

Statement

Gusto akong mudula sa balibol.
Gusto si Anang mutuon sa baybayon.
Gusto ang magsusulat nga musulat ug nobela.
Gusto kitang musakay ug barko.
Gusto kaming mubasa ug libro.
Gusto si Mariang muluto ug adobo.
Gusto ang estudyanteng mukaon sa kapiteriya.
Gusto ang kusinero sa limpyo nga restawran.

Interrogative

Gusto ba akong mudula sa balibol?
Gusto ba si Anang mutuon sa baybayon?
Gusto ba ang magsusulat nga musulat ug nobela?
Gusto ba kitang musakay ug barko?
Gusto ba kaming mubasa ug libro?
Gusto ba si Mariang muluto ug adobo?
Gusto ba ang estudyanteng mukaon sa kapiteriya?
Gusto ba ang kusinero sa limpyo nga restawran?

F. Comprehension Drill:

Bag-o ang eskwelahan sa lungsod sa Bogu. Gustong mudula sa dakong dulaanan ang mga eskwela. Taas ug dako usab ang eskwelahan. Ang maestra mutudlo sa kwarto kay limpyo kini. Mutuon sab ang mga estudyante sa bag-ong libreriya.

LESSON 18

Pangutana:

1. Hain ang eskwelahan nga bag-o?
2. Asa gustong mudula ang mga eskwela?
3. Nganong gustong mutudlo ang maestra sa kwarto?
4. Asa mutuon ang mga estudyante?

G. Question and Answer:

Gusto ka bang mulakaw sa lungsod?	Oo, gusto akong mulakaw sa lungsod.
Gusto ba siyang mutuon sa balay?	Oo, gusto siyang mutuon sa balay.
Gusto ba kamong musakay sa bag-ong awto?	Oo, gustong kaming musakay sa bag-ong awto.
Gusto ba kamong mukaon sa restawran?	Oo, gusto kaming mukaon sa restawran.
Gusto ba kitang musulat sa libreriya?	Oo, gusto kitang musulat sa libreriya.
Gusto ba silang mubasa ug libro?	Oo, gusto silang mubasa ug libro.

2. Question:

Negative Answer:

Gusto ba kamo ug mangga?	Dili, dili kami gusto ug mangga.
_____ mansanas?	_____ mansanas.
_____ bayabas?	_____ bayabas.
_____ kahil?	_____ kahil.
_____ mante-kilya?	_____ mantekilya.

Gusto ba sila ug mga pan?	Dili, dili sila gusto ug mga pan.
_____ keso?	_____ keso.
_____ lapis?	_____ lapis.
_____ papel?	_____ papel.
_____ kwaderno?	_____ kwaderno.

Gusto ba kita ug mga lubi?	Dili, dili kita gusto ug mga lubi.
_____ prutas.	_____ prutas?
_____ kapayas.	_____ kapayas?
_____ pinya.	_____ pinya?
_____ ilimnon.	_____ ilimnon?

H. Expansion Drill:

1. Gusto akong mulakaw.

Cue:

sa baybayon Gusto akong mulakaw sa baybayon.

CEBUANO FOR BEGINNERS

ugma	Gusto akong mulakaw sa baybayon ugma.
sa hapon	Gusto akong mulakaw sa baybayon ugma sa hapon.
sa alas tres	Gusto akong mulakaw sa baybayon ugma sa hapon sa alas tres.
aron mutan-aw sa asul nga dagat	Gusto akong mulakaw sa baybayon ugma sa hapon sa alas tres aron mutan-aw sa asul nga dagat.

2. Gusto akong musakay.

ug bag-ong awto sa merkado	Gusto akong musakay ug bag-ong awto sa merkado.
kay mupalit ug isda ugma sa buntag	Gusto akong musakay ug bag-ong awto sa merkado kay mupalit <u>ako</u> ug isda. Gusto akong musakay ug bag-ong awto sa merkado <u>ugma sa buntag</u> kay mupalit ako ug isda.
sa alas otso	Gusto akong musakay ug bag-ong awto sa merkado ugma sa buntag <u>sa alas otso</u> kay mupalit ako ug isda.

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

<u>magsuroy-suroy</u>	-means walking without any specific destination in mind
<u>namasiyo</u>	-implies same leisurely stroll as <u>magsuroy-suroy</u> (na-) + [pasiyo]
<u>tana</u>	-‘let’s go’ [kita] + [na]
<u>ayaw</u>	-‘don’t’ -- negative imperative

Pseudo-Verb: Gusto

Gusto is the first of three pseudo-verbs presented in this text. The term “pseudo-verb” is applied because in certain ways, gusto behaves like a verb, e.g.

<u>Gusto ko siya</u>	‘I like her’
<u>Gusto ko ug serbesa</u>	‘I want a beer’

LESSON 18

In other ways it functions as an auxiliary to a main verb in non-factual mood, thereby reducing its full impact as a verb, e.g.

Gusto kong muadto sa sine. 'I want to go to the movies.'
Gusto siyang mulakaw karon. 'He'd like to go now.'

Furthermore, gusto cannot be inflected for mood or aspect.

Afactual Mood: Imperative

The third type of verbal mood is Afactual, the first two being Factual and Non-Factual.

The Afactual Mood is used in expressions that are imperative, i.e. in the form of a command or request.

The Afactual forms for the two Actor-Focus verbs, (mu-) and (mag-), are the following:

1. V base only e.g. Palit ug isda. 'Buy fish.'
2. (pag-) + V base Pagpalit ug isda.

When a direct object co-occurs with the Afactual verb form, it is marked by either of the two non-personal oblique case markers:

- [ug] - marks a non-specific direct object
- [sa] - marks a specific direct object

The agentive case marker [sa] also indicates location.

The negative imperative is formed by ayaw + Afactual Form of the verb.

In negative imperatives whenever the V base occurs without the affix (pag-), [ug] immediately follows ayaw and precedes the V base. (Here, [ug] functions differently from that of an oblique case marker.)

Examples: Ayaw ug dagan. 'Don't run'
 Ayaw ug kaon. 'Don't eat'

Summary: Sentence Patterns

1. Imperative*

CEBUANO FOR BEGINNERS

Predicate	Complement
Verb	Noun (direct Obj.)
Pagsulat	ug sulat.
Basa	nobela. libro.

a.	Predicate	Complements	
	Verb	N (dir. obj.)	N (indirect obj.)
	Pagsulat	ug sulat	sa estudyante.
	Sulat		maestra. inahan.

2. Negative Imperative*

	Predicate	Complements
Neg. Imp.	Verb	N (direct obj.)
Ayaw	pagpalit	ug panapton.
	ug baligya	sapatos. bugas humay.

* There is no represented Topic in imperatives (the 'you' or the person addressed is implied).

3. Pseudo-Verb: gusto

Predicate	Topic	Predicate	Complement	
Pseudo-V	Noun/Pronoun	Verb	N (place)	Time

LESSON 18

Gusto	<u>ako</u> -class	muadto	sa Cebu	ugma.
	1st set	mubisita	Manila	unya.
	[ang/si]- + [nga]	mukaon	kwarto	sunod adlaw.
	phrases	mulakaw		sa Lunes.

a.	Predicate	Topic	Predicate	Complement
	Pseudo-V	Noun/Pronoun	Verb	N (direct object)
	Gusto	<u>ako</u> -class	mupalit	ug libro.
		1st set		sapatos.
		[ang/si]- + [nga]	mubaligya	panapton.
		phrases		

4.	Predicate	Topic	Complement
	Pseudo-V	Noun/Pron	N (dir. obj.)
	Gusto	<u>ako</u> -class	ug libro.
		1st set	mansanas.
		[ang/si]-	lapis.
		phrases	sorbetes.

Supplementary Materials

Lessons 17-18

I. Dialogue

- #1. A: Nganong karon ka lang niabot?
B: Kay daghan kaayong mga tawo sa tindahan.
A: Nipalit ka ba sa sapatos nga imong gusto?
B: Oo, pero mahal kaayo. Nabuslot ang akong bulsa sa kamahal. Napobre lagi kog ahat.

Vocabulary:

bulsa	pocket
buslot	bore a hole
Nabuslot ang akong bulsa sa kamahal.	The high price burned holes in my pocket.
Napobre lagi kog ahat.	Suddenly, I found myself poor.

- #2. A: Pagdali kay maulahi kita.
B: Naunsa gud ka, nganong nagdali ka?
A: Dunay “sale” karon sa National Dollars.
B: Tuo ka man, adlaw adlaw ang ilang “sale”.
A: Sige na, dali na, kay usik sab na.
B: Hala sige, tana aron ta mahilum.

Vocabulary:

mahilum	to be quiet
usik	bore a hole
	(would be) a waste not to take advantage of
	...
Naunsa gud ka?	What’s the matter with you?
Tuo ka man.	Don’t you believe it!

- #3. A: Tagpila ang “one-way first class” tiket paingon sa Baguio?
B: Tagbaynte-singko pesos hangtud sa syudad.
A: Muhunong ba ang trak sa La Union?
B: Oo, pero kadiyut lang kay ang trak nga mularga sa alas nwebe “express”.

Supplementary Materials Lessons 17-18

A: Kung ingon ana, duna pa diay akoy oras sa pagpalit ug mga magasin.

Vocabulary:

muhunong	stop
Kung ingon ana	in that case

- #4. A: Unsa may ato?
B: Hain ang inyong menu?
A: Kadiyut lang, mubalit ako dayon ... O, dia ra.
B: Lami tingali kining espesyal karong adlaw, a.
A: Ah, oo, ug dili pa mahal.
B: O sige, palihog, tagai ako ug usa ka order sa paksiw, usa ka order sa monggos ug usa ka plato sa kan-on.
A: Kana ra ba? Gusto ka bang muinom ug serbesa?
B: Dili pero tagai ko ug coke.

Vocabulary:

monggos	mongo, mung bean
paksiw	a meat/sea food soup with vegetables, cooked in a souring agent, e.g. vinegar
tagai	give (imperative form)

- #5. A: Unsa may ato?
B: Ako si Claro Baytan. May "reservation" ako para sa usa ka kwarto.
A: A diay, husto na. Tagdyes pesos ang adlaw ug ang oras sa "check out" ala una sa hapon. Pila ka adlaw ka mupuyo?
B: Tingali mga upat o lima ka adlaw.
A: Maayo. Kung duna kay kinahanglan, ayaw pag-kaulaw, sulti lang.
B: Daghang salamat.

Vocabulary:

ayaw pagkaulaw	don't hesitate, don't be ashamed/embarrassed
may	has/have (same as <u>aduna</u>)
mga upat o lima ka adlaw	<u>mga</u> as used here means: approximately, around

LESSON 19

Structural Content: Pseudo-Verb: kinahanglan +
Non-Factual Form of Verb
Adverbial Construction: [ug] +
adverb

Setting: A PCV asks how to get to Barrio Patudan. Nangutana ang PCV ug unsaon pag-adto sa Baryo Patudan.

I. DIALOGUE

What ride goes to Barrio Patudan?

You'll have to take a rig.

Isn't there a jeepney?

There is but it does not go as far as Barrio Patudan.

Where can I catch a ride?

There at the next corner.

A: Unsay sakyan padulong sa Baryo Patudan?

B: Kinahanglang musakay ka ug tartanilya.

A: Wala bay dyipni?

B: Aduna pero dili muabot sa Baryo Patudan.

A: Asa ako makasakay?

B: Dinha sa sunod eskina.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

What ride goes to Barrio Patudan?

what ride

going

to Barrio Patudan

You'll have to take a rig.

must

ride you

a rig

Isn't there a jeepney?

no

jeepney

There is but it does not go as far as Barrio Patudan.

there is

but

not reach

A: Unsay sakyan padulong sa Baryo Patudan?

unsa(y) sakyan

padulong

[ug] Baryo Patudan

B: Kinahanglang musakay ka ug tartanilya.

kinahanglan(g)

(mu) sakay ka

[ug] tartanilya

A: Wala bay dyipni?

wala [ba] (y)

dyipni

B: Aduna pero dili muabot sa Baryo Patudan.

aduna

pero

dili (mu) abot

LESSON 19

to Barrio Patudan
Where can I catch a ride?
where I
can ride
There at the next corner.
there
at next corner

[sa] Baryo Patudan
A: Asa ako makasakay?
asa ako
(maka) sakay
Dinha sa sunod eskina.
dinha
[sa] sunod eskina

III. RELATED UTTERANCES

What ride goes to Danao?

Unsay kasakyan paingon
sa Danao?

What bus goes to Danao?

Unsang traka ang
muadto sa Danao?

What bus is bound for
Bantayan?

Unsay may trak para sa
Bantayan?

What bus bound for Bogo
should we take?

Unsay traka ang atong
kuhaon para sa Bogo?

IV. VOCABULARY LIST

abre	open
apan	but, however
artista	actor/actress
balak	poem, verse
kabaw	carabao, water buffalo
kandila	candle
klinika	clinic
korbata	necktie
kusog	fast, strong
dagkot	light
diksyonaryo	dictionary
dungan	together
eskina	corner
gamit	use
gasto	spend
gatas	milk
hinay	slow
hulog	drop (in a mailbox, i.e. mail)
hunong	stop, cease
pahulay	rest, relax
pamahaw	breakfast
panihapon	dinner, supper
para	for
paspas	fast, rapidly (derived from 'fast, fast')
platito	saucer

CEBUANO FOR BEGINNERS

pomada	pomade, hair cream
sayo	early
selyo	postage stamp
sobre	envelop
sul-ob	wear, dress
tabang	help, aid, assistance
tabok	cross
tambal	medicine
tarong	straight
tinta	ink
torta	individual cakes
trak	bus
tul-id	straight
uli	go home/back
utanon	vegetables

V. DRILLS

A. Repetition:

1. Kinahanglang muadto ako sa lungsod.
_____ mukanta ka sa programa.
_____ mudula siya sa pyesta.
_____ musakay kami sa eroplano.
_____ muinom sila ug tuba.
_____ mutanom ang magdadaro ug utanon.
_____ mubalik ang doktor unya.
_____ musayaw ang mga artista karon.
_____ mugamit si Ana ug bisikleta.
_____ mudagan kita sa bukid.
_____ mutabok sila sa suba.
_____ musul-ob kami ug limpyo nga sinina.
2. Kinahanglang mukaon kamo ug maayo.
_____ mutrabaho kita ug paspas.
_____ mugasto si Pablo ug daghan.
_____ muhunong siya ug kadiyut.
_____ mutindog ka ug tarong.
_____ mulakaw ka ug tul-id.
_____ musulat sila ug hinay.
_____ mubasa kami ug kusog.
_____ mutuon kita ug dugay.
_____ musakay ako ug dali.
_____ muluto sila ug lami.
_____ muhatag kamo ug dako.

LESSON 19

B. Substitution: Fixed Slot

Nganong kinahanglan akong muadto sa lungsod?
_____ ikawng mukanta sa programa?
_____ siyang magdula sa pyesta?
_____ kamong mukaon ug maayo?
_____ kamong magsakay ug eroplano?

Kanus-a kita kinahanglang mutrabaho ug paspas?
_____ sila _____ muinom ug tuba?
_____ ang magdadaro _____ magtanom ug utanon?
_____ ang doktor _____ mubalik?
_____ ang nga artista _____ musayaw?

Asa si Pedro kinahanglang mugasto ug daghan?
___ si Pilar _____ muuban nimo?
___ siya _____ muhunong ug kadiyut?
___ si Ana _____ mugamit ug bisikleta?
___ kamo _____ muuli dayon?

C. Substitution: Movable Slot

Kinahanglang muadto ka sa baryo.
_____ mulakaw _____ .
_____ kamo _____ .
_____ probinsya.

Kinahanglang mubalik kita dayon.
_____ musakay _____ .
_____ kami _____ .
_____ karon.

D. Multiple Substitution: Fixed Slot

1. Kinahanglan niya ang bolpen.

_____ lapis.
_____ libro.
_____ nako _____ kwaderno.
_____ papel.
_____ sobre.
_____ nila _____ selyo.
_____ pauntinpin.
_____ diksyonaryo.
_____ nato _____ siya.
_____ lamesa.
_____ tisas.
_____ namo _____ pisara.

CEBUANO FOR BEGINNERS

2. Kinahanglan siya ug bolpen.

_____ lapis.
_____ libro.
_____ ako __ kwaderno.
_____ papel.
_____ sobre.
_____ sila __ selyo.
_____ pauntinpin.
_____ diksyonaryo.
_____ kita __ siya.
_____ lamesa.
_____ tisas.
_____ kami __ pisara.

E. Conversion:

Statement:

Kinahanglan ang kabaw ug tubig.
Kinahanglan ang kanding ug sagbot.
Kinahanglan ang bata ug gatas.
Kinahanglan si Ana ug payong.
Kinahanglan si Tatay ug tabang.
Kinahanglan si Claro ug korbata.
Kinahanglan ako muuli sa syudad.
Kinahanglan kita mutanom ug bulak ugma.
Kinahanglan ikaw musakay sa eroplano.
Kinahanglan kami mulaba sa suba.
Kinahanglan sila mupahulay unya.
Kinahanglan sila mutrabaho ugma sa hapon.

Interrogative:

Kinahanglan ba ang kabaw ug tubig?
Kinahanglan ba ang kanding ug sagbot?
Kinahanglan ba ang bata ug gatas?
Kinahanglan ba si Ana ug payong?
Kinahanglan ba si Tatay ug tabang?
Kinahanglan ba si Claro ug korbata?
Kinahanglan ba ako muuli sa syudad?
Kinahanglan ba kita mutanom ug bulak ugma?
Kinahanglan ka ba musakay sa eroplano?
Kinahanglan ba kami mulaba sa suba?
Kinahanglan ba sila mupahulay unya?
Kinahanglan ba sila mutrabaho ugma sa hapon?

F. Expansion:

1. Kinahanglan ang doktor ug tambal.

LESSON 19

sa klinika Kinahanglan ang doktor ug tambal sa klinika.
karon Kinahanglan ang doktor ug tambal sa klinika
dayon karon dayon.
para ni Kinahanglan ang doktor ug tambal sa klinika
Pepe karon dayon para ni Pepe.

2. Kinahanglang mudula kita.
ugma Kinahanglang mudula kita ugma.
sa hapon Kinahanglang mudula kita ugma sa hapon.
sa alas Kinahanglang mudula kita ugma sa hapon sa
tres alas tres.
ug Kinahanglang mudula kita ug basketbol ugma
basketbol sa hapon sa alas tres.
3. Kinahanglang musakay sila.
sa Kinahanglang musakay sila sa eroplano.
eroplano
sunod Kinahanglang musakay sila sa eroplano sunod
semana semana.
sa Kinahanglang musakay sila sa eroplano sa
buntag buntag sunod semana.
sa Hilo Kinahanglang musakay sila sa eroplano sa
buntag sunod semana sa Hilo.
4. Kinahanglang mutanom kami.
ug bulak Kinahanglang mutanom kami ug bulak.
sa plasa Kinahanglang mutanom kami ug bulak sa plasa.
ugma Kinahanglang mutanom kami ug bulak sa plasa
ugma.
sa gabii Kinahanglang mutanom kami ug bulak sa plasa
ugma sa gabii.

G. Repetition and Question & Answer:

Kinahanglan bang dagkotan ang kandila?	Oo, kinahanglang dagkotan ang kandila.
Kinahanglan ba ang pauntinpin ug tinta?	Oo, kinahanglan ang pauntinpin ug tinta.
Kinahanglan ba ang maestra ug tisas?	Oo, kinahanglan ang maestra ug tisas.
Kinahanglan ba ang estudyante ug libro?	Oo, kinahanglan ang estudyante ug libro.
Kinahanglan ba kamo ug papel?	Oo, kinahanglan kami ug papel.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Kinahanglan ba kami ug mga pagkaon?	Oo, kinahanglan kamo ug mga pagkaon.
Kinahanglan ba kita ug mantekilya?	Oo, kinahanglan kita ug mantekilya.
Kinahanglan ba ako ug panyo?	Oo, kinahanglan ka ug panyo.
Kinahanglan ba siya ug pomada?	Oo, kinahanglan siya ug pomada.
Kinahanglan ka ba ug sabon?	Oo, kinahanglan ako ug sabon.
Kinahanglan ka ba ug kwarta?	Oo, kinahanglan ako ug kwarta.
Kinahanglan ba kamo ug bakya?	Oo, kinahanglan kami ug bakya.
Kinahanglan ba sila ug sapatos?	Oo, kinahanglan sila ug sapatos.

Dili, dili kinahanglang dagkotan ang kandila.
Dili, dili kinahanglan ang pauntinpin ug tinta.
Dili, dili kinahanglan ang meastra ug tisas.
Dili, dili kinahanglan ang estudyante ug libro.
Dili, dili kami kinahanglan ug papel.
Dili, dili kamo kinahanglan ug mga pagkaon.
Dili, dili kita kinahanglan ug mantekilya.
Dili, dili ka kinahanglan ug panyo.
Dili, dili siya kinahanglan ug pomada.
Dili, dili ako kinahanglan ug sabon.
Dili, dili ako kinahanglan ug kwarta.
Dili, dili kami kinahanglan ug bakya.
Dili, dili sila kinahanglan ug sapatos.

H. Comprehension Drill:

Sayo sa buntag usa ka estudyante gusto magdula ug basketbol sa plasa Washington. Layo ang iyang balay sa plasa. Kinahanglan siyang musakay ug tartanilya. Apan dili siya musakay kay gusto siyang mulakaw lang. Aduna siyang kauban nga si Pedro. Gusto ni Pedro nga magkuyog sila nga duha aron magdungan pagdula.

Pangutana:

Kinsa ang gustong magdula ug basketbol?
Unsang orasa siya gustong mudula?
Asa siya gustong magdula?

LESSON 19

Nganong kinahanglan man siyang musakay ug tartanilya?
Aduna ba siyay kauban? Kinsa siya?
Kinsa ang gustong magdungan pagdula?

I. Conversion and Multiple Substitution: Fixed Slot

1. Pagpalit ug usa ka dosenang itlog kay kinahanglan para sa “leche flan”.

_____ pamahaw.

_____ torta.

_____ panihapon.

_____ paniudto.

2. Pagbasa ug sulat karon dayon.

___ sulat _____.

___ kuha _____.

___ hulog _____.

___ abre _____.

___ tago _____.

3. Pagbasa ug libro karon dayon.

___ sulat ___ balak _____.

___ kuha ___ platito _____.

___ hulog ___ bola _____.

___ abre ___ serbesa _____.

___ tago ___ sud-an _____.

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

sakyan - ‘something to ride on’ [sakay] + [-an)

makasakay - Asa ako makasakay?

(maka-)	+ [sakay]
‘be able to’	‘ride’
‘can’	

CEBUANO FOR BEGINNERS

- tartanilya - a rig, i.e. a native horse-drawn carriage commonly used as a means of public transportation in Cebu. The maximum number of passengers that it can accommodate is four adults.
- dyipni - 'jeepney' -- surplus World War II army jeeps. Remodeled and gaily decorated, they now take the place of tartanilyas as a common means of public transportation in Cebu and all over the Philippines.
- dinha - 'there' of the dinhi-class of demonstrative pronouns
- leche flan - dessert custard (borrowed from the Spanish)

Pseudo-Verb: kinahanglan 'must', 'have to', 'need to'
'necessary to'

Kinahanglan is similar in function to the other pseudo-verb gusto.

When followed by a (mu-) class verb, the time expressed is 'begin to do ...' ; and when followed by a (mag-) verb, the action span is relatively longer, expressing 'beginning to do ...'

Adverbial Constructions:

[ug] in adverbial constructions functions as the connector between the verb and the adverb, e.g.

Nikaon ug daghan si Pedro. 'Pedro ate a lot'.
Kinahanglan kitang mu-trabaho ug 'We need to work fast'.
paspas.

Summary: Sentence Patterns

1.	Predicate	Topic	Complement
	Pseudo-Verb	Verb	Noun/Pron
	Kinahanglan+g	muadto	ako-class
			sa merkado.

LESSON 19

1st set

[ang/si]-

phrases

a.	Predicate		Topic	Complement
	Pseudo-Verb	Verb	Noun/Pron	N (dir. obj.)
	Kinahanglan+g	mukanta	<u>ako</u> -class	ug kanta.

1st set

[ang/si]-

phrases

b.	Predicate		Topic	Complement
	Pseudo-Verb	Verb	Noun/Pron	Adverb
	Kinahanglan+g	mukaon	<u>ako</u> -class	ug maayo.

1st set

kadiyut.

[ang/si]-

paspas.

phrases

2.	Predicate		Topic	
	Pseudo-Verb	Noun/Pron	Noun	
	Kinahanglan	<u>nako</u> -class	ang bolpen.	
		3rd set	lapis.	
		[ni/sa]-	libro.	

CEBUANO FOR BEGINNERS

phrases

This pattern is in the Goal-Focus Construction, i.e. the direct object is the topic of the sentence.

Compare pattern (2) with pattern (3) which is in the Actor-Focus Construction.

3.	Predicate	Topic	Complement
	Pseudo-Verb	Noun/Pron	N (dir. obj.)
	Kinahanglan	<u>ako</u> -class	ug bolpen.
		1st set	lapis.
		[ang/si]-	libro.
		phrases	

LESSON 20

Structural Content:

Verb: (mag-) class

Focus: Actor

Mood: Factual and
Non-Factual

Aspect: Progressive

Hortatory Expression:

(mag-) class V + kita

Setting: Two PCVs are telling each other how hungry they are.

Nagsultihanay ang duha ka PCV sa ilang kagutom.

I. DIALOGUE

It's 12:00 already, time for lunch. A:Alas dose na diay, oras na sa paniudto.

Are you hungry? B:Gigutom ka ba?

Yes, very hungry. A:Oo, gigutom kaayo.

Let's go to the cafeteria. B:Tana sa kapiteriya. Mangaon kita.

Let's eat.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

It's 12:00 already, time for lunch. A:Alas dose na diay, oras na sa paniudto.

twelve o'clock alas dose
[already] [I didn't [na] [diay]

realize]

time [already] oras [na]
for lunch [sa] paniudto

Are you hungry? B:Gigutom ka ba?

get hungry (gi) gutom
you ka [ba]

Yes, very hungry. A:Oo, gigutom kaayo.

yes oo
get hungry very (gi) gutom kaayo

Let's go to the cafeteria. B:Tana sa kapiteriya Mangaon

Let's eat. kita.

let's go tana
to cafeteria [sa] kapiteriya
will eat we (mang) aon kita

CEBUANO FOR BEGINNERS

III. VOCABULARY LIST

alang	for
ani	harvest
bisbis	water (plants), sprinkle
bukal	boil
buhat	build
(ka) lasang (an)	forests
kamote	sweet potato, yam
karsones	trousers, pants
kinhason	sea foods
grado	grade
hugas	wash
hulat	wait, await
ihap	count
ladlad	bleach (in the sun)
matematika	Mathematics
medyas	socks/stockings
modista	dressmaker, seamstress
Pasko	Christmas
perydiko	newspaper
pili	choose, select
pintal	paint
pulos	all
putol	cut
segundo	second
uma	farm
yuta	soil, earth

IV. DRILLS

A. Substitution: Fixed slot

- Tana sa kapiteriya.
_____ sine.
_____ kwarto.
_____ balay.
_____ dagat.
_____ baybayon.
_____ balay ni Jose.
_____ sa maestra.
_____ lungsod.
_____ tindahan.
_____ libreriya.
_____ modista.
_____ merkado.
_____ tindahan ni Paul.

LESSON 20

- _____ sine Majestic.
- _____ restawran.
- _____ “training site”.
- _____ opisina.
- _____ eskwelahan sa mga “trainee”.
- _____ lungsod ni Mayor Ruiz.
- _____ syudad.
- _____ bukid.
- _____ kalasangan sa Mindanao.

B. Multiple Substitution: Fixed Slot

1. Tana sa kapiteriya aron mukaon.

- _____ sine _____ mutan-aw.
- _____ kwarto _____ matulog.
- _____ dagat _____ mulangoy.
- _____ balay ni Jose _____ magbisita.
- _____ Petra _____ magdula.
- _____ opisina _____ magsulti.

2. Tana sa libreriya para magtuon.

- _____ tindahan __ magpalit.
- _____ opisina __ magtrabaho.
- _____ syudad __ magsuroy.
- _____ bukid __ magtanom.
- _____ simbahan __ magsimba.

C. Repetition:

basa	Magbasa kita ug libro.
dula	Magdula kita ug basketbol.
dala	Magdala kita ug bulak.
sulat	Magsulat kita ug balak.
tanom	Magtanom kita ug mais.
tuon	Magtuon kita ug sayaw.
palit	Magpalit kita ug peryodiko.
tawag	Magtawag kita ug doktor.
pili	Magpili kita ug sud-an.
hulat	Maghulat kita ug sakyanan.

- Magbasa kita ug libro sa klase.
- Magdula kita ug basketbol sa plasa.
- Magdala kita ug bulak sa eskwelahan.
- Magsulat kita ug balak alang sa mga dalaga.
- Magtanom kita ug mais alang sa mga bata.
- Magtuon kita ug sayaw alang sa pyesta.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Magpalit kita ug peryodiko alang sa maestra.
Magtawag kita ug doktor alang kang Pedro,
Magpili kita ug sud-an alang kang Ana.
Maghulat kita ug sakyanan.

D. Repetition and Conversion:

Non-Factual:

Magpalit kami ug sapatos ugma.
Magtanom sila ug tanom unya.
Magtuon kita ug Cebuano karong gabii.
Magbisbis kamo sa mga utanon ugma.
Magtindog kita sa sinehan ugma sa hapon.
Maglimpyo kami ug kinhason ugma sa buntag.
Magtokar kami sa sista karong udto.
Magtahi ako ug sinina unya sa udto.
Magluto siya ug paksiw karong buntag.
Magkuha ka ug pan ugma sa gabii.
Magtuon ako ug sayaw sunod Lunes.
Magtudlo kamo sunod tuig.

Magtrabaho kamo sa opisina karong tuiga.
Magdula sila ug basketbol karong buwana.

Factual:

Nagpalit kami ug sapatos gahapon.
Nagtanom sila ug tanom karon.
Nagtuon kita ug Cebuano karon.
Nagbisbis kamo sa mga utanon gahapon.
Nagtindog kita sa sinehan gahapon sa hapon.
Naglimpyo kami ug kinhason gahapon sa buntag.
Nagtokar kami sa sista gabii.
Nagtahi ako ug sinina ganina sa udto.
Nagluto siya ug paksiw ganinang buntag.
Nagkuha ka ug pan gahapon sa gabii.
Nagtuon ako ug sayaw sa niaging Lunes.
Nagtudlo kamo sa niaging tuig.

Nagtrabaho kamo sa opisina sa niaging tuiga.
Nagdula sila ug basketbol sa niaging buwana.

E. Repetition and Conversion:

Statement:

Mag-ihap kamo ug isda karong udto.
Nag-ihap kamo ug isda gahapon sa udto.

Interrogative:

Mag-ihap ba kamo ug isda karong udto?
Nag-ihap ba kamo ug isda gahapon sa udto?

LESSON 20

Magbuhat sila ug balay
sunod tuig.
Nagbuhat sila ug balay sa
niaging tuig.

Magbuhat ba sila ug balay
sunod tuig?
Nagbuhat ba sila ug balay sa
niaging tuig?

Magsakay kami ug bapor
sunod bulan.
Nagsakay kami ug bapor sa
niaging bulan.

Magsakay ba kami ug bapor
sunod bulan?
Nagsakay ba kami ug bapor
sa niaging bulan?

Maglaba ka ug sinina
karong buntag.
Naglaba ka ug sinina
ganinang buntag.

Maglaba ka ba ug sinina
karong buntag?
Naglaba ka ba ug sinina
ganinang buntag?

Maghugas ako ug plato
unya.
Naghugas ako ug plato
ganina.

Maghugas ba ako ug plato
unya?
Naghugas ba ako ug plato
ganina?

Magbukal ang tubig karong
udto.
Nagbukal ang tubig
gahapon sa gabii.

Magbukal ba ang tubig
karong udto?
Nagbukal ba ang tubig
gahapon sa gabii?

Magpintal kami ug siya sa
buntag.
Nagpintal kami ug siya
gahapon sa buntag.

Magpintal ba kami ug siya sa
buntag?
Nagpintal ba kami ug siya
gahapon sa buntag?

F. Substitution: Movable Slot

1. Magpalit ako ug relo ugma.

_____ siya _____.
_____ ka _____.
_____ kami _____.
_____ si Teddy _____.
_____ karong gabii.
_____ ug medyas _____.
_____ si Berto ___ libro _____.
_____ hapon.

2. Magluto si Tita ug pansit sunod semana.

_____ adobo _____.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ Adela _____.
_____ bulan.
_____ siya _____.
_____ lechon _____ Domingo.
_____ ang kusinero _____.
_____ Pasko.

3. Magprito sila ug manok unya.

_____ kita _____.
_____ si Maria _____.
_____ isda _____.
_____ karong panihapon.
_____ ang estudyante _____.
_____ itik _____.

4. Maglaba ang “trainee” sa lungsod kada gabii.

_____ si Miguel _____.
_____ syudad _____.
_____ kita _____.
_____ semana.
_____ bukid _____ bulan.

G. Expansion and Substitution:

1. Nagtudlo ako ug Cebuano.

_____ sa mga “trainee”.
_____ kami _____ sa Pepeekeo.

2. Magladlad siya.

_____ ug karsones.
_____ unya.
_____ kita _____ sa sagbot.

3. Nagtan-aw si Susana.

_____ ug sine.
_____ karon.

4. Nagbasa ang estudyante.

_____ ug libro.
_____ sa libreriya.
_____ si Doding _____.
_____ balak _____ gabii.

5. Maglakaw kami.

_____ ugma.

LESSON 20

- _____ kita _____ sa Hilo.
_____ sa “drug store”.
6. Magsayaw ka.
_____ ug ‘Pandanggo sa Ilaw’.
_____ sa “auditorium”.
_____ kamo _____ ‘Tinikling’ _____ ugma.
7. Nagtanom ang magdadaro.
_____ ug kamote.
_____ sa yuta.
_____ amahan _____ kada tuig.
8. Nag-ani si Rolando ug si Ronald.
_____ karon.
_____ Paula _____ sa uma.
_____ gabii _____ sa Carcar.
9. Magsulat sila.
_____ kami ug sulat.
_____ sa kwarto.
_____ ang bata ug libro _____.
10. Nagbaligya kita sa tindahan.
_____ ang tindera _____.
_____ ug panapton.
_____ tindero _____ opisina _____ sa niaging
adlaw.
11. Nagputol ang silingan.
_____ ug kahoy.
_____ Inahan _____ sa tugkaran.
_____ ako ug siya _____ tanaman.
_____ ganina.
12. Nagsulti kami.
_____ sa Cebuano.
_____ sila _____ sa eskwelahan.
_____ ang “trainee” _____ adlaw-adlaw.

H.Comprehension Drill:

CEBUANO FOR BEGINNERS

1. Ang “trainee” magtudlo ug “Science”. Magtudlo siya sa mga bata sa Pilipinas. Magtudlo sab siya ug “English” ug magsulti sa Cebuano. Nagtuon siya sa Amerika sa Chicago. Nagtuon ug Cebuano sa “training site”.

Pangutana:

Unsa ang itudlo sa “trainee” sa Pilipinas?
Kinsay iyang tudloan?
Asa siya magtudlo?
Unsa sab ang iyang itudlo?
Magsulti ba siya sa Cebuano?
Diin siya nagtuon? Diin sa Amerika?
Diin siya nagtuon ug Cebuano?

2. Ako si Juan. Nagtudlo ako sa eskwelahan sa San Jose ug matematika sa segundo grado. Dose ka buok ang akong mga eskwela--pito ang mga babaye ug lima ang mga lalake. Pulos sila buotan ug maayo sa klase. Sa akong klase dunay duha ka Amerikano, lima ka Pilipino ug lima ka Hapon. Si Mrs. Burns ang akong “critic teacher”. Duna akoy duhang kauban. Sila si John ug si Ann. Sila ang akong mga kaubang maestro. Magtudlo ako gikan sa alas otso y medya hangtud sa alas onse y medya. Gusto kaayo ako sa akong klase, sa akong “critic teacher” ug sa mga kaubang maestro.

Pangutana:

Hain magtudlo si Juan?
Unsang gradoha siya magtudlo?
Pila ang iyang mga eskwela?
Pila ang mga Amerikano? ang mga Pilipino? ang mga Hapon?
Kinsa ang iyang “critic teacher”?
Kinsa ang iyang mga kaubang maestro?
Unsang orasa siya magtudlo?
Pila ka oras siya magtudlo?
Nakagusto ba siya sa iyang klase?

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

mangaon- Mangaon kita. ‘Let’s eat.’
(mag-) + [kaon]

para - Tana sa libreriya para magtuon. ‘in order to’, ‘so that’

LESSON 20

aron - synonym for para meaning 'so that', 'in order to'
Both para and aron are followed by the non-factual form of the verb.

paksiw - a meat/fish soup with vegetables cooked in a souring agent, e.g. vinegar

lechon - roast pig, barbecued whole on a spit; considered the representative festive food of the Philippines

Hortatory Expression: 'let us ...'

The hortatory expression is a combination of a (mag-) verb in its non-factual form followed by kita. (In cases where the V base cannot take the (mag-) affix, a (mu-) verb is used.)

Example:	Mangaon kita.	'Let's eat.'
	Magdula kita ug basketbol.	'Let's play basketball.'

Verb: (Mag-) class

Focus:	Actor	
Mood:	Factual	(nag-)
	Non-Factual	(mag-)
	Afactual	(pag-)
Aspect:	Progressive	

In general, the (mag-) class is used when the action referred to extends over a longer period of time, in contrast to (mu-) class which refers to instantaneous actions.

The Non-Factual form (mag-) refers to future action, e.g.

Maghulat sila ug sasakyan.
Magprito si Maria ug manok unya.

When used to express a hortatory meaning, it implies that the action involved lasts longer than momentarily, e.g.

Magbasa kita ug libro.
Magtanom kita ug mais.

The Factual form (nag-) indicates past action, e.g.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Naghugas ako ug plato ganina.
Nagbuhat sila ug balay sa niaging tuig.

and progressive action, past or present, e.g.

Nagtudlo ako ug Cebuano sa Pepeekeo.
Nagtan-aw si Susana ug sine karon.

Summary: Sentence Patterns

1.	Predicate	Topic	Complement	
	Verb	Noun/Pron	N (dir. obj.)	Time
	Magluto	<u>ako</u> -class	ug pancit	unya.
	Magpalit	1st set	adobo	ugma.
	Nagluto	[ang/si]-	paksiw	ganina.
	Nagpalit	phrase	torta	gahapon.

2. Hortatory Expression:

Predicate	Topic	Complement	
Verb	Pronoun	N (dir. obj.)	N (place)
Magbasa		ug libro	sa libreriya.
Magtuon	kita	leksyon	klase.

Supplementary Materials

Lessons 19-20

I. Dialogue

A: Dili pa ba kita mulakaw?

B: Kinahanglan pa akong mag-utaw sa akong sinina.

A: Ayaw baya pagdugay, ha.

B: Sus, usa ra kini ka minuto.

Vocabulary:

mag-utaw	to iron, to press
Ayaw baya pagdugay.	Don't take too long.

II. Narrative

Nangutana si Mario sa iyang asawa kung dili pa ba sila mulakaw. Nitubag ang iyang asawa nga kinahanglang mag-utaw siya sa iyang sinina. Niingon sab ang bana nga ayaw pagdugay ug nitubag si Susana nga usa ra ka minuto siyang mag-utaw.

III. Narrative and Dialogue

Usa ka gabii, nagsultihanay si Marta ug si Andres sa sala.

“Marta, gusto ka bang mutan-aw sa sine?”

“Kanus-a, karon na ba?”

“Oo, kung gusto ka.”

Naghunahuna una si Marta, kay dili siya seguradong mahimo siyang mulakaw karon. Kinahanglang mananghid siya sa iyang ginikanan ug niingon siya kang Andres,

“Ambot lang, kay mananghid pa ako sa akong mga ginikanan.”

“O sige, tana, mananghid kitang duha nila.”

Unya, niadto silang duha sa kusina aron musulti sa inahan nga naghugas sa mga plato. Niingon si Andres niya,

“Mahimo bang mutan-aw kami ni Marta sa sine karong gabii?”

“Unsang sineha?” nangutana ang inahan.

“Sa Majestic -- maayo ang salida.”

Nisugot ang inahan pero niingon siya,

CEBUANO FOR BEGINNERS

“Sige, pero kinahanglang muuban ninyo sila si Roman ug Anita.”

Vocabulary:

mananghid to ask permission

naghunahuna thinking, mulling over

nisugot gave permission to, permitted (To permit, to

(musugot) give permission to)

Pangutana:

1. Kanus-a nagsultihanay si Marta ug si Andres?
2. Diin sila magsultihanay?
3. Unsa ang pangutana ni Andres kang Marta?
4. Para sa unsa ang imbitasyon ni Andres?
5. Para kanus-a?
6. Pagkahuman, mag-unsang si Marta?
7. Ngano man?
8. Nganong dili siya segurado?
9. Unsa ang sulti ni Andres?
10. Kang kinsa siya mananghid?
11. Niuban ba si Andres sa nananghid si Marta sa iyang inahan?
12. Hain ang inahan?
13. Nag-unsang siya?
14. Diin sila si Andres ug Marta muadto aron mananghid?
15. Unsa ang pananghid ni Andres?
16. Unsa ang tubag ni Andres sa pangutana sa inahan?
17. Nisugot ba ang inahan?
18. Kinsa si Roman ug si Anita?
19. Muuban ba sila nila ni Marta ug ni Andres?
20. Ngano man?

LESSON 21

Structural Content: Adjectives: Simplex Forms
Non-Verbal Affixes: (ka-)
(gi--on)

I. DIALOGUE #1

Setting: It's fiesta time in the barrio.

Pyesta sa baryo.

Wow, what a lot of people on the street!

A: Sus, kadaghang tawo sa dalan!

That's the way it is during a fiesta.

B: Ingon ana gayud basta pyesta.

Look over there, how big and how tall those arches are!

A: Tan-awa kadto, kadako ug kataas sa mga arko!

And how noisy the band is!

B: Ug kasaba pa sa banda!

Let's go on to Pablo's or there might not be anymore food left for us.

A: Tana sa ilang Pablo basig mahutdan kita ug pagkaon.

DIALOGUE #2

Setting: Marcia and her friend are talking about the new teacher, a PCV, in their barrio

Nagsultihanay si Marcia ug ang iyang amiga bahin sa bag-ong maestra nga PCV sa ilang baryo

Marcia, your companion last night was very pretty. Who is she?

A: Marcia, gwapa kaayo ang imong kauban gabii. Kinsa siya?

She's the new teacher here in Barrio Atup-Atup. She's Miss Ann Taylor.

B: Siya ang bag-ong maestra dinhi sa baryo Atup-Atup. Si Gining Ann Taylor siya.

She's very tall, isn't she? How tall is she?

A: Kataas niya no? Pilay iyang gitas-on?

Oh, maybe about 5 ft. 7 in.

B: Ah, tingali mga lima ka tiil ug pito ka pulgadas.

II. DIALOGUE BREAKDOWN #1

Wow, what a lot of people on the street!

A: Sus, kadaghang tawo sa dalan!

CEBUANO FOR BEGINNERS

<p>many people
on street</p>	<p>(ka)daghan(g) tawo
[sa] dalan</p>
<p>That's the way it is during a fiesta.
say like that really
as long as fiesta</p>	<p>B: Ingon ana gayud basta pyesta.
ingon ana [gayud]
basta pyesta</p>
<p>Look over there, how big and how tall those arches are!
look at that yonder
big and tall
the arches</p>	<p>A: Tan-awa kadto, kadako ug kataas sa mga arko!
tan-aw(a) kadto
(ka)dako ug (ka)taas
[sa] [mga] arko</p>
<p>And how noisy the band is!
and noisy [as well]
the band</p>	<p>B: Ug kasaba pa sa banda!
ug (ka)saba [pa]
[sa] banda</p>
<p>Let's go on to Pablo's or there might not be anymore food left for us.
let's go
to their Pablo
might consumed we
the food</p>	<p>A: Tana sa ilang Pablo basig mahutdan kita ug pagkaon.
tana
[sa] ila(ng) Pablo
basig mahutdan kita
[ug] pagkaon</p>
DIALOGUE BREAKDOWN #2	
<p>Marcia, your companion last night was very pretty. Who is she?
pretty very
your companion
last night
who she</p>	<p>A: Marcia, gwapa kaayo ang imong kauban gabii. Kinsa siya?
gwapa kaayo
[ang] imo(ng) kauban
gabii
kinsa siya</p>
<p>She's the new teacher here in Barrio Atup-Atup. She's Miss Ann Taylor.
she the new
teacher here
in barrio Atup-Atup
Miss Ann Taylor she</p>	<p>B: Siya ang bag-ong maestra dinhi sa baryo Atup-Atup. Si Gining Ann Taylor siya.
siya [ang] bag-o(ng)
maestra dinhi
[sa] baryo Atup-Atup
[si] Gining Ann Taylor
siya</p>
<p>She's very tall, isn't she? How tall is she?
tall she [isn't it?]
how many her height</p>	<p>A: Kataas niya no? Pilay iyang gitas-on?
(ka)taas niya [no]
pila(y) iya(ng) (gi)tas-(on)</p>

LESSON 21

<p>Oh, maybe about 5 ft. 7 in. maybe approximately five feet and seven inches</p>	<p>B: Ah, tingali mga lima ka tiil ug pito ka pulgadas. tingali [mga] lima [ka] tiil ug pito [ka] pulgadas</p>
--	---

III. RELATED UTTERANCES

<p>It's really like that. How much does he/she weigh? It's just right!/ That's perfect! Nothing.</p>	<p>Mao gyud kana. Pilay iyang timbang? Husto-husto gyud na da! Wala lang.</p>
---	--

IV. VOCABULARY LIST

adlaw	birthday
angay	becoming, fit nicely, suit well
arko	arch
banda	band (of musicians), an organized group
banyo	bathroom
baso	drinking glass
biyahe	trip, travel, voyage
blusa	blouse
braso	arm, arm muscle
katawa	laugh
kamot	hand
kan-onon	things to eat, food
kolor	color
konserbatoryo	conservatory (of music)
kwadrado(s)	square
direktor	director
drayb	drive
dughan	chest, breast, bust
elektrisidad	electricity
hawak	hip
hayag	bright, clear
hurot	finished, emptied (e.g. consumed everything)
imbitar	invite
init	hot, warm
lain-lain	varied, sundry, miscellaneous
lina	line, queue
lingaw	enjoy, entertain
lipay	make/be happy, gay
lugar	place, location, locale
ngilngig	unappetizing (food)
ngitngit	dark

CEBUANO FOR BEGINNERS

parada	parade
Pasipiko	Pacific Ocean
Pilipinas	The Philippines
pustoraw	dressed up, dressed fancily or smartly; look good at doing (something)
subo	unhappy, sorrowful, melancholy
tambong	attend
tawo	man, people
terno	woman's native gown with butterfly sleeves, formal
tiil	foot measure
tingog	voice, sound
tugnaw	cold, chilly
	...
gibag-on	thickness
gibug-aton	weight, "heaviness"
gidak-on	size, volume, dimension, "bigness"
gidaghanon	number, quantity, amount "plentiness"
gidugayon	duration, period, length of time
gigamyon	"smallness"
giladmon,	gilabnon depth
gilawomon,	
gilapdon	width, breadth
gilay-on	distance, extent, "farness"
gitas-on	height

V. DRILLS

A. Substitution: Movable Slot

1. Tana kamo sa amo.

_____ ato.
_____ kita _____.
_____ amo.
_____ inyo.
_____ kamo ____ ila.

2. Niadto sila sa ilang Pablo.

_____ Rosa.
_____ Petra.
Nikaon _____.
_____ kita _____.
Nidula sila _____ Ramon.

3. Nibisita sila sa amo.

_____ ato.

LESSON 21

_____ ang maestra _____.

_____ PCV _____.

Niluto _____.

_____ ila.

_____ inyo.

Nikaon _____.

B. Expansion and Transformation:

1. Si Ben niadto sa Baryo Kadaugan.

Kinsang iyang kauban? Si Juan.

Kanus-a siya niadto? Sa niaging semana.

Ngano? Aron mutambong sa pyesta.

Kinsang nangimbitar nila? Si Ana.

Si Ben uban ni Juan niadto sa Baryo Kadaugan sa niaging semana aron mutambong sa pyesta kay nangimbitar si Ana nilang duha.

2. Kadaghan sa mga tawo.

Diin? Sa Baryo Kadaugan.

Nag-unsang sila? Mutambong sab sa pyesta.

Diin sila gikan? Sa mga laing lugar.

Kadaghan sa mga tawo nga mutambong sab sa pyesta sa Baryo Kadaugan nga gikan sa mga laing lugar.

3. Dunay mga arko.

Diin? Naglinya sa dalan.

Unsay klasehang arko? Taas nga arko.

Ug unsa pang klaseha? Mga dakong arko.

Daghan bang tawo sa dalan? Oo, puno ang dalan ug tawo.

Dunay mga taas ug dakong arko nga naglinya sa dalan nga puno ug tawo.

4. Duna sab ug mga banda.

Nag-unsang sila? Nagtokar.

Diin sila nagtokar? Sa dakong plasa.

Ngano man? Aron malingaw ang mga tawo.

Duna sab ug mga banda nga nagtokar sa dakong plasa aron malingaw ang mga tawo.

Paragraph:

Si Ben uban ni Juan niadto sa Baryo Kadaugan sa niaging semana aron mutambong sa pyesta kay nangimbitar si Ana nilang duna. Kadaghan sa mga tawo nga mutambong

CEBUANO FOR BEGINNERS

sab sa pyesta sa Baryo Kadaugan nga gikan sa mga laing lugar. Dunay mga taas ug dakong arko nga naglina sa dalan nga puno ug tawo. Duna sab ug mga banda nga nagtokar sa dakong plasa aron malingaw ang mga tawo.

C. Repetition and Conversion:

Declarative:

Malipayon sila.
Angayan kita.
Pustorawo kami.
Mubo kamo.
Masulob-on siya.
Taas ako.
Tambok ka.
Gwapa si Gining Pilipinas.
Hawod si Marcos.
Daut si Jose.
Daghan ang mga tawo.
Daghan ang mga bulak.
Makalingaw ang programa.
Tugnaw ang kwarto.
Init ang Manila.
Ngitngit ang akong kwarto.
Hayag ang imong kusina.
Ngilngig ang imong sud-an.
Maayo ang among inahan.
Nindot ang iyang tingog.
Nindot ang ilang terno.
Mahal ang atong sinina.
Pait ang kan-onon nila.
Tam-is ang saging nimo.
Parat ang sud-an nako.
Nipis ang sinina niya.
Lami ang pagkaon ninyo.
Limpyo ang balay namo.
Gamay ang iro nato.
Maayo mukanta ang inyong
"trainee".
Pustorawo musayaw ang
among maestra.
Angayan mukatawa ang
atong direktor.
Kusog mudrayb si Nonoy.

Exclamatory:

Kamalipayon nila.
Kaangayan nato.
Kapustorawo namo.
Kamubo ninyo.
Kamasulob-on niya.
Kataas nako.
Katambok nimo.
Kagwapa ni Gining Pilipinas.
Kahawod ni Marcos.
Kadaut ni Jose.
Kadaghan sa mga tawo.
Kadaghan sa mga bulak.
Kamakalingaw sa programa.
Katugnaw sa kwarto.
Kainit sa Manila.
Kangitngit sa akong kwarto.
Kahayag sa imong kusina.
Kangilngig sa imong sud-an.
Kaayo sa among inahan.
Kanindot sa iyang tingog.
Kanindot sa ilang terno.
Kamahal sa atong sinina.
Kapait sa kan-onon nila.
Katam-is sa saging nimo.
Kaparapat sa sud-an nako.
Kanipis sa sinina niya.
Kalami sa pagkaon ninyo.
Kalimpyo sa balay namo.
Kagamay sa iro nato.
Kaayo mukanta sa inyong
"trainee".
Kapustorawo musayaw sa
among maestra.
Kaangayan mukatawa sa
atong direktor.
Kakusog mudrayb ni Nonoy.

LESSON 21

Hinay mulakaw si Dan.
Paspas muleksyon si Vicky.
Kusog ako musulti.
Hinay ka musulat.
Maayo siya mukaon.

Kahinay mulakaw ni Dan.
Kapaspas muleksyon ni Vicky.
Kakusog nako musulti.
Kahinay nimo musulat.
Kaayo niya mukaon.

D. Substitution and Expansion:

1. Kamalipayon nila.

_____ karon.
_____ nato _____.
_____ kay adlaw ni Marcia.
_____ Regina.
_____ namo _____ Jose.
_____ Fred.

2. Kaangayan nato.

_____ sa sinina.
_____ nila _____.
_____ kolor.
_____ sa blusa.
_____ nako _____.
_____ ninyo _____ medyas.
_____ niya _____.

3. Kapustorawo namo.

_____ kay mutambong kami sa pyesta.
_____ muadto _____ syudad.
_____ ninyo _____ kamo _____.
_____ niya _____ siya _____.
Kadali _____.
_____ nato _____ kita _____.

4. Kadaghan sa mga tawo.

_____ sa dalan.
_____ kay dunay parada.
_____ bata _____.
Kasaba _____.
Kalipay _____.
_____ sa
pyesta.

5. Katugnaw sa kwarto.

_____ kay dunay "electric fan".
_____ sulod _____.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ abre ang bintana.
_____ sala _____ pultahan.
_____ banyo _____ ting-bagyo.

E. Expansion:

1. Kangitngit sa akong kwarto.
_____ kada gabii.
_____ kay walay
elektrisidad.
2. Kanindot sa iyang tingog.
_____ kay nagtuon siya.
_____ sa kon-serbatoryo.
_____ sa lungsod.
3. Kanindot sa ilang terno.
_____ nga lain-lain ug kolor.

nga gitahi ni Petra.
4. Kalimpyo sa balay niya.
_____ kay naglimpyo siya.
_____ ganina.

kay duna silay bisita.

_____ unya.
5. Kapaspas muleksyon ni Elsa.
_____ sa klase.
_____ ug Cebuano.

adlaw-adlaw.

F. Repetition and Question & Answer Drill:

taas	Pilay gitag-on ni Maria?	Lima ka tiil ug pito ka pulgadas ang gitag-on ni Maria.
timbang	Pilay iyang timbang?	Syento traynta libras ang iyang timbang.
taas	Pilay gitag-on ni Ricardo?	Unom ka tiil ug duha ka pulgadas ang gitag-on ni Ricardo.

LESSON 21

timbang	Pilay timbang ni Mariano?	Syento otsenta libras ang timbang ni Mariano.
bagay	Pilay gibag-on sa lamesa?	Sayis pies ang gibag-on sa lamesa.
bug-at	Pilay gibug-aton sa kahoy?	Baynte-singko libras ang gibug-aton sa kahoy.
dako	Pilay gidak-on sa New York?	_____ milyas kwadrados ang gidak-on sa New York.
daghan	Pilay gidaghanon sa mga tawo sa Pilipinas?	Trayntay-syete milyones ang gidaghanon sa mga tawo sa Pilipinas.
dugay	Pilay gidugayon sa biyahe gikan sa Honolulu hangtud sa Manila?	Napulo ka oras ang gidugayon sa biyahe gikan sa Honolulu hangtud sa Manila.
gamay	Pilay gigamyon sa Rhode Island?	_____ ka milya kwa-drados ang gigamyon sa Rhode Island.
lalom	Pilay giladmon sa Pasipiko sa "Mindanao Deep"?	_____ ka dupa ang giladmon sa Pasipiko sa "Mindanao Deep".
layo	Pilay gilay-on gikan sa Pilipinas hangtud sa Hawaii?	_____ ka milyas ang gilay-on gikan sa Pilipinas hangtud sa Hawaii.
taas	Pilay gitag-on sa "Empire State Building"?	_____ ka pies ang gitag-on sa "Empire State Building".

G. Repetition:

1. Pilay imong timbang?
 ___ iyang _____?
 ___ atong _____?
 ___ among _____?

2. Pilay gidak-on sa iyang tiil?
 _____ hawak?
 _____ kamot?
 _____ braso?
 _____ dughan?

3. Unsa ang gibag-on sa libro?
 _____ lamesa?
 _____ panapton?

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ baso?
_____ papel?

4. Unsay gitas-on ni Pedro?

_____ Jose?
_____ Rosa?
_____ Laura?
_____ Ana?

H. Repetition and Conversion:

1. Kataas niya.

Kaangayan nato.
Kapustorawo namo.
Katambok nimo.
Kahawod ni Marcos.
Kadaut ni Jose.
Kadaghan sa mga bulak.
Katugnaw sa kwarto.
Kahayag sa imong kusina.

Taasa niya.

Angayana nato.
Pustorawha namo.
Tamboka nimo.
Hawoda ni Marcos.
Dauta ni Jose.
Daghana sa mga bulak.
Tugnawa sa kwarto.
Hayaga sa imong kusina.

2. Kangilngig sa imong sud-an.

Kanindot sa iyang tingog.
Kamahal sa atong sinina.
Kapait sa kan-onon nila.
Katamis sa saging nimo.
Kaparar sa saging nako.

3. Nipisa sa sinina niya.

Lamia sa pagkaon ninyo.
Limpyoha sa balay namo.
Gamaya sa iro nato.
Hinaya mulakaw ni Dan.
Paspasa muleksyon ni Elsa.

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

ana -short form of niana 'that', 'like that'

basta -Ingon ana gayud basta pyesta.

Basta is used in this sentence to amplify the statement Ingon ana gayud 'It's really like that' to mean 'every-time there is a fiesta' or 'every fiesta time'.

sa ilang Pedro -ila is a replactive for balay 'house', e.g.

LESSON 21

Tana sa ilang balay. --→ Tana sa ila.

'Let's go to their house'.

Tana sa balay ni Pedro. --→ Tana sa ila

'Let's go to Pedro's house'. ni Pedro./Tana sa ilang Pedro.

mahutdan -(ma- + [hurot] + -an) 'finished up'

masulub-on-(ma- + [subo] + -on) 'unhappy'

kaayo -'how good', 'how well' -- used here as an exclamatory form of maayo

Adjectives:

The simplex form (base) of the adjectives found in the Drill sentences is used as an adjectival predicate, e.g.

Gamay ang iro.
Taas si Roberto.
Gwapa siya.

In exclamatory statements, (ka-) is prefixed to the adjective, e.g.

hawod ---- kahawod
gwapo ---- kagwapo
taas ---- kataas

Another way of forming exclamatory statements is to suffix (-a)/(-ha) to the adjective, e.g.

hawod ---- hawoda
gwapo ---- gwapoha
taas ---- taasa

Whenever the exclamatory forms are used, a change in the marker for the noun phrase and a change in the type of pronoun occurs, e.g.

Kahawod/Hawoda : [ni]-phrase (Names)
Kagwapo/Gwapoha : [sa]-phrase (common nouns)
Kataas/Taasa: : nako-class Pron., 3rd set

CEBUANO FOR BEGINNERS

(Gi- -on) Nominalizing Affix

The affix (gi--on) functions as a nominalizer for words denoting measurements, e.g.

dako -- gidak-on
 taas -- gitas-on
 gamay -- gigamyon

Summary: Sentence Patterns

1.	Predicate	Topic
	Adjective	Noun/Pronoun
	Malipayon	[ang/si]-Phrase
	Angayan	<u>ako</u> -class Pron.
	Daut	1st set

2.	Predicate	Predicate
	Adjective	Noun/Pronoun
	Katambok/Tamboka	[ni/sa]-phrase
	Katugnaw/Tugnawa	<u>nako</u> -class Pron.
		3rd set

a. Predicate	Predicate Complement	
Adjective	[Sa]-phrase & Pron	Noun
Katugnaw	<u>ako</u> -class Pron sa 2nd set +ng	kwarto. opisina.

b. Predicate Predicate Complements

LESSON 21

Adjective	[sa]-phrase: Noun	Noun/Pronoun
Kanipis	sa sinina	[ni/sa]-phrase
Kanindot	papel	<u>nako</u> -class Pron
	panapton	3rd set
<hr/>		
c. Predicate	Predicate Complements	
Adjective	Noun/Pronoun	Verb
Kahinay	[ni/sa]-phrase	musulat.
Kaayo	<u>nako</u> -class Pron	musulti.
	3rd set	mukanta.
<hr/>		

LESSON 22

Structural Content: Preposed Possessive
Pronouns: 2nd set,
ako-class
Non-Verbal Affix: (-a/-ha)
Adjectives:
Pluralization: Non-Verbal
Affix (-g-)
Comparative Form:
[mas] + Adj base
Superlative Form:
[labing] + Adj base
Personal Pronouns: 4th set,
kanako-class

Setting: Pedro and a PCV
happen to meet in
school and chat for a
short while.

Nagkakita si Pedro ug ang
PCV sa eskwelahan ug
nagkulokabildo
makadiyut.

I. DIALOGUE

Pedro, what's that?	A: Pedro, unsa kana?
What? This?	B: Unsa? Kini?
Yes.	A: Oo.
Oh, this is my new book in Cebuano.	B: Ah, kini ang akong bagong libro sa Cebuano.
Where is your old one?	A: Hain man diay ang imong librong daan?
It got lost.	B: Nawala.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Pedro, what's that?	A: Pedro, unsa kana?
what	unsa
that	kana
What? This?	B: Unsa? Kini?
what	unsa
this	kini
Yes.	A: Oo.

LESSON 22

Oh, this is my new book in Cebuano. this my new book in Cebuano	B: Ah, kini ang akong bagong libro sa Cebuano. kini [ang] ako(ng) bag-o(ng) libro [sa] Cebuano
Where is your old one? where [tell me] your book old	B: Hain man diay ang imong librong daan? hain [man diay] [ang] imo(ng) libro(ng) daan
It got lost. got lost	B: Nawala. (na)wala

III. VOCABULARY LIST

apitong	hardwood tree used for construction
bangka	canoe with outriggers
bukhayo	coconut candy
butang	things, belongings
kabus	poor, impoverished
kalapdon	area, breadth
kalayo	fire
kamiseta	undershirt
kapital	capital city, seat of gov't.
karton	box, carton, cardboard
kulokabildo	chat, make small talk
kutsara	spoon
dato	rich, wealth
dulse	dessert, sweets, candy
estasyon	station
higala	friend
isla	island
itum	dark complexioned
lamparahan	lamp
laso	ribbon, shoe lace
limon	lemon
mananap	animal
panganod	cloud
parihas/ pariho	same, similar, identical
puti	light-complexioned
puyo	live, reside
rosal	gardenia
sari-sari	neighborhood variety store

CEBUANO FOR BEGINNERS

saya	floor-length flowing skirt, native costume of Filipino women
sekretarya	secretary
suka	vinegar
sundalo	soldier
tasa	cup
tinidor	fork
wala	lose

IV. DRILLS

A. Repetition:

1. Kini ang akong higala.
Kini ang akong inahan.
Kini ang akong butang.
Kini ang among iring.
Kini ang ilang iro.
2. Kana ang among mga libro.
Kana ang atong mga kauban.
Kana ang inyong mga pagkaon.
Kana ang ilang mga bulohaton.
Kana ang atong mga papel.
3. Kadto ang among mga libro.
Kadto ang atong mga kauban sa plasa.
Kadto ang inyong mga pagkaon sa kusina.
Kadto ang ilang mga bulak sa tugkaran.
Kadto ang among mga butang sa kwarto.
4. Akong amiga kini.
Imong inahan kini.
Iyang butang kini.
Among balay kini.
Ilang eskwelahan kini.
5. Among mga libro kana.
Atong mga kauban kana.
Inyong mga pagkaon kana.
Ilang mga tanom kana.
6. Amo kadtong mga libro sa lamesa.
Ato kadtong mga kauban sa plasa.
Inyo kadtong mga pagkaon sa kusina.
Ila kadtong mga papel sa salog.

LESSON 22

Ako kadtong mga plato sa balay.
Ako kadtong mga higala sa tindahan.

B. Repetition and Substitution:

1. Unsa kini?

Kana ang imong mga butang.

_____ sigarilyo.

_____ bolpen.

_____ posporo.

_____ sinina.

_____ sapatos.

_____ pagkaon.

2. Unsa kana?

Kini ang ilang mga kalo

_____ pantalon.

_____ saya.

_____ kamiseta.

_____ panyo.

_____ lapis.

3. Unsa kadto?

Kadto ang atong mga plato.

_____ tasa.

_____ platito.

_____ kutsara.

_____ tinidor.

_____ kutsilyo.

_____ sundang.

_____ baso.

4. Unsang mga butanga kini?

_____ sigarilyoha _____?

_____ bolpena _____?

_____ posporoha _____?

_____ bulaka _____?

_____ lapiesa _____?

_____ papela _____?

5. Unsang mga kaloa kana?

_____ pantalona _____?

_____ sayaha _____?

_____ kamisetaha _____?

_____ sininaa _____?

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ lasoha _____?
_____ panyoa _____?
_____ reloha _____?

6. Unsang mga platoha kadto?

_____ basoha _____?
_____ tinidora _____?
_____ lapisa _____?
_____ tasaha _____?
_____ platitoha _____?
_____ kutsilyoha _____?
_____ sundanga _____?
_____ kartona _____?
_____ lasoha _____?

7. Unsa kining mga butanga?

_____ sigarilyoha?
_____ bolpena?
_____ posporoha?
_____ bulaka?
_____ lapisa?
_____ papela?

8. Unsa kanang mga kaloa?

_____ pantalona?
_____ sayaha?
_____ kamisetaha?
_____ sininaa?
_____ lasoha?
_____ panyoa?

9. Unsa kadtong mga kahoya?

_____ platoha?
_____ basoha?
_____ tinidora?
_____ bolpena?
_____ lapisa?
_____ tasaha?
_____ platitoha?

C. Substitution and Question & Answer:

1. Unsa kining dulceha? Bukhayo kanang dulceha.
_____ sininaa? 'Maria Clara' kanang sininaa.
_____ libroha? Matematika _____.

LESSON 22

_____ reloha? “Elgin” _____.
_____ balaya? Eskwelahan _____.

2. Unsa kanang kutsilyoha? “Stainless” kanang kutsilyoha.
_____ kantaha? Cebuano _____.
_____ kwartoha? Sala _____.
_____ sud-ana? Pansit _____.
_____ bulaka? Rosal _____.
_____ tanoma? Saging _____.
3. Unsa kadtong panaptona? Seda kadtong panaptona.
_____ kahoya? Apitong _____.
_____ dagata? Pasipiko _____.
_____ mananapa? Iro _____.
_____ tindahana? Sari-sari _____.

D. Comprehension Drill: Narrative

Ang Pilipinas mga 117,000 milyas kwadrados ang kalapdon. Adunay mga 7000 ka isla. Mga 2000 ang gipuy-an ug mga tawo. Adunay tulo ka dagko kaayong isla niining mga islaha: ang Luzon, ang Visayas ug ang Mindanao. Ang isla sa Visayas dako, ang Mindanao mas dako kay sa Visayas, pero ang Luzon ang labing dako sa kanilang tulo.

Ang Quezon City ang kapital sa Pilipinas, pero ang Baguio ang kapital sa ting-init. Ang Baguio mas tugnaw kay sa Quezon City kay tua sa Mountain Province. Kadaghanan sa mga Pilipino nag-ingon nga ang Baguio ang usa sa labing nindot ug labing limpyong syudad sa Pilipinas.

‘The Philippines is approximately 117,000 square miles in area. It has about 7000 islands. Around 2000 are inhabited. Of these, there are three major island groups: Luzon, Visayas and Mindanao. The islands of the Visayas are large, Mindanao is larger than the Visayas, but Luzon is the largest of all three.

Quezon City is the capital of the Philippines although Baguio is the summer capital. Baguio is cooler than Quezon City because it is in the Mountain Province. Many of the Filipinos claim that Baguio is one of the prettiest and cleanest cities in the Philippines.’

Pangutana:

Unsa ang gilapdon sa Pilipinas?

CEBUANO FOR BEGINNERS

Pila ka buok ang isla sa Pilipinas?
Pila ka buok isla ang gipuy-an ug mga tawo?
Nganli ang tulo ka mga dagko kaayong isla.
Haing islaha sa tulo ang dako?
Haing islaha sa tulo ang mas dako kay sa Visayas?
Haing islaha sa tulo ang labing dako?
Unsay kapital sa Pilipinas?
Unsay kapital sa ting-init?
Nganong mas tugnaw man ang Bagiuo kay sa Quezon City?
Unsay gi-ingon sa kadaghanan sa mga Pilipino bahin sa Bagiuo?

E. Repetition and Conversion:

Singular:

Dako ang awto.
Gamay ang hotel.
Taas ang sundalo.
Mubo ang pulis.
Layo ang simbahan.
Duol ang bangka.
Lapad ang dalan.
Tam-is ang atis.
Dako si Pablo.
Gamay si Pepe.
Taas si Rosa.
Dako ako.
Taas siya.
Mubo ako.
Dako kining labanderaha.
Gamay kanang abogadoha.
Taas kadtong tawhana.
Mubo kining estoryaha.
Layo kadtong hotela.
Duol kanang estasyona sa trak.

Plural:

Dagko ang mga awto.
Gagmay ang mga hotel.
Tag-as ang mga sundalo.
Mugbo ang mga pulis.
Lagyo ang mga simbahan.
Dug-ol ang mga bangka.
Lagpad ang mga dalan.
Tam-is ang mga atis.
Dagko si Pablo ug si Juan.
Gagmay si Pepe ug si Pilar.
Tag-as sila si Rosa.
Dagko kami.
Tag-as sila.
Mugbo kita.
Dagko kining mga laban-deraha.
Gagmay kanang mga abogadoha.
Tag-as kadtong mga tawhana.
Mugbo kining mga estoryaha.
Lagyo kadtong mga hotela.
Dug-ol kanang mga estasyona sa trak.

F. Repetition:

1. Mas gwapa si Rosa kay kang Maria.
Mas mubo si Pedro kay kang Jose.
Mas taas si Tomas kay kang Vida.
Mas gamay si Marcia kay kang Georgy.
Mas tambok si Juan kay kang Ana.
Mas puti si Juanita kay kang Tirso.

LESSON 22

Mas hinay si Maria kay kang Nena.

2. Mas tam-is ang saging kay sa mangga.
Mas aslum ang suka kay sa tuba.
Mas hayag ang adlaw kay sa gabii.
Mas dako ang eskwelahan kay sa tindahan.
Mas layo ang dagat kay sa bukid.
Mas nipis ang papel kay sa panapton.
Mas hait ang kutsilyo kay sa sundang.

G. Substitution: Fixed Slot

Gwapa-gwapa si Rosa kay kang Maria.
Mubo-mubo si Pedro _____ Jose.
Taas-taas si Tomas _____ Vida.
Gamay-gamay si Marcia _____ Georgy.
Tambok-tambok si Juan _____ Ana.
Puti-puti si Juanita _____ Tirso.
Hinay-hinay si Maria _____ Nena.

H. Repetition:

Mas tambok siya kay kang Nena.	Mas tambok siya kay kaniya.
Mas kusgan sila kay kang Jose, Pedro ug kanako.	Mas kusgan sila kay kanamo.
Mas daghan kita kay kang Pedro, Juan ug Jose.	Mas daghan kita kay kanila.
Mas daut ako kay kang Maria.	Mas daut ako kay kaniya.
Mas lala kami kay kang Jose, Maria ug kanimo.	Mas lala kami kay kaninyo.
Mas tapulan sila kay kang Ana, kanimo ug kanako.	Mas tapulan sila kay kanato.
Mas gamay siya kay kang Pedro.	Mas gamay sila kay kaniya.
Mas gwapa si Rosa kay kang Maria.	Mas gwapa si Rosa kay kaniya.
Mas mubo si Pedro kay kang Jose.	Mas mubo si Pedro kay kaniya.
Mas taas si Tomasa kay kang Vida.	Mas taas si Tomasa kay kaniya.
Mas gamay si Marcia kay sa PCT.	Mas gamay si Marcia kay kaniya.
Mas tambok si Juan kay sa maestro.	Mas tambok si Juan kay kaniya.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Mas puti si Juanita kay sa estudyante.	Mas puti si Juanita kay kaniya.
Mas kugihan ka kay kang Arturo ug kang Jesus.	Mas kugihan ka kay kanila.
Mas kabus ka kay sa mga PCT ug kang Oscar.	Mas kabus ka kay kanila.
Mas hawod kita kay sa mga Amerikano ug sa maestra.	Mas hawod kita kay kanila.
Mas lala kita kay kaniya ug sa mga PCT.	Mas lala kita kay kanila.
Mas tapulan siya kay kang Belen ug kanimo.	Mas tapulan siya kay kaninyo.
Mas lala kami kay sa mga babaye ug kanimo.	Mas lala kami kay kaninyo.
Mas gamay kami kay kang Patsy, sa kusinera ug kanimo.	Mas gamay kami kay kaninyo.
Mas itum sila kay kang Miguel ug kanako.	Mas itum sila kay kanamo.
Mas daghan sila kay kang Idrong, sa mga PCT ug kanako.	Mas daghan sila kay kanamo.
Mas daut siya kay kanako, kang Terry ug sa sekretarya.	Mas daut siya kay kanamo.
Mas gwapo sila kay kang Oscar, kanako ug kanimo.	Mas gwapo sila kay kanato.
Mas dato sila kay kanako, kanimo ug kang Maria.	Mas dato sila kay kanato.
Mas hinay sila kay kanimo, sa mga bata ug kanako.	Mas hinay sila kay kanato.

I. Repetition:

Base:

Comparative:

Superlative:

1. Taas si Maria. Mas taas si Juan.
Pero si Pedro ang labing taas sa kanilang
kinataasan tulo.
2. Tam-is ang atis. Mas tam-is ang saging.
Pero ang kamay ang labing tam-is.
kinatam-isan.
3. Hait ang korta. Mas hait ang kutsilyo.
Pero ang sundang labing hait sa tanan.
ang kinahaitan

LESSON 22

4. Gwapa si Georgy. Mas gwapa si Marcia.
Pero si Nena ang labing gwapa kanila.
kinagwapahan
5. Dako ang tindahan. Mas dako ang balay.
Pero ang labing dako.
eskwelahan ang kinadakoan.

J. Repetition:

Kinanindotan ang buhok ni Maria.
Kinataasan ang kahoy duol sa simbahan.
Kinamuboan si Juan.
Kinalaluman ang suba luyo sa eskwelahan.
Kinapaitan ang kan-onon nila.
Kinaasluman ang manggang dala nimo.
Kinatam-isan ang saging nimo.
Kinaparatan ang sud-an nako.
Kinalaparan ang dalan Magallanes.
Kinanipisan ang sinina nimo.
Kinagwapahan si Vida karon.
Kinalamian ang among pagkaon.
Kinalimpyohan ang ilang balay.
Kinagamyan ang iro niya.
Kinahawran siya sa klase.
Kinatugnawan ang kwarto dinhi.
Kinainitan ang Manila.
Kinaayohan ang imong inahan.

K. Substitution: Movable Slot

1. Kinatam-isan ang saging.
_____ mansanas.
_____ mangga.
Kinaasluman _____.
_____ suka.
_____ limon.
2. Kinahayagan ang lampara.
_____ suga.
_____ kalayo.
Kinadakoan _____.
_____ simbahan.
Kinalayoan _____.
_____ tindahan.

CEBUANO FOR BEGINNERS

3. Kinanipisan ang panapton.
_____ papel.
_____ dahon.
Kinagaanan _____.
_____ gapas.
Kinaputian _____.
_____ panganod.

L. Conversion:

1. Example: Dagko ang mga awto.

Kinadagkoan ang mga awto.

- Gagmay ang mga hotel. _____ ang mga hotel.
Tag-as ang mga sundalo. _____ ang mga sundalo.
Mugbo ang mga pulis. _____ ang mga pulis.
Lagyo ang mga simbahan. _____ ang mga simbahan.
Dug-ol ang mga bangka. _____ ang mga bangka.
Lagpad ang mga dalan. _____ ang mga dalan.
Tam-is ang mga atis. _____ ang mga atis.
Dagko si Pablo ug si Juan. _____ si Pablo ug si Juan.

2. Example: Kagwapa ni Vida.

Kinagwapahan si Vida.

- Kalami sa among pagkaon. _____ ang among pagkaon.
Kalimpyo sa ilang balay. _____ ang ilang balay.
Kagamay sa iro niya. _____ ang iro niya.
Kahawod niya sa klase. _____ siya sa klase.
Katugnaw dinhi sa kwarto. _____ ang kwarto dinhi.
Kainit didto sa Manila. _____ ang Manila.
Kaayo sa imong inahan. _____ ang imong inahan.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

gipuy-an - (gi- +[puyo]+ -an) 'lived on', 'inhabited'

kusgan - [kusog] + (-an) 'strong', 'fast'

kinalaparan - (kina- +[lapad]+ -an) 'widest'

Maria - traditional woman's two-piece gown dating
Clara back to the days of the national hero, Jose Rizal, and named after the heroine of his novel, Noli Me Tangere, who was the personification of his sweetheart, Leonor Rivera

LESSON 22

hain - Haing islaha sa tulo...
Hain is used here to mean 'which island of the three...'

Adjectives:

- A. Plurality is expressed in certain adjectives by the infix (-g-).
The use of the pluralizer mga is optional when the adjectives appear in their plural form, e.g.

Gamay ang mga bata.	Gagmay ang mga bata.
	or
'The children are small.'	Gagmay ang bata.
Taas ang mga balay.	Tag-as ang mga balay.
	or
'The houses are tall.'	Tag-as ang balay.

B. Comparative Sentences:

- The Simple Descriptive or Positive Form is indicated by:
 - adjectival base, Taas si Maria.
e.g.
or
 - the affix (ma-) + base, e.g. Mapula ang lapis.
adj
- The Equivalent Form is indicated by the use of parihas or pariho 'same', 'similar', 'identical' and (ka-) prefixed to the adjectival base, e.g.
Parihas kami kataas. 'We are of the same height.'
Pariho kagagmay ang bata. 'The children are both small (of equal size).'
- The Comparative Form is indicated by
 - the use of mas 'more' preceding the adjectival base, e.g.

	mas	'bigger'
dako		
	mas	'smaller'
gamay		

kang (personal names)
 - mas ... kay sa (general nouns)

CEBUANO FOR BEGINNERS

kanako -class Pron, 4th set

Mas gwapo siya kang Jose.
kay

sa abogado.
kanako.

- c) the full reduplication of the adjective, which conveys a diminutive meaning of 'a little bit more' or 'a little bit less',

e.g. 'a little bit prettier'
gwapa-gwapa

'a little bit smaller'

gamay-gamay

puti-puti 'a little whiter'

taas-taas 'a little taller'

4. The Superlative Form is indicated by

- a) the use of labing ([labi] + [nga]) 'most' preceding the adjectival base, e.g.

labing dako 'biggest'

labing gamay 'smallest'

- b) the compound affix (kina- -an) attached to the adjectival base, e.g.

kinadakoan 'biggest'

kinagamyan 'smallest'

Personal Pronouns: 4th set, kanako-class

	Singular	Plural
1st Person	kanako 'to/for me'	kanamo (excl) 'to/for us' kanato (incl)
2nd Person	kanimo 'to/for you'	kaninyo 'to/for you'
3rd Person	kaniya 'to/for him or her'	kanila 'to/for them'

The 4th set of personal pronouns substitutes for [sa] and [kang]-phrases, e.g.

LESSON 22

Mubisita ako sa mga bata. 'I'll visit the children.'
Mubisita ako kanila. 'I'll visit them.'

Musulat si Pedro kang Maria. 'Pedro will write (to)
Musulat si Pedro kaniya. Maria/her.'

Mas gamay siya kay kang Pedro, kang Terry ug kanako.
Mas gamay siya kay kanamo.

Mas kubus ka kay sa mga maestra ug sa mga abogado.
Mas kubus ka kay kanila.

Supplementary Materials

Lessons 21-22

I. Dialogue

- #1. A: Hoy Cely, uban namo karong Domingo, ha?
B: Ngano man, Rolando, asa ang inyong lakaw?
A: Sa Talisay, magpiknik ug mag- “swimming” ta.
B: Nganong didto, dili ba mas nindot sa Marigondon, puti pa ang balas.
A: Oo bitaw, pero kinaduolan ang Talisay gikan dinhi ug dili pa kita kinahanglan mulabang ug dagat.
B: O sige na gani, total nindot-nindot man sab ang Talisay, sano?

Vocabulary:

balas	sand
gani	‘as it were’
mulabang	to cross
musugot	to agree
sano?	Right? (clipped form of <u>Unsa no?</u> literally ‘what isn’t it?’)

Pangutana:

1. Nganong niadto si Rolando sa balay ni Cely?
 2. Unsay iyang ingon kang Cely?
 3. Unsay tubag ni Cely kaniya?
 4. Nganong dili gusto si Cely sa Talisay?
 5. Asa ang iyang gusto?
 6. Nganong gusto siya didto?
 7. Nganong gusto ni Rolando sa Talisay?
 8. Nisugot ba si Cely nga muuban siya sa Talisay?
 9. Ngano man?
- #2. A: Abi nimo, Clara, ang anak ni Luningning bunyagan karong Domingong pyesta ni Santa Teresa.
B: Kahibalo na ako, Inday. Ingon ka, ikaw ang maninay, dili ba?
A: A bitaw no, pero ambot unsa kaha ang akong regalo.
B: Maskin unsa, total bata pa bitaw siya, wala pay buot.

Supplementary Materials Lessons 21-22

- A: Uy, dili kana mahimo kay makaulaw kung dili nindot kay sa niadtong bunyag sa akong anak, kinanindotan sa tanan ang iyang regalo. Mahala tingali.
- B: Bahala ka na.

Vocabulary:

abi nimo	you know, by the way, do you know,
bahala ka	it's up to you, it's your decision
bunyagan	to be baptized/christened
buot	(literally) mind, maturity
mahitungod	about, regarding
maninay/ maninoy	godmother/godfather
maskin	anything
unsa	

Pangutana:

1. Kang kinsang anak ang bunyagan?
2. Kanus-a ang iyang bunyag?
3. Kinsa ang maninay?
4. Unsa ang iyang sulti kang Clara mahitungod sa iyang regalo?
5. Nganong dili mahimo ang maskin unsang regalo?
6. Nganong makaulaw kung dili nindot ang regalo?

II. Narrative

Bag-o lang nahuman ang balay nila ni Lita ug Arsenio. Gusto ni Lita nga bunyagan ang ilang bag-ong balay aron swertehan sila sa ilang kinabuhi ug dili puy-an ug mga espirito.

Sa primero, wala musugot si Arsenio kay mahal kaayo ang gasto ug dili siya mutuo sa mga swerte-swerte. Binuang kono. Sa katapusan, nisugot na lang siya kay matod ni Lita ang bag-ong balay sa ilang silingan binunyagan, maong kinahanglang magpabunyag sila sa balay aron makaimbitar sila sa nagimbitar nila kaniadto.

Vocabulary:

binuang	crazy, nonsense
binunyagan	was christened/blessed
kaniadto	before
kinabuhi	life, way of life

CEBUANO FOR BEGINNERS

espirito	spirits
matod	according to
nahitabo	happened
puy-an	live in
sa	in the end
katapusan	
swertehan	to be lucky
tag-iya	owner, proprietor

Pangutana:

1. Kinsa ang mag tag-iya sa bag-ong balay?
2. Unsa ang gusto sa asawa?
3. Ngano konong kinahanglang bunyagan ang balay?
4. Nganong wala musugot ang iyang bana sa primero?
5. Unsang nahitabo sa katapusan?
6. Nganong gusto ang asawa magpabunyag sa balay?

LESSON 23

Structural
Content:

Adjectives: Full Reduplication + [pa]
Contrast between the particles [pa] and
[na]

Setting: A country boy rides a jeepney in Cebu. He doesn't know his way around yet.

Nagsakay ug dyipni sa Cebu ang taga-probinsya. Di pa siyang kahibalo sa mga dalan.

I. DIALOGUE

Will it be much longer before we reach Mabini Street?

A: Dugay pa ba una kitang muabot sa kalye Mabini?

It will be a little while longer because it is still a little ways off.

B: Dugay-dugay pa, kay layo-layo pa ug dyutay.

I'm new here. I still don't know my way around.

A: Bag-o pa man lang gud ako dinhi. Dili pa ko kahi-balong asa musuot-suot.

Oh, where, by the way, do you come from? Are you from the country?

B: O diin man diay ka gikan? Taga-probinsya ka ba?

Yes, bay. I'm from Bohol. Don't worry, I'll drive a little bit faster (and get you there sooner).

A: Oo, bay. Taga-Bohol ako.
B: Ayaw ug kaguol, dali-dalian ko ang pagmaneho.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Will it be much longer before we reach Mabini Street?

A: Dugay pa ba una kitang muabot sa kalye Mabini?

long time yet
before we arrive
at street Mabini

dugay [pa] [ba]
una kita(ng) (mu)abot
[sa] kalye Mabini

It will be a little while longer because it is still a little ways off.

B: Dugay-dugay pa, kay layo-layo pa ug dyutay.

little longer still
because

dugay-dugay [pa]
kay

CEBUANO FOR BEGINNERS

<p>little farther still little I'm new here. I still don't know my way around.</p> <p>new still [yet] [only] [you know] I here not yet I know where go places Oh, where, by the way, do you come from? Are you from the country? where [tell me] you from from province you Yes, bay. I'm from Bohol. yes, bay from Bohol I Don't worry, I'll drive a little bit faster (and get you there sooner). don't worry little faster I the driving</p>	<p>layo-layo [pa] [ug] dyutay</p> <p>A: Bag-o pa man lang gud ako dinhi. Dili pa ko kahi-balong asa musuot-suot. bag-o [pa] [man] [lang] [gud] ako dinhi dili [pa] ako (ka)hibalo asa (mu)suot-suot</p> <p>B: O diin man diay ka gikan? Taga-probinsya ka ba? diin [man] [diay] ka gikan [taga]-probinsya ka [ba]</p> <p>A: Oo, bay. Taga-Bohol ako. oo, bay [taga]-Bohol ako</p> <p>B: Ayaw ug kaguol, dali-dalian ko ang pagmaneho. ayaw [ug] (ka)guol dali-dali(an) ko [ang] (pag)maneho</p>
---	---

III. RELATED UTTERANCES

<p>just right not very/not quite a little more only a little/ just a little almost ripe time to eat (arrived) here/ there finished</p>	<p>husto-husto lang/ igo-igo lang dili pa kaayo dyutay pa kadyut na lang hapit nang mahinog mangaon muabot mahuman</p>
--	--

IV. VOCABULARY LIST

bata	young (animate)
kung	if, whether
eksamen	examination, exam
edad	age
gahi	hard, tough
gulang	old, aged (animate)
gunting	scissors

LESSON 23

guol	worry, anguish
habol	blanket
hapit	almost, close to
hibalo	know
human	finish, complete
igo	sufficient, enough
labaha	straight razor
lisud	difficult, hard
maneho	drive
nangka/langka	jackfruit
pa	still, yet
pag-umangkon	niece/nephew
sayon	easy, not difficult
suot-suot	go places, exploring, spelunking
tubag	answer, reply
una	before, prior to

V. DRILLS

A. Expansion and Conversion:

1. Adunay bag-ong niabot sa syudad.

Q:Kanus-a siya niabot? A:Gahapon.

Q:Diin siya gikan? A:Sa probinsya.

Q:Unsang probinsyaha? A:Bohol.

Adunay bag-on niabot sa syudad gahapon gikan sa probinsya sa Bohol.

2. Nisakay siya sa dyipni.

Q:Ngano man? A:Paingon siya sa kalye Mabini.

Q:Nganong paingon siya sa A:Kay mupalit siya ug mga kalye Mabini? regalo.

Q:Para kang kinsa ang regalo? A:Para sa iyang mga pag umangkon.

Nisakay siya sa dyipni paingon sa kalye Mabini kay mupalit siya ug mga regalo para sa iyang mga pag-umangkon.

3. Nangutana siya sa drayber.

Q:Unsay iyang pangutana? A:Dugay pa ba silang muabot sa kalye Mabini?

Q:Unsay tubag sa drayber? A:Dugay-dugay pa kay layo-layo pa ug dyutay.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Nangutana siya sa drayber kung dugay pa ba silang muabot sa kalye Mabini ug nitubag ang drayber? nga dugay-dugay pa kay layo-layo pa ug dyutay.

4. Niingon siyang bag-ong abot siya.
Q:Diin? A:Sa syudad.
Q:Kay kinsa siya niingon? A:Sa drayber.
Q:Unsa pa ang iyang ingon? A:Dili siya mahibalong asa musuot-suot.

Niingon siya sa drayber nga bag-ong abot siya sa syudad ug dili pa siya mahibalong asa musuot-suot.

5. Nangutana ang drayber kaniya.
Q:Unsay pangutana sa drayber? A:Taga-diin siya?
Q:Unsa pay ingon sa drayber kaniya? A:Dili siya maguol.
Q:Ngano man? A:Kay dali-dalian niya ang pagmaneho.

Nangutana ang drayber kaniya kung taga-diin siya ug niingon pa sab siya niya nga dili siya maguol kay dali-dalian niya ang pagmaneho.

Paragraph:

Adunay bag-ong niabot sa syudad gahapon gikan sa prohinsya sa Bohol. Nisakay siya sa dyipni paingon sa kalye Mabini kay mupalit siya ug mga regalo para sa iyang mga pag-umangkon. Nangutana siya sa drayber kung dugay pa ba silang muabot sa kalye Mabini ug nitubag ang drayber nga dugay-dugay pa kay layo-layo pa ug dyutay. Niingon siya sa drayber nga bag-ong abot siya sa syudad ug dili pa siya mahibalong asa musuot-suot. Nangutana ang drayber kaniya kung taga-diin siya ug niingon pa sab siya niya nga dili siya maguol kay dali-dalian niya ang pagmaneho.

B. Repetition:

Layo ang kapitolyo.	Layo-layo pa ang kapitolyo.
Layo ang hotel.	Layo-layo pa ang hotel.
Layo ang merkado.	Layo-layo pa ang merkado.
Layo ang eskwelahan.	Layo-layo pa ang eskwelahan.
Layo ang tindahan.	Layo-layo pa ang tindahan.
Husto ang kan-on.	Husto-husto pa ang kan-on.
Husto ang pan.	Husto-husto pa ang pan.

LESSON 23

Husto ang sud-an.	Husto-husto pa ang sud-an.
Husto ang prutas.	Husto-husto pa ang prutas.
Husto ang bugas.	Husto-husto pa ang bugas.
Gahi ang saging.	Gahi-gahi pa ang saging.
Gahi ang mangga.	Gahi-gahi pa ang mangga.
Gahi ang kamote.	Gahi-gahi pa ang kamote.
Gahi ang kapayas.	Gahi-gahi pa ang kapayas.
Gahi ang bayabas.	Gahi-gahi pa ang bayabas.
Humok ang kan-on.	Humok-humok pa ang kan-on.
Humok ang keso.	Humok-humok pa ang keso.
Humok ang pinya.	Humok-humok pa ang pinya.
Humok ang nangka.	Humok-humok pa ang nangka.
Humok ang kahil.	Humok-humok pa ang kahil.
Hait ang korta.	Hait-hait pa ang korta.
Hait ang kutsilyo.	Hait-hait pa ang kutsilyo.
Hait ang gunting.	Hait-hait pa ang gunting.
Hait ang sundang.	Hait-hait pa ang sundang.
Hait ang labaha.	Hait-hait pa ang labaha.

C. Question and Answer:

Example: Q: Layo-layo pa ba ang simbahan?
A: Oo, layo-layo pa. Dili, duol na.

Question:

Layo-layo pa ba ang merkado?
Husto-husto pa ba ang kan-on?
Gahi-gahi pa ba ang saging?
Humok-humok pa ba ang nangka?
Hait-hait pa ba ang sundang?
Dako-dako pa ba ang lugar?
Baga-baga pa ba ang papel?
Lapad-lapad pa ba ang daan?
Hilaw-hilaw pa ba ang mangga?
Tambok-tambok pa ba si Ana?

Answer:

Oo, layo-layo pa. Dili, duol na.
Oo, husto-husto pa. Dili, kulang na.
Oo, gahi-gahi pa. Dili, humok na.
Oo, humok-humok pa. Dili, bulok na.
Oo, hait-hait pa. Dili, habolan na.
Oo, dako-dako pa. Dili, gamay na.
Oo, baga-baga pa. Dili, nipis na.
Oo, lapad-lapad pa. Dili, hiktin na.
Oo, hilaw-hilaw pa. Dili, hinog na.
Oo, tambok-tambok pa. Dili, daut na.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Taas-taas pa ba ang programa?	Oo, taas-taas pa. Dili, mubona.
Sayon-sayon pa ba ang eksamen?	Oo, sayon-sayon pa. Dili, lisud na.
Puti-puti pa ba ang habol?	Oo, puti-puti pa. Dili, itum na.
Limpyo-limpyo pa ba ang kwarto?	Oo, limpyo-limpyo pa. Dili, hugaw na.
Bata-bata pa ba si Jose?	Oo, bata-bata pa. Dili, gulang na.

D. Conversion:

Example: Layo pa ang simbahan.

Layo-layo pa ba ang simbahan?

Declarative:

<u>Declarative:</u>	<u>Interrogative:</u>
Layo pa ang hotel.	_____ ?
Layo pa ang merkado.	_____ ?
Layo pa ang eskwelahan.	_____ ?
Layo pa ang tindahan.	_____ ?
Husto pa ang kan-on.	_____ ?
Husto pa ang pan.	_____ ?
Husto pa ang sud-an.	_____ ?
Husto pa ang prutas.	_____ ?
Husto pa ang bugas.	_____ ?
Gahi pa ang saging.	_____ ?
Gahi pa ang mangga.	_____ ?
Gahi pa ang kamote.	_____ ?
Gahi pa ang kapayas.	_____ ?
Gahi pa ang bayabas.	_____ ?
Humok pa ang kan-on.	_____ ?
Humok pa ang keso.	_____ ?
Humok pa ang pinya.	_____ ?
Humok pa ang nangka.	_____ ?
Humok pa ang kahil.	_____ ?
Hait pa ang korta.	_____ ?
Hait pa ang kutsilyo.	_____ ?
Hait pa ang gunting.	_____ ?
Hait pa ang sundang.	_____ ?
Hait pa ang labaha.	_____ ?

E. Expansion and Substitution:

Example:Layo ang eskwelahan.

Mas layo ang kapitolyo.

LESSON 23

Mas layo-layo pa ang kapitolyo kay sa eskwelahan.

Dagko ang mga _____ kusina.
sala.

Taas ang hotel. _____ sinehan. _____ sala.
_____ hotel.

Gahi ang kapayas. _____ bayabas _____ kapayas.
_____ kapayas.

Hait ang kutsilyo. _____ gunting. _____ kutsilyo.
_____ kutsilyo.

Mubo si Juanito. _____ Arsenio. _____ Juanito.
_____ Juanito.

Buotan si Cornelio. _____ Lauro. _____ Cornelio.
_____ Cornelio.

Lami ang pansit. _____ adobo. _____ pansit.
_____ pansit.

Nindot ang "Star". _____ "Finian's Rainbow".

"Star".

Gwapo si Florencio. _____ Rodolfo. _____ Florencio.
_____ Florencio.

Daghan ang babaye. _____ lalake. _____ babaye.
_____ babaye.

F. Question & Answer and Expansion:

- A: Kaon na.
B: Kay ngano man?
A: Kay tugnaw-tugnaw na ang kan-on.
Kaon na kay tugnaw-tugnaw na ang kan-on.
- A: Lakaw na.
B: Kay ngano man?
A: Kay ngitngit-ngitngit na.
Lakaw na kay ngitngit-ngitngit na.
- A: Inom na ug gatas.
B: Kay ngano man?
A: Kay daut-daut ka nag dyutay.
Inom na ug gatas kay daut-daut ka nag dyutay.
- A: Ayaw ug adto sa dagat.
B: Kay ngano man?
A: Kay itum-itum ka nag dyutay.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Ayaw ug adto sa dagat kay itum-itum ka nag dyutay.

5. A: Ayaw ug kaon ug daghan.
B: Kay ngano man?
A: Kay tambok-tambok ka na.

Ayaw ug kaon ug daghan kay tambok-tambok ka na.

6. A: Ayaw ug saba.
B: Kay ngano man?
A: Kay duol-duol na kita sa simbahan.

Ayaw ug saba kay duol-duol na kita sa simbahan.

7. A: Pagtuon sa imong leksyon.
B: Kay ngano man?
A: Kay lisud-lisud na karon ang eksamen.

Pagtuon sa imong leksyon kay lisud-lisud na karon ang eksamen.

8. A: Pagmais na lang.
B: Kay ngano man?
A: Kay mahal-mahal na ang humay.

Pagmais na lang kay mahal-mahal na ang humay.

9. A: Pagsugod na ug leksyon.
B: Kay ngano man?
A: Kay daghan-daghan na ang eskwela.

Pagsugod na ug leksyon kay daghan-daghan na ang eskwela.

10. A: Pagminyo na.
B: Kay ngano man?
A: Kay dako-dako na ang imong edad.

Pagminyo na kay dako-dako na ang imong edad.

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

nag - contraction of particle [na] + [ug]

Full Reduplication of Adjectives:

In general, reduplicated adjectives denote the diminutive form of what the adjectival base designates, e.g.

layo --- layo-layo 'not very far' or 'a little bit far'

itum --- itum-itum 'not very black' or 'a little black'

taas --- taas-taas 'not very tall' or 'a bit tall'

LESSON 23

When the particle [pa] co-occurs with the reduplicated form, it modifies the meaning of the base to denote 'yet' or 'still', e.g.

Layo-layo pa	'still far (but not very far)'
Taas-taas pa	'still high (but not very high)'

The particle [na] co-occurring with the reduplicated form changes the meaning to 'already', e.g.

itum-itum na	'already dark-complexioned'
duol-duol na	'already near'

Summary: Sentence Patterns

1.	Predicate	Topic
	Adjective	Particle
	Layo-layo	[ang/si]-phrase

2. Interrogative:

	Predicate	Topic
Adjective	Particle	Int. Mkr.
Layo-layo	pa/na	ba [ang/si]-phrase

3. Comparative:

	Predicate	Predicate
	Adjective	Topic
Mas layo-layo	Particle	Noun/Pron
taas-taas	ba	Comp. Mkr.
		Noun/Pron
		gen. noun
		per. name
		<u>kanako</u> -class
		1st set
		4th set

LESSON 24

Structural Content: Adjectives: Non-Verbal Affix (pala-)
Verb: (-on) class
Focus: Goal
Mood: Factual and Non-Factual
Aspect: Neutral
Demonstrative Pronouns: niini-class

Setting: This is an account of
Manang Goria, a good
neighbor.

Kini ang estorya ni
Manang Goria, ang
buotang silingan.

I. NARRATIVE

This is the vegetable garden of
Manang Goria.
Manang Goria loves to plant
different kinds of vegetables.

Kini ang tanaman sa mga
utanon ni Manang Goria.

There are tomatoes, onions,
eggplant and squash in her
garden.

Si Manang Goria
palatanom ug mga
lain-laing utanon.
Kamatis, sibuyas, talong
ug kalabasa naa sa iyang
tanaman.

Her plants are robust and
healthy because she frequently
waters them.

Tambok ang tanan kay
palabubo siya sa iyang
mga tanom.

She also enjoys cooking the
vegetables.

Palautan sab siya.

She is not stingy. She loves to
give vegetables to everyone.

Dili siya dalo. Palahatag
siya ug mga utanon sa
tanang tawo.

II. BREAKDOWN

This is the vegetable garden of
Manang Goria.

Kini ang tanaman sa mga
utanon ni Manang Goria.

this the garden
of vegetables
of Manang Goria

kini [ang] tanaman
[sa] [mga] utanon
ni Manang Goria

Manang Goria loves to plant
different kinds of vegetables.

Si Manang Goria
palatanom ug mga
lain-laing utanon.

Manang Goria

[si] Manang Goria

LESSON 24

loves planting of varied vegetables	(pala) tanom [ug] [mga] lain-lain(g) utanon
There are tomatoes, onions, eggplant and squash in her garden.	Kamatis, sibuyas, talong ug kalabasa naa sa iyang tanaman.
tomato, onion eggplant and squash there is in her garden	kamatis, sibuyas talong ug kalabasa naa [sa] iya(ng) tanaman
Her plants are robust and healthy because she frequently waters them.	Tambok ang tanan kay palabubo siya sa iyang mga tanom.
fat the all because frequently pour she on her plants	tambok [ang] tanan kay (pala)bubo siya [sa] iya(ng) [mga] tanom
She also enjoys cooking the vegetables.	Palautan sab siya.
enjoy cook vegetable also she	(pala)utan [sab] siya
She is not stingy. She loves to give vegetables to everyone.	Dili siya dalo. Palahatag siya ug mga utanon sa tanang tawo.
not she stingy loves giving she vegetables to all people	dili siya dalo (pala)hatag siya [ug] [mga] utanon [sa] tanan(g) tawo

Pangutana:

Kinsang tanaman sa mga utanon kini?
Kinsay palatanom?
Unsay iyang gitanom?
Tambok ba ang iyang mga utanon? Ngano man?
Palautan ba si Manang Gorja?
Dalo ba siya?

III. VOCABULARY LIST

binatonan	maid, servant, household help
bubo	pour, water plants
butanga	put, place, set down
kalabasa/ kalbasa	squash, pumpkin

CEBUANO FOR BEGINNERS

kamatis/ tamatis	tomato
dalo/dao	stingy, selfish
estorya/istorya	story, anecdote, account
galam	tend or care for, raise, nurse
hardin	garden
hatud	send, take, escort to destination
hayhay	hang (clothes on a line)
lain	separate from the rest, set apart, reserve for
paghot	bark
polo	polo shirt, informal short-sleeved shirt
pupo	pick or pluck fruits/flowers from stem
sibuyas	onion
tabako	tobacco, smoke a cigar
tabi	talk, converse
talong	eggplant
taudtaud	shortly, soon, momentarily
utan	cook vegetables

IV. DRILLS

A. Repetition:

Palaadto siya sa simbahan.
Palakanta kami.
Palatindog ako.
Palakaon ka ug saging.
Palalingkod kita sa lamesa.
Palasayaw si Rosa.
Palasulat si Juan ug si Pedro.
Palasulat ang maestra.
Palatuon ang estudyante.
Paladula ang mga bata sa tugkaran.
Palaluto ang inahan ug sud-an.
Palatanom ang amahan ug saging.
Palatahi ang akong igsoon ug sinina.
Palapalit ang iyang manghod ug pan.
Palahayhay siya dinhi.
Palatokar kami ug nindot nga kanta.
Palakaon kita ug manok.
Palainom si Tatay ug tuba.
Palakuha siya ub mga bulak.
Palatabi ang estudyante sa klase.
Palapaghot ang among iro sa gabii.
Palatabako ang imong apohan.

LESSON 24

Palabaligya si Jose ug mga utanon.

B. Question and Answer:

Palalangoy ka ba?	Oo, palalangoy ako.
Palakaon ba siya?	Oo, palakaon siya.
Palasayaw ba si Rosa?	Oo, palasayaw si Rosa.
Palakaon ba sila ug atis?	Oo, palakaon sila ug atis.
Palapaghot ba ang iro?	Oo, palapaghot ang iro.
Palasulti ba ang maestra?	Oo, palasulti ang maestra.
Palapalit ba ang bata ug pan?	Dili, dili palapalit ang bata ug pan.
Palahayhay ba siya dinhi?	Dili, dili siya palahay-hay dinhi.
Palaluto ba ang inahan ug sud-an?	Dili, dili palaluto ang inahan ug sud-an.
Palainom ba si Tatay ug tuba?	Dili, dili palainom si Tatay ug tuba.
Palatabako ba ang imong apohan?	Dili, dili palatabako ang akong apohan.
Palabaligya ba siya ug utanon?	Dili, dili siya palabaligya ug utanon.

CEBUANO FOR BEGINNERS

C. Expansion:

1. Palasulat si Jose.
ug si Pedro Palasulat si Jose ug si Pedro.
ug Palasulat si Jose ug si Pedro ug “assignment”.
“assignment”
sa libreriya Palasulat si Jose ug si Pedro ug “assignment”
sa libreriya.
2. Palapalit siya.
ug pagkaon Palapalit siya ug pagkaon.
sa tindahan Palapalit siya ug pagkaon sa tindahan.
ni Paul Palapalit siya ug pagkaon sa tindahan ni Paul.
3. Palasayaw si Rita.
ug ‘Tinikling’ Palasayaw si Rita ug ‘Tinikling’.
sa programa Palasayaw si Rita ug ‘Tinikling’ sa programa.
sa Palasayaw si Rita ug ‘Tinikling’ sa programa
eskwelahan sa eskwelahan.
4. Palakuha siya.
ug bulak Palakuha siya ug bulak.
sa hardin Palakuha siya ug bulak sa hardin.
ni Manang Palakuha siya ug bulak sa hardin ni Manang
Maria Maria.
5. Palakaon ako.
ug ikaw Palakaon ako ug ikaw.
ug saging Palakaon ako ug ikaw ug saging.
nga hinog Palakaon ako ug ikaw ug saging nga hinog.
6. Palaluto si Nanay.
ug pansit Palaluto si Nanay ug pansit.
ug adobong Palaluto si Nanay ug pansit ug adobong
manok manok.
sa among Palaluto si Nanay ug pansit ug adobong
balay manok sa among balay.

D. Narrative Comprehension Drill:

LESSON 24

Gitanom ni Manang Gorla ang kamatis, sibuyas, talong ug kalabasa sa iyang tanaman. Gigalam niya kini adlaw-adlaw. Gipupo niya ang mga bunga niini ug gihatag niya sa iyang mga silingan. Ang uban, gibaligya niya sa merkado.

1. Gitanom ni Manang Gorla ang kamatis, sibuyas, talong ug kalabasa sa iyang tanaman.
Q: Unsang gitanom ni Manang Gorla? A: Kamatis, sibuyas, talong ug kalabasa.
Q: Diin niya itanom? A: Sa iyang tanaman.
Q: Giunsa niya ang mga utanon? A: Gitanom.
2. Gigalam niya kini adlaw-adlaw.
Q: Giunsa niya adlaw-adlaw? A: Gigalam.
Q: Unsay iyang gigalam? A: Kini (mga utanon).
Q: Kanus-a niya gigalam? A: Adlaw-adlaw.
3. Gipupo niya ang bunga niini ug gihatag sa iyang mga silingan.
Q: Giunsa niya ang mga bunga? A: Gipupo.
Q: Unsay iyang gipupo? A: Ang mga bunga.
Q: Sa unsa? A: Niini.
Q: Kang kinsa niya gihatag? A: Sa iyang mga silingan.
4. Ang uban gibaligya niya sa merkado.
Q: Giunsa niya ang uban? A: Gibaligya.
Q: Diin niya gibaligya? A: Sa merkado.

E. Repetition:

1. Gitanom ni Manang Gorla ang kamatis gahapon.
Itanom _____ ugma.

Gihatag ni Ana ang kwarta ganina.
Ihatag _____ karong taudtaud.

Gibaligya ni Pedro ang utanon gahapon sa buntag.
Ibaligya _____ ugma _____.

Gihatud sa bata ang pagkaon gahapon sa udto.
Ihatud _____ ugma _____.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Gibutang sa maestra ang lapis sa lamesa kagabii.
Ibutang _____ karong gabii.

2. Gigalam niya ang tanom.
Galamon _____.

Gipupo nila ang mga bunga sa tanom.
Pupoon _____.

Giutan nako ang kalabasa.
Utanon _____.

Gipalit namo ang sinina.
Paliton _____.

Gilain nato ang talong.
Lainon _____.

3. Giluto niini ang isda.
Lutoon _____.
Gitahi niana ang polo.
Tahion _____.
Gisulat niadto ang estorya.
Sulaton _____.
Gidala kini ni Cecil.
Dalhon _____.
Giputol kana sa binatonan.
Putlon _____.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

(pala-) - a non-verbal affix attached to a verb base and used in an adjectival construction to describe the fondness of a person for the action designated by the verb, thereby denoting frequent and/or habitual action.

palatanom 'enjoys planting/frequently plants'
palasayaw 'habitually/frequently dances'

naa - Kamatis, sibuyas...naa sa iyang tanaman.

LESSON 24

The demonstrative naa is used here to mean 'there is/exists' or 'one has/ possesses'. It belongs to the nia-class which can function, also, to mark an existential sentence (cf. aduna, Lesson 11).

Verb: (-on) class

Focus: Goal

Mood : Factual (gi-) Non-Factual (-on) or (i-)

Aspect: Neutral

The (-on) class is called a Goal Focus Verb because the direct object is the topic of the sentence. As such, it is marked by an [ang/si]-phrase and uses the ako-class, 1st set personal pronouns.

Whereas, the actor or doer of the action is marked by the agentive case markers [ni/sa] and is of the nako-class, 3rd set personal pronouns.

Compare the following examples:

	Predicate	TOPIC	Complement
Actor Focus	Verb	N/Pron (Actor)	N/Pron (Dir Obj)
	Mutanom	si Manang Goria	ug kamatis.
	Magsakay	ang bata	sa eroplano.
	Mutawag	ako	kanimo.
			sa binatongan.
			kang Ruben.
			sa iya.

	Predicate	Complement	TOPIC
Goal Focus	Verb	N/Pron (Actor)	N/Pron (Dir Obj)
	Gitanom	ni Manang Goria	ang kamatis.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Sakyon	sa bata	ang eroplano.
Gitawag	nako	ikaw.
		ang binatonan.
		si Ruben.
		siya.

Demonstrative Pronouns: niini-class

- niari - 'this' (nearest to speaker)
- niini - 'this' (near to both speaker and hearer)
- niana - 'that' (near the hearer)
- niadto - 'that' (far from both speaker and hearer; over also used for referents out of sight there' from both principals)

1. The niini-class of demonstrative pronouns is used to substitute for: [ni]-phrase
[sa]-phrase
[ug]-phrase
nako-class, 3rd set
kanako-class, 4th set
[kang]-phrase
in Predicate-Complement constructions, e.g.
Gitanom ni Manang Goria ang kamatis.
Gitanom niini ang kamatis.
Sakyon sa bata ang eroplano.
Sakyon niana ang eroplano.
Mukaon siya ug adobo.
Mukaon siya niini.
2. The kini-class of demonstrative pronouns substitutes for: [ang]-phrase
[si]-phrase
ako-class, 1st set
in Topic constructions, e.g.
Gitanom ni Manang Goria ang kamatis.
Gitanom ni Manang Goria kini.
Gitanom niini kini.
Magsakay si Anita sa eroplano.

LESSON 24

Magsakay kini sa eroplano.
Magsakay kana niadto.

Summary: Sentence Patterns

1.	Predicate	Topic	Complement
	Verb	N/Pron (Actor)	Noun (Dir Obj)
	Palabasa	[ang/si]-phrase	ug nobela.
		<u>ako</u> -class, 1st set	estorya.

2. Negative: [ang/si]-phrase Dili Pattern 1

a. Negative: ako-class Pron, 1st set

Neg. Mkr.	Topic	Predicate	Complement
	Pronoun	Verb	Noun (Dir) bj)
Dili	<u>ako</u> -class	palabasa	ug nobela.

	Predicate	TOPIC			Complement		
	Verb	Noun/Pronoun(Actor)			Noun/Pronoun(Direct Object)		
Actor Focus	(mag-) classes (mu-)	[ang]-phrase [si]-phrase <u>ako</u> -class 1st set	} }	subg. by <u>kini</u> -class Dem Pron	[ug]-phrase [sa]-phrase <u>kanako</u> -class 4th set [kang]-phrase [sa] + <u>ako</u> -class 2nd set	} }	subs. by <u>niini</u> -class Dem Pron 2nd set

CEBUANO FOR BEGINNERS

Goal Focus	Predicate	Complement			TOPIC		
	Verb	Noun/ Pronoun		(Actor)	Noun/ Pronoun		(Direct Object)
	(-on) class	[ni]-phrase [sa]-phrase <u>nako</u> -class 3rd set [kang]-phrasa	}	subs. by <u>niini</u> -class Dem Pron	[ang]-phrase [sa]-phrase <u>ako</u> -class 1st set	}	subs. by <u>kini</u> -class Dem Pron

LESSON 25

Structural
Content:

Demonstrative Pronouns:
dinhi-class
Compound Form: nia dinhi
Personal Pronouns: 4th set,
kanako-class

Setting: A woman is
riding a bus
home.

Nagsakay ang usa ka babaye sa
trak paingon sa iyang balay.

I. DIALOGUE

Stop! Stop! I'll get off at the corner. A: Para! Para! Manaog na ako dinha sa eskina.
You can't, Nang, because there is no bus stop. B: Dili mahimo, Nang, kay walay paradahan sa trak.
My gosh, I didn't realize it'd take such a long time. A: Sus, kadugay pa diay.
Not really, just a little while more. B: Dili man, kadiyut na lang.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Stop! Stop! I'll get off at the corner. A: Para! Para! Manaog na ako dinha sa eskina.
stop stop para para
go down [already] I manaog [na] ako
there at corner dinha [sa] eskina
You can't, Nang, because there is no B: Dili mahimo, Nang, kay walay paradahan sa trak.
not possible dili mahimo
because none kay wala (y)
stopping place paradahan
of bus [sa] trak
My gosh, I didn't realize it'd take such a long time. A: Sus, kadugay pa diay.
my gosh sus
long time yet (ka)dugay [pa]
[I didn't realize] [diay]
Not really, just a little while more. B: Dili man, kadiyut na lang.

CEBUANO FOR BEGINNERS

not really
little [already] only

dili [man]
kadiyut [na] [lang]

III. VOCABULARY LIST

berde	green
kanaug	descend, go/come down, get off from a raised location
kanunay	always
dakop	arrest, catch
hangyo	ask, request
hisgut	talk about, mention (in passing)
para	stop, halt
paradahan	bus stop
sa trak	
parte	part, region
presko	fresh

IV. DRILLS

A. Comprehension:

1. Usa ka buntag niana nisakay si Aling Sela sa trak sa eskina sa Rizal ug sa Mabini.

Q: Nag-unsa si Aling Sela? A: Nisakay siya sa trak.

Q: Kanus-a? A: Usa ka buntag niana.

Q: Diin? A: Sa eskina sa Rizal ug sa Mabini.

2. Paingon siya sa merkado aron mupalit ug mga utanon, karne ug isda.

Q: Asa siya paingon? A: Sa merkado.

Q: Mag-unsa siya? A: Mupalit siya.

Q: Ug unsa? A: Ug mga utanon, karne ug isda.

3. Kanunay siyang muadto sa merkado sa Myerkoles sa buntag kay ang mga preskong isda, karne ug utanon muabot nianang adlaw.

Q: Kanus-a siya muadto sa merkado? A: Sa Myerkoles.

Q: Unsang parteha sa adlaw? A: Sa buntag.

Q: Ngano man? A: Kay ang mga preskong isda, karne ug utanon muabot nianang adlaw.

LESSON 25

4. Unya nihangyo siya sa drayber nga mahunong sa daplin kay manaug siya sa dalan atubangan sa merkado.
Q: Nag-unsa siya sa drayber? A: Nihangyo siya sa drayber.
Q: Unsa? A: Muhunong sa daplin.
Q: Ngano? A: Kay manaug siya.
Q: Asa? A: Sa dalan atubangan sa merkado.
5. Nitubag ang drayber nga dili mahimong muhunong sa daplin kay walay paradahan sa bus.
Q: Unsay tubag sa drayber? A: Dili mahimong muhunong.
Q: Asa? A: Sa daplin.
Q: Ngano? A: Kay walay paradahan sa trak.
6. Niingon sab siya nga kung muhunong siya dakpon siya sa pulis.
Q: Unsa pa ang iyang giingon? A: Niingon sab siya nga kung muhunong siya dakpon siya.
Q: Kinsa ang mudakop? A: Ang pulis.

B. Expansion and Substitution:

1. Nia dinhi ang opisina.
_____ dakong lamesa.
_____ restawran.
_____ akong kwarto.
_____ nga dako.
2. Naa dinha ang klinika.
_____ sa eskwelahan.
_____ libreriya _____.
_____ tupad sa opisina.
_____ klase _____ sa prinsipal.
3. Tua didto ang bukid.
_____ nga berde.
_____ dako.
_____ bankong _____.
_____ duol sa kapitolyo.
_____ simbahang _____.

C. Repetition:

CEBUANO FOR BEGINNERS

Mulingkod ako dinhi.	
Asa ko mulingkod?	Dinhi.
Mubasa siya dinhi.	
Asa siya mubasa?	Dinhi.
Mutindog kami dinhi.	
Asa kami mutindog?	Dinhi.
Musayaw sila dinhi.	
Asa sila musayaw?	Dinhi.
Mukaon kamo dinhi.	
Asa kamo mukaon?	Dinhi.
Mukanta kita dinhi.	
Asa kita mukanta?	Dinhi.

Musulat siya dinha.	
Asa siya musulat?	Dinha.
Mudagan sila dinha.	
Asa sila mudagan?	Dinha.
Mulakaw kami dinha.	
Asa kami mulakaw?	Dinha.
Muinom kita dinha.	
Asa kita muinom?	Dinha.
Mutahi ka dinha.	
Asa ka mutahi?	Dinha.

Musulti ako didto.	
Asa ako musulti?	Didto.
Mupalit ka ug isda didto.	
Asa ka mupalit ug isda?	Didto.
Mubasa siya didto.	
Asa siya mubasa?	Didto.
Mulingkod kamo didto.	
Asa kamo mulingkod?	Didto.
Mulaba kita didto.	
Asa kita mulaba?	Didto.

D. Substitution and Question & Answer:

1. Mahimo bang mubasa dinhi? Oo, mahimo kaayo.
Dili, dili gyud mahimo.

_____ mukaon _____? Oo, mahimo kaayo.
Dili, dili gyud mahimo.

_____ mutuon _____? Oo, mahimo kaayo.
Dili, dili gyud mahimo.

LESSON 25

_____ musulat ____?

Oo, mahimo kaayo.
Dili, dili gyud mahimo.

_____ musulti ____?

Oo, mahimo kaayo.
Dili, dili gyud mahimo.

2. Mahimo bang mupalit dinha?

Oo, _____.

Dili, _____.

_____ mulingkod ____?

Oo, _____.

Dili, _____.

_____ mutindog ____?

Oo, _____.

Dili, _____.

_____ mulaba ____?

Oo, _____.

Dili, _____.

_____ mutudlo ____?

Oo, _____.

Dili, _____.

3. Mahimo bang mukanta didto?

Oo, _____.

Dili, _____.

_____ musayaw ____?

Oo, _____.

Dili, _____.

_____ mutokar ____?

Oo, _____.

Dili, _____.

_____ muhigda ____?

Oo, _____.

Dili, _____.

_____ mulangoy ____?

Oo, _____.

Dili, _____.

E. Substitution and Conversion:

1. Actor Focus:

Mahimo bang mubasa ako ug libro dinhi?

_____ siya _____?

_____ sulat _____?

_____ kita _____?

_____ musulat _____?

_____ kami _____?

_____ dinha _____?

Goal Focus:

Mahimo bang basahon nako ang libro dinhi?

_____ niya _____?

_____ sulat _____?

_____ nato _____?

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ sulaton _____?
_____ namo _____?
_____ dinha?

2. Actor Focus:

Mahimo bang mutuon kamo ug leksyon didto?

_____ ako _____?
_____ mutudlo _____?
_____ siya _____?
_____ dinha?
_____ "Math" _____?
_____ mubasa _____?

Goal Focus:

Mahimo bang tun-an ninyo ang leksyon didto?

_____ nako _____?
_____ itudlo _____?
_____ niya _____?
_____ dinha?
_____ "Math" _____?
_____ basahon _____?

F. Substitution and Expansion:

1. Factual Mood:

Gibasa ni Rosa ang nobela.

Gikuha _____.

_____ sa estudyante _____.

_____ sa libreriya.

_____ ang libro _____.

Gidagan _____.

kagabii .

_____ niini _____

_____.

2. Non-Factual Mood:

Kantahon nila ang 'Si Pilemon'.

_____ 'Itik-Itik'.

Sayawon _____.

_____ sa programa.

Tukaron _____.

LESSON 25

karong gabii.

_____ niana. _____.
_____.

G. Substitution and Conversion:

1. Gibasa ni Rosa ang nobela kaniya.
_____ sa babaye.
Gibasa ni Rosa kaniya ang nobela.
_____ sa babaye _____.
2. Gisulat ni Pedro ang sulat kanila.
_____ sa mga lalake.
Gisulat ni Pedro kanilaang sulat.
_____ sa mga lalake _____.
3. Gidala ni Sebastian ang regalo kanako.
_____ sa maestro.
Gidala ni Sebastian kanako ang regalo.
_____ sa maestro _____.
4. Giluto ni Aurora ang paksiw para kanamo.
_____ sa mga bata.
Giluto ni Aurora para kanamo ang paksiw.
_____ sa mga bata ang paksiw.
5. Gikanta ni Pilita ang 'Guantanamo' kanato.
_____ sa mga tawo.
Gikanta ni Pilita kanato ang 'Guantanamo'.
_____ sa mga tawo _____.

H. Repetition and Conversion:

1. Gibasa niya ang nobela kang Pedro.
Gibasa niya kang Pedro ang nobela.
Gisulat niya ang sulat kang Tino ug Rico.
Gisulat niya kang Tino ug Rico ang sulat.
Gidala niya ang regalo kang Cristina.
Gidala niya kang Cristina ang regalo.
Giluto niya ang paksiw para kang Tilyang, Helen ug kanako.
Giluto niya para kang Tilyang, Helen ug kanako ang paksiw.
Gikanta niya ang 'Guantanamo' kang Buddy, kanimo ug kanako.
Gikanta niya kang Buddy, kanimo ug kanako ang 'Guantanamo'.
2. Basahon ni Rosa ang nobela kaniya ugma.
Basahon ni Rosa kaniya ang nobela ugma.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Sulaton ni Pedro ang sulat kanila karong buntag.
Sulaton ni Pedro kanila ang sulat karong buntag.
Dad-on ni Sebastian ang regalo kanako sa alas tres.
Dad-on ni Sebastian kanako ang regalo sa alas tres.
Kantahon ni Pilita ang 'Guantanamera' kanato unya.
Kantahon ni Pilita kanato ang 'Guantanamera' unya.

3. Basahon niya ang nobela kang Pedro.
Basahon niya kang Pedro ang nobela.
Sulaton niya ang sulat kang Tino ug Rico.
Sulaton niya kang Tino ug Rico ang sulat.
Dad-on niya ang regalo kang Cristina.
Dad-on niya kang Cristina ang regalo.
Lutoon niya ang paksiw para kang Tilyang, Helen ug kanako.
Lutoon niya para kang Tilyang, Helen ug kanako ang paksiw.
Kantahon niya ang 'Guantanamera' kang Buddy, kanimo ug kanako.
Kantahon niya kang Buddy, kanimo ug kanako ang 'Guantanamera'.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

Para! Para!- 'Stop! Stop!'

A call to bring a transportation vehicle to a halt. Another common method is to project a 'Psst! Psst!' or to bang the outside wall of the bus with one's open hand (through the window).

Sus! - Sus, kadugay pa diay.
Sus is short for Hesus 'Jesus'. The use of the word, however, does not connote cursing or blasphemy.

dad-on - [dala] + (-on) 'bring the ...'

dakpon - [dakop] + (-on) 'catch the ..., arrest'

[para] + kanako - Giluto niya ang paksiw para kanamo.

LESSON 25

[para] and [alang] 'for' are frequently used with the 4th set of personal pronouns, kanako-class to mark the beneficiary of the action.

[Kang] / [sa]

As oblique case markers, they identify the recipient or beneficiary of an action. [Kang] is used before personal names and [sa] before general nouns.

Gibasa ni Pedro ang	kang
sulat	Jose.
	sa bata.

Their other function is to indicate possession when the constituent construction precedes the topic.

Kang Pedro	kini.	This is	Pedro's.
Sa bata			the child's.

Demonstrative Pronouns: dinhi-class

diri - 'here' (nearest to speaker)
dinhi - 'here' (near to speaker and hearer)
dinha - 'there' (near to hearer)
didto - 'over' (far from both speaker and hearer; also used there' for referents out of sight from both principals)

This set of locational demonstrative pronouns answers the interrogative diin? 'where'

Compound Demonstrative Pronouns:

dia diri
nia dinhi
naa dinha
tua didto

The dinhi-class co-occurs (without time meaning) with the nia-class as the second member of the constituent construction. This particular construction is used for emphasis.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Pseudo-Verb: Mahimo ‘can’, ‘able to’, ‘possible’

Like the first two pseudo-verbs, gusto and kina-hanglan, mahimo co-occurs with the Non-Factual form of the verb, e.g.

Mahimo bang mubasa ako ug libro?

Mahimong magluto si Clara sa kusina.

Mahimo bang tun-an nimo ang leksyon?

Mahimo bang basahon nako ang nobela?

Summary: Sentence Patterns

1.	Predicate	Complement	Topic	Complement
	Verb	N/Pron (Actor)	N (Dir Obj)	N/Pron (Ind. Obj)
	Gibasa	[ni/sa]-phrase	ang libro. sulat.	[kang/sa]- phrase
	Basahon	<u>nako</u> -class 3rd set	nobela.	<u>kanako</u> -class 4th set
a.	Predicate	Complement	Complement	Topic
	Verb	N/Pron (Actor)	N/Pron (Ind. Obj)	N (Dir Obj)
	Gibasa	[ni/sa]-phrase	[kang/sa]- phrase	ang libro. sulat.
	Basahon	<u>nako</u> -class 3rd set	<u>kanako</u> -class 4th set	nobela.
b.			Complement (Time)	
	Patterns 1 or 1a		karong buntag. unya. ganina.	

LESSON 25A

Structural Content:

Demonstrative Pronouns:
nganhi-class

Setting: Rosa and her friend run into each other and talk about Holy Week in Bantayan.

Nagkasugat si Rosa ug ang iyang amiga ug nag-hisgutay bahin sa Semana Santa sa Bantayan.

I. DIALOGUE

Rosa, where will you spend Holy Week?

In Bantayan.

That's far away! Why there, why not spend it here in the city?

Because Holy Week (celebration) in Bantayan is very pretty. There are many (religious) floats in the procession on Holy Thursday.

What about Good Friday, are there a lot, too?

Yes, much more than on Holy Thursday.

Could I go with you?

Certainly.

A: Rosa, asa kamo

magsemana santa?

B: Ngadto sa Bantayan.

A: Kalayo gyud! Nganong ngadto man, nganong di man lang nganhi sa syudad?

B: Kay nindot kaayo ang semana santa didto sa Bantayan. Daghan kaayong karo sa prosesyon sa Hwebes Santos.

A: Sa Byernes Santo, daghan ba sab?

B: Oo, mas daghan kay sa Hwebes Santos.

A: Makauban ba ko ninyo ngadto?

B: Seguro.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Rosa, where will you spend Holy Week?

where you (plural)

Week Holy

In Bantayan.

over there

in Bantayan

A: Rosa, asa kamo

magsemana santa?

asa kamo

(mag) semana santa

B: Ngadto sa Bantayan.

ngadto

[sa] Bantayan

CEBUANO FOR BEGINNERS

<p>That's far away! Why there, why not spend it here in the city?</p> <p style="padding-left: 20px;">how far [really]
why over there [tell me]</p> <p style="padding-left: 20px;">why not
just here
in city</p> <p>Because Holy Week (celebration) in Bantayan is very pretty. There are many (religious) floats in the proces sion on Holy Thursday.</p> <p style="padding-left: 20px;">because pretty very
the Week Holy
over there in Bantayan
many very floats</p> <p style="padding-left: 20px;">in procession
on Thursday Holy</p> <p>What about Good Friday, are there a lot, too?</p> <p style="padding-left: 20px;">on Friday holy
many also</p> <p>Yes, much more than on Holy Thursday.</p> <p style="padding-left: 20px;">yes more many
than on Thursday Holy</p> <p>Could I go with you?</p> <p style="padding-left: 20px;">can accompany I
you (p1) over there</p> <p>Certainly.</p> | <p>A: Kalayo gyud! Nganong ngadto man, nganong dili man lang nganhi sa syudad?
(ka) layo [gyud]
ngano (ng) ngadto [man]
ngano (ng) dili [man] [lang] nganhi [sa] syudad</p> <p>B: Kay nindot kaayo ang semana santa didto sa Bantayan. Daghan kaayong karo sa prosesyon sa Hwebes Santo.
kay nindot kaayo [ang] semana santa didto [sa] Bantayan daghan kaayo (ng) karo [sa] prosesyon [sa] Hwebes Santo</p> <p>A: Sa Byernes Santo, daghan ba sab?
[sa] Byernes Santo daghan [ba] [sab]</p> <p>B: Oo, mas daghan kay sa Hwebes Santo.
oo, mas daghan kay [sa] Hwebes Santo</p> <p>A: Makauban ba ko ninyo ngadto?
(maka) uban [ba] ko ninyo ngadto</p> <p>B: Seguro.</p> |
|--|---|

III. VOCABULARY LIST

adto	over there
ampo	pray; repent, apologize
anha	there
anhi	here
bola	play ball
kamisadentro	dress shirt

LESSON 25A

kuyog	companion
darò	farm, plow
hisgut	mention (in passing), talk about
Ininglis	English
Insik	Chinese
(pang) adye	pray; prayer
prosesyon	procession (religious)
sastre	tailor
segurado	certainly, surely; definitely
sugat	meet, welcome
tsoriso	sausage
tugon	place an order, as of goods; send/ leave a message

IV. DRILLS

A. Repetition:

Muanhi <u>dinhi</u> si Rosita.	Muanhi <u>nganhi</u> si Rosita.
Muanha dinha sila si Rosita.	Muanha nganha sila si Rosita.
Muadto didto si Jose.	Muadto ngadto si Jose.
Mupadulong dinhi kami si Jose.	Mupadulong nganhi kami si Jose.
Magdala dinha ug pagkaon si Inday.	Magdala nganha ug pagkaon si Inday.
Magpalit didto ug sud-an kamo si Inday.	Magpalit ngadto ug sud-an kamo si Inday.
Magtugon dinhi ug sinina ang maestra.	Magtugon nganhi ug sinina ang maestra.
Magtahi dinha ug kamisadentro ang sastre.	Magtahi nganha ug kamisadentro ang sastre.
Mangadto kami didto.	Mangadto kami ngadto.
Mangaon sila dinhi.	Mangaon sila nganhi.
Manglakaw kita dinha.	Manglakaw kita nganha.
Manginom kamo didto.	Manginom kamo ngadto.

B. Substitution: Movable Slot

Mupaingon kami ngadto sa Bantayan.

Mupadulong _____.

_____ sila _____.

_____ nganhi _____.

_____ ato.

_____ inyo.

Muanhi _____.

Mamisita _____.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ nganha _____.
Mangadye _____.
_____ simbahan.
Mag-ampo _____.
_____ ngadto _____.
_____ prosesyon.
_____ didto _____.

C. Transformation and Question & Answer:

1. Manguban kami.

Kinsay	Kami.
manguban?	
Sa unsa?	Prosesyon.
Unsang	Semana Santa.
prosesyona?	
Anus-a?	Byernes Santo.
Asa?	Ngadto sa Bantayan.

Manguban kami sa prosesyon sa semana santa sa Byernes Santo ngadto sa Bantayan.

2. Mamrosesyon sila.

Mag-unsa sila?	Mamrosesyon.
Si kinsa?	Sila si Ana.
Asa?	Nganhi.
Anus-a?	Karong gabii.
Ngano man?	Kay Hwebes Santo man.

Mamrosesyon sila si Ana nganhi karong gabii kay Hwebes Santo man.

3. Manimba kita.

Mag-unsa kita?	Kita si Pedro.
Kinsay atong	Kita si Pedro.
kuyog?	
Asa?	Nganha sa Santo Niño.
Anus-a?	Sa sunod Sabado.
Ngano man?	Kay pyesta ni San Vicente.

Manimba kita si Pedro nganha sa Santo Niño sa sunod Sabado kay pyesta ni San Vicente.

4. Magbola kamo si Juan. Kinsay magbola? Kamo si Juan.

LESSON 25A

Asa? Dinhi sa plasa.
Unsang plasaha? Ni Rizal.
Anus-a? Ugma sa buntag.

Magbola kamo si Juan dinhi sa plasa ni Rizal ugma sa buntag.

5. Magsulat ako.
Mag-unsa ka? Magsulat ako.
Unsa? Leksyon.
Sa unsa? Ininglis.
Asa? Didto sa eskwelahan.

Magsulat ako ug leksyon sa Ininglis didto sa eskwelahan.

D. Expansion:

1. Magdula kamo.

_____ si Berto.
_____ ug bulan-bulan.
_____ dinhi.

2. Magdaro ang mag-uuma.

_____ ngadto.
_____ sa uma.
_____ ni Don Pedro.
_____ ugma.

3. Mamasiyo sila.

_____ si Ditang.
_____ nganha.
_____ sa plasa.
_____ ni Bonifacio.
_____ karong hapon.

4. Mamalit ang mga PCV.

_____ ug panapton.
_____ didto.
_____ sa tindahan.
_____ sa Insik.
_____ sa
Magallanes.

5. Manahi kita.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ si Vida.
_____ ug sayo.
_____ nganhi.
_____ sa kwarto.
_____ ni Terry.
_____ sa dormitoryo.

6. Mangarbun kami.

_____ si Tina.
_____ ug tsoriso.
_____ dinha.
_____ sa Ramos Supermarket.
_____ sa alas
otso.

ugma sa buntag.

E. Comprehension:

Nagkasugat si Rosa ug ang iyang amiga ngadto sa Magalanes. Nagkahisgutay sila bahin sa semana santa. Gipangutana si Rosa sa iyang amiga kung asa siya magsemana santa. Gitubag kini ni Rosa nga ngadto sa Bantayan kay nindot kaayo ang semana santa didto kay daghan kaayo ug karo sa prosesyon sa Hwebes ug Byernes Santo.

Pangutana:

Nagka-unsang si Rosa ug ang iyang amiga usa ka adlaw niana?

Diin sila nagkasugat?

Unsay gipangutana sa amiga ni Rosa?

Unsay gitubag ni Rosa?

Nganong ngadto man?

Kay ngano pa?

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

Semana - Holy Week; the religious observance of Holy
Santa Week

Hwebes - Maundy Thursday/Holy Thursday
Santo

LESSON 25A

Byernes Santo - Good Friday

karo/karosa- floats in a religious procession bearing the statues of saints. These are brightly lit with candles and lightbulbs and gaily decorated with fresh and/or paper flowers.

bulan-bulan- a game of tag between two camps played within large squares drawn on the ground; so called because it is usually played when the moon bulan is full and the night is bright enough to see the lines drawn on the ground.

karbun - a section in Cebu city near the wharf where a large market is located. Because of this, the term karbun is now used to refer to this particular market. Hence, when verbalized, mangarbun means 'to go marketing'.

Verbal Affix: (maN-) of the (mag-) class, progressive aspect non-factual mood

As used in this lesson, the verbal affix (maN-) indicates plurality of the action and the actor, e.g.

Mangadto kami 'We will go there.'
didto.

Mangarbun ako 'I will go marketing (for various articles)
ugma. tomorrow.'

The verbal affix (maN-) takes various forms when affixed to the verb base, depending on the initial sound of the word, e.g.

(maN-)	+ [bisita]	= <u>mamisita</u>
(maN-)	+ [simba]	= <u>manimba</u>
(maN-)	+ [karbun]	= <u>mangarbun</u> .

Verbal Affix: (nagka-) of the (magka-) class,
progressive causative aspect
factual mood

CEBUANO FOR BEGINNERS

(Nagka-) is a compound verbal affix signifying an action that occurs accidentally, e.g.

nagkasugat 'met accidentally' or 'happened to meet'

Verbal Affix: (nagka- -ay) of the (magka- -ay) class,
progressive reciprocal aspect
Factual mood

A compound verbal affix indicating a reciprocal action that occurs accidentally, e.g.

nagkasultihanay 'happened to speak to each other or to one another'

Demonstrative Pronouns: nganhi-class

ngari 'here' (nearest to speaker)

nganhi 'here' (near to both speaker and hearer)

nganha 'there' (near to hearer)

ngadto 'over there' (far from both speaker and hearer; also used for referents out of sight from both principals)

The use of the nganhi-class indicates movement toward the destination and implies that the mood is non-factual.

Supplementary Materials

Lessons 23-25A

I. Dialogue

A: Elsa, dia dinhi ang blusang akong gitahi para kang Rita.

B: Muanhi ba siya dinhi?

A: Niingon siya gabii nga muagi siya dinhi paingon sa lungsod.

B: Pila ang lukat?

A: Ang singil nako niya ₱3.00 na lang kay suki nako siya. Pero didto sa lungsod ang lukat mga ₱5.00.

Vocabulary:

lukat	payment for services done, fee
muanhi	to come here
singil	charge (an amount)
suki	regular customer (also: habitue)

Pangutana:

1. Unsa ang gitahi sa mananahi?
2. Para kang kinsa?
3. Unsa ang giingon ni Rita sa mananahi?
4. Asa si Rita paingon?
5. Unsa ang gipangutana ni Elsa sa mananahi?
6. Pila ang singil sa mananahi niya?
7. Ngano man?
8. Pila ang lukat sa lungsod?

II. Narrative

- #1. Sa Pilipinas ang bulan sa Mayo mao ang bulan sa mga bulak ug mga pyesta. Giselebrar sa mga tawo ang 'Flores de Mayo' gikan sa sinugdanan sa Mayo hangtud sa katapusan.

Adlaw-adlaw hatagan sa mga bata ang Mahal nga Birhen ug mga bulak ug pangadyeon nila ang litaniya para sa Birhen, ug kantahon sab nila ang mga kantang relihyoso.

Vocabulary:

giselebrar	is being celebrated
hatagan	give

CEBUANO FOR BEGINNERS

pangadyeon to pray (to)
sinugdanan beginning

Pangutana:

1. Unsay mahitabo sa bulan sa Mayo?
2. Unsa ang giselebrar sa mga tawo?
3. Kanus-a?
4. Mag-unsang mga bata?
5. Unsaon nila ang mga bulak?
6. Unsay ilang pangadyeon?
7. Unsa pa sab ang ilang buhaton?

- #2. Ang 'Misa de Gallo' musugod ug sayo sa buntag gikan sa Disyembre 17 hangtud sa Disyembre 24. Gitawag kini ug 'Misa de Gallo' kay sa kinatsila ang buot ipasabot sa 'gallo' manok tungod kay sa kasayo sa misa madungog ang putak sa mga manok.

Sa Disyembre 24 ang misa musugod sa alas onse sa gabii aron inighuman alas dose na. Inighuman sa misa, muuli ang mga tawo sa ilang balay ug didto mukaon sila ug 'Noche Buena', ang pagpangaon sa tungang gabii human sa misa.

Vocabulary:

buot ipasabot what it means
kinatsila in Spanish, in the Spanish language
inighuman when it's over
pagpangaon meal
putak crowing (N)

Pangutana:

1. Kanus-a musugod ang 'Misa de Gallo'?
2. Kanus-a ang sinugdanan?
3. Kanus-a ang katapusan?
4. Nganong gitawag kini ug 'Misa de Gallo'?
5. Unsay mahitabo sa Disyembre 24?
6. Unsa orasa mahuman ang misa sa Disyembre 24?
7. Inighuman sa misa, mag-unsang mga tawo?
8. Unsa ang 'Noche Buena'?

III. Dialogue

A: Pastilan, hapit na ang alas kwatro. Hoy, Ramon ug Pilita, mata na kamo.

B: Usa pa, katulgon pa ako.

Supplementary Materials Lessons 23-25A

- A: Duol-duol na ang alas kwatro y medya. Kinahanglan tua kita sa simbahan.
- C: Lisud-lisud kining 'Misa de Gallo' da, sayo-sayohon ang pagmata ug tugnaw-tugnaw sab.
- A: Daghan pa kamo ug reklamo. Kung gusto kamong mu-simba, dali-dalia ang pag-ilis. Kung dili, biyaan ko kamo.

Vocabulary:

katulgon	sleepy
dali-dalia ang pag-ilis	(imperative) dress quickly
gipukaw	to wake up (somebody)
hapit	nearly, almost
mata	wake up, awaken
pastilan	oh my goodness!
reklamo	complaint
sayo-sayohon ang pagmata	to wake up early

Pangutana:

1. Kinsay gipukaw sa inahan?
2. Ngano man?
3. Unsay gitubag ni Ramon?
4. Unsang ilang adtoan?
5. Para unsa?
6. Unsay gireklamo nila ni Pilita ug ni Ramon sa ilang inahan

LESSON 26

Structural Content: Nominalizing Affixes:
 Vbase + (-an)
 Vbase + (-anan)
 Verb: (-an) class
 Focus: Benefactive/
 Locative
 Mood: Factual and
 Non-Factual
 Aspect: Neutral

Setting: Ramon's friend asks Nangutana ang amiga ni
 him for the time. He's Ramon kaniya sa oras. Ulahi
 late for his destination. na siya sa iyang adtoan.

I. DIALOGUE

Ramon, what time is it now?	A: Ramon, unsang orasa na?
Nine-thirty.	B: Alas nuybe y medya.
Is that so? I'm late already.	A: Mao ba? Ulahi na ako.
What for?	B: Ngano man?
I have to go somewhere.	A: Duna akoy adtoan.
I'll be back.	Mubalik ra ako.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Ramon, what time is it now?	A: Ramon, unsang orasa na?
what time	unsa(ng) oras(a)
already	[na]
Nine-thirty.	B: Alas nuybe y medya.
Is that so? I'm late already.	A: Mao ba? Ulahi na ako.
really	[mao] [ba]
late already I	ulahi [na] ako
What for?	B: Ngano man?
why [tell me]	ngano [man]
I have to go some where. I'll be back later.	A: Duna akoy adtoan.
have I	Mubalik ra ako.
place to go to.	duna ako(y)
return [just] I	adto(an)
	(mu)balik [ra] ako

LESSON 26

III. RELATED UTTERANCES

late, tardy	awahi
early	sayo
I'll be late.	Maulahi ako.
I'll be early.	Musayo ako.
Don't wait for me.	Ayaw kog hulata.

IV. VOCABULARY LIST:

andam	prepare, get ready
balos	answer, reply
bilding	building
estorya	converse, tell a story/ an anecdote
impunto	punctual, on the dot, exactly
mutsatsa	maid, servant (from the Spanish <u>muchacha</u> 'girl')
sopa	sofa, couch
	...
adtoan	destination place to go to
adtoanan	
kan-anan	dining room something to eat on, place to eat
kan-ananan	eat
katulganan	place to sleep
dulaan	toy, plaything something to play with;
dulaanan	place to play, playground
higdaan	bed, something to lie on something to lie on, place to lie down
higdaanan	on, place to lie down
langoyanan	place to swim
lingkoranan	something to sit on, chair; place to sit
pahulayanan	place to rest
palitanan	place to buy, store
puloy-anan	place to live or reside, house/home
sulatanan	place to write, e.g. desk something to write on, e.g. paper; place to write
sulatananan	write on, e.g. paper; place to write
tun-anan	something to study, lesson; place to study
tun-ananan	

V. DRILLS

A. Repetition and Expansion:

1. Nagdali si Ramon.

_____ kay ulahi na siya.
_____ sa iyang
_____ "appointment".

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ sa alas
nuybe-traynta sa buntag.
_____ uban sa
iyang maestro.
_____ sa
"administration" bilding.

2. Nakit-an niya ang iyang amigo.
_____ si Ruben.
_____ sa gawas sa
_____ bilding.
_____ nagtindog

nagsulti sa usa ka babaye.

gwapang.

3. Nihunong si Ramon.
_____ aron mangukana kay Ruben unsay orasa.
_____ ug
nitubag siya.
_____ nga
alas nuybe-traynta.

impunto na.

4. Si Ruben gustong muestorya.
_____ pero niingon si Ramon kaniyang
dili mahimo.
_____ kay ulahi na
siya.
_____ sa iyang
"appointment".

uban sa iyang maestro.

B. Comprehension:

1. Nagdali si Ramon kay ulahi na siya sa iyang "appointment" sa alas nuybe-traynta sa buntag uban sa iyang maestro sa "administration" bilding.

Q: Nganong nagdali si Ramon? A: _____

Q: Unsay orasa ang iyang "appointment"? A: _____

Q: Uban kang kina? A: _____

Q: Asa? A: _____

LESSON 26

2. Nakit-an niya ang iyang amigo si Ruben nagtindog sa gawas sa bilding ug nagsulti sa usa ka gwapang babaye.

Q: Kinsay iyang nakit-an? A: _____

Q: Nag-unsang siya? A: _____

Q: Diin? A: _____

Q: Nag-unsang pa siya? A: _____

Q: Kang kinsa? A: _____

3. Nihunong si Ramon aron mangutana kay Ruben unsay orasa ug nitubag siya nga alas nuybe-traynta impunto na.

Q: Nag-unsang si Ramon? A: _____

Q: Ngano man? A: _____

Q: Kang kinsa? A: _____

Q: Unsa ang tubag ni Ruben? A: _____

4. Si Ruben gustong muestorya pero niingon si Ramon kaniyang dili mahimo kay ulahi na siya sa iyang "appointment" uban sa iyang maestro.

Q: Unsa ang gusto ni Ruben? A: _____

Q: Unsa ang tubag ni Ramon? A: _____

Q: Ngano man? A: _____

Q: Para sa unsa? A: _____

C. Repetition:

Duna akoy adtoanan.

Duna akoy puloy-anan.

Duna kay higdaanan.

Duna kay pahulayanan.

Wala siyay katulganan.

Wala siyay tun-ananan.

Wala siyay sulatanan.

Wala kamiy palitanan sa sigarilyo.

Wala kamiy dulaanan sa eskwelahan.

Wala kamiy lingkoran sa kwarto.

D. Substitution: Movable Slot

1. Duna na akoy adtoanan karon.

_____ puloy-anan ____.

____ ka na bay higdaanan?

_____ ugma?

_____ pahulayanan?

_____ langoyanan ____?

CEBUANO FOR BEGINNERS

2. Wala siyay katulganang unya.
_____ tuan-ananan ____.
_____ sulatanan _____.
___ kamiy _____.
_____ palitanan sa sigarilyo.
_____ gahapon.
_____ dulaanan ganina.
_____ sa eskwelahan.
_____ lingkoranan _____.

E. Conversion:

1. Example: Giadtoan nako ang restawran.
Giadtoan ba nako ang restawran?
Gihigdaan nako ang higdaanan.
_____?
Gipahulayan niya ang banig sa katre.
_____?
Gilutoan nila ni Roberto ang bag-ong kusina.
_____?
Gipuy-an nimo ang dakong balay.
_____?
Gilimpyohan sa mga bata ang kwarto.
_____?
Gibaslan nato ang lalake.
_____?
Gisultian ninyo ang maestra.
_____?
Gisulatan sa mga estudyante ang ilang maestra.
_____?
2. Example: Giadtoan nako ang restawran.
Akong giadtoan ang restawran.
Gihigdaan nako ang higdaanan.
_____.
Gipahulayan niya ang banig sa katre.
_____.
Gilutoan nato ang bag-ong kusina.
_____.
Gipuy-an nimo ang dakong balay.
_____.
Gilimpyohan namo ang kwarto.
_____.
Gibaslan nato ang lalake.

LESSON 26

Gisultian nila ang gwapang maestra.

Gisulatan ninyo ang lamesa.

F. Substitution: Movable Slot:

Gipuy-an niya ang bag-ong balay.

_____ ni Rosa _____.

_____ dakong ____.

_____ nila ni Roberto _____.

_____ kusina.

Gilimpyohan _____.

_____ sa mga bata _____.

_____ mutsatsa _____.

_____ kwarto.

_____ gamayng ____.

Gisulatan sa mga estudyante ang ilang maestra.

Gisultian _____.

_____ amigo.

Gibaslan _____.

_____ lalake ____ iyang _____.

_____ babaye _____.

_____ bana.

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

nakit-an - [(na) kita] + (-an) 'was/were seen'

baslan - [balos] + (-an) 'will answer'

Nominalizing Affixes: (-an) and (-anan)

A V base in combination with the non-verbal affixes (-an) or (-anan) designates:

1) the article or instrument with which the action is performed, e.g.

dula 'play' dulaan 'plaything/toy'

tuon 'study' tun-anan 'something to study/lesson'

2) a place specifically designated for a particular action, e.g.

sayaw 'dance' sayawan 'dance hall'

simba 'worship' simbahan 'church'

tanom 'plant' tanaman 'garden'

CEBUANO FOR BEGINNERS

- 3) the place where an action occurs, e.g.
palit 'buy' palitanan 'store'
langoy 'swim' langoyanan 'place to swim'

Verb: (-an) class

Focus: Locative/Benefactive

Mood: Factual (gi- -an)

Non-Factual (-an)

Aspect: Neutral

The (-an) class as used in the drills has two functions:

1. It indicates a Locative Focus construction where the topic of the sentence is the place where the action occurs, e.g.

Giadtuan nako ang restawran.

'I went to the restaurant.'

Gihigdaan ni Pedro ang katre.

'Pedro lay down on the bed'.

Giadtoan ko si Pedro.

'I went to Pedro'.

2. It designates a Benefactive Focus construction when the recipient/beneficiary of an action is the topic, e.g.

Gisulatan sa mga estudyante ang maestra.

'The students wrote to the teacher'.

Gisultian nako ang akong amigo.

'I talked to my friend.'

Summary: Sentence Patterns:

1.	Predicate	Topic	Predicate
		Noun/Pronoun	N (Dir Obj)
	Duna	[ang/si]-phrase	-y adtoanan.
	Wala	<u>ako</u> -class	tun-anan.
		1st set	higdaanan.

2. Locative Focus

LESSON 26

Predicate	Complement	Topic
Verb	N/Pron (Actor)	Place N (Dir Obj)
Giadtoan	[ni/sa]-phrase	ang balay.
	<u>nako</u> -class	merkado.
	3rd set	simbahan.

a.

	Predicate	Topic
Pronoun + Linker	Verb	Place N (Dir Obj)
<u>ako</u> -class	giadtoan	ang balay.
2nd set + (-ng)		merkado.
		simbahan.

3. Benefactive Focus

Predicate	Complement	Topic
Verb	N/Pron (Actor)	N/Pron (Recipient)
Gisultian	[ni/sa]-phrase	ang maestra.
Gisulatan	<u>nako</u> -class	si Rosa.
	3rd set	<u>ako</u> -class
		1st set

LESSON 27

Structural Content:

Existential Form:

May

Negation:

Wala

Setting: Two PCVs are talking about their classes.

Nagsultihanay ang duha ka PCV bahin sa ilang klase.

I. DIALOGUE

How many students are there in your class?

A: Pilay eskwela sa imong klase?

Which class?

B: Unsang klaseha?

Your first-grade class.

A: Ang imong klaseng primer grado.

There are about forty, I think.

B: May mga kwarenta tingali.

My gosh! That's a lot!

A: Sus! Kadaghan man diay!

Do you also have a first-grade class?

B: May klase ka ba sab nga primer grado?

No, not now but I'll probably have one next year.

A: Wala karon, pero may naa tingali sa sunod tuig.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

How many students are there in your class?

A: Pilay eskwela sa imong klase?

how many pupil
in your class

pila(y) eskwela
[sa] imo(ng) klase

Which class?

B: Unsang klaseha?

what class

unsa(ng) klase(ha)

Your first-grade class.

A: Ang imong klaseng primer grado.

your class
first grade

[ang] imo(ng) klase(ng)
primer grado

There are about forty, I think.

B: May mga kwarenta tingali.

there are
approximately forty
I think

may
[mga] kwarenta
tingali

My gosh! That's a lot!

A: Sus! Kadaghan man diay!

LESSON 27

how many [you don't say!]	(ka)daghan [man] [diay]
Do you also have a first-grade class?	B: May klase ka ba sab nga primer grado?
have class you also that's first grade	may klase ka [ba] [sab] [nga] primer grado
No, not now but I'll probably have one next year.	A: Wala karon, pero may naa tingali sa sunod tuig.
not now but have maybe in following year	wala karon may naa tingali [sa] sunod tuig

III. VOCABULARY LIST

balkon	balcony, porch
kama	bed, bed mattress
mayor	mayor (of a town or city)
primer/primero	first
tenyente del baryo	barrio lieutenant

IV. DRILLS

A. Repetition:

- May adtoanan ako.
- May puloy-anan ako.
- May higdaanan ka.
- May pahulayanan ka.
- May katulganan siya.
- May tun-ananan siya. (tun-anan)
- May sulatananan kami. (sulatanan)
- May palitanan kami sa sigarilyo.
- May dulaanan kita sa eskwelahan.
- May lingkoranan kita sa kwarto.

B. Substitution: Movable Slot

- May pahulayanan na ako karon.
- ___ higdaan _____ .
- ___ puloy-anan _____ .
- _____ kami _____ .
- _____ ugma.
- ___ tun-ananan _____ .
- _____ karong hapon.
- _____ sila _____ .
- ___ katulganan _____ .

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ unyang gabii.

C. Expansion:

1. May pahulayanan.

_____ ako.

_____ karon.

_____ dayon.

_____ sa baryo.

_____ sa Bunakan.

2. May tun-anan.

_____ kami.

_____ ugma.

_____ sa alas nuybe.

_____ sa gabii.

_____ sa atong
eskwelahan.

D. Repetition and Conversion:

Affirmative:

Negative:

1. May puloy-anan ako.	Wala akoy puloy-anan.
May higdaanan ka.	Wala kay higdaanan.
May pahulayanan
siya.	Wala siyay pahulayanan.
May katulganan sila.	Wala silay katulganan.
May tun-anan kamo.	Wala kamoy tun-anan.
May sulatanan kami.	Wala kamiy sulatanan.
May dulaanan kita.	Wala kitay dulaanan.
May asawa si Pedro.	Wala si Pedroy asawa.
	Walay asawa si Pedro.
May bana si Maria.	Wala si Mariay bana.
	Walay bana si Maria.
May kwarta ang
PCT.	Wala ang PCTy kwarta.
	Walay kwarta ang PCT.
May kwarto ang
maestro.	Wala ang maestroy kwarto.
	Walay kwarto ang maestro.
May awto ang
"Country Director".	Wala ang "Country Director" ug
awto.
	Walay awto ang "Country
Director".

LESSON 27

May libro ang doktor.	Wala ang doktor ug libro.
May kabaw ang magbabaul.	Walay libro ang doktor. Wala ang magbabaul ug kabaw.
May dyip si Miguel.	Walay kabaw ang magbabaul. Wala si Miguel ug dyip. Walay dyip si Miguel.
2. May puloy-anan ba ako?	Wala ba akoy puloy-anan?
May higdaanan ka ba?	Wala ka bay higdaanan?
May pahulayanan ba siya?	Wala ba siyay pahulayanan?
May katulganan ba sila?	Wala ba silay katulganan?
May tun-anan ba kamo?	Wala ba kamoy tun-anan?
May sulatanan ba kami?	Wala ba kamiy sulatanan?
May dulaanan ba kita?	Wala ba kitay dulaanan?
May asawa ba si Pedro?	Wala ba si Pedroy asawa?
May bana ba si Maria?	Wala bay asawa si Pedro? Wala ba si Mariay bana?
May kwarta ba ang PCT?	Wala bay bana si Maria? Wala ba ang PCTy kwarta?
May kwarto ba ang maestro?	Wala bay kwarta ang PCT? Wala ba ang maestroy kwarto?
May awto ba ang "Country Director"?	Wala bay kwarto ang maestro? Wala ba ang "Country Director" ug awto? Wala bay awto ang "Country Director"?
May libro ba ang doktor?	Wala ba ang doktor ug libro?
May kabaw ba ang magbabaul?	Wala bay libro ang doktor? Wala ba ang magbabaul ug kabaw?

CEBUANO FOR BEGINNERS

May dyip ba si Miguel? Wala bay kabaw ang magbabaul?
Wala ba si Miguel ug dyip?

Wala bay dyip si Miguel?

E. Question and Answer:

1. Affirmative Questions and Responses to them:

May puloy-anan ba ako? Oo, may puloy-anan ka.

Wala, wala kay puloy-anan.

May higdaanan ka ba? Oo, may higdaanan ako.

Wala, wala koy higdaanan.

May pahulayanan ba siya? Oo, may pahulayanan siya.

Wala, wala siyay pahulayanan.

May katulganan ba sila? Oo, may katulganan sila.

Wala, wala silay katulganan.

May tun-anan ba kamo? Oo, may tun-anan kami.

Wala, wala kamiy tun-anan.

May sulatanan ba kami? Oo, may sultan kamo.

Wala, wala kamoy sulatanan.

May dulaanan ba kita? Oo, may dulaanan kita.

Wala, wala kitay dulaanan.

May asawa ba si Pedro? Oo, may asawa siya.

Wala, wala siyay asawa./Wala, walay asawa si Pedro.

May bana ba si Maria? Oo, may bana siya.

Wala, wala siyay bana./Wala, walaybana si Maria.

May kwarta ba ang PCT? Oo, may kwarta siya.

Wala, wala siyay kwarta./Wala, walay kwarta ang PCT.

May kwarto ba ang maestro? Oo, may kwarto siya.

LESSON 27

May awto ba ang “Country Director”	Wala, wala siyay kwarto./ Wala, walay kwarto ang maestro. Oo, may awto siya.
May libro ba ang doktor?	Wala, wala siyay awto./Wala, walay awto ang “Country Director”. Oo, may libro siya.
May kabaw ba ang magbabaul?	Wala, wala siyay libro./Wala, walay libro ang doktor. Oo, may kabaw siya.
May dyip ba si Miguel?	Wala, wala siyay kabaw./Wala, walay kabaw ang magbabaul. Oo, may dyip siya.
	Wala, wala siyay dyip./Wala, walay dyip si Miguel.

2. Negative Questions and Responses to them:

Wala ba akoy puloy-anan?	Oo, wala kay puloy-anan. Oo, may puloy-anan ka.
Wala ka bay higdaanan?	Oo, wala koy higdaanan. Oo, may higdaanan ako.
Wala ba siyay pahulayanan?	Oo, wala siyay pahulayanan. Oo, may pahulayanan siya.
Wala ba silay katulganan?	Oo, wala silay katulganan. Oo, may katulganan sila.
Wala ba kamoy tun-anan?	Oo, wala kamiy tun-anan. Oo, may tun-anan kami.
Wala ba kamiy sulatanan?	Oo, wala kamiy sulatanan. Oo, may sultan kamo.
Wala ba kitay dulaanan?	Oo, wala kitay dulaanan. Oo, may dulaanan kita.
Wala bay asawa si Pedro?	Oo, wala siyay asawa./Oo, walay asawa si Pedro.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Wala bay bana si Maria?	Oo, may asawa siya. Oo, wala siyay bana./Oo, walay bana si Maria. Oo, may bana siya.
Wala bay kwarta ang PCT?	Oo, wala siyay kwarta./Oo, walay kwarta ang PCT. Oo, may kwarta siya.
Wala bay kwarto ang maestro?	Oo, wala siyay kwarto./Oo, walay kwarto ang maestro. Oo, may kwarto siya.
Wala bay awto ang "Country Director"?	Oo, wala siyay awto./Oo, walay awto ang "Country Director". Oo, may awto siya.
Wala bay libro ang doktor?	Oo, wala siyay libro./Oo, walay libro ang doktor. Oo, may libro siya.
Wala bay kabaw ang magbabaul?	Oo, wala siyay kabaw./Oo, walay kabaw ang magbabaul. Oo, may kabaw siya.
Wala bay dyip si Miguel?	Oo, wala siyay dyip./Oo, walay dyip si Miguel. Oo, may dyip si Miguel.

F. Expansion:

1. May adtoanan ako.
_____ sa syudad.
_____ karong gabii.
_____ uban ni
_____ Juan.
2. May puloy-anan ako.
___ dakong _____.
_____ sa baryo.
_____ daplin sa dagat.
_____ kada ting-init.
3. May pahulayanan ka.
_____ sa balay.
_____ nako.
_____ kanunay.
_____ kung nia ka.
4. May palitanan kami.
_____ sa sigarilyo.

LESSON 27

_____ sa hotel.
_____ nga tua sa lungsod.

5. May lingkoranan ang mga bata.

_____ sa eskwelahan.
_____ ilang _____ .
_____ dakong _____ .

G. Conversion and Substitution:

Giadtoan nako ang syudad kagabii.
Adtoan _____ karong gabii.
Gipuy-an nako ang hotel sa niaging semana.
Puy-an _____ karong Domingo.
Gipahulayan nimo ang balay nako sa niaging bulan.
Pahulayan _____ sunod adlaw.
Gipalitan nato ug pagkaon ang restawran gahapon.
Palitan _____ sa hapon.
Gilinkoran nila ang dakong siya gabii.
Lingkoran _____ karon.
Gihigdaan nila ni Ana ang higdaanan.
Higdaan _____ .
Gikatulgan sa gamayng bata ang iyang kama.
Katulgan _____ .
Gidulaan ni Rosa ang monyeka sa dulaanan.
Dulaan _____ .
Gitun-an ni Ben ang mga leksyon sa tun-ananan.
Tun-an _____ .
Gisulatan sa maestra ang iyang estudyante sa Amerika.
Sulatan _____ .

H. Expansion and Question & Answer:

1. May linkoranan ako.

Q: May unsa ka? A: May linkoranan ako.

Q: Hain? A: Nganhi.

Q: Hain nganhi? A: Opisina.

Q: Unsang opisina? A: Sa mga maestra.

May linkoranan ako nganhi sa opisina sa mga maestra.

2. May dulaanan ang bata.

Q: May unsa siya? A: May dulaanan siya.

Q: Nga unsa? A: Monyeka.

Q: Unsang monyekaha? A: Musulti.

Q: Diin gikan? A: Gikan ngadto sa Amerika.

CEBUANO FOR BEGINNERS

May dulaanan ang batang monyekang musulti gikan ngadto sa Amerika.

3. May palitanan kami.

Q: May unsa kamo? A: May palitanan kami.

Q: Ug unsa? A: Sigarilyo.

Q: Unsang sigarilyoha? A: Salem.

Q: Asa? A: Nganha.

Q: Asa nganha? A: Sa eskina.

May palitanan kamig sigarilyong Salem nganha sa eskina.

4. Nia nganhi ang pahulayanan.

Q: Hain ang pahulayanan? A: Nia nganhi.

Q: Ni kinsa? A: Sa mayor.

Q: Sa unsa? A: Sa Danao.

Nia nganhi ang pahulayanan sa mayor sa Danao.

5. Naa nganha ang higdaanan.

Q: Asa ang higdaanan? A: Naa nganha.

Q: Asa nganha? A: Sa balkon.

Q: Kinsang higdaanan? A: Maria.

Q: Kinsang Mariaha? A: Binatonan nila.

Naa nganha sa balkon ang higdaanan ni Maria nga binatonan nila.

6. Tua ngadto ang puloy-anan.

Q: Diin ang puloy-anan? A: Tua ngadto.

Q: Niadtong kinsa? A: Tenyente del baryo.

Q: Sa unsa? A: Sa Bunakan.

Q: Nga naunsa? A: Namatay.

Q: Unsang namatyan? A: Kaguol.

Tua ngadto ang puloy-anan niadtong tenyente del baryo sa Bunakan nga namatay sa kaguol.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

Existential Form: May

May is synonymous with aduna, meaning 'there is/exists' or 'one has/possesses'.

Whenever may is used, instead of aduna, with pronouns or nouns the latter never interrupts the may-phrase. In other words, may is always followed by the existent.

LESSON 27

Compare the following sentences:

May sundang siya.

May libro si Pedro.

but not:

May siya sundang.

May si Pedro libro.

The aduna-phrase may be interrupted by the pronoun/noun, as in:

Aduna siyay sundang.

Aduna si Pedro libro.

In interrogative constructions, the same rule applies:

May sundang ba siya?

May libro ba si Pedro?

The existential form may can never occur as a complete construction by itself, unlike aduna. Compare the following sentences:

Aduna ba siyay libro?

May libro ba siya?

Aduna./ Oo, aduna.

Aduna./Oo, aduna.

but not:

May./ Oo, may.

Another distinction between may and aduna is the constituent construction: may naa, as in

Wala karon, pero may naa sa sunod tuig.

May and naa are both used here as existential forms. The nia-class combines with the may-form as the second member of the constituent construction, used for emphasis. It does not co-occur with aduna.

nganhi-Nia nganhi ang pahulayanan.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Nganhi in the constituent construction nia nganhi substitutes for the dinhi-class which functions without time meaning. This constituent construction is used for emphasis.

nia dinhi	=	nia nganhi
naa dinha	=	naa nganha
tua didto	=	tua ngadto

Summary: Sentence Patterns

1.	Predicate	Topic	Complement
	N (Dir Obj)	Noun/Pronoun	(Place/Time/Obj)
May	adtoanan	[ang/si]-phrase	sa syudad.
	palitanan		ug sigarilyo.
	higdaanan	<u>ako</u> -class	ugma.
		1st set	

2. Negation:

	Predicate	Topic	Complement
	N (Dir Obj)	Noun/Pronoun	(Place/Time
Wala	-y bana	[ang/si]-phrase	karon.
	sapatos		sa kwarto.
	libro	<u>ako</u> -class	
		1st set	

a.	Topic	Predicate	Complement
	Noun/Pronoun	N (Dir Obj)	(Place/Time/Obj)

LESSON 27

	Wala	[ang/si]-phrase	-y dulaanan	sa eskwelahan.
		<u>ako</u> -class	adtoanan	sa syudad.
		1st set	bana	karon.
<hr/>				
3.		Predicate		Topic
		N (Dir Obj)	Int. Mkr	Noun/Pronoun
	May	adtoanan	ba	[ang/si]-phrase?
		asawa		<u>ako</u> -class
		palitanan		1st set
<hr/>				
4.	Predicate		Topic	Predicate
		Int. Mkr.	Noun/Pronoun	N (Dir Obj)
	Wala	ba	[ang/si]-phrase	-y libro?
			<u>ako</u> -class	bana?
			1st set	dulaan?
<hr/>				
a.	Predicate		Predicate	Topic
		Int. Mkr.	N(Dir Obj)	Noun/Pronoun
	Wala	ba	-y libro	[ang/si]-phrase?
			bana	<u>ako</u> -class
			dulaan	1st set
<hr/>				

5. Responses:

CEBUANO FOR BEGINNERS

a.	Affirmative	Oo	Pattern 1
b.	Negative	Wala	Pattern 2 or 2a

LESSON 28

Structural Content: Demonstrative Pronouns: anhi-class
Compound Demonstratives: nia dinhi
anhi dinhi
Question Words: asa, hain, diin
Dili and Wala in Verbal Construction
expressing Time Meaning

Setting: Ana and her neighbor are chatting. Nagkulokabildo si Ana ug ang iyang silingan.

I. DIALOGUE

Ana, where are you going now? A: Ana, asa ka muadto karon?
To the market. B: Adto sa merkado.
Why not stay for a while? A: Anhi lang una kita.
Okay, let's stay in the house. B: Sige, anhi lang kita sa balay.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Ana, where are you going now? A: Ana, asa ka muadto karon?
where you asa ka
go now (mu) adto karon
To the market. B: Adto sa merkado.
over there to market adto [sa] merkado
Why not say for a while? A: Anhi lang una kita.
here [just] anhi [lang]
first we una kita
Okay, let's stay in the house. B: Sige, anhi lang kita sa balay.
okay sige
here [just] we anhi [lang] kita
in house [sa] balay

III. RELATED UTTERANCES

Where are you going? Asa ka man?/
Asa ka paingon?/

CEBUANO FOR BEGINNERS

Let's stay here.

Asa ka padulong?

Ari una ta./

Dinhi usa ta.

IV. VOCABULARY LIST

butong	fresh young coconut, enjoyed for its tender meat and clear sweet water
mamutong	eat <u>butong</u>
kasilyas	toilet
komiks	comic book, cartoon strip
daronhan	area to be plowed; plowed field
hawan/ hawanan	yard, open space
isda	fish, go fishing
magasin	magazine
pyesa	music piece
rayna	queen
relo	clock, watch, time piece
sensya	science
silong	ground floor, downstairs, the ground space underneath a raised house
taas	upstairs
una	first, before, ahead

V. DRILLS

A. Repetition:

Asa si Jose?	Asa ang estudyante?
Asa si Ana?	Asa ang maestra?
Asa si Pedro?	Asa ang prinsipal?
Asa si Logrito?	Asa ang direktor?
Asa si Juan?	Asa ang nars?

B. Repetition and Question & Answer:

- 1a. Hain ang bata? Dia diri sa balay.
Hain ang papel? Nia dinhi sa kwaderno.
Hain ang relo? Naa dinha sa bongbong.
Hain ang lungsod? Tua didto sa Kaunakakai.
Hain ang siya? Dia diri sa lamesa.
- b. Hain ka? Nia dinhi sa sala.
Hain ka? Dia diri sa banyo.
Hain siya? Naa dinha sa kusina.
Hain siya? Nia dinhi sa opisina.
Hain sila? Tua didto sa balay.

LESSON 28

Hain sila?	Naa dinha sa kapiteriya.
Hain kamo?	Nia dinhi sa kwarto.
Hain kamo?	Dia diri sa dormitoryo.
Hain kita?	Nia dinhi sa silong.
Hain kita?	Dia diri sa eskwelahan.
c.	
Hain si Lito?	Tua didto sa banyo.
Hain si Lagrimas?	Nia dinhi sa balkon.
Hain si Marta?	Naa dinha sa tanaman.
2a.	
Asa siya paingon?	Adto sa opisina.
Asa siya padulong?	Adto sa kasilyas.
Asa siya paingon?	Adto sa klinika.
Asa ka padulong?	Adto sa kapiteriya.
Asa ka padulong?	Adto sa lungsod.
b.	
Asa si Romero paingon?	Adto siya sa libreriya.
Asa si Simon paingon?	Adto siya sa sinehan.
Asa si Carlos paingon?	Adto siya sa dormitoryo.
Asa si Carmen paingon?	Adto siya sa syudad.
Asa si Rosita paingon?	Adto siya sa baryo.
3a.	
Asa siya?	Anhi dinhi sa silong.
Asa sila?	Anha dinha sa taas.
Asa kita?	Adto didto sa sala.
Asa kamo?	Anha dinha sa baryo.
Asa kami?	Anhi dinhi sa kasilyas.
Asa ka?	Adto didto sa klinika.
b.	
Asa si Terry?	Anhi dinhi sa opisina.
Asa si Vida?	Anha dinha sa hagdan.
Asa si Cecilia?	Adto didto sa sine.
c.	
Asa ang maestro?	Anhi dinhi sa kwarto.
Asa ang prinsipal?	Anha dinha sa hawanan.
Asa ang eskwela?	Adto didto sa dalan.
4.	
Asa ka paingon?	Muadto ako sa merkado aron magpalit ug isda.

LESSON 28

isda	Mukaon ako ug kan-on ug isda.
kusina	Mukaon ako ug kan-on ug isda sa kusina.
ugma.	Mukaon ako ug kan-on ug isda sa kusina ugma.
Mag-unsa ka?	Mukaon ako.
Unsa?	Kan-on.
Unsa pa?	Ug isda.
Asa?	Sa kusina.
Kanus-a?	Ugma.
2. Magbasa siya.
libro	Magbasa siya ug libro.
magasin	Magbasa siya ug libro ug magasin.
libreriya	Magbasa siya ug libro ug magasin sa libreriya.
sunod adlaw	Magbasa siya ug libro ug magasin sa libreriya sunod adlaw.
Mag-unsa siya?	Magbasa siya.
Unsa?	Libro.
Unsa pa?	Ug magasin.
Asa?	Sa libreriya.
Kanus-a?	Sunod adlaw.
3. Magpalit kami.
itlog	Magpalit kami ug itlog.
isda	Magpalit kami ug itlog ug isda.
merkado	Magpalit kami ug itlog ug isda sa merkado.
ugma sa buntag	Magpalit kami ug itlog ug isda sa merkado ugma sa buntag.
Mag-unsa kamo?	Magpalit kami.
Unsa?	Itlog.
Unsa pa?	Ug isda.
Asa?	Sa merkado.
Kanus-a?	Ugma sa buntag.
4. Magtanom sila.
mais	Magtanom sila ug mais.
humay	Magtanom sila ug mais ug humay.
uma	Magtanom sila ug mais ug humay sa uma.

CEBUANO FOR BEGINNERS

sunod bulan	Magtanom sila ug mais ug humay sa uma sunod bulan.
Mag-unsa sila?	Magtanom sila.
Unsa?	Mais.
Unsa pa?	Ug humay.
Asa?	Sa uma.
Kanus-a?	Sunod bulan.
5. Magsulat kamo.
sulat	Magsulat kamo ug surat.
estorya	Magsulat kamo ug surat ug estorya.
kwarto	Magsulat kamo ug surat ug estorya sa kwarto.
sunod semana	Magsulat kamo ug surat ug estorya sa kwarto sunod semana.
Mag-unsa kami?	Magsulat kamo.
Unsa?	Surat.
Unsa pa?	Ug estorya.
Asa?	Sa kwarto.
Kanus-a?	Sunod semana.
6. Niinom kami.
serbesa	Niinom kami ug serbesa.
coca-cola	Niinom kami ug serbesa ug coca-cola.
balay	Niinom kami ug serbesa ug coca-cola sa balay.
niaging Sabado	Niinom kami ug serbesa ug coca-cola sa balay sa niaging Sabado.
Nag-unsa kamo?	Niinom kami.
Unsa?	Serbesa.
Unsa pa?	Ug coca-cola.
<u>Diin?</u>	Sa balay.
Kanus-a?	Sa niaging Sabado.
7. Nagluto kita.
karne	Nagluto kita ug karne.
manok	Nagluto kita ug karne ug manok.
kusina	Nagluto kita ug karne ug manok sa kusina.
gabii	Nagluto kita ug karne ug manok sa kusina gabii.
Nag-unsa kita?	Nagluto kita.
Unsa?	Karne.
Unsa pa?	Ug manok.

LESSON 28

Diin? Sa kusina.
Kanus-a? Gabii.

8. Nagsayaw kamo.
‘Tinikling’ Nagsayaw kamo sa ‘Tinikling’.
‘Itik-Itik’ Nagsayaw kamo sa ‘Tinikling’ ug
‘Itik-Itik’.
“auditorium” Nagsayaw kamo sa ‘Tinikling’ ug
‘Itik-Itik’ sa “auditorium”.
gahapon Nagsayaw kamo sa ‘Tinikling’ ug
‘Itik-Itik’ sa “auditorium” gahapon.
Nag-unsa kami? Nagsayaw kamo.
Unsa? ‘Tinikling’.
Unsa pa? Ug ‘Itik-Itik’.
Diin? Sa “auditorium”.
Kanus-a? Gahapon.

9. Nikaon siya.
saging Nikaon siya ug saging.
mangga Nikaon siya ug saging ug mangga.
sala Nikaon siya ug saging ug mangga sa
sala.
ganina Nikaon siya ug saging ug mangga sa
sala ganina.
Nag-unsa siya? Nikaon siya.
Unsa? Saging.
Unsa pa? Mangga.
Diin? Sa sala.
Kanus-a? Ganina.

D. Expansion and Conversion:

1. Gikaon nako ang kan-on.

_____ ug isda.
_____ sa kusina.
_____ gahapon.
_____ sa paniudto.

Kan-on nako ang kan-on.

_____ ug isda.
_____ sa kusina.
_____ ugma.
_____ sa paniudto.

2. Gibasa niya ang libro.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ ug magasin.
_____ sa libreriya.
_____ sa niaging adlaw.
_____ aron
magtuon.

Basahon niya ang libro.
_____ ug magasin.
_____ sa libreriya.
_____ sunod semana.
_____ aron
magtuon.

3. Gipalit namo ang itlog.

_____ ug isda.
_____ sa merkado.
_____ gahapon.
_____ sa buntag.

Paliton namo ang itlog.

_____ ug isda.
_____ sa merkado.
_____ ugma.
_____ sa buntag.

4. Gitanom nila ang mais.

_____ ug humay.
_____ sa uma.
_____ sa niaging ting-tanom.

Itanom nila ang mais.

_____ ug humay.
_____ sa uma.
_____ karong ting-tanom.

5. Gisulat namo.

_____ ang sulat.
_____ ug estorya.
_____ sa kwarto.
_____ sa niaging semana.

Sulaton namo.

_____ ang sulat.
_____ ug estorya.

LESSON 28

_____ sa kwarto.
_____ sa sunod semana.

6. Giluto nato.
_____ ang karne.
_____ ug manok.
_____ sa kusina.
_____ ganina sa alas kwatro.

Lutoon nato.
_____ ang karne.
_____ ug manok.
_____ sa kusina.
_____ karong alas kwatro.

7. Gisayaw namo ang 'Tinikling'.
_____ ug 'Itik-Itik'.
_____ sa "auditorium".
_____ ganina.
Sayawon namo ang 'Tinikling'.
_____ ug 'Itik-Itik'.
_____ sa "auditorium".
_____ unya.

8. Giinom ninyo ang coke.
_____ ug serbesa.
_____ sa balay.
_____ nako.
_____ gabii sa alas otso.

Imnon ninyo ang coke.
_____ ug serbesa.
_____ sa balay.
_____ nako.
_____ unya sa alas otso.

E. Substitution: Movable Slot

1. Muadto ako sa simbahan sa mga Redemptorista.
_____ siya _____ .
_____ eskwelahan _____ .
_____ baryo Oboob.
Mubisita _____ .

Magbasa kita ug libro sa libreriya.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ ako _____ .
_____ sulat _____ .
Magsulat _____ .
_____ siya _____ .
_____ balay.

2. Nagtanom sila ug bulak sa tanaman.

_____ kami _____ .
_____ mais _____ .
_____ uma.
_____ ako _____ .

Niinom kita ug serbesa sa restawran.

_____ kita _____ .
_____ tubig _____ .
_____ balay .

3. Basahon nato ang libro sa libreriya.

_____ nako _____ .
_____ sulat _____ .
Sulaton _____ .
_____ nila _____ .
_____ balak _____ .
_____ niya _____ balkon.

Imnon nato ang serbesa sa restawran.

_____ tuba _____ .
_____ ninyo _____ .
_____ tubig _____ .
_____ nila _____ .
_____ sapa.

4. Giadtoan nako ang simbahan sa mga Redemptorista.

_____ niya _____ .
_____ eskwelahan _____ .
_____ baryo Oboob.
Gibisitahan _____ .

Gitamnan nila ug bulak ang tanaman.

_____ namo _____ .
_____ mais _____ .
_____ darohan.
_____ nako _____ .

LESSON 28

F. Repetition and Conversion:

1. <u>Factual/Positive</u>	<u>Afactual/Negative</u>
Gisulat nila ang nobela.	Wala nila sulata ang nobela.
Gikaon nako ang pansit.	Wala nako kan-a ang pansit.
Gibasa ni Tonio ug ni Juanita ang komiks.	Wala basaha ni Tonio ug Juanita ang komiks.
Giinom ninyo ang bino.	Wala ninyo imna ang bino.
Gikanta nimo ang 'Si Pilimon'.	Wala nimo kantaha ang 'Si Pilimon'.
Gipalit niya ang sinina.	Wala niya palita ang sinina.
Giluto ni Inday ang bola-bola.	Wala lutoa ni Inday ang bola-bola.
Gitudlo sa maestra ang Cebuano.	Wala itudlo sa maestra ang Cebuano.
Giadto sa kusinera ang merkado.	Wala adtoa sa kusinera ang merkado.
Gilangoy nato ang "swimming pool".	Wala nato langoya ang "swimming pool".
2. <u>Non-Factual/Positive</u>	<u>Afactual/Negative</u>
Tahion sa mananahi ang terno.	Dili tahion sa mananahi ang terno.
Tanawon nako ang sine.	Dili nako tanawon ang sine.
Tokaron ni Aida ang pyesa.	Dili tokaron ni Aida ang pyesa.
Buhaton sa karpintero ang balay.	Dili niya buhaton ang balay.
Kantahon niya ang 'Mga Bulan'.	Dili niya kantahon ang 'Mga Bulan'.
Lutoon ni Donald ang pinakbet.	Dili lutoon ni Donald ang pinakbet.
Paliton nako ug nimo ang panapton.	Dili nato paliton ang panapton.
Itanom sa magdadaro ang humay.	Dili itanom sa magdadaro ang humay.
Lakawon sa bana ug asawa ang syudad.	Dili nila lakawon ang syudad.
Langyon ni Undo ug nimo ang Talisay.	Dili ninyo langyon ang Talisay.

G. Question and Answer:

1. Hain siya magbasa?	Nia nganhi.
Sa unsa?	Iyang leksyon.
Para sa unsa?	Iyang klaseng Ininglis.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Nia nganhi siya magbasa sa iyang leksyon para sa iyang klaseng Ininglis.

2. Hain sila magtuon? Naa nganha.
Sa unsa? Problema.
Sa unsang klaseha? Matematika.
Naa nganha sila magtuon sa problema sa matematika.
3. Hain kamo mangaon? Tua ngadto.
Ug unsa? Pansit.
Ni kinsa? Georgy.
Tua ngadto kami mangaon ug pansit ni Georgy.
4. Hain kita manginom? Nia nganhi.
Ug unsa? Tuba.
Diin gikan? Bantayan.
Nia nganhi kita manginom ug tuba gikan sa Bantayan.
5. Hain kami magluto? Naa nganha.
Ug unsa? Adobo.
Para kang kinsa? Fina.
Naa nganha kamo magluto ug adobo para ni Fina.
6. Hain ka magpalit? Tua ngadto.
Ug unsa? Panapton.
Kinsang tindahana? Tindahan sa Insik.
Tua ngadto ako magpalit ug panapton sa tindahan sa Insik.
7. Asa si Perla magsulat? Anhi nganhi.
Ug unsa? "Homework".
Sa unsa? Sensya.
Anhi nganhi si Perla magsulat ug "homework" sa sensya.
8. Asa si Anita magtahi? Anha nganha.
Ug unsa? Sinina.
Ni kinsa? Rayna.
Anha nganha si Anita magtahi ug sinina sa rayna.
9. Asa si May mamisita? Adto ngadto.
Kinsang balaya? Balay ni Fe.
Anus-a? Karong gabii.
Adto ngadto si May mamisita sa balay ni Fe karong gabii.
10. Asa ang PCV manlaba? Anhi nganhi.

LESSON 28

Sa unsa? Banyo.
Ni kinsa? Ambrosio.
Anhi nganhi ang PCV manlaba sa banyo ni Ambrosio.

11. Asa ang tawo mangisda? Anha nganha.
Anus-a? Ugma sa buntag.
Uban ni kinsa? Uban ni Turging.
Anha nganha ang tawo mangisda ugma sa buntag uban ni Turging.

12. Asa ang magdadaro mamutong? Adto ngadto.
Anus-a? Karong hapon.
Uban ni kinsa? Uban ni Osper.
Adto ngadto ang magdadaro mamutong karong hapon uban ni Osper.

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

Talisay - a resort in Cebu famous for its fresh and salt water pools.

Tinikling - a Filipino folk dance wherein a couple step in and out of fast clapping bamboo poles in imitation of the long-legged bird tikling.

Itik-Itik - a Filipino folk dance wherein a row of dancers imitate the waddling motion of the duck itik.

bola-bola- meatballs

Demonstrative Pronouns: anhi-class

ari - 'here' (nearest to speaker)

anhi - 'here' (near to both speaker and hearer)

anha - 'there'(near to hearer)

adto - 'over' (far from both speaker and hearer; also used there' for referents out of sight from both principals)

The demonstrative pronouns that belong to the anhi-class answer the question asa 'where', implying that the destination expressed by anhi has not yet been reached. Therefore, the verbs used are in their non-factual mood.

In Compound Demonstrative Constructions, as in

dia diri	ari diri	dia ngari
nia dinhi	anhi dinhi	nia nganhi
naa dinha	anha dinha	naa nganha
tua didto	adto didto	tua ngadto

CEBUANO FOR BEGINNERS

the first part of the compound construction determines the time meaning, and the second part co-occur for emphatic purposes.

Locational Demonstratives:

Time Meaning	Question Word	Demonstrative-class
		Nia
Right now	Hain?	Nia dinhi Nia nganhi
Factual	Diin?	Dinhi Stationary: Anhi
Non-Factual	Asa?	Anhi dinhi Anhi nganhi Directional: Nganhi

Negative Particles: *Dili* and *Wala*

1. Dili is used to negate nouns, pronouns and adjectives, e.g.

Dili libro ang gihangyo ko.

Dili siya ang gitawag nimo.

Dili gwapa si Maria.

In verbal constructions, dili negates verbs when the action is non-factual (future, habitual or possible), e.g.

Dili tahion sa mananahi ang terno.

Dili itanom sa magdadaro ang humay.

Dili siya mukaon ug ginamos kada adlaw.

2. Wala negates the existential forms aduna and may (cf. Lessons 11, 27).

LESSON 28

In verbal constructions, wala negates factual action (past), and action associated with continuing time (progressive), as in 'is/was doing ...' Compare the following sentences:

Wala siya muadto.	'She <u>did</u> not go.'
Dili siya muadto.	'She <u>will</u> not go.'
Wala siya magsulat.	'She is/was not writing.'
Dili siya magsulat.	'She will not be writing.'

The Afactual form of verbs in non-Actor Focus construction co-occurs with wala, e.g.

Wala niya palita ang sinina.

Wala lutoa ni Inday ang bola-bola.

Wala itudlo sa maestra ang leksyon.

LESSON 29

Structural Content: Question Word: Kang kinsa
Personal Pronouns: 4th set,
kanako-class
Oblique Case Markers:
para kang
para sa

Setting: Carding's friend sees Nakit-an si Carding sa iyang
him buying a present amigo. Namalit siya ug regalo
for Rosa. para kang Rosa.

I. DIALOGUE

Carding, what are you doing?	A: Carding, nag-unsa ka?
I'm buying some cloth.	B: Nagpalit ako ug panapton.
For whom?	A: Para kang kinsa?
For Rosa. Today's her birthday.	B: Para kang Rosa. Adlaw niya karon.
That's right. I already have my gift. Since I'm leaving, could you please give her my gift?	A: Bitaw. Nia na ang akong regalo. Kay mularga man ako, palihog ihatag na lang ako sa akong regalo kaniya, ha?
Certainly. Anything else? Is that all?	B: Segurado. Wala nay lain? Kana ra?
That's all. Please wish her 'Happy Birthday' for me.	A: Wala na. Palihog, igna siyang 'Malipayong adlaw' gikan kanako.
Of course.	B: Natural.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Carding, what are you doing?	A: Carding, nag-unsa ka?
what you	(nag-) unsa ka
I'm buying some cloth.	B: Nagpalit ako ug panapton.
buying I	(nag) palit ako
clothing material	[ug] panapton
For whom?	A: Para kang kinsa?
for	para [kang]
who	kinsa

LESSON 29

<p>For Rosa. Today's her birthday.
 for
 Rosa
 birthday her
 today</p> <p>That's right. I already have my gift. Since I'm leaving, could you please give her my gift?
 that's right
 because leave [you know] I
 please give [just] I</p> <p>my gift
 to her</p> <p>Certainly. Anything else? Is that all?
 certainly
 nothing [already]
 other
 that only</p> <p>That's all. Please wish her 'Happy Birthday' for me.
 nothing [already]
 tell her
 happy birthday
 from me</p> <p>Of course.
 naturally</p> | <p>B: Para kang Rosa. Adlaw niya karon.
 para [kang]
 Rosa
 adlaw niya
 karon</p> <p>A: Bitaw. Nia na ang akong regalo. Kay mularga man ako, palihog ihatag na lang ako sa akong regalo kaniya, ha?
 [bitaw]
 kay (mu) larga [man] ako

 palihog (i)hatag [na] [lang] ako
 [sa] ako (ng) regalo
 kaniya</p> <p>B: Segurado. Wala nay lain? Kana ra?
 segurado
 wala [na(y)] lain

 kana [ra]</p> <p>A: Wala na. Palihog, igna siyang 'Malipayong adlaw' gikan kanako.
 wala [na]
 igna siya (ng)
 malipayong adlaw
 gikan kanako</p> <p>B: Natural.
 natural</p> |
|---|--|

III. VOCABULARY LIST

<p>anyo (s) katoliko dala ig-agaw larga magdudula Malipayong A law natural! palihog paryente</p>	<p>year (s) Roman Catholic carry, bring, take cousin depart, leave player Happy Birthday naturally, certainly, of course please relative</p>
---	---

CEBUANO FOR BEGINNERS

Pilipino/a

Filipino male/female

IV. DRILLS

A. Comprehension:

1. Gipalit ang panapton ni Carding para kang Rosa gikan sa bag-o ug dakong tindahan atubangan sa daang simbahang katoliko.
2. Karon ang ika-18ng adlaw ni Rosa. Ig-agaw siya ni Carding. Anak siya sa kamanghurang igsoong babaye sa inahan ni Carding.
3. Tagaan si Rosa ug party sa iyang ginikanan sa ilang balay sa syudad. Giimbitar niya ang iyang mga klasmet ug mga paryente.
4. Gihangyo ni Roberto, ang usa sa mga klasmet ni Rosa, kang Carding nga padad-on sa iyang regalo kaniya kay dili siya makaadto.

Grid:

1. Unsa ang gipalit ni Carding?
Para kang kinsa?
Diin niya gipalit?
Hain ang tindahan?	Panapton.
Para kang Rosa.
Sa bag-o ug dakong tindahan.
Atubangan sa daang simbahang katoliko
2. Unsa karon ni Rosa?
Pilay iyang edad?
Unsa siya ni Carding?
Kang kinsa siyang anak?	Ang adlaw ni Rosa.
18 anyos.
Ig-agaw.
Sa kamanghurang igsoong babaye sa inahan ni Carding.
3. Kinsay tagaan ug party?
Kinsay muhatag?
Kinsay iyang giimbitar?
Asa niya giimbitar?	Si Rosa.
Ang iyang ginikanan.
Ang iyang mga klasmet ug paryente.
Sa iyang party.
4. Kinsa ang gihangyo ni Roberto?
Kinsa si Roberto?
Unsa ang iyang gihangyo kang Carding?
Nganong nihangyo siya kang Carding?	Si Carding.
Ang klasmet ni Rosa.
Padad-on sa iyang regalo.
Kay dili siya makaadto.

LESSON 29

B. Substitution: Fixed Slot

1. Nihatag siyag kwarta para kanako.

_____ kanimo.
_____ kaniya.
_____ kanamo.
_____ kanato.
_____ kaninyo.
_____ kanila.

2. Nagpalit kog regalo para kang Rosa.

_____ Carding.
_____ John.
_____ Evelyn.
_____ David ug Eugenio.
_____ Jim ug Fina.
_____ Feling ug Frances.
_____ sa bata.
_____ maestra.
_____ doktor.
_____ PCV.
_____ prinsipal.
_____ "supervisor".
_____ "site director".
_____ "country director".

3. Mularga sila para sa Honolulu.

_____ Manila.
_____ Cebu.
_____ Iloilo.
_____ Bacolod.
_____ Davao.
_____ Jolo.

4. Muuban ako kanimo sa Davao.

_____ kanila _____.
_____ kaniya _____.
_____ kaninyo _____.
_____ kang Fe _____.
_____ Mary _____.
_____ Carling _____.
_____ Danilo _____.
_____ sa mag-uuma _____.
_____ abogado _____.
_____ binatongan _____.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ magdudula _____.
_____ Amerikana _____.
_____ Pilipino _____.

C. Repetition and Question & Answer:

1. Nagpalit akog regalo para kang Rosa.
Para kang kinsa ka nagpalit ug regalo? Para kang Rosa.
" Para kang Carding.
" Para kang David
" ug Eugenio.
" Para kang Feling
" ug Frances.
" Para sa bata.
" Para sa maestro.
" Para sa doktor.
" Para sa PCV.
2. Nihatag siyag kwarta para kanako.
Para kang kinsa siya nihatag ug kwarta? Para kanako.
" Para kanimo.
" Para kaniya.
" Para kanamo.
" Para kanato.
" Para kaninyo.
" Para kanila.
3. Mularga sila para sa Honolulu.
Para asa sila mularga? Para sa Honolulu.
" Para sa Manila.
" Para sa Cebu.
" Para sa Davao.
" Para sa Iloilo.
" Para sa Bacolod.
4. Muuban ako kanimo sa Davao.
Kang kinsa ka muuban sa Davao? Kanimo.
" Kaniya.
" Kang Fe.
" Kang Mary.
" Kang Carling.
" Sa mag-uuma.
" Sa abogado.
" Sa binatonan.
" Sa Amerikana.

LESSON 29

"

Sa Pilipino.

D. Repetition and Conversion:

Nipalit kog regalo para kang Jose ug Maria.

Nihatag kog regalo para kang Ana ug sa bata.

Muuban siya kang Rita ug kaniya.

Nagdala kamig pagkaon para kang Carding ug kanimo.

Nagkinahanglan kitag maestro para kang Gorio ug kanimo.

Magbuhat kamog balay para sa mayor ug kanimo.

Magpalit silag yuta para kang Carolina ug kanako.

Muhatag silag pagkaon para kanako ug kang Nonoy.

Magdala kitag ilimnon para sa mga PCT ug

Magkinahanglan kamig libro para kang David, kanimo ug kanako.

Mukanta kamog 'Si Pilimon' para kanako, kanimo ug kang Eugenio.

Musayaw siyag 'Tinikling' para sa bata, kanimo ug kanako.

Nipalit kog regalo para kanila.

Nihatag kog regalo para kanila.

Muuban siya kanila.

Nagdala kamig pagkaon para kaninyo.

Nagkinahanglan kitag maestro para kaninyo.

Magbuhat kamog balay para kaninyo.

Magpalit silag yuta para kanamo.

Muhatag silag pagkaon para kanamo.

Magdala kitag ilimnon para kanamo.

Magkinahanglan kamig libro para kanato.

Mukanta kamog 'Si Pilimon' para kanato.

Musayaw siyag 'Tinikling' para kanato.

E. Substitution: Fixed Slot

1. Gihatag niya ang kwarta para kanimo.

_____ kaniya.

_____ kanamo.

_____ kanato.

_____ kaninyo.

_____ kanila.

2. Paliton nako ang regalo para kang Rosa.

_____ Carding.

_____ Evelyn.

_____ David ug Eugenio.

_____ sa bata.

_____ maestra.

_____ doktor.

_____ PCV.

_____ prinsipal.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ “supervisor”.

3. Giubanan nako sila sa Davao.

_____ siya _____.
_____ kamo _____.
_____ ang abogado _____.
_____ Amerikana _____.
_____ si Ana _____.
_____ Pedro _____.
_____ ang mga estudyante _____.

4. Hatagan niya ako ug kwarta.

_____ siya _____.
_____ kita _____.
_____ sila _____.
_____ kami _____.
_____ kamo _____.

5. Dad-on namo ang pagkaon para kaninyo.

_____ nila _____.
_____ niya _____.
_____ libro _____.
_____ kwaderno _____.
_____ regalo _____.
_____ sud-an _____.

6. Kinahanglanon niya ang libro.

_____ lapis.
_____ balay.
_____ siya.
_____ nato _____.
_____ namo _____.
_____ nako _____.

7. Kantahon ninyo ang ‘Si Pilimon’ kanako.

_____ ‘Itik-Itik’ _____.
_____ ‘Guantanamera’ _____.
_____ ‘Dahil Sa Iyo’ _____.
_____ ‘Silent Night’ _____.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

ihatg

- Ihatag na lang ako sa akong regalo kaniya.
‘Give for me my gift to her’.

(I-) class

LESSON 29

Focus: Benefactive

Mood: Afactual (Imperative)

Aspect: Neutral

The beneficiary of, or the one who benefits from, the 'giving' act is the topic ako, although the one who receives the gift is kaniya.

- bitaw - 'that's right', 'precisely!'
A rejoinder particle of agreement by which the second party agrees to what the first party says.
- ingna [ingon] + (-a) 'tell...' (Imperative form)
- kamanghuran - (ka-) + [manghud] + (-an) 'youngest sibling'
- tagaan - [hatag] + (-an) 'give to ...' (Benefactive Focus)
- padad-on - (pa-) + [dala] + (-on) 'to have (someone) bring ...' (Causative Indicative Goal Focus)
- makaadto - (maka-) + [adto] 'able to go' (Aptative Actor Focus)

Oblique Case Markers:

para kang 'for' - used before personal names

para sa 'for' - used before general nouns

These two markers precede the beneficiary or recipient of the action designated by the verb, e.g.

Para kang Rosa ang regalo.

Gipalit nako ang panapton para sa bata.

Compare the following sentences:

1. Kang Rosa ang regalo. 'The gift is Rosa's.'
2. Gipalit nako ang regalo kang Rosa. 'I bought the present for Rosa.'
or: 'I bought the present from Rosa.'

This sentence is ambiguous, i.e. Rosa functions in two ways: (a) as the possessor, and (b) as the recipient.

3. Gipalit nako ang regalo para kang Rosa. 'I bought the present for Rosa.'

CEBUANO FOR BEGINNERS

The auxiliary para disambiguates the statement when the kang-phrase indicates that it is the recipient of the action.

Another Use of Para sa:

Para sa in the sense of 'bound for...' is used to indicate a place of destination, e.g.

Kini ang barko para sa Cebu.

Hain ang trak para sa Bantayan?

In a verbal construction, para sa co-occurs with verbs in their non-factual form, e.g.

Mularga si Maria para sa Honolulu.

Mulakaw ako para sa Manila.

Contraction of Particle [ug] with preceding word:

Examples: Nagpalit kog regalo. [ko] + [-g]
 Magsayaw si Rosag ako. [Rosa] + [-g]
 Ayawg lakaw. [ayaw] + [-g]

Summary: Sentence Patterns

1. Predicate	Topic	Complements	
Verb	Noun/Pronoun	N (Dir Obj)	
Mupalit	[ang/si]-phrase	-g regalo	para [kang]-phrase
			[sa]-phrase
Nihatag	<u>ako</u> -class	sapatos	<u>kanako</u> -class
	1st set		4th set

2. Predicate	Topic	Complement
Verb	Noun/Pronoun	Noun (Place)
Mularga	[ang/si]-phrase	para sa Honolulu.
	<u>ako</u> -class	Davao.

LESSON 29

	1st set		Manila.
a. Predicate	Topic	Complements	
Verb	Noun/Pronoun	N/Pron (Accessory)	N (place)
Muuban	[ang/si]-phrase	[kang/sa]-phrase	sa Davao.
	<u>ako</u> -class	<u>kanako</u> -class	Jolo.
	1st set	4th set	Cebu.

3. Goal Focus

	Complement	Topic	Complement
Predicate	N/Pron (Actor)	N (Dir Obj)	N/Pron (Recipient)
Verb	[ni/sa]-phrase	ang libro	para [kang]-phrase
Gihatag		papel	[sa]-phrase
Paliton	<u>nako</u> -class	regalo	<u>kanako</u> -class
	3rd set		4th set

4. Benefactive Focus

	Complement	Topic	Complement
Predicate	N/Pron (Actor)	N/Pron (Recip.)	N (Dir Obj)
Verb	[ni/sa]-phrase	[ang/si]-phrase	ug libro
Ihatag			
Palitan	<u>nako</u> -class	<u>ako</u> -class	papel
	3rd set	1st set	regalo

Supplementary Materials

Lessons 26-29

I.

#1. Dialogue

- A: Unsang klasehang sinina ang imong gustong akong tahion para kanimo?
B: Kanang simple lang, aron dali tahion.
A: Morag duna kay lakaw da. Asa?
B: Didto lang sa bunyag karong Domingo.
A: Kadto bang ilang Rosa?
B: Oo, mao. Kanus-a nako mahapit ang sinina?
A: Mahimo sa Byernes sa hapon.
B: O sige, salamat ha. Nindota ha.

Vocabulary:

morag (maorag)

like, seems like

mahapit

be able to come by for

Pangutana:

1. Unsay nahitabo sa sultihanay?
2. Hain man ang duha nga nagsultihanay?
3. Unsay ilang gisultihan?
4. Nganong nagpatahi ang usa ug sinina?
5. Asa ang iyang lakaw?
6. Kinsa man si Rosa?

#2. Narrative

Giadtoan ni Isabel ang mananahi. Magpatahi siya ug sinina kay duna siyay adtoang bunyag karong Domingo sa ilang Rosa. Una nilakaw si Isabel gipangutana niya ang mananahi kung kanus-a niya mahapit ang sinina. Giingnan siya sa mananahi nga mahimo niyang hapiton sa Byernes sa hapon.

Pangutana:

1. Unsay gibuhath ni Isabel?
2. Nganong nagpatahi siya ug sinina?
3. Unsay sulti niya una siya nilakaw?
4. Unsay tubag sa mananahi?

II.

#1. Dialogue

A: Tagpilay barong Tagalog dinhi sa inyo?

B: Depende lang kana, Dong, sa “style”.

A: Gusto ko ug barong Tagalog nga dunay binordahang kwelyo ug binordahang manggas kanang dagko ug borda sa atubangan.

B: Eh kung kana, mga singkwenta pesos.

A: Sus kamahal diay! Wala na bay bubarato ug dyutay?

B: Duna...pero dyutay lang ug borda.

Vocabulary:

depende

depend (s)

itsura like

(What is ... like?)

Pangutana:

1. Sa unsa depende ang presyo sa barong Tagalog?
2. Unsang klasehang barong Tagalog ang gustong paliton sa lalake?
3. Tagpilahon kanang klaseha?
4. Gipalit ba niya ang iyang gusto?
5. Unsay itsura sa baratong barong Tagalog?

#2. Narrative

Nagtan-aw-tan-aw ang usa ka PCV ug mga barong Tagalog. Gipangutana niya ang tindero kung tagpila ang barong ug giingnan siya nga ang presyo depende sa “style”. Ang mas daghan ug borda, mas mahal.

Pangutana:

1. Unsay gibuhath sa PCV?
2. Unsay iyang gipangutana sa tindero?
3. Unsay tubag sa tindero?
4. Nganong mas mahal ang mas daghan ug borda?

III.

#1. Dialogue

A: Hoy balut kamo dinha! Day, balut kamo dinha! Init pa!

B: Psst...psst! Diri, Dong. Bag-ong luto ba kana?

A: Oo, unsa man diay. Pilay imong gusto?

B: Pila ka buok ang pesos?

A: Tulo.

B: Dili ba mahimong upat?

CEBUANO FOR BEGINNERS

A: O sige, kamo ang akong buena mano.

Vocabulary:

balut	boiled duck egg at the embryonic stage; a Filipino delicacy
buena mano	first customer of the day believed to bring good luck (Lit.: 'good hand')

#2. Narrative

Kadaghanan sa mga Pilipino gusto ug balut. Ang itlog sa itik ang himoon nga balut. Ang balut lami sumsuman uban sa serbesa. Daghan ug sustansya ang balut.

Vocabulary:

kadaghanan	most
himoon	make (out of)
sumsuman	an appetizer served with drinks
sustansya	sustenance, nutrients

Pangutana:

1. Unsay buhaton nga balut?
2. Uban sa unsa lami sumsuman ang balut?
3. Daghan ba kini ug sustansya?

LESSON 30

Structural Content: Verb: (Maka-) class
Focus: Actor
Mood: Non-Factual
Aspect: Aptative
Afactual Forms:
V base
base + (-a/-ha) (paN-) + V base
Negation: Ayaw

Setting: A PCV instructs his maid to hear Mass early so she can do some marketing. Gisugo sa PCV ang iyang binatongan pagpasimbag sayo aron makapangaribun.

I. DIALOGUE

Ana, come here.	A: Ana, dali ra gud.
I'm coming.	B: Naa na ako.
Tomorrow, go to Mass early at San Jose. Then go to Karbun and buy some food.	A: Ugma, simbag sayo sa San Jose. Unya, adto sa Karbun, palit ug pagkaon.
What should I buy?	B: Unsa may paliton?
Buy some fish, pork and fruits. Just go with Juana because she's going too.	A: Pagpalit ug isda, baboy ug prutas. Uban lang ni Juana kay muadto man sab siya.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Ana, come here. come here [please]	A: Ana, dali ra gud. dali [ra] [gud]
I'm coming. there [already] I	B: Naa na ako. naa [na] ako
Tomorrow, go to Mass early at San Jose. Then go to Karbun and buy some food. tomorrow worship early at San Jose afterwards go to Karbun buy food	A: Ugma, simbag sayo sa San Jose. Unya, adto sa Karbun, palit ug pagkaon. ugma simba(-g) sayo [sa] San Jose unya adto [sa] Karbun palit [ug] pagkaon

CEBUANO FOR BEGINNERS

What should I buy?

what

merchandise

Buy some fish, pork and fruits. Just go with Juana because she's going too.

buy fish

pork and fruits

go with [just] Juana

because go [you know]

also she

B: Unsa may paliton?

unsa

[ma (y)] paliton

A: Pagpalit ug isda, baboy ug prutas. Uban lang ni Juan kay muadto man sab siya.

(pag) palit [ug] isda

baboy ug prutas

uban [lang] [ni] Juana

kay (mu) adto [man]

[sab] siya

III. VOCABULARY LIST

ambak	jump down, dive, plunge
bandera	flag
kapoy	tired; get tired
kuha	get, fetch
gikan	go, leave, depart
naug	go/come down, step down
paminaw	listen
pangita	find, look for
silhig	sweep; broom
sugo	command, order
sunod	follow
syagit	shout
tarong	straighten

IV. DRILLS

A. Substitution: Fixed Slot

1. Dayon lang.	2. Lakaw na.
Lingkod ____.	Luto ____.
Sulod ____.	Kaon ____.
Uban ____.	Tuon ____.
Gikan ____.	Basa ____.
Puyo ____.	Sulat ____.
Simba ____.	Tan-aw ____.
Adto ____.	Sakay ____.
Sunod ____.	Dula ____.
	Dali ____.
Pangita ____.	Paspas ____.
Pangutana ____.	Dagan ____.
Panawag ____.	Higda ____.
Panulat ____.	Inom ____.
Panguha ____.	Kanta ____.

LESSON 30

Panglaba ____.
 Pamalit ____.

 Kanaug ____.
 Katulog ____.
 Katawa ____.

Kuha ____.
 Laba ____.
 Langoy ____.
 Palit ____.
 Sayaw ____.
 Sulti ____.
 Tahi ____.
 Tanom ____.

B. Conversion:

1. Dayon lang.

Adto ____.
 Pangita ____.
 Pangutana ____.
 Panguha ____.
 Pamalit ____.
 Paminaw ____.
 Panulat ____.
 Kanaug ____.
 Lingkod ____.
 Sulod ____.
 Sunod ____.
 Panawag ____.

Dayona lang ang balay.

Adtoa ____ ang tindahan.
 Pangitaa ____ ang sinehan.
 Pangutan-a ____ ang maestra.
 _____ ang libro.
 _____ ang panapton.
 _____ ang leksyon.
 _____ ang balak.
 _____ ang bisita.
Lingkora ____ ang siya.
Sudla ____ ang kwarto.
Sunda ____ ang tawo.
Panawga ____ ang bata.

2. Simba na.

Lakaw ____.
 Luto ____.
 Sulat ____.
 Tan-aw ____.
 Dula ____.
 Dagan ____.
 Kanta ____.
 Kuha ____.
 Palit ____.
 Sayaw ____.
 Tahi ____.
 Tindog ____.
 Tokar ____.
 Tarong ____.
 Kaon ____.
 Sakay ____.
 Inom ____.
 Langoy ____.
 Tanom ____.

Simbaha na.

Lakawa ____.
 _____.
 _____.
 _____.
 _____.
 _____.
 _____.
 _____.
 _____.
 _____.
 _____.
 _____.
 _____.
 _____.
Kan-a ____.
Sakya ____.
Imna ____.
Langya ____.
Tamna ____.

CEBUANO FOR BEGINNERS

3. Gwapo si Jose. Gwapoha si Jose.
Gwapa si Josefa. Gwapaha si Josefa.
Husto ang pagkaon. _____.
Duol si Georgy. _____.
Dugay ang sulat. _____.
Mahal ang sinina. _____.
Dyutay ang asukar. _____.
Bag-o ang awto. _____.
Gahi ang saging. _____.
Hait ang kutsilyo. _____.
Humok ang manok. _____.
- Kutsilyo ... _____ ang baboy.
Labaha ... _____ ang buhok.
- Layo ang libro. Lay-a _____.
Busog ang maestra. Busga _____.
Taas ang bandera. Tas-a _____.

C. Substitution and Expansion:

1. Adto lang.
_____ sa balay.
_____ sa alas otso.
_____ karong gabii.
_____ ugma sa _____.
Dagan _____.
_____ buntag.
Lakaw _____.
_____ lungsod _____.
Sakay _____.
_____ alas syete.
2. Pangitaa si Ana.
_____ sa eskwelahan.
_____ sa Kohala.
_____ sa alas tres.
_____ ugma.
_____ sa hapon.
Pangutan-a _____.
kuhaa _____.
Dagana _____.
_____ syudad _____.
Paminawa _____.

LESSON 30

3. Lutoa ang baboy.

_____ manok.
_____ sa kusina.
_____ sa paniudto.
_____ baka _____.
Kan-a _____.
_____ restawran _____.
_____ panihapon.
_____ unyang gabii.
Palita _____.
_____ merkado para sa _____.
_____ sunod adlaw.
_____ sa alas dyes _____.
_____ tindahan _____.
_____ libro _____.
Basaha _____ kwarto _____.
_____ sulat _____.
Sulata _____.
Kuhaa _____.
_____ pos opis _____.
_____ lamesa _____.
_____ kape _____.
Imna _____.

D. Substitution: Fixed Slot

1. Ayaw pagdagan basig kapuyon ka.

_____ pagdali _____.
_____ paglangoy _____.
_____ pagsayaw _____.
_____ pagtanom _____.

2. Ayaw pagluto basig maulahi kamo.

_____ pagpalit _____.
_____ pagkanta _____.
_____ paghigda _____.
_____ paglaba _____.
_____ pagtrabaho _____.

3. Ayaw pagsilhig basig uhawon ka.

_____ pagsulti _____.
_____ pagsyagit _____.
_____ pag-ambak _____.
_____ pagdagan _____.

CEBUANO FOR BEGINNERS

4. Lakaw na aron makaabot ka.
_____ makatan-aw ____.
_____ makasakay ____.
_____ makasulti ____.
_____ makapalit ____.
5. Luto na aron makakaon kamo.
Basa _____ makatuon ____.
Basa _____ makatuon ____.
Basa _____ makatuon ____.
Tan-aw ____ makakita ____.
Sakay ____ makalingkod ____.
Higda ____ makapahulay ____.
6. Lakaw na kay basig makaabot ka.
_____ makatan-aw ____.
_____ makasakay ____.
_____ makasulti ____.
_____ makapalit ____.
7. Luto na unya dili kamo makakaon.
Basa _____ makatuon.
Sulat _____ makabasa.
Tan-aw _____ makakita.
Sakay _____ makalingkod.
Higda _____ makapahulay.
8. Ayawg dayona ang balay.
_____ lutoa ang paksiw.
_____ tan-awa ang sine.
_____ lakawa ang dalan.
_____ pangitaa ang salida.
_____ adtoa ang merkado.
_____ pangutan-a ang bata.
_____ tawga ang lalake.
_____ langya ang dagat.
_____ kan-a ang lechon.
_____ imna ang tuba.
9. Ayaw padayona si Pedro sa balay.
_____ palutoa ang kusinera ug paksiw.
_____ patan-awa ang anak sa sine.
_____ palakwa ang aso sa dalan.
_____ papangitaa si Rico ug salida.

LESSON 30

- ___ paadtoa si Ana sa merkado.
- ___ papangutan-a ang bata kanako.
- ___ patawga si Lauro kanimo.
- ___ palangya ang mga estudyante sa dagat.
- ___ pakan-a ang mga Amerikano ug balut.
- ___ paimna ang mga maestra ug tuba.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

- balut - boiled duck egg at the embryonic stage; a Filipino delicacy.
- basig - [basi] + [ug]
- unya - Luto na unya dili kamo makakaon.
Unya is used here to mean 'otherwise' 'or else', 'or later'
- pangutana - 'inquire', 'ask' has two Afactual forms depending on its focus:
Actor Focus: Pangutana niya. '(You)ask him
Goal Focus: Pangutan-a siya. 'Ask him.'

Verb: (Maka-) class

Focus: Actor

Mood: Non-Factual (maka-)

Aspect: Aptative

The Non-Factual form (maka-) expresses the meaning 'be able to' and it designates present, past, progressive and future actions.

Sakay na aron makalingkod kamo.

'Get aboard already so that you can get a seat.'

Higda na aron makapahulay kamo.

'Lie down now so that you will be able to rest.'

It also designates the meaning 'to have an opportunity to', to refer to future actions.

Lakaw na kay basig makapalit ka.

'Leave now and you might have a chance to shop.'

Lakaw na kay basig makatan-aw ka.

'Get going now because there's the opportunity you might be able to watch.'

Afactual Forms

A. Actor Focus Constructions (cf. Lesson 18)

CEBUANO FOR BEGINNERS

1. (Mu-) class: V base
e.g., Dagan.
Sunod.
Lakaw.
 2. (Mag-) class: (paN-) + V base
e.g., Pagluto ug adobo.
Panguha ug peryodiko.
Pamalit ug prutas.
Panulat ug balak.
 3. Intransitive Verbs: (ka-) + V base
e.g., Kanaug.
Katulog karon.
Katawa ug hilum.
- B. Goal Focus Construction: (-on) class
1. The Afactual mood is formed by
 - a) suffixing (-a) or (-ha) to the V base, e.g.
Dayonaa ang balay. 'Go up the house.'
Basaha ang libro. 'Read the book.'
Adtoa ang tindahan. 'Go to the store.'
 - b) prefixing (i-) to the V base, e.g.
Itudlo ang leksyon. 'Teach the lesson.'
Itanom ang humay. 'Plant the rice.'
 2. Certain adjectives and nouns may be used in imperative constructions with the meaning of 'make or do [X]' where [X] is either a noun or adjective. The suffix (-a) or (-ha) is attached to the N/Adj base giving it a verbal function, e.g.
Gwapoha si Jose. 'Make Jose handsome.'
Kutsilyoha ang baboy. 'Slice the pork.'
 3. In the Causative Goal Focus construction, the imperative is formed by the compound affix (pa--a) + V base, e.g.
Padayona si Pedro sa balay.
'Have Pedro come up the house.'
Paimna ang mga maestra ug tuba.
'Let the teachers drink tuba.'
- C. The Negative Imperative is formed by adding ayaw + ug [ayawg] before the afactual form, e.g.,
Ayawg dayona ang balay.
Ayawg lutoa ang pansit.
Ayawg itanom ang humay.

LESSON 30

Ayawg dagana.

but:

Ayaw pagluto ug adobo.

Ayaw panulat ug balak.

Ayaw padayona si Pedro sa balay.

Ayaw paimna ang mga maestra ug tuba.

Summary: Sentence Patterns

1. Predicate

	Verb		Particle
Dayon		lang	
Pagluto			
Kanaug		na	

		Predicate	Topic
		Particle Verb	N/Pron
Pattern 1	aron	makakaon	[ang/si]-phrase
	kay	makapalit	<u>ako</u> -class
	basig		1st set

		Topic
2.	Predicate	Noun
	Verb	
	Dayona	[ang/si]-phrase
	Itudlo	
	Gwapoha	
	Kutsilyoha	

CEBUANO FOR BEGINNERS

3.	Predicate	
	Neg. Mkr.	Verb
	Ayaw	pagdagan. pagdali. ug dagan. dali.

a.	Predicate	Topic	
	Pattern 3	Particle	Verb
		basig	kapuyon
			<u>ako</u> -class
			maulahi
			1st set

4.	Predicate	Topic	Complement
	Neg. Mkr.	Verb	N/Pron
	Ayaw	padayona	[ang/si]-phrase
		palutoa	<u>ako</u> -class
		patan-awa	1st set
			sa balay. ug paksiw. sa sine.

LESSON 31

Structural
Content:

Afactual Mood: Verbal Affixes
(-i) in Benefactive and
Locative Focus
(i-) in Instrumental Focus (i-), (-i) in
Goal Focus

Setting: Pedro and another PCV are talking about their practice-teaching. Nagsultihanay si Pedro ug ang laing PCV bahin sa ilang “practice-teaching”.

I. DIALOGUE

Hey Pedro, hurry up with your lesson and come with me to Kona.

Why?

Because I’ll start practice-teaching in Kona today.

Oh really! Very good. Teach the new math to the children.

Yes, definitely.

It would be better if you study first in the library what you will teach the children.

That’s right.

A: Uy Pedro, paspasi ang imong leksyon ug ubani ako sa Kona.

B: Ngano man?

A: Kay musugod ako karon ug “practice-teaching” sa Kona.

B: Ah diay! Maayo kaayo. Itudlo ang bag-ong matematika sa mga bata.

A: Oo, sigurado.

B: Maayo tingali, tun-i una sa libreriya ang imong ileksyon sa mga bata.

A: Bitaw.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Hey Pedro, hurry up with your lesson and come with me to Kona.

hurry
your lesson
and accompany me
to Kona

Why?

why [tell me]

A: Uy Pedro, paspasi ang imong leksyon ug ubani ako sa Kona.

paspas (i)
[ang] imo (ng) leksyon
ug uban (i) ako
[sa] Kona

B: Ngano man?

ngano [man]

CEBUANO FOR BEGINNERS

Because I'll start
practice-teaching in Kona
today.

because
will start I today
practice-teaching

in Kona

Oh really! Very good. Teach
the new math to the children.

oh you don't say
good very
teach the
new mathematics
to children

Yes, definitely.

It would be better if you
study first in the library what
you will teach the children.

good maybe
learn first
in library
your lesson

to children

That's right.

A: Kay musugod ako karon
ug "practice-teaching" sa
Kona.

kay
(mu) sugod ako karon
[ug]
"practice-teaching"
[sa] Kona

B: Ah diay! Maayo kaayo.
Itudlo ang bag-ong
matematika sa mga bata.

ah [diay]
maayo kaayo
(i) tudlo [ang]
bag-o (ng) matematika
[sa] [mga] bata

A: Oo, asegurado.

B: Maayo tingali, tun-i una
sa libreriya ang imong
ileksyon sa mga bata.

maayo tingali
tun-(i) una
[sa] libreriya
[ang] imo (ng) (i)
leksyon
[sa] [mga] bata

A: Bitaw.

III. VOCABULARY LIST

abridor	can opener
agi	pass, pass by, pass for
ahos	garlic
antipara	eyeglasses, spectacles
baligya	merchandise
balita	news
bangko	bench
kaguol	worry, worries, problems
kapilya	chapel
dagom	needle
dalya	dahlia
gulot	cut, slice
hardin	garden
hasmin	jasmin
higut	tie, bind; rope, string

LESSON 31

monggos	mongo, mung bean
plansa/plantsa	iron, press
pustiso	false teeth, dentures
repolyo	cabbage
rosas	rose
sili	pepper, bell or chili pepper
tinuod/tuod	the truth; true
tsitsaron	pork cracklings

IV. DRILLS

A. Repetition and Conversion

Benefactive Focus (-i)

Kataw-i sila.	Ayaw silag kataw-i.
Ubani ako.	Ayaw akog ubani.
Gikani siya.	Ayaw siyag gikani.
Tudloi kami.	Ayaw kamig tudloi.
Adtoi sila.	Ayaw silag adtoi.
Pamaliti kamig papel.	Ayaw kamig pamaliti ug papel.
Panulati silag estorya.	Ayaw silag panulati ug estorya.
Pangitai akog balay.	Ayaw akog pangitai ug balay.
Panguhai kamig kan-on.	Ayaw kamig panguhai ug kan-on.
Pangutan-i siya sa eksamen.	Ayaw siyag pangutan-i sa eksamen.
Kanaogi siyag kape.	Ayaw siyag kanaogi ug kape.
Lutoi silag pansit.	Ayaw silag lutoi ug pansit.
Basahi siyag estorya.	Ayaw siyag basabi ug estorya.
Sulati akog balita.	Ayaw akog sulati ug balita.
Dulai silag basketbol.	Ayaw silag dulai ug basketbol.
Labhi silag sinina.	Ayaw silag labhi ug sinina.
Tun-i kamig Cebuano.	Ayaw kamig tun-i ug Cebuano.
Kantahi siyag 'Dahil sa Iyo'.	Ayaw siyag kantahi ug 'Dahil sa Iyo'.
Kuhai kamig bulak.	Ayaw kamig kuhaig bulak.
Paliti akog awto.	Ayaw akog politig awto.
Sayawi silag 'Tinikling'.	Ayaw silag sayawig 'Tinik-ling'.
Sultihi kami sa tinuod.	Ayaw kamig sultihi sa tinuod.
Tahii akog sinina.	Ayaw akog tahiig sinina.
Tokari kamig 'Si Pili-mon'.	Ayaw kamig tokarig 'Si Pili-mon'.
Paspasi silag leksyon.	Ayaw silag paspasig leksyon.
Sugdi silag sultihanay.	Ayaw silag sugdig sultihanay.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Kan-i silag pansit.

Ayaw silag kan-ig pansit.

2. Locative Focus (-i)

Simbahi ang kapilya.

Puy-i ang iyang balay.

Kan-i ang pansit.

Sakyi ang dyip.

Imni ang kape.

Tamni ang hardin.

Dul-i si Georgy.

Lay-i si Mrs. Paraz.

Higdai ang bag-ong katre.

Tindugi ang bangko.

Tamni ang hardin ug

sampaguita.

Ayaw ug simbahi ang kapilya.

Ayaw ug puy-i ang iyang balay.

Ayaw ug kan-i ang pansit.

Ayaw ug sakyi ang dyip.

Ayaw ug imni ang kape.

Ayaw ug tamni ang hardin.

Ayaw ug dul-i si Georgy.

Ayaw ug lay-i si Mrs. Paraz.

Ayaw ug higdai ang bag-ong katre.

Ayaw ug tindugi ang bangko.

Ayaw ug tamni ang hardin ug

sampaguita.

3. Instrumental Focus (i-)

Igulot ang kutsilyo sa manok.

Iabre ang bag-ong abridor sa coke.

Ipalit ang kwarta sa pan.

Isakay ang bag-ong sinina nimo sa eroplano.

Isulat ang lapis sa leksyon.

Ikaon ang imong pustiso sa tsitsaron.

Ayaw igulot ang kutsilyo sa manok.

Ayaw iabre ang bag-ong abridor sa coke.

Ayaw ipalit ang kwarta sa pan.

Ayaw isakay ang bag-ong sinina nimo sa eroplano.

Ayaw isulat ang lapis sa leksyon.

Ayaw ikaon ang imong pustiso sa tsitsaron.

4. Goal Focus (-i) and (i-)

Paspasi ang ilang leksyon.

Sugdi ang sultihanay.

Tas-i ang higut sa bandera.

Bag-ohi ang kasilyas sa balay.

Isimba siya sa bag-ong kapilya.

Iduol si Ginoo McGinn sa lamesa.

Ilayo si Ginang Boriack sa kan-anan.

Ayawg paspasi ang ilang leksyon.

Ayawg sugdi ang sultihanay.

Ayawg tas-i ang higut sa bandera.

Ayawg bag-ohi ang kasilyas sa balay.

Ayaw siyag isimba sa bag-ong kapilya.

Ayaw iduol si Ginoo McGinn sa lamesa.

Ayaw ilayo si Ginang Boriack sa kan-anan.

LESSON 31

Itaas ang higit sa bandera.	Ayaw itaas ang higit sa bandera.
Isakay si Ginoo Bisol.	Ayaw isakay si Ginoo Bisol.
Isugod ang sultihanay.	Ayaw isugod ang sultihanay.
Ikatawa ang kaguol.	Ayaw ikatawa ang kaguol.
Ihigda ang bata sa bag-ong katre.	Ayaw ihigda ang bata sa bag-ong katre.
Itindog ang bata sa bangko.	Ayaw itindog ang bata sa bangko.
Idula ang basketbol sa mga bata.	Ayaw idula ang basketbol sa mga bata.
Ikanta ang 'Ahay Kalisud' sa mga maestra.	Ayaw ikanta ang 'Ahay Kalisud' sa mga maestra.
Itudlo ang Ininglis sa mga Pilipino.	Ayaw itudlo ang Ininglis sa mga Pilipino.
Ispapas ang leksyon sa mga estudyante.	Ayaw ipaspas ang leksyon sa mga estudyante.

B. Conversion:

Ubani siya.	Iuban siya sa sine.
Gikani siya sa Cebu.	Igikan siya sa Cebu.
Adtoi siya sa kwarto.	Iadto siya sa kwarto.
Pangitai sila ug balay.	Ipangita sila ug balay.
Panguhai sila ug kape.	Ipanguha sila ug kape.
Pangutan-i siya ug balita.	Ipangutana siya ug balita.
Pamaliti kami ug papel.	Ipamalit kami ug papel.
Panulati kami ug estorya.	Ipanulat kami ug estorya.
Kanaogi kami ug pansit.	Ikanaog kami ug pansit.
Lutoi ako ug adobo.	Iluto ako ug adobo.
Basahi ako ug estorya.	Ibasa ako ug estorya.
Kuhai ang mga PCT ug bulak.	Ikuha ang mga PCT ug bulak.
Paliti ang mga direktor ug awto.	Ipalit ang mga direktor ug awto.
Sayawi ang mga Amerikano ug 'Tinikling'.	Isayaw ang mga Amerikano ug 'Tinikling'.
Tahii ang mga Amerikana ug sinina.	Itahi ang mga Amerikana ug sinina.
Tokari ang "Country Director" ug 'Matud Nila'.	Itokar ang "Country Director" ug 'Matud Nila'.
Labhi ang lalake ug barong Tagalog.	Ilaba ang lalake ug barong Tagalog.
Kan-i si Jim ug dyutay.	Ikaon si Jim ug dyutay.
Tun-i si Dick ug Cebuano.	Ituon si Dick ug Cebuano.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Labhi si Gining Bunye ug sinina.	Ilaba si Gining Bunye ug sinina.
Tamni ako ug sampaguita.	Itanom ako ug sampaguita.
Sugdi sila ug sultihanay.	Isugod sila ug sultihanay.
Imni si Ginang Paraz ug tuba.	Inom si Ginang Paraz ug tuba.
Sundi ang babaye ug bulak.	Isunod ang bulak sa babaye.
Imni siya sa tuba.	Inom siya sa tuba.

C. Substitution and Expansion:

1. Adtoi.

_____ lang.
_____ si Rita.
_____ sa balay.
_____ sa alas otso.
_____ karong gabii.
_____ ugma sa gabii.
Ubani _____.
_____ sa syudad _____.
Sulati _____.
Sultihi _____.
_____ sa alas dyes _____.
_____ sa kwarto _____.

2. Pangitai.

_____ lang.
_____ si Dick.
_____ ug balay.
_____ sa baryo.
_____ sa sunod adlaw.
Pangutan-i _____.
Paliti _____.
_____ ug libro _____.
_____ sa tindahan _____.
Basahi _____.
_____ karong gabii.
Kuhai _____.
_____ ug polo _____.
_____ sa balay _____.
Tahii _____.
_____ unyang hapon.
Labhi _____.

3. Ikatawa.

LESSON 31

_____ lang.
_____ ang kaguol.
Ikanta _____.
Isayaw _____.
_____ ang 'Tinikling'.
_____ sa programa.
Itokar _____.
_____ ang 'Itik-Itik' _____.
_____ unyang gabii.
_____ sa klase _____.
Ituon _____.
_____ ang 'Pambansang Awit _____.

D. Repetition and Conversion:

1. Dayon lang sa balay.
Dayona lang ang balay.
Dayona lang si Pedro sa balay.
Dayoni lang si Pedro sa balay.
Idayon lang si Pedro sa balay.
Dayoni lang ang balay.
2. Adto lang sa opisina.
Adtoa lang ang opisina.
Adtoa lang si Pedro sa opisina.
Adtoi lang si Pedro sa opisina.
Iadto lang si Pedro sa opisina.
Adtoi lang ang opisina.
3. Pangita sa sinehan.
Pangitaa ang sinehan.
Pangitaa si Pedro sa sinehan.
Pangitai si Pedro ug sine.
Ipangita si Pedro ug sine.
Pangitai ang sinehan ni Pedro.
4. Pangutana sa sari-sari.
Pangutan-a si Pedro sa sari-sari.
Pangutan-i si Pedro sa sari-sari.
Ipangutana si Pedro ug mga baligya sa sari-sari
Pangutan-i ang sari-sari ug mga baligya.
5. Inom ug serbesa.
Imna ang serbesa.

CEBUANO FOR BEGINNERS

- Imni ang serbesa.
Imni si Pedro ug serbesa.
linom si Pedro ug serbesa.
Imni ang tindahan ug serbesa.
6. Palit ug isda.
Palita ang isda.
Paliti si Pedro ug isda.
Ipalit si Pedro ug isda.
Paliti ang merkado ug isda.
Ipalit ang kwarta sa isda para kang Pedro.
7. Sulat ug estorya.
Sulata ang estorya.
Sulati si Pedro ug estorya.
Isulat si Pedro ug estorya.
Sulati ang lamesa ug estorya.
Isulat ang lapis ug estorya sa lamesa para ni Pedro.
8. Kaon ug kan-on.
Kan-a ang kan-on.
Kan-i si Pedro ug kan-on.
Ikaon si Pedro ug kan-on.
Kan-i ang plato ug kan-on.
Ikaon ang kutsara sa kan-on.
9. Basa ug libro.
Basaha ang libro.
Basahi si Pedro ug libro.
Ibasa si Pedro ug libro.
Basahi ug libro ang kwarto.
Ibasa ang antipara ug libro sa kwarto ni Pedro.
10. Tanom ug bulak.
Tamna ang bulak.
Itanom ang bulak sa hardin.
Tamni si Pedro ug bulak sa hardin.
Itanom si Pedro ug bulak sa hardin.
Tamni ang hardin ug bulak para kang Pedro.
Itanom ang sundang ug bulak sa hardin para kang Pedro.
11. Tahi ug barong Tagalog.
Tahia ang barong Tagalog.
Tahii si Pedro ug barong Tagalog.

LESSON 31

Itahi si Pedro ug barong Tagalog.
Tahii ug barong Tagalog ang balkon.
Itahi ang dagom ug barong Tagalog ni Pedro.

E. Comprehension:

1. Adtoi lang si Rita sa balay sa alas otso ugma sa buntag.
Asa adtoi si Rita? Sa balay.
Anus-a adtoi si Rita sa balay? Sa alas otso ugma sa buntag.
2. Tahii lang si Carling ug polo unyang hapon.
Unsay tahion ni Carling? Polo.
Anus-a tahii si Carling ug polo? Unyang hapon.
3. Ikatawa lang ang kaguol.
Unsay ikatawa? Ang kaguol.
Unsaon ang kaguol? Ikatawa lang.
4. Isayaw lang ang 'Tinikling' sa programa.
Unsay isayaw? Ang 'Tinikling'
Unsaon ang 'Tinikling'? Isayaw lang.
Asa isayaw? Sa programa.
5. Itokar lang ang 'Itik-Itik' sa klase unyang gabii.
Unsay itokar? Ang 'Itik-Itik'
Unsaon ang 'Itik-Itik'? Itokar lang.
Asa itokar? Sa klase.
Anus-a itokar? Unyang gabii.

F. Substitution: Fixed & Movable Slots

1. Dayon lang sa balay, ayaw ug hulat sa gawas.
_____ sulod, _____.
_____ kwarto, _____.
_____ awto, _____.
2. Agi sa balay una ka mularga.
_____ opisina _____.
_____ klinika _____.
_____ eskwelahan _____.
_____ muadto.
_____ mulakaw.
_____ mulangoy.
3. Palit ug isda, dili karne.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ manok.
_____ prutas.
_____ utanon.
_____ itlog, _____.
_____ pan, _____.
_____ bugas, _____.

4. Kaon ug kan-on aron mabusog ka.

_____ karne _____.
_____ utanon _____.
_____ pan _____.
_____ sud-an _____.
_____ monggos _____.

5. Inom ug gatas kada adlaw.

_____ buntag.
_____ hapon.
_____ gabii.
_____ coke _____ adlaw.
_____ tubig _____.
_____ kape _____.
_____ tuba _____.

6. Basahi si Pedro ug libro.

_____ nobela.
_____ sulat.
_____ komiks.
_____ magasin.
_____ peryodiko.

7. Tamni ang hardin ug bulak.

_____ repolyo.
_____ kamatis.
_____ sili.
_____ sibuyas.
_____ ahos.

8. Tahii si Manolito ug barong Tagalog.

_____ pantalon.
_____ kamisadentro.
_____ kamiseta.
Plantsahi _____.
Labhi _____.

LESSON 31

Pangitai _____.

9. Ilaba ang lalake ug panyo.
 Iplantsa _____.
 Ipangita _____.
 Itahi _____.
 _____ karsones.
 _____ kamisadentro.

10. Itanom ang sampaguita sa hardin.
 _____ rosas _____.
 _____ hasmin _____.
 _____ dalya _____.
 _____ rosal _____.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

sampaguita - Arabian jasmine or pikake. Still generally regarded as the national flower of the Philippines, although the official listing has been changed to the banaba flower.

barong Tagalog - man's native shirt distinguished by its embroidery, formal; the national garb, worn with dark trousers, for men.

Pambansang- National Anthem

Awit

Verbs: Afactual Mood

The afactual mood (imperative) takes the:

1. Prefix (i-) for

a) Goal Focus -	Itanom ang bulak...
b) Benefactive Focus -	Itanom si Pedro ug ...
c) Instrumental Focus -	Itanom ang sundang ug...

2. Suffix (-i) for

a) Goal Focus -	Sugdi ang sultihanay.
b) Benefactive Focus -	Imni si Pedro ug ...
c) Locative Focus -	Imni ang tindahan ug...

Summary of Sentence Patterns: Afactual (Imperative)

1. Actor Focus

Predicate	TOPIC	Complements
-----------	-------	-------------

CEBUANO FOR BEGINNERS

Verb	Actor	N (Dir. Obj)	N (Place)	(Time)
a) Vbase		[ug]-phrase	[sa]-phrase	
b) (paN-)+ Vbase	∅	[sa]-phrase		
c) (ka-) + Vbase				
Kaon		ug isda	sa kusina	ugma.
Pagluto			merkado	
Panguha				
Pamalit				
Katulog			sa banig	

2. Goal Focus

Predicate	TOPIC	Complements	
Verb	N/Pron (Dir. Obj)	N (Place)	(Time)
a) Vbase + (-a/-ha)	[ang]-phrase	[sa]-phrase	
b) Vbase + (-i)	[si]-phrase		
c) (i-) + Vbase	<u>ako</u> -class, 1st set		
d) N/Adj. base+(-a/-ha)			
Pangutan-a	ang lalake	sa sulod	unya.
Basaha	leksyon		
Paspasi			
Ihigda	si Pedro	sopa	
Gwapoha	siya		

LESSON 31

3. Benefactive Focus

Predicate	Topic	Complements		
Verb	N/Pron (Beneficiary)	N (Dir. Obj)	N (Place)	(Time)
a) Vbase + (-i)	[ang]-phrase	[ug]-phrase	[sa]-phrase	
b) (i-) + Vbase	[si]-phrase	[sa]-phrase		
Tahii	ang tawo	ug karsones	sa kwarto	karon.
Iluto	si Pedro	sa manok	kusina	

4. Locative Focus

)Predicate	Topic	Complements	
Verb	N (Place)	N (Dir. Obj)	(Time)
Vbase + (-i)	[ang]-phrase	[ug/sa]-phrase	
Tamni	ang hardin	ug sampaguita	unya.

5. Instrumental Focus

Predicate	Topic	Complements		
Verb	N (Instrument)	N (Object)	N (Place)	(Time)
(i-) + Vbase	[ang]-phrase	[ug/ sa]-phrase	[sa]-phrase	
Isulat	ang lapis	sa leksyon	sa lamesa	karong gabii.

LESSON 32

Structural Content: Verb: Stative Forms
 Affixes: (gi-)
 (gi--an/han)
 Negation: Wala + (-a/ha)
 Wala + (-i/hi)

Setting: Ricardo and another Nagsultihanay si Ricardo ug
PCV are talking about ang laing PCV bahin sa
the cold weather that is tugnawng tyempo nga
causing colds and makapasip-on ug
headaches. makapa-labad sa ulo.

I. DIALOGUE

Ricardo, are you tired? A: Ricardo, gikapoy ka ba?
Yes, very tired. B: Oo, gikapoy kaayo.
Why? A: Kay ngano man?
Because I have a B: Kay gilabdan ako sa akong ulo
headache and to top it ug gisip-on pa gyud.
off I have a cold, too. Ikaw, wala ka ba sip-ona?
And you, do you have a
cold?
Thank God, I don't. I A: Kalooy sa Diyos, wala ko
was really cold in sip-ona. Gitugnaw kaayo ko
Waimea last night but kagabii sa Waimea, apan
luckily I had a sweater. maayo gani aduna akoy
Go to bed early tonight. "sweater". Katulog ug sayo
 karong gabii.
Yes. B: Oo.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Ricardo, are you tired? A: Ricardo, gikapoy ka ba?
tired you (gi) kapoy ka [ba]
Yes, very tired. B: Oo, gikapoy kaayo.
yes oo
tired very (gi) kapoy kaayo
Why? A: Kay ngano man?
because why kay ngano
[tell me] [man]

LESSON 32

Because I have a headache and to top it off I have a cold, too. And you, do you have a cold?

because ache I
in my head
and have a cold
[still] [really]
you don't have you
cold

Thank God, I don't. I was really cold in Waimea last night but luckily I had a sweater. Go to bed early tonight.

pity of God
don't have I cold
was cold very I
last night in Waimea
however good [as it
were]
have I sweater
sleep early
this evening

Yes.

B. Kay gilabdan ako sa akong ug gisip-on pa gyud. Ikaw, wala ka ba sip-ona?

kay (gi) labd (an) ako
[sa] ako (ng) ulo
ug (gi) sip-on
[pa] [gyud]
ikaw wala ka [ba]
sip-on (a)

A: Kalooy sa Diyos, wala ko sip-ona. Gitugnaw kaayo ko kagabii sa Waimea, apan maayo gani aduna akoy "sweater". Katulog ug sayo karong gabii.

kalooy [sa] Diyos
wala ko sip-on (a)
(gi) tugnaw kaayo ko
kagabii [sa] Waimea
apan maayo [gani]

aduna ako (y) "sweater"
(ka) tulog [ug] sayo
karon (g) gabii

B. Oo.

III. VOCABULARY LIST:

ayo	be good, make right, fix, repair
kabukiran	mountains
kalooy	pity, charity
kinabuhi	life
kitid	narrow
dayareya	diarrhea
Diyos	God
gubat	war, battle
halang	peppery hot
hilanat	fever, temperature
labad	headache, ache/pain in head
limos	alm
makililimos	beggar
menos	less; decrease, lessen, deduct
pobre	poor, impoverished

CEBUANO FOR BEGINNERS

sakit	pain, ache, hurt; painful
sip-on	a cold
trangkaso	flu
tyempo	time, season, weather
ulo	head

IV. DRILLS

A. Repetition:

1.	Gigutom ako.	Wala ako gutoma.
	Giuhaw ako.	Wala ako uhawa.
	Gikapoy ka.	Wala ka kapoya.
	Gitugnaw ka.	Wala ka tugnawa.
	Gisip-on siya.	Wala siya sip-ona.
	Gi-“schistosomiasis” siya.	Wala siya “schistosomiasis”-a.
	Gi-“rabbits” kami.	Wala kami “rabbits”-a.
	Gi-“smallpox” kami.	Wala kami “smallpox”-a.
	Gi-“sinusitis” kita.	Wala kita “sinusitis”-a.
	Gi-“typhoid fever” kita.	Wala kita “typhoid fever”-a.
	Gidayareya kamo.	Wala kamo dayareyaha.
	Gibuti kamo.	Wala kamo butiha.
	Gi-“dengue fever” sila.	Wala sila “dengue fever”-a.
	Gimalarya sila.	Wala sila malaryaha.
	Gitrangkaso ang bata.	Wala trangkasoha ang bata.
	Gi-“cholera” ang mga eskwela.	Wala “cholera”-ha ang mga eskwela.
2.	init Giinitan ang PCV.	Wala initi ang PCV.
	sakit Gisakitan ang mga PCT.	Wala sakiti ang mga PCT.
	menos Gimenosan ang dalaga.	Wala menosi ang dalaga.
	dyutay Gidyutayan ang mga lalake.	Wala dyutayi ang mga lalake.
	ayo Giayohan ang maestra.	Wala ayohi ang maestra.
	buotan Gibuotanan ang mga maestro.	Wala buotani ang mga maestro.
	nindot Ginindotan ang inahan.	Wala nindoti ang inahan.
	tambokGitambokan ang mga amahan.	Wala tamboki ang mga amahan.
	daut Gidautan ang tindera.	Wala dauti ang tindera.
	puti Giputian ang mga doktor.	Wala putii ang mga doktor.
	dato Gidatoan ang doktora.	Wala datoi ang doktora.
	itum Giituman ang Amerikano.	Wala itumi ang Amerikano.
	parat Giparatan ang mga Amerikana.	Wala parati ang mga Amerikana.
	pait Gipaitan ang direktor.	Wala paiti ang direktor.

LESSON 32

tam-is	Gitam-isan ang mga "coordinator".	Wala tam-isi ang mga "coordinator".
aslum	Giasluman ang abogada.	Wala aslumi ang abogada.
halang	Gihalangan ang mga abogado.	Wala halangi ang mga abogado.
3. labad	Gilabdan si Ricardo sa ulo.	Wala labdi si Ricardo sa ulo.
hilanat	Gihalantan si Ricarda kagabii.	Wala hilanti si Ricarda kagabii.
gamay	Gigamyan si Jaime sa balay.	Wala gamyi si Jaime sa balay.
dako	Gidak-an si Susana sa eskwelahan.	Wala dak-i si Susana sa eskwelahan.
taas	Gitas-an si Rogelio sa leksyon.	Wala tas-i si Rogelio sa leksyon.
mubo	Gimub-an si Vida sa programa.	Wala mub-i si Vida sa programa.
lapad	Gilapdan si Doming sa dalan.	Wala lapdi si Doming sa dalan.
mabaw	Gimabwan si Doding sa dagat.	Wala mabwi si Doding sa dagat.
lalom	Gilawman si Gining Ramos sa dagat.	Wala lawmi si Gining Ramos sa dagat.
layo	Gilay-an si Ginang Tolentino sa Kohala.	Wala lay-i si Ginang Tolentino sa Kohala.
duol	Gidul-an si Ginoo Santos sa Waikiki.	Wala dul-i si Ginoo Santos sa Waikiki.
kitid	Gikitiran kini sa panapton.	Wala kini kitiri sa panapton.
ngil-ad	Gingil-aran kini sa estudyante.	Wala kini ngil-ari sa estudyante.
gwapa	Gigwapahan kana sa modista.	Wala kana gwapahi sa modista.
gwapo	Gigwapohan kana sa drayber.	Wala kana gwapohi sa drayber.
pobre	Gipobrehan kadto sa mag-uuma.	Wala kadto pobrehi sa mag-uuma.
4. Gigutom ba ako?		Wala ba ako gutoma?
Giuhaw ba ako?		Wala ba ako uhawa?
Gikapoy ka ba?		Wala ka ba kapoya?
Gitugnaw ka ba?		Wala ka ba tugnawa?
Gisip-on ba siya?		Wala ba siya sip-ona?

CEBUANO FOR BEGINNERS

Gi-“schistosomiasis” ba siya?	Wala ba siya “schistosomiasis”-a?
Gi-“rabbits” ba kami?	Wala ba kami “rabbits”-a?
Gi-“smallpox” ba kami?	Wala ba kami “smallpox”-a?
Gi-“typhoid fever” ba kita?	Wala ba kita “typhoid fever”-a?
Gidayareya ba kamo?	Wala ba kamo dayareyaha?
Gibuti ba kamo?	Wala ba kamo butiha?
Gi-“dengue fever” ba sila?	Wala ba sila “dengue fever”-a?
Gimalarya ba sila?	Wala ba sila malaryaha?
Gitrangkaso ba ang bata?	Wala ba trangkasoha ang bata?
Gi-“cholera” ba ang mga eskwela?	Wala ba “cholera”-ha ang mga eskwela?
Giinitan ba ang PCV?	Wala ba initi ang PCV?
Gisakitan ba ang mga PCT?	Wala ba sakiti ang mga PCT?
Gimenosan ba ang dalaga?	Wala ba menosi ang dalaga?
Gidyutayan ba ang mga lalake?	Wala ba dyutayi ang mga lalake?
Giayohan ba ang maestra?	Wala ba ayohi ang maestra?
Gibuotanan ba ang mga maestro?	Wala ba buotani ang mga maestro?
Ginindotan ba ang inahan?	Wala ba nindoti ang inahan?
Gitambokan ba ang mga amahan?	Wala ba tamboki ang mga amahan?
Gidautan ba ang tindera?	Wala ba dauti ang tindera?
Giputian ba ang mga doktor?	Wala ba putii ang mga doktor?
Gidatoan ba ang doktora?	Wala ba datoi ang doktora?
Giituman ba ang Amerikano?	Wala ba itumi ang Amerikano?
Giparatan ba ang mga Amerikana?	Wala ba parati ang mga Amerikana?
Gipaitan ba ang direktor?	Wala ba paiti ang direktor?
Gitam-isan ba ang mga “coordinator”?	Wala ba tam-isi ang mga “coordinator”?
Giasluman ba ang abogada?	Wala ba aslumi ang abogada?
Gihalangan ba ang abogado?	Wala ba halangi ang mga abogado?
Gilabdan ba si Ricardo sa ulo?	Wala ba labdi si Ricardo sa ulo?
Gihalantan ba si Ricarda kagabii?	Wala ba hilanti si Ricarda kagabii?
Gigamyan ba si Jaime sa balay?	Wala ba gamyi si Jaime sa balay?

LESSON 32

Gidak-an ba si Susana sa eskwelahan?	Wala ba dak-i si Susana sa eskwelahan?
Gitas-an ba si Rogelio sa leksyon?	Wala ba tas-i si Rogelio sa leksyon?
Gimub-an ba si Vida sa programs?	Wala ba mub-i si Vida sa programs?
Gilapdan ba si Doming sa dalan?	Wala ba lapdi si Doming sa dalan?
Gimabwan ba si Doding sa dagat?	Wala ba mabwi si Doding sa dagat?
Gilawman ba si Gining Ramos sa dagat?	Wala ba lawmi si Gining Ramos sa dagat?
Gilay-an ba si Ginang Tolentino sa Kohala?	Wala ba lay-i si Ginang Tolentino sa Kohala?
Gidul-an ba si Ginoo Santos sa Waikiki?	Wala ba dul-i si Ginoo Santos sa Waikiki?
Gikitiran ba kini sa panapton?	Wala ba kini kitiri sa panapton?
Gingil-aran ba kini sa estudyante?	Wala ba kini ngil-ari sa estudyante?
Gigwapahan ba kana sa modista?	Wala ba kana gwapahi sa modista?
Gigwapohan ba kana sa drayber?	Wala ba kana gwapohi sa drayber?
Gipobrehan ba kadto sa mag-uuma?	Wala ba kadto pobrehi sa mag-uuma?

B. Substitution: Movable Slot

1. Gigutom sila kagabii sa Kona.
Giuhaw _____.
_____ kami _____.
_____ gahapon _____.
_____ sa opisina.
Gisip-on _____.
2. Giinitan ang maestra sa kwarto sa niaging adlaw.
_____ eskwela _____.
Giayohan _____.
_____ programa _____.
_____ semana.
Ginindotan _____.
3. Gigamyan si Jose sa lamesa sa niaging Sabado.
_____ siya _____.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ Lunes.

Gidak-an _____.

_____ sila si Ana _____.

Gilapdan _____.

4. Gidatoan kami si Lita sa mga mag-uuma sa unang panahon.

_____ karon.

Gingil-aran _____.

_____ kamo si Lita _____.

_____ sa mga makililimos _____.

Gimenosan _____.

C. Expansion:

1. Gisakitan

_____ ang bata.

_____ sa ulo.

_____ niya.

_____ kagabii.

2. Gihilantan

_____ ang eskwela.

_____ mga _____.

_____ sa primer grado.

_____ sa Santa Fe.

_____ niadtong

Hulyo.

3. Gimalarya

_____ ang sundalo.

_____ mga _____.

_____ ni General Lim.

_____ sa kalasangan.

_____ sa Mindanao.

_____ sa

niaging gubat.

4. Gigwapahan

_____ ang PCV.

_____ mga _____.

_____ sa Cotabato.

_____ sa mga Negrito.

_____ sa kabukiran.

LESSON 32

_____ sa
Mindanao.

D. Question and Answer:

1. Gikapoy ang mga eskwela ni Mr. Prator sa ilang leksyon ganinang buntag.
Naunsa ang mga eskwela? Gikapoy.
Kinsay gikapoy? Ang mga eskwela.
Kinsang mga eskwelaha? Ni Mr. Prator.
Gikapoy sa unsa? Sa ilang leksyon.
Kanus-a? Ganinang buntag.
2. Gitrangkaso ang mga anak ni Mrs. Manuel sa pagbakasyon nila sa Manila niadtong usa ka tuig.
Naunsa ang mga anak ni Gitrangkaso.
Mrs. Manuel?
Kinsay gitrangkaso? Ang mga anak ni Mrs. Manuel.
Kinsang mga anak? Ni Mrs. Manuel.
Diin sila trangkasoha? Sa Manila.
Kanus-a? Sa pagbakasyon nila niadtong usa ka tuig.
3. Gipaitan ang Amerikano sa kinabuhi sa baryo kay walay elektrisidad.
Giunsahan ang Amerikano? Gipaitan.
Kinsay gipaitan? Ang Amerikano.
Sa unsa? Sa kinabuhi.
Diin? Sa baryo.
Kay ngano man? Kay walay elektrisidad.
4. Gitam-isan kita si Petra sa manggang hinog nga gikan sa Guadalupe nga gidala nila ni Jose.
Giunsahan kita si Petra? Gitam-isan.
Kinsay gitam-isan? Kita si Petra.
Sa unsa? Sa mangga.
Nga unsa? Nga hinog.
Diin gikan? Sa Guadalupe.
Nga giunsa nila ni Jose? Gidala.
5. Gilay-an ang prinsipal nga taga Manila sa eskwelahan sa Lawis kay walay sakyanan.
Giunsahan ang prinsipal? Gilay-an.
Kinsay gilay-an? Ang prinsipal.
Taga diin siya? Taga Manila.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Unsay iyang gilay-an?	Eskwelahan.
Diing eskwelahana?	Sa Lawis.
Ngano man?	Kay walay sakyanan.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

Kalooy - literally 'God's pity' -a very common expression
sa which means 'with the help or grace of God'.

Diyos

apan - a phrase meaning 'but it was good that', 'but
maayo luckily', 'however, fortunately'.

gani - implies a conditional statement, and means,
roughly, 'if it were...' 'as it were/was...'

Negrito- primitive tribe with negroid features who live in
the mountains; considered to have been the first
wave of people to inhabit the Philippine
archipelago.

Verb: Stative Forms

Stative verbs express a state of being, e.g. health, an
emotion, an attitude, impression, feeling and the like.

The Factual Mood of stative verbs is formed by the prefix
(gi-) or the compound affix (gi--an/han) attached to a noun
or adjective base, e.g.

gigutom - become hungry

gikapoy - get tired

gisip-on - have a cold

gitas-an - impressed with the height

gimenosan - regard as less in stature, look down on

gipaitan - find (it) bitter

The Negative of the (gi-) form is formed by using wala + the
suffix (-a/ha) added to the base, e.g.

gigutom - wala gutoma

gimalarya - wala malaryaha

The negative equivalent of the compound affix is formed by
wala + the suffix (-i/hi) added to the base, e.g.

gitas-an - wala tas-i

gigwapohan - wala gwapohi

Summary: Sentence Patterns

1.	Predicate	Topic	Complement
----	-----------	-------	------------

LESSON 32

	Verb	Noun/Pronoun	N (Dir. Obj)
	Gigutom	[ang/si]-phrase	
	Giayohan	<u>ako</u> -class, 1st set	sa leksyon.
	Gilay-an	<u>kini</u> -class, Dem.	bukid.
<hr/>			
2.	Predicate	Topic	Predicate
	Neg. Mkr.	Pronoun	Verb
	Wala	<u>ako</u> -class, 1st set	gutoma.
			ayohi.
		<u>kini</u> -class, Dem.	lay-i.
<hr/>			
a.	Predicate	Topic	Complement
	Neg. Mkr.	Verb	N (Object)
	Wala	gutoma	[ang]-phrase
		ayohi	[si]-phrase
		lay-i	sa Kohala.
<hr/>			
3.	Predicate	Topic	
	Verb	Int. Mkr.	N/Pronoun
	Gigutom	ba	[ang/si]-phrase?
	Giayohan		<u>ako</u> -class, 1st set
	Gilay-an		<u>kini</u> -class, Dem.
<hr/>			

CEBUANO FOR BEGINNERS

4.	Predicate		Topic	Predicate
	Neg. Mkr.	Int. Mkr.	Pronoun	Verb
	Wala	ba	<u>ako</u> -class, 1st set	gutoma?
			<u>kini</u> -class, Dem.	ayohi?
				lay-i?

a.	Predicate		Topic	
	Neg. Mkr.	Int. Mkr.	Verb	Noun
	Wala	ba	gutoma	[ang]-phrase?
			ayohi	[si]-phrase
			lay-i	

Supplementary Materials

Lessons 30-32

I. Dialogue

- A: Nang, palihog, hain mang ang Karbun?
B: Pasayloa ko, unsa 'to?
A: Hain man ang Karbun?
B: Paminawa ko, ha.
A: O sige.
B: Gikan dinhi, paraha ang dyipni paingon sa Karbun.
Ingna ang drayber nga muadto kamo sa Karbun.
Unya, kanaug sa dakong tindahan sa eskina duol sa Karbun. Tan-awa baya pag-ayo ang dakong tindahan.
Diretsoha ang aseras sa mga tindahan. Unya liko sa tumoy sa wala.

Vocabulary:

kanaug	get off, step down
diretsoha	go straight ahead
ingnan	tell
liko	turn
paraha	stop
tan-awa	look for
tumoy	end
wala	left

Pangutana:

1. Unsay gipangita sa babaye?
2. Kinsay iyang gipangutana?
3. Asa mupara ang dyipni?
4. Asa paingon ang dyipni?
5. Asa sila manaug?
6. Unsay ilang tan-awon?
7. Unsay ilang direktsohon?
8. Asa sila muliko?

II.

#1. Dialogue

- A: O sige, ayoha baya ang inyong pagkanta, ha?

CEBUANO FOR BEGINNERS

- B: Pastilan, dili pa ba kini manindot, kadugay na natong nagpraktis!
A: Kausa na lang. Sugdi, Ramon.
B: Kadiyut lang, wala pa gani kita tagai ug tono ni Fernando.
A: O sige, Fernando, tokara na.

Vocabulary:

kausa	once more (one more time)
manindot	be nice/pretty
pastilan!	goodness!
sugdi	start
tono	pitch tone, tune

Pangutana:

1. Unsay ilang gibuhath?
2. Nganong dili na gusto ang usang magpraktis pag-usab?
3. Unsay tubag kaniya?
4. Ngano kahang nagpraktis sila?
5. Unsay ilang buhaton?

#2. Narrative

Hapit nang usa ka semanang nagpraktis ug kanta si Ruben ug iyang mga kauban. Nagpraktis sila kay karong Domingo haranahan nila si Ofelia. Si Fernando ang gitarista ug si Ruben ang musolo. Ang uban nilang amigo muuban sa koros. Si Ofelia giulitawhan ni Ruben.

Vocabulary:

giulitawhan	being courted
-------------	---------------

Pangutana:

1. Unsa na kadugay ang pagpraktis nila ni Ruben?
2. Nganong nagpraktis sila?
3. Kinsay ilang haranahan?
4. Kinsa si Ofelia?
5. Kinsa si Fernando?
6. Unsay buhaton ni Ruben?
7. Unsay buhaton sa iyang mga kauban?

#3. Dialogue

- A: Maghinay-hinay ta. Basig mamathan ni Ofelia ang saba dili ang atong kanta.

Supplementary Materials Lessons 30-32

- B: Dia na kami sa pwesto, Ruben. Fernando, sugdi na ang gitara.
(Human sa duha ka kanta...)
- C: Uy, dunay nag-abre ug suga, pero dili kaayo hayag.
- B: Ruben, basig siya na kana.
(Giabrehan ni Ofelia ang bintana.)
- D: Maayong gabii ninyo. Kanindot sa inyong kanta.
Dayon usa kamo.

Vocabulary:

hayag	bright
mamathan	to be awakened
pwesto	position, place
saba	noise

Pangutana:

1. Nganong maghinay-hinay sila?
2. Hain na ang mga kauban ni Ruben?
3. Kinsa ang musugod sa gitara?
4. Paghuman sa duha ka kanta, unsay nahitabo?
5. Giunsa ni Ofelia ang bintana?
6. Unsay iyang gisulti pag-abre niya?
7. Ginindotan ba siya sa ilang kanta?
8. Gipaunsa niya sila?

III. Dialogue

- A: Pagdali uy, maulahi ako tungod nimo.
- B: Pag-una na lang. Asa ko ikaw hulaton unya?
- A: Hulata ako tupad sa Botika. Paliti si Mama ug usa ka botelyang asperina.
- B: O sige. Pagdali ha, balik dayon.

Pangutana:

1. Kinsa ang nagsultihanay?
2. Diin kaha sila nagsultihanay?
3. Nganong gipahulat sa usa ang iyang kauban sa Botika?

LESSON 33

Structural Content: Verb: (ma-) class

Focus: Actor

Mood: Factual and
Non-Factual

Aspect: Neutral

Distributive Aspect: (manga-) (maN-)

Setting: Christmas in the Philippines. Ang Pasko sa Pilipinas.

I. NARRATIVE

It was Christmas.

Everybody was happy. They prepared a lot of food. The children went from house to house. They asked for Christmas presents. They also ate in every house.

They sang and danced.

Everyone went to the early morning mass. The young and old were happy.

Pasko kadto. Ang tanang tawo nangalipay. Nangandam sila ug daghang mga pagkaon. Ang mga bata nangadto sab sa kada balay. Nangayo sila ug mga pinaskohan. Nangaon usab sila sa kada balay. Nanganta ug nanayaw sila. Ang tanan nanimba sa kaadlawon. Nangalipay ang mga bata ug ang mga tigulang.

II. NARRATIVE BREAKDOWN

It was Christmas.

Christmas that
Everybody was happy.
all men
happy

They prepared a lot of food.

prepared they
much food

The children went from house to house.

the children
went also
to each house

Pasko kadto.

Pasko kadto
Ang tanang tawo nangalipay.
[ang] tanan(g) tawo
(nanga)lipay
Nangandam sila ug daghang mga pagkaon.
(nang)andam sila
[ug] daghan(g) [mga]
pagkaon

Ang mga bata nangadto sab sa kada balay.

[ang] [mga] bata
(nang)adto [sab]
[sa] kada balay

LESSON 33

They asked for Christmas presents. asked for they Christmas presents	Nangayo sila ug mga pinaskohan. (nang)ayo sila [ug] [mga] pinaskohan
They also ate in every house. ate also they in each house	Nangaon usab sila sa kada balay. (nang)aon usab sila [sa] kada balay
They sang and danced. sang and danced they	Nanganta ug nanayaw sila. (nang)anta ug (nan)ayaw sila
Everyone went to the early morning mass. all went to church at dawn	Ang tanan nanimba sa kaadlawon. [ang] tanan (nan)imba [sa] kaadlawon
The young and the old were happy. happy the young and the old	Nangalipay ang mga bata ug ang mga tigulang. (nanga)lipay [ang] [mga] bata ug [ang] [mga] tigulang

Pangutana:

Nganong nangalipay ang tanang tawo?
 Unsay ilang gipangandam?
 Diin mangadto ang mga bata?
 Unsay ilang gipangayo?
 Kanus-a sila nanimba?
 Kinsay nangalipay?

III. VOCABULARY LIST

alibangbang	butterfly
anad	get used to, grow accustomed to
baki	frog
bulangan	cockpit
kaadlawon	dawn
dunot	rotten
gisi	tear, rip
hadlok	fear, fright; afraid, scared
hulog	fall, drop
lumos	drown
pangayo	ask for (for free)
patay	kill, die; dead, deceased
pelde	lose, suffer loss

CEBUANO FOR BEGINNERS

pinaskohan	Christmas gift
puno/puhoan	tree, tree trunk
samad	wound
suko	anger, enrage; angry, infuriated
sugal	gamble, gambling game
sunog	burn; fire
ulaw	shame; embarrassed, ashamed
ungo	witch
utang	debt; owe, borrow

IV. DRILLS

A. Repetition:

laba	Manlaba kita ug mga pantalon.
dakop	Manakop kita ug baki.
langoy	Manlangoy kita sa dagat.
silhig	Manilhig sila sa kwarto.
kaon	Mangaon kita ug pansit sa restwran.
inom	Mangimon kita ug serbesa sa balay.
andam	Mangandam kita ug pagkaon alang sa bisita
eskwela	Mangeskwela kita sa Cebu.
abang	Mangabang kita us awto alang sa atong amigo.
utang	Mangutang kita ug kwarta.
hulam	Manghulam kita ug libro sa libreriya.
kuha	Manguha kita ug mangga sa punoan.
hugas	Manghugas kamo ug plato.

Mahimo ba kitang manlaba ug mga pantalon?

Mahimo ba kitang manakop uga alibangbang?

Mahimo ba kitang manlangoy sa dagat?

Mahimo bang manilhig sila sa kwarto?

Buot ka bang mangaon kita ug pansit sa restawran?

Buot ka bang manginom kita ug serbesa sa balay?

Buot ka bang mangandam kita ug pagkaon alang sa mga bisita?

Buot ka bang mangeskwela kita sa Cebu?

Gusto ka bang mangabang kita ug awto alang sa atong amigo?

Gusto ka bang manghulam kita ug libro sa libreriya?

Gusto ka bang manguha kita ug mangga sa punoan?

Gusto ka bang manhugas kamo ug plato?

B. Repetition and Conversion:

	<u>Non-Factual</u>	
<u>Singular</u>		<u>Plural</u>

LESSON 33

Maligo siya sa suba.	Mangaligo sila sa suba.
Mahadlok ako ug ungo.	Mangahadlok kami ug ungo.
Mamatay siya ug dali.	Mangamatay sila ug dali.
Matulog ako ug dyutay.	Mangatulog kita ug dyutay.
Mapelde siya sa sugal.	Mangapelde sila sa sugal.
Masuko siya nako.	Mangasuko sila nako.
Maulaw ako niya.	Mangaulaw kami niya.
Maanad ang bata sa inahan.	Mangaanad ang mga bata sa inahan.
Magisi ang papel.	Mangagisi ang papel./ Mangagisi ang mga papel.
Madunot ang saging.	Mangadunot ang saging./ Mangadunot ang mga saging.
Masamad siya sa gubat.	Mangasamad sila sa gubat.
Masunog ang balay.	Mangasunog ang balay./ Mangasunog ang mga balay.
Masakit siya.	Mangasakit sila.
Mahulog siya sa hagdan.	Mangahulog sila sa hagdan.
Mabuhi ang isda.	Mangabuhi ang isda./ Mangabuhi ang mga isda.
Malumos siya sa dagat.	Mangalumos sila sa dagat.

Factual

Naligo siya sa suba.	Nangaligo sila sa suba.
Nahadlok ako sa ungo.	Nangahadlok kami sa ungo.
Namatay siya ug dali.	Nangamatay sila ug dali.
Natulog ako ug dyutay.	Nangatulog kami ug dyutay.
Napelde siya sa sugal.	Nangapelde sila sa sugal.
Nasuko siya nako.	Nangasuko sila nako.
Naulaw ako niya.	Nangaulaw kami niya.
Naanad ang bata sa inahan.	Nangaanad ang bata sa inahan./ Nangaanad ang mga bata sa inahan.
Nagisi ang papel.	Nangagisi ang papel./ Nangagisi ang mga papel.
Nadunot ang saging.	Nangadunot ang saging./ Nangadunot ang mga saging.
Nasamad siya sa gubat.	Nangasamad sila sa gubat.
Nasunog ang balay.	Nangasunog ang balay./ Nangasunog ang mga balay.
Nasakit siya.	Nangasakit sila.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Nahulog siya sa hagdan.	Nangahulog sila sa hagdan.
Nabuhi ang isda.	Nangabuhi ang isda./ Nangabuhi ang mga isda.
Nalumos siya sa dagat.	Nangalumos sila sa dagat.
Wala ako maligo sa suba gahapon.	Dili kami mangaligo sa suba ugma.
Wala ako matulog ug dyutay ganina.	Dili kami mangatulog ug dyutay karong taudtaud.
Wala siya mapelde sa sugal kagabii.	Dili sila mangapelde sa sugal karong gabii.
Wala siya masuko nako sa niaging adlaw.	Dili sila mangasuko nako sa sunod adlaw.
Wala maanad sa inahan ang bata gahapon.	Dili mangaanad sa inahan ang mga bata karon.
Wala ako mahadlok sa ungo niadtong Lunes.	Dili kami mangahadlok sa ungo sa Lunes.
Wala siya mamatay ug dali niadtong Martes.	Dili sila mangamatay ug dali sa Martes.
Wala ako maulaw niya ganina.	Dili kami mangaulaw niya karong taudtaud.

C. Substitution and Expansion:

1. Maligo siya sa suba.

_____ kami ____.
_____ dagat.
_____ ang maestra _____.
_____ karon.
_____ g hapon.
_____ bata _____.
_____ si Rosa _____.

2. Mangaligo ang mga lalake sa “swimming pool”.

_____ bata _____.
_____ estudyante ____ dagat.
_____ suba.
_____ ugma.
_____ sila si Ruben _____.
Nangaligo _____ gahapon.
_____ ang mga Amerikano _____.

3. Nangasunog ang mga balay.

_____ sud-an sa kusina.

LESSON 33

_____ kan-on _____.
_____ karne _____ sa niaging pyesta.
Mangasunog _____ karon.
_____ utan-on _____.

4. Nangadto sila sa sine.

_____ restawran.
_____ kami _____.
Mangadto _____ aron mukaon.
_____ kita _____.
_____ ang mga estudyante _____.

D.Expansion and Question & Answer:

1. Maligo siya.

sa suba	Maligo siya sa suba.
uban ni Juan	Maligo siya sa suba uban ni Juan.
ugma	Maligo siya sa suba ugma uban ni Juan.

Mag-unsang siya?	Maligo siya.
Asa siya maligo?	Sa suba.
Kinsay iyang kau-ban?	Si Juan.
Kanus-a siya maligo?	Ugma.

2. Matulog ako.

ug dyutay	Matulog ako ug dyutay.
sa katre	Matulog ako ug dyutay sa katre.
karong gabii	Matulog ako ug dyutay sa katre karong gabii.

Mag-unsang ka?	Matulog ako.
Asa ka matulog?	Sa katre.
Kanus-a?	Karong gabii.

3. Madunot ang saging.

ug mangga	Madunot ang saging ug mangga.
sa basket	Madunot ang saging ug mangga sa basket.
unya	Madunot unya ang saging ug mangga sa basket.

Unsa ang madunot?	Ang saging.
Unsa pa?	Ang mangga.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Hain ang saging ug mangga? Sa basket.

Kanus-a madunot ang saging ug mangga? Unya.

4. Mangaligo sila.

sa suba Mangaligo sila sa suba.
uban ni Maria Mangaligo sila sa suba uban ni Maria.

ugma Mangaligo sila sa suba ugma uban ni Maria.

Mag-unsang sila? Mangaligo sila.

Asa? Sa suba.

Kinsay ilang uban? Si Maria.

Kanus-a? Ugma.

5. Mangatulog kami.

ug dyutay Mangatulog kami ug dyutay.
sa katre Mangatulog kami ug dyutay sa katre.

karong gabii Mangatulog kami ug dyutay sa katre karong gabii.

Mag-unsang kamo? Mangatulog kami.

Asa? Sa katre.

Kanus-a? Karong gabii.

E. Deletion:

1. Mangadunot ang mga saging ug mga mangga sa basket unya.

unya Mangadunot ang mga saging ug mga mangga sa basket.

sa basket Mangadunot ang mga saging ug mga mangga.

mangga Mangadunot ang mga saging.

2. Nalimot siya sa iyang libro ug lapis sa balay namo.

namo Nalimot siya sa iyang libro ug lapis sa balay.

sa balay Nalimot siya sa iyang libro ug lapis.

lapis Nalimot siya sa iyang libro.

libro Nalimot siya.

LESSON 33

3. Napelde siya sa sugal sa bulangan bahapon.
gahapon Napelde siya sa sugal sa bulangan.
bulangan Napelde siya sa sugal.
sugal Napelde siya.
4. Nahulog siya sa hagdan sa among balay gabii.
among balay Nahulog siya sa hagdan gabii.
hagdan Nahulog siya gabii.
gabii Nahulog siya.
5. Nahadlok ako ug ungo sa dakong kahoy gabii.
ungo Nahadlok ako sa dakong kahoy gabii.
gabii Nahadlok ako sa dakong kahoy.
dakong kahoy Nahadlok ako.

F. Deletion and Question & Answer:

1. Nangalimot sila sa ilang libro ug lapis sa balay namo.
namo Nangalimot sila sa ilang libro ug lapis sa
 balay.
sa balay Nangalimot sila sa ilang libro ug lapis.
lapis Nangalimot sila sa ilang libro.
libro Nangalimot sila.
- Nangalimot sila Libro ug lapis.
ug unsa?
Diin? Sa balay namo.
Kinsay Sila.
nangalimot?
2. Nangapelde sila sa sugal sa bulangan gahapon.
gahapon Nangapelde sila sa sugal sa bulangan.
bulangan Nangapelde sila sa sugal.
sugal Nangapelde sila.
- Kinsay Sila.
nangapelde?
Diin sila Sa bulangan.
mangapelde?
Kanus-a? Gahapon.
3. Nangahulog sila sa hagdan sa among balay gabii.
gabii Nangahulog sila sa hagdan sa among
 balay.
balay Nangahulog sila sa hagdan.

CEBUANO FOR BEGINNERS

hagdan	Nangahulog sila.
Kinsay nangahulog?	Sila.
Diin sila mangahulog?	Sa hagdan.
Diin?	Sa among balay.
Kanus-a?	Gabii.
4. Nangahadlok kami ug ungo sa dakong kahoy gabii.	
gabii	Nangahadlok kami ug ungo sa dakong kahoy.
dakong kahoy ungo	Nangahadlok kami ug ungo. Nangahadlok kami.
Kinsay nangahadlok?	Kami.
Ug unsa?	Ug ungo.
Diin?	Sa dakong kahoy.
Kanus-a?	Gabii.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

buot - Pseudo-verb meaning ‘would like to ...’, ‘would agree to ...’ Used with the Non-Factual form of the verb, e.g.

Buot ka bang manginom kita ug serbesa? ‘Would you like (for us) to drink beer?’/ “Would you agree to our drinking beer?’

<u>Verb:</u>	(ma-)	<u>class</u>	
<u>Focus:</u>		Actor	
<u>Mood:</u>		Factual	(na-)
		Non-Factual	(ma-)
		Afactual	(ka-)
		Aspect:	Neutral

A small group of verbs in Cebuano belong to the (ma-) class, actor-focus, neutral aspect. Usually, these verbs do not take objects.

Distributive Aspect: (manga-)
(maN-)

The distributive aspect carries the meaning of plurality of either

LESSON 33

- a) the actor
- b) the object
- c) the action (verb root) itself. This denotes that the action occurs repeatedly.

The (manga-) affix expresses plurality for the (ma-) class, e.g

ligo	maligo siya	mangaligo sila
lumos	nalumos siya	nangalumos sila
patay	mamatay siya	mangamatay sila

The (maN-) affix expresses plurality for the (mu-) and (mag-) classes. Certain verbs in these classes change in form when affixed to (maN-).

kaon	mukaon siya	<u>m</u> angaon sila
kanta	mukanta/magkanta siya	manganta sila
dakop	magdakop siya	<u>ma</u> nakop sila
simba	musimba siya	manimba sila
bayad	magbayad siya	<u>ma</u> mayad sila
bayle	mubayle/magbayle siya	mamayle sila

LESSON 34

Structural Content: Verbal Affixes in Dependent
Clauses: (pag-/pagka-)
(ig-/igka-)
Nominalized Verb:
(pag-) + Vbase
Question Words: Anus-a
Kanus-a

Setting: Belen goes to Cebu to attend Cris' wedding. Muadto si Belen sa Cebu aron pagtambong sa kasal ni Cris.

I. DIALOGUE

Hey Belen, so you're here!
What's up?
I'm here because Cris is getting married on Saturday evening at Santo Rosario Church.
When are you going back to Cagayan de Oro?
After the wedding. You know, when I get to Cagayan, we're conducting a seminar. Come on to the seminar, huh?
Sure, whatever you say.

A: Uy Belen, nia ka diay!
Ngano man?
B: Nia ko kay kaslon man si Cris sa Sabado sa gabii sa simbahan sa Santo Rosario.
A: Kanus-a ka man mubalik sa Cagayan de Oro?
B: Pagkahuman sa kasal. Abi nimo no, ig-abot nako sa Cagayan, mag-"seminar" kami. Adto unya sa "seminar", ha?
A: Oo, basta ikaw, asegurado.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Hey Belen, so you're here!
What's up?
 here you [I didn't know]
 why [tell me]
I'm here because Cris is getting married on Saturday evening at Santo Rosario Church.
 here I

A: Uy Belen, nia ka diay!
Ngano man?
 nia ka [diay]
 ngano [man]
B: Nia ko kay kaslon man si Cris sa Sabado sa gabii sa simbahan sa Santo Rosario.
 nia ko

LESSON 34

<p>because married [you know] Cris on Saturday at night at church of Santo Rosario</p>	<p>kay kasl(on) [man] [si] Cris [sa] Sabado [sa] gabii [sa] simbahan [sa] Santo Rosario</p>
<p>When are you going back to Cagayan de Oro? when you [tell me] return to Cagayan de Oro</p>	<p>A: Kanus-a ka man mubalik sa Cagayan de Oro? kanus-a ka [man] (mu)balik [sa] Cagayan de Oro</p>
<p>After the wedding. You know, when I get to Cagayan, we're conducting a seminar. Come on to the seminar, huh?</p>	<p>B: Pagkahuman sa kasal. Abi nimo no, ig-abot nako sa Cagayan, mag-"seminar" kami. Adto unya sa "seminar", ha?</p>
<p>finish the wedding know you arrive I in Cagayan seminar we go later to seminar</p>	<p>(pagka)human [sa] kasal abi nimo no (ig)-abot nako [sa] Cagayan (mag)-"seminar" kami adto unya sa "seminar"</p>
<p>Sure, whatever you say. yes provided you certainly</p>	<p>A: Oo, basta ikaw, asegurado. oo basta ikaw segurado</p>

III. VOCABULARY LIST

bantay	stand guard, watch
kampanya	campaign
kasal	wedding; wed, marry
diskurso	give a speech; speech, address
hepe	chief
sa polisiya	of police
presidente	president
tambag	advice, counsel
tapus	finish, terminate, end; after
tawag	call
tigum	meet, confer

IV. DRILLS

A. Question & Answer and Expansion and Transformation:

1. Si Belen ug si Rodolfo nagkita.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ karong buntag.
_____ sa "airport".
Kinsay nagkita? Si Belen ug si Rodolfo
Kanus-a? Karon buntag
Diin? Sa "airport"
Si Belen ug si Rodolfo nagkita karong buntag sa "airport".

2. Gisugat ni Rodolfo si Belen.

_____ karong buntag.
_____ sa "airport".
_____ nga bag-ong abot gikan
sa Cagayan de Oro _____.
Kinsay gisugat ni Rodolfo? Si Belen
Kanus-a? Karong buntag
Diin? Sa "airport"
Diin siya gikan? Sa Cagayan de Oro
Gisugat ni Rodolfo si Belen nga bag-ong abot gikan sa
Cagayan de Oro karong buntag sa "airport".

3. Nianhi si Belen sa Cebu.

_____ aron mutambong sa kasal ni Cris karong
Sabado.
____ ang iyang amigo, _____.

_____ sa gabii.

sa simbahang Santo Rosario.
Kinsa ang nianhi sa Cebu? Si Belen.
Nganong nianhi siya sa Cebu? Aron mutambong sa kasal ni
Cris.
Kinsa si Cris? Ang iyang amigo.
Kanus-a ang kasal niya? Karong Sabado sa gabii.
Asa? Sa simbahang Santo
Rosario.
Nianhi si Belen sa Cebu aron mutambong sa kasal ni Cris,
ang iyang amigo, karong Sabado sa gabii sa simbahang
Santo Rosario.

4. Mubalik si Belen sa Cagayan de Oro.

Pagkahuman sa kasal, _____.

_____ aron siya mag-"seminar".

_____ ig-abot niya.

LESSON 34

Mag-unsang pagkahuman sa Mubalik siya sa Cagayan de kasal? Oro.

Ngano man? Kay mag-“seminar” siya.

Kanus-a? Ig-abot niya.

Pagkahuman sa kasal, mubalik si Belen sa Cagayan de Oro aron siya mag-“seminar” ig-abot niya.

5. Giimbitar niya si Rodolfo aron mutambong sa “seminar”.

_____ sa “Rice Production”.

_____ sa Cagayan de Oro.

Giunsa niya si Rodolfo? Giimbitar niya.

Asa niya giimbitar? Sa “seminar”.

“Seminar” sa unsa? Sa “Rice Production”.

Giimbitar niya si Rodolfo aron mutambong sa “seminar” sa “Rice Production” sa Cagayan de Oro.

6. Giingnan niya si Belen nga mutambong siya.

_____ sa “semi-nar”.

_____ sa “Rice Production”.

_____ sa Cagayan de Oro.

_____ ug mularga siya ighuman sa kasal.

Kanus-a siya mularga? Ighuman sa kasal.

Asa siya mularga? Sa Cagayan de Oro.

Ngano man? Kay mutambong siya sa “seminar”.

Giingnan niya si Belen nga mutambong siya sa “seminar” sa “Rice Production” sa Cagayan de Oro ug mularga siya ighuman sa kasal.

B. Multiple Substitution:

1. Anus-a man siya mularga?

_____ ka _____ muabot?

_____ man sila musugat?

_____ kamo mubalik?

_____ kami mukaon?

_____ kita muinom?

_____ si Luz musakay?

_____ Gerardo mulakaw?

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ ang eskwela musayaw?
_____ maestra mukanta?

2. Anus-a man ang maestro magtuon pagdrayb?
_____ prinsipal magtudlo pag-“lesson plan”?
_____ superbisor magtawag pagtigum?
_____ PCV magsugod pagtrabaho?
_____ hepe sa polisiya mag-uban pagbantay?
_____ kusinera magtawag pagkaon?
_____ panday magsugod pagpintal?
_____ PCT magtuon pagSinibwano?
_____ mananahi magtudlo pagtahi?
3. Anus-a ang presidente mahuman pagsulti?
_____ mayor mahuman pagkampanya?
_____ si Inday mahibalo pagluto?
_____ Undo mahibalo paglangoy?
_____ Manang matulog pagbalik?
_____ Manong mahadlok pagbiyahe?
_____ ang doktor matapos pagtambal?
_____ doktora musugod pagtambag?
_____ dalaga maulaw pag-imbatar?
_____ ulitawo maligo pag-usab?

C. Repetition and Conversion:

1. Anus-a man siya mularga?
Kanus-a man siya mularga?
Kanus-a man siya nilarga?
2. Anus-a ka man muabot?
Kanus-a ka man muabot?
Kanus-a ka man niabot?
3. Anus-a man sila musugat?
Kanus-a man sila musugat?
Kanus-a man sila nisugat?
4. Anus-a man kamo mubalik?
Kanus-a man kamo mubalik?
Kanus-a man kamo nibalik?
5. Anus-a man kami musakay?
Kanus-a man kami musakay?
Kanus-a man kami nisakay?

LESSON 34

6. Anus-a man ang maestro magtuon pagdrayb?
Kanus-a man ang maestro magtuon pagdrayb?
Kanus-a man ang maestro nagtuon pagdrayb?
 7. Igbalik niya sa Cebu, muadto ka sa Manila.
Pagbalik niya sa Cebu, muadto ka sa Manila.
Pagbalik niya sa Cebu, niadto ka sa Manila.
 8. Igsayaw ni Gerardo sa eskwelahan, mukanta si David.
Pagsayaw ni Gerardo sa eskwelahan, mukanta si David.
Pagsayaw ni Gerardo sa eskwelahan, nikanta si David.
 9. Ig-abot nako sa Cagayan, mahuman na ang presidente pagdiskurso.
Pag-abot nako sa Cagayan, mahuman na ang presidente pagdiskurso.
Pag-abot nako sa Cagayan, nahuman na ang presidente pagdiskurso.
 10. Iglarga namo sa Amerika, mahuman na ang mayor pagkampanya.
Paglarga namo sa Amerika, mahuman na ang mayor pagkampanya.
Paglarga namo sa Amerika, nahuman na ang mayor pagkampanya.
 11. Igbalik nato sa Cebu, mahibalo na si Inday pagluto.
Pagbalik nato sa Cebu, mahibalo na si Inday pagluto.
Pagbalik nato sa Cebu, nahibalo na si Inday pagluto.
 12. Ig-adto ninyo sa Zamboanga, mahibalo na si Undo paglangoy.
Pag-adto ninyo sa Zamboanga, mahibalo na si Undo paglangoy.
Pag-adto ninyo sa Zamboanga, nahibalo na si Undo paglangoy.
 13. Ighuman nila sa sine, matulog na si Manang pag-usab.
Paghuman nila sa sine, matulog na si Manang pag-usab.
Paghuman nila sa sine, natulog na si Manang pag-usab.
- D. Multiple Substitution:
Ig-abot nako sa Cagayan, mag-“seminar” kami.

CEBUANO FOR BEGINNERS

__larga namo sa Amerika, __minyo ako.
__sugat nimo sa Mactan, __hulat siya.
__balik niya sa Cebu, __buotan ka.
__sakay nato sa dyip, __bantay sila.
__kanaug nila sa trak, __hulat kita.
__sayaw ni Gerardo sa eskwelahan, __kanta si David ug si Eugenio.
__tudlo ni Ramon sa kwarto, __trabaho si Islao ug si Margarita.
__katulog sa bata, __sulat ang inahan.
__lakaw sa amahan, __dula ang bata.
__-abot nako sa Cagayan, mupahulay kami.
__larga namo sa Amerika, __palit akog sinina.
__sugat nimo sa Mactan, __tan-aw siya sa eroplano.
__balik niya sa Cebu, __adto ka sa Manila.
__sayaw ni Gerardo sa eskwelahan, __kanta si David ug si Eugenio.

E. Repetition:

Ig-abot nako sa Cagayan, mahuman na ang presidente pagsulti.
Iglarga namo sa Amerika, mahuman na ang mayor pagkampanya.
Igbalik nato sa Cebu, mahibalo na si Inday pagluto.
Ig-adto ninyo sa Zamboanga, mahibalo na si Undo paglangoy.
Ighuman nila sa sine, matulog na si Manang pagbalik.

F. Repetition and Conversion:

1. Ig-abot nako sa Cagayan, mag-“seminar” kami.
Pag-abot nako sa Cagayan, mag-“seminar” kami.
Pag-abot nako sa Cagayan, nag-“seminar” kami.
2. Iglarga namo sa Amerika, magminyo ako.
Paglarga namo sa Amerika, magminyo ako.
Paglarga namo sa Amerika, nagminyo ako.
3. Igbalik niya sa Cebu, magbuotan ka.
Pagbalik niya sa Cebu, magbuotan ka.
Pagbalik niya sa Cebu, nagbuotan ka.
4. Igkanaug nila sa trak, maghulat kita.
Pagkanaug nila sa trak, maghulat kita.

LESSON 34

Pagkanaug nila sa trak, naghulat kita.

5. Igsayaw ni Gerardo sa eskwelahan, magkanta si David ug si Eugenio.
Pagsayaw ni Gerardo sa eskwelahan, magkanta si David ug si Eugenio.
Pagsayaw ni Gerardo sa eskwelahan, nagkanta si David ug si Eugenio.
6. Ig-abot nako sa Cagayan, mupahulay dayon kami.
Pag-abot nako sa Cagayan, mupahulay dayon kami.
Pag-abot nako sa Cagayan, nipahulay dayon kami.
7. Iglarga namo sa Amerika, mupalit akog sinina.
Paglarga namo sa Amerika, mupalit akog sinina.
Paglarga namo sa Amerika, nipalit akog sinina.
8. Igsugat nimo sa Mactan, mutan-aw siya sa eroplano.
Pagsugat nimo sa Mactan, mutan-aw siya sa eroplano.
Pagsugat nimo sa Mactan, nitan-aw siya sa eroplano.
9. Anus-a man ang prinsipal magtudlo pag-“lesson plan”?
Kanus-a man ang prinsipal magtudlo pag-“lesson plan”?
Kanus-a man ang prinsipal nagtudlo pag-“lesson plan”?
10. Anus-a man ang PCV magsugod pagtrabaho?
Kanus-a man ang PCV magsugod pagtrabaho?
Kanus-a man ang PCV nagsugod pagtrabaho?
11. Anus-a man ang hepe sa polisiya mag-uban pagbantay?
Kanus-a man ang hepe sa polisiya mag-uban pagbantay?
Kanus-a man ang hepe sa polisiya nag-uban pagbantay?
12. Anus-a man ang panday magsugod pagpintal?
Kanus-a man ang panday magsugod pagpintal?
Kanus-a man ang panday nagsugod pagpintal?
13. Anus-a man ang presidente mahuman pagsulti?
Kanus-a man ang presidente mahuman pagsulti?
Kanus-a man ang presidente nahuman pagsulti?
14. Anus-a man ang mayor mahuman pagkampanya?
Kanus-a man ang mayor mahuman pagkampanya?
Kanus-a man ang mayor nahuman pagkampanya?

CEBUANO FOR BEGINNERS

15. Anus-a man si Undo mahibalo paglangoy?
Kanus-a man si Undo mahibalo paglangoy?
Kanus-a man si Undo nahibalo paglangoy?
16. Anus-a man si Inday matulog pag-usab?
Kanus-a man si Inday matulog pag-usab?
Kanus-a man si Inday natulog pag-usab?
17. Anus-a man ang ulitawo maligo pag-usab?
Kanus-a man ang ulitawo maligo pag-usab?
Kanus-a man ang ulitawo naligo pag-usab?

G. Question and Answer:

1. Muabot ka sa Cebu sa Nobyembre 10.
Asa ka muabot? Sa Cebu.
Anus-a? Sa Nobyembre 10.
2. Mukanta si Luz sa eskwelahan karong hapon.
Asa siya mukanta? Sa eskwelahan.
Anus-a? Karong hapon.
3. Musayaw si Luz ug si Gerardo sa programa karong gabii.
Asa sila musayaw? Sa programa.
Anus-a? Karong gabii.
4. Magtuon pagdrayb ang maestra sa sunod nga semana.
Mag-unsang siya? Magtuon siya pagdrayb.
Anus-a? Sa sunod nga semana.
5. Magtudlo pagtahi ang mananahi sa sunod nga bulan.
Mag-unsang siya? Magtudlo siya pagtahi.
Anus-a? Sa sunod nga bulan.
6. Magtuon pagsinibwano ang mga PCT unyang hapon.
Mag-unsang sila? Magtuon sila pagsinibuwano.
Anus-a? Unyang hapon.
7. Magsugod pagtrabaho ang PCV unyang gabii.
Mag-unsang sila? Magsugod sila pagtrabaho.

LESSON 34

Anus-a? Unyang gabii.

8. Magsugod pagpintal ang mga panday ugmang buntag.

Mag-unsang sila? Magsugod sila pagpintal.

Anus-a? Ugmang buntag.

9. Maligo pag-usab ang ulitawo ugmang udto.

Mag-unsang siya? Maligo siya pag-usab.

Anus-a? Ugmang udto.

10. Matulog pagbalik ang doktora sa alas syete sa buntag.

Mag-unsang siya? Matulog siya pagbalik.

Anus-a? Sa alas syete sa buntag.

11. Mahuman pagsulti ang presidente sa alas dose sa udto.

Mag-unsang siya? Mahuman siya pagsulti.

Anus-a? Sa alas dose sa udto.

12. Mahibalo pagluto si Inday ug si Undo sa alas tres sa hapon.

Mag-unsang sila? Mahibalo sila pagluto.

Anus-a? Sa alas tres sa hapon.

H. Repetition and Question & Answer:

1. Ig-abot nako sa Cagayan, mag-“seminar” kami.

Pag-abot nako sa Cagayan, mag-“seminar” kami.

Kanus-a kamo mag-“seminar”? Ig-abot nako sa Cagayan.

Kanus-a kamo nag-“seminar”? Pag-abot nako sa Cagayan.

2. Iglarga namo sa Amerika, magminyo ako.

Paglarga namo sa Amerika, nagminyo ako.

Kanus-a ka magminyo? Iglarga namo sa Amerika.

Kanus-a ka nagminyo? Paglarga namo sa Amerika.

3. Ig-abot namo sa Cagayan, mupahulay sila.

Pag-abot namo sa Cagayan, nipahulay sila.

Kanus-a sila mupahulay? Ig-abot namo sa Cagayan.

Kanus-a sila nipahulay? Pag-abot namo sa Cagayan.

CEBUANO FOR BEGINNERS

4. Igbalik niya sa Cebu, magbuotan ka.
Pagbalik niya sa Cebu, nagbuotan ka.
Kanus-a ka magbuotan? Igbalik niya sa Cebu.
Kanus-a ka nagbuotan? Pagbalik niya sa Cebu.
5. Ig-adto ninyo sa Zamboanga, mahibalo na kamo paglangoy.
Pag-adto ninyo sa Zamboanga, nahibalo na kamo paglangoy.
Kanus-a kami mahibalo na Ig-adto ninyo sa Zamboanga?
Kanus-a kami nahibalo na Pag-adto ninyo sa Zamboanga?
Kanus-a kami nahibalo na Pag-adto ninyo sa Zamboanga?

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

Nia ka - implies surprise, amazement at an unexpected presence, arrival or coming.
diay!

Abi nimo,... - roughly equivalent to the English expressions 'For your information,' or 'You know, ...' and implied nonknowledge on the part of the person addressed.

karon - 'now' -- may carry a time meaning either of 'earlier' or 'later' on a specific period, e.g.
Si Belen ug si Rodolfo nagkita karong buntag.
'Belen and Rodolfo met (earlier) this morning.'
or
Nianhi si Belen aron mutambong sa kasal karong Sabado.
'Belen came here to attend the wedding this (coming) Saturday.'

usab - 'also' used here to mean 'again', e.g.
Matulog na si Manang pag-usab.
'Manang will sleep (once) again.'

dayon - used here to mean 'immediately', e.g.
Pag-abot nako sa Cagayan, mupahulay dayon kami.
'When we arrive in Cagayan, we will rest immediately/right away.'

Dependent Clauses:

LESSON 34

Dependent clauses are introduced by two types of non-verbal affixes which occur with time meanings.

When a dependent clause is introduced by (ig-) or (igka-), it means that the action designated by the verb in the dependent clause occurs immediately before or simultaneously with the action designated by the verb found in the independent clause. The verb in the independent clause is in the non-factual mood, e.g.

Igkanaug nila sa trak, maghulat kita.
'While they get down the bus, we wait for them.'
'As they alight from the bus, we'll be waiting.'

Igbalik niya sa Cebu, magbuotan ka.
'Upon his return from Cebu, you behave well.'

When a dependent clause is introduced by (pag-) or (pagka-), the action of the verb in the dependent clause occurs before the action of the verb in the independent clause. The independent clause verb may take either the factual or non-factual form.

Pagbalik niya sa Cebu, muadto ka sa Manila.
'When he returns to Cebu, you go to Manila.'

Pagbalik niya sa Cebu, niadto ka sa Manila.
'When he went back to Cebu, you left for Manila.'

Both forms of dependent clauses will take any of the following as predicates: nako-class, pronouns

[ni]-phrase

[sa]-phrase

	niya
Igbalik --	ni Gerardo
Pagbalik	sa estudyante

Question Words: Anus-a and Kanus-a 'when'

Anus-a has a time meaning of a future occurrence and is used only with the non-factual mood, whereas kanus-a is not limited in time meaning and co-occurs with either the factual or non-factual form of the verb, e.g.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Anus-a man ang panday magsugod pagpintal?

Kanus-a man ang panday magsugod pagpintal?

'When will the carpenter begin painting?'

'When is the carpenter going to begin painting?'

Kanus-a man ang panday nagsugod pagpintal?

'When did the carpenter begin painting?'

Nominalized Verb: (pag-) + Vbase

The affix (pag-) is used as a nominalizer. The nominalized verb form corresponds to the gerunds in English, e.g.

pagpintal

'painting'

pagsulti

'speaking'

LESSON 35

Structural
Content:

Cumulative Review

Focus: Actor, Goal

Mood: Factual, Non-Factual

Verbal Affixes in Dependent
Clauses

Demonstrative Pronouns: kini, niini

Setting: Eduardo went to Cebu to visit his friends and to relax with them.

Niadto si Eduardo sa Cebu aron pagpamisita sa iyang mga higala ug mag-lingaw-lingaw sab uban kanila.

I. NARRATIVE

Eduardo visited his friends in Cebu not long ago. In Cebu he visited his girl friends, Luz and Eva. One Saturday they went to Alberto's, another friend of theirs, and they went with him to a movie. After the movie, they bought beer and special noodles and ate and drank these at Eva's. At twelve midnight, Eduardo and Alberto accompanied Luz home.

Si Eduardo nagbisita sa iyang mga higala sa Cebu, dili pa dugay. Sa Cebu nagbisita siya sa iyang mga dalagang higala nga si Luz ug si Eva. Usa ka Sabado, nangadto sila kang Alberto nga higala usab nila ug nanguban sila kaniya sa sine. Human sa sine namalit sila ug serbesa ug pansit espesyal. Nangaon ug nanginom sila sa ilang gipalit sa ilang Eva. Sa alas dose sa tungang gabii, si Eduardo ug si Alberto nanguban kang Luz pagpauli.

II. NARRATIVE BREAKDOWN

Eduardo visited his friends in Cebu not long ago.

Eduardo visited
his friends
in Cebu
not yet long time

Si Eduardo nagbisita sa iyang mga higala sa Cebu, dili pa dugay.

[si] Eduardo (nag)bisita
[sa] iya(ng) [mga] higala
[sa] Cebu
dili [pa] dugay

CEBUANO FOR BEGINNERS

In Cebu he visited his girl friends, Luz and Eva. Sa Cebu nagbisita siya sa iyang mga dalagang higala nga si Luz ug si Eva.

in Cebu [sa] Cebu
visited he (nag)bisita siya
his lady friends [sa] iya(ng) [mga] dalaga(ng)
higala
Luz and Eva [nga] [si] Luz ug [si] Eva

One Saturday they went to Alberto's, another friend of theirs, and they went with him to a movie. Usa ka Sabado, nangadto sila kang Alberto nga higala usab nila ug nanguban sila kaniya sa sine.

one Saturday usa [ka] Sabado
went they (nang)adto sila
to Alberto's [kang] Alberto
friend also theirs [nga] higala usab nila
and went they with him ug (nang)uban sila kaniya
to movie [sa] sine

After the movie, they bought beer and special noodles and ate and drank these at Eva's. Human sa sine, namalit sila ug serbesa ug pansit espesyal. Nangaon ug nanginom sila sa ilang gipalit sa ilang Eva.

After the movie human [sa] sine
bought they beer (na)malit sila [ug] serbesa
and noodles special ug pansit espesyal
ate and drank (nang)aon ug (nang)inom
they their purchase sila [sa] ila(ng) (gi)palit
at their Eva [sa] ila(ng) Eva

At twelve midnight, Eduardo and Alberto accompanied Luz home. Sa alas dose sa tungang gabii, si Eduardo ug si Alberto nanguban kang Luz pagpauli.

at twelve o'clock [sa] alas dose
at midnight [sa] tunga(ng) gabii
Eduardo and Alberto [si] Eduardo ug [si] Alberto
accompanied Luz (nang)uban [kang] Luz
in going home (pag)pauli

III. VOCABULARY LIST

awit	sing; song
balitaw	love song
bati	feel

LESSON 35

buhatan	place of work
kaagi	life story, one's past
kahangturan	eternity
kaligutgut	grudge, rancor
kaso	case (legal)
katuigan	years
kaugmaon	future
kawatan	thief, robber
dangup	seek assistance, invoke, implore, appeal
dawat	receive, accept
gasa	gift
halin	sale
hapit	pass by, take/pick up/ deliver something along the way
hunahuna	think; thoughts
hwes	judge
ila-ila	introduce, make acquaintance with
(mag)lingaw-lingaw	to relax (with entertainment), to have fun
linugaw	rice porridge
luwat	resign
makaon	something edible, something to be eaten
mananagma	fortune teller, soothsayer
mata	wake up, awaken; eye
pasaylo	forgive, pardon; forgiveness
pasulit	examination
sala	sin, offend; offense, fault
sugilanon	story, tale
suhol	salary, wage, pay
sulbad	solve
suliran	problem
tagna	foretell, predict, prophesy
tinun-an	the person who is taught, i.e. a student, pupil; something which has been studied

IV. DRILLS

A. Repetition:

1. Actor-Focus: Factual

Nagtawag si Nestor kang Doktor Nuñez kaganina.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Nagdangup si Alejandro kang Kapitan Tiago ganinang buntag.

Nagsugat si Marcia kang Lorenzo kaganinang udto.

Nagtubag si Gregoria kang Vicente ganinang hapon.

Naghunahuna si Pacita kang Victor gahapon sa buntag.

Naghulat si Maria kang Ricardo sa simbahan kagahapon sa udto.

Nagdawat si Ginoong Cruz kang Pastor sa buhatan gahapon sa hapon.

Naghisgut si Jaime kang Fe sa iyang suliran gabii.

Nag-estorya si Ramon kang Fernando sa iyang pagluwat sa trabaho niadtong usa ka buntag.

Naghatag si Jose ug gasa kang Ana niadtong usa ka hapon.

Nagdala si Eduardo ug makaon kang Emma niadtong usa ka gabii.

Nagbasa si Martin ug balak kang Luz sa niaging bulan.

Nagsulat kini ug maanindot nga sulat kang Gregoria mga tulo na ka adlaw karon.

Nagkuha kana ug tulo ka dosenang itlog kang Josefa mga upat na ka adlaw karon.

Nag-awit kadto ug balitaw kang Tina mga lima na ka adlaw karon.

2. Actor-Focus: Non-Factual

Si Nestor magtawag kang Doktor Nuñez unya.

Si Alejandro magdangup kang Kapitan Tiago unya sa buntag.

Si Marcia magsugat kang Lorenzo unya sa udto.

Si Gregoria magtubag kang Vicente unya sa hapon.

Si Pacita maghunahuna kang Victor ugma sa buntag.

Si Maria maghulat kang Ricardo sa simbahan ugma sa udto.

Si Ginoong Cruz magdawat kang Pastor sa buhatan ugma sa hapon.

Si Jaime maghisgut kang Fe sa iyang suliran karong gabii.

Si Ramon mag-estorya kang Fernando sa iyang pagluwat sa trabaho sa sunod adlaw.

Si Jose maghatag ug gasa kang Ana sa sunod semana.

Si Eduardo magdala ug makaon kang Emma ugma sa gabii.

Si Martin magbasa ug balak kang Luz sa sunod bulan.

Kini magsulat ug maanindot nga sulat kang Gregoria mga tulo ka adlaw gikan karon.

LESSON 35

Kana magkuha ug tulo ka dosenang itlog kang Josefa mga upat ka semana gikan karon.

Kadto mag-awit ug balitaw kang Tina sa umaabot nga pasko.

3. Goal-Focus: Factual

Gisaka sa kawatan ang balay ni Juan kagabii.

Gipasaylo ni Juan ang nakasala kaniya kagahapon.

Gipaminaw sa hwes ang kaso niadtong usa ka semana.

Gitubag ni Mariano si Pablo usa ka bulan na karon.

Gisulbad sa mayor ang suliran sa lungsod niadtong usa ka adlaw.

Gigasto ni Jorge ang iyang tanang suhol niadtong Hwebes.

Gihapit sa batan-on ang iyang higala kagahapon sa buntag.

Gitahi ni Julia ang sinina ni Fidela duha ka semana na karon.

Gitawag sa inahan ang anak niya kaganina.

Gipangayo niini ang kamo ni Perla kaganinang buntag.

Gipelde sa mananagat ang halin sa iyang isda sa niaging Byernes.

Giwala niana ang relo ni Melchor tulo ka semana na karon.

Gitagna sa mananagna ang kaugmaon ni Prospera niadtong niaging Domingo.

Gipangutana niadtong si Gaspar bahin sa yuta lima ka semana na karon.

Gigamit sa tinun-an ang libro sa iyang magulang sa niaging tuig.

4. Goal Focus: Non-Factual (-on)

Benefactive Focus: Non-Factual (-an)

Kinahanglanon namo kamo sa sunod semana.

Hulaton nako ikaw hangtud sa kahangturan.

Kuhaon nila sila sa sunod adlaw.

Kantahon niini kanimo ang awit karong gabii.

Buhaton niya kaniya ang tanan sa mga umaabot nga katuigan.

Sulaton nato kanila ang atong gibati karon dayon.

Wad-on nako kanimo ang akong kaligutgut sa madali nga panahon.

Sugton niana si Juan sa dili madugay.

Hapiton sa batan-on ang iyang higala unya.

Pakan-on sa inahan ang iyang anak ug linugaw lima ka adlaw gikan karon.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Basahan niya ikaw ug sugilanon unya.
Lutoan nako kamo ug maayong pagkaon ugma sa udto.
Estoryahan nato siya sa atong kaagi unyang gabii.
Palitan ni Belen si Doy ug bag-ong sapatos ugma sa buntag.
Andaman niadto ang iyang mga tinun-an ug pasulit sunod bulan.

5. Pag-abot niya ganina, nagtawag si Nestor kang Doktor Nuñez.
Paglakaw niya ganinang buntag, nagdangup si Alejandro kang Kapitan Tiago.
Pagtawag niya kaganinang udto, nagsugat si Marcia kang Lorenzo.
Pagsulat niya kaganinang hapon, nagtubag si Gregoria kang Vicente.
Pagmata niya kagahapon sa buntag, naghunahuna si Pacita kang Victor.
Pag-abot niya sa simbahan kagahapon sa hapon, naghulat si Maria kang Ricardo.
Paglingkod niya sa buhatan kagahapon sa hapon, nagatubang si Ginoong Cruz kang Pastor.
Pag-estorya niya kagabii, naghigut si Jaime kang Fe sa iyang suliran.
Pagkita nila niadtong usa ka hapon, nag-estorya si Ramon kang Fernando sa iyang pagluwat sa trabaho.
Pagpalit niya niadtong usa ka hapon, naghatag si Jose ug gasa kang Ana.
Pagsakay niya niadtong usa ka gabii, nagdala si Eduardo ug makaon kang Emma.
Pagbisita niya sa niaging bulan, nagbasa si Martin ug balak kang Luz.
Pag-ila-ila niya mga tulo na ka adlaw karon, nagsulat kini ug maanindot nga sulat kang Gregoria.
Pagbayad niya mga upat na ka adlaw karon, nagkuha kana ug tulo ka dosenang itlog kang Josefa.
Pag-adto niya mga lima na ka adlaw karon, nag-awit kadto ug balitaw kang Tina.

B. Conversion and Multiple Substitution:

1. Pag-abot niya ganina, nagtawag si Nestor kang Doktor Nuñez.
Pag-abot niini ganina, nagtawag kini kang Dr. Nuñez.

LESSON 35

2. niini/kini
niana/kana
niadto/kadto

Paglakaw niya ganinang buntag, nagdangup
si Alejandto kang Kapitan Tiago.

3. niini/kini
niana/kana
niadto/kadto

Pagtawag niya kaganinang udto, nagsugat si
Marcia kang Lorenzo.

4. niini/kini
niana/kana
niadto/kadto

Pagsulat niya kaganinang hapon, nagtubag si
Gregoria kang Vicente.

5. niini/kini
niana/kana
niadto/kadto

Pagmata niya kagahapon sa buntag,
nag-hunahuna si Pacita kang Victor.

6. niini/kini
niana/kana
niadto/kadto

Pag-abot niya sa simbahan kagahapon sa
hapon, naghulat si Maria kang Ricardo.

7. niini/kini
niana/kana
niadto/kadto

Paglingkod niya sa buhatan kagahapon sa
hapon, nag-atubang si Ginoong Cruz kang
Pastor.

8. niini/kini
niana/kana
niadto/kadto

Pag-estorya niya kagabii, naghisgut si Jaime
kang Fe sa iyang suliran.

9. niini/kini
niana/kana
niadto/kadto

Pagkita nila niadtong usa ka hapon,
nag-estorya si Ramon kang Fernando sa
iyang pagluwat sa trabaho.

10. niini/kini
niana/kana
niadto/kadto

Pagpalit niya niadtong usa ka hapon,
naghatag si Jose ug gasa kang Ana.

11. niini/kini
niana/kana
niadto/kadto

Pagsakay niya niadtong usa ka gabii, nagdala
si Eduardo ug makaon kang Emma.

12. niini/kini
niana/kana
niadto/kadto

Pagbisita niya sa niaging bulan, nagbasa si
Martin ug balak kang Luz.

13. niini niana/
kana niadto/
kadto

Pag-ila-ila niya mga tulo na ka adlaw karon,
nagsulat kini ug maanindot nga sulat kang
Gregoria.

14. niini/kini
niana niadto/
kadto

Pagbayad niya mga upat na ka adlaw karon,
nagkuha kana ug tulo ka dosenang itlog kang
Josefa.

15. niini/kini
niana/kana
niadto

Pag-adto niya mga lima na ka adlaw karon,
nag-awit kadto ug balitaw kang Tina.

C. Conversion and Substitution :

CEBUANO FOR BEGINNERS

1. Pag-abot niini ganina, nagtawag kini kang Dr. Nunez.
Pag-abot niini ganina, nagtawag kini kaniya.
2. Paglakaw niini ganinang buntag, nagdangup kini kaniya.
_____ kanako.
_____ kanamo.
3. Pagtawag niana kaganinang udto, nagsugat kana kanato.
_____ kanila.
_____ kaninyo.
_____ kanimo.
4. Pagsulat niadto kaganinang hapon, nagtubag kadto kanako.
_____ kanimo.
_____ kaniya.
5. Pagmata niini gahapon sa buntag, naghunahuna kini kanamo.
_____ kanato.
_____ kaninyo.
6. Pag-abot niana sa simbahan gahapon sa hapon, naghulat kana kanako.
_____ kanimo.
_____ kaniya.
7. Paglinkod niadto sa buhatan gahapon sa hapon, nagatubangkadto kanila.
_____ kanato.
_____ kaninyo.
8. Pag-estorya niini gabii, naghigut kini kanako sa iyang suliran.
_____ kanimo _____.
_____ kaniya _____.
9. Pagkita niana niadtong usa ka hapon, nag-estorya kana kanato sa iyang pagluwat sa trabaho.
_____ kanila _____.
_____ kanamo _____.
10. Pagpalit niadto niadtong usa ka hapon, naghatag kadto ug gasa kanako.
_____ kanimo _____.
_____ kaniya _____.

LESSON 35

11. Pagsakay niini niadtong usa ka gabii, nagdala kini ug makaon kanato.
_____ kaninyo.
_____ kaniya.
12. Pagbisita niana sa niaging bulan, nagbasa kana ug balak kanako.
_____ kanimo.
_____ kaniya.
13. Pag-ila-ila-niadto mga tulo na ka adlaw karon, nagsulat kadto ug maanindot nga surat kanamo.
_____ kanila.
_____ kanimo.
14. Pagbayad niini mga upat na ka adlaw karon, nagkuha kini ug tulo ka dosenang itlog kanato.
_____ kaninyo.
_____ kanila.
15. Pag-adto niana mga lima na ka adlaw karon, nag-awit kana ug balitaw kanako.
_____ kanimo.
_____ kaniya.

D. Repetition and Conversion:

1. Ig-abot ni Nestor unya, magtawag siya kang Dr. Nuñez.
2. Igsulti ni Alejandro unya sa hapon, magdangup siya kang Kapitan Tiago.
3. Igtawag ni Lorenzo unya sa hapon, magsugat si Marcia kaniya.
4. Igsulat ni Gregoria ugma sa hapon, magtubag siya kang Vicente.
5. Igsakay ni Pacita ugma sa buntag, maghunahuna siya kang Victor.
6. Igsimba ni Maria ugma sa udto, maghulat siya kang Ricardo sa simbahan.
7. Ig-abot ni Ginoong Cruz ugma sa hapon, mag-atubang siya kang Pastor sa buhatan.
8. Ig-estorya ni Jaime ugma sa gabii, maghisgut siya sa iyang suliran kang Fe.
9. Igkita ni Ramon kang Fernando sa sunod adlaw, mag-estorya siya kaniya sa iyang pagluwat sa trabaho.

CEBUANO FOR BEGINNERS

10. Igpalit ni Jose sa sunod semana, maghatag siya ug gasa kang Ana.
11. Igtudlo ni Martin sa sunod bulan, magbasa siya ug balak kang Luz.
12. Igsakay ni Eduardo sa umaabot nga Lunes, magdala siya ug makaon kang Emma.
13. Iglarga niya karong semanaha, magsulat si Guillermo ug maanindot nga sulat kang Gregoria.
14. Igbayad ni Arturo sunod bulan, magkuha siya ug tulo ka dosenang itlog kang Josefa.
15. Igbisita ni Roberto sa sunod duha ka bulan, mag-awit siya ug balitaw kang Tina.

E. Conversion and Multiple Substitution:

Example:

Ig-abot ni Nestor unya, magtawag siya kang Doktor Nuñez.

_____ niini _____, _____ kini _____.

_____ niana _____, _____ kana _____.

_____ niadto _____, _____ kadto _____.

Igsulti _____ unya sa hapon, magdangup _____ kang Kapitan Tiago.

Igtawag _____ unya sa hapon, magsugat _____ kaniya.

Igsulat _____ ugma sa hapon, magtubag _____ kang Vicente.

Igsakay _____ ugma sa buntag, maghunahuna _____ kang Victor.

Igsimba _____ ugma sa udto, maghulat _____ kang Ricardo sa simbahan.

Ig-abot _____ ugma sa hapon, mag-atubang _____ kang Pastor sa buhatan.

Ig-estorya _____ ugma sa gabii, maghisgut _____ sa iyang suliran kang Fe.

Igkita _____ kang Fernando sa sunod adlaw, mag-estorya _____ kaniya sa iyang pagluwat sa trabaho.

Igpalit _____ sa sunod semana, maghatag _____ ug gasa kang Ana.

Igtudlo _____ sa sunod bulan, magbasa _____ ug balak kang Luz.

Igsakay _____ sa umaabot nga Lunes, magdala _____ ug makaon kang Emma.

Iglarga _____ karong semanaha, magsulat _____ ug maanindot nga sulat kang Gregoria.

Igbayad _____ sunod bulan, magkuha _____ ug tulo ka dosenang itlog kang Josefa.

Igbisita _____ sa sunod duha ka bulan, mag-awit ug balitaw kang Tina.

LESSON 35

F. Comprehension:

- Pagkatulog nila, gisaka sa kawatan ang balay ni Juan kagabli.

Pagkaunsa nila?	Pagkatulog.
Unsay nahitabo?	Gisaka ang balay.
Kinsay nagsaka?	Ang kawatan.
Unsay iyang gisak-on?	Ang balay.
Ni kinsa?	Ni Juan.
Kanus-a?	Kagabii.
- Pagkasugat nila, gipasaylo ni Juan ang nakasala kaniya kagahapon.

Pagkaunsa nila?	Pagkasugat nila.
Unsay nahitabo?	Gipasaylo ni Juan.
Kinsay iyang gipasaylo?	Ang nakasala.
Kang kinsa nakasala?	Kang Juan.
Kanus-a?	Kagahapon.
- Pagsultihanay nila, gipaminaw sa hwes ang kaso niadtong usa ka semana.

Pagkaunsa?	Pagsultihanay.
Ni kinsa?	Nila.
Unsay nahitabo?	Gipaminaw.
Ni kinsa?	Sa hwes.
Unsay iyang gipaminaw?	Ang kaso.
Kanus-a?	Niadtong semana.
Pila ka semanang niagi?	Usa ka semanang niagi.
- Pagsulat niya, gitubag ni Mariano si Pablo ka bulan na karon.

Pagkaunsa?	Pagsulat.
Ni kinsa?	Niya.
Unsay nahitabo?	Gitubag.
Ni kinsa?	Ni Mariano.
Si kinsa?	Si Pablo.
Pila ka bulan na karon?	Usa.
- Pagtigum nila, gisulbad sa mayor ang suliran sa lungsod niadtong usa ka adlaw.

Pagkaunsa?	Pagtigum.
Ni kinsa?	Nila.
Unsay nahitabo?	Gisulbad.
Kinsay nisulbad?	Ang mayor.
Unsay gisulbad niya?	Ang suliran.

CEBUANO FOR BEGINNERS

- Sa unsa? Sa lungsod.
Kanus-a? Niadtong usa ka adlaw.
6. Ighuman ninyo, kinahanglanon namo kamo sa sunod semana.
- Ig-unsa? Ighuman.
Ni kinsa? Ninyo.
Unsay mahitabo? Kinahanglanon.
Ni kinsa? Namon.
Kinsay kinahanglan? Kamo.
Unsayng semanaha? Sunod semana.
7. Igdako ni Asuncion, buhaton niya kaniya ang tanan sa mga umaabot nga katuigan.
- Ig-unsa? Igdako.
Ni kinsa? Ni Asuncion.
Unsay mahitabo? Buhaton niya.
Kang kinsa? Kaniya.
Unsay iyang buhaton? Ang tanan.
Kanus-a? Sa umaabot nga katuigan.
8. Iglakaw ni Belen, palitan niya si Doy ug bag-ong sapatos ugma sa buntag.
- Ig-unsa? Iglakaw
Ni kinsa? Ni Belen.
Unsay mahitabo? Palitan niya.
Si kinsa? Si Doy.
Unsay iyang paliton? Bag-ong sapatos.
Kanus-ang ugmaa? Sa buntag.
9. Ig-abot niya, pakan-on sa inahan ang iyang anak ug linugaw lima ka adlaw gikan karon.
- Ig-unsa niya? Ig-abot.
Unsay mahitabo? Pakan-on.
Ni kinsa? Sa inahan.
Kinsay iyang pakan-on? Ang anak.
Kang kinsang anak? Iya.
Ug unsa? Ug linugaw.
Pila ka ... unsa? Adlaw.
Pila ka adlaw? Lima ka adlaw.
Gikan kanus-a? Gikan karon.
10. Ig-adto sa maestro, andaman niya ang iyang mga tinun-an ug pasulit sunod bulan.

LESSON 35

Ig-unsang?

Ni kinsa?

Unsay mahitabo?

Ni kinsa?

Ang unsa?

Kang kinsang tinun-an?

Andaman niya ug unsa?

Kanus-a?

Ig-adto.

Sa maestro.

Andaman.

Niya.

Ang mga tinun-an.

Iya.

Pasulit.

Sunod bulan.

- #3. Nagdali si Lorenzong musulod sa iyang opisina. Paglingkod niya, nitawag siya sa telepono kang Cesar, ang iyang “assistant”.

‘Hello, Cesar, ganina ka ra bang naghulat nako?’

‘Abi ko ug dili ka na muabot. Na-unsa ka man?’

‘Dali na lang, sabut-sabutan nato ang atong bag-ong kontrata kang Mr. de los Santos.’

‘Andama daan ang mga “blueprint” aron ig-abot nako dinha, susihon nato.’

Nigawas si Cesar sa iyang opisina ug nisakay sa “elevator” padulong sa opisina ni Lorenzo.

Vocabulary:

andama daan prepare ... ahead of time

sabut-sabut talk about, discuss

susihon examine carefully, scrutinize

Pangutana:

1. Ngano kahang nagdali si Lorenzong musulod sa iyang opisina?
2. Unsay iyang gibuhat pag-abot niya?
3. Kinsa si Cesar?
4. Unsay gisulti ni Lorenzo kang Cesar?
5. Unsay tubag ni Cesar?
6. Unsay ilang gisabut-sabutan?
7. Ngano kahang susihon nila ang mga “blueprint”?

- #4. Igraduar sa kamagulang anak nga babaye nila ni Mang Andoy ug ni Nang Lourdes, ipadala nila siya sa U.P. (University of the Philippines). Gipa-dak-an nila ang ilang balay kay iggikan ni Irene, muhatag sila ug despedida kay tungod si Irene ang ika-primerong anak nga ilang patun-on sa layong eskwelahan. Igkahuman sa klase bag-o musugod ang ting-init, mupaui siya.

Vocabulary:

despedida farewell party

gipadak-an making bigger, enlarging

ipadala will be sent to

patun-on to send to study

Pangutana:

1. Unsay buhaton ni Mang Andoy ug ni Nang Lourdes?

CEBUANO FOR BEGINNERS

- 2.Kanus-a nila ipadala ang ilang anak sa Manila?
- 3.Nganong muadto siya sa Manila?
- 4.Unsay gipabuhat ni Mang Andoy sa ilang balay?
- 5.Ngano man?
- 6.Nganong tagaan nila si Ire ne ug despedida?
- 7.Kanus-a mupauli si Irene sa probinsya?

LESSON 36

Structural Content: Verb : (-on), (-an) classes

Focus: Goal, Benefactive

Mood: Factual,
Non-Factual,
Afactual

Aspect: Neutral

Setting: A teacher has to make up the program for a conference.

Kinahanglan ang maestra magbuhat ug tulomanon sa tigum.

I. DIALOGUE

What are you going to do?

A: Unsay imong buhaton?

I have to write what the principal wants me to do.

B: Sulaton nako ang gipabuhat sa prinsipal.

What did he want you to do?

A: Unsay iyang gipabuhat nimo?

I should make up, he says, the program for the teachers at their forthcoming conference.

B: Buhatan ko kono ang mga maestra ug tulomanon sa umaabot nga tigum nila.

Are you going to write it now?

A: Sulaton mo ba dayon?

No. I'll plan it first.

B: Dili. Ako unang hunahunaon.

Good.

A: Maayo.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

What are you going to do?
what your
do

A: Unsay imong buhaton?
unsa(y) imo(ng)
buhat(on)

I have to write what the principal wants me to do.
write I
asked to be done
by principal

B: Sulaton nako ang gipabuhat sa prinsipal.
sulat(on) nako
[ang] (gipa)buhat
[sa] prinsipal

What did he want you to do?
what his

A: Unsay iyang gipabuhat nimo?
unsa(y) iya(ng)

CEBUANO FOR BEGINNERS

- asked to be done
you
I should make up, he says,
the program for the teachers
at their forthcoming
conference.
do me
[he says]
the teachers
a program
in coming
conference theirs
Are you going to write it
now?
write you
immediately
No. I'll plan it first.

I first
think
Good.
- (gipa)buhat
nimo
B: Buhatan ko kono ang
mga maestra ug
tulomanon sa umaabot
nga tigum nila.
buhat(an) ko
[kono]
[ang] [mga] maestra
[ug] tulomanon
[sa] (uma)abot [nga]
tigum nila
A: Sulaton mo ba dayon?

sulat(on) mo [ba]
dayon
B: Dili. Ako unang
hunahunaon.
ako una(ng)
hunahuna(on)
A: Maayo.

III. VOCABULARY LIST

basahon	reading material, something to read
bilin	leave message/something for someone
kono	he/they say(s), it is said, so it's said
konperensya	conference
dapit	invite
handum	remember, think of
hitabo	happen, occur; event, occurrence
mahitungod	about, concerning, regarding
plaka	honograph record, recorded disc
sangpit	mention, call; invite, implore, beseech, call on
tulomanon	program

IV. DRILLS

A. Comprehension:

LESSON 36

1. Gipatawag ni Mr. Arellano si Jose kang Juan.
Unsay gipabuhat Gipatawag niya.
ni Mr.
Arellano?
Kinsa? Si Jose.
Kang kinsa? Kang Juan.
2. Nagsultihanay sila mga 25 minutos sa opisina.
Nag-unsang sila? Nagsultihanay.
Mga pila ka Mga 25 minutos.
minuto?
Diin? Sa opisina.
3. Giingnan ni Mr. Arellano si Jose mahitungod sa konperensya sa mga maestra.
Kinsay ingnan ni Si Jose.
Mr. Arellano?
Mahitungod sa Sa konperensya.
unsa?
Konperensya sa Sa mga maestra.
unsa?
4. Paggawas niya sa opisina nakit-an siya ni Juan.
Nakit-an siya ni Ni Juan.
kinsa?
Kanus-a? Paggawas niya.
Diin siya gikan? Sa opisina.
5. Pagkita nilang duha, gipangutana siya ni Juan kung unsay gisulti ni Mr. Arellano kaniya.
Unsay nahitabo Gipangutana siya ni Juan.
pagkita nilang
duha?
Unsay iyang Kung unsay gisulti ni Mr. Arellano.
gipangutana?
6. Nitubag siya nga niingon si Mr. Arellano nga kinahanglang buhaton niya ang tulomanon sa konperensya una muabot ang mga maestra.
Unsay gitubag Nitubag siya nga dunay ingon ni Mr.
niya? Arellano kaniya.
Unsay iyang Niingon siya nga kinahanglang
giingon? buhaton niya ang tulomanon sa
konperensya.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Kanus-a? Una muabot ang mga maestra.

B. Repetition and Conversion:

1. Benefactive Focus: Non-Factual

Kuhaan ni Juan si Pedro ug basahon.
Hulatan ni Anita si Maria ug panihapon unya.
Sulatan ni Bella si Ramon.
Kuyogan ni Leon si Cristina.
Hatagan ni Filimon si Rosa ug rosas.
Binlan ni Tomas si Jose ug kwarta.
Buhatan ni Simon si Clara ug lamesa.
Bisitahan ni Tina si Alicia ugma.
Balikan ni Melanie si Nestor ug sulat sa Lunes.
Palitan ni Roberto si Eduardo ug plaka.

2. Benefactive Focus: Factual

Gikuhaan ni Juan si Pedro ug basahon gahapon.
Gihulatan ni Anita si Maria ug panihapon ganina.
Gisulatan ni Bella si Ramon sa niaging semana.
Gikuyogan ni Leon si Cristina gabii.
Gihatagan ni Filimon si Rosa ug rosas gahapon sa hapon.
Gibinlan ni Tomas si Jose ug kwarta ganina.
Gibuhatan ni Simon si Clara ug lamesa gahapon sa buntag.
Gibisitahan ni Tina si Alicia gabii.
Gibalikan ni Melanie si Nestor ug sulat gahapon.
Gipalitan ni Roberto si Eduardo ug plaka sa niaging bulan.

3. Si Pedro kuhaan ni Juan ug basahon. Si Maria hulatan ni Anita ug panihapon unya. Si Ramon sulatan ni Bella. Si Cristina kuyogan ni Leon. Si Rosa hatagan ni Filimon ug rosas. Si Jose binlan ni Tomas ug kwarta. Si Clara buhatan ni Simon ug lamesa. Si Alicia bisitahan ni Tina ugma. Si Nestor balikan ni Melani ug sulat sa Lunes. Si Eduardo palitan ni Roberto ug plaka.

4. Gikuhaan siya niya ug basahon gahapon. Gihulatan ako nimo ug panihapon ganina. Gisulatan siya nila sa niaging semana. Gikuyogan kamo namo gabii.

LESSON 36

Gihatagan kami niya ug rosas gahapon sa hapon.
Gibinlan kita nila ug kwarta ganina.
Gibuhatan sila nato ug lamesa gahapon sa buntag.
Gibisitahan ka nako gabii.
Gibalikan ka namo ug sulat gahapon.
Gipalitan siya niya ug plaka sa niaging bulan.

C. Repetition:

Benefactive Focus: Afactual

Pangitai si Mariano ug medyas.
Kuhai si Pedro ug basahon.
Sulati si Ramon ug sulat.
Kuyogi si Cristina sa party.
Hatagi si Rosa ug gasa.
Binli si Jose ug kwarta.
Buhati si Clara ug lamesa.
Bisitahi si Alicia ugma.
Baliki si Nestor karong hapon.
Paliti si Eduardo ug plaka.

D. Conversion:

Cue	Pangitai	si	ug
Sentence:		<u>Mariano</u>	<u>medyas.</u>
Conversion:	Pangitai	kini	niini.

1. Kuhai si Pedro ug basahon.
_____ kana niana.
2. Sulati si Ramon ug sulat.
_____ kadtoniadto.
3. Kuyogi si Cristina sa party.
_____ kana sa party.
4. Hatagi si Rosa ug gasa.
_____ kini niini.
5. Binli si Jose ug kwarta.
_____ kadtoniadto.
6. Buhati si Clara ug lamesa.
_____ kini niini.
7. Bisitahi si Alicia ugma.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ kana ugma.

8. Baliki si Nestor karong hapon.
_____ kadtokarong
hapon.

9. Paliti si Eduardo ug plaka.
_____ kini niini.

E. Repetition:

Goal Focus: Non-Factual

Handumon nimo siya sa tanang panahon.
Sangpiton nila sila kung kinahanglan.
Dapiton niya ikaw sa dili madugay.
Hangyoon namo ikaw nga mutabang.
Pamation niya siya kanunay.
Sundon nila sila karong hapon.
Pasayloon niya siya gihapon.
Tawgon nako ikaw sa telepono.

Benefactive Focus: Non-Factual

Awitan niya siya ug balitaw.
Balakan nako sila ug balak.

F. Conversion:

C.S.: Handumon nimo siya sa tanang panahon.

- (a) Siya, handumon nimo sa tanang panahon.
- (b) Siya imong handumon sa tanang panahon.

1. Sangpiton nila sila kung kinahanglan.

- (a) _____.
- (b) _____.

2. Dapiton niya ikaw sa dili madugay.

- (a) _____.
- (b) _____.

3. Hangyoon namo ikaw nga mutabang.

- (a) _____.
- (b) _____.

4. Pamation niya siya kanunay.

- (a) _____.
- (b) _____.

LESSON 36

5. Sundon nila sila karong hapon.

- (a) _____.
(b) _____.

6. Pasayloon niya siya gihapon.

- (a) _____.
(b) _____.

7. Tawgon nako ikaw sa telepono.

- (a) _____.
(b) _____.

8. Awitan niya siya ug balitaw.

- (a) _____.
(b) _____.

9. Balakan nako sila ug balak.

- (a) _____.
(b) _____.

G. Conversion:

Cue Handumon nimo siya ugma.

Sentence:

Conversion: Gihandum nimo siya gahapon.

sangpit	_____	nila sila gabii.
dapit	_____	niya ikaw sa niaging adlaw.
hangyo	_____	namo ikaw karong hapon.
pamati	_____	niya siya kaniadtong udto.
sunod	_____	nila sila sa niaging bulan.
pasaylo	_____	niya siya ganina sa buntag.
tawag	_____	nako ikaw sa niaging Hwebes.
awit	_____	niya siya ug balitaw sa tungang gabii.
balak	_____	nako sila ug balak ganina.

H. Substitution: Movable Slot

1. Handumon nimo siya sa tanang panahon.

_____ nato _____.
_____ ninyo _____.
_____ sila _____.
_____ kami _____.
Pangitaon _____.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Tawgon _____.
_____ oras.

2. Sangpiton nila sila kung kinahanglan.

_____ nato _____.

_____ namo _____.

_____ niya _____.

_____ ako _____.

_____ kamo _____.

Lutoan _____.

Tabangan _____.

_____ ighuman niya.

Sulatan _____.

Tawgon _____.

3. Pamation niya siya kanunay.

_____ si Pedro _____.

_____ sila si Juan _____.

_____ ang bata _____.

_____ mga babae _____.

Pasayloon _____.

_____ ni Ana _____.

_____ nila ni Josefa _____.

_____ sa inahan _____.

Awitan _____.

4. Dapiton niya ikaw sa labing dali.

_____ ni Nena _____.

_____ siya _____.

_____ sunod adlaw.

Balakan _____.

_____ nila ni Pedro _____.

_____ kita _____.

_____ semana.

Hangyoon _____.

_____ si Ana _____.

_____ ninyo _____.

Bisitahan _____.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

Verb Class:	(-an)	(-on)
Focus:	<u>Benefactive</u>	<u>Goal</u>
Aspect:	Factual (gi- -an)	(gi-)

LESSON 36

Non-Factual	(-an)	(-on)
Afactual	(-i)/(i-)	(-a/-ha)/(-i)/(i-)

The topic of a benefactive focus construction is the one for whom an action is performed. (cf. Lessons 26, 31).

The topic of a goal focus construction is the direct object of the action. (cf. Lessons 24, 30, 31).

LESSON 37

Structural Content:

Cumulative Review: Verbs
Focus: Goal, Benefactive
Mood: Factual,
Non-Factual,
Afactual

Setting: Three PCVs are eating in
a restaurant

Nangaon ang tulo ka PCV sa
restawran

I. DIALOGUE

- Pablo, please pass the salt. A: Pablo, palihog itunol ang asin.
Just a second, Marta, B: Karon na, Marta, kay tua pa ni Jorge. Gusto mo bang itunol ko kanimo ang pamyenta?
because Jorge has it. Do you want me to pass you the pepper?
Never mind, this food is hot enough. Thanks anyway. A: Ayaw na, kay gihalangan na ako niining sud-ana. Salamat lang.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

- Pablo, please pass the salt. A: Pablo, palihog itunol ang asin.
please palihog
pass the salt (i)tunol [ang] asin
Just a second, Marta, B: Karon na, Marta, kay tua pa ni Jorge.
because Jorge has it. karon [na], Marta
later, Marta kay tua [pa]
because there still [ni] Jorge
with Jorge Gusto mo bang itunol ko
Do you want me to pass kanimo ang pamyenta?
you the pepper? gusto mo [ba(ng)]
want you (i)tunol ko kanimo
pass me to you [ang] pamyenta
the pepper
Never mind, this food is hot enough. Thanks anyway. A: Ayaw na, kay gihalangan na ako niining sud-ana. Salamat lang.
don't [already] ayaw [na]

LESSON 37

because hot
[already] I
this dish
thanks [only]

kay (gi)halang(an)
[na] ako
niini(ng) sud-an(a)
salamat [lang]

III. RELATED UTTERANCES

What's for lunch?
The food smells good.
Please pass the salt.
Let's wash our hands
before eating.
Pray before eating.
Pray after eating.
Excuse me, I'll get up.
Chew the food well.

Unsay paniudto?
Humot kaayo ang pagkaon.
Palihog ipasa ang asin.
Manghunaw kita una
mukaon.
Mangadye una mukaon.
Mangadye human mukaon.
Tabi, mutindog ako.
Usapa ang pagkaon
pag-ayo.
Ayaw lamona ang pagkaon.

Don't swallow the food.

IV. VOCABULARY

LIST

abo	ash; native stove
bagyo	typhoon, storm
balhin	transfer, move to another location
balod	wave
baroto	native canoe with outriggers, banca, boat
basa	wet
koral	fence
dagsa	drift
dasmag	bump against, run into
gisa	saute
hangin	wind, air
himo	make, do
hunaw	wash hands
ilaga	rat, mouse
lamon	devour, eat ravenously, gulp
lasang	forest
lat-as	cross
latos	spank, whip, lash
lung-ag	cook rice/corn by boiling/steaming
lupad	fly
mananggiti	tuba gatherer
masakiton	sick person, patient
pamyenta	ground pepper, pepper corns

CEBUANO FOR BEGINNERS

pasa	pass, hand over
sinelas/tsinelas	slippers
sudlay	comb
tab-ang	tasteless, lacking taste/seasonings
tabanog	kite
tabas	cut out a pattern (to be sewn)
tak-ob	cover
tanggo	tango
tualya	towel
tukod	catch
tulisan	robber
tunol	hand over, pass
usap	chew, munch
utaw	iron, press

V. DRILLS

A. Comprehension:

Alas dose kadto. Nagkaon ang tulo ka mga higala, si Pablo, Marta ug si Jorge. Pagkaon nila, gipangayo ni Marta kang Pablo ang asin kay tab-ang ang utanon. Wala dayon ipasa ni Pablo kang Marta ang asin kay didto pa ni Jorge. Gipangutana ni Jorge kung kinahanglan ba niya ang pamyenta. Gitubag ni Marta nga halang na ang sud-ang iyang gikaon.

1. Alas dose kadto.
Unsay orasa kadto? Alas dose kadto.
2. Nagkaon ang tulo ka mga higala, si Pablo, Marta ug si Jorge.
Nag-unsa ang tulo? Nagkaon ang tulo.
Kinsa? Ang mga higala.
Kinsa ang mga Si Pablo, Marta ug si Jorge.
higala?
3. Pagkaon nila, gipangayo ni Marta kang Pablo ang asin kay tab-ang ang utanon.
Pag-unsa nila? Pagkaon nila.
Unsay gipangayo ni Marta? Gipangayo ni Marta ang asin.
Marta?
Kang kinsa? Kang Pablo.
Ngano man? Kay tab-ang ang utanon.
4. Wala dayon ipasa ni Pablo kang Marta ang asin kay didto pa ni Jorge.

LESSON 37

Unsay wala dayon Ang asin.
ipasa ni Pablo?
Kang kinsa? Kang Marta.
Ngano man? Kay didto pa.
Ni kinsa? Ni Jorge.

5. Gipangutana ni Jorge kung kinahanglan ba niya ang pamyenta.
Kinsay nangutana? Si Jorge.
Unsay gipangutana Kung kinahanglan ang pamyenta.
niya?
6. Gitubag ni Marta nga halang na ang sud-ang iyang gikaon.
Unsay halang na? Ang sud-an.
Kinsang sud-an? Ni Marta.

B. Repetition and Conversion:

1. Giinit niya ang pansit ganina. Giinit niini ang pansit ganina.
Gilung-ag nila ang kan-on sa Gilung-ag niana ang kan-on
abo. sa abo.
Gigisa nako ang karneng Gigisa niadto ang karneng
baboy kagabii. baboy kagabii.
Giplansa ni Lita ang tualya Giplansa niini ang tualya
nako. nako.
Gilatos niya ang anak nga Gilatos niana ang anak nga
lalake niya. lalake niya.
Gilangoy ni Pepe ang dakong Gilangoy niadto ang dakong
suba. suba.
Gitak-ob sa mutsatsa ang Gitak-ob niini ang plato sa
plato sa pagkaon. pagkaon.
Gisilhig sa inahan ang mga Gisilhig niana ang mga
sagbot. sagbot.
Giinom sa mananggiti ang Giinom niadto ang tuba.
tuba.
Gitahi sa sastre ang Gitahi niini ang kamisadentro
kamisadentro ni Manoy. ni Manoy.
Gitukob sa iring ang ilaga. Gitukob niana ang ilaga.
Gidasmag sa bata ang Gidasmag niadto ang
bisikleta sa bato. bisikleta sa bato.
Gilupad sa hangin ang Gilupad niadto ang tabanog.
tabanog.
Gidagsa sa balod ang baroto. Gidagsa niana ang baroto.

LESSON 37

Ibalik ako sa pitaka nako.

Giayo ni Manoy ang koral Ayoha ang koral nila.
nila.

Iayo si Manoy sa koral nila.

Gilipay ni Lola ang bata nako. Lipaya ang bata nako.
Ilipay ako sa bata nako.

C. Conversion:

Cue Sentence: Gihatag niya ang sudlay nako.

(a) Neg. (F) : Wala niya ihatag ang sudlay nako.

(b) Neg. (N-F) : Dili niya ihatag ang sudlay nako.

1. Gibaligya nako ang manok nato.

(a) Wala nako ibaligya _____.

(b) Dili _____.

2. Gitanom ni Tatay ang bulak nila.

(a) Wala itanom ni Tatay _____.

(b) Dili _____.

3. Gisayaw nimo ang tanggo.

(a) Wala nimo sayawa _____.

(b) Dili ____ sayawon _____.

4. Gilabay niya ang sagbot nila.

(a) Wala niya ilabay _____.

(b) Dili _____.

5. Gikanta niya ang awit nako.

(a) Wala niya kantaha _____.

(b) Dili ____ kantahon _____.

6. Gigasto nato ang atong kwarta.

(a) Wala nato gastoha _____.

(b) Dili ____ gastohon _____.

7. Giandam ni Luisa ang katre namo.

(a) Wala andama ni Luisa _____.

(b) Dili andamon _____.

8. Gipalit nimo ang bolpen niya.

(a) Wala nimo palita _____.

(b) Dili ____ paliton _____.

CEBUANO FOR BEGINNERS

9. Giluto nila ang sud-an namo.
(a) Wala nila lutoa _____.
(b) Dili ___ lutoon _____.
10. Gitahi niya ang sinina nako.
(a) Wala niya tahia _____.
(b) Dili ___ tahion _____.
11. Gitabas ni Clara ang sinina.
(a) Wala tabasa ni Clara _____.
(b) Dili tabason _____.
12. Gihimo ni Ninay ang blusa niya.
(a) Wala himoa ni Ninay _____.
(b) Dili himoon _____.
13. Gitubag ni Manang ang telepono nimo.
(a) Wala tubaga ni Manang _____.
(b) Dili tubagon _____.
14. Gihuman niya ang saya nato.
(a) Wala niya humana _____.
(b) Dili ___ humanon _____.
15. Gidawat niya ang sulat.
(a) Wala niya dawata _____.
(b) Dili ___ dawaton _____.
16. Gipatay niya ang langgam nila.
(a) Wala niya patya _____.
(b) Dili ___ patyon _____.
17. Gidala nako ang libro niya.
(a) Wala nako dad-a _____.
(b) Dili ___ dad-on _____.
18. Gibalik nimo ang pitaka nako.
(a) Wala nimo ibalik _____.
(b) Dili ___ balikon _____.
19. Giayo ni Manoy ang koral nila.
(a) Wala ayoha ni Manoy _____.
(b) Dili _____.

LESSON 37

20. Gilipay ni Lola ang bata nako.
(a) Wala lipaya ni Lola _____.
(b) Dili lipayon _____.

D. Conversion:

1. Gihatag niya ang sudlay nako.
_____ akong sudlay.
2. Gibaligya nako ang manok nato.
_____ atong manok.
3. Gipalit niya ang bolpen nimo.
_____ imong bolpen.
4. Giluto nila ang sud-an namo.
_____ among sud-an.
5. Gitahi niya ang sinina nako.
_____ akong sinina.
6. Gitanom ni Tatay ang bulak nila.
_____ ilang bulak.
7. Gihimo ni Ninay ang blusa niya.
_____ iyang blusa.
8. Gitubag ni Manang ang telepono nimo.
_____ imong telepono.
9. Gikanta niya ang awit nako.
_____ akong awit.
10. Gihuman niya ang sayaw nato.
_____ atong sayaw.
11. Gipatay niya ang langgam nila.
_____ ilang langgam.
12. Gidala nako ang libro niya.
_____ iyang libro.
13. Gibalik nimo ang pitaka nako.
_____ akong pitaka.
13. Giayo ni Manoy ang koral nila.
_____ ilang koral.
14. Giandam ni Luisa ang katre namo.
15. Gilipay ni Lola ang bata nako.
_____ akong bata.
16. Gilabay niya ang sagbot nila.
_____ ilang sagbot.

E. Conversion:

1. Gikuha nako ang pantalon ni Tatay.

CEBUANO FOR BEGINNERS

- (a) Gikuha ba nako ang pantalon ni Tatay?
(b) Kuhaon ba nako ang pantalon ni Tatay?
2. Giutaw niya ang saya ni Nanay.
(a) Giutaw ba niya ang saya ni Nanay?
(b) Utawon ba niya ang saya ni Nanay?
3. Gilat-as sa tulisan ang dakong bukid.
(a) Gilat-as ba sa tulisan ang dakong bukid?
(b) Lat-ason ba sa tulisan ang dakong bukid?
4. Giguba sa bagyo ang balay namo.
(a) Giguba ba sa bagyo ang balay namo?
(b) Gub-on ba sa bagyo ang balay namo?
5. Giluto ang utan ni Paula.
(a) Giluto ba ang utan ni Paula?
(b) Lutoon ba ang utan ni Paula?
6. Giayo namo ang koral nila.
(a) Giayo ba namo ang koral nila?
(b) Ayohon ba namo ang koral nila?
7. Gidagsa sa dakong balod ang baroto.
(a) Gidagsa ba sa dakong balod ang baroto?
(b) Idagsa ba sa dakong balod ang baroto?
8. Gihayhay nila ang mga nilabhan nako.
(a) Gihayhay ba nila ang mga nilabhan nako?
(b) Ihayhay ba nila ang mga nilabhan nako?
9. Gibasa ni Lita ang sinelas nako.
(a) Gibasa ba ni Lita ang sinelas nako?
(b) Basahon ba ni Lita ang sinelas nako?
10. Gibalhin sa mutsatso ang mga tanom.
(a) Gibalhin ba sa mutsatso ang mga tanom?
(b) Balhinon ba sa mutsatso ang mga tanom?

F. Question & Answer:

1. Gihayhay ba nimo ang pantalon ni Tatay?
(a) Oo, gihayhay nako ang pantalon ni Tatay.
(b) Wala, wala nako ihayhay _____.

LESSON 37

2. Giplansa ba niya ang akong blusa?
(a) Oo, giplansa niya ang imong blusa.
(b) Wala, wala niya plantsaha _____.
3. Gidala ba sa doktor ang masakiton?
(a) Oo, gidala sa doktor ang masakiton.
(b) Wala, wala niya dad-a _____.
4. Gilabay ba niya ang libro nako?
(a) Oo, gilabay niya ang libro nimo.
(b) Wala, wala niya labaya _____.
5. Giabre ba nila ang sulat ni Nanay?
(a) Oo, giabre nila ang sulat ni Nanay.
(b) Wala, wala nila abreha _____.
6. Giayo ba ni Tatay ang koral nato?
(a) Oo, giayo ni Tatay ang koral nato.
(b) Wala, wala ayoha ni Tatay ang koral nato.
7. Gitubag ba niya ang telepono kagahapon?
(a) Oo, gitubag niya ang telepono kagahapon.
(b) Wala, wala niya tubaga _____.
8. Gihimo ba ni Nanay ang blusa nimo?
(a) Oo, gihimo ni Nanay ang blusa nako.
(b) Wala, wala himoa ni Nanay _____.
9. Giandam ba ni Lola ang pagkaon ni Tatay?
(a) Oo, giandam ni Lola ang pagkaon ni Tatay.
(b) Wala, wala niya andama _____.
10. Gipatay ba ninyo ang langgam nako?
(a) Oo, gipatay namo ang langgam nimo.
(b) Wala, wala namo patya _____.
11. Giplansa ba nimo ang sinina niya?
(a) Oo, giplansa nako ang sinina niya.
(b) Wala, wala nako plansaha _____.

G. Expansion:

CEBUANO FOR BEGINNERS

1. Palihog itunol ang asin.

Manang	Palihog itunol ang asin, Manang.
kay duol ra nimo	Palihog itunol ang asin, Manang, kay duol ra nimo.

2. Lamian ang pagkaon.

sa kapiteriya	Lamian ang pagkaon sa kapiteriya.
kagahapon	Lamian ang pagkaon sa kapiteriya kagahapon.
sa udto	Lamian ang pagkaon sa kapiteriya kagahapon sa udto.

3. Gihayhay ang sinina.

mga	Gihayhay ang mga sinina.
mga	Gihayhay ang mga sinina namo.
ganina	Gihayhay ang mga sinina namo ganina.
sa buntag	Gihayhay ang mga sinina namo ganina sa buntag.

4. Gidagsa ang kahoy.

dakong	Gidagsa ang dakong kahoy.
niadtong usa ka semana	Gidagsa ang dakong kahoy niadtong usa ka semana.
nga niagi	Gidagsa ang dakong kahoy niadtong usa ka semana nga niagi.
sa dagkong balod	Gidagsa ang dakong kahoy sa dagkong balod niadtong usa ka semana nga niagi.
sa baybayon	Gidagsa ang dakong kahoy sa dagkong balod sa baybayon niadtong usa ka semana nga niagi.

Supplementary Materials

Lessons 36-37

I.

#1. Dialogue

A: Ana, palihog ihatag kanang libroha ig-abot ni Juanita.

B: Unsang orasa siya muabot?

A: Ambot lang, pero hulata una ka mulakaw. Pusta aron dili mahugaw.

B: Oo, hala sige. Ig-abot nimo sa lungsod, ipalit ko ug usa ka yardang lasong asul.

A: Oo.

	Vocabulary:
laso	ribbon
mahugaw	to get dirty
nahinumduman	remembered
pusta	wrap up, cover

#2. Narrative

Mulakaw na si Dading nianang nahinumduman niyang muhapit si Juanita sa ilang balay aron kuhaon ang librong iyang pahulaman niya. Nagpapalihog siya kang Anang siya na lang ang muhatag sa libro inig-abot ni Juanita. Gipahinumduman sab niya si Ana nga puston ang libro aron dili mahugaw.

Pangutana:

1. Nganong muhapit si Juanita sa balay nila ni Ana ug ni Dading?
2. Kahibalo ba sila kung unsang orasa siya muhapit?
3. Unsay gipabuhat ni Dading kang Ana?
4. Asa paingon si Dading?
5. Unsay gipabuhat ni Ana kang Dading?

II.

#1. Dialogue

A: Tsik, pautanga ra ako ug usa ka gantang bugas ug usa ka kartong mantika. Iapil na lang sa lista, ha?

CEBUANO FOR BEGINNERS

- B: Uy taas na kaayo ang imong lista. O tan-awa.
A: Kining tawhana sab ay! Morag dili ko mubayad!
B: Bitaw, wala ka mubayad niadtong semanang niagi.
A: Sige na, pautanga lang ko karon. Saad lagi, mubayad ko igkasweldo sa akong bana.
B: Karon na lang gyud ha. Dili ka gani mubayad walay utang-utang.

	Vocabulary:
apil	include
mantika	lard, shortening
saad lagi	(I) promise
tsik	(contraction of <u>Intsik</u>) 'Chinese'

#2. Narrative

Niadto si Elisa sa tindahan sa Intsik aron muutang. Dili na siya pautangon sa Intsik kay daghan na kaayo ang iyang mga utang. Pero gipautang na lang siya kay nisaad siyang mubayad sa tanang utang niya igkasweldo sa iyang bana.

Pangutana:

1. Nganong niadto si Elisa sa tindahan?
2. Kang kinsang tindahana?
3. Unsay iyang utangon sa Intsik?
4. Nganong dili siya pautangon?
5. Unsay gisulti sa Intsik kaniya?
6. Nganong gipautang na lang siya?

LESSON 38

Structural Content:

Verb: (maka-) class

Focus: Actor

Mood: Factual and
Non-Factual

Aspect: Aptative

Setting: The PCVs go
swimming in the
ocean.

Mangaligo ang mga PCV sa
dagat.

I. DIALOGUE

Do you know how to swim?

A: Makamao ka bang
mulangoy?

Yes, a little.

B: Oo, dyutay lang.

Would you like to come with
me?

A: Gusto ka bang muuban
kanako?

Yes, but what time can we
come back?

B: Oo, pero unsang orasa kita
makabalik?

At two o'clock, perhaps.

A: Tingali sa alas dos.

Good, that way I'll be able
to study my lesson.

B: Maayo, aron makatuon ako
sa akong leksyon.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Do you know how to swim?

A: Makamao ka bang
mulangoy?

able to know you
swim

(maka)mao ka [ba(ng)]
(mu)langoy

Yes, a little.
little [only]

B: Oo, dyutay lang.
dyutay [lang]

Would you like to come
with me?

A: Gusto ka bang muuban
kanako?

like you
accompany me

gusto ka [ba(ng)]
(mu)uban kanako

Yes, but what time can we
come back?
yes but

B: Oo, pero unsang orasa kita
makabalik?
oo pero

LESSON 38

Unsay gitubag ni Luis? Dyutay lang.
Kang kinsa siya muuban? Kaniya.

4. Pero gipangutana una niya kung unsang orasa sila makabalik kay igbalik gusto siyang magtuon sa iyang leksyon.

Unsay gipangutana niya? Unsang orasa sila makabalik.
Mag-unsang siya igbalik? Magtuon.
Unsay iyang tun-an? Ang iyang leksyon.

B. Repetition and Conversion:

Non-Factual:

Makatudlo ako sa primerong grado.
Makaluto siya ug lami nga sud-an.
Makalaba kita sa karsones.
Makatrabaho sila sa uma.
Makahimo kamo ug "lesson plan".
Makasayaw siya sa programa.
Makakanta kita sa "auditorium".
Makasulti siya ug hinay kaayo.
Makakaon ang inahan niini.
Makainom ang inahan ug ang anak.
Makatuon ang estudyante sa gabii.
Makalakaw kamo sa bukid.
Makahinumdum sila sa estorya.
Makahunahuna siya sa pag-anhi.
Makadagan si Pedro sa lumba.
Makasulat sila ug sulat.
Makabasa kita sa iyang libro.
Makalingkod na ang mga bata.

Factual:

Nakatudlo ako sa primerong grado.
Nakaluto siya ug lami nga sud-an.
Nakalaba kita sa karsones.
Nakatrabaho sila sa uma.
Nakahimo kamo ug "lesson plan".
Nakasayaw siya sa programa.
Nakakanta kita sa "auditorium".
Nakasulti siya ug hinay kaayo.
Nakakaon ang inahan niini.
Nakainom ang inahan ug ang anak.
Nakatuon ang estudyante sa gabii.
Nakalakaw kamo sa bukid.
Nakahinumdum sila sa estorya.
Nakahunahuna siya sa pag-anhi.
Nakadagan si Pedro sa lumba.
Nakasulat sila ug sulat.
Nakabasa kita sa iyang libro.
Nakalingkod na ang mga bata.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Makatindog sila sa taliwala sa dalan.	Nakatindog sila sa taliwala sa dalan.
Makatulog kami dinhi.	Nakatulog kami dinhi.
Makapalit si Ana ug isda sa merkado.	Nakapalit si Ana ug isda sa merkado.
Makabaligya sila ug sud-an.	Nakabaligya sila ug sud-an.
Makalimpyo ang lalake sa kwarto.	Nakalimpyo ang lalake sa kwarto.
Makakuha ako ug tambis.	Nakakuha ako ug tambis.
Makadawat ang iyang igsoon ug sulat.	Nakadawat ang iyang igsoon ug sulat.
Makahatag ang inahan ug maayong pagtulon-an.	Nakahatag ang inahan ug maayong pagtulon-an.
Makadula ang mga bata dinhi.	Nakadula ang mga bata dinhi.

C. Substitution: Movable Slot

Wala ako makatudlo.	Dili ako makatudlo.
____ siya _____.	____ siya _____.
____ kami _____.	____ kami _____.
____ makalangoy.	____ makalangoy.
____ si Pedro _____.	____ si Pedro _____.
____ makakita.	____ makakita.
_____ ganina.	_____
_____	_____ ugma.
____ kita _____.	____ kita _____.
____ makatuon _____.	____ makatuon _____.
_____.	_____
____ kamo _____.	____ kamo _____.
_____ gahapon _____.	_____ unya.
_____ makasulat _____.	_____ makasulat _____.
_____.	_____ karon.
_____ gabii.	_____
_____ makadula _____.	_____ makadula _____.
____ ka _____.	____ ka _____.

D. Conversion:

1. Makalimpyo ba siya sa salog?
(a) Dili ba siya makalimpyo sa salog?
(b) Wala _____ ?
2. Makabaligya ba kamo?

LESSON 38

- (a) Dili ba makabagligya kamo?
(b) Wala _____ ?
3. Makatindog ba si Pedro?
(a) Dili _____ ?
(b) Wala _____ ?
4. Makabasa ba si Tirso?
(a) Dili _____ ?
(b) Wala _____ ?
5. Makadungog ba kamo?
(a) Dili _____ ?
(b) Wala _____ ?
6. Makatindog ba sila ug dugay?
(a) Dili _____ ?
(b) Wala _____ ?
7. Makalingkod ba ang bata dinhi?
(a) Dili _____ ?
(b) Wala _____ ?
8. Makadagan ba ang kabayo ug kusog?
(a) Dili _____ ?
(b) Wala _____ ?
9. Makalaba ba ang igsoon ni Ana?
(a) Dili _____ ?
(b) Wala _____ ?

E. Expansion and Question & Answer:

1. Nakatudlo ako.
Ug unsa? Ininglis.
Unsay gradoha? Primerong grado.
Diin? Rizal Elementary School.
Kanus-a? Sa niaging tuig.
Nakatudlo ako ug Ininglis sa primerong grado sa
Rizal Elementary School sa niaging tuig.
2. Nakaluto siya
Ug unsa? Sud-an.
Nga unsa? Lami.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Diin? Kusina.

Ni kinsa? Tess.

Nakaluto siya ug laming sud-an sa kusina ni Tess.

3. Nakalaba ka.

Ug unsa? Karsones.

Ni kinsa? Juan.

Kanus-a? Gahapon.

Ngano man? Wala na siyay karsones.

Nga unsa? Limpyo.

Nakalaba ka sa karsones ni Juan gahapon kay wala na siyay limpyong karsones.

4. Nakatrabaho sila.

Diin? Uma.

Ni kinsa? Don Pedro.

Kanus-a? Niaging bulan.

Ngano man? Ting-tanom na.

Nakatrabaho sila sa uma ni Don Pedro sa niaging bulan kay ting-tanom na.

5. Nakahimo kamo.

Ug unsa? "Lesson plan".

Para sa unsa? Matematika.

Unsay grado? Primerong grado.

Unsang Rizal Elementary School.

eskwelahana?

Nakahimo kamo ug "lesson plan" para sa Matematika sa primerong grado sa Rizal Elementary School.

6. Nakasayaw siya.

Ug unsa? 'Tinikling'

Uban ni kinsa? Ruben.

Diin? Programa.

Kanus-a? Gabii.

Nakasayaw siya ug 'Tinikling' uban ni Ruben sa programa gabii.

7. Nakakanta kita.

Diin? "Auditorium".

Kanus-a? Gabii.

Ngano man? Dunay programa alang ni Gobernador Rodriguez.

LESSON 38

Nakakanta kita sa “auditorium” gabii kay dunay programa alang ni Gobernador Rodriguez.

8. Nakasulti siya.
Kang kinsa? Rosario.
Mahitungod sa unsa? Piknik.
Kanus-a? Karong Sabado.
Diin? Talisay.
Ngano man? Gusto siyang muuban kanila.
Nakasulti siya kang Rosario mahitungod sa piknik karong Sabado sa Talisay kay gusto siyang muuban kanila.
9. Nakakaon ang inahan.
Ug unsa? Adobo.
Diin? Balay.
Ni kinsa? Mrs. Abelardo.
Kanus-a? Niaging semana.
Nakakaon ang inahan ug adobo sa balay ni Mrs. Abelardo sa niaging semana.

F. Conversion:

- Makainom ang inahan ug ang anak.
(a) Wala pa makainom ang inahan ug ang anak.
(b) Dili na makainom ang inahan ug ang anak.
- Makatuon ang estudyante sa gabii.
(a) Wala pa makatuon ang estudyante kagabii.
(b) Dili na _____ karong gabii.
- Makalakaw kamo sa bukid.
(a) Wala pa kamo makalakaw sa bukid.
(b) Dili na _____.
- Makahinumdum sila sa estorya.
(a) Wala pa sila makahinumdum sa estorya.
(b) Dili na _____.
- Makahunahuna siya sa pag-anhi.
(a) Wala pa siya makahunahuna sa pag-anhi.
(b) Dili na _____.
- Makadagan si Pedro sa lumba.

CEBUANO FOR BEGINNERS

- (a) Wala pa makadagan si Pedro sa lumba.
(b) Dili na _____.
7. Makasulat sila ug sulat.
(a) Wala pa sila makasulat ug sulat.
(b) Dili na _____.
8. Makabasa kita sa iyang libro.
(a) Wala pa kita makabasa sa iyang libro.
(b) Dili na _____.
9. Makalingkod na ang mga bata.
(a) Wala pa makalingkod ang mga bata.
(b) Dili na _____.
10. Makatindog sila sa taliwala sa dalan.
(a) Wala pa sila makatindog sa taliwala sa dalan.
(b) Dili na _____.

G. Conversion and Substitution:

1. Makatulog kami dinhi.
Mahimo kaming makatulog dinhi.
Kinahanglan kaming makatulog dinhi.
Gusto kaming makatulog dinhi.
2. Makapalit si Ana ug isda sa merkado.
Mahimong makapalit si Ana ug isda sa merkado.
Kinahanglang _____.
Gustong _____.
3. Makabaligya sila ug sud-an.
Mahimo silang makabaligya ug sud-an.
Kinahanglan _____.
Gusto _____.
4. Makalimpyo ang lalake sa kwarto.
Mahimong makalimpyo ang lalake sa kwarto.
Kinahanglang _____.
Gustong _____.
5. Makakuha ako ug tambis.
Mahimo akong makakuha ug tambis.
Kinahanglan _____.
Gusto _____.

LESSON 38

6. Makadawat ang iyang igsoon ug sulat.
Mahimong makadawat ang iyang igsoon ug sulat.
Kinahanglang _____.
Gustong _____.
7. Makahatag ang inahan ug maayong pagtulon-an.
Mahimong makahatag ang inahan ug maayong pagtulon-an.
Kinahanglang _____.
Gustong _____.
8. Makadula ang mga bata dinhi.
Mahimong makadula ang mga bata dinhi.
Kinahanglang _____.
Gustong _____.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

Verb:	(maka-) class
Focus:	Actor
Mood:	Non-Factual (maka-) Factual (naka-)

The (maka-) class verb is in the aptative aspect, i.e. it carries the meaning of

- a) the possibility of a certain action happening, or
- b) the ability or capability to do the action designated by the verb base.

LESSON 39

Structural Content: Verb: (maka-) class
Focus: Actor
Mood: Factual and
Non-Factual
Aspect: Aptative

Setting: Petra, a household helper, looks for a job.

Si Petra, usa ka binatongan, nangita ug trabaho.

I. NARRATIVE

Petra is a laundrywoman and a cook but now she does not have a job. Today she saw a sign in front of a blue house that needed a laundrywoman. She was asked by the owner of the house if she could launder, cook, clean and sew. Petra said that she can launder, cook and clean but she cannot sew.

Si Petra labandera ug kusinera pero karon wala siyay trabaho. Karong adlaw nakakita siya ug pahibalo atubangan sa asul nga balay nga kinahanglan ug labandera. Gipangutana siya sa tagbalay kung makalaba, makaluto, makalimpyo ug makatahi ba siya. Niingon si Petra nga makalaba, makaluto ug makalimpyo siya pero dili siya makatahi.

II. NARRATIVE BREAKDOWN

Petra is a laundrywoman and a cook but now she does not have a job.

Petra laundrywoman and cook but now does not have she work

Si Petra labandera ug kusinera pero karon wala siyay trabaho.

[si] Petra labandera ug kusinera pero karon wala siya(y) trabaho

Today she saw a sign in front of a blue house that needed a laundrywoman.

today

Karong adlaw nakakita siya ug pahibalo atubangan sa asul nga balay nga kinahanglan ug labandera.

karon(g) adlaw(a)

LESSON 39

was able to see she	(naka)kita siya
sign in front	[ug] pahibalo atubangan
of blue house	[sa] asul [nga] balay
that needed	[nga] kinahanglan
laundrywoman	[ug] labandera

She was asked by the owner of the house if she could launder, cook, and sew.	Gipangutana siya sa tagbalay kung makalaba, makaluto, makalimpyo ug makatahi ba siya.
--	---

asked she	(gi)pangutana siya
owner of the house	[sa] tagbalay
if can launder,	kung (maka)laba
can cook, can clean	(maka)luto, (maka)limpyo
and can sew	ug (maka)tahi [ba]
she	siya

Petra said that she can launder, cook and clean but she cannot sew.	Niingon si Petra nga makalaba, makaluto ug makalimpyo siya pero dili siya makatahi.
---	---

said Petra	(ni)ingon [si] Petra
that can launder,	[nga] (maka)laba
can cook and	(maka)luto ug
can clean she	(maka)limpyo siya
but not she	pero dili siya
can sew	(maka)tahi

III. VOCABULARY LIST

kantora	choir member, caroler, chorister
daug	win
daygon	Christmas carol
halamanan	garden
hiwa	slice, cut
humol	wet, soak
letra	letter of the alphabet, lettering
mamon	cup cake, individual sponge cakes
pahibalo	notice, advertisement, sign
payag	hut
sabaw	soup, broth
sabut	understand, comprehend
tagbalay	owner of the house
trato	boy/girl friend, sweetheart, lover
usahay	sometimes

CEBUANO FOR BEGINNERS

IV. DRILLS

A. Comprehension:

Kinsa si Petra?

Unsa ang iyang trabaho?

Nakakita ba siya ug pahibalo?

Diin siya makakita ug pahibalo?

Unsa ang kinahanglan sa tagbalay?

Unsa ang gipangutana sa tagbalay?

Makalaba, makaluto ug makalimpyo ba si Petra?

Makatahi ba sab si Petra?

B. Repetition and Conversion:

1. Makasakay kita ug dyipni ugma.	Nakasakay kita ug dyipni kagahapon.
Makadula ako ug "bowling" karong Domingo.	Nakadula ako ug "bowling" niadtong Domingo.
Makasayaw kita karong gabii.	Nakasayaw kita kagabii.
Makasulti ang "trainees" ug Cebuano karon.	Nakasulti ang "trainees" ug Cebuano kagahapon.
Makakanta kamo sa "auditorium" unya sa gabii.	Nakakanta kamo sa "auditorium" kagabii.
Makatubag ang bata sa pangutana ugma sa udto.	Nakatubag ang bata sa pangutana kagahapon sa udto.
Makabasa sila sa ilang libro sa sunod hapon.	Nakabasa sila sa ilang libro sa niaging hapon.
Makasulat ikaw ug sulat karon dayon.	Nakasulat ikaw ug sulat kaganina.
Makalingkod kita sa bangko sa Hwebes.	Nakalingkod kita sa bangko sa Hwebes.
Makatanom ang magdadaro ug mais kada tuig.	Nakatanom ang magdadaro ug mais kada tuig.
Makatrabaho ang labandera sa balay kada buntag.	Nakatrabaho ang labandera sa balay kada buntag.
Makabuhat si Rosita ug mamon unya.	Nakabuhat si Rosita ug mamon ganina.
Makahatag ug pinaskohan ang apohan karong Pasko.	Nakahatag ug pinaskohan ang apohan niadtong Pasko.
Makagasto kita ug dako kada sweldo.	Nakagasto kita ug dako kada sweldo.

LESSON 39

Makahapit ako nimo unya sa kaadlawon.	Nakahapit ako himo ganina sa kaadlawon.
Makaihap ang mga bata hangtud sa usa ka gatos sunod adlaw.	Nakaihap ang mga bata hangtud sa usa ka gatos sa niaging adlaw.
Makapelde ang sugal kada gabii.	Nakapelde ang sugal sa niaging gabii.
2. Dili ako makalaba pero makahugas ako unya.	Wala ako makalaba pero nakahugas ako ganina.
Dili siya makaluto pero makalimpyo siya ugma.	Wala siya makaluto pero nakalimpyo siya gahapon.
Dili ka makalangoy pero makahumol ka sunod Domingo.	Wala ka makalangoy pero nakahumol ka niadtong Domingo.
Dili kamo makakanta pero makasayaw kamo ugma sa buntag.	Wala kamo makakanta pero nakasayaw kamo gahapon sa buntag.
Dili sila makasakay pero akalakaw sila usahay.	Wala sila makasakay pero nakalakaw sila usahay.
Dili si Rosa makatahi pero makatabas siya kada adlaw.	Wala si Rosa makatahi pero nakatabas siya kada adlaw.
Dili si Florencio maka-tokar pero makakanta siya sunod semana.	Wala si Florencio maka-tokar pero nakakanta siya sa niaging semana.
Dili ang "trainee" makatindog pero makalingkod siya karong hapon.	Wala ang "trainee" makatindog pero nakalingkod siya ganinang hapon.
Dili ang maestra makaluto pero nakahiwa siya ugma sa hapon.	Wala ang maestra makaluto pero nakahiwa siya gahapon sa hapon.
Dili kita makasabut pero makahibalo kita usahay.	Wala kita makasabut pero nakahibalo kita kanunay.
Dili si Vivian ug si Greta makakita pero makadungog sila unya sa panihapon.	Wala si Vivian ug si Greta makakita pero nakadungog sila ganina sa panihapon.
Dili ako makagusto pero makapalit ako sunod bulan.	Wala ako makagusto pero nakapalit ako sa niaging bulan.

C. Substitution: Movable Slot

CEBUANO FOR BEGINNERS

1. Makahatag ako ug pinaskohan.
_____regalo.
_____siya _____.
_____kwarta.
2. Makainit ang bata ug tubig.
_____lalake _____.
_____si Jose _____.
_____sabaw.
3. Makahimo siya ug balay.
_____ang karpintero _____.
Makapalit _____.
_____amahan _____.
_____kwarto.
4. Makadaug si Lorna ug si Dory sa dula.
_____silá _____.
_____basketbol.
_____ang mga "trainee" _____.
5. Makaplantsa si Jose sa iyang karsones.
_____panyo.
_____ang maestro _____.
_____ilang _____.
6. Makapalit ako ug medyas.
_____siya _____.
Makabaligya _____.
_____ang tindera _____.
_____korbata.
Makatahi _____.
_____mananahi _____.
_____terno.
7. Makaluto siya ug pansit.
_____si Gregoria _____.
Makapalit _____.
_____ang labandera _____.
8. Makahimo sila sa lamesa.
_____si Iyo _____.
Makabuhat _____.
_____payag.

LESSON 39

- Makaabang _____.
9. Nakatubag kami sa pangutana.
_____ ang estudyante _____.
_____ kanta.
Nakakanta _____.
_____ si Tikay _____.
Nakagusto _____.
10. Nakahinumdom ang mga kantora sa daygon.
_____ sila _____.
_____ si Petra _____.
_____ balak.
_____ ang mga estudyante _____.
11. Nakaadto siya sa dagat.
_____ si Pedro _____.
Nakalakaw _____.
_____ bukid.
_____ ang bata _____.
Nakalingkod _____.
12. Nakagasto ang kusinera ug kwarta.
_____ sila _____.
_____ si Jaime _____.
_____ oras.
_____ kita _____.
13. Nakagusto siya sa salida.
_____ kami _____.
Nakatan-aw _____.
_____ si Gorio _____.
_____ programa.
Nakasayaw _____.
14. Nakabasa ang igsoon sa sulat.
_____ si Benito _____.
_____ libro.
_____ ako _____.
_____ letra.
_____ ang tagbalay _____.
15. Nakapuyo si Jose ug si Juan sa kwarto.
_____ bapor.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Nakabayad _____.
_____ sila _____.
Nakapalit _____.

D. Expansion and Conversion:

1. Makahimo kami.

_____ ug libro.
_____ ugma.
Nakahimo _____.
_____ kagahapon.

2. Makatawag siya.

_____ sa iyang trato.
_____ unya.
Nakatawag _____.
_____.
_____ ganina.

3. Makaligo si Nicolas.

_____ ug si Miguelito.
_____ sa "swimming pool".
_____ ugma.
_____ sa buntag.
Nakaligo _____.

_____ kagahapon.
_____ sa buntag.

4. Makapalit ang estudyante.

_____ sa merkado.
_____ sa sunod adlaw.
Nakapalit _____.
_____.
_____ sa niaging adlaw.

5. Makabaligya ang tindera.

_____ ug balut.
_____ sa sunod Sabado.
Nakabaligya _____.
_____.
_____ sa niaging Sabado.

6. Makahangyo ka.

LESSON 39

_____ ug ₱2.50.

_____ karon.

Nakahangyo _____.

_____ .
_____ kaganina.

7. Makatudlo ang mga “trainee”.

_____ sa ilang leksyon.

_____ sa sunod bulan.

Nakatudlo _____.

_____ .
_____ sa niaging

bulan.

8. Makakaon kamo.

_____ ug balut.

_____ sa sunod tuig.

Nakakaon _____.

_____ .
_____ sa niaging tuig.

9. Makainom ang mga apohan.

_____ ug serbesa.

_____ sa sunod semana.

Nakainom _____.

_____ .
_____ sa niaging semana.

10. Makaadto kita.

_____ ug tanan.

_____ sa syudad.

_____ ugma.

_____ sa gabii.

Nakaadto _____.

_____ .

_____ kagahapon.

_____ sa gabii.

11. Makatahi ang mananahi.

_____ ug terno.

_____ ugma.

_____ sa hapon.

Nakatahi _____.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ kagahapon.
_____ sa hapon.

12. Makatabas ako.

_____ sa panapton.
_____ karong gabii.
Nakatabas ____.
_____.
_____ kagabii.

13. Makalakaw ang bata.

_____ ug gamay.
_____ sa sunod buntag.
Nakalakaw _____.
_____.
_____ sa niaging buntag.

14. Makadagan siya.

_____ sa halamanan.
_____ sa sunod tuig.
Nakadagan _____.
_____.
_____ sa niaging tuig.

CEBUANO FOR BEGINNERS

none	wala [ra] [ba]
maybe	tingali
was able to bring	(na)dala
Elsa	[ni] Elsa
Please, if you should see her, tell her I'd like to have it as soon as possible.	Palihog, makita gani nimo siya, ingnang gusto nakong makuha dayong kaniya.
please	palihog
able to see	(ma)kita
[as it were]	[gani]
you she	nimo siya
tell like I can get	ingna(ng) gusto nako(ng) (ma)kuha
immediately	dayon(g)
her	kaniya
Yes, I'll tell her. tell I she	A: Oo, ingnon nako siya. ingnon nako siya
Be sure, now. provided	B: Basta, ha? basta ha
Sure, don't worry. For you, I can't possibly forget.	A: O lagi, ayaw lang kabalaka. Basta ikaw, dili mahimo nakong makalimtan.
yes [I'm telling you]	o [lagi]
don't [only] be anxious	ayaw [lang] kabalaka
provided it's you	basta ikaw
not do I	dili (ma)himo nako(ng)
can forget	(maka)limtan
Thanks a lot in advance. many thanks (old) ahead	B: Daghang salamat daan, ha? daghan(g) salamat daan
You're welcome.	A: Way sapayan.

III. VOCABULARY LIST

alkansi	lose (business transaction/ enterprise), receive short end of a deal; loss
kabalaka	apprehension, anxiety
ganansya	profit
sukli	change (money)

LESSON 40

IV. DRILLS

A. Comprehension:

Dunay sulat nga niabot para kang Anita gikan sa iyang mga ginikanan gahapon. Wala niya madawat kay sa pagdali ni Elsa, nakalimot siyang ihatag kini kaniya. Mao nga pagkakita ni Anita kang Virginia gipapalihog niyang ingnon si Elsa nga gusto niyang basahon dayon ang sulat gikan sa iyang mga ginikanan. Gitubag ni Virginia nga ingnon niya dayon si Elsa kung magkita sila.

- Dunay sulat nga niabot para kang Anita gikan sa iyang mga ginikanan gahapon.

Unsay Sulat.
niabot?

Para kang Para kang Anita.
kinsa?

Diin gikan Gikan sa iyang mga ginikanan.
ang sulat?

Kanus-a Gahapon.
niabot
ang
sulat?
- Wala niya madawat kay sa pagdali ni Elsa, nakalimot siyang ihatag kini kaniya.

Nganong Kay nakalimot si Elsa nga ihatag kaniya.
wala niya
madawat?

Kanus-a Sa pagdali niya.
nakalimot
si Elsa?
- Mao nga pagkakita ni Anita kang Virginia gipapalihog niyang ingnon si Elsa nga gusto niyang basahon dayon ang sulat gikan sa iyang mga ginikanan.

Kinsay Si Virginia.
gipalihog ni
Anita?

Unsay Ingnon si Elsa nga gusto niyang basahon ang
gipapalihog sulat.
ni Anita kang
Virginia?

CEBUANO FOR BEGINNERS

Kanus-a niya Dayon.
gusto
basahon ang
sulat?

4. Gitubag ni Virginia nga ingnon niya dayon si Elsa
kung magkita sila.

Kung Ingon si Elsa.
magkita
sila,
unsay
buhaton
ni
Virginia?

B. Repetition and Conversion:

1. Mahimo namo ang libro
ugma.	Nahimo namo ang libro
kagahapon.
Matawag niya ang iyang
trato unya.	Natawag niya ang iyang
trato kaganina.
Malangoy ni Nicolas ug ni
Miguelito ang
Cebu-Mactan Channel
ugma sa buntag.	Nalangoy ni Nicolas ug ni
Miguelito ang
Cebu-Mactan Channel
gahapon sa buntag.
Mapalit sa estudyante ang
relo sa sunod adlaw.	Napalit sa estudyante ang
relo sa niaging adlaw.
Mabaligya sa tindera ang
balut sa sunod Sabado.	Nabaligya sa tindera ang
balut sa niaging Sabado.
Mahangyo nimo ang sinina
ug singko pesos.	Nahangyo nimo ang sinina
ug singko pesos.
Maalkansi sa imong hangyo
ang babaye ugma.	Naalkansi sa imong hangyo
ang babaye kagahapon.
Maganansya sa tindera ang
iyang hangyo unya.	Naganansya sa tindera ang
iyang hangyo ganina.
Matudlo sa mga "trainee"
ang ilang leksyon sa
sunod bulan.	Natudlo sa mga "trainee"
ang ilang leksyon sa
niaging bulan.
Makaon ninyo ang balut sa
sunod tuig.	Nakaon ninyo ang balut sa
niaging tuig.
Mainom sa mga apohan ang
serbesa sa sunod
semana.	Nainom sa mga apohan ang
serbesa sa niaging
semana.

LESSON 40

Maadto natong tanan ang syudad ugma sa gabii.	Naadto natong tanan ang syudad kagabii.
Matahi sa mananahi ang terno ugma sa hapon.	Natahi sa mananahi ang terno kagahapon sa hapon.
Matabas nako ang panapton karong gabii.	Natabas nako ang panapton kagabii.
Malakaw sa gamayng bata ang Hawi sa sunod buntag.	Nalakaw sa gamayng bata ang Hawi sa niaging buntag.
2. Dili nako maluto pero malimpyo nako ugma.	Wala nako maluto pero nalimpyo nako gahapon.
Dili niya makanta pero masayaw niya ugma sa buntag.	Wala niya makanta pero nasayaw niya gahapon sa buntag.
Dili nimo masakay pero malakaw nimo.	Wala nimo masakay pero nalakaw nimo.
Dili namo matahi pero matabas namo.	Wala namo matahi pero natabas namo.
Dili nila matokar pero makanta nila sa sunod semana.	Wala nila matokar pero nakanta nila sa niaging semana.
Dili ni Rose maluto pero mahiwa niya ugma sa sa hapon.	Wala ni Rose maluto pero nahiwa niya gahapon sa hapon.
Dili sa maestra masabut pero mabasa niya.	Wala sa maestra masabut pero nabasa niya.
Dili ni Vida ug ni Belen makita pero madungog nila unya sa panihapon.	Wala ni Vida ug ni Belen makita pero nadungog nila ganina sa panihapon.
3. Mahatag sa apohan ang pinaskohan karong Pasko.	Nahatag sa apohan ang pinaskohan niadtong Pasko.
Magasto nato ang kwarta kada sweldo.	Nagasto nato ang kwarta kada sweldo.
Mahapit ka nako unya sa kaadlawon.	Nahapit ka nako kaganina sa kaadlawon.
Maihap sa mga bata ang mga numero gikan sa usa hangtud sa usa ka gatos sa sunod adlaw.	Naihap sa mga bata ang mga numero gikan sa usa hangtud sa usa ka gatos sa niaging adlaw.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Mapelde nimo ang kwarta sa sugal karong gabii.	Napelde nimo ang kwarta sa sugal kagabii.
Matudlo nako ang Ininglis sa primerong grado.	Natudlo nako ang Ininglis sa primerong grado.
Maluto niya ang laming sud-an.	Naluto niya ang laming sud-an.
Matrabaho nila ang uma.	Natrabaho nila ang uma.
Mahimo ninyo ang "lesson plan".	Nahimo ninyo ang "lesson plan".

C. Conversion:

1. Mahatag sa apohan ang pinaskohan.
Wala pa ba mahatag sa apohan ang pinaskohan?
Dili na ba _____?
2. Magasto nato ang kwarta.

_____?
3. Mahapit ka niya.

_____?
4. Maihap sa mga bata ang mga numero.

_____?
5. Mapelde nimo ang kwarta sa sugal. ?

_____?
6. Matudlo niya ang Ininglis.

_____?
7. Maluto nimo ang laming sud-an.

_____?
8. Matrabaho nila ang uma.

_____?
9. Mahimo ninyo ang "lesson plan".

_____?

D. Substitution: Movable Slot

1. Wala nako matudlo.	Dili nako matudlo.
___ niya _____.	___ niya _____.
___ namo _____.	___ namo _____.
_____ malangoy.	_____ malangoy.

LESSON 40

<p>____ ni Pedro ____.</p> <p>_____ makita.</p> <p>_____ ganina.</p> <p>____ nato ____.</p> <p>____ namo ____.</p> <p>_____ masulat</p> <p>_____.</p> <p>_____ gabii.</p> <p>_____ madula ____.</p> <p>____ nimo ____.</p>	<p>____ ni Pedro ____.</p> <p>_____ makita.</p> <p>_____ unya.</p> <p>____ nato ____.</p> <p>_____ namo ____.</p> <p>_____ masulat ____.</p> <p>_____ karong</p> <p>gabii.</p> <p>_____ madula ____.</p> <p>____ nimo ____.</p>
--	---

2. Madaug ni Lorna ug ni Dory ang dula.

_____ nila _____.

_____ basketbol.

_____ sa mga "trainee" _____.

3. Maluto niya ang pansit.

_____ ni Alice _____.

Mapalit _____.

_____ sa labandera _____.

Madala _____.

4. Natubag namo ang pangutana.

_____ sa estudyante ____.

_____ sulat _____.

Nalabay _____.

_____ ni Tikay ____.

5. Nagasto sa kusinera ang kwarta.

_____ nila _____.

_____ ni Jaime _____.

_____ sukli.

_____ nato ____.

6. Nabasa sa igsoon ang sulat.

_____ ni Benito _____.

_____ libro.

_____ nako _____.

_____ letra.

_____ sa bata _____.

7. Mahatag nako ang pinaskohan.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ regalo.
_____ niya _____.
_____ kwarta.

8. Mahimo niya ang balay.
_____ sa karpintero _____.
Mapalit _____.
Mabuhat _____.
_____ amahan _____.
_____ kwarto.

9. Mapalit nako ang medyas.
_____ niya _____.
Mabaligya _____.
_____ sa tindera _____.
_____ korbata.

10. Matahi sa inahan ang kamisadentro.
_____ mananahi _____.
_____ terno.
Matabas _____.
_____ sastre _____.
_____ pantalon.

E. Expansion and Conversion:

1. Madagan niya.
_____ ang hawanan.
_____ sa sunod tuig.
Nadagan _____.
_____.
_____ sa niaging tuig.
2. Madula nako.
_____ ang "bowling".
_____ karong Domingo.
Nadula _____.
_____.
_____ niadtong Domingo.
3. Masayaw nato.
_____ ang 'Subli'.
_____ karong gabii.
Nasayaw _____.
_____.

LESSON 40

- _____ kagabii.
4. Masulti sa mga "trainee".
_____ ang tinuod.
_____ karon.
Nasulti _____.
_____.
_____ kagahapon.
5. Makanta namo.
_____ ang 'Pambansang Awit'.
_____ sa "auditorium"
_____ unya sa
gabii.
Nakanta _____.
_____.
_____ kagabii.
6. Matubag sa bata.
_____ ang pangutana.
_____ ugma.
_____ sa udto.
Natubag _____.
_____.
_____ kagahapon.
_____ sa udto.
7. Mabasa nila.
_____ ang ilang libro.
_____ sa sunod hapon.
Nabasa _____.
_____.
_____ sa niaging hapon.
8. Masulat nimo.
_____ ang estorya.
_____ karon dayon.
Nasulat _____.
_____.
_____ kaganina dayon.
9. Matanom sa magdadaro.
_____ ang mais.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ kada tuig.
Natanom _____.

10. Matrabaho sa labandera.

_____ ang trabahoon.
_____ sa balay.
_____ kada buntag.
Natrabaho _____.

_____.

11. Mabuhat ni Rosita.

_____ ang mamon.
_____ unya.
Nabuhat _____.

_____ kaganina.

12. Masayaw niya.

_____ ang 'Pandanggo sa Ilaw'.
_____ sa programa.
Nasayaw _____.

_____.

13. Masulti niya.

_____ ang estorya.
_____ ug hinay.
_____ kaayo.
Nasulti _____.

_____.

14. Makaon kini.

_____ sa inahan.
_____ sa kusina.
_____ karon.
Nakaon _____.

_____ ganina.

15. Malakaw namo.

LESSON 40

_____ ang bukid.
_____ adlaw-adlaw.
Nalakaw ____.
_____ sa niaging bulan.

16. Mabaligya nila.

_____ ang sud-an.
_____ ang sud-an.
_____ sa tindera.
_____ sa merkado.
Nabaligya ____.
_____.
_____.
_____.

17. Makuha nako.

_____ ang tambis.
_____ gikan sa punoan.
_____ unya.
Nakuha ____.
_____.
_____.
_____ ganina.

18. Madawat sa iyang igsoon.

_____ ang sulat.
_____ karong hapon.
Nadawat _____.
_____.
_____ ganinang hapon.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

[lagi] - O lagi, ayaw lang kabalaka.
Particle expressing complete assurance and certainty; roughly translated as 'I'm telling you'; 'You can bet on it'; 'sure'.

daan - Daghang salamat daan.
Although daan means 'old', it is used in various Cebuano expressions in different contexts, such as:

CEBUANO FOR BEGINNERS

<u>Daghang salamat</u>	- 'Thanks in advance'
<u>daan</u>	
<u>Daang human</u>	- 'ready-made (clothes)'
<u>Daan pa ako</u>	- 'Just as I thought', 'I knew it!'

Verb: (ma-) class*

Focus: Goal

Mood: Factual (na-)
Non-Factual (ma-)

Aspect: Aptative

*This is the second (ma-) class of verbs dealt with in this text. The first identified a neutral aspect of verbs in the actor-focus (cf. Lesson 33), as in

Matulog ako ug dyutay.
Mahadlok ang bata ug ungo.
Mahulog si Nene sa hagdan.

This second classification of (ma-) verbs is in

- a) Goal Focus, i.e. the goal or object is the topic of the sentence
- b) Aptative Aspect, i.e. it expresses an ability to do an action
- c) Active construction
e.g. Makaon sa Amerikano ang balut sa sunod tuig.
Natrabaho nila ang uma.
Magasto niini ang kwarta.

Supplementary Materials

Lessons 38-40

I.

#1. Narrative

Nibisita si Roberto sa usa ka Pilipinong pamilya niadtong Domingong niagi. Niadto lang siya nakaadto kay sa niaging mga semana wala siya makabisita kay daghan ang iyang trabaho sa opisina ug dili siya makalakaw.

Didto siya mukaon ug panihapon. Giandaman siya ug lain-laing sud-an. Giagda siya ni Mrs. Reyes nga kinahanglang mukaon ug daghan aron mutambok. Tungod sa kadaghan sa nakaon niyang adobo ug pansit nga iyang paborito, dili na siya makakaon sa lumpya ug isda. Pero gitagaan lang siya gihapon ni Mrs. Reyes. Gipustan siya niini aron dad-on niya sa iyang balay para sa iyang kaubang walang makaadto.

#2. Dialogue

A:Kaon diha Roberto, ha?

B.Nakakaon gyud ako ani. Kalami tan-awon. Ako man kining mga paborito.

A:Pagbusog lang, ha. O diay, lumpya pa.

B:Ayaw na lang, mas gusto ko sa adobo ug pansit.

A:Aha, dili ka gusto sa akong lumpya ha!

B:Dili sa ingon ana, pero daghan na kaayo ug adobo ug pansit akong nakaon.

A:Kaon pa aron mutambok ka.

B:Husto na lang, dili na gani ako makalihok.

Vocabulary:

Dili sa ingon ana.	That's not the reason why.
giagda	offered, was asked to
gipustan	(food) wrapped (in a doggie bag) to take home
paborito	favorite
Pagbusog lang, ha.	(Lit.: 'Fill yourself up') Eat your fill/Eat well

CEBUANO FOR BEGINNERS

Pangutana:

1. Unsay gibuhat ni Roberto niadtong Domingong niagi?
2. Kang kinsang balay ang iyang giadtoan?
3. Nganong niadtong Domingong niagi lang siya nakaadto?
4. Unsay iyang gibuhat didto?
5. Unsay giluto ni Mrs. Reyes para kaniya?
6. Unsay giingon ni Mrs. Reyes nianang nagkaon sila?
7. Unsay gitubag ni Roberto kaniya?
8. Nganong dili na niya makaon ang lumpya?

II. Dialogue

A: Berto, palihog tan-awa kinsay nagtuktok sa pultahan.

B: Oo, Senyora, kadiyut lang.

(Mga tulo ka minutong niagi...)

A: O, unsa? Kinsa kana? Unsay iyang kinahanglan?

B: Gipangita niya si Marite, pero ako siyang giingnan nga dili mahimo kay wala siyadinhi karon.

A: Imo ba siyang giingnan kanus-a siya makabalik aron makigsulti kang Marite?

B: Wala na nako masultihi kay nilakaw dayon.

Vocabulary:

makigsulti talk to

nagtuktok is knocking

Senyora Mrs., ma'am

Pangutana:

1. Unsa si Berto?
2. Unsay iyang gibuhat?
3. Unsay kinahanglan sa tawong nagtuktok?
4. Nganong wala mahimo ang iyang kinahanglan?
5. Nganong wala siya maiingni ni Berto kung kanus-a siya makabalik?

III. Dialogue

A: Makapangutana ba ako kanimo?

B: Unsa man?

A: Asa man ta makapalit ug sapatos nga "stateside"?

B: Ngano, dili ka ba gusto sa binuhat dinhi sa Pilipinas?

A: Gusto kaayo, pero dili man paigo ug dili lig-on.

B: Sus, kaarte nimo uy! Ang binuhat sa Marikina lig-on kaayo ug nindot sab.

A: Basig baho ang panit.

Supplementary Materials Lessons 38-40

B: Di man, sulayi lang.

Vocabulary:	
baho	smelly, stinks
binuhat	made in, manufactured in
Kaarte nimo!	How pretentious you are!/ You're too sophisticated!
lig-on	sturdy, durable
paigo	fit
panit	leather, skin
sulayi	try (imperative)

Pangutana:

1. Unsay gipangutana ni Arturo?
2. Nganong gusto siya ug “stateside” nga sapatos?
3. Nganong dili siya gusto ug sapatos nga binuhat sa Pilipinas?
4. Unsay giingon sa iyang gipangutan-an?
5. Unsang klaseng sapatosa ang gihimo sa Marikina?

LESSON 41

Structural Content: Verb: (ma--an/-han) class
Focus: Goal, Locative
Mood: Factual and
Non-Factual
Aspect: Aptative

Setting: Fe and her friend
are discussing
their living
expenses.

Nagsulti-sulti si Fe ug ang
iyang amiga bahin sa ilang
mga gastohan sa balay.

I. DIALOGUE

Fe, have you already paid your electric bill? A: Fe, nabayran na ba nimo ang imong utang sa suga?

Yes, I have already paid it but I haven't paid my house rent for October yet. B: Oo, nabayran na nako pero wala pa nako mabayri ang akong abangan sa balay sa bulan sa Oktubre.

Why? A: Ngano man?

Because if I pay it now I won't have any money later for shopping when I go to Cebu. B: Kay kung bayran nako karon wala na unya akoy kwartang ipamalit ig-adto nako sa Cebu.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Fe, have you already paid your electric bill? A: Fe, nabayran na ba nimo ang imong utang sa suga?
were able to pay (na)bayr(an)
already you [na] [ba] nimo
your debt [ang] imo(ng) utang
for light [sa] suga

Yes, I have already paid it but I haven't paid my house rent for October yet. B: Oo, nabayran na nako pero wala pa nako mabayri ang akong abangan sa balay sa bulan sa Oktubre.

was able to pay (na)bayr(an)
already I [na] nako
but not yet I pero wala [pa] nako

CEBUANO FOR BEGINNERS

Magustohan nimo ang among pyesta karong Hwebes.
Nagustohan nimo ang among pyesta niadtong Hwebes.

Maabangan ninyo ang kwarto unyang hapon.
Naabangan ninyo ang kwarto ganinang hapon.

Mahugasan sa binatonan ang mga plato.
Nahugasan sa binatonan ang mga plato.

Mahunahunaan niya ang pag-anhi.
Nahunahunaan niya ang pag-anhi.

Mahinumduman namo ang imong retrato.
Nahinumduman namo ang imong retrato.

Malimpyohan ni Ramon ang kwarto.
Nalimpyohan ni Ramon ang kwarto.

Malabhan sa labandera ang mga karsones.
Nalabhan sa labandera ang mga karsones.

Mabayran sa dalaga ang iyang utang.
Nabayran sa dalaga ang iyang utang.

Masabtan sa mga eskwela ang leksyon.
Nasabtan sa mga eskwela ang leksyon.

Mahibaloan sa mga PCT ang tinuod.
Nahibaloan sa mga PCT ang tinuod.

Makit-an sa mga tawo ang karosa.
Nakit-an sa mga tawo ang karosa.

.....
Madaganan nato ang bag-ong "airport" sa Mactan karon.
Nadaganan nato ang bag-ong "airport" sa Mactan
kagahapon.

Matulgan sa mga bata ang bag-ong katre.
Natulgan sa mga bata ang bag-ong katre.

Malangyan sa mga bisita ang bag-ong "swimming pool" ni
Aznar.

LESSON 41

Nalangyan sa mga bisita ang bag-ong “swimming pool” ni Aznar.

B. Conversion:

- 1a. Mabordahan sa madre ang punda karong Martes.
Mabordahan ba sa madre ang punda karong Martes?
- b. Nabordahan sa madre ang punda niadtong Martes.
Nabordahan ba sa madre ang punda niadtong Martes?
- 2a. Mapintalan sa panday ang balay ugma sa buntag.
Mapintalan ba sa panday ang balay ugma sa buntag?
- b. Napintalan sa panday ang balay kagahapon sa buntag.
Napintalan ba sa panday ang balay kagahapon sa buntag?
- 3a. Magustohan nimo ang among pyesta karong Hwebes.
Magustohan ba nimo ang among pyesta karong Hwebes?
- b. Nagustohan nimo ang among pyesta niadtong Hwebes.
Nagustohan ba nimo ang among pyesta niadtong Hwebes?
- 4a. Maabangan ninyo ang kwarto unyang hapon.
Maabangan ba ninyo ang kwarto unyang hapon?
- b. Naabangan ninyo ang kwarto ganinang hapon.
Naabangan ba ninyo ang kwarto ganinang hapon?
- 5a. Mahugasan sa binatongan ang mga plato.
Mahugasan ba sa binatongan ang mga plato?
- b. Nahugasan sa binatongan ang mga plato.
Nahugasan ba sa binatongan ang mga plato?
- 6a. Mahunahunaan niya ang pag-anhi.
Mahunahunaan ba niya ang pag-anhi?
- b. Nahunahunaan niya ang pag-anhi.
Nahunahunaan ba niya ang pag-anhi?
- 7a. Mahinumduman namo ang imong retrato.
Mahinumduman ba namo ang imong retrato?

CEBUANO FOR BEGINNERS

- b. Nahinumduman namo ang imong retrato.
Nahinumduman ba namo ang imong retrato?
- 8a. Malimpyohan ni Ramon ang kwarto.
Malimpyohan ba ni Ramon ang kwarto?
- b. Nalimpyohan ni Ramon ang kwarto.
Nalimpyohan ba ni Ramon ang kwarto?
- 9a. Malabhan sa labandera ang mga karsones.
Malabhan ba sa labandera ang mga karsones?
- b. Nalabhan sa labandera ang mga karsones.
Nalabhan ba sa labandera ang mga karsones?
- 10a. Mabayran sa dalaga ang iyang utang.
Mabayran ba sa dalaga ang iyang utang?
- b. Nabayran sa dalaga ang iyang utang.
Nabayran ba sa dalaga ang iyang utang?
- 11a. Masabtan sa mga eskwela ang leksyon.
Masabtan ba sa mga eskwela ang leksyon?
- b. Nasabtan sa mga eskwela ang leksyon.
Nasabtan ba sa mga eskwela ang leksyon?
- 12a. Mahibaloan sa mga PCT ang tinuod.
Mahibaloan ba sa mga PCT ang tinuod?
- b. Nahibaloan sa mga PCT ang tinuod.
Nahibaloan ba sa mga PCT ang tinuod?
- 13a. Makit-an sa mga tawo ang karosa.
Makit-an ba sa mga tawo ang karosa?
- b. Nakit-an sa mga tawo ang karosa.
Nakit-an ba sa mga tawo ang karosa?
- 14a. Madaganan nato ang bag-ong “airport” sa Mactan karon.
Madaganan ba nato ang bag-ong “airport” sa Mactan
karon?

LESSON 41

- b. Nadaganan nato ang bag-ong “airport” sa Mactan kagahapon.
Nadaganan ba nato ang bag-ong “airport” sa Mactan kagahapon?
- 15a. Matulgan sa mga bata ang bag-ang katre.
Matulgan ba sa mga bata ang bag-ong katre?
- b. Natulgan sa mga bata ang bag-ong katre.
Natulgan ba sa mga bata ang bag-ong katre?
- 16a. Malangyan sa mga bisita ang bag-ong “swimming pool” ni Aznar.
Malangyan ba sa mga bisita ang bag-ong “swimming pool” ni Aznar?
- b. Nalangyan sa mga bisita ang bag-ong “swimming pool” ni Aznar.
Nalangyan ba sa mga bisita ang bag-ong “swimming pool” ni Aznar?
- 17a. Masakyan nato ang dyip ugma.
Masakyan ba nato ang dyip ugma?
- b. Nasakyan nato ang dyip kagahapon.
Nasakyan ba nato ang dyip kagahapon?
- 18a. Malingkoran nila ang bangko sa Lunes.
Malingkoran ba nila ang bangko sa Lunes?
- b. Nalingkoran nila ang bangko niadtong Lunes.
Nalingkoran ba nila ang bangko niadtong Lunes?
- C. Repetition: Short responses to (B)
- 1a. Mabordahan ba sa madre ang punda karong Martes?
Oo, mabordahan niya. Dili, dili niya mabordahan.
- b. Nabordahan ba sa madre ang punda niadtong Martes?
Oo, nabordahan niya. Wala, wala niya mabordahi.
- 2a. Oo, mapintalan niya. Dili, dili niya mapintalan.
b. Oo, napintalan niya. Wala, wala niya mapintali.

CEBUANO FOR BEGINNERS

- 3a. Oo, magustohan nako. Dili, dili nako magustohan.
b. Oo, nagustohan nako. Wala, wala nako magustohi.
- 4a. Oo, maabangan namo. Dili, dili namo maabangan.
b. Oo, naabangan namo. Wala, wala namo maabangi.
- 5a. Oo, mahugasan niya. Dili, dili niya mahugasan.
b. Oo, nahugasan niya. Wala, wala niya mahugasi.
- 6a. Oo, mahunahunaan niya. Dili, dili niya mahunahunaan.
b. Oo, nahunahunaan niya. Wala, wala niya mahunahunai.
- 7a. Oo, mahinumduman Dili, dili ninyo mahinumduman.
ninyo.
b. Oo, nahinumduman ninyo. Wala, wala ninyo
mahinumdumi.
- 8a. Oo, malimpyohan niya. Dili, dili niya malimpyohan.
b. Oo, nalimpyohan niya. Wala, wala niya malimpyohi.
- 9a. Oo, malabhan niya. Dili, dili niya malabhan.
b. Oo, nalabhan niya. Wala, wala niya malabhi.
- 10a. Oo, mabayran niya. Dili, dili niya mabayran.
b. Oo, nabayran niya. Wala, wala niya mabayri.
- 11a. Oo, masabtan nila. Dili, dili nila masabtan.
b. Oo, nasabtan nila. Wala, wala nila masabti.
- 12a. Oo, mahibaloan nila. Dili, dili nila mahibaloan.
b. Oo, nahibaloan nila. Wala, wala nila mahibaloi.
- 13a. Oo, makit-an nila. Dili, dili nila makit-an.
b. Oo, nakit-an nila. Wala, wala nila makit-i.
- 14a. Oo, madaganan nato. Dili, dili nato madaganan.
b. Oo, nadaganan nato. Wala, wala nato madagani.
- 15a. Oo, matulgan nila. Dili, dili nila matulgan.
b. Oo, natulgan nila. Wala, wala nila matulgi.
- 16a. Oo, malangyan nila. Dili, dili nila malangyan.
b. Oo, nalangyan nila. Wala, wala nila malangyi.

LESSON 41

- 17a. Oo, masakyan nato. Dili, dili nato masakyan.
 b. Oo, nasakyan nato. Wala, wala nato masakyi.
- 18a. Oo, malingkoran nila. Dili, dili nila malingkoran.
 b. Oo, nalingkoran nila. Wala, wala nila malingkori.

D. Substitution: Movable Slot

1. Malabhan ni Jose ang iyang karsones.
 _____ panyo.
 _____ sa maestro _____.
 _____ ilang _____.
2. Mapintalan nila ang lamesa.
 _____ ni Iyo _____.
 Mabuhatan _____.
 _____ payag.
 Maabangan _____.
3. Mahinumduman sa mga kantora ang daygon.
 _____ nila _____.
 _____ ni Petra _____.
 _____ sa mga estudyante _____.
 _____ sulat.
4. Nadaganan niya ang tugkaran.
 _____ ni Pedro _____.
 Nalakawan _____.
 _____ bukid.
 _____ sa bata _____.
 Nakit-an _____.
5. Nagustohan niya ang salida.
 _____ namo _____.
 _____ ni Gorio _____.
 _____ programa.
 _____ si Pedro.
 Nasayawan namo _____.
6. Nabayran ni Jose ug ni Juan ang kwarto.
 _____ bapor.
 Naabangan _____.
 _____ nila _____.
 Nasakyan _____.

CEBUANO FOR BEGINNERS

E. Conversion:

- 1a. Mabordahan sa madre ang punda karong Martes.
Dili mabordahan sa madre ang punda karong Martes.
- b. Nabordahan sa madre ang punda niadtong Martes.
Wala mabordahi sa madre ang punda niadtong Martes.
- 2a. Dili mapintalan sa panday ang balay ugma sa buntag.
b. Wala mapintali _____ kagahapon _____.
- 3a. Dili nimo magustohan ang among pyesta karong Hwebes
b. Wala ___ magustohi _____ niadtong _____.
- 4a. Dili ninyo naabangan ang kwarto unyang hapon.
b. Wala _____ maabangi _____ ganinang _____.
- 5a. Dili mahugasan sa binatonan ang mga plato.
b. Wala mahugasi _____.
- 6a. Dili niya mahunahunaan ang pag-anhi.
b. Wala ___ mahunahunai _____.
- 7a. Dili namo mahinumduman ang imong retrato.
b. Wala ___ mahinumdumi _____.
- 8a. Dili malimpyohan ni Ramon ang kwarto.
b. Wala malimpyohi _____.
- 9a. Dili malabhan sa labandera ang mga karsones.
b. Wala malabhi _____.
- 10a. Dili mabayran sa dalaga ang iyang utang.
b. Wala mabayri _____.
- 11a. Dili masabtan sa mga eskwela ang leksyon.
b. Wala masabti _____.
- 12a. Dili mahibaloan sa mga PCT ang tinuod.
b. Wala mahibaloi _____.
- 13a. Dili makit-an sa mga tawo ang karosa.
b. Wala makit-i _____.

LESSON 41

14a. Dili nato madaganan ang bag-ong “airport” sa Mactan karon.

b. Wala ___ madagani _____ kagahapon.

15a. Dili matulgan sa mga bata ang bag-ong katre.

b. Wala matulgi _____.

16a. Dili malangyan sa mga bisita ang bag-ong “swimming pool” ni Aznar.

b. Wala malangyi _____.

17a. Dili nato masakyan ang dyip ugma.

b. Wala ___ masakyi _____ kagahapon.

18a. Dili nila malingkoran ang bangko sa Lunes.

b. Wala ___ malingkori _____ niadtong

F. Conversion:

1a. Dili mabordahan sa madre ang punda karong Martes.

Dili ba mabordahan sa madre ang punda karong Martes?

b. Wala mabordahi sa madre ang punda niadtong Martes.

Wala ba mabordahi sa madre ang punda niadtong Martes?

2a. Dili ba mapintalan sa panday ang balay ugma sa buntag?

b. Wala mapintali _____ kagahapon _____.

3a. Dili ba nimo magustohan ang among pyesta karong Hwebes?

b. Wala _____ magustohi _____ niadtong _____?

4a. Dili ba ninyo maabangan ang kwarto unyang hapon?

b. Wala _____ maabangi _____ ganinang _____?

5a. Dili ba mahugasan sa binatonan ang mga plato?

b. Wala __ mahugasi _____?

6a. Dili ba niya mahunahunaan ang pag-anhi?

b. Wala _____ mahunahunai _____?

7a. Dili ba namo mahinumdunan ang imong retrato?

b. Wala _____ mahinumdumi _____?

CEBUANO FOR BEGINNERS

- 8a. Dili ba malimpyohan ni Ramon ang kwarto?
b. Wala __ malimpyohi _____?
- 9a. Dili ba malabhan sa labandera ang mga karsones?
b. Wala __ malabhi _____?
- 10a. Dili ba mabayran sa dalaga ang iyang utang?
b. Wala __ mabayri _____?
- 11a. Dili ba masabtan sa mga eskwela ang leksyon?
b. Wala __ masabti _____?
- 12a. Dili ba mahibaloan sa mga PCT ang tinuod?
b. Wala __ mahibaloi _____?
- 13a. Dili ba makit-an sa mga tawo ang karosa?
b. Wala __ makit-i _____?
- 14a. Dili ba nato madaganan ang bag-ong “airport” sa Mactan karon?
b. Wala _____ madagani _____ kagahapon?
- 15a. Dili ba matulgan sa mga bata ang bag-ong katre?
b. Wala __ matulgi _____?
- 16a. Dili ba malangyan sa mga bisita ang bag-ong “swimming pool” ni Aznar?
b. Wala __ malangyi _____?
- 17a. Dili ba nato masakyan ang dyip ugma?
b. Wala _____ masakyi _____ kagahapon?
- 18a. Dili ba nila malingkoran ang bangko sa Lunes?
b. Wala _____ malingkori _____ niadtong Lunes?

G. Expansion:

1. Nag-ingon.

_____ siya.
_____ nga mabordahan.
_____ makaborda.
_____ sa inahan niya.
_____ ang

LESSON 41

ang sinina.
sa

_____ ugma.

2. Niingon.

_____ si Rosita.

_____ nako.

_____ nga mapintalan.
makapintal.

_____ sa ang panday.

ang balay.
sa

_____ karong Martes.

3. Giingnan.

_____ sila.

_____ ni Bebing.

_____ nga nadaganan.
nakadagan.

_____ nato.
kita.

_____ ang
sa

bag-ong "airport".

_____ sa Mactan.

_____ kagahapon.

4. Ingnan.

_____ siya.

_____ namo.

_____ nga magustohan.
makagusto.

_____ nimo.
ka.

_____ ang
sa among
pyesta.

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ karong Hwebes.

5. Nagsulti.

_____ ang tag-iya.
_____ nga naabangan.
_____ nakabayad.
_____ ninyo.
_____ kamo.
_____ ang
_____ sa
_____ kwarto.
_____ ganinang hapon.

6. Nisulti.

_____ ang agawon.
_____ nga nahugasan.
_____ nakahugas.
_____ sa
_____ ang binatonan.
_____ ang
_____ sa mga plato.

7. Gisultihan.

_____ kami.
_____ ni Paterno.
_____ nga nahunahunaan.
_____ nakahunahuna.
_____ niya.
_____ siya.
_____ ang
_____ sa pag-anhi.

8. Sultihan.

_____ kamo.
_____ nila.
_____ nga nalimpyohan.
_____ nakalimpyo.
_____ ni
_____ si Ramon.

LESSON 41

ang
sa

kwarto.

H. Comprehension:

Gikapoy kaayo si Mister gikan sa klase niya sa Universidad sa San Carlos. Nakit-an niya ang iyang katre nga samok kaayo kay natulgan sa mga bata. Gipangita niya ang mga bag-ong karsones nga gipalit ni Misis para kaniya. Wala niya makit-i kay nalabhan diay sa labandera. Nahibaloan niya kini kay nisumbong man si Dodoy, ang kamanghurang anak niya. Nasuko kaayo siya niining hitaboa.

Naunsa si Mister?	Gikapoy kaayo.
Diin siya gikan?	Sa klase niya.
Unsang klaseha?	Sa Universidad sa San Carlos.
Unsay nakit-an niya?	Ang iyang katre.
Nga unsa?	Nga samok kaayo.
Ngano man?	Kay natulgan sa mga bata.
Unsay iyang gihimo?	Gipangita niya.
Ang unsa?	Ang mga bag-ong karsones.
Nga unsa?	Nga gipalit.
Ni kinsa?	Ni Misis.
Para ni kinsa?	Para kaniya.
Nakit-an ba niya?	Wala niya makit-i.
Ngano man?	Kay nalabhan diay.
Ni kinsa?	Sa labandera.
Nahibaloan ba niya kini?	Oo, nahibaloan niya kini.
Giunsa niya paghibalo?	Nisumbong man si Dodoy.
Kinsa si Dodoy?	Ang kamanghurang anak niya.
Naunsa siya?	Nasuko.
Unsang kasukoa?	Nasuko kaayo.
Sa unsa?	Niining hitaboa.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

<u>unsa</u>	-	Unsa is used here to mean 'how'
<u>unsaon</u> ...?		(Non-Factual, Goal)
<u>giunsa</u> ...?		(Factual, Goal)
<u>unsang</u> kasukoa?		'How angry?'

Verb: (ma- -an/-han) class
Focus: Goal, Locative

CEBUANO FOR BEGINNERS

Mood:	Non-Factual	(ma- -an/-han)
	Factual	(na--an/-han)
	Afactual	(ma- -i/-hi)
Aspect:	Aptative	

1. The (ma- -an/-han) class is in the passive goal focus construction and corresponds to the (ma-) class, active goal focus construction (cf. Lesson 40).
These two goal-focus aptative verb classes differ, however, in that certain verb bases take only one or the other affix.
2. Both Goal and Locative focus constructions in the aptative aspect use the same verbal affixes of the (ma--an/-han) class. In the Goal focus construction, the topic of the sentence is the receiver or object of the action, e.g. Mapintalan nila ang lamesa.
Nalabhan sa labandera ang karsones.
In the Locative focus construction, the topic is the place in which a certain action is done, e.g.
Matulgan sa mga bata ang bag-ong katre.
Nalangyan sa mga bisita ang “swimming pool”.
3. Negation is expressed by:
 - a) dili for the Non-factual mood
 - b) wala for the Factual mood

In the Goal and Locative Focus constructions in this lesson, wala is used with the Afactual mood to express past or continuing action, e.g.

Wala nila magustohi ang among pyesta gahapon. Wala malabhi sa labandera ang mga karsones.

LESSON 42

Structural Content:

Cumulative Review of Verbs:

Focus: Goal, Benefactive

Mood: Factual,

Non-Factual,

Afactual

Setting: Letty and her friend
accompany the PCVs to
Karbun.

Ubanan nila ni Letty
ang mga PCV sa
Karbun.

I. DIALOGUE

Letty, let's accompany the
PCVs in shopping at Karbun.

A: Letty, ubanan nato ang mga
PCV ug pamalit sa Karbun.

Why do we have to
accompany them?

B: Nganong ubanan pa man sila
nato?

Because the salesgirls might
cheat them, being
Americans. Wouldn't it be a
shame if the salesgirls
charge them exorbitant
prices?

A: Kay basi sila tontohon sa
mga tindera kay mga
Amerikana ra ba. Intawon
sab no kung baligyaan sila ug
mahal kaayo sa mga tindera?

Oh all right, let's go. Let's
accompany them.

B: O sige na lang, tana. Ubanan
nato sila.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Letty, let's accompany the
PCVs in shopping at Karbun.

A: Letty, ubanan nato ang mga
PCV ug pamalit sa Karbun.

accompany we
the PCVs
to buy
in Karbun

uban(an) nato
[ang] [mga] PCV
[ug] (pa)malit
[sa] Karbun

Why do we have to
accompany them?

B: Nganong ubanan pa man
sila nato?

why
accompany [yet]
[tell me]
they we

ngano(ng)
uban(an) [pa]
[man]
sila nato

CEBUANO FOR BEGINNERS

<p>Because the salesgirls might cheat them, being Americans. because might they be fooled by salesgirls because Americans [you know]</p> <p>Wouldn't it be a shame if the salesgirls charge them exorbitant prices? what a shame [also] if sold they expensive very by salesgirls</p> <p>Oh all right, let's go. Let's accompany them. okay [already] [only] let's go accompany we them</p>	<p>A: Kay basi sila tontohon sa mga tindera kay mga Amerikana ra ba. kay basi sila tonto(hon) [sa] [mga] tindera kay [mga] Amerikana [ra] [ba]</p> <p>Intawon sab no kung baligyaan sila ug mahal kaayo sa mga tindera? intawon [sab] [no] kung baligya(an) sila [ug] mahal kaayo [sa] [mga] tindera</p> <p>B: O siges na lang, tana. Ubanan nato sila. siges [na] [lang] tana uban(an) nato sila</p>
---	---

III. VOCABULARY LIST

<p>agonal amerikana bisti intawon linabhan pares permi Redentorista sayal singsing sukot sugba tonto tsokolet</p>	<p>master/mistress of the house who hires the house helper, employer man's suit, suit coat dress, wear clothes What a pity! What a shame! laundry, wash pair always Redemptorist (church) skirt ring collect payment of a debt, ask for something which had been forgotten broil, roast in live charcoal make a fool of; fool chocolate (candy)</p>
--	--

IV. DRILLS

A. Repetition and Conversion:

BF: Initan niya siya ug pansit unya.

GF: Giinit niya ang pansit para kaniya ganina.

LESSON 42

1. Lung-agan ka nila ug kan-on sa abohan.
Gilung-ag nila ang kan-on sa abohan para kanimo.
2. Gisahan niya ako ug karneng baboy.
Gigisa niya ang karneng baboy para kanako.
3. Plantsahan siya ni Lita ug sinina.
Giplantsa ni Lita ang sinina para kaniya.
4. Tahian si Jose sa sastre ug kamisadentro.
Gitahi sa sastre ang kamisadentro para ni Jose.
5. Hatagan sila nila ug sudlay.
Gihatag nila ang sudlay kanila.
6. Baligyaan kamo nako ug manok.
Gibaligya nako ang manok kaninyo.
7. Palitan nato si Rita ug bolpen.
Gipalit nato ang bolpen para ni Rita.
8. Lutoan namo ang maestro ug sud-an.
Giluto namo ang sud-an para sa maestro.
9. Tabasan ni Clara ang maestra ug sayal.
Gitabas ni Clara ang sayal para sa maestra.
10. Himoan kami ni Nanay ug blusa.
Gihimo ni Hanay ang blusa para kanamo.
11. Kantahan nimo ang bisita ug 'Ahay Kalisud'.
Gikanta nimo ang 'Ahay Kalisud' para sa bisita.
12. Sayawan ninyo ang mayor ug tanggo.
Gisayaw ninyo ang tanggo para sa mayor.
13. Gastohan kita nila ug kwarta sa tindahan.
Gigasto nila ang kwarta sa tindahan para kanato.
14. Balikan nato ang atong amigo ug pagkaon sa lamesa.
Gibalik nato ang pagkaon sa lamesa para sa atong amigo.
15. Andaman ni Luisa ang iyang bana ug katre sa kwarto.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Giandam ni Luisa ang katre sa kwarto para sa iyang bana.

16. Sul-oban ni Mila ang bata ug bag-ong sapatos.
Gisul-ob ni Mila ang bag-ong sapatos sa bata.
17. Gisian ka ni Isabel ug sulat.
Gigisi ni Isabel ang sulat kanimo.

B. Conversion:

Non-Factual: Initan niya siya ug pansit unya.

Factual: Giinitan _____ ganina.

1. Lung-agan ka nila ug kan-on sa abohan.
Gilung-agan _____.
2. Gisahan niya ako ug karneng baboy.
Gigisahan _____.
3. Plantsahan siya ni Lita ug sinina.
Giplantsahan _____.
4. Tahian si Jose sa sastre ug kamisadentro.
Gitahian _____.
5. Hatagan sila nila ug sudlay.
Gihatagan _____.
6. Baligyaan kamo nako ug manok.
Gibaligyaan _____.
7. Palitan nato si Rita ug bolpen.
Gipalitan _____.
8. Lu an namo ang maestro ug sud-an.
Gilutoan _____.
9. Tabasan ni Clara ang maestra ug sayal.
Gitabasan _____.
10. Himoan kami ni Nanay ug blusa.
Gihimoan _____.
11. Kantahan nimo ang bisita ug 'Ahay Kalisud'.
Gikantahan _____.

LESSON 42

12. Sayawan ninyo ang mayor ug tanggo.
Gisayawan _____.
13. Gastohan kita nila ug kwarta sa tindahan.
Gigastohan _____.
14. Balikan nato ang atong amigo ug pagkaon sa lamesa.
Gibalikan _____.
15. Andaman ni Luisa ang iyang bana ug katre sa kwarto.
Giandaman _____.
16. Sul-oban ni Mila ang bata ug bag-ong sapatos.
Gisul-oban _____.
17. Gisian ka ni Isabel ug sulat.
Gigisian _____.

C. Conversion:

Imperative: Initi siya ug pansit unya.

Neg. Imp.: Ayaw siyag initi ug pansit unya.

1. Lung-agi sila ug kan-on sa abohan.
Ayaw silag lung-agi ug kan-on sa abohan.
2. Gisahi ako ug karneng baboy karong gabii.
Ayaw akog gisahi ug karneng baboy karong gabii.
3. Plantsahi ako ug sinina.
Ayaw akog plantsahi ug sinina.
4. Tahii sa Manoy ug kamisadentro.
Ayawg tahii si Manoy ug kamisadentro.
5. Sul-obi ang iyang bana ug bag-ong sapatos.
Ayawg sul-obi ang iyang bana ug bag-ong sapatos.
6. Gisii ang iyang trato ug sulat sa iyang atubangan.
Ayawg gisii ang iyang trato ug sulat sa iyang atubangan.
7. Hatagi siya ug sudlay.
Ayaw siyag hatagi ug sudlay.

CEBUANO FOR BEGINNERS

D. Expansion:

1. Baligyaan kamo.

_____ nako.
_____ ug manok.
_____ ug isda.
_____ sa merkado.
_____ ugma sa buntag.

2. Palitan kita.

_____ niya.
_____ ug bolpen.
_____ para sa eskwelahan.
_____ sa ting-eskwela.

3. Lutoan kamo.

_____ niya.
_____ ug sud-an.
_____ sa kusina.
_____ ilang _____.
_____ ugma.
_____ kay pyesta.

4. Tabasan ang maestra.

_____ ni Clara.
_____ ug sayal.
_____ sa iyang balay.
_____ kay adlaw niya.

5. Himoan siya.

_____ ni Nanay.
_____ ug blusa.
_____ ugma.
_____ para sa Domingo.
_____ kay musimba
siya.

6. Gikantahan ako.

_____ niya.
_____ ug 'Ahay Kalisud'.
_____ gabii.
_____ sa programa.

7. Gisayawan kami.

LESSON 42

_____ ninyo.
_____ ug tanggo.
_____ sa "auditorium".
_____ kagabii

8. Gigastohan sila.
_____ nato.
_____ ug daghang kwarta.
_____ kay bisita sila.
_____ sa atong balay.

9. Balikan kami.
_____ nimo.
_____ ug pagkaon.
_____ unya.
_____ gikan sa restawran.

10. Andaman kita.
_____ ni Luisa.
_____ ug katre.
_____ sa kwarto.
_____ kay kapoy na kaayo.

11. Tanoman sila.
_____ ni Tatay.
_____ ug mga bulak.
_____ sa hardin.
_____ ilang _____.
_____ ugma.

12. Sugbaan kami.
_____ ni Ruben.
_____ ug isda.
_____ sa abohan.

13. Labyan sila.
_____ nila.
_____ ug sagbot.
_____ gikan sa bukid.
_____ layong _____.

E. Conversion:

1. Kuhaan ni Nanay si Tatay ug pantalon.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Kuhaan ba ni Nanay si Tatay ug pantalon?

2. Utawan niya si Patricia ug saya.
Utawan ba niya si Patricia ug saya?
3. Lutoan namo si Paula ug utan.
Lutoan ba namo si Paula ug utan?
4. Hayhayan nato ang ilang tugkaran ug linabhan.
Hayhayan ba nato ang ilang tugkaran ug linabhan?
5. Gutoman namo ang mga bata.
Gutoman ba namo ang mga bata?
6. Basahan ni Lita si Rosario ug estorya.
Basahan ba ni Lita si Rosario ug estorya?
7. Balhinan sa mutsatso ang iyang agalon.
Balhinan ba sa mutsatso ang iyang agalon?

F. Question and Answer:

1. Affirmative Responses:

Hayhayan ba nimo si Tatay ug pantalon?
Oo, hayhayan nako siya ug pantalon.

Plantsahan ba niya ako ug blusa?
Oo, plantsahan ka niya ug blusa.

Dad-an ba sa doktor ang masakiton ug bulong?
Oo, dad-an niya siya ug bulong.

Labyan ba niya ako ug libro?
Oo, labyan ka niya ug libro.

Abrehan ba nila ang ilang amahan ug coke?
Oo, abrehan nila siya ug coke.

Gutoman ba nimo ang mga bata?
Oo, gutoman nako sila.

2. Negative Responses:

Gutoman ba ninyo ang mga bisita?
Dili, dili namo sila gutoman.

LESSON 42

Himoan ba ni Nanay si Charito ug blusa?
Dili, dili niya siya himoan ug blusa.

Kantahan ba sa ulitawo ang dalaga ug 'Pahaloka ko Day'?
Dili, dili niya siya kantahan ug 'Pahaloka ko Day'

Andaman ba ni Lola si Lolo ug pagkaon?
Dili, dili niya siya andaman ug pagkaon.

Patyan ba ninyo kami ug langgam?
Dili, dili namo kamo patyan ug langgam.

Plansahan ba nato sila ug amerikana?
Dili, dili nato sila plansahan ug amerikana.

Sayawan ba ni Linda ang iyang amiga ug 'Sakuting'?
Dili, dili niya siya sayawan ug 'Sakuting'.

G. Expansion and Substitution:

1. Palitan ni Mary.

- a. Kinsa?
Palitan ni Mary si Dodong.
_____ Ana.
_____ sila si Ana.
_____ siya.
_____ Ana ____ .
_____ niya ____ .
_____ nila ni Juan ____ .
_____ sa bata ____ .

b. Unsa?

- Palitan ni Mary si Dodong ug sapatos.
_____ libro.
_____ panyo.
_____ korbata.
Labhan ____ .
Plansahan ____ .
Baligyaan ____ .

c. Unsang klaseha?

- Palitan ni Mary si Dodong ug itum nga sapatos.
_____ pulang ____ .
_____ duha ha pares nga ____ .

CEBUANO FOR BEGINNERS

_____ limang _____ .
_____ kamisadentro.
_____ korbata.
Plansahan _____ .

d. Diin?
Palitan ni Mary si Dodong ug itum nga sapatos sa tindahan.
_____ syudad.
_____ Berg's.
_____ Escolta.
_____ Ana _____ .
_____ Rosa _____ .
_____ daghang sinina _____ .
Tahian _____ .

e. Kanus-a?
Palitan ni Mary si Dodong ug itum nga sapatos tindahan
ugma sa hapon.

buntag.

udto.

karong hapon.

2. Dad-an niya.
a. Kinsa?
Dad-an niya ang asawa.
_____ igsoon.
_____ si Carla.
_____ Maria ug si Ana.
Sulaton _____ .
Sugaton _____ .
_____ namo _____ .
_____ nila _____ .
b. Ni kinsa?
Dad-an niya ang asawa niya.
_____ igsoon _____.
_____ inahan _____.
_____ nimo.
Sukton _____ .
_____ nako _____ .
_____ nila _____ .

LESSON 42

c. Ug unsa?

Dad-an niya ang asawa niya ug sinina.

_____ libro.

Basahan _____.

Palitan _____.

_____ nako _____.

_____ igsoon _____.

_____ namo _____.

_____ sapatos.

d. Unsang klaseha?

Dad-an niya ang asawa niya ug nindot nga sinina.

_____ sapatos.

_____ itum _____.

_____ bag-ong _____.

Palitan _____.

_____ nato _____.

_____ amigo _____.

_____ puting _____.

_____ igsoon _____.

_____ namo _____.

3. Regalohan angtrato.

_____ bata.

_____ amigo.

Basahan _____.

_____ si Brenda.

_____ sila si Ana.

a. Kinsang tratoha?

Regalohan ang iyangtrato.

_____ bata.

_____ imong _____.

Palitan _____.

Dad-an _____.

Tun-an _____.

_____ ilang _____.

_____ amiga.

Tahian _____.

b. Ni kinsa?

Regalohan ni Brenda ang iyangtrato.

_____ amigo.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Dad-an _____.
_____ Ana _____.
_____ niya _____.
_____ amahan.
_____ ilang _____.
Tudloan _____.

c. Ug unsa?

Regalohan ni Brenda ang iyang trato ug singsing.

_____ libro.
_____ panyo.

Palitan _____.

_____ Ana _____.

_____ amigo _____.

Labhan _____.

_____ kamisadentro.

d. Kanus-a?

Regalohan ni Brenda ang iyang trato ug singsing karong
adlaw.

_____ hapon.

_____ gabii.

_____ inahan _____.

_____ amahan _____.

_____ igsoon _____.

Palitan _____.

_____ ilimnon _____.

H. Comprehension:

Gwapa ug buotan ang amiga nato. Angayan siya mamisti.
Dad-an kita niya permi ug karmelitos. Hatagan sab kita niya
ug tsokolet adlaw-adlaw. Pangadyean kita niya igsimba niya
sa Redentorista kada Myerkoles.

Kinsay gwapa ug buotan?

Unsa ang amiga nila?

Unsa siyang mamisti?

Kinsay dad-an niya permi ug karmelitos?

Unsay dad-on niya permi kanila?

Kinsay hatagan niya ug tsokolet?

Unsay ihatag niya adlaw-adlaw?

Unsay buhaton niya nila adlaw-adlaw?

Anus-a niya sila hatagan ug tsokolet?

Unsay buhaton niya para kanila igsimba niya?

LESSON 42

Asa siya musimba?
Kanus-a siya musimba?
Anus-a niya sila pangadyean?

LESSON 43

Structural Content:

Verb : (magpa-) class
Focus: Actor
Mood: Factual and
Non-Factual
Aspect: Progressive
Causative

Verb: (ipa-) class
Focus: Goal¹,
Instrumental
Mood: Factual and
Non-Factual
Aspect: Causative

Setting: Nihangyo si Maria sa
iyang amiga pagpapalit
ug mga pitse-pitse sa
Magallanes.

Maria asks her friend
to buy her various
articles at Magallanes.

I. DIALOGUE

Maria, I'll be going to
Magallanes in a little
while. Is there anything
you want me to buy you?

A: Maria, karong taudtaud
muadto ako sa Magallanes.
Wala ka bay ipapalit?

Yes. I'd like you to buy me
a cake of Camay soap, a
toothbrush, toothpaste
and envelopes.

B: Aduna. Magpapalit ako kanimo
ug usa ka baritang sabong
kamay, sipilyo, kolget ug sobre.

What else? Is there
nothing else?

A: Unsa pa? Wala nay lain?

Yes, there is, if you can go
to the post office. Buy me,
also, stamps worth 75
centavos and I'd like you
to mail this letter for me.
Thanks.

B: Aduna pa diay kung
makadiretso ka sa pos opis.
Ipalit sab ako ug selyong bale
setentay-singko sentabos ug
ipahulog ko kanimo kining
akong sulat. Salamat ha?

Just for that! Come on.
Let me have the money.

A: Para kana. Sige na. Ambi na
ang kwarta.

LESSON 43

II. DIALOGUE BREAKDOWN

<p>Maria, I'll be going to Magallanes in a little while.</p> <p style="padding-left: 2em;">now while-while
go I
to Magallanes</p> <p>Is there anything you want me to buy you?</p> <p style="padding-left: 2em;">nothing you
have buy</p> <p>Yes. I'd like you to buy me. a cake of Camay soap, a toothbrush, toothpaste and envelopes.</p> <p style="padding-left: 2em;">there is
will have buy I you
one bar soap Camay</p> <p style="padding-left: 2em;">toothbrush toothpaste
and envelope</p> <p>What else? Is there nothing else?</p> <p style="padding-left: 2em;">what yet
nothing already other</p> <p>Yes, there is, if you can go to the post office.</p> <p style="padding-left: 2em;">there is yet [by the way]</p> <p style="padding-left: 2em;">if can proceed you
to post office</p> <p>Buy me, also, stamps worth 75 centavos and I'd like you to mail this letter for me. Thanks.</p> <p style="padding-left: 2em;">buy also I
stamp worth
seventy-five centavos
and have mail I you
this my letter
thanks</p> <p>Just for that! Come on.</p> | <p>A: Maria, karong taudtaud muadto ako sa Magallanes.</p> <p style="padding-left: 2em;">karon(g) taudtaud
(mu)adto ako
[sa] Magallanes</p> <p>Wala ka bay ipapalit?</p> <p style="padding-left: 2em;">wala ka [ba(y)]
(ipa)palit</p> <p>B: Aduna. Magpapalit ako kanimo ug usa ka baritang sabong kamay, sipilyo, kolget ug sobre.</p> <p style="padding-left: 2em;">aduna
(magpa)palit ako kanimo
[ug] usa [ka] barita(ng)
sabon(g) kamay
sipilyo kolget
ug sobre</p> <p>A: Unsa pa? Wala nay lain?</p> <p style="padding-left: 2em;">unsa [pa]
wala [na(y)] lain</p> <p>B: Aduna pa diay kung makadiretso ka sa pos opis.</p> <p style="padding-left: 2em;">aduna [pa] [diay]</p> <p style="padding-left: 2em;">kung (maka)diretso ka
[sa] pos opis</p> <p>Ipalit sab ako ug selyong bale setentay-singko sentabos ug ipahulog ko kanimo kining akong sulat. Salamat ha.</p> <p style="padding-left: 2em;">(i)palit [sab] ako
selyo(ng) bale
setentay-singko sentabos
ug (ipa)hulog ko kanimo
kini(ng) ako(ng) sulat
salamat [ha]</p> <p>A: Para kana. Sige na.</p> |
|---|--|

CEBUANO FOR BEGINNERS

for that [come on]	para kana sige [na]
Let me have the money. give me already the money	Ambi na ang kwarta. ambi [na] [ang] kwarta

III. RELATED UTTERANCES

If it's not too much trouble for you.	Kung di makasamok kaayo kanimo.
It's up to you to figure it out.	Ikaw nay mag-igo.
What shall I do with the change?	Unsaon man nako ang sukli?
If it's less than one peso...	Ug di makaabot ug pesos...
If it's more than one peso...	Ug kapin sa pesos...

IV. VOCABULARY LIST

ambi	give (it) to me
bale	worth, value
barita	bar, cake (soap)
botelya	bottle
kapin	more than, in excess of
kargador	porter, bellboy
kolget	toothpaste (generic term)
diretso	go straight ahead, proceed on; straight ahead
igo	be sufficient, be right, be adequate, make right
lista	list down, make a list, enroll, register; list
maleta	suitcase, luggage, bag
panit	leather, skin
pitse-pitsetsundries,	miscellaneous articles
sipilyo	toothbrush
tag-iya	owner, proprietor
tseke	check

V. DRILLS

A. Comprehension;

Giingnan si Maria sa iyang amiga nga muadto siya sa Magallanes. Gipangutana siya niini kung wala ba siyay ipapalit. Nagpapalit siya ug usa ka baritang sabong kamay, sipilyo, kolget, ug sobre. Gipahulog sab kini niya ug iyang sulat sa pos opis duol sa Customs House, kilid sa Cebu City

LESSON 43

Zoo. Gipadala niya ang dyes pesos ug gitugon nga ipahatag ang sukli sa mga makililimos sa atubangan sa simbahan sa Santo Niño.

Kinsay giingnan sa iyang amiga?
Unsay giingon niya?
Kinsay nangutana?
Unsay iyang pangutana?
Unsay gipapalit ni Maria?
Unsang sabona?
Pila ka barita?
Gipaunsa niya ang iyang sulat?
Diin niya ipahulog?
Hain ang pos opis?
Hain ang Customs House?
Unsay iyang gipadala?
Pilay iyang gipadala?
Unsay iyang gitugon?
Kinsay hatagan sa sukli?
Asa sila?
Unsang simbahana?

B. Repetition and Conversion:

1. Magpapalit ako kanimo ug selyo unya.
Nagpapalit _____ ganina.
2. Magpahulog kami kaninyo ug sulat.
Nagpahulog _____.
3. Magpadala siya kanako ug kwarta karon.
Nagpadala _____ gahapon.
4. Magpabayad kita kanila ug tseke.
Nagpabayad _____ .
5. Magpahatag ka kaniya ug pagkaon.
Nagpahatag _____ .
6. Magpasulat kamo kanamo ug balita.
Nagpasulat _____ .
7. Magpaluto sila kanato ug panihapon.
Nagpaluto _____.

CEBUANO FOR BEGINNERS

8. Magpakaon ang mayor sa mga PCV ug paniudto.
Nagpakaon _____.
 9. Magpasuhol ang bata sa Amerikano.
Nagpasuhol _____.
 10. Magpaabre si Rosita sa binatonan ug serbesa.
Nagpaabre _____.
 11. Magpalista si Jose sa maestra sa iyang bata.
Nagpalista _____.
- C. Substitution and Conversion:
1. Magpapalit ako ug selyo unya.
Kinahanglang magpapalit ako ug selyo unya.
Mahimong _____.
Gusto akong magpapalit _____.
 2. Magpahulog kami kaninyo ug sulat.
Kinahanglang magpahulog kami kaninyo ug sulat.
Mahimong _____.
Gusto kaming _____.
 3. Magpadala siya kanako ug kwarta karon.
Kinahanglang magpadala siya kanako ug kwarta karon.
Mahimong _____.
Gusto siyang _____.
 4. Magpabayad kita kanila ug tseke.
Kinahanglang magpabayad kita kanila ug tseke.
Mahimong _____.
Gusto kitang _____.
 5. Magpahatag ka kaniya ug pagkaon.
Kinahanglang magpahatag ka kaniya ug pagkaon.
Mahimong _____.
Gusto kang _____.
 6. Magpasulat kamo kanamo ug balita.
Kinahanglang magpasulat kamo kanamo ug balita.
Mahimong _____.
Gusto kamong _____.

LESSON 43

7. Magpaluto sila kanato ug panihapon.
Kinahanglang magpaluto sila kanato ug panihapon.
Mahimong _____ .
Gusto silang _____ .
8. Magpakaon ang mayor sa mga PCV ug paniudto.
Kinahanglang magpakaon ang mayor sa mga PCV ug
paniudto.
Mahimong _____ .
Gustong _____ .
9. Magpasuhol ang bata sa Amerikano.
Kinahanglang magpasuhol ang bata sa Amerikano.
Mahimong _____ .
Gustong _____ .
10. Magpaabre si Rosita sa binatonan ug serbesa.
Kinahanglang magpaabre si Rosita sa binatonan ug serbesa.
Mahimong _____ .
Gustong _____ .
11. Magpalista si Jose sa maestra sa iyang bata.
Kinahanglang magpalista si Jose sa maestra sa iyang bata.
Mahimong _____ .
Gustong _____ .

D. Conversion:

1. Magpapalit ako kanimo ug selyo unya.
Dili ba ako magpapalit kanimo ug selyo unya?

Nagpapalit ako kanimo ug selyo ganina.
Wala ba ako magpapalit kanimo ug selyo ganina?
2. Dili ba kami magpahulog kaninyo ug sulat?
Wala _____ ?
3. Dili ba siya magpadala kanako ug kwarta karon?
Wala _____ gahapon?
4. Dili ba kita magpabayad kanila ug tseke?
Wala _____ ?
5. Dili ka ba magpahatag kaniya ug pagkaon?

CEBUANO FOR BEGINNERS

- Wala _____?
6. Dili ba kamo magpasulat kanamo ug balita?
Wala _____?
7. Dili ba sila magpaluto kanato ug panihapon?
Wala _____?
8. Dili ba magpakaon ang mayor sa mga PCV ug paniudto?
Wala _____?
9. Dili ba magpasuhol ang bata sa Amerikano?
Wala _____?
10. Dili ba magpaabre si Rosita sa binatonan ug serbesa?
Wala _____?
11. Dili ba magpalista si Jose sa maestra sa iyang bata?
Wala _____?

E. Repetition and Conversion:

- 1a. Magpapalit ba ako kanimo ug selyo unya?
Oo, magpapalit ka kanako. Dili, dili ka magpapalit kanako.
- b. Nagpapalit ba ako kanimo ug selyo ganina?
Oo, nagpapalit ka kanako. Wala, wala ka magpapalit kanako.
- 2a. Oo, magpahulog kamo kanamo. Dili, dili kamo magpahulog kanamo.
- b. Oo, nagpahulog kamo kanamo. Wala, wala kamo magpahulog kanamo.
- 3a. Oo, magpadala siya kanimo. Dili, dili siya magpadala kanimo.
- b. Oo, nagpadala siya kanimo. Wala, wala siya magpadala kanimo.
- 4a. Oo, magpabayad kita kanila. Dili, dili kita magpabayad kanila.
- b. Oo, nagpabayad kita kanila. Wala, wala kita magpabayad kanila.

LESSON 43

- 5a. Oo, magpahatag ako kaniya. Dili, dili ako magpahatag kaniya.
b. Oo, nagpahatag ako kaniya. Wala, wala ako magpahatag kaniya.
- 6a. Oo, magpasulat kami kaninyo. Dili, dili kami magpasulat kaninyo.
b. Oo, nagpasulat kami kaninyo. Wala, wala kami magpasulat kaninyo.
- 7a. Oo, magpaluto sila kanato. Dili, dili sila magpaluto kanato.
b. Oo, nagpaluto sila kanato. Wala, wala sila magpaluto kanato.
- 8a. Oo, magpakaon siya nila. Dili, dili siya magpakaon nila.
b. Oo, nagpakaon siya nila. Wala, wala siya magpakaon nila.
- 9a. Oo, magpasuhol siya niya. Dili, dili siya magpasuhol niya.
b. Oo, nagpasuhol siya niya. Wala, wala siya magpasuhol niya.
- 10a. Oo, magpaabre siya niya. Dili, dili siya magpaabre niya.
b. Oo, nagpaabre siya niya. Wala, wala siya magpaabre niya.
- 11a. Oo, magpalista siya niya. Dili, dili siya magpalista niya.
b. Oo, nagpalista siya niya. Wala, wala siya magpalista niya.

F. Conversion:

1. Ipapalit nako kanimo ang selyo unya.
Gipapalit _____ ganina.
2. Ipahulog namo kaninyo ang sulat.
Gipahulog _____.
3. Ipadala niya kanako ang kwarta karon.
Gipadala _____ gahapon.
4. Ipahatag nimo kaniya ang pagkaon.
Gipahatag _____.
5. Ipasulat ninyo kanamo ang balita.

CEBUANO FOR BEGINNERS

- Gipasulat _____.
6. Ipaluto nila kanato ang panihapon.
Gipaluto _____.
 7. Ipakaon sa mayor sa mga PCV ang paniudto.
Gipakaon _____.
 8. Ipaabre ni Rosita sa binatonan ang serbesa.
Gipaabre _____.
 9. Ipalista ni Jose sa maestra ang bata.
Gipalista _____.
 10. Ipabayad nato kanila ang tseke.
Gipabayad _____.
 11. Ipasuhol sa Amerikano sa bata ang kwarta.
Gipasuhol _____.
- G. Substitution and Conversion:
1. Ipapalit nako kanimo ang selyo unya.
Kinahanglang ipapalit nako kanimo ang selyo unya.
Mahimong _____.
Gusto nakong _____.
 2. Ipahulog namo kaninyo ang sulat.
Kinahanglang ipahulog namo kaninyo ang sulat.
Mahimong _____.
Gusto namong _____.
 3. Ipadala niya kanako ang kwarta karon.
Kinahanglang ipadala niya kanako ang kwarta karon.
Mahimong _____.
Gusto niyang _____.
 4. Ipahatag nimo kaniya ang pagkaon.
Kinahanglang ipahatag nimo kaniya ang pagkaon.
Mahimong _____.
Gusto nimong _____.
 5. Ipasulat ninyo kanamo ang balita.
Kinahanglang ipasulat ninyo kanamo ang balita.
Mahimong _____.

LESSON 43

Gusto ninyong _____.

6. Ipaluto nila kanato ang panihapon.
Kinahanglang ipaluto nila kanato ang panihapon.
Mahimong _____.
Gusto nilang _____.
7. Ipakaon sa mayor sa mga PCV ang paniudto.
Kinahanglang ipakaon sa mayor sa mga PCV ang paniudto.
Mahimong _____.
Gustong _____.
8. Ipaabre ni Rosita sa binatongan ang serbesa.
Kinahanglang ipaabre ni Rosita sa binatongan ang serbesa.
Mahimong _____.
Gustong _____.
9. Ipalista ni Jose sa maestra ang bata.
Kinahanglang ipalista ni Jose sa maestra ang bata.
Mahimong _____.
Gustong _____.
10. Ipabayad nato kanila ang tseke.
Kinahanglang ipabayad nato kanila ang tseke.
Mahimong _____.
Gusto natong _____.
11. Ipasuhol sa Amerikano sa bata ang kwarta.
Kinahanglang ipasuhol sa Amerikano sa bata ang kwarta.
Mahimong _____.
Gustong _____.

H. Conversion:

1. Ipapalit nako kanimo ang selyo unya.
Ipapalit ba nako kanimo ang selyo unya?

Gipapalit nako kanimo ang selyo ganina.
Gipapalit ba nako kanimo ang selyo ganina?
2. Ipahulog ba namo kaninyo ang sulat?
Gipahulog _____?
3. Ipadala ba niya kanako ang kwarta karon?

CEBUANO FOR BEGINNERS

Gipadala _____ gahapon?

4. Ipahatag ba nimo kaniya ang pagkaon?

Gipahatag _____?

5. Ipasulat ba ninyo kanamo ang balita?

Gipasulat _____?

6. Ipaluto ba nila kanato ang panihapon?

Gipaluto _____?

7. Ipakaon ba sa mayor sa mga PCV ang paniudto?

Gipakaon _____?

8. Ipaabre ba ni Rosita sa binatonan ang serbesa?

Gipaabre _____?

9. Ipalista ba ni Jose sa maestra ang iyang bata?

Gipalista _____?

10. Ipabayad ba nato kanila ang tseke?

Gipabayad _____?

11. Ipasuhol ba sa Amerikano sa bata ang kwarta?

Gipasuhol _____?

I. Conversion:

1a. Ipapalit ba nako 'kanimo ang selyo unya?

Dili ba nako ipapalit kanimo ang selyo unya?

b. Gipapalit ba nako kanimo ang selyo ganina?

Wala ba nako ipapalit kanimo ang selyo ganina?

2a. Dili ba namo ipahulog kaninyo ang sulat?

b. Wala _____?

3a. Dili ba niya ipadala kanako ang kwarta karon?

b. Wala _____gahapon?

4a. Dili ba nimo ipahatag kaniya ang pagkaon?

b. Wala _____?

5a. Dili ba ninyo ipasulat kanamo ang balita?

LESSON 43

- b. Wala _____ ?
- 6a. Dili ba nila ipaluto kanato ang panihapon?
b. Wala _____ ?
- 7a. Dili ba ipakaon sa mayor sa mga PCV ang paniudto?
b. Wala _____ ?
- 8a. Dili ba ipaabre ni Rosita sa binatonan ang serbesa?
b. Wala _____ ?
- 9a. Dili ba ipalista ni Jose sa maestra ang iyang bata?
b. Wala _____ ?
- 10a. Dili ba nato ipabayad kanila ang tseke?
b. Wala _____ ?
- 11a. Dili ba ipasuhol sa Amerikano sa bata ang kwarta?
b. Wala _____ ?

J. Expansion:

1. Magpapalit si Bessie.

_____ kanako.
_____ ug sinina.
_____ sa Manila.
_____ ugma.

2. Magpahulog si Pedro.

_____ kanimo.
_____ ug sulat.
_____ nga "air mail".
_____ para sa
Amerika.
_____ karong hapon.

3. Nagpadala ang inahan.

_____ kaniya.
_____ ug kwarta.
_____ nga usa ka gatos.
_____ para sa iyang
anak.
_____ sa Cebu.
_____ gahapon.

CEBUANO FOR BEGINNERS

4. Nagpabayad ang tag-iya.

_____ kanamo.
_____ ug abangan.
_____ sa balay.
_____ sa bulan.
_____ sa Enero.
_____ kaganina.

5. Nagpahatag ang mga tawo.

_____ kanato.
_____ ug tabang.
_____ nga dako kaayo.
_____ para sa kabus.
_____ sa lungsod.
_____ Tuburan.
_____ sa niaging
bulan.

6. Ipasulat ninyo.

_____ ni Ditang.
_____ kanamo.
_____ ang balita.
_____ bahin sa gubat.
_____ sa Vietnam.
_____ sa sunod
semana.

7. Ipaluto nila.

_____ ni Osper.
_____ kaninyo.
_____ ang adobo.
_____ nga baboy.
_____ para sa bisita.
_____ nga gikan sa
Davao.

8. Ipakaon namo.

_____ ni Tessie.
_____ kanila.
_____ ang 'leche flan'.
_____ gikan ni Fely.
_____ karong
taudtaud.

LESSON 43

9. Gipaabre sa agalon.

_____ sa binatonan.
_____ ang serbesa.
_____ nga unom ka botelya.
_____ para sa
presidente.
_____ ganinang
hapon.

10. Gipalista ni Turging.

_____ sa maestra.
_____ si Jerry.
_____ sa segundo grado.
_____ sa Talisay.
_____ sa alas
otso.
_____ ganinang
buntag.

11. Gipasuhol sa Amerikano.

_____ sa kargador.
_____ ang singkwenta sentabos.
_____ para sa
iyang maleta.
_____ nga panit.
_____ nga bug-at
kaayo.

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

Verb: (magpa-) class

Focus: Actor

Mood: Non-Factual (magpa-)

Factual (nagpa-)

Aspect: Progressive Causative

The progressive causative form usually means 'to cause someone to do an action'.

In the (magpa-) class, the causative actor, i.e. the originating agent, is the topic of the construction, and is identified by the markers [ang] or [si] or by the ako-class, 1st set of personal pronouns or by the kini-class of demonstrative pronouns.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Verb: (ipa-) class

Focus: Goal¹, Instrumental

Mood: Non-Factual (ipa-)
Factual (gipa-)

Aspect: Causative

1. In the Goal Focus¹ construction of the causative aspect, the topic of the sentence is the object or receiver of the action, which the causative actor caused the secondary agent to perform.

causative actor secondary agent (goal)

receiver

- a) Ipahulog namo kaninyo ang sulat.
'We will have you mail the letter.'

causative actor secondary agent (goal)

receiver

- b) Gipalista ni Jose sa maestra ang bata.
'Jose had the teacher register the child.'

2. In the Instrumental Focus construction, the topic of the sentence is the article or instrument with which the action (that the causative actor caused the secondary agent to perform) is executed.

causative actor secondary agent instrument

- a) Ipabayad nato kanila ang tseke.
'We will have them pay by check.'

causative actor secondary agent instrument

- b) Gipaputol ni Ramon sa tawo ang iyang kutsilyo.

'Ramon had the man cut with his knife.'

Supplementary Materials

Lessons 41-43

I. Dialogue

A: Mumata akog sayo ugma.

B: Ngano man?

A: Kay muadto ako sa dentista, magpaibot sa akong ngipong sakit kaayo.

B: Unsang ngipona nimong nagsakit?

A: Ang kinatapusang bag-ang sa tuo.

B: Bi, tan-awon nako. Sus, kadako sa lungag!

A: Bitaw. Pastang sakita niini!

Vocabulary:

bag-ang

molar

kinatapusan

last

dentista

dentist

lungag

cavity, hole

magpaibot

to have ... pulled/extracted

nagsakit

is aching

Bi, tan-awon nako. Let me see it.

Pastang sakita niini! It's so painful!/Boy, does it hurt!

II. Narrative

Mumata ug sayo si Patricia ugma kay magpaibot siya sa iyang ngipong sakit kaayo. Gitan-aw kini ni Charito ug, tuod man, dako na kaayo ang lungag niini. Dili na gyud maagwanta ni Patricia ang kasakit, mao nga iya na lang ipaibot dayon sa dentista.

III. Narrative and Dialogue

Nag-ingon si Patricia nga mumata siyag sayo ugma sa buntag. Gipangutana siya ni Charitong, 'Ngano man?'

Gitubag kini ni Patricia nga muadto siya sa dentista kay magpaibot siya sa iyang ngipong sakit kaayo. 'Unsang ngipona nimong nagsakit?'

gipangutana na usab siya ni Charito.

Nitubag si Patricia nga ang iyang kinatapusang bag-ang sa tuo.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Gitan-aw kini ni Charito ug niingon siya, 'Sus, kadako sa lungag!'

Nitando si Patricia ug gisuginlan si Charito nga sakit gyud kini kaayo.

Pangutana:

1. Nganong mumatag sayo si Patricia?
2. Unsang ngiponang nagsakit?
3. Giunsa kini ni Charito?
4. Unsay nakit-an ni Charito?
5. Nitando ba si Patricia sa giingon ni Charito?
6. Gisuginlan ba ni Patricia si Charito kung unsa ang kasakit niini?
7. Maagwanta pa ba ni Patricia ang kasakit?
8. Unsay iyang buhaton dayon?
9. Mahimo kaha sa dentista?
10. Kanus-a kaha sila nagsultihanay?

LESSON 44

Structural Content: Verb: (pa- -an) class
Focus: Benefactive
Mood: Factual,
Non-Factual,
Afactual
Aspect: Causative

Verb: (pa--on) class
Focus: Goal²
Mood: Factual,
Non-Factual,
Afactual
Aspect: Causative

Setting: Teresing's child is to be baptized at the cathedral.

Pabunyagan ang anak ni Teresing sa katedral.

I. DIALOGUE

Milagros, in case you might forget, Teresing will have her newly-born baby baptized tomorrow.

A: Milagros, basig nakalimot ka, ugma pabunyagan ni Teresing ang iyang batang bag-ong natawo.

At the Cathedral, right?

B: Sa katedral kadto, no?

Yes, she's having me sponsor the child.

A: Oo, papangankon ko niyasa bata.

Me too. So there are two godmothers!

B: Ako sab. Duha diay maninay!

Two godfathers, too, I hear.

A: Duha sab kono ug maninoy.

What are you going to wear?

B: Unsa may imong isinina?

CEBUANO FOR BEGINNERS

I'll have to see. An old dress, maybe.

A: Tan-awon ko lang. Daan lang tingali.

I don't believe you. How could it be? Your mother had a new dress sewn for you, right?

B: Dili ko mutuo nimo da. Mahimo ba gyud. Gipatahian ka ni Mama nimo ug bag-o, dili ba?

That would be nice. Just wait and see tomorrow.

A: Maayo unta. Tan-awa lang ugma.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Milagros, in case you might forget, Teresing will have her newborn baby baptized tomorrow.

might able to forget you tomorrow
will have baptized by Teresing
her child newly-born

A: Milagros, basig nakalimot ka, ugma pabunyagan ni Teresing ang iyang batang bag-ong natawo.

basig (naka)limot ka
ugma
(pa)bunyag(an)
ni Teresing
[ang] iya(ng) bata(ng)
bag-o(ng) (na)tawo

At the Cathedral, right?
at cathedral that

B: Sa katedral kadto, no?
[sa] katedral kadto

Yes, she's having me sponsor the child.

yes
will have sponsor
I she
child

A: Oo, papangankon ko niya sa bata.

oo
(pa)pangank(on)
ko niya
[sa] bata

Me too. So there are two godmothers!

me also
two [don't tell me]
godmothers

B: Ako sab. Duha diay maninay!

ako [sab]
duha [diay] maninay

Two godfathers, too, I hear.
two also
[they say]
godfathers

A: Duha sabkono ug maninoy.

duha [sab]
[kono]
[ug] maninoy

LESSON 44

What are you going to wear?

what [tell me]
your dress

B: Unsa may imong isinina?

unsa [ma(y)]
imo(ng) (i)sinina

I'll have to see. An old dress, maybe.

see I only
old only maybe

A: Tan-awon ko lang. Daan lang tingali.

tan-aw(on) ko [lang]
daan [lang] tingali

I don't believe you. How could it be? Your mother had a new dress sewn for you, right?

not I believe you
possible really
had sewn you
by mother your
new
not

B: Dili ko mutuo nimo da. Mahimo ba gyud. Gipatahian ka ni Mama nimo ug bag-o, dili ba?

dili ko (mu)tuo nimo [da]
mahimo [ba] [gyud]
(gipa)tahi(an) ka
[ni] Mama nimo
[ug] bag-o
dili [ba]

That would be nice. Just wait and see tomorrow.

good I hope
see only tomorrow

A: Maayo unta. Tan-awa lang ugma.

maayo [unta]
tan-aw(a) [lang] ugma

III. VOCABULARY LIST

almirol	starch
balota	ballot
bata	bathrobe, robe, dressing gown
bunyang	baptize, christen; baptism
katedral	cathedral
hinabang	assistance, aid, help
hulog	deposit (money)
makiniya	typewriter
maninay	godmother
maninoy	godfather
panganak	sponsor in either baptism or wedding
tuo	believe
tupi	hair cut

IV. DRILLS

CEBUANO FOR BEGINNERS

A. Expansion:

1. Si Ana nagpahinumdum.
kang Milagros Si Ana nagpahinumdum kang Milagros.
bahin sa Si Ana nagpahinumdum kang Milagros
bunyag bahin sa bunyag.
sa anak Si Ana nagpahinumdum kang Milagros
 bahin sa bunyag sa anak.
ni Teresing Si Ana nagpahinumdum kang Milagros
 bahin sa bunyag sa anak ni Teresing.
sa katedral Si Ana nagpahinumdum kang Milagros
 bahin sa bunyag sa anak ni Teresing sa
 katedral.
ugma Si Ana nagpahinumdum kang Milagros
 bahin sa bunyag sa anak ni Teresing sa
 katedral ugma.

2. Si Milagros ug si Ana ang mga maninay.
sa anak Si Milagros ug si Ana ang mga maninay sa
 anak.
kamanghurang Si Milagros ug si Ana ang mga maninay sa
 kamanghurang anak.
ni Teresing Si Milagros ug si Ana ang mga maninay sa
 kamanghurang anak ni Teresing.

3. Duna silay mga bag-ong sinina.
nga isul-ob Duna silay mga bag-ong sinina nga isul-ob.
sa bunyag Duna silay mga bag-ong sinina nga isul-ob
 sa bunyag.
ugma Duna silay mga bag-ong sinina nga isul-ob
 sa bunyag ugma.

4. Duna silay mga bag-ong sinina.
nga gitahi ni Duna silay mga bag-ong sinina nga gitahi
Josefa ni Josefa.
isul-ob Duna silay mga bag-ong sinina nga isul-ob
 nga gitahi ni Josefa.
pabunyag Duna silay mga bag-ong sinina nga isul-ob
 sa pabunyag nga gitahi ni Josefa.
ugma Duna silay mga bag-ong sinina nga isul-ob
 sa pabunyag ugma nga gitahi ni Josefa.

B. Question and Answer:

LESSON 44

1. Pabunyagan ni Teresing ang iyang bata sa katedral karong Domingo.
Paunsahan ni Teresing? Pabunyagan.
Kinsa? Iyang bata.
Asa? Katedral.
Kanus-a? Karong Domingo.
2. Patupihan sa maestra ang mga batang lalake sa barbero sa baryo kay tag-as na ang ilang mga buhok.
Paunsahan sa maestra? Patupihan.
Kinsa? Mga batang lalake.
Kang kinsa? Barbero.
Asa? Baryo.
Ngano man? Tag-as na ang ilang mga buhok.
3. Gipatahian ka ni Mama nimo ug bag-ong sinina kay nagpasugo ka niya.
Giunsahan ka? Gipatahian.
Ni kinsa? Mama.
Kang kinsang mama? Nimo.
Ug unsa? Bag-ong sinina.
Ngano man? Nagpasugo ka niya.
4. Gipaayo nila si Paterno sa makinilya nila sa balay kay kinahanglan sa trabaho.
Gipaunsa nila? Gipaayo.
Sa unsa? Ilang makinilya.
Kang kinsa? Paterno.
Diin? Balay.
Ngano man? Kinahanglan sa trabaho.
5. Gipahatag niya kita sa mga pobre ug hinabang niadtong ting-bagyo.
Gipaunsa kita? Gipahatag.
Ni kinsa? Niya.
Kang kinsa? Pobre.
Ug unsa? Hinabang.
Kanus-a? Niadtong ting-bagyo.

C. Conversion:

1. NF: Pahulogan namo siya ug kwarta karong hapon.
F: Gipahulogan _____ gabii.
2. Padad-an namo sila ug prutas ugma sa buntag.

CEBUANO FOR BEGINNERS

- Gipadad-an _____ gahapon _____.
3. Pahatagan nimo si Ana ug pitaka.
Gipahatagan _____.
 4. Pasulatan ni Pedro si Ana ug sulat.
Gipasulatan _____.
.....
 5. Pabayran nila nako ang among abang.
Gipabayran _____.
 6. Pakan-an niya namo ang sud-an.
Gipakan-an _____.
 7. Pasuholan nato sa amahan ang hardinero.
Gipasuholan _____.
 8. Paabrehan niya sa anak ang dakong pultahan.
Gipaabrehan _____.
 9. Palistahan ninyo sa kandidato ang mga balota.
Gipalistahan _____.
- D. Repetition, Conversion, Question & Answer:
- 1a. Patahian ka ni Mama nimo ug bag-ong sinina.
Int.: Patahian ka ba ni Mama nimo ug bag-ong sinina?
Neg.Int: Dili ka ba patahian ni Mama nimo ug bag-ong sinina?
Aff.Ans: Oo, patahian ko niya.
Neg.Ans: Dili, dili ko niya patahian.
 - b. Gipatahian ka ni Mama nimo ug bag-ong sinina.
Int.: Gipatahian ka ba ni Mama nimo ug bag-ong sinina?
Neg.Int: Wala ka ba patahii ni Mama nimo ug bag-ong sinina?
Aff.Ans: Oo, gipatahian ko niya.
Neg.Ans: Wala, wala ko niya patahii.
 - 2a. Pabunyagan ni Teresing ang iyang bata.
Int.: Pabunyagan ba ni Teresing ang iyang bata?

LESSON 44

- Neg.Int: Dili ba pabunyagan ni Teresing ang iyang bata?
Aff.Ans: Oo, pabunyagan niya siya.
Neg.Ans: Dili, dili niya siya pabunyagan.
- b. Gipabunyagan ni Teresing ang iyang bata.
Int.: Gipabunyagan ba ni Teresing ang iyang bata?
Neg.Int: Wala ba pabunyagi ni Teresing ang iyang bata?
Aff.Ans: Oo, gipabunyagan niya siya.
Neg.Ans: Wala, wala niya siya pabunyagi.
- 3a. Patupihan sa maestra ang mga batang lalake.
Int.: Patupihan ba sa maestra ang mga batang lalake?
Neg.Int: Dili ba patupihan sa maestra ang mga batang lalake?
Aff.Ans: Oo, patupihan niya sila.
Neg.Ans: Dili, dili niya sila patupihan.
- b. Gipatupihan sa maestra ang mga batang lalake.
Int.: Gipatupihan ba sa maestra ang mga batang lalake?
Neg.Int: Wala ba patupihi sa maestra ang mga batang lalake?
Aff.Ans: Oo, gipatupihan niya sila.
Neg.Ans: Wala, wala niya sila patupihi.
- 4a. Paayohon nila si Paterno sa makinilya.
Int.: Paayohon ba nila si Paterno sa makinilya?
Neg.Int: Dili ba paayohon nila si Paterno sa makinilya?
Aff.Ans: Oo, paayohon nila siya.
Neg.Ans: Dili, dili nila siya paayohon.
- b. Gipaayo nila si Paterno sa makinilya.
Int.: Gipaayo ba nila si Paterno sa makinilya?
Neg.Int: Wala ba nila paayoha si Paterno sa makinilya?
Aff.Ans: Oo, gipaayo nila siya.
Neg.Ans: Wala, wala nila siya paayoha.
- 5a. Pahatagon niya kita sa mga pobre ug hinabang.
Int.: Pahatagon ba niya kita sa mga pobre ug hinabang?
Neg.Int: Dili ba niya kita pahatagon sa mga pobre ug hinabang?
Aff.Ans: Oo, pahatagon niya kita nila.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Neg.Ans: Dili, dili niya kita pahatagon nila.

b. Gipahatag niya kita sa mga pobre ug hinabang.

Int.: Gipahatag ba niya kita sa mga pobre ug hinabang?

Neg.Int: Wala ba niya kita pahataga sa mga pobre ug hinabang?

Aff.Ans: Oo, gipahatag niya kita nila.

Neg.Ans: Wala, wala niya kita pahataga nila.

E. Correlative Substitution:

1. Pabunyagan ni Teresing ang iyang bata.

Patupihan _____ .
_____ sa akong mga ig-agaw _____ .
_____ bana.

Patahian _____ .
_____ nimo _____ .
_____ inyong _____ .

2. Gipalabhan niya sa labandera ang iyang bata.

_____ nako _____ .
_____ binatonan _____ .

Gipaplantsa _____ .
_____ nila _____ .

Gipaalmirolan _____ .

3. Gipapalitan sa mga PCV ug bulong ang mga masakitan.

_____ pagkaon _____ .
Gipahatagan _____ .
_____ pobre.

_____ presidente _____ .

Gipadad-an _____ .

4. Paayohon ni Loly si Paterno sa makinilya.

_____ awto.
Padraybon _____ .

_____ niya _____ .
_____ kami _____ .

Palimpyohon _____ .

5. Pasakyon ni Rosario si Jose sa eroplano.

Patan-awon _____ .

_____ sa iyang lolo _____ .

LESSON 44

_____ ang batang babaye _____.
 _____ sine.
 Paadtoon _____.

V. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

[unta] - Maayo unta.
 Particle expressing a hope that something will occur, or a tentative desire for something.

Verb: (pa- -an) class

Focus: Benefactive, Goal¹ Receiver
 Mood: Non-Factual (pa- -an/-han)
 Factual (gipa- -an/-han)
 Afactual (pa- -i/-hi)

Verb: (pa- -on) class

Focus: Goal² Agent
 Mood: Non-Factual (pa- -on/-hon)
 Factual (gipa-)
 Afactual (pa- -a/-ha)

Both classes of verbs above are in the causative aspect. They differ in that:

1. In the (pa- -an) class, the topic of the sentence is the beneficiary of the action, or the object or receiver (goal) of the action.

		causative actor	bene-ficiary	direct object	
a)	Padad-an	namo	sila	ug prutas	ugma.

‘We will have fruits sent to them tomorrow.’

b) Pabunyagan causative actor (goal) receiver
 ni Teresing ang iyang bata.
 ‘Teresing will have her child baptized.’

CEBUANO FOR BEGINNERS

2. In the (pa- -on) class, the topic of the sentence is the secondary agent who is the goal of the causing action by the causative actor. Hence, although he is the goal, he also functions as the (secondary) agent, that is, the doer of the major action denoted by the verb base.

	causative actor	(goal) agent	direct object
a)	Paayohon	nila	si Paterno sa makinilya.
‘They will have Paterno repair the typewriter.’			
		(goal) agent	causative actor
b)	Gipahatag	kita	sa mga pobre ug kwarta.
‘Nena made us give money to the poor.’			

LESSON 45

Structural Content: Verbs: Causative Aspect
Afactual Mood
(pagpa-) - Focus: Actor Prog.
Causative
(ipa-) - Focus: Instrumental,
Goal¹
(pa--i) - Focus: Benefactive,
Goal¹
(pa- -a) - Focus: Goal²

Setting: Ronaldo is leaving
for Cebu.

Mularga si Ronaldo sa
Cebu.

I. DIALOGUE

Hey, Ronaldo, so you are
leaving for Cebu right
now!

A: Huy, Ronaldo, mularga ka diay
karon dayon sa Cebu?

Yes, is there anything I
can get you?

B: Oo, may itugon ka ba?

There's a favor I was
hoping to ask you. Could
I?

A: May ihangyo unta ko nimo.
Mahimo ba?

Anytime!

B: Basta ikaw, mahimo kaayo.

I'd like you to buy me one
dozen Mongol pencils, five
roll pads, and a coffee
percolator.

A: Magpapalit ako ug usa ka
dosenang lapis nga monggol,
lima ka buok nga "roll pad", ug
usa ka buok nga "coffee
percolator".

Okay, have the money sent
to me.

B: O sige, padad-i ako ug kwarta.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Just a moment. I'll have
 ₱50.00 sent to you. Just
 give me back later what's
 leftover. Thank you very
 much.

A: Usa pa. Padad-an ta ka ug
 singkwenta pesos. Iuli lang
 unyang sobra. Daghan kaayong
 salamat.

You're welcome.

B: Way sapayan.

Happy trip! Be good now.

A: Maayong pagsakay.
 Pag-ayo-ayo baya.

II. DIALOGUE BREAKDOWN

Hey, Ronaldo, so you
 are leaving for Cebu
 right now!

A: Huy, Ronaldo, mularga ka diay
 karong dayon sa Cebu?

leave you
 [don't tell me!]
 now immediately
 for Cebu

(mu)larga ka
 [diay]
 karon(g) dayon
 [sa] Cebu

Yes, is there anything I
 can get you?

B: Oo, may itugon ka ba?

yes
 there is errand
 you

oo
 may (i)tugon
 ka [ba]

There's a favor I was
 hoping to ask you.

A: May ihangyo unta ko nimo.

there is request
 [I hope]
 I you

may (i)hangyo
 [unta]
 ko nimo

Could I?

Mahimo ba?

possible

mahimo [ba]

Anytime!

B: Basta ikaw, mahimo kaayo.

provided you
 possible very

basta ikaw
 mahimo kaayo

I'd like you to buy me
 one dozen Mongol
 pencils, five roll pads,
 and a coffee percolator.

A: Magpapalit ako ug usa ka
 dosenang lapis nga monggol,
 lima ka buok nga "roll pad", ug
 usa ka buok nga "coffee
 percolator".

have buy I
 one dozen
 pencil Mongol
 five pieces
 roll pad

(magpa)palit ako
 [ug] usa [ka] dosena(ng)
 lapis [nga] monggol
 lima [ka] buok
 [nga] "roll pad"

LESSON 45

and one piece	ug usa [ka] buok
coffee percolator	[nga] "coffee percolator"
Okay, have the money sent to me.	A: O sige, padad-i ako ug kwarta.
oh okay	o sige
have sent me	(pa)dad-(i) ako
money	[ug] kwarta
Just a moment. I'll have ₱50.00 sent to you.	B: Usa pa. Padad-an ta ka ug singkwenta pesos.
[wait a minute] [yet]	[usa] [pa]
have sent I you	(pa)dad-(a) ta ka
fifty pesos	[ug] singkwenta pesos
Just give me back later what's leftover. Thank you very much.	Iuli lang unyang sobra. Daghan kaayong salamat.
return [only]	(i)uli [lang]
later excess	unya(ng) sobra
many very thanks	daghan kaayo(ng) salamat
You're welcome.	A: Way sapayan.
Happy trip! Be good now.	B: Maayong pagsakay. Pag-ayo-ayo baya.
good riding	maayo(ng) (pag)sakay
good-good [be sure]	(pag)ayo-ayo [baya]

III. RELATED UTTERANCES

Where can I buy this?	Asa man kini mapalit?
If not at Southern Light, at White Gold.	Wala gani sa Southern Light, sa White Gold.
It's there for sure./It's definitely there.	Tua gyud na.

IV. VOCABULARY LIST

barberiya	barbershop
botika	drugstore, pharmacy
kamisin/ kamiseta	undershirt
monggol	brand name 'Mongol', manufacturer of pencils
panaderiya	bakery
tan-aw	examine, scout
uli	give/send back, return

V. DRILLS

CEBUANO FOR BEGINNERS

A. Expansion and Repetition:

1. Pagpapalit niya.

_____ ug sud-an.

_____ sa Majestic restawran.

_____ iglakaw niya.

2. Pagpadala niya.

_____ ug sulat.

_____ sa Cebu.

_____ pos opis.

_____ ig-adto niya.

_____ ugma.

3. Pagpatugon ni Letty.

_____ ug bulong.

_____ sa Botica.

_____ Arcenas.

_____ para kanako.

_____ igpadulong niya.

4. Pagpautang si Bessie.

_____ ug kwarta.

_____ para kang Joselito.

_____ nga muadto sa syudad.

_____ unya.

5. Pagpapalit ang imong igsoon.

_____ ug nindot nga sinina.

_____ sa Jenney's.

_____ karon.

6. Pagpagikan sa mga PCV.

_____ ug sayo.

_____ sa Mactan International Airport.

_____ karong

_____ kadlawon.

7. Pagpasugat sa mga estudyante.

_____ ug dali.

_____ sa Manila.

_____ sa Pier 7.

_____ sa mga alas sayis y

_____ medya.

LESSON 45

_____ sa buntag.

B. Transformation and Question & Answer:

1. Ipalista niya.
Kinsa? Mga bata.
Asa? Eskwelahan.
Ipalista niya ang mga bata sa eskwelahan.
2. Ipaluto nila.
Unsa? 'Leche flan'.
Asa? Panaderiya.
Ipaluto nila ang 'leche flan' sa panaderiya.
3. Ipasulat ni Rosita.
Unsa? "Lesson plan".
Asa? Limpyong papel.
Ipasulat ni Rosita ang "lesson plan" sa limpyong papel.
4. Ipatan-aw ni Dr. Ruiz.
Kinsa? Tony.
Asa? Klinika.
Ipatan-aw ni Dr. Ruiz si Tony sa klinika.
5. Ipahibalo sa maestra.
Unsa? Balita.
Asa? Klase.
Ipahibalo sa maestra ang balita sa klase.
6. Ipatudlo sa mga PCV.
Unsa? Bag-ong matematika.
Asa? Primer grado.
Ipatudlo sa mga PCV ang bag-ong matematika sa primer grado.

C. Repetition:

1. Palabhi niya siya ug kamisin sa suba.
Paleksyoni nila kami ug TESL sa "Audio-Visual Room",
Patun-i namo ang mga eskwela ug eksamen sa libreriya.
Palimpyohi sa binatonan ang bata ug maayo sa banyo.
Pasuklii sa tindera si Jesus ug husto sa sari-sari store.
Patupihi ni Turging si Jerry ug sayo sa barberiya.
Pateleponohi ni Joven si Rosalinda sa nahitabo sa Manila.

CEBUANO FOR BEGINNERS

2. Pakit-a si Loly ug retrato sa London.
Patamboka si Carmen ug preskong gatas sa Amerika.
Paeskwelaha ako ug usa ka tuig sa UCLA.
Patunghaa kami ug upat ka tuig sa USC.
Pagwapaha ang PCV ug maayo sa “beauty shop”.
Pasimbaha ang mga tawo ug dugay sa Santo Niño.
Paayoha ang opisina ug maayo sa sunod semana.

D. Correlative Substitution:

1. Pagpapalit namo ug bulong sa Botica Arcenas.
pagpatugon Pagpatugon namo ug bulong sa Botica Arcenas.
patugoni Patugoni kami ug bulong sa Botica Arcenas.
patugona Patugona kami ug bulong sa Botica Arcenas.
ipatugon Ipatugon namo ang bulong sa Botica Arcenas.
pagpadala Pagpadala namo ug bulong sa Botica Arcenas.
ipautang Ipautang namo ang bulong sa Botica Arcenas.
2. Ipalista ang mga bata ug sayo sa eskwelahan.
ipatan-aw Ipatan-aw ang mga bata ug sayo sa eskwelahan.
pagpalista Pagpalista sa mga bata ug sayo sa eskwelahan.
palutoi Palutoi ang mga bata ug sayo sa eskwelahan.
patudloi Patudloi ang mga bata ug sayo sa eskwelahan.
pasulata Pasulata ang mga bata ug sayo sa eskwelahan.
pahibaloa Pahibaloa ang mga bata ug sayo sa eskwelahan.
pagpahibalo Pagpahibalo sa mga bata ug sayo sa eskwelahan.
ipaluto Ipaluto ang mga bata ug sayo sa eskwelahan.
3. Palimpyohi si Mardong ug kamisin.
palabhi Palabhi si Mardong ug kamisin.
ipalaba Ipalaba ni Marding ang kamisin.
palabha Palabha si Mardong ug kamisin.
pagpalaba Pagpalaba ni Mardong ug kamisin.
palimpyoha Palimpyoha si Mardong ug kamisin.
pagpalimpyo Pagpalimpyo ni Mardong ug kamisin.
patugoni Patugoni si Mardong ug kamisin.
ipatugon Ipatugon ni Mardong ang kamisin.

E. Repetition:

1. Pagpapalit ni Clara ug bulong sa botika.
'(You) have Clara buy medicine at the drugstore.'

LESSON 45

2. Ipapalit ni Clara ang bulong sa botika.
'Have Clara buy the medicine at the drugstore.'
3. Papaliti ni Clara si Sam ug bulong sa botika.
'Have Clara buy Sam medicine at the drugstore.'
4. Papalita si Clara ug bulong sa botika.
'Have Clara buy medicine at the drugstore.'
5. Pagpatudlo sa maestra ug Ininglis sa libreriya.
'(You) have the teacher teach English in the library.'
6. Ipatudlo sa maestra ang Ininglis sa libreriya.
'Have the teacher teach English in the library.'
7. Patudloi sa maestra si Fernando ug Ininglis sa libreriya.
'Have the teacher teach Fernando English in the library.'
8. Patudloa ang maestra ug Ininglis sa libreriya.
'Have the teacher teach English in the library.'
9. Pagpatan-aw nako ug isda sa merkado.
'(You) have me scout for fish in the market.'
10. Ipatan-aw nako siya sa dispensaryo.
'Have me examine her in the dispensary.'
11. Patan-awa ako niya sa dispensaryo.
'Have me examine him in the dispensary.'
12. Pagpasulat namo ug "lesson plan" sa balay.
'(You) have us write a lesson plan at home.'
13. Ipasulat nila ang "lesson plan" sa balay.
'Have them write a lesson plan at home.'
14. Pasulati kami nila ug "lesson plan" sa balay.
'Have them write a lesson plan for us at home.'
15. Pasulata sila namo ug "lesson plan" sa balay.
'Have them write us a lesson plan at home.'

VI. LEXICAL/GRAMMAR NOTES

[baya] - 'be sure now', 'make certain'

CEBUANO FOR BEGINNERS

Particle that expresses admonition to the listener to be certain to do something.

Pag-ayo-ayo 'Be good now.'/'Take care.'
baya.

Verbs: Causative Aspect, Afactual Mood

The Afactual mood in the causative aspect expresses a command or request to the implied addressee (the causative actor) for him to cause someone (secondary agent) to do something.

The following afactual verbal affixes have the following focus:

(pagpa-) - Focus: Actor, i.e. the implied addressee or causative actor; in this case it is always 'You'.

(ipa-) - Focus: Instrumental, i.e. the article or instrument with which the secondary agent executes the action denoted by the verb base.

Goal¹, i.e. the direct object or receiver of the action performed by the secondary agent.

(pa- -i/-hi) - Focus: Benefactive, i.e. the beneficiary or one who benefits from the action performed by the secondary agent.

Goal¹, i.e. the direct object or receiver of the action performed by the secondary agent.

(pa- -a/-ha) Focus: Goal², i.e. the receiver of the causing action by the causative actor, viz., the secondary agent who performs the major action denoted by the verb base.

Supplementary Materials

Lessons 44-45

I. Dialogue

- A: Domingo ba karon?
B: Oo, nakasimba ka na ba?
A: Wala pa. Ikaw?
B: Humana. Ganina pa sa mga alas sayis.
A: Unsang misahang imong gisimbahan?
B: Resada. May lain pa.
A: Ako sa mayor na lang sa alas nuybe.
B: Dali pagsimba ha?
A: Ngano man?
B: Kay tabo karon sa Tikad. Mamulang ta.
A: Wala akoy kwarta uy. Pagpahulam ug atong ikapital kang Mary. Papustaha sab siya.

	Vocabulary:
ikapital	capital, funds, money
mamulang	go to the cockfight, go cockfighting
mayor	'high mass'
misa	Mass
papustaha	have (somebody) bet, have ... wager
resada	'low mass'
simba	worship, go to church, attend church services
tabo	special marketing day

II. Narrative and Dialogue

Gipangutana si Dodong ni Oscar kung Domingo na ba kadtong adlawa. Nitando si Dodong ug nangutana kung nakasimba na ba si Oscar. Nitubag si Oscar nga wala pa ug nangutana sab kini ni Dodong kung nakasimba na ba sab siya.

'Humana,' kono siya, matud pa ni Dodong. 'Ganina pa sa mga alas sayis'.

'Unsang misahang imong gisimbahan?' mao ang sunod pangutana ni Oscar.

CEBUANO FOR BEGINNERS

Resado kono ang iyang gisimbahan ni Dodong. Pero mayor na lang ang simbahan ni Oscar. Gipadali si Oscar ni Dodong sa iyang pagsimba kay tabo kadtong adlaw sa Tikad. Gusto siyang mamulang silang duha. Apan, walay kwarta si Oscar ug giingnan niini si Dodong, ‘Pagpahulam ug atong ikapital kang Mary. Papustaha sab siya.’

Pangutana:

1. Unsa kadtong adlaw?
2. Nag-unsa si Dodong ug si Oscar?
3. Unsang orasa kaha sila nag-estorya?
4. Unsay ilang giestoryahan?
5. Sa imong hunahuna, unsa man ang misang resada? ang mayor?
6. Ngano sayo man ang resada?
7. Nganong udto-udto na man ang mayor?
8. Unsang misaha kaha ang simbahan sa mga tapulan? Sa mga pobre? Sa mga dato? Sa mga binatonan? Sa mga agalon? Sa mga sayong magmata? Sa mga dugay magmata?
9. Nganong gipadali ni Dodong si Oscar sa iyang pagsimba?
10. Makapamulang ba sila kung dili usa sila musimba?
11. Unsa may kalingawan sa mga tawo sa lungsod kung madomingo na?
12. Magpaunsa man si Oscar ni Dodong? Ngano man?
13. Paunsaon man sab nila si Mary?

Summary: Sentence Patterns - Causative Aspect

A: Actor-Focus Construction

Predicate	Topic	Predicate Complements		
		Second. Agent	(Goal)Receiver	Time
Magpa- + V base Nagpa-	[ang]-phrase [si]-phrase <u>ako</u> -class <u>kini</u> -class	[sa]-phrase [ni]-phrase <u>kanako</u> -class <u>niini</u> -class	<u>ug</u> + Noun <u>niini</u> -class	unya.
Pagpa- "	xx	"	"	"
Magpapalit	ang amahan	sa bata	ug selyo	unya.

Supplementary Materials Lessons 44-45

Pagpapalit		sa bata	ug selyo	unya.
------------	--	---------	----------	-------

B: Benefactive Focus Construction

Predicate		Topic	Predicate Complements	
Verb	Caus. Actor	Beneficiary	(Goal) Receiver	Time
Pa-(+ V base)-an/-han Gipa-(+ V base)-an/-han	[ni]-phrase [sa]-phrase <u>nako</u> -class <u>niini</u> -class	[ang]-phrase [si]-phrase <u>ako</u> -class <u>kini</u> -class	<u>ug</u> + Noun	ugma.
Pa-(+ V base)-i/-hi	xx	"	"	"
Padad-an	namo	sila	ug prutas	ugma.
Padad-i		sila	ug prutas	ugma.

C. Goal¹ Focus Construction (Receiver of the Action)

Predicate	Complements		Topic	Complement
Verb	Caus. Actor	Second. Agent	(Goal) Recvr.	Time
Ipa- + V base Gipa- Pa-(V base)-an/-han	[sa]-phrase [ni]-phrase <u>nako</u> -class <u>niini</u> -class	[ni/kang]-phrase [sa]-phrase <u>kanako</u> -class <u>niini</u> -class	[ang]-phrase [si]-phrase <u>ako</u> -class <u>kini</u> -class	unya.
Pa-(V base)-i/hi	xx	"	"	"
Ipahulog	namo	kaninyo	ang sulat	unya.
Pabayran	sa tag-iya	kang Jose	ang abang	unya.
Patupihi		niini	si Jose	unya.

D. Instrumental Focus Construction

Predicate	Complements	Topic	Complement
-----------	-------------	-------	------------

CEBUANO FOR BEGINNERS

Verb	Caus.Actor	Second.Agent	Instrument	(Goal) Receiver
Ipa- + V base Gipa-	[sa]-phrase [ni]-phrase <u>nako</u> -class <u>niini</u> -class	[ni/kang]-phrase [sa]-phrase <u>kanako</u> -class <u>niini</u> -class	[ang]-phrase [si]-phrase <u>kini</u> -class	ug + Noun sa <u>kanako</u> -class <u>niini</u> -class
Ipa-+ V base	xx	"	"	"
Iputol	ni Ramon	sa tawo	ang kutsilyo	ug karne.
Ipabayad		kanila	ang tseke	sa abang.

E. Goal² Focus Construction (Secondary agent as goal of the causing action)

Predicate		Topic	Complements	
Verb	Caus.Actor	(Goal) Agent	(Goal) Rcvr.	Beneficiary
Pa- (V base)-on/-hon Gipa- + V base	[ni]-phrase [sa]-phrase <u>nako</u> -class <u>niini</u> -class	[ang]-phrase [si]-phrase <u>ako</u> -class <u>kini</u> -class	ug + Noun <u>niini</u> -class	[sa]-phrase [kang/ni]-phrase
Pa-(V base)-a/-ha	xx	"	"	"
Gipahatag	ni Nena	ang mga dato	ug kwarta	sa mga pobre.
Pahataga		ang mga dato	ug kwarta	sa mga pobre.

NOTE: In a Goal² Focus Construction where the Goal Agent is a pronoun, its preferred position is directly after the verb, e.g.

Pahatagon sila ni Nena ug kwarta sa mga pobre.

GLOSSARY

GLOSSARY

A

abang	(V)	rent 15
abi nimo		for your information, you know 34
abo	(N)	ash; native stove 37
abogado	(N)	lawyer 4
abot	(V)	reach a destination, arrive 17
abre	(V)	open 19; (Adj) 21
abridor	(N)	April 14
Abril	(N)	can opener 31
ako/ko	(Pron)	I, me 3, 5
ako	(Pron)	my, mine 5
adlaw	(N)	day 7; sun; birthday 21
adlaw-adlaw	(Part)	everyday 4
adobo	(N)	a native meat dish of chicken and/or pork cooked in garlic, vinegar and soy sauce 4
adto	(V)	go 7
adto	(Pron)	over there 25A, 28
adtoanan	(N)	place to go to, destination 26
aduna/duna	(Part)	there is/exists, one has/possesses 11 syn. <u>may</u>
agalon	(N)	master/mistress of the house who hires the house helper, employer 42
agda	(V)	offer, invite, prompt, urge SM 38-40
agi	(V)	pass, stop by 31
Agosto	(N)	August 14
agwanta	(V)	suffer, endure SM 41-43
ahat	(V)	force; forced to SM 17-18
ahos	(N)	garlic 31
ala/alas	(Part)	marker for telling time
alang	(Part)	for 20 syn. <u>para</u>
alas	(Part)	see <u>ala</u>
alkansi	(V)	lose in a business transaction/enterprise, receive short end of a deal 40
alibangbang	(N)	butterfly 33
almirol	(N)	starch 44
alsa	(V)	lift, raise
amahan	(N)	father 8
ambak	(V)	jump down, dive, plunge 30
ambi		Give (it) to me 43
ambot		I don't know SM 1-5
amerikana	(N)	man's suit, suit coat 42

GLOSSARY

Amerikana/	(N)	American (female/male) 4, 5
o		
amiga/o	(N)	friend (female/male) 8 syn. <u>higala</u>
amo	(Pron)	our, ours (exclusive) 8
ampo	(V)	pray 25A; repent, apologize
ana	(Pron)	see <u>niana</u> 21
anak	(N)	child, offspring 9 <u>anak nga babaye</u> daughter <u>anak nga lalake</u> son
anad	(V)	get used to, grow accustomed to 33
andam	(V)	prepare, get ready 26
anha	(Pron)	there 25A, 28
anhi	(Pron)	here 25A, 28
ani	(V)	harvest 20
antipara	(N)	eyeglasses, spectacles 31
anugon		What a waste!
anus-a	(Part)	when? 14, 34
anyo(s)	(N)	year(s) 30 syn. <u>tuig</u>
ang	(Part)	general noun marker
angay	(V)	becoming, fit nicely, suit well 21
angga	(N)	nickname 8
apan	(Part)	but, however, in spite of 19 <u>apan maayo</u> - but luckily, but it was good that
apelyido	(N)	surname, last name 8
apil	(V)	include, involve 15 syn. <u>labot</u>
apitong	(N)	hardwood tree used for construction 22
apohan	(N)	grandparent 13 <u>apohang babaye</u> -grandmother <u>apohang lalake</u> -grandfather
arko	(N)	arch 21
ari	(Pron)	here 28
aron	(Part)	so that, in order to 12
artista	(N)	actor/actress 19
asa	(Part)	where? 7, 12, 17 syn. <u>hain</u> , <u>diin</u>
asawa	(N)	wife 9
aseras	(N)	sidewalk SM 30-32
asin	(N)	salt 17A
aslum	(Adj)	sour 10
asul	(Adj)	blue 18
atis	(N)	sugar apple (tropical fruit) 11
ato	(Pron)	our, ours (inclusive) 8
atubangan (sa)	(Part)	in front of 13

GLOSSARY

awahi	(Adj)	late, tardy 26 syn. <u>ulahi</u>
away	(V)	fight, quarrel
awit	(V)	sing 35
	(N)	song syn. <u>kanta</u>
awto	(N)	car, automobile 7
ayaw	(Part)	don't (negative imperative) 18
ayo	(V)	be good, make right, fix, repair 32 <u>ayoha</u> - 'Do it right.' (imperative) SM 11-12

B

ba	(Part)	interrogative marker
babaye	(N)	woman, girl 5
	(Adj)	female
baboy	(N)	pig, pork 18
baka	(N)	cow, beef 10
bakasyon	(N)	vacation
	(V)	take a vacation 12
baki	(N)	frog 33
bakya	(N)	wooden shoes/slippers 18
baga	(Adj)	thick 10
bag-ang	(N)	molar SM 41-43
bag-o	(Adj)	new, recent 7
bagting	(V)	ring (as of telephone) SM 33-35
bagyo	(N)	typhoon, storm 37
bahala		it's up to ..., the decision is...
		<u>Bahala na</u> - We'll see what happens, Leave it to God.
		<u>Bahala ka</u> - It's up to you, It's your decision. SM 21-22
bahin	(Part)	about, concerning, regarding 7 syn. <u>mahitungod</u>
	(N)	part, share, portion 11
	(V)	divide, share
baho	(Adj)	foul-smelling, mal-odorous, smelly 10
balak	(N)	poem, verse 19
balaod	(N)	law 9
balas	(N)	sand SM 21-22
balay	(N)	house, home 4
balkon	(N)	balcony, porch 27
bale	(N)	value, worth 43
balhin	(V)	transfer, move to another location 37
balibol	(N)	volleyball 18

GLOSSARY

balik	(V)	return, come back 15 syn. <u>uli</u>
balik-balik		Come again./Do come back 17A
baligya	(V)	sell 15
	(N)	merchandise 31
balita	(N)	news 31
balitaw	(N)	love song 35
balod	(N)	wave (of the sea) 37
balos	(N)	answer, reply 26 syn. <u>tubag</u>
balota	(N)	ballot 44
balut	(N)	boiled duck egg at the embryonic stage; a Filipino delicacy 30
bana	(N)	husband 9
banda	(N)	band (of musicians), an organized group 21
bandera	(N)	flag 30
banig	(N)	mat 11
banilya	(N)	vanilla 18
bantay	(V)	stand guard, watch 34
banyo	(N)	bathroom 21
bangka	(N)	banca, native canoe with outriggers 22 syn. <u>baroto</u>
bangko	(N)	bank 12
bangko	(N)	bench 31
bapor	(N)	boat, ship 10 syn. <u>barko</u>
bara	(N)	yard 17A syn. <u>yarda</u>
barato	(Adj)	cheap, inexpensive SM 26-29
barberiya	(N)	barbershop 45
barbero	(N)	barber 11
barko	(N)	boat, ship 18 syn. <u>bapor</u>
barita	(N)	bar, cake (soap) 43
barong Tagalog	(N)	man's native shirt distinguished by its embroidery, formal; the national garb, worn with dark trousers, for men 31 <u>polo barong</u> - short-sleeved <u>barong</u> , polo short style
baroto	(N)	native canoe with outriggers, banca 37 syn. <u>bangka</u>
baryo	(N)	barrio, village 6
basa	(V)	read
basa	(V)/(Adj)	wet 37
basahon	(N)	reading material, something to read 36 see <u>basa</u>
basketbol	(N)	basketball 19
basi/basin	(Part)	might, liable to 18

GLOSSARY

baso	(N)	drinking glass 21
basta	(Part)	since, provided, as long as 21 <u>Basta ikaw</u> - Whatever you say! Anytime!
bata	(N)	child, youngster 8
	(Adj)	young, youthful 23
bata	(N)	bathrobe, robe, dressing gown 44
batan-on	(Adj)	young, youthful (for people) 10
bati	(V)	feel 35
bati	(Adj)	ugly (for inanimate) 9 syn. <u>ngil-ad</u>
bato	(N)	stone, rock 10
Bay	(N)	term of address among male peers 2
baya		Be sure now! Make certain! 45 Particle expressing admonition to the listener to be certain to do something
bayabas	(N)	guava 18
bayad	(N)	payment
	(V)	pay 15
baybayon	(N)	beach, seashore 18
bayle	(V)	dance 18
	(N)	dance social syn. <u>sayaw</u>
baynte	(N)	twenty 14
berde	(Adj)	green 25
bestida/o	(N)	dress 15
bilding	(N)	building 26
bilin	(V)	leave message or something for someone, leave ... behind 36 syn. <u>tugon</u>
bino	(N)	wine 11
binatonan	(N)	maid, servant, household help 24 syn. <u>mutsatsa/o</u>
bintana	(N)	window 4
	(V)	look out the window, sit or stand by the window watching the proceedings outside SM 33-35
binuang	(N)	nonsense SM 21-22 see <u>buang</u>
bisan	(Part)	although, even if, no matter if 17A syn. <u>maskin</u> <u>bisan asa</u> - anywhere, no matter where <u>bisan kinsa</u> - anybody, no matter who <u>bisan pa</u> - anyway

GLOSSARY

		<u>bisan unsa</u> - anything, no matter what
bisbis	(V)	water plants, sprinkle 20
bisikleta	(N)	bicycle 10
bisita	(N)	visitor, guest 8
bisti	(V)	dress, wear clothes 42
		see <u>bestida</u>
bitaw		That's right!, Precisely! 17A a rejoiner particle of agreement by which the second party agrees to what the first party says 30
bitoon	(N)	star 11
biya	(V)	leave ... behind, discard SM 30-35
biyahe	(N)	trip, travel, voyage 21
blusa	(N)	blouse 21
bola	(N)	ball 11
	(V)	play ball 25A
bola-bola	(N)	meatball 28
bolpen	(N)	ball point pen 4
bongbong	(N)	wall 4
borda	(V)	embroider 40
	(N)	embroidery
botelya	(N)	bottle 43
botika	(N)	pharmacy, drugstore 45
braso	(N)	arm, arm muscle 21
buak	(V)/(N)	break, crack 18
buang	(adj)	crazy, insane
bubo	(V)	water plants 24 syn. <u>bisbis</u> pour
bukal	(V)	boil 20
bukhayo	(N)	coconut candy 22
bukid	(N)	mountain 6
buena mano		first customer of the day believed to bring good luck SM 26-29
bugas	(N)	uncooked grain, e.g. rice/corn 15
bug-at	(Adj)	heavy 10
buhat	(V)	do, act, work 17A
		build 20
	(N)	work
buhaton	(N)	place of work, e.g. office 11
buhi	(V)	live, give life
buhok	(N)	hair 11
bulak	(N)	flower 4
bulan	(N)	month 10, 14; moon

GLOSSARY

bulan-bulan	(N)	a game of tag between two camps played within large squares drawn on the ground; so called because it is usually played when the moon is full and the night is bright enough to see the lines drawn on the ground 25A
bulang	(N)	cockfight
	(V)	go to the cockfights SM 44-45
bulangan	(N)	cockpit 33 see <u>bulang</u>
bulok	(Adj)	rotten (fruits, eggs, etc.) 9
bulohaton	(N)	things to do 11 see <u>buhat</u>
bulong	(N)	medicine 11 syn. <u>tambal</u>
bulsa	(N)	pocket SM 17-18
buntag	(N)	morning 1
bunyag	(N)	baptism
	(V)	baptize, christen 44
bunga	(N)	fruit 11 syn. <u>prutas</u>
	(V)	bear fruit
bung-on	(N)	pomelo 10
buok	(N)	piece(s) 11
buot	(PsV)	would like, would agree 33
buot	(N)	mind, maturity
buotan	(Adj)	good, nice, virtuous 10
	(N)	one who possesses all positive good traits
buslot	(V)	bore, make a hole SM 17-18
busog	(Adj)	to be full (as in eating), satisfied 7
	(V)	make oneself full (from eating)
butang	(N)	things, belongings 22
butanga	(V)	put, place, set down (imperative) 24
butong	(N)	fresh young coconut, enjoyed for its tender meat and clear sweet water 28
Byernes	(N)	Friday 16

K

ka	(Pron)	you, short form of <u>ikaw</u> 1, 3, 5
ka	(Part)	linker between number and the noun 14
kaadlawon	(N)	dawn, early morning 33
kaagi	(N)	life story, one's past 35
kaaway	(N)	enemy, the person with whom one has quarreled 9 see <u>away</u>
kaayo	(Part)	very 4, 10

GLOSSARY

kaayo	(Adj)	How good! How well! 21 see <u>ayo</u>
kabalaka	(N)	apprehension, anxiety 40
kabaw	(N)	carabao, water buffalo 19
kabayo	(N)	horse 10
kabukiran	(N)	mountains 32 see <u>bukid</u>
kabus	(Adj)	poor, impoverished
	(N)	the poor, the unfortunates, pauper 22 syn. <u>pobre</u>
kada	(Adj)	each, every 15
Kadali ra!		How fast! 17 see <u>dali</u>
kadiyut	(Adj)	little 12
Kadiyut lang		Just a minute, In a moment!
kadto/to	(Pron)	that over there, yonder
kadula	(N)	playmate 8 see <u>dula</u>
kagabii	(N)	last night 7 also <u>gabii</u>
kagahapon	(N)	yesterday 7 also <u>gahapon</u>
kaguol	(N)	worries, problems 31 see <u>guol</u>
kaha	(Part)	probably (with doubt) SM 21-22
kahangturan	(N)	eternity 35 see <u>hangtud</u>
kahil	(N)	native orange 18
kahon	(N)	box 4
kahoy	(N)	tree 4
kaila	(N)	acquaintance 16 see <u>ila-ila</u>
kalapdon	(N)	breadth, area 22 see <u>lapad</u>
kalasangan	(N)	forests 20 see <u>lasang</u>
kalayo	(N)	fire 22
kalbasa/	(N)	squash, pumpkin 24
kalabasa		
kaligoanan	(N)	bathroom, place to bathe 11 see <u>ligo</u>
kaligutgut	(N)	grudge, rancor 35
kalipay	(Adj)	pleased, happy 5 see <u>lipay</u>
kalo	(N)	hat 11
Kalooy	(N)	pity, charity
Kalooy sa		by God's grace, with the help of God
Diyos		
kalye	(N)	street 7 syn. <u>karsada</u> , <u>dalan</u>
kama	(N)	bed, bed mattress 27
kamanghuran	(N)/(Adj)	youngest sibling 30 see <u>manghud</u>
kamatis/	(N)	tomato 24
tamatis		
kamay	(N)	brown sugar 17A
kami/mi	(Pron)	we, us (exclusive) 7
kamisadentro	(N)	dress shirt 25A

GLOSSARY

kamiseta/	(N)	undershirt 22
kamisin		
kamisin	(N)	undershirt 45 see <u>kamiseta</u>
kamo/mo	(Pron)	you (plural) 7
kamot	(N)	hand 21
kamote	(N)	yam, sweet potato 20
kampanya	(N)/(V)	campaign
kana	(Pron)	that 3, 4
kanako/nako	(Pron)	to/for/of/with me 22
kanal	(N)	canal, sewer ditch, gutter 11
kanamo/namo	(Pron)	to/for/of/with us (exclusive) 22
kanaug	(V)	descend, go/come down, get off from a raised location 25 see <u>naug</u>
kan-anan/	(N)	dining room, a place to eat,
kan-ananan		something to eat on 26 see <u>kaon</u>
kanato/nato	(Pron)	to/for/of/with us (inclusive) 22
kandila	(N)	candle 19
kanding	(N)	goat 18
kaniadto		before (dative), then SM 21-22
kanila/nila	(Pron)	to/for/of/with them 22
kanimo/nimo	(Pron)	to/for/of/with/you (sing.) 5, 22
kaninyo/ninyo	(Pron)	to/for/of/with/you (pl.) 22
kaniya/niya	(Pron)	to/for/of/with him/her 22
kan-on	(N)	boiled/steamed rice or corn 11
kan-onon	(N)	things to eat, food 21 see <u>kaon</u>
kanta	(N)	song
	(V)	sing 10 syn. <u>awit</u>
kantora	(N)	choir member, caroler 39 see <u>kanta</u>
kanunay	(Part)	always 25
kanus-a	(Part)	when? 11, 34
kang	(Part)	marker for personal name oblique object; also indicates possession before personal name 25
kang kinsa		whose? 11
kaon	(V)	eat 7
kapayas	(N)	papaya 18
kape	(N)	coffee 18
kapilya	(N)	chapel 31
kapin	(Part)	more than, in excess of 43 syn. <u>sobra</u>
kapital	(N)	capital, seat of government 22
kapiteriya	(N)	cafeteria 8
kapitolyo	(N)	capitol building 13
kapoy	(Adj)	tired 30
	(V)	become tired

GLOSSARY

Karbun	(N)	a section in Cebu City near the wharf where a large market is located
	(V)	go marketing 25A
karga	(V)	carry
kargador	(N)	porter, bellboy 43 see <u>karga</u>
kari-kari	(N)	stew of ox-tail or calf's leg cooked with such vegetables as eggplant, stringbeans and radish, seasoned with ground peanuts and served with <u>ginamos</u> , anchovy-relish 13
karmelitos	(N)	candy 18
karne	(N)	meat 11
karo	(N)	see <u>karosa</u>
karon	(Part)	now 6 <u>karon dayon</u> - right now <u>karong buntag</u> - earlierlater this morning <u>karon na</u> - later on, in a little while
karosa/karo	(N)	procession float bearing statue of a saint 25A
karpintero	(N)	carpenter 10 syn. <u>panday</u>
karsada	(N)	road, street 13 syn. <u>dalan</u> , <u>kalye</u>
karsones	(N)	trousers, pants 20 syn. <u>pantalón</u>
karton	(N)	carton, cardboard, cardboard box 22
kasal	(V)	marry, wed 34 syn. <u>minyo</u>
	(N)	wedding
kasilyas	(N)	toilet 28
kaso	(N)	case (legal) 35
katapusan	(N)	the end, conclusion see <u>tapus</u>
katawa	(V)	laugh 21
	(N)	laughter
katedral	(N)	cathedral 44
katre	(N)	bed 11 syn. <u>kama</u>
katsila	(N)	Spaniard
	(Adj)	Spanish
katuigan	(N)	years 35 see <u>tuig</u>
katulganán	(N)	place to sleep 26 see <u>tulog</u>
katulgon	(Adj)	sleepy SM 23-25 see <u>tulog</u>
kauban	(N)	companion 5 see <u>uban</u>
kaugmaon	(N)	future 35 see <u>ugma</u>
kausa	(Part)	once more, one more time SM 30-32 see <u>usa</u>
kawaton	(N)	thief, burglar 35
kay	(Part)	because 6

GLOSSARY

keso	(N)	cheese 18
kilo	(N)	kilogram 15
kilometro	(N)	kilometer 17A
kinabuhi	(N)	life, way of life 32 see <u>buhi</u>
kinahanglan	(V)	need, must, have to 18, 19
kinatapusan	(Adj)	last SM 41-43 see <u>tapus</u>
Kinatsila	(N)	the Spanish language SM 23-25A see <u>katsila</u>
kinhason	(N)	sea foods 20
kini/ni	(Pron)	this 4
kinsa	(Part)	who? 3, 4
kinyentos	(N)	five hundred 14
kiri/ri	(Pron)	this 4
kisame	(N)	ceiling 4
kita/ta	(Pron)	we, us (inclusive) 7
kitid	(Adj)	narrow 32 syn. <u>hiktin</u>
klase	(N)	class 8
klasmet	(N)	classmate 8
klinika	(N)	clinic 19
ko	(Pron)	short form of <u>ako</u> or na o
kolget	(N)	toothpaste (generic term) 43
kolor	(N)	color 21
komiks	(N)	comic book, cartoon strip 28
kono	(Part)	so he/they say(s), so it's said, it's said 36
konperensya	(N)	conference 36
konserbatoryo	(N)	conservatory (of music) 21
kontrata	(N)	contract SM 33-35
korral	(N)	fence 37
korbata	(N)	necktie 19
koros	(N)	chorus SM 30-32
korta/	(N)	pen knife, switch blade 11
kortapluma		
kuan	(N)	whatchamacallit SM 11-13
kugihan	(Adj)	diligent, industrious 7
kuha	(V)	get, take 12
kulang	(Adj)	lacking, insufficient 18
kulokabildo	(V)	chat, make small talk 22
kumusta		How are you? 1
kung	(Part)	if, whether, when 23
kusina	(N)	kitchen 9
kusinera/o	(N)	cook (female/male) 5
kusog	(Adj)	fast, strong 19
kutsara	(N)	spoon 22

GLOSSARY

kutsero	(N)	rig driver 9
kutsilyo	(N)	knife 11
kuyog	(V)	go with, accompany 7 syn. <u>uban</u>
	(N)	companion syn. <u>kauban</u>
kwaderno	(N)	notebook 4
kwadrado(s)	(N)/(Adj)	square(s) 21
kwarenta	(N)	forty 14
kwarta	(N)	money 11
kwarto	(N)	room, bedroom 4
kwatro	(N)	four 14
kwelyo	(N)	collar SM 26-29

D

daan	(Adj)	old (inanimate objects) 10
daan	(Part)	ahead
		<u>Andama daan</u> - Prepare beforehand/ ahead of time
		<u>Daghang salamat daan</u> - Thanks in advance 40
		<u>Daang human</u> - ready-made (clothes)
		<u>Daan pa ako</u> - Just as I thought, I knew it
dako	(Adj)	big, large 9
dakop	(V)	catch, arrest 25
dagan	(V)	run 10
dagat	(N)	sea, ocean 7
dagkotan	(V)	light up 19
daghan	(Adj)	many, plenty, much 10
dagom	(N)	needle 31
dagsa	(V)	drift off to shore 37
dahon	(N)	leaf 4
dahum	(V)	realize 17
dala	(V)	bring, carry 29
dalaga	(N)	unmarried female 6
dalan	(N)	street 10 syn. <u>kalye</u> , <u>karsada</u>
dali	(Adj)	fast, speedy 17
Dali ra		Come here 13 syn. <u>Umari ka</u>
dalo	(Adj)	stingy, selfish 24
dalya	(N)	dahlia 31
dangaw	(N)	span between the tip of the thumb and the tip of the middle finger outstretched 17A
	(V)	to measure by <u>dangaw</u>
dangup	(V)	seek assistance, invoke, implore, appeal 35

GLOSSARY

dapit	(V)	invite 36
daplin (sa)	(Part)	alongside 13
daro	(V)	plow 25A
darohan	(N)	area to be plowed 28 see <u>daro</u>
dasmag	(V)	bump against, run into 37
dato	(Adj)	rich, wealthy 22
daug	(V)	win 39
daut	(Adj)	thin (animate) 10
dautan	(Adj)	bad, evil 10
dawat	(V)	receive, accept 35
Day	(N)	short form of <u>Inday</u> 2
dayareya	(N)	diarrhea 32
daygon	(N)	Christmas carol 39
dayon	(Part)	immediately 34 <u>Karon dayon</u> - right now 18
Dayon!		Come in! Enter! Come on up! 2
dentista	(N)	dentist SM 41-43
depende	(Part)	depending, it depends SM 26-29
despedida	(N)	farewell party SM 33-35
dia	(Pron)	here 8
diay	(Part)	really? is that so? I see. You don't say! 5
diksyonaryo	(N)	dictionary 19
didto	(Pron)	over there, yonder 25
diin	(Part)	where? 6, 17 syn. <u>asa</u> , <u>hain</u>
dili	(Part)	no, not
dili ba?		isn't it? didn't he? don't you think so? 8
dinha	(Pron)	there 19, 25
dinhi	(Pron)	here 9, 25
direktor	(N)	director 21
diretso	(V)	go straight ahead, proceed on in a straight direction 43
diri	(Pron)	here 25
diskurso	(V)	give a speech, address a gathering
	(N)	speech, address 34 syn. <u>pakigpulong</u>
Disyembre	(N)	December 14
Diyos	(N)	God 32
Do	(N)	Short form of <u>Undo</u> 2
doktor(a)	(N)	doctor (male/female)
Dodong/ Dong	(N)	term of address for a younger or subordinate male 2
Domingo	(N)	Sunday 16
Dong	(N)	short form of <u>Dodong</u> 2
dormitoryo	(N)	dormitory 12

GLOSSARY

dos	(N)	two 14
dose	(N)	twelve 14
dosena	(N)	dozen 15
drayb	(V)	drive, run a motor vehicle 21
drayber	(N)	driver (of a motor vehicle), chauffeur 9
dugay	(Adj)	long time 17
dughan	(N)	chest, bust
duha	(N)	two 11, 14
dula	(V)	play 7
	(N)	play, game
dulaan	(N)	toy, plaything 11 see <u>dula</u>
dulaanan	(N)	playground, toy 18, 26 see <u>dula</u>
dulse	(N)	dessert, sweets, candy 22
duna	(Part)	short form of <u>aduna</u> 11
dunot	(Adj)	rotten 33 syn. <u>bulok</u>
dungan	(V)	do or say together, in each other's company 19
dungog	(V)	hear 38
duol (sa)	(Part)	near 9, 13
dupa	(N)	fathom; a native unit of measure of the distance between the fingertips of both arms outstretched 17A
dyes/dyis	(N)	ten 14
dyipni	(N)	jeepney 15, 19
dyis	(N)	see <u>dyes</u>
dyutay	(Adj)	little, few 10

E

eksamen	(N)	examination 23
edad	(N)	age 23
elektrisidad	(N)	electricity 21
Enero	(N)	January 14
eroplano	(N)	airplane 10
eskina	(N)	corner 19
eskwela	(N)	pupil, school child, student 18
eskwelahan	(N)	school 8
espírito	(N)	spirits (other-world figures) SM 21-22
estasyon	(N)	station 22
estorya	(N)	story, anecdote 24
	(V)	converse, tell a story 26
estudyante	(N)	student 5

G

GLOSSARY

gaan	(Adj)	light (of weight) 10
gabii	(N)	evening, night 1
gabii	(N)	last night (contraction of <u>kagabii</u>) 7
gabii na	(Adj)	late
gahapon	(N)	yesterday (contraction of <u>kagahapon</u>) 7
gahi	(Adj)	hard, tough 23
galam	(V)	tend, care for, raise, nurse 24
gamay	(Adj)	small 9
gamit	(V)	use 19
ganansya	(N)	profit, gain 40
gani	(Part)	as it were, if it were
ganina	(Part)	a while ago, earlier, before now 7
gantang	(N)	ganta, chupa, a measure of dry capacity, e.g. grain 15
gapas	(N)	cotton 10
gasa	(N)	gift 35 syn. <u>regalo</u>
gasto	(V)	spend 19
	(N)	expenses
gatas	(N)	milk 19
gatos	(N)	hundred 14
gawas	(N)	outside, outdoors 17A
gayud/gyud/gud	(Part)	really, for sure 7
gibag-on	(N)	thickness 21 see <u>baga</u>
gibug-aton	(N)	weight, 'heaviness' 21 see <u>bug-at</u>
gikan	(V)	leave, go, depart 30
gikan (sa)	(Part)	from (time and place), have just been to 6, 14
gidak-on	(N)	size, volume, dimension, 'bigness' 21 see <u>dako</u>
gidaghanon	(N)	number, quantity, amount 21 see <u>daghan</u>
gidugayon	(N)	duration, period, length of time 21 see <u>dugay</u>
gigamyon	(N)	size, 'smallness' 21 see <u>gamay</u>
gihapon	(Part)	still, nevertheless 17A also, again 17A
giladmon/ gilawomon/ gilabnon	(N)	depth 21 see <u>lalum</u>
gilapdon	(N)	width, area 21 see <u>lapad</u>
gilay-on	(N)	distance, extent, 'farness' 21 see <u>layo</u>

GLOSSARY

ginamos	(N)	salted fish relish, anchovy 13
Ginang	(N)	Mrs., title for a married woman 12
ginikanan	(N)	parents 8
Ginoo	(N)	Mr., title for a man 2
Gining	(N)	Miss, title for an unmarried woman 2
gipanganak	(V)	was born 6 see <u>panganak</u>
gisa	(V)	saute 37
gisi	(V)	tear, rip 33
gitara	(N)	guitar SM 30-32
gitarista	(N)	guitarist Sm 30-32 see <u>gitara</u>
gitas-on	(N)	height 21 see <u>taas</u>
grado	(N)	grade 20
graduar	(V)	graduate SM 33-35
gubat	(N)	battle, war 32
gud	(Part)	short form of <u>gayud</u>
gulang	(Adj)	old, aged (animate) 23
gulot	(V)	cut, slice 31 syn. <u>hiwa</u>
gunting	(N)	scissors 23
guol	(V)	worry, suffer anguish 23
gusto	(PsV)	want, like 5, 18
gutom	(V)	hunger, become hungry 7
	(Adj)	hungry
gwapa	(Adj)	beautiful, pretty, good-looking 10
gwapo	(Adj)	handsome 7
gyud	(Part)	short form of <u>gayud</u>

H

habol	(N)	blanket 23
habol/	(Adj)	dull, not sharp 10
habolan		
hadlok	(V)	fear 33
	(Adj)	afraid, frightened, scared
hagdan/	(N)	stairs, staircase 13
hagdanan		
hain	(Part)	where? 6, 8, 13, 17 syn. <u>asa</u> , <u>diin</u> ; which? 22
hait	(Adj)	sharp 10
halamanan	(N)	garden 39 syn. <u>tanaman</u>
halang	(Adj)	peppery hot 32
halin	(N)	sale 35
handum	(V)	remember, think of 36
hangin	(N)	wind, air 37

GLOSSARY

hangtud (sa)	(Part)	until, up to (time and place) 14
hangyo	(V)	ask, request 25; bargain 17A
hapit	(Part)	almost, nearly, close to 23
hapit	(V)	take, pick up or deliver something along the way 35
hapon	(N)	afternoon 1
harana	(N)/(V)	serenade SM 30-32
hardin	(N)	garden 24, 31
hardinero	(N)	gardener
hasmin	(N)	jasmin 31
hatag	(V)	give 15
hatud	(V)	send, take or escort to destination 24
hawak	(N)	hip 21
hawan/ hawanan	(N)	yard, open space 28
hayag	(Adj)	bright, clear 21
hayhay	(V)	hang (clothes on a line) 24
hepe	(N)	chief <u>hepe sa polisiya</u> - chief of police 34
hibalo	(V)	know, have knowledge of 23
hibulong	(V)	surprise 17A
hiktin	(Adj)	narrow 10 syn. <u>kitid</u> .
higala	(N)	friend 22 syn. <u>amiga/o</u>
higda	(V)	lie down, go to bed 17
higdaan/ higdaanan	(N)	something to lie on, bed 26 place to lie down in
higut	(V)	tie, bind 31
	(N)	rope, string
hilanat	(N)	fever, temperature 32
hilaw	(Adj)	unripe, green (fruit, vegetables), raw 11
hilum/ hilumon	(Adj)	quiet 10, 11
himo	(V)	do, make 37
hinabang	(N)	assistance, aid, help 44 see <u>tabang</u>
hinay	(Adj)	slow, soft 19
hinog	(Adj)	ripe 11
hinoon	(Adj)	studious 7
hinumdum	(V)	remember, recall 38 see <u>handum</u>
hisgut	(V)	mention in passing, talk about 25A
hitabo	(V)	happen, occur 36
	(N)	event, happening
hiwa	(V)	slice, cut 39 syn. <u>gulot</u>

GLOSSARY

hugas	(V)	wash 20
hugaw	(Adj)	dirty 10
hulam	(V)	borrow, lend 18
hulat	(V)	wait, await 20
hulog	(V)	fall, drop 33; mail, drop in the mailbox 19; deposit (money) 44
Hulyo	(N)	July 14
human	(V)	finish, complete
human sa		after, afterwards 23
humay	(N)	rice
humok	(Adj)	soft (not hard) 10
humot	(Adj)	fragrant 10
huna-huna	(V)	think 35
	(N)	thoughts
humol	(V)	wet, soak 39
hunaw	(V)	wash hands 37
hunong	(V)	stop, cease 19
Hunyo	(N)	June 14
hurot	(V)	finish up, as in eating; consume everything 21
husto	(Adj)	right, satisfactory <u>husto-husto</u> - just right 12
Hwebes	(N)	Thursday 16
hwes	(N)	judge 35

I

ibabaw (sa)	(Part)	above, on top of 13
ika-	(Part)	marker used with ordinal numbers 14
ikapital	(N)	capital, funds, money SM 44-45
ikaw/ka	(Pron)	you (sing.) 3, 5
ig-agaw	(N)	cousin 29
igo	(Adj)	sufficient, enough 23 <u>igo-igo</u> - just right
igsoon	(N)	sibling 8 <u>igsoon nga babaye</u> - sister 9 <u>igsoon nga lalake</u> - brother 9
ihap	(V)	count 20
ila	(Pron)	their, theirs 8; replacive for the thing possessed 21
ilaga	(N)	rat, mouse 37
ila-ila	(V)	introduce, make acquaintance with 35

GLOSSARY

ilalom (sa)	(Part)	under, beneath 13
ilimnon	(N)	drinks, beverage 18 syn. <u>imnunon</u>
ilis	(V)	dress, change clothes SM 23-25A
imbitar	(V)	invite 21
imo	(Pron)	your, yours (sing.) 6
imnunom	(N)	drinks, beverage 11 syn. <u>ilimnon</u>
impunto	(Part)	punctually, on the dot (with telling time), exactly 26
inahan	(N)	mother 8
Inday/Day	(N)	term of address for a woman among peers; or by a superior for a younger or subordinate female 2
independensya	(N)	independence 14
Ininglis	(N)	English 25A
init	(Adj)	hot, warm, humid 21
inom	(V)	drink 2
inyo	(Pron)	your, yours (Pl.) 1
Insik/Intsik	(N)/(Adj)	Chinese 25A
intawon		Poor thing! What a pity! What a shame! 42
ingon	(V)	introduce 5 see <u>ila-ila</u>
ipaila-ila	(V)	say, tell 12
iring	(N)	cat 4
iriser	(N)	eraser 11
iro	(N)	dog 4
isda	(N)	fish 12
	(V)	fish, go fishing 28
isla	(N)	island 22
itik	(N)	duck 11
Itik-itik	(N)	Filipino folk dance wherein a row of dancers imitate the waddling motion of the duck, <u>itik</u>
itlog	(N)	egg 11
itsura	(N)	appearance, looks, demeanor, face SM 26-29
itum	(Adj)	black 10; dark-omplexioned 22
iya	(Pron)	his, her, hers 8
iyaan	(N)	aunt 8

L

laba	(V)	wash (clothes), launder 13
labad	(N)	headache, ache or pain in the head 32

GLOSSARY

labaha	(N)	straight razor 23
labandera	(N)	laundrywoman 5 see <u>laba</u>
labang	(V)	cross, go across, span SM 21-22 syn. <u>tabok</u>
labay	(V)	throw, toss away 18
labing		most, least (superlative marker) 22
labot	(V)	involve, include 15 syn. <u>apil</u>
labot nimo		None of your business (contraction of <u>wala kay labot</u> 'you are not involved in this') SM 11-12
lakaw	(V)	walk, go 17
ladlad	(V)	bleach (in the sun) 20
lagi	(Part)	I'm telling you, You can bet on it, Sure! 40
lain	(Adj)	different, another, apart 17A <u>lain-lain</u> - varied, sundry, miscellaneous 21
lain	(V)	separate from the rest, set apart, reserve for 24
lala	(Adj)	stupid, dumb, dull 9
lalake	(N)	man, boy 5
	(Adj)	male
lalum	(Adj)	deep 10
lamesa	(N)	table 4
lami	(Adj)	delicious, good, tasty 4
lamon	(V)	devour, eat ravenously, gulp 37
lamparahan	(N)	lamp 22
lang	(Part)	only 12 <u>Dayoa lang</u> - Do come in (exhortative) 2
langka	(N)	jackfruit see <u>nangka</u>
langgam	(N)	bird 11
langit	(N)	sky, heaven 11
langoy	(V)	swim 10
langoyanan	(N)	place to swim 26 see <u>langoy</u>
lapad	(Adj)	wide 10
lapis	(N)	pencil 4
larga	(V)	depart, leave 29
lasang	(N)	forest 37
laso	(N)	ribbon, shoe lace 22
lata	(Adj)	crushed, squashed, squelched 18
lat-as	(V)	walk a long and difficult distance, 37; cross syn. <u>labang</u>
latos	(V)	whip, spank 37
laya	(Adj)	withered 18

GLOSSARY

layo	(Adj)	far, distant 9, 13
'leche flan'	(N)	dessert custard
'lechon'	(N)	roast pig barbecued whole on a spit; considered the representative festive food in the Philippines 20
leksyon	(N)	lesson 7
letra	(N)	letter of the alphabet, lettering 39
libo	(N)	thousand 14
libra	(N)	pound 17A
libreriya	(N)	library 7
libro	(N)	book 4
liko	(V)	turn SM 30-32
ligo	(V)	bathe, take a bath, go swimming 16
lig-on	(Adj)	strong, sturdy, durable SM 38-40
lihok	(V)	move, act SM 38-40
lima	(N)	five 14
limon	(N)	lemon 22
limos	(N)	alm 32
limot	(V)	forget 18
limpyo	(Adj)/(V)	clean 10
linabhan	(N)	laundry, wash 42 see <u>laba</u>
linugaw	(N)	rice porridge 35
linya	(N)/(V)	line, queue
lingaw	(V)	enjoy, entertain 21
	(Adj)	enjoyable, entertaining
lingkod	(V)	sit 2
lingkoranan	(N)	something to sit on, chair 11, 25 place to sit 26 see <u>lingkod</u>
lipay	(V)	make or be happy, gay 7, 21
lista	(V)	list down, make a list, enroll, register 43
	(N)	list
lisud	(Adj)	difficult, hard 23
litanya	(N)	litany SM 23-25A
litro	(N)	liter 17A
lubi	(N)	coconut 11
lukat	(N)	payment for labor done, e.g. sewing; redemption of a pawned article 15
lugar	(N)	place, location, locale 21
lumba	(N)/(V)	race 38
lumos	(V)	drown
lumpya	(N)	rolls of paper-thin rice starch wrapper filled with sauted vegetable and meat/ shrimp bits 11 <u>lumpya prito</u> - egg rolls
lungag	(N)	cavity, hole SM 41-43

GLOSSARY

lung-ag	(V)	cook rice or corn 37
lungsod	(N)	town 6
lupad	(V)	fly 37
luyo (sa)	(Part)	behind 9, 13

M

maayo	(Adj)	good, well, fine 1
Maayo!		a call to announce one's presence at the door (short form of <u>Maayong buntag</u> , etc.) 12
mabaw	(Adj)	shallow 10
makaon	(N)	something edible, something to eat 35 see <u>kaon</u>
makikilimos	(N)	beggar 32 see <u>limos</u>
makinilya	(N)	typewriter 44
madre	(N)	nun, female religious 41
maestra/o	(N)	teacher (female/male) 4
magasin	(N)	magazine (reading material) 28
magbabaul	(N)	farmer 5 syn. <u>magdadaro</u> , <u>maguuma</u>
magdadaro	(N)	farmer 5 see <u>dar</u> ; syn. <u>magbabaul</u> , <u>mag-uuma</u>
magdudula	(N)	player 29 see <u>dula</u>
maglingaw-lingaw	(V)	relax with entertainment, have fun 35 see <u>lingaw</u>
magpuyo	(V)	live, reside 6 see <u>puyo</u>
magsusulat	(N)	writer 18 see <u>sulat</u>
mag-uuma	(N)	farmer 5 see <u>uma</u> ; syn. <u>magbabaul</u> , <u>magdadaro</u>
mahal	(Adj)	expensive 12, 17A
mahimo	(PsV)	can, may, is possible 9
mahitungod	(Part)	about, concerning, regarding 38 syn. <u>bahin</u>
mais	(N)	corn, maize 13
maleta	(N)	suitcase, luggage, bag 43
malipayon	(Adj)	happy, cheerful, gay 7 see <u>lipay</u>
Malipayong Adlaw		Happy Birthday! 29
man	(Part)	by the way, tell me 1, 3, 12
mananagat	(N)	fisherman 13 see <u>dagat</u> ; syn. <u>mangingisda</u>
mananagna	(N)	fortune teller, soothsayer 35 see <u>tagna</u>
mananahi	(N)	dressmaker, seamstress 9 see <u>tahi</u> ; syn. <u>modista</u>

GLOSSARY

mananap	(N)	animal 22 syn. <u>sapat</u>
Manang/Nang	(N)	respectful term of address for an older or superior woman 2
mananggiti	(N)	tuba gatherer 37
maneho	(V)	drive 23 syn. <u>drayb</u>
maninay	(N)	godmother 44
maninoy	(N)	godfather 44
manok	(N)	chicken 11
Manong/Nong	(N)	respectful term of address for an older or superior man 2
Manoy/Noy	(N)	respectful term of address for an older or superior man 2
mansanas	(N)	apple 18
mantekilya	(N)	butter 18
mantika	(N)	cooking oil, shortening, lard SM 36-37
mangga	(N)	mango 10
manggas	(N)	sleeve SM 26-29
manghud	(N)	younger sibling (brother or sister) 10
	(Adj)	younger
mangingisda	(N)	fisherman 18 see <u>isda</u> ; syn. <u>mananagat</u>
mangutana	(V)	ask a question, inquire 9 see <u>pangutana</u>
mao	(V)	know, have knowledge of 38 syn. <u>hibalo</u>
mao	(Part)	that's it, that's the one 10 <u>mao nga</u> - that's why 17A
mari ka		Come here (short form of <u>Umari ka</u>) 13 syn. <u>Dali ra</u>
Marso	(N)	March 14
Martes	(N)	Tuesday 16
mas		more (comparative marker) 22
Maria Clara	(N)	traditional woman's two-piece gown dating back to the days of the national hero, Jose Rizal and named after the heroine of his novel <u>Noli Me Tangere</u> 22
masakiton	(N)	sick person, patient 37 see <u>sakit</u>
maskin	(Part)	whichever SM 21-22 syn. <u>bisan maskin unsa</u> - anything
mata	(V)	awaken, wake (referring to one's self) 35

GLOSSARY

	(N)	eye
matematika	(N)	mathematics 7, 20
matod	(Part)	according to SM 21-22
maut	(Adj)	ugly 10 syn. <u>ngil-ad</u>
may	(Part)	there is/exists, one has/possesses 27 syn. <u>aduna</u>
Mayo	(N)	May 14
mayor	(N)	mayor (highest public official of a town) 27; (<u>misang</u>) <u>mayor</u> - high mass
medya	(N)	half (used with telling time and weights and measures) 17
medyas	(N)	socks, stocking 20
menos	(V)	lessen, decrease, deduct 32
	(Adj)	less
merkado	(N)	market 4
metro	(N)	meter 17A
mga	(Part)	plurality marker for nouns 7; approximately, more or less 12
mi	(Pron)	short form of <u>kami</u> 7
mil	(N)	thousand 14
milya	(N)	mile 17A
minyo	(V)	marry, wed 6 syn. <u>kasal</u>
misa	(N)	Mass (Roman Catholic service) SM 44-45
mo	(Pron)	short form of <u>kamo</u> or <u>nimo</u>
modista	(N)	dressmaker, seamstress 20 syn. <u>mananahi</u>
monyeka	(N)	doll 18
monggos	(N)	mongo, mung bean 31
morag	(Part)	like, seems like (contraction of <u>mao</u> <u>ra ug</u>) SM 26-69
mubo	(Adj)	short, brief 10
mudto	(N)	noon, high noon 1 syn. <u>udto</u>
munisipyo	(N)	municipality, town hall 11
mutsatsa/o	(N)	maid, servant (female/male) 26 syn. <u>binatonan</u>
Myerkoles	(N)	Wednesday 16

N

na	(Pron)	that (short form of <u>kana</u>)
na	(Part)	now, already 7, 17, 23
naa	(Pron)	there 8; there is, one has 24

GLOSSARY

nako/ko	(Pron)	I, my 11; also short form of <u>kanako</u> 25
namo	(Pron)	we, our (exclusive) 6, 11; also short form of <u>kanamo</u> 25
Nang	(N)	short form of <u>Manang</u> 2
nangka/ langka	(N)	jackfruit 23
napulo	(N)	ten 14
nars	(N)	nurse 10
natawo	(V)	was born 6 syn. <u>panganak</u>
nati	(N)	young cow 10
nato	(Pron)	we, our (inclusive) 11; also short form of <u>kanato</u> 25
natural		certainly! of course! naturally! 29
naug	(V)	go or come down, descend 30
Negrito	(N)	primitive tribe with Negroid features, who live in the mountains 32
ni	(Pron)	this (short form of <u>kini</u>)
ni	(Part)	for (marker for singular personal name oblique object) 8
nia	(Pron)	here 8; here is, one has 13
niadto	(Pron)	that over there, yonder 24 that (dative)
niagi	(V)	to pass (in time meaning) SM 38-40 the other ... (dative) 7 <u>niaging adlaw</u> - the other day
niana	(Pron)	that (locational) 11, 24 that (dative)
niari	(Pron)	this (locational) 24; this (dative)
niini	(Pron)	this (locational) 24; this (dative)
nila	(Pron)	they, their 11; also short form of <u>kanila</u> 25
nila ni	(Part)	marker for plural personal name oblique object
nimo/mo	(Pron)	you, your (sing.) 11; also short form of <u>kanimo</u> 25
nindot	(Adj)	pretty, beautiful, nice (for objects) 9
ninyo	(Pron)	you, your (pl.) 11; also short form of <u>kaninyo</u> 25
nipis	(Adj)	thin, transparent (for objects) 10
niwang	(Adj)	thin, slender, slim (for people) 10
niya	(Pron)	he/she, his/her/hers 11; also short form of <u>kaniya</u> 25
nobela	(N)	novel 18
nobenta	(N)	ninety 14

GLOSSARY

Nobyembre	(N)	November 14
Nong	(N)	short form of <u>Manong</u> 2
Noy	(N)	short form of <u>Manoy</u> or <u>Nonoy</u> 2
nuybe	(N)	nine 14

NG

nga/ng/g	(Part)	linker, ligature 1, 10
nga	(Part)	that (joins two relative clauses) 12
ngadto	(Pron)	over there, yonder 25A
nganha	(Pron)	there 25A
ngalan	(N)	name 8
nganhi	(Pron)	here 25A
nganli	(V)	name, enumerate (imperative) 14 see <u>ngalan</u>
ngano	(Part)	why? 8
ngari	(Pron)	here 25A
ngil-ad	(Adj)	ugly 9 syn. <u>maut</u>
ngilngig	(Adj)	unappetizing (food) 21
ngipon	(N)	tooth SM 41-43
ngitngit	(Adj)	dark 21

O

Oktubre	(N)	October 14
onse	(N)	eleven 14
oo	(Part)	yes 5
opisina	(N)	office 4
oras	(N)	hour, time 17
ospital	(N)	hospital 12
otsenta	(N)	eighty 14
otso	(N)	eight 14

P

pa	(Part)	still, yet 23
paborito	(Adj)	favorite SM 38-40
pakigpulong	(N)	speech 8 syn. <u>diskurso</u>
paksiw	(N)	a meat/sea-food soup with vegetables cooked in a souring agent, e.g. vinegar 20
padulong	(V)	go 12 syn. <u>paingon</u> , <u>muadto</u>
pag-abot	(N)	arrival SM 8-10 see <u>abot</u> <u>Maayong</u> <u>pag-abot!</u> - Welcome!
pagdali	(V)	hurry (imperative) 17 see <u>dali</u>

GLOSSARY

paghot	(V)	bark 24
pagkaon	(N)	food 11 see <u>kaon</u>
pagsuroy-suroy	(N)	strolling around, the act of taking a walk or a ride 11 see <u>suroy</u>
pagtulon-an	(N)	lesson, something to be studied 38 see <u>tuon</u>
pag-umangkon	(N)	niece/nephew 23
pahibalo	(N)	notice, advertisement, sign 39 see <u>hibalo</u>
pahulay	(V)	rest, relax 19
pahulayanan	(N)	place to rest 26 see <u>pahulay</u>
paingon	(V)	go 12 syn. <u>padulong</u> , <u>muadto</u>
pait	(Adj)	bitter 10
palihog		please 29
palis	(N)	early afternoon 1
palit	(V)	buy, purchase 10
palitanan	(N)	place to buy, store 26 see <u>palit</u>
pamahaw	(N)	breakfast 19
Pambansang Awit		National Anthem 31
pamilya	(N)	family 11
paminaw	(V)	listen 30
pamyenta	(N)	ground pepper, peppercorns
pan	(N)	bread 18
panaderiya	(N)	bakery 45 see <u>pan</u>
panahon	(N)	time, weather 17
pananghid	(V)	ask permission SM 19–20
panapton	(N)	cloth, clothing material 10
panday	(N)	carpenter 9 syn. <u>karpintero</u>
panihapon	(N)	dinner, supper 19
panit	(N)	leather, skin 43
paniudto	(N)	lunch 11
pansit	(N)	noodles; Of Chinese origin, a <u>pansit</u> dish may be prepared in several ways as with sauted sliced vegetables and diced pork or beef 4
pantalón	(N)	trousers, pants 13 syn. <u>karsones</u>
panyo	(N)	handkerchief 11
pangadye	(V)	prayer
	(N)	pray 25A
panganak	(V)	be a sponsor in either a baptism or a wedding 44; give birth, be born syn. <u>matawo</u>
panganod	(N)	clouds 22
pangayo	(V)	ask for 33 syn. <u>hangyo</u>

GLOSSARY

pangita	(N)	job, occupation 3 syn. <u>trabaho</u>
	(V)	look for, find 30
pangulitawo	(V)	to court SM 30-32 see <u>ulitawo</u>
pangutana	(V)	ask a question, inquire 9
paon	(N)	bait 18
papel	(N)	paper 4
para	(Part)	for, intended for 19
		<u>para sa/kang</u> - marks the beneficiary of an action 30
		<u>para sa</u> - bound for (indicating a destination)
		<u>para unsa</u> - for what?
para	(Part)	in order to, so that 20
para	(V)	stop, halt 25
parada	(N)	parade 21
paradahan sa trak		bus stop 25
parat	(Adj)	salty 10
pari	(N)	see <u>pare</u>
parihas/pariho	(Adj)	same, similar, identical 22 syn. <u>sama sa</u>
parte	(N)	part, region, section 25
paryente	(N)	relative 29
pasayan	(N)	shrimp 18
pasaylo	(V)	forgive, pardon 35
	(N)	forgiveness
Pasayloa ako	(N)	I'm sorry, Forgive me 13
Pasko	(N)	Christmas 20
Pasipiko	(N)	Pacific Ocean 21
pasiyo	(V)	take a walk, stroll 7 syn. <u>suroy</u>
paspas	(Adj)	fast, rapidly 19
pastilan		Oh my goodness! SM 23-25A
pasyensya	(N)	patience
Pasyensya na lang		Sorry about that! Tough! Be patient. 17A
patay	(Adj)	dead, deceased
	(V)	kill, die 33
pauli	(V)	return home 11 see <u>uli</u>
pauntinpin	(N)	fountain pen 11
payag	(N)	hut 39
payong	(N)	umbrella 18
Pebrero	(N)	February 14
pelde	(V)	lose 33
permi	(Part)	always 42

GLOSSARY

pero	(Part)	but, however 6
peryodiko	(N)	newspaper 20
pesos	(N)	peso - basic monetary unit of the Philippines
petsa	(N)	date (of the calendar) 14, 16
pie	(N)	foot (restricted to mean the unit of measure) 17A syn. <u>tiil</u>
pila	(Part)	how many? how much? <u>pila ka buok</u> - how many (pieces)? <u>tagpila</u> - how much per ...? how much is each one?
pili	(V)	choose, select 20
Pilipina/o	(N)	Filipino female/male 5, 29
Pilipinas	(N)	The Philippines 21
pinakbet	(N)	a regional meat/fish and vegetable dish among the Ilokanos, characterized by the prominent use of bitter melon and eggplant 8
pinaskohan	(N)	Christmas gift 33 see <u>pasko</u>
pinirito	(Adj)	fried 11 see <u>prito</u>
pintal	(V)/(N)	paint 20
pinya	(N)	pineapple 18
pisara	(N)	blackboard 13
pitaka	(N)	wallet, purse 18
pito	(N)	seven 14
pitse-pitse	(N)	sundries, miscellaneous articles 43
plaka	(N)	phonograph record, recorded disc 36
plansa/plantsa	(V)	iron, press 31 syn. <u>utaw</u>
plasa	(N)	plaza, town square 7
platito	(N)	saucer 19
plato	(N)	plate 10
plete	(N)	fare 12
pobre	(Adj)	poor, impoverished 32
	(N)	the poor, pauper syn. <u>kabus</u>
pod	(Part)	short form of <u>upod</u> 1
politiko	(N)	politician SM 11-13
polo	(N)	polo shirt, informal short-sleeved shirt 24 <u>polo barong</u> - short-sleeved <u>barong</u>
pomada	(N)	pomade, hair cream 19
pos opis	(N)	post office 9
posporo	(N)	match 4
praktis	(V)	practice SM 30-32
presko	(Adj)	fresh 25

GLOSSARY

presyo	(N)	price 17A
presidente	(N)	president 34
primer/ primero	(Adj)	first 27
prinsipal	(N)	principal (of a school) 4
prito	(V)	fry
probinsya	(N)	province 6
problema	(N)	problem 11 syn. <u>suliran</u>
programa	(N)	program 11 syn. <u>tulomanon</u>
prutas	(N)	fruit 18 syn. <u>bunga</u>
prosesyon	(N)	procession (religious) 25A
pukaw	(V)	rouse someone from sleep SM 23-25A
pula	(Adj)	red 18
pulgadas	(N)	inch 17A
pulis	(N)	policeman, police 9
pulos	(N)	all 20 syn. <u>tanan</u>
puloy-anan	(N)	home, house, place to reside, place of abode, residence 6, 26 see <u>puyo</u>
pultahan	(N)	door, doorway 4
punda	(N)	pillow case 40
punit	(V)	pick up 10
puno	(Adj)	full, filled 11
puno/punoan	(N)	tree, tree trunk 33
pungko	(V)	squat 2
pupo	(V)	pick or pluck fruits/flowers from the stem 24
puro	(N)	all, solely 11
pustaq	(V)/(N)	bet, wager SM 44-45
pustiso	(N)	false teeth, dentures 31
pustora	(Adj)	dressed up, dressed fancily or smartly, dressed to the hilt 21
putak	(N)	crow, crowing (of a rooster) SM 23-25A
puti	(Adj)	white 10; light-complexioned 22
putol	(V)	cut 20
putos	(V)	wrap up, pack, cover SM 36-37
	(N)	package
puyo	(V)	live, reside, dwell 22
pwesto	(N)	position, place SM 30-32
pyano	(N)	piano 13
pyanista	(N)	pianist, piano player 16
pyesa	(N)	piece (musical) 28

GLOSSARY

pyesta (N) fiesta, town feast in honor of its patron saint 11

R

ra (Part) only, just 7
unya ra - later on (only)
husto-husto ra - no more, no less (emphatic), too, very 12
dia ra - here it is
mahal ra - too expensive softens commands into requests 13
dali ra - come here

radyo (N) radio 11

rason (N) reason, explanation SM 11-13

rayna (N) queen 28

reklamo (N) complaint SM 23-25A

Redentorista (N) Redemptorist (church) 42

regalo (N) gift, present 5 syn. gasa

relihyoso (Adj) religious, pious SM 23-25A

relo (N) watch, clock, time piece 28

relo de pulso (N) wrist watch

repolyo (N) cabbage 31

resada (N) low mass SM 44-45

restawran (N) restaurant 7

retrato (N) picture 11

ri (Pron) this (short form of kiri)

rosal (N) gardenia 22

rosas (N) rose 31

S

sa (Part) place marker: to, in, on 6;
time marker 17;
marker for specific general noun oblique object, singular 8 sa mga - plural oblique object;
para sa (mga)- marker for beneficiary of the action 25

saad (V) promise SM 36-37

sab (Part) short form of usab 1

sabaan (Adj) noisy 10

Sabado (N) Saturday 16

sabaw (N) soup, broth 39

GLOSSARY

sabon	(N)	soap 18
sabud	(V)	understand, comprehend 39
sabut-sabut	(V)	talk about, discuss SM 33-35
saka	(V)	rise, ascend, go up, climb 17A
sakay	(V)	ride 15
sakit	(N)/(V)	ache, hurt, pain 32
	(Adj)	painful
sako	(N)	sack, bag 17A; cavan - measure of dry capacity, e.g. grain
sagbot	(N)	grass 18
saging	(N)	banana 10
sala	(N)	living room 8
sala	(N)	offense, sin 35
	(V)	offend, sin
salamat	(N)	thanks, Thank you 1
salida	(N)	show, film presentation 17
salog	(N)	floor
salom	(V)	dive 10
sama (sa)	(Adj)	alike, similar, like 11 syn. <u>pariho</u>
samad	(N)/(V)	wound 33
samok	(Adj)	messy, disturbed 40
	(N)	trouble
sampaguita	(N)	Arabian jasmine, pikake 31
sano?	(Part)	right? don't you think so? Short form of <u>unsa no?</u> SM 21-22
sangpit	(V)	mention, call; invite, implore, beseech 36
sapa-sapa	(N)	brook 13
sapatero	(N)	shoemaker 9 see <u>sapatos</u>
sapatos	(N)	shoe 4
sari-sari	(N)	neighborhood variety store 22
sastre	(N)	tailor 25A
sawopan/ unuman	(N)	chupa - measure of dry capacity 17A
saya	(N)	floor-length flowing skirt, native costume of Filipino women 22
sayal	(N)	skirt 42
sayaw	(V)	dance 10 syn. <u>bayle</u>
	(N)	dance, dance social 18
sayawan	(N)	ballroom, dance area 26 see <u>sayaw</u>
sayis/says	(N)	six 14
sayo	(Adj)	early 19
sayon	(Adj)	easy, not difficult 23
says	(N)	see <u>sayis</u>
saysenta	(N)	sixty 14

GLOSSARY

seda	(N)	silk 18
sekretarya	(N)	secretary 22
segundo	(Adj)	second 20
segurado	(Part)	certainly, definitely, surely 25A
selebrar	(V)	celebrate SM 23-25A
selyo	(N)	postage stamp 19
semana	(N)	week 7
Semana	(N)	Holy Week 25A
Santa	(V)	spend or observe Holy Week
sentabos	(N)	centavo 15
sentimetro	(N)	centimeter 17A
sensya	(N)	science 28
senyora	(N)	Mrs., ma'am SM 38-40
Septyembre	(N)	September 14
serbesa	(N)	beer 8
setenta	(N)	seventy 14
si	(Part)	personal name marker 3, 4
sibuyas	(N)	onion 24
		<u>sibuyas nga bombay</u> - imported round onions
		<u>sibuyas nga bisaya</u> - native green onions, scallions
sigarilyo	(N)	cigarette 4
sige	(Part)	okay, all right 2
		<u>hala sige</u> - go ahead 11
		<u>sige na</u> - come on, please 17A
sila	(Pron)	they, them
silhig	(N)	broom 30
	(V)	sweep
sili	(N)	bell pepper, chili pepper 31
silingan	(N)	neighbor 18
silong	(N)	ground floor, downstairs, the ground space underneath a raised house 28
silong (sa)	(Part)	below, underneath
simba	(V)	go to church, attend church services, worship 16
simbahan	(N)	church 4 see <u>simba</u>
sine	(N)	movie(s) 7
sinehan	(N)	movie house, movie theatre 7
		see <u>sine</u>
sinelas/ tsinelas	(N)	slippers 37
Sinibwano	(N)	Cebuano language 34

GLOSSARY

	(Adj)	Cebuano
sinina	(N)	dress, clothes 10
sinugdanan	(N)	beginning, starting point SM 23-25A see <u>sugod</u>
singko	(N)	five 14
singkwenta	(N)	fifty 14
singil	(V)	charge (an amount), collect payment of a debt, ask for something which had been forgotten SM 23-25A syn. <u>sukot</u>
singsing	(N)	ring 42
sipilyo	(N)	toothbrush 43
sip-on	(N)	a cold 32
sista	(N)	guitar 13 syn. <u>gitara</u>
siya	(Pron)	he/she, him/her 5
siya	(N)	chair 4
siyam	(N)	nine 14
sobra	(Part)	in excess, overabundant, more than 18 syn. <u>kapin</u>
sobre	(N)	envelope 19
sopa	(N)	sofa, couch 26
sorbete	(N)	ice cream 18
suba	(N)	river 10
subo	(Adj)	unhappy, sorrowful, melancholy 21
suka	(N)	vinegar 22
suki	(N)	regular customer or regular salesman, either party of a business transaction who is a regular SM 23-25A
sukli	(N)	change (money) 40
suko	(V)	become angry, anger, enrage 33
	(Adj)	angry, mad
sukot	(V)	collect payment of debt, ask for something which had been forgotten 42 syn. <u>singil</u>
sud-an	(N)	food, main dish(es) of the meal 10
sudlay	(N)/(V)	comb 37
suga	(N)/(V)	light, lamp 4
sugal	(N)	gamble, gambling game 33
	(V)	gamble
sugat	(V)	meet, welcome 25A
sugba	(V)	broil, roast in live charcoal 42
Sugbo	(N)	Cebu 6
sugilanon	(N)	story, tale 35
sugo	(V)/(N)	command, order
sugod	(V)	start, begin, commence 17

GLOSSARY

sugot	(V)	grant permission, allow, agree SM 19-20, 21-22
suhol	(N)	earnings, pay, salary, wage 35 syn. <u>sweldo</u>
sulat	(V)	write 7
	(N)	letter, correspondence 10
sulatanan	(N)	something to write on, e.g. paper 26 see <u>sulat</u>
sulatananan	(N)	place to write, e.g. desk 26 see <u>sulat</u>
sulay	(V)	try, attempt, make an effort SM 38-40
sulbad	(V)	solve 35
suliran	(N)	problem 35 syn. <u>problema</u>
sul-ob	(V)	dress, wear 19
sulod	(V)	enter, proceed 2
sulod (sa)	(Part)	inside, in-doors, interior 13
sulti	(V)	speak, say, talk 12 syn. <u>tabi</u>
sumbong	(V)	tattle, tale-bear, report 40
sunsuman	(N)	appetizer served with drinks, hors d'oeuvres SM 26-29
sundalo	(N)	soldier 22
sundang	(N)	bolo, machete, long knife 10
sunod	(V)	follow
sunod (sa)	(Part)	after, next to, the following 7, 16
sunog	(N)	fire, a destructive burning 33
	(V)	set on fire, take fire, burn
	(Adj)	burned
suot-suot	(V)	go places, explore, spelunking 23
suroy	(V)	take a walk, wander, stroll 18 syn. <u>pasiyo</u>
sus		short form of 'Jesus' (exclamatory expression) 25
susi	(N)	find out, examine carefully, scrutinize SM 33-35
sustansya	(N)	sustenance, nourishment, nutrients SM 26-29
sweldo	(N)	salary, pay, wage 15 syn. <u>suhol</u>
swerte	(V)	luck, good luck SM 21-22
syagit	(N)	shout 30
syaro		My gosh! 17A
syento	(N)	hundred 14
syete	(N)	seven 14
syudad	(N)	city 6

I

ta	(Pron)	short form of <u>kita</u> 2
----	--------	-----------------------------

GLOSSARY

taas	(Adj)	tall, high; long 7
taas	(N)	upstairs 28
tabako	(N)	tobacco
	(V)	smoke a cigar or pipe 24
tab-ang	(Adj)	tasteless, lacking taste/ seasonings 37
tabang	(N)	assistance, help, aid 19 syn. <u>hinabang</u>
tabanog	(N)	kite 37
tabi	(Part)	excuse me, pardon me 13
tabi	(V)	talk, converse 24 syn. <u>sulti</u>
	(N)	conversation
tabo	(N)	special marketing day SM 44-45
tabok	(V)	cross, go across, span 19 syn. <u>labang</u>
takob	(V)/(N)	cover, lid 37
taksi	(N)	taxi 12
tag-	(Part)	unit price marker: per, each 15
taga	(Part)	from (place or time) 6 <u>taga-diin</u> - from where?
tagai	(V)	give (imperative) see <u>hatag</u>
tagbalay	(N)	owner of the house 39 see <u>balay</u>
tag-iya	(N)	owner, proprietor 43
tagna	(V)	foretell, predict, prophecy 35
tago	(V)	hide, keep, put away, save 18
tahi	(V)	sew, stitch
Talisay	(N)	a resort in Cebu famous for its fresh and salt water pools 28
taliwala (sa)	(Part)	between 13
tamatis	(N)	see <u>kamatis</u>
talong	(N)	eggplant 24
tambag	(N)/(V)	advice 34
tambal	(N)	medicine 19 syn. <u>bulong</u>
	(V)	cure
tambis	(N)	water apple (tropical fruit) 11
tambok	(Adj)	fat, stout, obese 10
tambong	(V)	attend 21
tam-is	(Adj)	sweet 10
tana		let's go, come on; contraction of <u>adto na kita</u> 18
tanaman	(N)	garden 11 syn. <u>halamanan</u>
tanan	(N)	all, everyone, everything 1

GLOSSARY

tan-aw	(V)	look, see 7; examine, scout 45
tando	(V)	agree, concur SM 44-45
tanom	(V)/(N)	plant 12
tanggo	(N)	tango 37
tapulan	(Adj)	lazy 7
tapus	(V)	finish, terminate, end
tapus (sa)	(Part)	after
tarong	(Adj)	straight 19
	(V)	straighten 30
tartanilya	(N)	buggy, rig 19
tasa	(N)	cup 22
taudtaud	(Part)	shortly, in a little while, soon, momentarily 24
tawag	(V)	call 34
tawo	(N)	man, people 21
	(V)	to be born
Taym pa		wait a minute, just one moment 13 syn. <u>Isa pa</u> , <u>Usa pa</u> , <u>Kadiyut lang</u>
telebisyon	(N)	television, television set 8
telepono	(N)	telephone
tenyente del baryo	(N)	barrio lieutenant 27
terno	(N)	woman's native gown with butterfly sleeves, formal 21
tibuok	(Adj)	whole, entire 15
tigulang	(Adj)	old, aged (animate) 10 see <u>gulang</u>
tigum	(V)	meet, confer 34
	(N)	meeting, conference
tiil	(N)	foot (part of the body); 11; foot (unit of measure) 21 syn. <u>pie</u>
timbang	(N)	weight
	(V)	weigh 17A
tindahan	(N)	store 4 syn. <u>palitanan</u>
tindera/o	(N)	saleslady/man 10
tindog	(V)	stand 2
Tinikling	(N)	a Filipino folk dance wherein a couple step in and out of clapping bamboo poles in imitation of the long-legged bird <u>tikling</u> 28
tinidor	(N)	fork 22
tinuod	(Adj)	true 31

GLOSSARY

	(N)	the truth 31
tinta	(N)	ink 19
tinun-an	(N)	the person who is taught, i.e. student; something which has been studied 35 see <u>tuon</u>
ting-	(Part)	marker for season 14
ting-ani	(N)	harvest season 14
ting-bagyo	(N)	typhoon season 14
ting-eskwela	(N)	school term/season 14
ting-init	(N)	hot season, summer 14
ting-tanom	(N)	planting season 14
ting-tugnaw	(N)	cold season 14
ting-ulan	(N)	rainy season 14
tingali	(Part)	perhaps, maybe, I think 12
tingog	(N)	voice, sound 21
tisas	(N)	chalk 13
to	(Pron)	that over there, yonder (short form of <u>kadto</u>)
tokar	(V)	play (a musical instrument) 13
tono	(N)	pitch tone, tune SM 30-32
tonto	(N)	fool
	(V)	fool, make a fool of 42
	(Adj)	foolish, silly
torta	(N)	individual cakes 19
total	(Part)	afterall SM 21-22
trabaho	(N)	work, job 11 syn. <u>pangita</u>
	(V)	work
trak	(N)	truck, bus 10, 19
trangkaso	(N)	flu 32
trato	(N)	boy/girl friend, sweetheart, lover 39
traynta	(N)	thirty 14
tres	(N)	three 14
trese	(N)	thirteen 14
tsa	(N)	tea 18
tseke	(N)	check, draft 43
tsinelas/	(N)	slippers 4, 37 see <u>sinelas</u>
tsitsaron	(N)	pork cracklings 31
tsokolet	(N)	chocolate (candy) 42
tsoriso	(N)	sausage 25A
tua	(Pron)	over there, yonder 6, 8
tualya	(N)	towel 37
tuba	(N)	coconut sap wine 18

GLOSSARY

tubag	(V)/(N)	answer, reply 23 syn. <u>balos</u>
tubig	(N)	water 18
tukob	(V)	catch 37
tuktok	(V)	knock, rap SM 38-40
tudlo	(V)	teach, instruct 12
tudlo	(N)	finger 11
tugkaran	(N)	yard 11
tugnaw	(Adj)	cold, chilly 21
tugon	(V)	place an order, as of goods; send or leave message for a person; charge, commission 25A
	(N)	errand, charge syn. <u>bilin</u>
tuig	(N)	year 14 syn. <u>anyo</u>
tulisan	(N)	robber 37
tulo	(N)	three 11
tulog	(V)	sleep 17
tulomanon	(N)	program 36 syn. <u>programa</u>
tumoy	(N)	tip, end SM 30-32
tun-anan/tun-ananan	(N)	place to study 26 see <u>tuon</u>
tunol	(V)	hand over 37 syn. <u>pasa</u>
tunga	(N)	half, one-half, middle 16
tungha	(V)	send to school, finance one's schooling 45; appear, show up
tungod	(Part)	because
tungod (sa)	(Part)	below, underneath
tuo	(V)	believe 44
tuo	(Adj)	right
	(N)	the right side (contrasted with the left) SM 41-43
tuon	(V)	study, learn 7
tupad (sa)	(Part)	beside 13
tupi	(N)	haircut 44
tyempo	(N)	time, season, weather 32 syn. <u>panahon</u>

U

uban	(V)	go with, accompany 7 syn. <u>kuyog</u>
uban	(Part)	<u>uban ni/-</u> accompanied by, with, <u>sa</u> in the company of 12
		<u>uban ni kinsa</u> - with whom? 11
udto	(N)	noon, high noon 1 syn. <u>mudto</u>
ug	(Part)	marker for non-specific oblique object 10; linker between verb and adverb 19;

GLOSSARY

ug	(Part)	and 4
ugma	(N)	tomorrow 7
uhaw	(V)	thirst
	(Adj)	thirsty 7
ulahi	(Adj)	late, tardy 17
ulaw	(Adj)	embarrassed, ashamed 33
uli	(V)	return to place of origin, go home, go back, give/send back 19, 45
ulitawo	(N)	bachelor, unmarried male 6
ulo	(N)	head 32
uma	(N)/(V)	farm 20
umari		come here 13
ka		
una	(Adj)	first; ahead, before, prior to 15, 23, 28
Undo/ Do	(N)	term of address for a younger or subordinate male 2
uno	(N)	one 14
unom	(N)	six 14
unsa	(Part)	what? 4. 8
		<u>unsa pa</u> - what else? 11
		<u>Unsa may ato?</u> - What's our problem?
		What can I do for you?
		What are we having? 9
unsa	(Part)	how? 41
		<u>unsaon</u> - (non-factual, goal)
		<u>giunsa</u> - (factual, goal)
		<u>unsang</u> (kasukoa) - how (angry)?
unta	(Part)	expression of tentativeness of a desired act because of the probability the act may not be completed 15, 44
unya	(Part)	later, afterwards 7
unya	(Part)	otherwise, or else 30
ungo	(N)	witch 33
upat	(N)	four 14
usa	(N)	one 2, 11, 14
usa	(Part)	a while, wait a minute 2, 13
(pa)		
usab/ sab	(Part)	also, too 1; again 34
usahay	(Part)	sometimes, once in a while 39
usap	(V)	chew, munch 37
usik	(V)	waste
	(N)	a waste not to take advantage of.. SM 17-18

GLOSSARY

utan/	(N)	vegetable 19
utanon	(V)	cook vegetables 24
utang	(N)	debt
	(V)	borrow, owe 33
utaw	(V)	iron, press 37 syn. <u>plantsa</u>
uyoan	(N)	uncle 8

W

wala	(Part)	no, not, none; negative marker 7, 8; negative form of <u>aduna/may</u> 'there is no/none' 11
wala	(V)	lose 22
wala	(Adj)	left
	(N)	the left side (contrasted with the right side) SM 30-32
walo	(N)	eight 14
way		You're welcome; Don't mention it; Think
sapayan		nothing of it 2, 9

Y

y	(Part)	'and' (used in telling time with Spanish numerals) 17
-y	(Part)	noun marker for topic and oblique object 11
yarda	(N)	yard 17A syn. <u>bara</u>
yuta	(N)	land, soil 11

APPENDIX I

COVERAGE OF STRUCTURES

- A. Charts of Personal Pronouns
- B. Charts of Demonstrative Pronouns
- C. Case Markers: Topic, Agentive, Oblique
- D. Verbal Affixes: Focus, Mood, Aspect
- E. Non-Verbal Affixes
- F. Adjectives
- G. Particles
- H. Question Words
- I. Existential Forms, Negations, Ligatures
- J. Prepositions

A. CHARTS OF PERSONAL PRONOUNS

1st set akó-class

akó?	kamí
	kitá
ikáw/ka	kamó
siyá	silá

2nd set áko-class

COVERAGE OF STRUCTURES

áko	ámo
	áto
ímo	ínyo
íya	íla

3rd set nako-class

nako	namo
	nato
nimo	ninyo
niya	nila

4th set kanako-class

kanako	kanamo
	kanato
kanimo	kaninyo
kaniya	kanila

B. CHARTS OF DEMONSTRATIVE PRONOUNS

nia-class

dia
nia
naa
tua

kini-class

kiri
kini
kana
kadto

niini-class

niari
niini
niana
niadto

dinhi class

diri
dinhi

nganhi-class

ngari
nganhi

anhi-class

ari
anhi

COVERAGE OF STRUCTURES

dinha
didto

nganha
ngadto

anha
adto

Compound Demonstratives

dia diri
nia dinhi
naa dinha
tua didto

dia ngari
nia nganhi
naa nganha
tua ngadto

ari diri
anhi dinhi
anha dinha
adto didto

ari ngari
anhi nganhi
anha nganha
adto ngadto

C. CASE MARKERS

Case	Personal Names		General Nouns	
	Singular	Plural	Singular	Plural
Topic	si	silá si	ang -y	ang -y} mag
Agentive	ni	nila ni	sa	sa mga
Oblique	kang ni	kanila ni	sa ug	sa ug}mag
	para alang} {kang ni		alang para}	{sa alang ug para} {sa ug} mag

D. VERBAL AFFIXES: FOCUS, MOOD, ASPECT

Actor-Focus Construction

1. (mu-)	Aspect:	Neutral	
	Mood:	Factual	(ni-)
		Non-Factual	(mu-)
		Afactual	V base
2. (mag-)	Aspect:	Progressive	
	Mood:	Factual	(nag-)
		Non-Factual	(mag-)
		Afactual	(pag-)
3. (ma-)	Aspect:	Neutral	
	Mood:	Factual	(na-)

COVERAGE OF STRUCTURES

		Non-Factual Afactual	(ma-) (ka-)
4. (maN-)	Aspect: Mood:	Distributive Factual Non-Factual Afactual	(naN-) (maN-) (paN-)
5. (manga-)	Aspect: Mood:	Distributive Factual Non-Factual Afactual	(nanga-) (manga-) (panga-)
6. (maka-)	Aspect: Mood:	Aptative Factual Non-Factual	(naka-) (maka-)
7. (magpa-)	Aspect: Mood:	Progressive Factual Non-Factual Afactual	Causative (nagpa-) (magpa-) (pagpa-)

Goal Focus Construction

1. (-on)	Aspect: Mood:	Neutral Factual Non-Factual Afactual	(gi-) (-on/-hon) (-a/-ha) (i-) (-i/-hi)
2. (paN- -on)	Aspect: Mood:	Distributive Factual Non-Factual Afactual	(gipaN-) (paN- -on/-hon) (paN- -a/-ha)
3. (ma-)	Aspect: Mood:	Aptative Factual Non-Factual Afactual	(na-) (ma-) [none]
a. (ma- -an)	Mood:	Factual Non-Factual Afactual	(na- -an/-han) (ma- -an/-han) (ma- -i/-hi)

COVERAGE OF STRUCTURES

4. (ipa-)	Aspect: Causative
Mood: Factual
Non-Factual
Afactual	(Goal ¹ Receiver)
(gipa-)
(ipa-)
(ipa-)
a. (pa- -an)	Mood: Factual
Non-Factual
Afactual	(gipa- -an/-han)
(pa- -an/-han)
(pa- -i/-hi)
5. (pa- -on)	Aspect: Causative
Mood: Factual
Non-Factual
Afactual	(Goal ² Agent)
(gipa-)
(pa- -on/-hon)
(pa- -a/-ha)

Benefactive Focus Construction

1. (-an)	Aspect: Neutral
Mood: Factual
Non-Factual
Afactual	(gi- -an/-han)
(-an/-han)
(-i/-hi)
(i-)
2. (paN- -an)	Aspect: Distributive
Mood: Factual
Non-Factual
Afactual	(gipaN- -an/-han)
(paN- -an/-han)
(paN- -i/-hi)
3. (ma- -an -i)	Aspect: Aptative
Mood: Factual
Non-Factual
Afactual	(na- -an/-han)
-an/-han)
(ma -i/-hi)
(ma- -i/-hi)
4. (pa- -an)	Aspect: Causative
Mood: Factual
Non-Factual
Afactual	(gipa- -an/-han)
(pa- -an/-han)
(pa- -i/-hi)

Locative Focus Construction

1. (-an)	Aspect: Neutral
Mood: Factual | (gi- -an/-han) |
|----------|----------------------------------|----------------|

COVERAGE OF STRUCTURES

		Non-Factual	(-an/-han)
		Afactual	(-i/-hi)
2. (ma- -an)	Aspect:	Aptative	
	Mood:	Factual	(na- -an/-han)
		Non-Factual	(ma- -an/-han)
		Afactual	(ma- -an/-han)

Instrumental Focus Construction

1. (i-)	Aspect:	Neutral	
	Mood:	Factual	(gi-)
		Non-Factual	(i-)
		Afactual	(i-)
2. (ipa-)	Aspect:	Causative	
	Mood:	Factual	(gipa-)
		Non-Factual	(ipa-)
		Afactual	(ipa-)

Stative Verbs

Affixes:	(gi-)	
	(gi-	-an/-han)
Negation:		(-a/-ha)
	Wala +	(-i/-hi)

Pseudo-Verbs

1. Mahimo
2. Kinahanglan
3. Gusto
4. Buot

Verbal Affixes in Dependent Clauses

(pag-)	(ig-)
(pagka-)	(igka-)

E. NON-VERBAL AFFIXES

Nouns

COVERAGE OF STRUCTURES

- 1.(-a/-ha) specific reference to a N/Adj
- 2.(-an/-han) signifies a place/the thing with (-anan/-hanan)which something is done
- 3.(mag-/-maN) performer of the action of the base, usually as a profession
- 4.(paN-) indicates a specified meaning given to what is expressed in general by the base
- 5.(taga-) place of origin/domicile
- 6.(ting-) period of time/season
- 7.(gi-...-on) weights & measures
- 8.(ka-...-an) collectivity of groups

Adjectives

- 1.(-g-) plurality
- 2.(kina-...-an) superlative degree of comparison
- 3.(pala-) frequentative & fondness/likeness for certain action (base)
- 4.(ika-) ordinal numbers

Adverb-like affixes

- 1.(ala/alas) time (hours)
- 2.(ka-) exclamation, intensifier
- 3.(tag-) price

F. ADJECTIVES

Simple forms (base)
Exclamation
Weights and measures
Pluralization
Comparative forms
Superlative forms
Full reduplication
Frequentative form

G. PARTICLES

sab	man	pod	lang	baua
diay	na	ra	gayud	pero

COVERAGE OF STRUCTURES

kay	aron	uban	pa	basta
ba	gud	una	kano	bitaw
unta	mao	kaluoy	ambot	bisan
sige	hala	abi	gani	ka (for numbers)
basi(g)	alang	unya		

H. QUESTION WORDS: [BASE FORMS]

unsa	kinsa	anus-a	ngano
asa	hain	diin	
pila	tagpila	kanus-a	

I. EXISTENTIAL FORMS: ADUNA, MAY

Negations: dili, wala, ayaw

Ligatures: [nga], [-ng], [-g], [-y]

J. PREPOSITIONS

atubangan/atbang sa
ibabaw sa
ilalom sa
daplin sa
duol sa
layo sa
luyo sa
sulod sa
taliwala/taliwa sa
tupad/tapad sa

APPENDIX II

- A. Useful Classroom Expressions
- B. Common Expressions Used in Different Contexts
- C. Useful Questions/Expressions for Use during Informant Sessions
- D. Miscellaneous Idiomatic Expressions
- E. Questions About Your Filipino Host Family
- F. Questions Relating to Biographical Information

APPENDIX II

A. USEFUL CLASSROOM EXPRESSIONS

These classroom expressions are useful to prospective PCV teachers.

The utterances are grouped according to the verbs used. The expanded forms of the utterances are also given.

A. Useful Classroom Expressions

1. Stand up.
Sit down.	Tindog.
Lingkod.
2. Come here.
Come to the front.
Come to the front and face the class.
Come to the front and act out a dialogue.
Come to the front and role-play.	Marika.
Marika sa atubangan.
Marika sa atubangan ug atubanga ang kalse.
Marika sa atubangan ug pag-drama.
Marika sa atubangan ug pad-drama.
3. Open your books.
Open your book to page <u>12</u> .
Open your book and read.

Open your book and read aloud.
Open your book and read the dialogue. | Abrihi ang imong libro.
Abrihi ang imong libro sa pahina <u>dose</u> .
Abrihi ang imong libro ug basaha.
Abrihi ang imong libro ug basaha ug kusog.
Abrihi ang imong libro ug basaha ang dula. |
| 4. Listen.
Listen carefully.
Listen very carefully.
Listen and do not repeat.
Listen and repeat.
Listen and repeat after me.
Everybody, listen and repeat after me. | Paminaw.
Paminaw pagayo.
Paminaw kaayo pagayo.
Paminaw ug ayaw pagsunod.
Paminaw ug sunod.
Paminaw ug sunod human naku.
Ang tanan paminaw ug sunod human naku. |

APPENDIX II

<p>5. Repeat.
Repeat the word.
Repeat the whole sentence.
Please repeat the whole sentence.</p>	<p>Sunod.
Sunda ang pulong.
Sunda ang tibuok laray.
Palihog sunda ang tibuok laray.</p>
<p>6. Look here.
Look at the blackboard and read.
Everybody, look at the blackboard and read.</p>	<p>Tan-aw ngari.
Tan-aw sa pisara.
Ang tanan tan-aw sa pisara ug basaha.</p>
<p>7. Do you understand?
Do you understand the meaning?
Do you understand the meaning of the word?
Do you understand the meaning of the phrase?
Do you understand the meaning of the sentence?</p>	<p>Nakasabut ka?
Nakasabut ka sa kahulugan?
Nakasabut ka sa kahulugan sa pulong?
Nakasabut ka sa kahulugan sa pundok sa mga pulong?
Nakasabut ka sa kahulugan sa laray sa mga pulong?</p>
<p>8. I don't understand.
I cannot understand.
It is difficult to understand.</p>	<p>Wala ko makasabut.
Dili ako makasabut.
Lisud kini nga sabton.</p>
<p>9. Don't speak English.
Don't speak a word of English.
Don't speak a word of English in class.</p>	<p>Ayaw pagsulti ug Iningles.
Ayaw pagsulti ug usa ka pulong sa Iningles.
Ayaw pagsulti ug usa ka pulong sa Iningles sa klase.</p>
<p>10. Copy this.
Copy the assignment/homework.
Copy the homework and study it.</p>	<p>Sunda kini.
Sunda ang buhatonon sa balay.
Sunda ang buhatonon sa balay ug tun-i.</p>
<p>11. Answer the question.
Answer the question in a full sentence.</p>	<p>Tubaga ang pangutana.
Tubaga ang pangutana sa kompletong laray.</p>

APPENDIX II

<p>12. Study this lesson.
Study and memorize this lesson.
Study and memorize this lesson for tomorrow.
Study and memorize this lesson again for tomorrow.</p>	<p>Tun-i kining leksyona.
Tun-i ug sag-oloha kining leksyona.
Tun-i sag-oloha kining leksyona para ugma.
Tun-i ug sag-oloha kining leksyona pag-usab para ugma.</p>
<p>13. Be prepared for a test.
Be prepared for a short test.
Be prepared for a short oral test.
Be prepared for a short written test.</p>	<p>Pangandam para sa pasulit.
Pangandam para sa mubong pasulit.
Pangandam para sa pasulit nga isulti.
Pangandam para sa mubong isulat nga-pasulit.</p>
<p>14. Review this.
Review this lesson.

Review this lesson for tomorrow.
Review this lesson very well for tomorrow's quiz.</p> | <p>Tun-i pag-usab kini.
Tun-i pag-usab kining leksyona.
Tun-i pag-usab kining leksyona para ugma.
Tun-i pagayo pag-usab ang leksyon para sa pasulit ugma.</p> |
| <p>15. Don't be late.
Don't be late for class.
Don't be late in coming back to class after the break.
Try not to be late in coming to class.</p> | <p>Ayaw pagpaulahi.
Ayaw pagpaulahi sa klase.
Ayaw pagpaulahi sa pagbalik sa klase human sa pagpahulay.
Panginguhaa nga dili maulahi sa pag-anhi sa klase.</p> |
| <p>16. Come to class early.
Come to class on time.
Come to class prepared.</p> | <p>Anhi sa klase ug sayo.
Anhi sa klase sa hustong oras.
Anhi sa klase nga andam.</p> |

stand
come
open
listen
repeat
look
understand

tindog
dali
abre
paminaw
usab, sunod
tan-aw
sabut

APPENDIX II

speak
 copy
 answer
 study
 prepare
 review
 late } = come
 early }

sulti
 kopya, sunod
 tubag
 tuon
 andam
 tuon ug usab
 ulahi, uwahi
 sayo

<p>17. Get your pencils.
Get your pencils and papers.
Get your pencils and papers and write a short paragraph.
Get your books and read them.</p>	<p>Kuhaa ang inyong mga lapis.
Kuhaa ang inyong mag lapis ug papel.
Kuhaa ang inyong mga lapis ug papel ug pagsuwat ug mubong <u>paragraph</u>.
Kuhaa ang inyong mga libro ug sabaha.</p>
<p>18. Return to your seat.
Return to your seat immediately.
You may return to your seat.
Please return to your seat now.</p>	<p>Balik sa imong lingkoranan.
Balik dayun sa imong lingkoranan.
Makabalik ka sa imong lingkoranan.
Palihog, balik na sa imong lingkoranan.</p>
<p>19. Stop talking.
Please stop talking.
Please stop talking now.
Don't talk.</p>	<p>Hilum.
Hilum palihog.
Palihog, hilum na.
Ayaw pagtabi.</p>
<p>20. What don't you understand?
What don't you understand in the lesson?
What don't you understand in what I said?</p>	<p>Unsay wala nimo masabti?
Unsay wala nimo masabti sa leksyon?
Unsay wala nimo masabti sa akong sigulti?</p>
<p>21. I'll say it once more.
I'll say it slowly this time.</p>	<p>Isulti nakog kausa.
Karon, isulti nakog hinay.</p>

APPENDIX II

I'll say it slowly for you.	Isulti nakog hinsay para kanimo.
I'll say it word for word for you.	Isulti nakog tagsa-tagsa para kanimo.
22. Spell it.
Spell the word.
Spell the word for me.
Please spell the word for me.	Litoka.
Litoka ang pulong.
Litoka ang pulong para kanako.
Palihog, litoka ang pulong para kanako.
23. How do you spell the word?
What's the spelling of the word?	Unsaon nimo paglitok sa pulong?
Unsa paglitok sa pulong?
24. Raise your hand.
Raise your right hand.
Raise your left hand.
Raise your hand before you answer.
Raise your hand if you know the answer.
Raise your hand and wait to be called.	Ipataas ang kamot.
Ipataas ang tuong kamot.
Ipataas ang walang kamot.
Ipataas ang kamot sa dili pa mutubag.
Ipataas ang kamot kung makamao sa tubag.
Ipataas ang kamot ug paghuwat kung tawgon.
25. Pass your papers.
Pass your papers to the front.
Pass your papers to the front, now.
Pass your papers when you're through.	Ipasa ang papel.
Ipasa ang papel sa atubangan.
Ipasa na ang papel sa atubangan.
Ipasa ang anyong papel kung human na kamo.
26. Close your books.
Close your books now.
Please close your books now.
Please close your books as soon as you've finished reading.	Isira ang inyong libro.
Isira na ang inyong libro.
Palihog, isira na ang inyong libro.
Palihog, isira ang inyong libro igkahuman ninyog basa.
27. May I ask a question?	Mahimo bang mangutana?

APPENDIX II

<p>May I ask you a question?
May I ask you a question about the lesson?
May I ask you a question about the paragraph?</p>	<p>Mahimo bang mangutana ko nimo?
Mahimo bang mangutana ko nimo bahin sa leksyon?
Mahimo bang mangutana ko nimo bahin sa <u>paragraph</u>?</p>
<p>28. Erase the blackboard. Please erase the blackboard.
 Don't forget to erase the blackboard.
 Don't forget to erase the blackboard after class.

 Don't forget to erase the blackboard before leaving the room.</p> | <p>Papasa ang gisulat sa pisara. Palihog, papasa ang gisulat sa pisara.
 Ayawg kalimti pagpapas ang gisulat sa pisara.
 Ayawg kalimti pagpapas ang gisulat sa pisara igkahuman sa klase.
 Ayawg kalimti pagpapas ang gisulat sa pisara paraber mugawas sa kwarto.</p> |
| <p>29. Are you ready?

 Are you all ready?
 Are you ready to begin?
 Are you ready to begin reading?
 Are you ready to begin writing?
 Are you ready to begin studying?</p> | <p>Andam ka na?/Andam na ba kamo?
 Andam na ba kamong tanan?
 Musugod na ba kamo?
 Mubasa na ba kamo?

 Musuwat na ba kamo?

 Mutuon na ba kamo?</p> |
| <p>30. Shall we begin?
 Shall we begin now?
 Shall we begin studying the lesson?
 Shall we begin reading the lesson?</p> | <p>Magsugod ta?
 Magsugod na ba ta?
 Magsugod na tag tuon sa leksyon?
 Magsugod na tag basa sa leksyon?</p> |
| <p>31. We will begin/start the class now.
 We will begin the class as soon as you're ready?
 We will begin the class when everybody's ready.</p> | <p>Magklase na ta?

 Magklase ta basta andam na kamo?
 Magklase ta kang andam na ang tanan.</p> |

APPENDIX II

32. Are there any questions?	Aduna bay pangutana?
Do you have any questions?	Aduna ba kamoy pangutana?
33. Would you like to answer the questions?	Gusto mong tubagon ang pangutana?
Would you like to recite?	Gusto mong murisayt?
Would you like to role-play the situation?	Gusto mong murele-play sa situasyon?
Would you like to role-play the dialogue with John?	Gusto mong murele-play kamo ni John sa sultihanay?
34. Memorize the dialogue.	Sag-oha ang sultihanay.
Memorize the dialogue for tomorrow.	Sag-oha ang sultihanay para ugma.
Memorize the dialogue well.	Sag-oha pag-ayo ang sultihanay.
Memorize the dialogue for role-playing.	Sag-oha ang sultihanay para sa role-playing.
35. Ask questions.	Pangutana.
Ask questions about the dialogue.	Pangutana bahin sa sultihanay.
Ask your classmates questions about the dialogue.	Pangutan-a ang imong nga kauban sa klase bahin sa sultihanay.
36. Narrate the situation.	Iestorya ang situasyon.
Narrate the situation for the class.	Iestorya ang situasyon sa klase.
Narrate the situation in the dialogue to the class.	Iestorya ang situasyon sa sultihanay sa klase.
Narrate what you heard to the class.	Iestorya sa klase ang imong nadunggan.
37. Translate this lesson.	Hubara kining leksyona.
Translate this lesson into English.	Hubara sa Ininglis kining leksyona.
Translate this lesson into English in your own words.	Hubara sa Ininglis kining leksyona, gamita ang imong kaugalingong pulong.

APPENDIX II

B. COMMON EXPRESSIONS USED IN DIFFERENT CONTEXTS

This section is arranged according to various contexts. The expressions in this section can be used as supplements to dialogues having the same topics in the text proper.

B. Common Expressions Used in Different Contexts

<p>I. <u>Mealtime:</u>
Let's eat now, I'm hungry.
It's time to eat.
What do we have for
breakfast?
lunch?
dinner?
Let's say grace.
Please pass the ____.
Can I have some water?
Would you like some more
of this?
Eat some more; Do have
some more.
This is delicious.
That was a good meal.</p> | <p>I. <u>Oras na sa Pangaon:</u>
Mangaon na ta. Gigutom
Oras na sa pangaon.
Unsay pamahan?
paniudto?
panihapon?

Mangadye ta.
Palihog itumol ang ____.
Tubig, palihog.
Gusto ka pa niini?

Kaon pa.

Lami kini.
Maayong pagkaona.</p> |
| <p>II. <u>On Asking for Directions:</u>

How do you get to ____.

How far is ____ from here?

Can I walk it?
What street is it on?
Is it near the ____?</p> | <p>II. <u>Mga Pangutana Bahin sa Direksyon:</u>
Unsaon nimo pag-adto sa ____.
Unsa kalayo ang ____ gikan dinhi?
Malakaw ba?
Unsang dana?
Duol ba sa ____?</p> |
| <p>III. <u>On Giving Directions:</u>
Turn left.
Turn right.
Go down this street.
Go two blocks and make a
right turn.</p> | <p>III. <u>Paghatag ug Direksyon:</u>
Pawala.
Patuo.
Lakawa kining dana.
Lakaw ug duha ka bloke ug
liko sa tuo.</p> |

APPENDIX II

It's near the _____, in front
of the _____, beside the _____.
It's between ___ and _____.

It's near.

It's far.

It's not very far from here,
you can walk it.

Get on a bus/jEEPney and
get off at the corner of
_____ and _____.

IV. On Time/Date:

What time is it? It is _____.

What day is it? Today is
_____.

What's the date today? The
date is _____.

It's late

early

not yet time

I don't have much time.

I have to hurry, I'll be late.

V. In the Kitchen: Cooking:

I'm cooking now.

I'm cooking the food.

Please wash the dishes.

Dry the dishes.

Hand me the knife.

It's cooked now. We can
eat.

How long does it take to
cook this?

VI. On Meeting Friends:

It's good to see you
again.

How have you been?

Duol sa _____, atubangan sa
_____, tapad sa _____.

Naa sa taliwala sa _____ ug
_____.

Duol ra.

Layo ra.

Malakaw ra, dili kaayo layo
gikan dinhi.

Sakay ug bus/jEEPney, mga
kanang sa eskina sa _____
ug _____.

IV. Bahin sa Panahon/Petsa:

Unsang orasa na? Alas _____.

Unsang adlaw na? _____
karon.

Unsang petsaha karon?
_____ karon.

Uwahi na.

Sayo pa.

Dili pa oras./Wala pay
bagting.

Wala koy daghang trempo.

Kinahauglan magdali ko.

Mauwahi ko.

V. Sa Kusina: Nagluto:

Magluto ako karon.

Magluto akog pagkaon.

Palihog, panghugas sa
plato.

Paugaha ang plato.

Itunol ang kutsilyo.

Luto na. Makakaon na ta.

Pila ka oras (minuto) ang
pagluto niini?

VI. Inigsugat ug Amigo:

Maayong nagkita ta.

Unsa na?/Kumusta ka na?

APPENDIX II

How's the family?	Kumusta ang imong pamilya?
I haven't seen you in a long time.	Dugay nang wala ka nako makit-i.
It's been such a long time.	Kadugay na gyud.
VII. <u>Preparing to Leave:</u>
It's late. Let's go home.
We'd better start moving.
It's late.
Let's thank our hosts.

We'd better go now, while it's early.
Let's go now before it gets dark/rains. | VII. <u>Sa Hapit na Manamilit:</u>
Ulahi na. Pauli na ta.
Magsugod-sugod na ta tindog. Gabii na.
Magpasalamat ta sa nangimbitar nato.
Adto na ta, maayo, kay sayo pa.
Adto na ta paraber mungitngit/muuwan. |
|
 | |
| VIII. <u>On Saying Goodbye:</u>
Thank you for inviting me.

It's a pleasure meeting you.
I had a wonderful time, thank you.
Thank you for a delightful evening.
Come again.
Drop in anytime.
I enjoyed the party.

I'll go/leave now.
Feel free to come anytime.
Do come again.
Thank you for coming. | VIII. <u>Inigpanamilit:</u>
Salamat sa imong pagimbitar nako./Salamat sa imong pagpanigimbitar.
Nalipay kong nagkaila t ta.

Nalingaw kaayo ko. Salamat ha?
Salamat sa nakalingawng kagabhion.
Balikbalik.
Hapit-hapit.
Giganahan kaayo ko sa party.
Adto na ko.
Anhi kung gusto ka. Ayaw kaikog.
Balikbalik baya.
Salamat sa imong paganhi. |
|
 | |
| IX. <u>Making a Phone Call:</u>
Hello. Is this Mr. Cruz's residence?
Hello. Is this 52971?
Is Mary there? May I talk to her? | IX. <u>Sa Pagtelepono:</u>
Halo, kini ba ang balay ni Mr. Cruz?
Halo. 52971 be kini?
Naa ba si Mary? Makigsulti unta ko niya. |

APPENDIX II

Where can I reach her?

Asa man siya nako
matawag?

What time are you
expecting her?

Unsang orasa siya muabot?

May I leave a message?

Mahimo bang sultihan mo
siya nga ____?

Please tell her to call me
back at this number. My
name is Vicky.

Palihog patelepono ha siya
sa _____. Si Vicky ang akog
ngalan.

I'll call again later, thank
you.

Mutawag lang kog usab.
Salamat.

X. Buying Articles:

How much is this?

X. Sa Pagpamalit ug Butane:

Tagpila kini?

How much does this
cost?

Pilay prisyo niini?

It's very expensive. I
don't think I can afford it.

Mahal kaayo. Dili tingali ko
makaabot.

Will you show me a
cheaper one?

Patan-awa kog bobarato.

I'd like to buy that, but
the price isn't
reasonable.

Gusto unta ko niana, pe
pero mahal ra kaayo.

Can you give me a lower
price?

Makatag kag ubos-ubos nga
prisyo nako?

Can you lower the price?

Maubosan ba ang prisyo?

Is this made in the
Philippines?

Buhat ba kini sa

United States?

Pilipinas?

Japan?

Amerika?

Hong Kong?

Hapon?

Is this imported?

Hogkog?

Dili ba kini dinhi?/Gikan ba
kini sa laing nasyon?

Give me two of that.
a dozen

Tagai kog duha

half a

usa ka dosena

dozen

tunga sa

dosena

niana?

Wrap it for me please.

Pusta, palihog.

Where's the receipt?

Hain ang recibo?

Do you sell ____?

Magbaligya ba kamog ____.

APPENDIX II

Do you sell this brand here?/Do you carry this brand here?

Are there other stores that carry this brand?

Magbaligya ba mo niing buhata/markuha?

May ubang tindahan bang magbaligya niing markaha/buhata?

C. USEFUL QUESTIONS/EXPRESSIONS FOR USE
IN INFORMANT SESSIONS

These utterances would be useful to Cebuano learner when he collects and prepares his own materials for self-study.

C. Useful Questions/Expressions for Use in Informant Sessions

I.

What is ____ in Cebuano?	Unsa ang ____ sa Cebuano?
What is the equivalent of ____ in Cebuano?	Unsa ang katumbas sa ____ sa Cebuano?
What is the Cebuano equivalent of ____?	Unsa ang katumbas sa Cebuano sa ____?
What is the meaning of this word?	Unsay kahulugan niining pulonga?
Do these words have the same meanings?	Pariho ba ang kahulugan niining pulongs?
Do these words have different meanings?	Lain-lain ba ang kahulugan niining pulonga?
How do you pronounce this word?	Unsaon nimo paglitok niining pulonga?
How do you say this word?	Unsaon nimo pagsulti niining pulonga?
Will you say this for me?	Isulti ko niini, palihog?
Am I saying the word correctly?	Husto ba ang akong pagkasulti?
Do these words sound the same?	Panatia kung pariho ba kining mga puloga?
Do these words sound different?	Panatia kung lain-lain ba kining mga puloga?
Do ____ and ____ mean the same thing?	Pariho ba ang kahulugan sa ____ ug sa ____?
Is there a difference in meaning between ____ and ____?	May diperensya ba ang kahulugan sa ____ ug sa ____?
Is there a word in Cebuano that's similar to this?	May pulong ba sa Cebuano nga pariho niini?
Is there a word in Cebuano that sounds like this?	May pulong ba sa Cebuano nga pariho niini kung paminawon?

APPENDIX II

Do you use this word often?/How often do you use this word?

When can I use this word?

Can I use it in {formal informal casual} situations?

Is there only one meaning for this word?

Is it {polite formal informal casual} to use this word?

Is there another way of saying ____ in Cebuano?/

Are there other ways of saying ____ in Cebuano?/

Do you know of other ways of expressing ____ in Cebuano?

What is the opposite of ____?

What is another word similar to ____?

Is it correct to say ____?

Kanumay ba nimo gamiton kining pulonga?

Kanus-a nako magamit kining pulonga?

Magamit ba nako kini sa situasyon nga {pormal inpormal ordinaryo}?

Usa sa ba ang kahulugan niining pulonga?

Dili ba {ngil-ad pormal inpormal ordinaryo} kung gamiton kining pulonga?

Aduna pa bay laing paagi sa pagsulti sa ____ sa Cebuano?

Unsay kaatbang sa ____?

Unsay laing pulong nga pariho sa ____?

Husto ba ang sulting ____?

II.

I'll give you a sentence. Tell me if it's {correct wrong

inaccurate}

Listen to what I'm going to say. Tell me if it's correct/wrong.

I'll use another word in this sentence. Tell me if I'm using it correctly

Tagaan ta mo ug laray, sultihi ko ug husto ba o sayop ba.

Paminawa ang akong isulti, unya sultihi ko ug husto ba o sayop ba.

Mugamit ko ug laing pulong niining laraya, sultihi ko ug husto ba ang akong paggamit.

APPENDIX II

I'll substitute this word for another word in the sentence. Tell me if the sentence is still correct.

I'll change the word in the sentence. Tell me if the meaning of the sentence changes.

I'll rearrange the words in the sentence. Tell me if the rearrangement is correct.

Can I add this word/phrase to the sentence?

Is the sentence correct?

What does it mean?

Does this new sentence have a different meaning?

When I say ___, is the action in the

{present

past

future}

Is the action happening now?

Did it happen in the past?

Will it happen in the future?

How long does it last?

Short term

Long term

Does it mean that you do it

{everyday

once in a while

always?}

Does it mean that you will be doing it

{undoubtedly

sometime in the future

with a specific time

Ilisan nako kining pulonga sa laray ug lain, sultihi ko ug husto pa ba ang laray.

Ilisan nako ang usa ka pulong sa laray, sultihi ko ug wala ba mabalhin ang kahulugan niini.

Balhinon nakog butang ang mga pulong sa laray, sultihi ko pagkabutanga.

Mapuno ba nako kining pulonga/pasambingaya sa laray?

Husto ba ang laray?

Unsay kahulugan niini?

Aduna bay laing kahulugan kining bag-ong laraya?

Kung muingon kog ___, kanus-a man kining hitaboa

{karon

niagi na

umaabot pa}?

Nahitabo ba kini karon?

Nahitabo na ba

kini?/Nahitabo ba kini sa

niaging panahon?

Mahitabo pa ba

kini?/Mahitabo ba kini sa

ummabot nga panahon?

Unsang kadugayon kini

mulangtud?

Kadiyut ra?

Dugay pa?

Unsay buot ipasabut

niini—nga buhaton nimo kini

{adlaw-adlaw

usahay

kanunay?}

Unsay buot ipasabut

niini—nga buhaton nimo kini

{dayun

sa pila ka adlaw

APPENDIX II

in mind
in the future but you
don't know when?}

sa umaabot nga panahon
pero
dili ka pa sigurado kung
kanus-a gyud?}

D. MISCELLANEOUS IDIOMATIC EXPRESSIONS

Oh my!
Whatchamacallit.
Oh really.
My goodness.
O.K.
Correct/Wrong.
Good.
Very good.
Perhaps/maybe.
That's how it is.
It's true.
It's alright.
There's nothing else.
Right now.
Just a minute.
You are just talking
(making sounds).
Till later.
Till tomorrow.
Excuse me.
Come over.
Again.
Again
All together.
Once more.
Slowly/faster.
Louder.
Try it.
I bet you.
Pardon me.
Come back again.
Goodbye
I'll go ahead.
I'm ashamed.
I'll see you later.
Talkative.

Sus!
Kuan
Ah diay!
Pastilan.
Sige.
Husto/Sayop.
Maayo.
Maayo kaayo.
Tingali.
Mao kana.
Tinuud kana.
Way bali.
Wala nay lain.
Karon dayon.
Kadiyut lang.
Pataka ka lang.

Hangtud unya.
Hangtud ugma.
Tabi.
Dali ra/mari ka.
Usab
Usba.
Dungan
Kausa pa.
Hinaya/kusga.
Kusogkusoga/kusgakusga.
Sulaye.
Pustahan ta.
Pasayloa ko.
Balikbalik.
Adto na ako.
Muuna na ko.
Maulaw ko.
Magkita ta unya.
Tabian.

APPENDIX II

It's confusing.	Kalibug baya.
You guessed it right.	Nakatag-an ka sa husto.
What else?	Unsa pa?
Is it possible?	Mahimo ba?
Is it clear?	Klaro ba?
Is it correct?	Husto ba?
Who knows the answer?	Kinsay nahibalo sa tubag?
What are you doing now?	Unsay imong gibuhath karon?
Let's sing.	Manganta kita.
Let's go for a coffee break.	Mangapi kita.
Please be quiet and listen.	Palihog ayaw pagsaba ug paminaw.
Class is dismissed. You may go now.	Humana ang klase. Makalakaw na kamo.
I don't know.	Ambot lang.
I don't like.	Dili ko gusto.
I don't care.	Wa ra na nako.
It doesn't matter.	Way bali.
I hope - may it be so.	Hinant unta.
Wake up.	Mata na.
Never mind.	Sagdi lang.
It's up to you.	Ambot nimo./Ikaw lang bahala./Naa ra na nimo.
What did you say?	Unsay imong giingon?
Hurry up.	Pagdali/Paspas.
Wait for me.	Humata ko.
Surely. Certainly.	Segurado.
Go on.	Sige/Padayon.
Don't be shy.	Ayawg kaulaw.
What a pity!	Kalooy sad!/Kamakalooloy!
Let's go.	Tana.
Are you kidding?	Nagtiawtiaw ka ba?/Nagtinonto ka ba?
Maybe, perhaps.	Tingali/Basi.
I think so.	Mao tingali.
That's crazy.	Tinonto kana./Binwang kana.
For goodness sakes.	Pastilan!/Sus, Ginoo!
What's up?/How goes it?	Unsa na?
Is that right?	Husto ba kana?/Ah diay?
That's enough.	Husto na kana.

APPENDIX II

E. QUESTIONS RELATING TO FILIPINO HOST FAMILY

In training, PCTs sometimes have the opportunity to experience living with a Filipino family. The following utterances are guides to the student, to enable him to talk about his host family and narrate his experiences and observations.

E.

Where were you last Thursday afternoon?	Diin kamo niadtong Hwebes sa hapon?
On what day did you go to your host family?	Unsang adlaw kamo <u>niadto</u> sa inyong Pilipinong pamilya?
What time did you go to your host family?	Unsang orasa kamo <u>niadto</u> sa inyong Pilipinong pamilya?
On what did you ride in going to your host family?	Unsay inyong <u>gisakyan paingon</u> sa inyong Pilipinong pamilya?
Who drove you to your host family?	Kinsay <u>nidrayb</u> ninyo <u>paingon</u> sa inyong Pilipinong pamilya?
Who were with you in your host family?	Kinsay kauban ninyo sa inyong Pilipinong pamilya?
What car did you ride on in going to your host family?	Unsay inyong <u>gisakyang</u> awto <u>paingon</u> sa inyong Pilipinong pamilya?/Unsang awtoha ang inyong gisakyan paingon sa
Which family did you go to?	Kinsang pamilyaha ang inyong <u>giadtuan</u> ?
Where is their home?	Hain ang ilang puloy-anan?
What's the job of the husband?	Unsay trabaho sa bana?
Where is he from in the Philippines?	Taga-diin siya sa Pilipinas?
What's his language?	Unsay iyang sinultihan? (language)
What's the job of the wife?	Unsay pangita sa asawa?
Where is she from in the Philippines?	Taga-diin siya sa Pilipinas?

APPENDIX II

What's her language?	Unsay iyang sinultihan?
Who met you when you arrived?	Kinsay <u>nisugat</u> (meet) sa inyong <u>pag-abot</u> ? (arrival)
What time did you arrive in their house?	Unsang orasa kamo <u>niabot</u> sa ilang baay?
Do they have children?	Aduna ba silay mga anak?
How many?	Pila ka buok?
How many boys?	Pilay lake? Kinsa sila? Pilay ilang edad?
Who are they? How old are they?	
How many girls?	Pilay baye? Kinsa sila? Pilay ilang edad?
Who are they? How old are they?	
Who's the eldest?	Kinsay kamagwangan?
Who's the youngest?	Kinsay kamanghuran?
Do they have married children?	Aduna ba silay batang minyo?
Do they have unmarried girls? Is she/Are they pretty?	Aduna ba silay batang daga? Gwapa ba siya/sila?
Do they have unmarried boys? Is he/Are they handsome?	Aduna ba silay batang ulitawo? Gwapo ba siya/sila?
Is he/Are they going to school?	<u>Nag-eskwela</u> ba siya/sila?
Where is he/Are they going to school?	Hain man siya/sila <u>mag-eskwela</u> ?
What are they taking?	Unsay ilang gikuha?
What grades are they in?	Unsay ilang grado?
What are their languages?	Unsay ilang sinultihan?
Did they speak Cebuano?	<u>Nag-Sinibwano</u> ba sila?
Did you talk in Cebuano?	<u>Nagsulti</u> ba kamo sa Cebuano?
Do they speak Cebuano well?	Maayo ba silang <u>muSinibwano</u> ?

APPENDIX II

What did you talk about in Cebuano?

How many were you in your host family?

Who were your companions in your host family?

What time did you have dinner on the first night?

How many kinds of dishes/viands were you served?

Is the food in the cafeteria better than, that of your host family?

Was your viand delicious?

Which viand was the most delicious?

Which viand wasn't delicious?

Which viand didn't you like?

Why not?

Which viand did you like most?

Why?

What did you do after dinner?

Did you take a walk with your host family?

Did you tell stories?/Did you talk?

What did you talk about?/

What stories did you tell each other?

Did they ask about the PCTs here in Kohala?

Do they have a TV set?

Did you watch TV?/Did you see/watch a TV program?

What did you watch on TV?

Did you go out after dinner?

Unsay gisulti ninyo sa Cebuano?

Pila kamo ka buok sa inyong pamilyang giadtoan?

Kinsay imong kauban sa imong pamilyang giadtoan?

Unsang orasa ang inyong panihapon sa primerong gabii?

Pila ka klaseng sud-an ang giserbi ninyo?

Mas maayo ba ang sud-an sa kapiteriya kay sa inyong pamilya?

Lami ba ang inyong sud-an?

Unsang sud-ana ang lami kaayo?

Unsang sud-ana ang waay lami?

Unsang sud-ana ang waa ka makagusto?

Ngano man?

Unsang sud-ana ang nakagusto ka kaayo?

Ngano man.

Nag-unsa man kamo human sa panihapon?

Nagpasiyo ba kamo uban sa inyong pamilya?

Nag-estorya ba kamo?

Unsay inyong estorya?

Nangutana ba sila bahin sa mga PCT dinhi sa Kohala?

May TV ba sila?

Nag-TV ba kamo?/Nagtan-aw ba kamo sa TV?

Unsay inyong gitan-aw sa TV?

Nanglakaw ba kamo human sa panihapon?

APPENDIX II

Where did you go after dinner?	Diin kamo <u>manglakaw</u> human sa panihapon?
Did you go to the movie after dinner?	<u>Nagsine</u> ba kamo human sa panihapon?
What movie did you go to?/What movie did you see?	Unsang siniha ang inyong <u>gitan-aw</u> ?
Was it good/nice?	Nindot ba?
What time did you go to bed last Thursday (Friday, Saturday)?	Unsang orasakkamo <u>natulog</u> (sleep) niadtong Hwebes (Byernes, Sabado)?
Which room did you sleep in?	Diing kwartoha kamo <u>matulog</u> ?
Was your bed soft?	Humok ba ang inyong higdaanan?
What time did you wake up last Friday (Saturday, Sunday)?	Unsang orasa kamo <u>nimata</u> (wake up) niadtong Byernes (Sabado, Domingo)?
Who woke you up every morning?	Kinsay <u>nipukaw</u> (wake up) ninyo kada buntag?
What was your dinner/did you have for dinner last Friday (Saturday, Sunday)?	Unsay inyong panihapon niadtong Byernes (Sabado, Domingo)?
Did you have dessert?	Aduna ba kamoy dulsi (desserts)?
What was your dessert?/What did you have for dessert?	Unsay inyong dulsi?
What was your breakfast/did you have for breakfast last Friday (Saturday, Sunday)?	Unsay inyong pamahaw niadtong Byernes (Sabado, Domingo)?
Who cooked your food?	Kinsay <u>niluto</u> sa inyong pagkaon?
What did you do in your host family last Friday (Saturday, Sunday)?	<u>Nag-unsá</u> kamo sa inyong pamilyang <u>giadtoan</u> niadtong Byernes (Sabado, Domingo)?
Where did you go?	Diin kamo <u>muadto</u> ?
How was your potluck?	Kumusta ang inyong potluck?
Where did you hold/have your potluck?	Diin kamo <u>magpotluck</u> ?
How many kinds of dishes/viands did you have in your potluck?	Pila ka klaseng sud-an sa inyong potluck?
What dishes/viands did you have in your potluck?	Unsay mga sud-an ninyo sa potluck?

APPENDIX II

What food which you haven't eaten before did you eat in the potluck?	Unsay mga bag-o ninyong pagkaong <u>nakaon</u> sa potluck?
Who went to your potluck?	Kinsay <u>niadto</u> sa inyong potluck?
What time did you have your potluck?	Unsang orasa ang inyong potluck?
What time did you finish your potluck?/ What time were you through with your potluck?	Unsang orasa <u>nahuman</u> ang inyong potluck?
Did you help in the work of your host family?/Did you help your host family with their work?	<u>Nitabang</u> (help) ka ba sa trabaho sa imong pamilya?
What did you help with?/What help did you offer?	Unsa man ang imong <u>gitabang</u> ?
Did you help wash the dishes?	Nitabang ka ba paghugas sa mga plato? (wash the dishes)
Did you wash the dishes?	<u>Nanghugas</u> ka ba sa mga plato?
Who washed the dishes?	Kinsay <u>nanghugas</u> sa mga plato?
How many days did you stay/live with your host family?	Pila ka adlaw kamong <u>nipuyo</u> sa inyong pamilya?
On what days did you stay/live with your host family?	Unsang mga adlaw kamo <u>nipuyo</u> sa inyong pamilya?
Did you stay long with your host family?	Dugay ba kamong <u>nipuyo</u> sa inyong pamilya?
What new things did you see in the house of your host family?	Unsay mga bag-ong butang (things) <u>nakita</u> ninyo sa baay sa inyong pamilyang <u>giadtoan</u> ?
What happened during your stay with your host family?	Unsay mga <u>nahitabo</u> sa inyong <u>pagpuyo</u> sa inyong pamilya? (happen)
What good things happened to you?	Unsay maayong <u>nahitabo</u> ninyo?
What bad things happened to you?	Unsay dili maayong <u>nahitabo</u> ninyo?
What do you like in your host family?	Unsay <u>gusto</u> ninyo sa inyong pamilya?
What don't you like in your host family?	Unsay dili <u>gusto</u> ninyo sa inyong pamilya?

APPENDIX II

Are you happy with your new experience?	<u>Nalipay</u> ba kamo sa inyong bag-ong eksperyinsya?
Do you like what you (have) experienced?	<u>Gusto</u> ba kamo sa inyong <u>naeksperyinsya</u> ?
What have you learned from your new experience?	Unsay <u>nakuha</u> ninyo sa inyong bag-ong eksperyinsya?
Is your new experience good for you?	Maayo ba para ninyo ang inyong bag-ong eksperyinsya?
Is your three-day stay just right?	Husto-husto ra ba ang tulo ka adlawng <u>pagpuyo</u> ninyo?
Would you like to stay/live again with a Filipino family in the Philippines?	<u>Gusto</u> ka bang <u>mupuyo pag-usab</u> sa Pilipinong pamilya sa Pilipinas?

APPENDIX II

F. QUESTIONS RELATING TO BIOGRAPHICAL INFORMATION

The following questions will help the student talk about himself, his family, and his studies. These are common questions asked of a newly-arrived PCV in the Philippines.

F.

Who are you?

Kinsa ka?

What's your name?

Kinsa ang imong ngan?

Kinsay imong ngan?

Where are you from?

Taga-diin ka?

Where in ___?

Diin sa ___?

Where were you born?

Diin ka matawo?

When were you born?

Kanus-a ka matawo?

What date were you born?

Unsang pitsaha ka natawo?

Where do you live?

Hain ka magpuyo? ?

Where's your house?

Hain ang imong bay?

Hain ang imong puloy-anan karon

Where did you live before?

Diin ka magpuyo kaniadto?

How tall are you?/What's your height?

Pilay imong gitag-on?

How much is your weight?/How much do you weigh?/What's your weight?

Pilay imong timbang?

What's your waistline?

Pilay imong hawak? (female)

What's the color of your hair?

Unsay kolor sa imong buhok?

What's the color of your eyes?

Unsay kolor sa imong mata?

What's the color of your skin?

Unsay kolor sa imong panit?

What's your religion?

Unsay imong relihyon?

Do you still have your parents?

Duna ka pa bay mga ginikanan?

Who are they?

Kinsa sila?

Who are your parents?

Kinsa ang imong mga ginikanan?

Where are they now?

Hain man sila karon?

Where do they live now?

Hain man sila magpuyo karon?

Where in ___?

Diin sa ___?

Who's your father?

Kinsa ang imong amahan?

APPENDIX II

What's your father's name?	Kinsay ngan sa imong amahan: Kinsa ang ngan sa imong amahan?
What's your father? (i.e., occupation)	Unsay imong amahan? Unsa ang imong amahan?
What's the job of your father?	Unsay trabaho sa imong amahan?
What's the occupation of your father?	Unsay pagpangita sa imong amahan?
What's your mother? (i.e., occupation)	Unsay imong inahan? Unsa ang imong inahan?
What's the job of your mother?	Unsay trabaho sa imong inahan?
What's the occupation of your mother?	Unsay pagpangita sa imong inahan?
How old is your father?	Pilay edad sa imong amahan?
	Pilay edad sa amahan nimo?
How old is your mother?	Pilay edad sa imong inahan?
	Pilay edad sa inahan nimo?
How old are you?	Pilay edad nimo?
	Pilay imong edad?
Do you have {brothers and sisters siblings}?	Duna ka bay nga igsoon?
How many siblings do you have?	Pila ka buok ang imong igsoon?
	Pilay imong igsoon?
How many sisters do you have?	Pila ka buok ang imong igsoong baye? Pilay imong igsoong baye?
How many brothers do you have?	Pila ka buok ang imong igsoong lake? Pilay imong igsoong lake?
What's the job/ occupation of your sister?	Unsay pagpangita sa imong igsoong baye?
What's the career/ profession of your sister?	Unsay karera sa imong igsoong baye?
What's the job/ occupation of your brother?	Unsay pagpangita sa imong igsoong lake?
What's the career/ occupation of your brother?	Unsay karera sa imong igsoong lake?
Where are they now?	Hain man sila karon?

APPENDIX II

How old is your eldest/ oldest sibling? ___youngest ___ ?	Pilay edad sa imong kamagwangang igsoon? Pilay edad sa imong kamanghurang igsoon?
How many are you? How many are in your family?	Pila kamo ka buok? Pila kamo ka buok sa inyong pamilya?
How many married siblings do you have?	Pilay igsoon mong minyo?
How many unmarried brothers do you have?	Pilay igsoon mong ulitawo?
How many unmarried sisters do you have?	Pilay igsoon mong daga?
Are you married? When are you getting married?	Minyo ka ba? Anus-a ka magminyo? Anus-a ka maminyo?
When do you get married? When will you get married?	
When did you get married?	Kanus-a ka nagminyo? (male)
	Kanus-a ka naminyo? (female)
Why aren't you married yet?	Nganong wa ka pa man magminyo? (male) Nganong wa ka pa man maminyo? (female)
Do you still have grandparents? Are your grandparents still alive?	Duna ka pa bay apuhan?
Who is your grandmother?	Buhi pa ba ang imong apuhan? Kinsa ang imong apuhang baye?
	Kinsa ang imong lola? Kinsay imong lola?
Who is your grandfather?	Kinsa ang imong apuhang lake? Kinsa ang imong lolo? Kinsay imong lolo?
How old is your grandmother?	Pilay edad sa imong lola?
How old is your grandfather?	Pilay edad sa imong lolo?
Where are they living now?	Hain man sila magpuyo karon?

APPENDIX II

Where do they live now?	
Do you have cousins/a cousin?	Duna ka bay ig-agaw?
Who are they/is he/she?	Kinsa siya/sila?
Do you have sons-in-laws (daughters)?	Duna ka bay umagad?
Who is he/she/are they?	Kinsa siya/sila?
How many are your relatives?	Pilay imong paryente?
How many relatives do you have?	Pila ka buok ang imong paryente?
How many nephews and nieces do you have?	Pilay imong pag-umangkon?
How many are your nephews and nieces?	Pila ka buok ang imong pagumangkon?
Where were you trained in America?/Where did you have your training in America?	Diin ka magtraining sa Amerika?
Where in ___?	Diin sa ___?
Who were/was your teachers/ teacher?	Kinsay imong maestra/o?
What are/is the names/name of your teachers/ teacher?	Kinsay ngan sa imong maestra/o?
When did you have your training?	Kanus-a ka nagtraining?
When were you trained?	Kanus-a imong training?
On what dates were you trained?	Unsang pitsaha ang imong training?
During what months ___?	Unsang buwana ang imong training?
What year ___?	Unsang tuiga ang imong training?
What did you study in training?	Unsay imong gitun-an sa training? Unsay gituon nimo sa training?
What did you finish in America?	Unsay imong nahuman sa Amerika?
What have you ___?	Unsang kareraha ang imong gikuha sa inyo? Unsang kareraha ang nakuha nimo sa inyo?
When did you finish studying?	Kanus-a ka nahuman sa pagtuon?

APPENDIX II

When did you graduate from college?	Kanus-a ka nigradwar sa college?
What/which university did you finish?	Unsang unibersidada ka nakahuman?
_____ graduate?	Unsang unibersidada ka nigradwar?
Where's that place in America?	Haing lugara kana sa Amerika?
When did you arrive in the Philippines?	Kanus-a ka niabot sa Pilipinas?
On what date did you arrive in the Philippines?	Unsang pitsaha ka niabot sa Pilipinas?
What did you ride on?	Unsay imong gisakyan?
Which plane did you ride on?	Unsang ayroplanoha ka nisakay?
What time did you leave America?	Unsang orasa ka nigikan sa Amerika?
What time did the plane leave from America?	Unsang orasa nilarga ang ayroplano gikan sa Amerika?
What time did you arrive in Manila?	Unsang orasa ka niabot sa Manila?
What time did the plane arrive in Manila?	Unsang orasa niabot ang ayroplano sa Manila?
On what day did you leave Honolulu?	Unsang adlaw ka nigikan sa Honolulu?
On what day did the PAN AM plane leave Honolulu?	Unsang adlaw nilarga ang ayroplanong PAN AM sa Honolulu?
On what day did the plane arrive in Manila?	Unsang adlaw niabot ang ayroplano sa Manila?
On what day did you arrive in Manila?	Unsang adlaw ka niabot sa Manila?
Where will you teach here?	Asa ka mutudlo dinhi?
Where are you going to teach here?	
What school are you going to teach here?	Unsang eskwelahana ka mutudlo dinhi.
What will you teach?	Unsang imong itudlo?
What subject will you teach?	Unsang sabdyeka ang imong itudlo?
What will you teach?/What are you going to teach?	Unsay imong tudloan? Unsang gradoha ka mutudlo?

APPENDIX II

What grade are you going to teach in?	Unsang gradoha ang imong tudloan?
When are you going back to America?	Kanus-a ka mubalik sa Amerika?
What/which plane will take/ride on?	Unsang ayroplanoha ka musakay? Unsay imong sakyan?
On what date will you leave?	Unsang petsaha ka mugikan?
On what date will you be leaving?	Unsang petsaha ka mularga?
What time will you {leave be leaving}?	Unsang orasa ka mugikan?
What time will the plane {leave be leaving}?	Unsang orasa mularga ang ayroplano? Unsang orasa mugikan ang ayroplano?
Are you happy here?	Malipayon ka ba dinhi?
Aren't you homesick?/Don't you miss your home?	Wa ka ba mingawa sa inyo?

APPENDIX III

Some Useful Lexical Items

The following utterances are grouped according to categories. They may be learned independent of the lessons in the text.

1. MANNER OF COOKING

broil	- sugba
cook in vinegar	- un-on, inun-on, inun-onan
cook in coconut milk	- tinunoan
fry	- prito
parboil	- lapwa
raw, with vinegar and salt	- kinilaw
roast	- asal
roast as rice, coffee, etc.	- sinanlag
saute	- gisa
stew	- lauta (meat, fish), tinula (fish only), linat-an (pork/beef)

2. FLAVORS

acerbic	- aplod
bitter	- pait
tasteless	- tab-ang
pungent, hot	- halang/haang
salty	- parat
sour	- aslum
sweet	- tam-is

3. TASTE

monotonous	- sum-ol
nauseating	- luod

4. FOOD

Some Useful Lexical Items

beef	- karneng baka
chicken	- manok
duck	- pato
dried fish	- bulad/buwad
goat's meat	- karneng kanding
meat	- karne
noodle	- pansit
pork	- karneng baboy
rolls	- empanada, lumpya
salted fish	- ginamos
salted tiny shrimps	- uyap
squid	- nokos
tuna	- tulingan
turkey	- pabo

5. DRINKS/BEVERAGES

boiled ginger	- linagang luy-a
chocolate	- tsokolate
coffee	- kape
juice	- kahilada
milk	- gatas, letse
tea	- tsa
wine	- bino

6. SPICES

garlic	- ahos
ginger	- luy-a
green onion	- sibuyas
pepper	- sili
round onion	- sibuyas bombay
salt	- asin
sauce of salted fish	- una
sauce of fish	- patis
soy sauce	- toyo
vinegar	- suka

7. COOKING UTENSILS

big frying pan	- kalaha/kaha
broiling rack	- parilya
clay pot	- kolon/kuon
dipper	- kabo

Some Useful Lexical Items

earthen jar	- banga
knife	- kutsilyo
ladle	- luwag
stove, native burner	- sug-ang
pot, kettle	- kaldero
pot, bigger pan	- kaserola
stove	- abohan

8. EATING UTENSILS

fork	- tinidor
glass	- baso
knife	- kutsilyo
pitcher	- pitsel
plate	- plato
platter	- bandehado
saucer	- platito
spoon	- kutsara
sugar container	- asukarera
teaspoon	- kutsarita

9. TOOLS

axe	- atsa/hwasay
bar	- bara
chisel	- tigib
hammer	- martilyo
handsaw	- gabas
knife	- korta
knife, heavy	- sundang
pick	- piko
plane	- sipilya
scythe	- sanggot
screwdriver	- distornilyador
spade	- pala

10. PARTS OF A TREE

branch	- sanga
bud	- potot, salingsing
flower	- bulak/buwak
fruit	- bunga
leaf	- dahon
root	- gamut

Some Useful Lexical Items

shoot	- udlot
trunk	- puno-an

11. FRUITS

apple	- mansanas
avocado	- abokado
banana	- saging
durian	- duryan
grapes	- ubas
guava	- bayabas
jackfruit	- nangka
mango	- mangga
orange	- kahil, naranghita, laranghita
papaya	- kapayas
pear	- peras
pomelo	- buongon/bung-on
star apple	- estar apol, kaymito

12. VEGETABLES

bamboo shoot	- dabong
beans, a variety of	- monggo
bitter melon	- ampalaya
cabbage	- repolyo
eggplant	- talong/tawong
fern top	- pako
lettuce	- litsugas
mushroom	- ligbus, uhong
onion	- sibuyas
pepper	- sili
potato	- patatas
squash	- kalabasa/kalbasa
string bean	- balatong/baltong
tomato	- kamatis

13. GRAINS

corn	- mais
glutinous rice	- pilit
glutinous rice, purple variety	- tapol
milled corn	- bugas nga mais
milled rice	- bugas nga humay
milled corn or rice	- bugas

Some Useful Lexical Items

rice	- humay
rice crop, unmilled rice	- palay
wheat	- trigo

14. ROOT CROPS

cassaba	- kamoteng kahoy, balanghoy
sweet potato	- kamote
yam	- gabi

15. ANIMAL KINGDOM

ant	- hulmegas, sulom/suom
bee	- putyokan
bird	- langgam
cat	- iring
carabao	- karabao, kabaw
centipede	- ulahipan, uhipan
chicken	- manok
cockroach	- ok-ok
cow	- baka
crocodile	- buaya
dog	- iro
fish	- isda
frog	- baki
goat	- kanding
horse	- kabayo
lizard	- tabili
lizard, house	- talo-to, toto
monkey	- amo, unggoy
pig	- baboy
python	- sawa
rat	- ilaga
shark	- iho
snake	- halas, haas
spider larva	- alilawa, lawa
turtle	- ba-o

16. PARTS OF ANIMALS

bill	- sungo
cockcomb	- pasung
feather	- balahibo, balhibo
horn	- sungay

Some Useful Lexical Items

tail	- ikog
wing	- pako

17. OUTSIDE THE HOUSE

garden	- hardin
pig pen	- tangkal
playground	- dula-anan/duwa-anan
poultry	- poltre, manokan
washing place	- labhanan
yard	- nataran, lataran

18. PARTS OF A HOUSE

back porch	- pantawan, pantaw
balcony	- balkon
bathroom	- banyo
bedroom	- kwarto, lawak katulganan
ceiling	- kisame
corner inside house	- suok
dining room	- kan-anan
door	- puertahan, pultahan
floor	- salug/sawog
kitchen	- kusina
living room	- sala
post	- haligi
roof	- atop
stairs	- hagdan
toilet	- kasilyas
wall	- bongbong
window	- bintana
under the house	- silong

19. FURNITURE IN THE HOUSE

bookstand	- estante sa libro
bed	- katre
chair	- silya
closet	- aparador
cot	- teheras/teraso
drawer in closet	- hunos
dresser	- espiho de kuerpo
electric stove	- abo nga elektrisidad
ice box	- kahon sa yelo

Some Useful Lexical Items

mirror	- espiho
piano	- pyano
plate rack	- banggera
radio	- radyo
sofa	- sofa
stove, native	- abo
stereo set	- esteryo
table	- lamisa
television	- telebesyon
telephone	- telepono

20. PARTS OF CLOTHES

belt	- bakos
collar	- kwelyo
neckline	- liab
pocket	- bulsa
seam	- sidsid
sleeve	- manggas

21. MEN'S WEAR

handkerchief	- panyo
socks	- meyas
necktie	- korbata
pants	- karsones, pantalon
Filipino formal shirt	- barong Pilipino/tagalog
Filipino informal shirt	- polo barong
shirt	- kamisadentro
T-shirt	- kamisita, kamisin
wrist watch	- relo de pulso

22. LADIES' WEAR

blouse	- blusa
dress	- sinina
earrings	- ariyos
fan	- paypay
necklace	- kwintas, kulintas
scarf	- bandana, pandong
shoes	- sapatos
slippers	- sinilas
step-in, sandal	- sandalya
stockings	- medyas

Some Useful Lexical Items

wooden shoes	- bakya
veil	- belo, brunda, mantilya

23. PARTS OF THE BODY

abdomen	- tiyan
arm	- bukton
back	- likod
breast	- dughan
cheeks	- aping
chin	- sulang/suwang
ear	- dalunggan/dunggan
elbow	- siko
eyeball, iris	- kalimutaw
eyebrow	- kilay
eyelashes	- pilok
eyes	- mata
face	- nawong
fingers	- tudlo
foot	- tiil
forehead	- agtang
hair	- buhok
hand	- kamot
head	- ulo/uo
heel	- tikod
waist	- hawak
hips	- bat-ang
knee	- tuhod
leg	- bitiis
lips	- ngabil
little finger	- kumingking
mouth	- baba
muscle	- braso
nail	- kuko
nape	- tangkugo, tingkoy
neck	- liog
nose	- ilong
palm	- palad/paad
rib	- gusok
shin	- bagtak
shoulder	- abaga
skull	- bagolbagol
buttocks	- lubot

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A. CEBUANO PHONOLOGY LESSONS

B. INTONATION CONTOUR

Intonation Contour

Lesson 1

A: Maayong buntag, | Pedro. #

B: Maayong buntag sab, | Juan. #

A: Kumusta ka? ↑

B: Maayo man, | salamat. #

Lesson 2

A: Maayo! #

B: Dayon lang. # Lingkod usa. #

A: Salamat. #

Lesson 3 (Dialogue 1)

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Maayo! #

B: Dayon lang. # O, ikaw man diay, Pedro. #

Lingkod usa. #

A: Salamat. #

Lesson 3 (Dialogue 2)

A: Maayo! #

B: Kinsa kana? ↑

A: Ako, si Roberto. #

B: Subd. #

A: Salamat. # Maayong gabii. #

B: Maayong gabii sab. # Lingkod usa. #

Lesson 4

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Ana, | unsa kana? ↑

B: Unsa, | kini? ↑

A: Oo. #

B: Ah, | pansit kini. #

A: Lami ba, ↑

B: Ay, | lami kaayo. #

Lesson 5

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Ben, | siya si Mr. Smith. #

B: Ah diay? | Kumusta ka, | Mr. Smith?

C: Maayo man. #

B: Amerikano ka ba? ↑

C: Oo, | Amerikano ako. #

Lesson 6 (Dialogue 1)

A: Amerikano ka ba, | Mr. Smith?

B: Oo, | Amerikano ako, | ug Peace Corps trainee sab. #

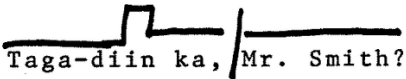
A: Taga-diin ka?

B: Taga-Texas ako. # Ug ikaw?

A: Ako, | Taga-Pilipinas. #

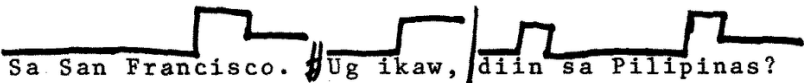
Lesson 6 (Dialogue 2)

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Taga-diin ka, Mr. Smith?

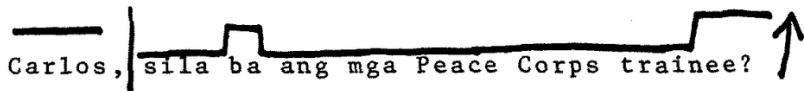
B: Taga-California ako. #

A: Diin sa California?

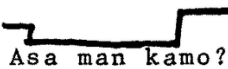
B: Sa San Francisco. Ug ikaw, diin sa Pilipinas?

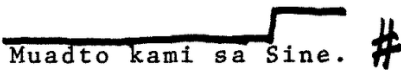
A: Sa Cebu.

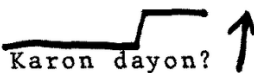
Lesson 7

A: Carlos, sila ba ang mga Peace Corps trainee? ↑

B: Oo, Ben, sila gyud. #

A: Asa man kamo?

B: Muadto kami sa Sine. #

A: Karon dayon? ↑

B: Dili, unya ra. #

Lesson 8

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Kinsa ang imong mga ginikanan?

B: Si Mr. ug Mrs. Paul Murphy. #

A: Hain man sila karon?

B: Tua sila sa Cregon.

Lesson 9

A: Bay, mahimo bang mangutana?

B: Unsa may ato?

A: Hain man ang balay sa kapitan del baryo dinhi?

B: Tua sa luyo sa simoahan. #

A: Salamat. #

B: Way sapayan. #

Lesson 10

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Siya ba ang imong amiga?

B: Oo. #

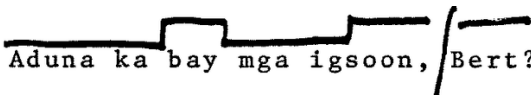
A: Kinsa ang iyang ngalan?

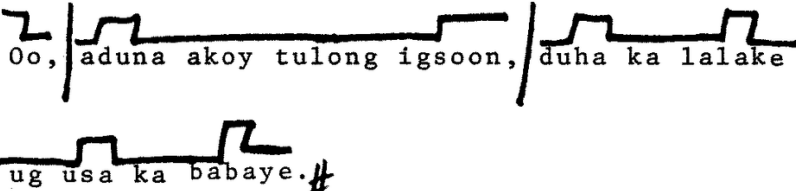
B: Ang iyang ngalan si Jean Peters. #

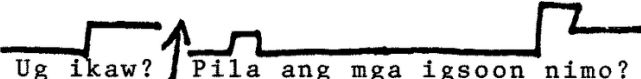
A: Ah, siya ang bag-ong maestra, dili ba? ↑

B: Oo, mao siya. #

Lesson 11 (Dialogue 1)

A: Aduna ka bay mga igsoon, Bert?

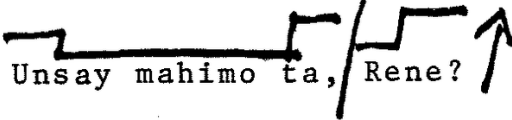
B: Oo, aduna akoy tulong igsoon, duha ka lalake ug usa ka babaye. #

A: Ug ikaw? ↑ Pila ang mga igsoon nimo?

B: Tulo sab. # Puro lalake, walay babaye. #

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

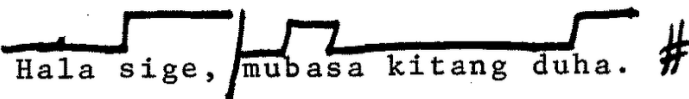
Lesson 11 (Dialogue 2)

A: Unsay mahimo ta, Rene? ↑

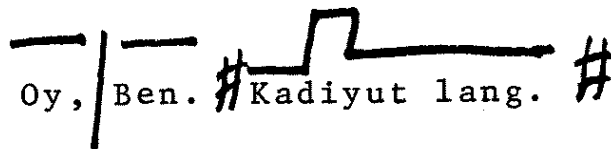
B: Aduna ka bay libro sa Math? ↑

A: Oo, ngano man?

B: Gusto kong mubasa sa leksyon nato. #

A: Hala sige, mubasa kitang duha. #

Lesson 12 (Dialogue 1)

A: Oy, Ben. # Kadiyut lang. #

B: Ngano man?

A: Asa ka karon?

B: Sa eskwelahan. #

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

Lesson 12 (Dialogue 2)

A: Taxi! ↑

B: Asa ka padulong? ↑

A: Muadto ako sa Capitol Hotel. # Pila ang plete? #

B: Mga tres pesos, / tingali. #

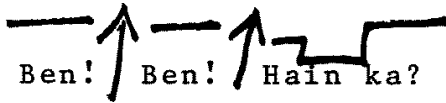
A: Dili ba mahal ra? ↑

B: Dili. # Husto-husto ra, / kay layo man an hotel. #

A: O, / sige. #

Lesson 13 (Dialogue 1)

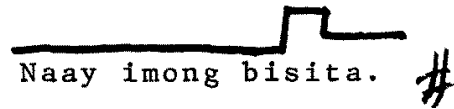
SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Ben! Ben! Hain ka?

B: Dia ra ako. #

A: Dali ra. #

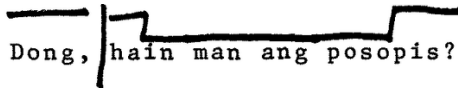
B: Ngano man?

A: Naay imong bisita. #

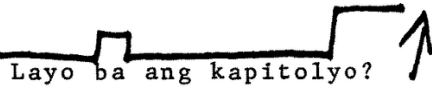
B: Usa pa. # Karon na. #

Lesson 13 (Dialogue 2)

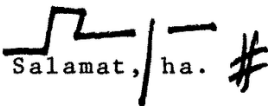
SUPPLEMENTARY MATERIALS I

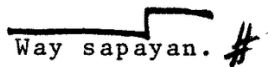
A: Dong, hain man ang posopis?

B: Tua sa kalye Magallanes, duol sa kapitolyo. #

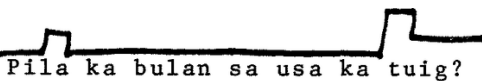
A: Layo ba ang kapitolyo?

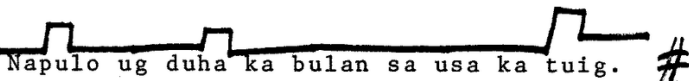
B: Dili, duol ra. #

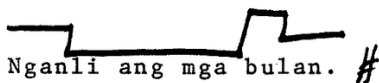
A: Salamat, ha. #

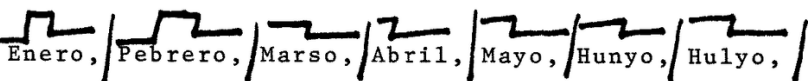
B: Way sapayan. #

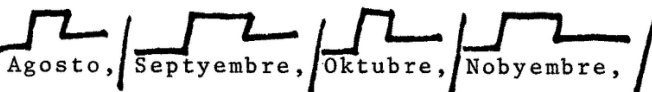
Lesson 14

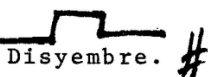
A: Pila ka bulan sa usa ka tuig?

B: Napulo ug duha ka bulan sa usa ka tuig. #

A: Nganli ang mga bulan. #

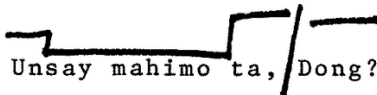
B: Enero, Pebrero, Marso, Abril, Mayo, Hunyo, Hulyo, |

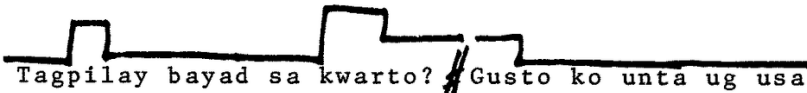
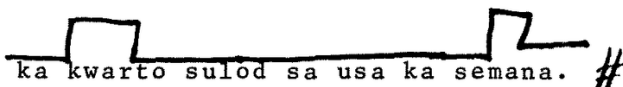
 Agosto, Septyembre, Oktubre, Nobyembre, |

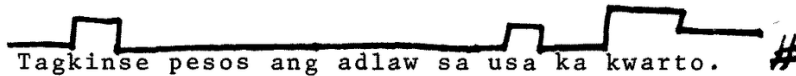
 Disyembre. #

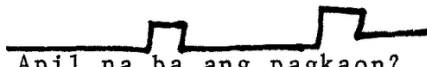
Lesson 15

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Unsay mahimo ta, Dong?

B: Tagpilay bayad sa kwarto? # Gusto ko unta ug usa
 ka kwarto sulod sa usa ka semana. #

A: Tagkinse pesos ang adlaw sa usa ka kwarto. #

B: Apil na ba ang pagkaon?

A: Walay labot.

B: Salamat, ha. Mubalik lang ko unya. #

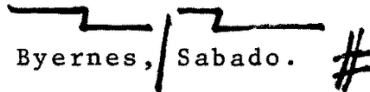
Lesson 16

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

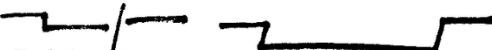
A:
A: Pila ka adlaw sa usa ka semana?

B:
B: Pito ka adlaw sa usa ka semana. #

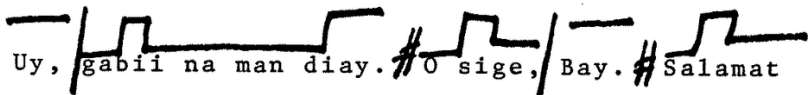
A:
A: Nganli ang mga adlaw. #

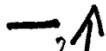
B:
B: Domingo, | Lunes, | Martes, | Myerkoles, | Hwebes, |

Byernes, | Sabado. #

Lesson 17

A:
A: Tabi, Bay. Unsang orasa ha?

B:
B: Ah, alas singko y medya na, Bay.

A:
A: Uy, gabii na man diay. # O sige, Bay. # Salamat

ha. ↑

B:
B: Way sapayan. #

Lesson 17A

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Day, / pilay metro sa panapton?

B: Dos singkwenta ang metro, / pero dos traynta lang
ang yarda. #

A: Mahal sab uy. Dos na lang ang metro o uno

otsenta ang yarda, / ha?

B: Dili uy, / mahal na man ang panapton karon. #

Niadto, / barato pa. #

A: Sige na, / pahangyos sab kami. #

B: Dili gyud mahimo, / Day. Pasyensya na lang usa. #

A: Syaro! Wala na gyud nay hangyo? / Nisaka sab

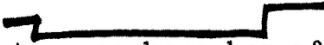
kaayo ang presyo, / uy!

B: Bitaw. # Nisaka ug dako. #

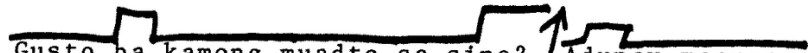

A: Sige na lang. # Uno nobentay-singko ang yarda. #

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

Lesson 18

A: Asa man kamo karon?

B: Magsuroy-suroy lang kami. #

A: Gusto ba kamong muadto sa sine? Adunay maayong

 salida sa "Majestic". #

B: O, sige, adto na kita. #

Lesson 19

A: Unsay sakyang padulong sa Baryo Patudan?

B: Kinahanglan musakay ka ug tartanilya. #

A: Wala bay dyipni?

B: Aduna, pero dili muabot sa Baryo Patudan. #

A: Asa ako makasakay?

B: Dinha sa sunod eskina. #

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

Lesson 20

A: Alas dose na diay, | oras na sa paniudto. #

B: Gigutom ka ba? ↑

A: Oo, | gigutom kaayo. #

B: Tana sa kapiteriya. # Mangaon kita. #

Lesson 21

A: Sus, | kadaghang tawo sa dalan! #

B: Ingon ana gayud basta pyesta. #

A: Tan-awa kadto, | kadako ug kataas sa mga arko!

B: Ug kasaba pa sa banda! #

A: Tana sa ilang Pablo basig mahutdan kita ug

pagkaon. #

Lesson 22

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Pablo, | unsa kana? ↑

B: Unsa, | kini? ↑

A: Oo. #

B: Ah, | kini ang akong bag-ong libro sa Cebuano. #

A: Hain man diay ang imong librong daan?

B: Nawala. #

Lesson 23

A: Dugay pa ba una kitang muabot sa kalye Mabini? ↑

B: Dugay-dugay pa, | kay layo-layo pa ug dyutay. #

A: Bag-o pa man lang gud ako dinhi. # Dili pa ko

kahibalong asa musuot-suot. #

B: O diin man diay ka gikan? Taga-probinsya ka ba? ↑

A: Oo, | bay. Taga-Bohol ako. #

Lesson 25

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Para! ↑ Para! ↑ Manaog na ako dinha sa eskina. #

B: Dili mahimo Nang, | kay walay paradahan sa trak. #

A: Sus, | kadugay pa diay. #

B: Dili man, | kadiyut na lang. #

Lesson 25A

A: Rosa, | asa kamo magsemana santa?

B: Ngadto sa Bantayan. #

A: Kalayo gyud! Nganong ngadto man, | nganong di

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

man lang nganhi sa syudad?

B:
Kay nindot kaayo ang semana santa didto sa

Bantayan. # Daghan kaayong karo sa prosesyon sa

Hwebes Santo. #

A:
Sa Byernes Santo / daghan ba sab? ↑

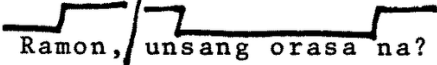
B:
Oo, / mas daghan kay sa Hwebes Santo. #

A:
Makauban ba ko ninyo ngadto? ↑

B:
Segurado. #

Lesson 26

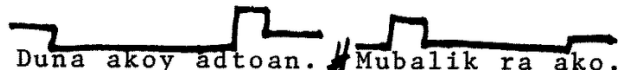
SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Ramon, unsang orasa na?

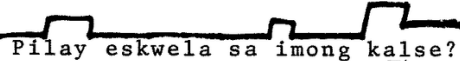
B: Alas nuybe y medya. #

A: Mao ba? ↑ Uwahi na ako. #

B: Ngano man?

A: Duna akoy adtoan. # Mubalik ra ako. #

Lesson 27

A: Pilay eskwela sa imong kalse?

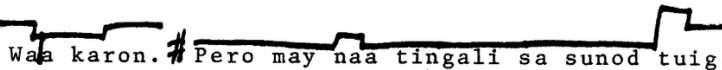
B: Unsang klaseha?

A: Ang imong kalseng primer grado. #

B: May mga kwarenta tingali. #

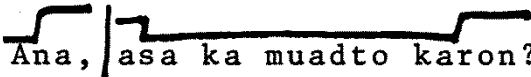
A: Sus! # Kadaghan man diay! ↑

B: May klase ka ba sad nga primer grado?

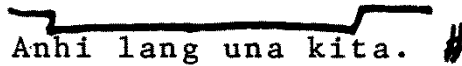
A: Waa karon. # Pero may naa tingali sa sunod tuig. #

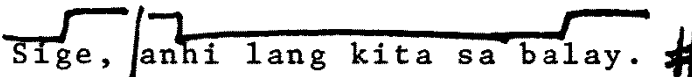
Lesson 28

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Ana, asa ka muadto karon?

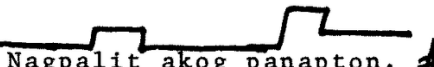
B: Adto sa merkado. #

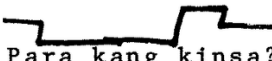
A: Anhi lang una kita. #

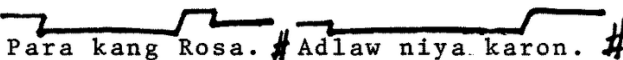
B: Sige, anhi lang kita sa balay. ##

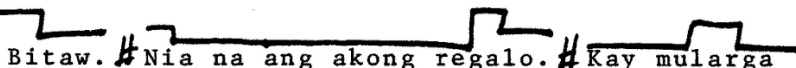
Lesson 29

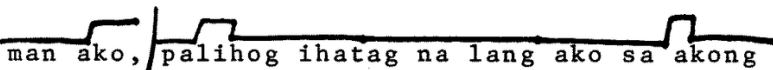
A: Carding, nag-unsa ka? ↑

B: Nagpalit akog panapton. #

A: Para kang kinsa?

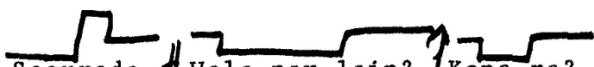
B: Para kang Rosa. # Adlaw niya karon. #

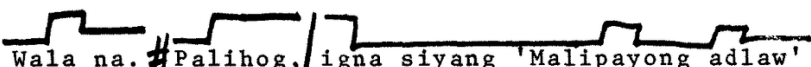
A: Bitaw. # Nia na ang akong regalo. # Kay mularga

 man ako, palihog ihatag na lang ako sa akong

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

regalo kaniya, ha?

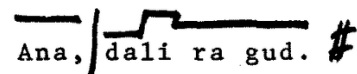
B:
Segurado. # Wala nay lain? # Kana ra?

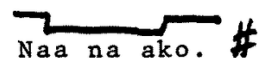
A:
Wala na. # Palihog, # igna siyang 'Malipayong adlaw'

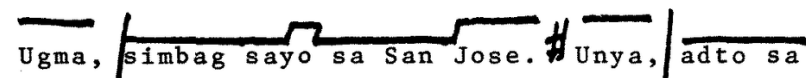

gikan kanako. #

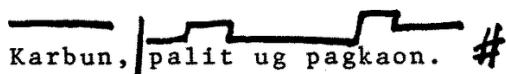
B:
Natural. #

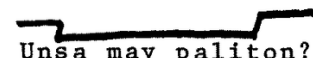
Lesson 30

A:
Ana, # dali ra gud. #

B:
Naa na ako. #

A:
Ugna, # simbag sayo sa San Jose. # Unya, # adto sa

Karbun, # palit ug pagkaon. #

B:
Unsa may paliton?

A:
Pagpalit ug isda, # baboy # ug prutas. # Uban lang

ni Juana kay muadto man sab siya. #

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

Lesson 31

A: Uy/Pedro, /paspasi ang imong leksyon ug ubani ako
sa Kona. #

B: Ngano man?

A: Kay musugod ako karon ug "practice-teaching" sa
Kona. #

B: Ah diay! Maayo kaayo. # Itudlo ang bag-ong mate-
matika sa mga bata. #

A: Oo, /segurado. #

B: Maayo tingali, /tun-i una sa libreriya ang imong
ileksyon sa mga bata. #

A: Bitaw. #

Lesson 32

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Ricardo, / gikapoy ka ba? ↑

B: Oo, / gikapoy kaayo. #

A: Kay ngano man?

B: Kay gilabdan ako sa akong ulo ug gisip-on pa

gyud. # Ikaw, / wala ka ba sip-ona?

A: Kalooy sa Diyos, / wala ko sip-ona. # Gitugnaw

kaayo ko kagabii sa Waimea, / apan maayo gani

aduna akoy "sweater". # Katulog ug sayo karong

gabii. #

B: Oo. #

Lesson 34

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Uy Belen, nia ka diay! Ngano man?

B: Nia ko kay kaslon man si Cris sa Sabado sa gabii sa simbahan sa Santo Rosario. #

A: Kanus-a ka man mubalik sa Cagayan de Oro?

B: Pagkahuman sa kasal. # Abi nimo no, ig-abot nako sa Cagayan, mag-"seminar" kami. # Adto

unya sa "seminar", ha?

A: Oo, basta ikaw, segurado. #

Lesson 36

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Unsay imong buhaton?

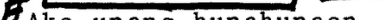
B: Sulaton nako ang gipabuhat sa prinsipal. #

A: Unsay iyang gipabuhat nimo?

B: Buhatan ko kono ang mga maestra ug tulomanon sa

 umaabot nga tigum nila. #

A: Sulaton mo ba dayon?

B: Dili. # Ako unang hunahunaon. #

A: Maayo. #

Lesson 37

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Pablo, | palihog itunol ang asin. #

B: Karon na, | Marta, | kay tua pa ni Jorge. # Gusto mo
bang itunol ko kanimo ang panyenta? ↑

A: Ayaw na, | kay gihalangan na ako niining sud-ana. #
Salamat lang. #

Lesson 38

A: Makamao ka bang mulangoy?

B: Oo, | dyutay lang. #

A: Gusto ka bang muuban kanako? ↑

B: Oo, | pero unsang orasa kita makabalik?

A: Tingali sa alas dos. #

B: Maayo, | aron makatuon ako sa akong leksyon. #

Lesson 40

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Anita, nadawat ba nimo gahapon ang sulat nga
gikan sa imong ginikanan? ↑

B: Wala ra ba. # Tingali, nadala ni Elsa. # Palihog,
makita gani nimo siya, ingnang gusto nakong
makuha dayon kaniya. #

A: Oo, ingnon nako siya. #

B: Basta, ha?

A: O lagi, ayaw lang kabalaka. # Basta ikaw, dili
mahimo nakong makalimtan. #

B: Daghang salamat daan, ha?

A: Way sapayan. #

Lesson 41

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Fe, nabayran na ba nimo ang imong utang sa suga? ↗

B: Oo, nabayran na nako pero wala pa nako mabayri

ang akong abangan sa balay sa bulan sa Oktubre. #

A: Ngano man? #

B: Kay kung bayran nako karon wala na unya akoy

kwatang ipamalit ig-adto nako sa Cebu. #

Lesson 42

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Letty, ubanan nato ang mga PCV ug pamalit sa

Karbun. #

B: Nganong ubanan pa man sila nato?

A: Kay basi sila tontohon sa mga tindera kay mga

Amerikana ra ba. # intawon sab no kung baligyaan

sila ug mahal kaayo sa mga tindera?

B: O sige na lang, tana. # Ubanan nato sila. #

Lesson 43

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Maria, |karong taudtaud muadto ako sa Magallanes. #

Wala ka bay ipapalit? ↑

B: Aduna. # Magpapalit ako kanimo ug usa ka baritang

sabong kamay, |sipilyo, |kolget ug sobre. #

A: Unsa pa? Wala nay lain? ↑

B: Aduna pa diay kung makadiretso ka sa pos opis. #

Ipalit sab ako ug selyong bale setentay-singko

sentabos ug ipahulog ko kanimo kining akong

sulat. # Salamat ha?

Lesson 44

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Milagros, basig nakalimot ka, ugma pabunyagan ni

Teresing ang iyang batang bag-ong natawo. #

B: Sa katedral kadto, no?

A: Oo, papangankon ko niya sa bata. #

B: Ako sab. # Duha diay maninay! ↑

A: Duha sab kono ug mahinoy. #

B: Unsa may imong isinina?

A: Tan-awon ko lang. # Daan lang tingali. #

B: Dili ko mutuo nimo da. # Mahimo ba gyud. # Gipa-

tahian ka ni Mama nimo ug bag-o, dili ba? ↑

A: Maayo unta. # Tan-awa lang ugma. #

Lesson 45

SUPPLEMENTARY MATERIALS I

A: Huy, Ronaldo, | mularga ka diay karon dayon sa

Cebu? ↑

B: Oo, | may itugon ka ba? ↑

A: May ihangyo unta ko nimo. # Mahimo ba? ↑

B: Basta ikaw, | mahimo kaayo. #

A: Magpapalit ako ug usa ka dosenang lapis nga

monggól, | lima ka buok nga "roll pad", | ug usa ka

buok nga "coffee percolator". #

B: O sige, | padad-i ako ug kwarta. #

A: Usa pa. # Padad-an ta ka ug singkwenta pesos. #

Iuli lang unyang sobra. # Daghan kaayong salamat. #

B: Way sapayan. #

A: Maayong pagsakay. # Pagayo-ayo baya. #

SUPPLEMENTARY MATERIALS II

READINGS FOR COMPREHENSION

- A. Narratives for the Dialogues
- B. Short Paragraphs (contextual), Followed by Questions and Answers
- C. Games
- D. Legends
- E. Recipes
- F. Songs and Riddles

The materials in this section are designed to provide additional exercises in reading. The first section is called Narratives for the Dialogues, and tells about the dialogues given in the text. The section on Short Paragraphs is made up of short paragraphs based on given situations followed by a set of questions.

The rest of the materials include legends, recipes for native delicacies and instructions on how to play some low-organizational games which are popular among Filipinos.

READINGS FOR COMPREHENSION

A. NARRATIVES FOR THE DIALOGUES

Lesson 1

Nagkasugat¹ si Pedro ug si Juan. Niingon² si Juan kang Pedro, “Maayong buntag, Pedro. Kumusta ka?” Nitubag³ si Pedro kang Juan, “Maayong buntag sab, Juan. Maayo man, salamat.”

Lesson 2

Nagmaayo¹ ang usa ka PCV sa balay sa iyang amigo. Nitubag ang iyang amigo kamiya, “Dayon² lang. Lingkod³ usa.” Nitubag sab ang PCV kaniya, “Salamat.”

Lesson 3 (Dialogue 1)

Niadto¹ si Pedro sa balay sa iyang amigo. Niingon siya, “Maayo.” Nitubag ang iyang amigo, “Dayon lang. Ikaw man diay, Pedro. Lingkod usa.” Nitubag sab si Pedro, “Salamat.”

Lesson 3 (Dialogue 2)

Niadto si Roberto sa balay sa iyang amigo usa kagabii niana. Gipangutana¹ siya kung kinsa siya ug gipasulod ug gipalingkod sab siya niini.

-
- 1 sugat ‘meet’
 - 2 ingon ‘say’
 - 3 tubag ‘answer’
 - 1 maayo ‘good’
 - 2 dayon ‘come in’
 - 3 lingkod ‘sit down’
 - 1 adto ‘go’
 - 1 pangutana ‘ask’

READINGS FOR COMPREHENSION

Lesson 4

Nangutana¹ ang amiga ni Ana kaniya, “Unsa kana?” Nitubag si Ana kaniya, “Pansit kini.” Nangutana na sab siya kang Ana, “Lami ba?” Nitubag na sab si Ana kaniya, “Lami kaayo.”

Lesson 5

Gipa-ila-ila¹ ni Jesus si Mr. Smith kang Ben. Gipangumusta² ni Ben si Mr. Smith ug gipangutana³ kung Amerikano ba siya. Gitubag⁴ ni Mr. Smith si Ben nga maayo ug nga Amerikano siya.

Lesson 6

Nagsultihanay¹ si Mr. Smith ug ang usa ka Pilipino. Nangutana siya kang Mr. Smith kung Amerikano ba siya. Nitubag si Mr. Smith niya nga Amerikano siya ug Peace Corps trainee pa. Nangutana pag-usab siya kang Mr. Smith ug tagadiin siya. Nitubag si Mr. Smith niya nga taga-Texas siya. Nangutana sab si Mr. Smith ug tagadiin ang Pilipino. Ug nitubag pag-usab siya nga taga-Pilipinas siya.

Lesson 7

Nangutana si Ben kang Carlos parti sa mga Peace Corps trainees ug nga asa sila muadto. Nitubag siya niya nga magadto¹ sila sa sine, pero dili diha-diha dayon.

Lesson 8

Si Mr. ug Mrs. Paul Murphy ang mga ginikanan sa PCV. Tua sila magpuyo¹ karon sa Oregon.

1 pangutana ‘ask, question’

1 ila-ila ‘introduce’

2 kumusta ‘how are you’

3 pangutana ‘ask, question’

4 tubag ‘answer’

1 sulti ‘talk’

1 adto ‘go’

READINGS FOR COMPREHENSION

Lesson 9

Nangutana ang usa ka PCV ug hain ang balay sa tenyente del baryo. Gitubag siyang tua sa luyo sa simbahan.

Lesson 10

May¹ nangutanag kinsa si Jean Peters, ang bag-ong PCV ng maestra ug amiga sa usa ka Pilipinang maestra.

Lesson 11 (Dialogue 1)

Nagsultihanay si Bert ug ang iyang mga amigo parti sa ilang mga igsoon. Adunay¹ duha ka lakeng igsoon ug usa ka bayeng igsoon si Bert, pero adunay tulo ka purong lakeng igsoon ang usa sa iyang amigo.

Lesson 11 (Dialogue 2)

Nagkita¹ si Rene ug ang iyang amigo. May libro sa math si Rene ug nagtuon² silang duha sa ilang leksyon.

Lesson 12 (Dialogue 1)

Gitawag¹ si Ben sa iyang amigo ug gipahuwat² kadiyut lang. Gipangutana siya ni Ben ug ngano man. Gipangutana sab niya si Ben ug asa siya, ug gitubag siya ni Ben nga sa eskwelahan.

1 puyo 'live'

1 may 'there is, are, was, etc.'

1 aduna 'there is, are, was, etc.'

1 kita 'meet'

2 tuon 'study'

1 tawag 'call'

2 huwat 'wait'

READINGS FOR COMPREHENSION

Lesson 12 (Dialogue 2)

Nitawag¹ ang PCV ug taxi. Gusto² siyang muadto sa Capitol Hotel. Tres pesos ang plete, husto-husto ra, kay layo man ang hotel.

Lesson 13 (Dialogue 1)

Gitawag si Ben sa iyang amigo ug gipangutana ug hain siya muadto.¹ Gitubag siya niya nga dia ra. Gipaduol² niya si Ben ug giingon³ nga aduna siyay bisita. Giingon niya siya nga usa pa, karon na.

Lesson 13 (Dialogue 2)

Nangita¹ ang usa ka PCV ug hain ang eskwelahan. Giingon siyang duol ra sa tindahan.

Lesson 14

Nangutana ang usa ka tawo ug pila ka buwan ang naa sa usa ka tuig. Gitubag siyang napo ug duha. Ang ngan sa mga buwan mao kini: Enero, Pebrero, Marso, Abril, Mayo, Hunyo, Hulyo, Agosto, Septyembre, Oktubre, Nobyembre, ug Disyembre.

-
- 1 tawag 'call'
 - 2 gusto 'like, want'
 - 1 adto 'go'
 - 2 duol 'near'
 - 3 ingon 'tell'
 - 1 kita 'look for'

READINGS FOR COMPREHENSION

Lesson 15

Nangita¹ ang PCV ug kwartong iyang kaistahan² sud sa usa lang ka semana. Nakakita³ siya, tagkinse pesos ang bayad⁴ sa usa ka adlaw, wa pay pagkaon, pero adunay restawran sa silong niini.⁵

Lesson 16

Nangutana ang usa ka tawo ug pila ka adlaw ang naa sa usa ka semana. Gitubag siyang pito. Ang ngan sa mga adlaw mao kini: Domingo, Lunes, Martes, Myerkoles, Hwebes, Byernes, ug Sabado.

Lesson 17

Nangutana ang PCV ug unsang orasa na. Gitubag siyang alas singko y medya na. Pureso¹, gabii na diay para² niya.

Lesson 17A

Namalit ang PCV ug panapton sa tindahan sa Insik sa “downtown”. Nisaka na pag-ayo ang presyo ug mahal na kaayo ang metro o yarda sa panapton. Nihangyo¹ siya sa tindera ug gipahangyo siyang dyutay niini.

-
- 1 kita 'look for'
 - 2 A place to stay
 - 3 kita 'find'
 - 4 Payment
 - 5 of this
 - 1 Therefore, hence
 - 2 To, for

READINGS FOR COMPREHENSION

Lesson 18

Nagsuroy-suroy¹ ang usa ka grupong PCV's. Nagkakita² ug ang laing grupo. Nanan-aw³ silag sine sa Majestic.

Lesson 19

Gustong muadto sa Baryo Patudan ang usa ka PCV, ug nang-utana siyag tartanilya sa sunod eskina, pero dilig jeepney kay dili kini muabot² sa Baryo Patudan.

Lesson 20

Alas dose na. Oras na sa paniudto. Gigutom¹ na kaayo ang duha. Mangaon² sila sa kapiteriya.

Lesson 21

Nagsultihanay ang mga PCV bahin sa pyesta sa baryo. Gidaghanan¹ sila sa mga tawo, gidak-an² ug gitas-an³ sila sa mga arko, ug gisabaan⁴ sila sa banda. Nangadto sila sa ilang Pablo aron mangaon.

-
- 1 suroy 'take a walk'
 - 2 kita 'meet'
 - 3 tan-aw 'see'
 - 2 abot 'arrive, reach'
 - 1 gutom 'hungry'
 - 2 kaon 'eat'
 - 1 daghan 'plenty, many'
 - 2 daka 'big, huge'
 - 3 taas 'tall, long'
 - 4 saba 'noisy'

READINGS FOR COMPREHENSION

Lesson 22

Gipangutana si Pedro ug unsa ang iyang dala.¹ Nitubag siyang ang iyang dala mao ang iyang bag-ong libro sa Cebuano. Ang iyang daang libro nawala.

Lesson 23

Nagsakay ug dyipni ang usa ka taga-Bohol. Nabalaka' siya kay dili pa man siyang makahibalo² sa mga dalan sa syndad sa Sugbo kay dili man siya taga-didto.

Lesson 25

Nagsakay¹ si Manang ug bus. Gusto na siyang manaog² dayon sa usa ka eskina, pero dili pa mahimo³, muhuwat⁴ pa siya kadiyut, kay wa pay bus stop.

Lesson 25A

Nagkasugat si Rosa ug ang iyang amiga. Naghisgutanay¹ sila bahin sa semana santa. Si Rosa adto magsemana santa sa Bantayan kay nindot kaayo ang semana santa didto kay daghan ang nindot nga karo sa prosesyon sa Hwebes ug Byernes Santo.

Lesson 26

Nangutana kang ang iyang amigo Ramon ug unsang orasa na. Gitubag siya sa iyang adtoan.

1 That which he brings with him

2 hibalo 'know'

1 sakay 'ride'

2 kanaog 'get off'

3 himo 'do'

4 huwat 'wait'

1 hisgut 'mention, talk about'

READINGS FOR COMPREHENSION

Lesson 27

Nagsultihanay ang duha ka PCV bahin sa ilang klase. Ang usa adunay primer gradong klase nga mga kwarenta ka buok ang eskwela. Ang ikaduha walay primer gradong klase pero may naa tingali siya sa sunod tuig.

Lesson 28

Gusto dayon si Ana muadto sa merkado, pero nisunod¹ na lang siya sa gusto sa iyang amigang muadto lang una sila sa iyang balay para² mag-estorya³.

Lesson 29

Nagkakita' si Carding ug ang iyang amiga sa tindahan nga gipalitan niya ug pangaton para kang Rosa kay adlaw man kadto ni Rosa. Nihangyo² ang amiga ni Carding niya sa pagpadala sa iyang regalo kang Rosa kuy mularga³ man siya ug pagpasulti sab niya nga malipayong adlaw na lang.

Lesson 30

Gipasimba' sa PCV ang iyang binatonan ug sayo sa San Jose aron makapangarbun² ug isda, baboy ug prutas.

1 sunod 'follow'

2 In order to

3 estorya 'story'

2 hangyo 'request'

3 larga 'leave (for)'

2 pangarbun 'go marketing'

READINGS FOR COMPREHENSION

Lesson 31

Gipadali si Pedro sa iyang amigo. Magpauban² ang iyang amigo niya sa Kona kay musugod³ na siya sa pag-practice-teaching. Giingnan ni Pedro ang iyang amigo n nga itudlo⁴ niya ang bag-ong matematika ug nga maayo tingali kung tun-an⁵ una niya sa libreriya ang iyang ileksyon.⁶

Lesson 32

Nagsultihanay si Ricardo ug ang laing PCV bahin sa tug-nawng tyempo. Gisip-on¹ ug gilabdam² sa ulo si Ricardo, pero wala sip-ona ug wala labdi sa ulo ang iyang amigong PCV kay nakadala³ kini ug 'sweater' nga nakatabang⁴ kaayo kamiya.

Lesson 34

Nagkakita si Belen ug ang laing PCV sa Cebu. Nahibulong¹ ang PCV nganong nia si Belen sa Cebu kang ang iyang assignment tua man sa Caguyan de Oro. Giingnan si Belen sa

2 uban 'accompany somebody'

3 sugod 'begin, start'

4 tudlo 'teach'

5 tu-on 'study'

6 leksyon 'lesson'; ileksyon "What/the lesson that is going to be taught"

1 sip-on 'cold'

2 labad 'headache'

3 dala 'bring, take'

4 tabang 'help'

1 hibuong 'surprise'

READINGS FOR COMPREHENSION

iyang tuyo² sa pag-adto sa Cebu: ang pagtambong³ sa kasal ni Cris, laing PCV. Human sila nag-estoryahanay⁴, nangimbitar⁵ si Belen sa iyang umaabot⁶ nga seminar sa iyang lugar.

Lesson 36

Nagsultihanay ang duha ka PCV parti sa ilang buhaton¹ sa eskwelahan. Ang usa kanila niingong iyang sulaton² ang gi-pabuhat³ sa prinsipal parti sa tulomanon sa umaabot umaabot⁴ nga tigum sa mga maestra, pero dili dayon kay iya panghuhunahunaon⁵.

Lesson 37

Nangaon¹ sila si Pablo, si Marta, ug si Jorge. Nipalihog² si Marta kang Pablong ipatunol³ ang asin kaniya, pero nitubag si Pablong dili pa mahimo kay tua pa ni Jorge.

-
- 2 tuyo 'purpose, aim'
 - 3 tambong 'attend'
 - 4 estorya 'tell stories/talk'
 - 5 inbitar 'invite'
 - 6 abot 'arrive', umaabot 'coming'
 - 1 buhat 'work'
 - 2 surat 'write'
 - 3 buhat 'work'
 - 4 abot 'arrive'
 - 5 hunahuna 'think, thought' (V, N.)
 - 1 kaon 'eat'
 - 2 palihog 'please'
 - 3 tunol 'pass'

READINGS FOR COMPREHENSION

Lesson 38

Nangimbitar¹ si Eddie kang Luis sa papangaligo². Kay makamao man mulangoy³ si Luis, gusto siyang muuban⁴ basta makabalik⁵ dayon ug sayo⁶ aron⁷ makatuon⁸ siya sa iyang leksyon.

Lesson 40

Gipangutana si Anita sa iyang amiga bahin sa iyang suwat nga niabot sa niaging adlaw nga gikan sa iyang ginikanan. Gitubag niya siya nga wala niya madawat kay tingali nadala ni Elsa sa iyang bag. Wala niya tuyoa¹ pagdala. Gipalihog² ni Anita ang iyang amiga sa pagsulti ni Elsa bahin niini.³

Lesson 41

Magsulti-sulti si Fe ug ang iyang kaubang PCV bahin sa bayranan ni Fe sa suga ug abangan sa balay niya ng wala pa niya kabayri¹ kay wala na man siyag kwartang ipamalit ig-adto niya sa Cebu kung bayran na dayon niya niadtong adlaw. Wala makatuo² niini ang iyang kauban.

1 imbitar 'invite'

2 To go swimming

3 langoy 'swim'

4 uban 'go with, companion'

5 balik 'go back'

6 Early

7 So that

8 tuon 'study'

2 palihog 'please', gipalihog 'was requested/asked'

3 niini 'this'

1 bayad 'pay/payment'

2 tuo 'believe'

READINGS FOR COMPREHENSION

Lesson 42

Nagsabot sila si Letty nga abanan nila ang mga PCV pag-pangarbon² kay basi tontohon sila sa mga tindera kay mga Amerikano ra ba.

Lesson 43

PaMagallanes¹ ang kaubang maestra ni Maria. Gipangutana niya si Maria kung may ipapalit ba siya niya. Nagpapalit si Maria ug daghan daghang pitsi-pitsi² niya ug nagpatugon³ pa gyud ug selyo sa pos opis kung may lugar⁴ pa siya sa pag-adto niini.

Lesson 44

Gipahinumdom(an)¹ si Milagros sa iyang kaubang maestra kay basi kini makalimut² nga pabunyagan³ ni Teresing sa sunod adlaw ang iyang batang bag-ong natawo. Wala siya makalimut ug unya nagpangutan-anay sila bahin sa ilang isinina⁴ sa bunyag.

Lesson 45

Nakit-an¹ si Ronaldo nga paCebu dayon. Daghan kaayong gi-patugon nga pitsi-pitsi ang iyang kaubang PCV nga ipapalit sa mga tindahang Insik² sa Cebu.

2 karbon 'market'

1 Magallanes "Magallanes, the shopping center of downtown Cebu City"; PaMagallanes 'going to Magallanes'

2 pitsi-pitsi 'odds & ends, sundries'

3 tugon 'send/leave message to buy/bring goods, etc.'

4 lugar 'place'; kung may lugar pa siya 'if she still has time'

1 hinumdom 'remember, remind'

2 limut 'forget'

3 bunyag 'baptism, baptize'

4 sinina 'dress'

1 kita 'to see'; nakit-an 'was seen'

READINGS FOR COMPREHENSION

2 tindahang Insik 'Chinese store'

B. SHORT PARAGRAPHS (CONTEXTUAL)
FOLLOWED BY QUESTIONS AND ANSWERS

Structural Content: Verbal Affixes:

I. ni-	mu-
na-	ma-
nag-	mag-
naka-	maka-
naN-	maN-
gi-	
gi-	-han
gi-	-an
gi-	-in-...
i-	
	-on
na-	-an
pag-	
pagpa-	
gipa	
nahi-	
makig	
um + redupl.	

1. Si David ug is Eslao nanawag ug jeepney sa Waimea. Nangutana sila kung hain ang Boys Camp us pila sab ang plete. Sa nanakay na sila nangutana si David kang Eslao kung hain ang iyang asawa. Si Eslao nangutana usab kung minyo ba siya.

Mga Pangutana:

Kinsay nanawag ug jeepney?

Diin sila manawag ug jeepney?

Unsay pangutana ni David ug ni Eslao?

Asa sila paduong?

Kinsay minyo, si David o si Eslao?

2. o. Si Erico ug si Tinker niadto sa kwarto ni Roberto aron dad-on siya sa baybayon. Si Roberto nibalibad nga dili siya muuban.

READINGS FOR COMPREHENSION

Mga Pangutana:

Unsang orasa kadto?

Kinsay niadto sa kwarto ni Roberto?

Ngano man?

Niuban ba si Roberto?

3. Si Carolina nagtudlo ug usa ka pundok nga mga estudyante. Nangayo siya ug katahuran ug gitubag usab siya. Gisugo niya ang usa ka estudyante pagsira sa pultahan ug ang usa ka estudyante sab sa pag-abli. Iya dayon silang gisuog sa pagngaon sa mga butang sa kwarto.

Mga Pangutana:

Kinsay nagtudlo?

Unsay iyang gibuhat?

Unsay iyang gisugo sa usa ka estudyante?

Unsa pa?

Unsa pa gyud?

4. Si Linda ug si Maria Elena nagsultihanay bahin ni Jim A. Nangutana si Linda kung kinsa siya, taga-diin siya, hain siya magpuyo karon, hain siya karon ug unsay iyang buhat. Unya nahinumdum sila nga mamalit diay sila ug mga galamiton sa eskwelahan sa tindahan sa Hawi.

Mga Pangutana:

Kinsay nagsultianay?

Unsay mga pangutana ni Linda?

Unsay ilang nahinumduman?

Asa sila mamalit?

5. Si Jerry nagtudlo sa mga bata sa kindergarten sa Pilipinas kung unsaon pagsulti ug “Good Morning, Mr. Cousin, Good Afternoon, Mr. Cousin, ug Good evening, Mr. Cousin.” Iyang gibinisaya ang iyang sugo. Nagtabi ang mga bata. Iyang gisultihan sa pagpataas sa kamot kung gusto sila mutubag.

READINGS FOR COMPREHENSION

Mga Pangutana:

Kinsay nagtudlo?

Kinsay iyang gitudloan?

Unsay iyang gitudlo?

Nag-unsang mga bata?

Unsay iyang gisulti sa mga bata?

6. Si Edita namisita ni Donna sa alas otso sa gabii. Ang inahan ni Donna nitubag sa tuktuk sa pultahan. Nangutana si Edita bahin ni Donna. Nangita si Mrs. Brown ug gisultihan si Edita nga adunay bisita si Donna. Gipamakadiyut ug dayon gimbitar ni Edita si Donna sa sine.

Mga Pangutana:

Kinsay namisita ni Donna?

Unsang orasa siya namisita?

Kinsay nitubag sa tuktuk?

Unsay pangutana ni Edita?

Unsay gibuhat ni Mrs. Brown?

Unsay gisulti ni Mrs. Brown kang Edita?

Kinsay gipailaila ni Donna sa iyang inahan?

Unsay gibuhat ni Edita ug ni Donna?

Kinsay nangimbitar sa sine?

7. Si Miguel naglingkod sa atubangan sa balkon. Nakita niya si Lorenzo nga nagdala ug daghang libro. Gitawag niya ug gipangutana kung mag-unsang siya ug kung makauban ba siya niya. Nanamilit si Miguel sa iyang asawa nga si Susana.

Mga Pangutana:

Kinsay naglingkod?

Diin siya maglingkod?

Kinsay iyang nakit-an?

Unsay gidala sa iyang nakit-an?

READINGS FOR COMPREHENSION

Unsay gipangutana niya sa iyang nakit-an?

Kinsang asawa si Susana?

8. Si Juanito ug si Ramon nagsakaysakay sa alas kwatro sa hapon. Nakakita si Ramon ug gwapang baye nag nipauligikan sa eskwelahan. Nangutana si Ramon kang Juanito kung kinsa siya. Niingon si Juanito nga siya iyang amiga ug maestra sab sa Kadaugan Elementary School. Nihangyo si Ramon kung mahimo bang ipailaila siya kay gwapa siya kaayo. Nanaug sila sa awto ug gipailaila sila.

Mga Pangutana:

Nag-unsa si Ramon ug si Juanito?

Unsang orasa kadto?

Unsay ilang nakit-an?

Unsay gihangyo ni Ramon?

Nganong nihangyo man si Ramon?

Unya, unsay gibuhath ni Ramon ug ni Juanito?

9. Si Ramon ug si Gario namisita ug usa ka pamilyang Pilipino sa Hawi. Sa diha pa sila sa Boys Camp nahibaloan nila nga si Keith muadto sa Hawi. Gihangyo nila si Keith kung makasakay ba sila ug ilang gitug-anan. Sa balay sa Pilipino nangutana si Mrs. Jose kung ngano nga nia sila sa Hawaii, tagadiin sila ug asa sa Pilipinas sila muadto. Nangutana usab si Ramon ug si Gario bahin niya ug sa iyang pamilya. Human sa sultihanay, gihawiran sila ug panihapon.

Mga Pangutana:

Kinsay namisita?

Diin sila mamisita?

Kinsay ilang gibisitaan?

Unsay mga pangutana ni Mrs. Jose?

Unsay gipangutana ni Ramon ug ni Gario?

Unsay imbitasyon ni Mrs. Jose?

READINGS FOR COMPREHENSION

10. Sabado kadto ug si Tinker nangandam. Nangutana si Eric kung asa siya padulong. Nitubag siya nga muadto siya sa merkado. Unya nanamilit siya. Nagtawag siya ug taksi ug nangutana kung pila ang plete ngadto sa Rizal Street. Gisultihan ug nisakay si Tinker. Sa merkado nihunong siya sa usa ka tindahan ug nanan-aw sa mga palitonon. Gitagad siya sa tindera ug gipangutana kung unsay iyang mahimo. Naibug siya sa mga saging apan gahi-gahi pa kini. Nangutana siya kung aduna bay mga hinog. Gisultihan siya ug gibayran dayon ni Tinker ug ni-pauli siya.

Mga Pangutana:

Unsang adlaw kadto?

Nag-unsang si Tinker?

Asa siya padulong?

Unsay iyang gisakyan?

Unsay iyang naibugan?

Nakapalit ba siya dayon?

Nganong wala man?

Unsay sunod gibuhay ni Tinker?

Unya, nakapalit na ba siya?

11. Duha ka PCT nanakay padulong sa Hawi. Makigkita si Ramon sa mayor ug nangutana siya ni Juanito kung unsaon pag-adto. Gisultihan siya ni Juanito nga ang balay sa mayor tua sa dalan Ilang-Ilang luyo sa simbahan. Unya, waa madugay naabot sila sa dalang Ilang-Ilang. Gisultihan ni Ramon ang draybir pag-pahunong duol sa simbahan.

Mga Pangutana:

Pila ka PCT ang nanakay?

Asa sila padulong?

Mag-unsang sila?

Hain ang balay sa mayor?

READINGS FOR COMPREHENSION

12. Si Mrs. Burns nangandam sa umaabut nga pyesta sa baryo. Gisusi niya ang mga pagkaon ug nangutana ni Georgy kung paigo pa ba sama sa bugas humay, pan, bayabas, kapayas, pinya ug kiso. Nitubag si Georgy nga husto-husto pa. Unya, nangutana siya ni Marcia kung anus-a ang pyesta sa baryo.

Mga Pangutana:

Kinsay nangandam sa pyesta?

Unsay iyang gisusi?

Kinsay iyang gipangutana?

Unsay gitubag ni Georgy?

13. Si Dick McGinn namisita sa baryo Kadaugan kuyog ang opisyal sa PC gikan sa Washington, D.C. Pagkanaug n nila sa awto nakit-an nila si Roberto. Gitawag ni Dick si Roberto ug gipailaila sa opisyal gikan sa Washington. Nangutana si Dick kang Roberto kung hain si Jim A. Nitubag si Roberto nga tingali tus siya sa balay DolDol atubangan sa eskwelahan taliwaea sa balay Ilang-Ilang ug balay D’Kuan.

Mga Pangutana:

Diin mamisita si Dick McGinn?

Kinsay iyang kauban?

Kinsay iyang gipangita?

Diin si Jim A.?

Hain ang balay DolDol?

14. Si Eugenio nanghambug bahin sa iyang tanaman. Nangutana si Canuto kung ang tanaman luyo ba sa hagdan. Nangutana usab siya kung aduna bay mga utanon sa tanaman. Unya, nahiabot si Nonoy ug nangutana kung gusto ba sila muadto sa dagat sa Hapona aron mangaligo. Nangutana sila kung hain ang iyang awto. Nitubag si Nonoy nga tua didto daplin sa dalan duol sa estasyonan sa gasolina.

Mga Pangutana:

Kinsay nanghambug bahin sa iyang tanaman?

Hain ang iyang tanaman?

READINGS FOR COMPREHENSION

Unsay naa sa iyang tanaman?

Kinsay nahiabot?

Kinsay gusto mukuyog niya?

Asa sila muadto?

Nganong muadto man sila?

Hain ang awto ni Nonoy?

Structural Content:

II. Mu-	ni-	
Mag-	nag-	
Maka-		
Ma-	na-	
	naN-	
	nag-	-anay
	na-	-an
Mahi-		
Mahi-	-an	
	nagpaki-	
Gi-		
Gi-	-han	
GipaN-		
Gipanang-	-han	
Pagpa-		

15. Si Bob ug si Mac nagsultihanay bahin sa practice teaching sa Waimea. Si Bob nangutana kang Mac kung unsang orasa siya nimata ganinang buntag ug kung naulahi ba usab siya sa GSang auto. Nitubag si Mac nga nisakay siya sa GSang auto niadtong buntaga. Nisulti si Bob nga wala siya magtagad kung makasakay ba siya sa bus niadtong buntaga. Unya si Mac nikalit pagsulti nga naabut na ang kinahon nga paniudto. Nisulti si Bob nga dili tingali maayo kaayo ang paniudto karong adlawa. Sa nagkaon sila nangutana si Bob ni Mac kung unsay lakaw sa iyang klase. Nitubag si Mac nga arang-arang sila karong adlawa ug nangutana usab siya bahin sa iyang klase. Nitubag si Bob nga saba kaayo sila sa primerong semana pero niarang-arang na sila kada adlaw.

Mga Pangutana:

READINGS FOR COMPREHENSION

Kinsay nagsultihanay?

Unsay ilang gipanagsultihan?

Unsay pangutana ni Bob?

Diin musakay si Mac?

Kinsay nakakita sa mga kinahong pagkaon?

Unsay lakaw sa ilang klase?

16. Si Margo ug Judy nagsultihanay bahin sa kalingawan sa mga maestro ug mga ginikanan. Nangutana si Judy kang Margo kung kanus-a ang ilang programa sa Waimea. Nitubag si Margo nga duna sila niadtong Hwebes sa gabii. Gusto ni Judy mahibaloan kung unsay petsa niadtong Hwebes. Nitubag si Margo nga niadtong Hwebes baynti-dos sa Agosto ug unya nangutana bahin sa programa sa Kohala. Nitubag si Judy nga maayo ug dyutay ang ilang programa. Aduna silay upat ka pakigpulong sa Ininglis, usa sa Hinapon, usa sa Inilokano ug usa gisulti ni Estan sa Cebuano. Nagpakisayud si Margo kung nisayaw ba siya sa Binasuan pag-usab. Nitubag si Judy nga si Donato ug siya nisayaw sa binasuan ug nga aduna usab silay Tinkling us Itik-itik. Si Margo nisulti nga nindot usab ang ilang programa. Ang mga ginikanan namisita sa ilang klase. Duna usab silay programa. Para sa painit aduna usab silay daghang donat, ilimnon ug kapi. Unya nitan-aw si Judy sa iyang rolo ug nisulti nga oras na sa pagkatulog. Si Margo nanamilit ni Judy.

Mga Pangutana:

Unsang orasa kadto?

Diin si Carolina ug si Gario?

Unsay mga pangutana ni Gario?

Nganong gusto musayo si Gario?

Pila ka oras ang dagan sa bus ngadto sa eskwelahan sa Kohala (Girls)?

Pila ka milyas kana?

Asa maghuwat si Carolina ni Gario?

Unsang orasa siya maghuwat?

READINGS FOR COMPREHENSION

18. Si Jaime nagsyagit ngadto ni Beaman sa pagpadali kay si Nonoy hapit na mularga paingon sa Hilo. Si Beaman nisyagit pagbalik sa pagpahuwat kay iya pang gihuman ang painit. Gisultihan siya ni Jaime nga pagdali aron dili siya mahibiyaan. Sa pagbiya nila sa Baryo Kadaugan nisugod dayon pag-ulan. Si Jaime nisulti nga gitugnaw na siya ug nihangyo ni Beaman sa pagpasira sa bintana. Si Beaman naghunahuna sa ting-ulan sa Pilipinas. Nisulti si Jaime nga wala siya mahibalo bahin sa ting-ulan sa Pilipinas apan si Manang Georgy nagsulti niya nga sa Pilipinas ang ulan sige-sige. Nisulti si Beaman nga mas gusto siya sa ting-init. Unya iyang gipangutana si Nonoy kung kanusa siya mubalik sa Hilo. Si Nonoy nitubag nga wala pa siya mahibalo.

Mga Pangutana:

Kinsay nagsyagit ngadto ni Beaman?

Unsay iyang gisyagit?

Nganong nisyagit man siya?

Nganong nagdali si Beaman?

Unsay gibuhat ni Beaman?

Unsay gisulti ni Manang Georgy?

Unsay gusto ni Beaman?

Mubalik ba dayon sa Hilo si Nonoy?

19. Udto kadto ug sa bintana sa kwarto ng mitingan nakit-an ni Marcia ug ni Jeanne nga ang mga kurinara nangabut na. Nisulti si Marcia nga tingali ting-paniudto na kay gigutom na man siya. Sa nagpadalong sila sa kapiteriya nangutana si Jeanne ni Marcia bahin sa nagkalain-laing oras sa ting-pangaon sa Pilipinas. Gisultihan siya ni Marcia. Gisultihan usab siya bahin sa painit ug sa mga lamian nga mga supas sa painit. Unya nangutana siya kung hain si Lorenzo. Nitubag si Jeanne nga nilakaw siya apan mubalik ra sa alas-dos para sa klase sa Cebuano.

Mga Pangutana:

Diin si Marcia ug si Jeanne?

Unsay ilang nakit-an sa bintana?

READINGS FOR COMPREHENSION

Kinsay gigutom?

Unsay mga pangutana si Jeanne?

Unsay mga tubag ni Marcia?

Unsang orasa mubalik si Lorenzo?

Nganong mubalik si Lorenzo sa alas dos?

Structural Content:

III. ni-	mu-
nag-	mag-
na-	ma-
naka-	maka-
nahi-	
	maha-
nag + redupl. base	mag- + redupl. base
nagka-	magpa-
nag-...-hanay	
gi-	
ga-	
gipaN-	
gi-...-an/-han	
na-...-an	
hing-...-an	
pag-/pagka-	
pagpa-	
ka-	
ika-	

20. Ang mga estudyante sa syensya nagkasabut nga magbuhay ug usa ka tanaman sa nagkalin-laing tanum. Usa ka grupo nitanum ug humay. Lain nga grupo nitanum ug mais, batong, sibuyas, rabanos ug mustasa. Ang humay ni Edita gitanum duol sa hagdanan. Ang mais, batong, sibuyas, rabanos ug mustasa gitanum sa tugkaran atubangan sa eskwelahan. Silang tanan nagbanus-banus pagbubo sa nagkalian-laing tanum. Si Lorenzo ug si Juana usahay magdungan ug bubo. Si Eugenio ug si David magsunod lang ug bubo. Ang ilang tanum pulos tambok kay maayo man pagkagaam. Malipayon silang tanan magtan-aw sa ilang tanum nga pulos maayo ug tubo.

Mga Pangutana:

Kinsay nagkasabut?

READINGS FOR COMPREHENSION

Unsay ilang gikasabutan?

Unsay gitanum sa usa ka grupo?

Diin magtanum si Edita?

Unsay iyang gitanum?

21. Bag-o pa gayud nga nahiabot sa Cebu si Jaime. Nag-pangutana siya kon haing hotela ang maayong sak-an. Dihay nisulti niya nga ang Magellan hotel ang labing maayo. Nagpa-hatud dayon siya. Sa hotel, gisugat siya sa manedyer. Nang-utana ang manedyer kon unsay iyang mahimo kaniya. Nisulti si Jaime nga gusto siya ug usa ka kwarto sa hotel. Nangutana siya kon pila ang bayad sa kwarto. Nitubag si Mr. Lu nga tagbaynti-otso pesos ang adlaw sa usa ka kwarto. Nangutana si Jaime kon apil ba ang pagkaon ug kun duna ba usab ug init nga tubig nga ikakaligo. Gisultihan siya nga dunay ristawran nga kakan-an. Bahin sa init nga tubig, niingon si Mr. Lu nga duna sab. Ni-hangyo si Jaime kon mahimo bang minusan ug singko pesos. Wala mutugot si Mr. Lu. Kay gabii na man napilit na lang si Jaime pagkuha ug usa ka kwarto.

Mga Pangutana:

Kinsay nahiabot?

Diin siya mahiabot?

Kinsay nisugat niya?

Unsay iyang gipangutana?

Pila ang bayad sa usa ka kwarto?

Apil ba ang pagkaon?

Aduna bay init nga tubig nga ikakaligo?

Kinsa si Mr. Lu?

Pilay hangyo ni Jaime?

Nitugot ba si Mr. Lu?

Unsay gibuhat ni Jaime? Ngano man?

22. Usa ka Amerikano magitndog sa may pantalan. Peace Corps nga boluntaryo diay siya. Sa iyang tupad may duha ka malitang dagko. Sa kalit nilabay ang ang usa ka taksi. Iya dayong gisut-sutan ug gihunongan siya. Nangutana siya kon

READINGS FOR COMPREHENSION

layo pa ba ang Agruda hotel. Nitubag si Pablo, ang taksi draybir, nga tingali mga lima ka kilometro. Nangutana usab siya kon pila ang iyang mabayad kon magpahatud siya. Giingnan siya nga pesos lang. Kini silbi lang nga pakyao. Gibaratuhan si Esteban, ang Peace Corps nga Boluntaryo, ug nisakay dayon siya.

Mga Pangutana:

- Kinsay nagtindog?
- Diin siya magtindog?
- Unsay iyang dala?
- Unsay nilabay?
- Unsay iyang gibuhhat?
- Asa siya padulong?
- Unsay iyang mga pangutana?
- Pilay plete?
- Gimahalan ba siya?
- Kinsa si Esteban?
- Nisakay ba siya?

23. Usa ka hapon nagkatagbo si Ronaldo ug si Marcos sa may balay sa mga maestra. Si Ronaldo nangutana ni Marcos kon asa siya. Nitubag si Marcos nga magsuroy-suroy lang siya kay wala siyay buhaton. Nangimbitar si Ronaldo kang Marcos sa pagpanan-aw sa sinihan sa Hawi kay adunay salidang Pinilipino. Nisugot si Marcos ug nangadto sila sakay sa jeep nga gidala ni Dan. Nangabot sila sa sinihan sa hustong oras gayud. Nisugod ang salida sa alas syete y medya. Ang salida Tinagalog, apan nakasabut lang gihapon sila ug dyutay. Nanggula sila nga mali-payon. Namauli ug nag-estoryahanay sila bahin sa ilang salidang nakit-an.

Mga Pangutana:

- Kinsay nagkatagbo?
- Kanus-a sila nagkatagbo?
- Diin sila magkatagbo?
- Kinsay nangutana?

READINGS FOR COMPREHENSION

Kinsay iyang gipangutana?

Unsay iyang gipangutana?

Kinsay nangimbitar?

Asa sila mangadto?

Kinsay ilang gisakyan?

Unsang orasa nisugod ang sine?

Nakasabut ba sila?

Unsay ilang giestoryahan sa ilang pagpamauli?

24. Si David gipahunong ug kadiyut ni Gario ug gipangutana kon kinsa kadtong duha ka babyi nga didto sa ilang klase. Nitubag si David ug gisultihan si Gario nga sila ang mga bag-ong maestra sa Cebuano. Bag-o lang silang nangabot gikan sa Honolulu. Nisugilon usab si David nga ang duha ka bag-ong maestra gipailaila kaniya ni Elsa. Nangutana si Gario kon kinsay ilang ngalan. Wala makautbag si David kay nakalimut kono siya. Nibalibad siya ni Gario nga wala sad siya makadungog pag-ayo sa pagsulti ni Elsa sa ilang ngalan. Nakatawa ug dako si Gario. Nakatawa sad si David. Nangatawa silang duha ug dako ug kusog kaayo.

Mga Pangutana:

Kinsay nagpahunong ni David?

Nganong iyang gipahunong?

Unsay iyang pangutana?

Kinsa ang duha ka babaye?

Nakaila ba si David sa ilang ngalan?

Ngano man?

Kinsay nangutana?

25. Udtong tutok kadto sa adlawng Domingo. Pila ra ka buok ang nahabilin sa armory. Nangita si Esteban ni Ramon sa mga tulda. Hingkit-an niya is Ramon nga naglingkod sulod sa usa ka tulds. Nangutana si Ramon kon unsay iyang mahimo kang Esteban. Niingon si Esteban nga gusto unta siyang muuwam sa leksyon numero baynti-dos sa Cebuano kay nawala kono ang iya. Gisultihan ni Ramon si Esteban nga ang iyang leksyon basa

READINGS FOR COMPREHENSION

kaayo kay kusog ang uwan sa niaging gabii. Ang ilang tulda hapit na gani mulutaw. Ang sulod sa ilang tulda pulos lapok. Niguwa na lang dayon si Esteban. Natagbuan niya si Hwan nga nagdala sa iyang mga libro. Giingnan niya sa iyang tuyo ug nakahuwam gayud siya.

Mga Pangutana:

Unsang adlawwa kadto?

Kinsay nahabilin sa armory?

Kinsay gipangita ni Esteban?

Diin siya mangita?

Diin ra man si Ramon?

Unsay gisulti ni Ramon?

Unsay gitubag ni Esteban?

Nakahuwam ba siya?

Ngano man?

Diin siya makahuwam? (Kang kinsa siya makahuwam?)

26. Nagkakuyog si Berto ug si Lorenzo. Nagsusisusi si Berto ni Lorenzo bahin sa iyang pamilya. Iya siyang gipangutana kon pila sila sa pamilya. Nibatbat si Lorenzo nga unom sila ka buok ug nga tulo sila ka lalake ug tulo usab ang iyang igsoong babaye. Nipuno pa gayud si Lorenzo nga siya pa ang naminyo kanilang tanan. Nisumbalik pagpangutana si Lorenzo ni Berto kon aduna ba usab siyay mga igsoon. Nisulti si Berto nga bugtong anak siya. Wala diay siyay mga igsoon ug nga pinangga siya sa iyang mga ginikanan. Nisulti si Lorenzo nga bisan ug daghan sila, pinangga sab gihapon silang tanan.

Mga Pangutana:

Kinsay nagkakuyog?

Unsay gisusisusi ni Berto ni Lorenzo?

Pila sila si Lorenzo sa pamilya?

Ika-pila kaha si Lorenzo sa pamilya?

Pila sila si Berto sa pamilya?

READINGS FOR COMPREHENSION

Ika-pila kaha si Berto sa pamilya?
Kinsay pinangga sa ginikanan?

C. GAMES

1. BATO-LATA

Ang dula nga bato-lata nagkinahanglan ug dili mukabus sa tulo (1) ka magdudula (2) ug dili molabaw sa unom. Ang gikinahanglan nga mga butang sa pagdula mao ang usa ka kasarangang lata (3) nga kapatungan ug usa ka kasarangang bato. (4) Gikinahanglan sa tagsatagsa ka magdudula ang bato. (5)

Ang pagdula sa dula nga bato-lata pagasugdan sa pagbadlis ug duha ka badlis o linya nga mag-atbang. Usa ka linya para sa manuhan ug ang ika-duha para sa balayan. Ang gilay-on sa duha ka linya nga naga-atbang, dili mokabus sa upat ka metro. (6) Ang manuhan usa ka linya nga kinahanglang tarong. Usag tunga ka metro ang gitag-on sa linya nga utlanan, sa dadadaplin. Ang balayan usa ka linya nga napulo ng lima ka dupa. Ang lata ibutang sa tunga-tunga niining linyaha. Ang utlanan gibutang aron dili molapas ang mga magdudula sa kada daplin.

Ang sumbanaan sa dula:

(a) Ang tanan nga magdudula kinahanglang magsugod sa linya o badlis sa balayan

(b) Iitsa nila ang tagsa-tagsa nga bato aron maduol sa linya nga manuhan. (7)

(c) Ang bato sa magdudula, human niya iitsa, nga nitugpa kinalayoan sa tanan sa mga magdudula, mao ang iwit. (8)

(d) Ang iwit kinahanglan sa iwit nga ibutang niya ang iyang bato sa ibabaw sa lata. (9) Ang iyang buhaton mao ang pagdakop sa uban nga magdudula sa takna nga ang lata naigo, natumba ug ang bato natagak sa lata. (10) Iyang ipatindog ang lata ug ibutang ang bato sa ibabaw sa lata (9) usa (11) niya madakop ang mga magdudula. Bantayan ug dakpon kadtong mga magdudula, human makaita sa iyang bato ug nilapas sa linyang balayan, sa takna nga mahikap niya ang iyang bato.

(e) Ang mga magdudula: Ang buhaton sa tagsa-tagsa ka magdudula mao ang pag-igo ug pagtumba sa lata, ug pagtubos sa ubang mga magdudula.

2. BULAN-BULAN

READINGS FOR COMPREHENSION

Ang dulang bulanbunan kanunay nga dulaon as Pilipinas kong bulanon. Inigsalop sa adlaw, human sa panihapon ug inigsilang sa bulan, ang mga kabataan manggula sa ilang pinoyanan sa pagdula sa bulan-bulan. Ang bulan-bulan dulaon sa mga kabataan sa karsada, sa baybayon, ug sa tigumanan sa baryo. Ang bulanbunan wala magkinabanghan ug dakung hawan. Ang kinahanglan sa dula, tubig o butang nga mahimong ikabadlis. Usahay ang mga bata magugom ug tubig aron ibad-lis sa ilang dulaan. Ang pag-ugom ug pagbadlis sa tubig lakip sa kasadya sa bulanbunan. Anha mailang sadya ang dula kon ang mga batang magdula labihang banhaa.

Ang dulaan, usa ka kasarangang lingin depende sa gidaghanon sa magdudula. Usahay ilang tung-on ang lingin sa duha ka bahin ug usahay sad ilang bahinon sa upat ka bahin.

Ang pagsugod sa dula mao ang pagpik sa kamot aron sa paghukom kon kinsa ang mananakop. Human mapili ang mananakop, ang tanang magdudula manulod sa lingin o sa bulan aron dili sila hidakpan sa manakop nga nagsubay sa badlis. Ang mananakop dili mahimong mudakop kon wala siya magsubay sa badlis. Sa pagdakop kina-hanglang ang tiil sa mananakop magtunob sa badlis ug ang kamot muhikap sa magdudula. Ang mga magdudula dili makaguwa sa badlis sa lingin sa bulan. Sa taknang muguwa ang magdudula sa lingin, siya ang mahimong mananakop.

Sa ubang parte sa Philpinas, kining dulaa gitawag ug uwak-uwak. Nganong gitawag man kining dulaa ug uwak-uwak? Gitawag kinig uwak-uwak kay ang uwak manakop man ug piso ug kay ang uwak itum man mao nga kining dulaa gitawag sa ubang parte sa Kabisay-an uwak-uwak.

BULAN-BULAN

The game, Bulanbunan, is often played when the moon is up in the early part of the evening. It seems that when the sun sets and when the moon rises, the children come out of their homes to play the game. The game is usually played by children in the streets, on the beaches, and in the barrio square. The game does not require too much space. What is needed is water or something that can make lines on the ground. Sometimes the children fill their mouths with water to make the lines of the

READINGS FOR COMPREHENSION

court. The bringing of water in the mouth to make the lines is part of the excitement of the game. It can be noticed when the kids are noisy and filled with laughter.

The court's size depends on the number of players that are playing the game. The court is sometimes divided into two and sometimes into four parts.

To begin the game, the players do the "John-Kinpoh" to determine the "it". After the "it" has been selected all the players go into the court. They must stay inside the court so that they won't be caught by the "it", who is continuously on the line. The "it" cannot catch anyone if he is not on the line. In order to catch the players, the "it" must have his foot on the line while touching the players. The players should not be out of the circle. If one goes out, he becomes "it".

In other parts of the Philippines, this game is called uwak-uwak meaning "crow". Why is it called uwak-uwak? It is called uwak-uwak because crows sometimes prey on chicks and because the color of the crows is black which would literally mean night. This game is very common in the Visayas and in some parts of Mindanao.

D. LEGENDS

1. Nganong Taas Ang Langit (Kasugiran)

Sa unang panahon, ang langit makab-ot ra sa tawo. Pero usa niana ka adlaw, ang usa ka asawa, nihangyo sa iyang bana sa pagpatabang paglubok sa humay. Sa wala pa sugdi ang paglubok, ang asawa nisulti sa iyang bana nga dili niya pal-abihan ang pag-alsa sa alho kay basi mabuslot ang langit. Niando tuod ang bana.

Sa nisugod na paglubok ang bana, naalsa niya pagayo ang alho, hangtud nga naisa ang langit. Nadaa ang sudlay sa asawa kay taas man kaayo ang iyang buhok. Paspas man gud ang ilang paglubok. Gikan niadto ang langit nagkataas na. Ang sudlay sa asawa nahimong pikas sa buwan, ug ang perlas nga mutya (sa sudlay) niini nahimong mga bitoon.

VOCABULARY LIST:

alho	pestle
alsa	lift upward
bitoon	star
buwan	moon
buslot	bore/make a hole
kab-ot	reach
langit	sky
lubok	pound
isa	push upward
mutya	pearl, gems used as ornaments
perlas	pearl
pikas	the other side
sudlay	comb
tabang	help

Mga Pangutana:

1. Taas ba ang langit kaniadto?
2. Ngano man?
3. Unsay gihangyo sa asawa sa iyang bana?
4. Unsay gisulti sa asawa sa wala pa magsugod ang iyang bana sa paglubok?
5. Nganong iya man kining gihangyo?
6. Unsa man kono sa bana?

READINGS FOR COMPREHENSION

7. Unsay nahitabo sa naglubok na sila?
8. Nganong taas na ang langit karon?
9. Nganong nadaa ang sudlay sa asawa?
10. Unsay nahimong buwan ug bitoon?

2. Ang Hamburgerong Unggoy ug Bao (Kasugiran)

Usa kadto ka adlaw ang unggoy ug ang bao nagkaestoryahanay. Niingon ang unggoy nga walay makalupig niya sa kaabtik. Nitubag ang bao nga abtik sab siya.

Nahagit ang unggoy. Iyang giingon ang bao, "Tanawon lang nato kung kinsay mas abtik natong duha." "Sige," nitubag ang bao.

"Aron maila maglumba tang duha," matud sa unggoy. "Kini ang atong sinugdanan ug kadtong kahoy sa layo ang atong kutbanan."

Nagtapad dayon sila ug nagsugod pagdaganay. Unya...

Nanunga-tunga na ang unggoy ug ang bao layo pa kaayo. Nihunong ang unggoy aron magpaabut. Layo pa gihapon. Nipahuway ang unggoy total layo pa man ang bao hangtud nga nakatulog siya. Ang bao gakanunay ra ug hinayhinay ug dagan. Sa pagmata pa sa unggoy ang bao nahiabot na sa ilang kutbanan ug gikataw-an niya ang unggoy.

VOCABULARY LIST:

abtik	cunning
bao	turtle
kanunay	always, keep on
kasugiran	legend
kutbanan	goal
hagit	challenge
hamburgero	braggart
hunong	stop
huway	rest
lumba	race
lupig	defeated, beaten
matud	according to
matuori	prove it
sinugdanan	starting point
unggoy	monkey

Mga Pangutana:

READINGS FOR COMPREHENSION

Unsay gisulti sa unggoy sa bao?
Nganong nahagit ang unggoy?
Aron maila ang ilang kaabtik, unsay ilang gibuhat?
Kusog ba ang unggoy mudagan? Matuori. Ang bao? Matuori sab.
Kinsay nakadaug sa lumba?
Nganong nakadaug siya?
Kinsay napildi sa lumba?
Nganong napildi siya?
Unsay hibuhat sa unggoy sa nakita niya nga layo pa ang bao?
Sa pagkadaug sa bao giunsa niya ang unggoy?

3. Ang Paghari Ni Amuay (Kasugiran)

Sa wala pay tawo sa kalibutan si Amuay ang naghari. Ang iyang mga sakop mao ang namok, aninipot, baki, bao, ug bakukang. Kay dili man gusto ang hari ug samok, iyang gibuhat ang iyang balay taliwala sa lasang.

Usa niana ka gabii, wala makatulog ang hari tungod sa alin-gasang nahimo sa iyang gingsakpan. Sayo sa buntag, gipatawag niya sila.

“Kinsay nagsaba ninyo gabii? Wala ko makatulog,” matud sa hari.

Nitubag ang mga baki nga nisyagit sila kay nahadlok sila sa bao nga gadala sa iyang balay. Nahadlok silang katumbahan unya.

Ang hari napungot ug niingon, “ikaw diay ang nakaingon sa samok. Kinahanglan pagasilotan ka.”

Nirason ang bao nga gidala-dala niya ang balay niya kay basi masunog kay ang aninipot permi man lang gadala ug kayo.

Ang aninipot nitubag dayon nga gadala siya ug suga kay nangita siya sa namok nga nikawat sa iyang pagkaon.

Nitingug ang namok nga wala siya mangawat. Ang bakukang maoy nangawat.

Ang hari nisugo sa namok sa pagpangita sa bakukang. Niguwa dayon ang namok. Nakit-an ang bakukang duol sa limaw, gabulad sa init. Sa pagduol sa mamok, nisulod dayon ang bakukang sa lungag. Gadumot pag-ayo ang namok.

Nitungha na ang mga tawo. Hangtud karon ang namok nangita pa gihapon sa bakukang sa dunggan sa tawo.

READINGS FOR COMPREHENSION

VOCABULARY LIST:

alingasa	noise
aninipot	firefly
baki	frog
bakukang	beetle
bao	turtle
buhat	do
bulad	drying/basking in the sun
kalibutan	earth
kawat	steal
kayo	fire
kinahanglan	necessary/important
dala	carry
dumot	harbor a grudge
guwa	get/go out
hadlok	afraid of, scared
hari	king
ingon	say, tell
lasang	forest
lim-aw	pool of water
lungag	hole
matud	according to
namok	mosquito
paghari	reign
permi	always
pungot	mad
rason	reason
sakop, gingsakpan	subjects
samok	trouble
sayo	early
silot	fine, punish
syagit	shout
sugo	order
sunog	burn
tawag	call
tumba	fall
tingog	voice
tungha	appear/show up
tungod	because

Mga Pangutana:

Kinsay hari sa wala pay tawo sa kalibutan?

READINGS FOR COMPREHENSION

Nganli ang iyang mga sakop.

Nganong gibuhat sa hari ang iyang baay taliwaa sa lasang?

Nganong waa makatuog ang hari usa kagabii ana?

Unsay gibuhat sa hari?

Nganong nagsaba man ang mga baki?

Nganong gidaa sa bao ang iyang baay?

Nganong gadaa ang aninipot ug kayo?

Kinsay nangawat ug pagkaon?

Diin kikit-i ang bakukang sa namok?

Nganong muduol ang namok karon sa dunggan sa tawo?

4. Ang Unggoy ug Ang Bao -1

Niadtung unang panahon, ang unggoy ug ang bao suod kaayong managhigala. Usa ka adlaw niana, nagsugilanonay sila sa daplin sa suba. Niingon ang unggoy: “Ay kalami kaayong ikaon ug hinog nga saging.”

Unya nitubag ang bao: “Bitaw no. Wala man kitay kasagingan bisag usa na lang ka punoan.”

Wala pa gani matapus ang ilang sugilanon bahin sa saging, may nakita silang usa ka punoan nga saging sa unahan nga gianod sa sulog sa suba. Niingon ang unggoy: “Uy, bao, tuay punoan sa saging. Atong kuhaon. ug atong itanum aron makakaon kita ug saging.”

Nitubag ang bao: “Sige, atong kuhaon.” Gikuhit niya ang punoan sa saging paingon sa daplin sa suba. Pagkahuman niyag kuha sa saging, niingon ang bao: “Usa ra man kini, atong tabangan ug tanum.”

Nitubag ang unggoy: “Ato lang tungaon. Imo ang katunga ug ako ang katunga ug mag-iyahay kitag tanum. Aron duna kay saging ug duna sab akoy saging.

Ilang gitunga ang saging. Human nila putla ang saging niingon ang bao: “Ako kining sa itaas ug imo kanang sa ilawum.”

READINGS FOR COMPREHENSION

Nisagbat ang unggoy: “Dili uy, ako kanang sa itaas kay ako may nakakita ug ako sab ang niagda sa atong buhaton karon. Ug dili pa ko dili ka makatanum ug dili ka sab makakaon ug saging. Gawas pa niana dili ka man makasaka, mao nga imo na lang kanang sa ilawum. Niuyon ang bao ug niingon: “Na, hala.”

Ilang gitanum ang ilang tagsa ka tunga.

Ang kaputol nga saging sa bao nilambo ug namunga kay iya man ang kaputol nga may gamot. Pero, ang kaputol nga saging sa unggoy nalaya ug namatay kay wala may gamot ang iyang naangkon nga kaputol.

Usa ka hapon niana, niduaw ang unggoy sa bao ug naghilak. Iyang gisaysay sa bao ang nahitabo sa iyang saging. Niingon ang bao: “Sagdi lang kay inigkahinog niining bulig sa akong saging hatagan ko ikaw.” Nalipay kaayo ang unggoy.

Sa pagkahinog na sa saging, sak-on unta sa bao apan dili man siya makasaka. Niingon ang unggoy sa bao: “Bao, sak-on ko kanang imong saging apan magtungang kita sa bulig.”

“Oo, nitubag ang bao.” Unya gisaka sa unggoy ang saging.

Sa didto na ang unggoy sa itaas sa saging, niingon siya: “Abi ato konong tilawan kining saginga ug lami ba.”

Ang bao nga didto sa ilawaum niingon? “Unggoy, hulugi pod ako ug usa kay gusto pod kong mutilaw.”

Nitubag ang unggoy: “Saka diri kung gusto kang mutilaw.”

“Dili man ko kasaka, hulugi lang ko,” nitubag ang bao.

“Malas ka lang nga di ka makasaka, kay di man nako ka tagaan ug saging,” nitubag ug nikatawa ang unggoy.

“Ug di ka muhatag nakog saging, punggoa na ug ikanaug na ang bulig kay ato nang bahinon,” nitubag ang bao.

“Ug makasaka ka, ari nato bahinon sa taas,” nikatawa ug nitubag ang unggoy.

“Ikawng unggoya ka manlulupig gayud ka,” nangisog ang bao.

“Sumala sa akong giingon ganina, malas ka lang baoha ka,” nikatawa na sab ang unggoy.

READINGS FOR COMPREHENSION

Baling pungota sa bao ug niingon: “Makabalus ra ako nimong unggoya ka.” Unya nilakaw ang bao. Naghunahuna ang bao kung unsaon niya pagbalus sa unggoy nga didto sa taas sa saging nga nagkaon sa hinog nga saging.

Pagkataudtaud, nibalik ang bao nga nagdala ug kagingking sa kawayan. Samtang nagpahuway ang unggoy didto sa taas sa saging human mahurot niya pagkaon ang hinog, gibalibod sa bao ang mga tunok sa kagingking sa punoan sa saging ug nitago siya sa usa ka bunot.

Sa pagkanaug sa unggoy pastilang tyabaw. Ug nipungko siya sa bunot ug nagtyabaw nga nagkuha sa mga tunok nga diha sa iyang lawas, tiil, kamot ug mga bukton. Ang bao nagkatawa sa sulod sa bunot.

VOCABULARY LIST:

agda	invite, prompt
angkon	claim, share
anod	drifted by the current; carried by the current
balus	get even
bunot	coconut husk
kagingking	bamboo thorns
kuhit	reach with a pole
duaw	friendly visit
hulog	drop
hurot	eat up, consume everything
iyahay	to each his own
isog	fierce
lambo	grow lushly
laya	wither
managhigala	are friends
pastilan	an exclamatory expression
punggo	chop
pungko	squat
pungot	angry, enrage
putol	cut, chop, part
sagbat	speak out of turn, butt in
sagdi	never mind
saka	climb up a tree
sugilanon	story, tale
tabangan	help somebody with
taudtaud	shortly
tilaw	taste
tyabaw	cry aloud in pain

READINGS FOR COMPREHENSION

Mga Pangutana:

- Manag-unsang ang unggoy ug ang bao niadtong unang panahon?
- Nag-unsahanay sila usa ka adlaw niana?
- Unsay gisulti sa unggoy?
- Unsay gitubag sa bao?
- Unsay nakita nila sa suba?
- Unsaon nila ang punoan sa saging?
- Kinsay nikuhit sa punoan sa saging sa suba?
- Unsay gustong buhaton sa bao sa punoan sa saging?
- Unsay gustong buhaton sa unggoy sa punoan sa saging?
- Ngano man?
- Kinsang gusto ang natuman (followed)?
- Giunsa nila ang punoan sa saging?
- Unsay bahin sa bao?
- Unsay bahin sa unggoy?
- Nganong niuyon man ang bao sa gusto sa unggoy?
- Naunsa ang bahin sa bao?
- Naunsa ang bahin sa unggoy?
- Nagunsa ang unggoy usa ka hapon niana?
- Unsay iyang gisaysay sa bao?
- Unsay gitubag sa bao niya?
- Nganong wala man sak-a sa bao ang iyang hinog nga saging?
- Unsang kondisyona (conditioned) sak-on ang saging sa unggoy?
- Nag-unsang ang unggoy sa didto na siya sa itaas sa saging?
- Unsay gihangyo sa bao kaniya?
- Unsay gitubag sa unggoy?
- Unsay giingon sa bao sa unggoy sa nangisog na ang bao?
- Unsay gitubag sa unggoy?
- Naunsa ang bao pagkadungog sa sulti sa unggoy?
- Unsay gihunahuna sa bao para makabalus sa unggoy?
- Unsay gihimo sa bao para makabalus sa unggoy?
- Diin mutago sng bao?
- Nag-unsang ang unggoy sa pagkatunok niya?
- Diin siya mupungko?
- Nag-unsang siya samtang nagpunkgo sa bunot?
- Nag-unsang ang bao sa sulod sa bunot?
- Kinsay mas hawod nilang duha?

5. Ang Unggoy ug Ang Bao -2

READINGS FOR COMPREHENSION

Nilingkod ang unggoy sa ilawum sa bagol nga gitagoan sa bao. “Pooot!” Nakautot ang bao. Nilukso sa kalipay ang unggoy, iyang giukab ang bagol ug niingon: “Ah, nia ka ra gayud! Karon isugba ko ikaw sa daub.”

Nikatawa ang bao ug niingon: “Maayo hinoon kay gusto kong mapula! Sige, isugba ako.”

“Dili, dili ko ikaw isugba. Lubkon ko ikaw,” matud pa sa unggoy.

“Labing maayo,” niingon ang bao nga nagluksolukso sa kalipay. “Gusto ko nga mapatag ang akong bukobuko. Salamat Unggoy.”

Naglagot ang unggoy. Kinahanglan mangita siya ug laing paagi pagsakit sa bao.

“Ah,” niingon ang unggoy. “Ilabay ko ikaw sa suba aron ka malumus.”

Nihilak ang bao, niluhod siya ug niingon, “Intawon, Unggoy, kaloy-i ako. Dili ako mahibawong mulangoy; malumus unya ako. Ayaw intawon akog ilabay sa suba kay dili pa ako gustong matatay.” Nihilak ang bao ug nigakus sa mga tiil sa unggoy.

Ang buang unggoy nagtu nga dili mahibawong mulangoy ang bao. Gihakup niya ang bao ug gilabay sa kinataliwad-an sa suba. Unya sa dakung kalagot, nakita niya nga maayo kiyang mulangoy ang bao. “Hisakpan ko ra ikaw,” matud niya, ug gisugdan niya pag-inum ang tubig sa suba.

Gibiaybiay siya sa bao nga nagkatawa ug nagkanta sa kalipay. Wala muundang pag-inum ang unggoy. Niburot ang iyang tiyan, ug wala madugay, nibuto, ug namatay siya.

VOCABULARY LIST:

bagol	coconut shell
biaybiay	mock/ridicule
buang	crazy
burot	bloat
buto	burst
gakus	embrace
hakup	take/get with both hands, clutch
lukso	jump
luhod	kneel down
lumus	drown
patag	spread out

READINGS FOR COMPREHENSION

sugba	roast on live charcoal
ukab	uncover
undang	stop
utot	fart

Mga Pangutana:

Diin mulingkod ang unggoy?

Samtang naglinkod siya, nag-unsang ang bao?

Unsa dayon ang gihimo sa unggoy?

Unsay gustong primerong himoon sa unggoy sa bao?

Unsay tubag sa bao sa unggoy?

Unsay gustong ika-tuong himoon sa unggoy sa bao?

Unsay tubag sa bao sa unggoy?

Kinsay hawod kanilang duha? Ngano man?

Kinsay buang kanilang duha? Ngano man?

Kung ikaw ang unggoy, himoon ba nimo ang iyang gihimo sa bao sa estorya? Nganong dili man?

Imbis sa gihimo sa unggoy sa bao, unsa may imong himoon?

Kung ikaw ang unggoy, himoon ba nimo ang iyang gihimo sa iyang kaugalingon sa didtu na ang bao sa suba?

Nganong dili man?

Naunsa ang unggoy sa katapusan sa estorya?

Sa katapusan sa estorya, angay ka bang makaingon sa unggoy "Maayo ra"? Matuori ang imong pulong.

E. FILIPINO RECIPES

1. Manok ug Baboyng Adobo

Panakot:

5 ka buok nga ahos

1 ka tasang tubig

1 ka tasang suka

1/2 sa botilyang pamyenta
asin ug ajinomotong hustong itempla

Importanteng Kinahanglanon:

15 libras nga baboy

15 libras nga manok

Paagi sa Pagluto:

Hiwaa ang baboy ug manok sa hustong gidak-on. Dukduka ang ahos ug pamyenta. Pagbutang ug duha ka tasang suka ug tubig sa dakong kaldero. Isagol ang ahos, pamyenta, ug Ajinomoto. Dayon isagol sab ang hiniwang baboy ug manok. Templahi ug asin. Lutoa sa hustong kainit nga kayo hangtud mahumok.

VOCABULARY LIST:

ahos	garlic
kayo	fire
dukduk	pound
hiwa	cut
kaldero	kettle
pamyenta	pepper
sagol	mix
suka	vinegar
templa	mix to taste

2. Pansit

Panakot:

5 libras nga karots

READINGS FOR COMPREHENSION

- 10 pakete nga ugang uhong
- 1 ka latang dagko nga dabong sa kawayan
- 5 ka buok sibuyas nga bombay
- 2 libras nga sibuyas nga bisaya
- 1 ka gamayng botilyang mantika
- 5 libras nga manok
- 3 ka buok ahos
- 6 ka buok nga lutong itlog
- 5 ka tasang tubig
- 1 ka botilyang pamyentang de polbo
- dyutannng asin ug dyutayng Ajinomoto

Importanteng Kinahanglanon:

- 20 ka buok (putos) nga miki
- 10 libras nga preskong pasayan
- 10 libras nga sorisong miko
- 5 libras nga unod sa baboy

Paagi sa Pagluto:

Hiwaa pagpino ang ahos, ang sibuyas nga bombay ug ang sibuyas nga bisaya. Putla ang mga dahon sa sibuyas ug tagtulo ka pulgadas ug kulokuloa. Ibutang kini sa may tubig nga panaksan. Hiwaa ang karots ug tag-as. Hiwaa sab ang baboy, manok, soriso, pasayan, uhong ug dabong sa kawayan. Hiwaag lingin ang lutong itlog. Putlag mugbo ang miki. Pagbutang ug mantika sa dakong kaha. Kung mainit na ang mantika, gisaha ang mga panakot. Isumod dayon paglunod ang soriso, karneng baboy, manok ug pasayan. Sagola ug takobi aron muagos. Sabwi ug lima ka tasang tubig kutob maluto. Unya ilunod na ang mga dabong sa kawayan, ang uhong ug ang karots. Sagulag ilunod ang miki. Pabukalag kausa. Templahi sa asin, Ajinomoto ug pamyentang de polbo. Hauna sa kaha, unya ibutang sa dagkong bandihado. Butangi sa ibabaog mga hiniwang itlog. Adornohi sa mga kinolot nga dahon sa sibuya.

VOCABULARY LIST:

adorno	decorate
agos	ooze
bandihado	platter
botilya	bottle
bukal	boil
kaha	frying pan
karots	carrots

READINGS FOR COMPREHENSION

kawayan	bamboo
kulokulo	make curls
kulot	curly
kutob	up to, until
dabong	shoots of bamboos
dahon	leaf
gisa	saute
haun	remove from the stove, take out of the fire
lata	tin
lingin	round
lunod	put into the cooking container
mantika	cooking oil
miki	Chinese spaghetti, small noodles
panaksan	measuring cup
pasayan	shrimps
pino	fine
polbo	powder
presko	fresh
putol	cut
sabaw	soup
sibuyas nga bisaya	native green onions
sibuyas nga bombay	imported round onions
soriso	sausage
takob	cover
uga	dry
uhong	edible mushroom
unod	meat, flesh

3. Atsarang Kapayas

Panakot:

10 ka buok nga dagkong kapayas

10 ka buok nga luy-a

1/2 sa tasang asukar

1/2 sa tasang asin

2 ka tasang suka

2 ka tasang tubig

5 ka buok nga karots

READINGS FOR COMPREHENSION

5 ka buok nga hilawng sili

Paagi sa Pagbuhat:

Hiwaag tag-as ang luy-a, karots ug sili. Banggura ang kapayas sa bangguranan. Baliboreg asin unya kumot-kumotag pug-i. Butangi ang kahag suka, tubing, asukar, asin ug mga luy-a kutob kini maluto. Isunod ang silig karots. Pabukalag kausa lang. Haunag ibubo sa kapayas ug sagula. Pabugnawag isulod dayon sa dakong garapon. Ibutang sa ripregiretor.

VOCABULARY LIST:

atsarang kapayas	pickled/preserved papayas
balibod	sprinkle
bubo	pour
kumot-kumot	squeeze (small pieces)
garapon	jar
hilaw	raw
sili	pepper
luy-a	ginger
puga	squeeze (bigger pieces)
riprigeretor	refrigerator

4. Leste Plan (Leche Flan)

Panakot:

10 ka dosenang itlog

12 ka dagkong latang letse kondensada

10 ka buok nga lemon

15 libras nga asukar

10 ka dagkong latang gatas nga ebaporada

Paagi sa Pagluto:

Pahilisa ang asukar sa hulmahanan. Batila ang mga pughak sa itlog. Idugang ang gatas nga kondensada ug ebaporada. Sagula kini pag-ayo. Unya ihuwad sa hulmahanan nga may asukar na. Paalisngawi hangtud maluto.

VOCABULARY LIST:

alisngaw	steam
batil	beat

READINGS FOR COMPREHENSION

Ug unsa? Ug lemon.
Sa unsa? Sa kutsilyo.
Asa? Sa kusina.

Batila.

pughak Batila ang pughak.
itlog Batila ang pughak sa itlog.
tinidor Batila ang pughak sa itlog sa tinidor.
tasa Batila ang pughak sa itlog sa tinidor sa tasa.
karon dayon Batila ang pughak sa itlog sa tinidor sa tasa karon dayon.

Batila ang Ang pughak.
unsa?
Sa unsa? Sa itlog.
Sa unsa? Sa tinidor.
Asa? Sa tasa.
Kanus-a? Karon dayon.

Hilisa.

pag-ayo Hilisa pag-ayo.
asukar Hilisa pag-ayo ang asukar.
hulmahanan Hilisa pag-ayo asukar sa hulmahanan.
unya Hilisa pag-ayo ang asukar sa hulmahanan unya.
Hilisa Pag-ayo.
pag-unsa?
Ang unsa? Ang asukar.
Asa? Sa hulmahanan.
Kanus-a? Unya.

Hauna.

kan-on Hauna ang kan-on.
kulon Hauna ang kan-on sa kuloun.
sud-an Hauna ang kan-on sa kuloun ng sud-an.
kaldero Hauna ang kan-on sa kuloun ug sud-an sa kaldero.
abohan Hauna ang kan-on sa kuloun ug sud-an sa kaldero sa abohan.
alas onse y Hauna ang kan-on sa luloun ug sud-an sa kaldero
medya sa abohan sa alas onse y medya.

Hauna ang Ang kan-on.
unsa?
Asa? Sa kuloun.

READINGS FOR COMPREHENSION

Ug unsa pa? Ug sud-an.
Asa? Sa kaldero.
Asa man Sa abohan.
kini?
Kanus-a? Sa alas onse y medya.

Pinoha.

paghiwa Pinoha paghiwa.
kutsilyo Pinoha paghiwa sa kutsilyo.
sibuyas Pinoha paghiwa sa kutsilyo ang sibuyas.
bombay Pinoha paghiwa sa kutsilyo ang sibuyas bombay.
sibuyas Pinoha paghiwa sa kutsilyo ang sibuyas bombay ug sibuyas.
bisaya Pinoha paghiwa sa kutsilyo ang sibuyas bombay ug sibuyas bisaya.
lamisa Pinoha paghiwa sa kutsilyo ang sibuyas bombay ug sibuyas bisaya sa lamisa.
kusina Pinoha paghiwa sa kutsilyo ang sibuyas bombay ug sibuyas bisaya sa lamisa sa kusina.

Pinoha Paghiwa.
pag-unsu? Sa kutsilyo.
Sa unsa? Sa kutsilyo.
Ang unsa? Ang sibuyas.
Nga Unsa? Nga bombay.
Ug unsa pa? Ug sibuyas.
Nga unsa? Nga bisaya.
Asa? Sa lamisa.
Asa man Sa kusina.
kini?

Putla.

pagpino Putla pagpino.
dahon Putla pagpino ang dahon.
sibuyas Putla pagpino ang dahon sa sibuyas.
bombay Putla pagpino ang dahon sa sibuyas bombay.
sibuyas Putla pagpino ang dahon sa sibuyas bombay ug sibuyas.
bisaya Putla pagpino ang dahon sa sibuyas bombay ug sibuyas bisaya.

Putla pag Pagpino.
unsu? Ang dahon.
Ang unsa? Ang dahon.

READINGS FOR COMPREHENSION

Sa unsa? Sa sibuyas.

Nga unsa? Nga bombay.

Ug unsa pa? Ug sibuyas.

Nga unsa? Nga bisaya.

Gisaha.

pagdali

Gisaha pagdali.

ahos

Gisaha pagdali ang ahos.

sibuyas

Gisaha pagdali ang ahos ug sibuyas.

kamatis

Gisaha pagdali ang ahos ug sibuyas ug kamatis.

pasayan

Gisaha pagdali ang ahos ug sibuyas ug kamatis ug pasayan.

kaha

Gisaha pagdali ang ahos ug sibuyas ug kamatis ug pasayan sa kaha.

unya

Gisaha pagdali ang ahos ug sibuyas ug kamatis ug pasayan sa kaha unya.

Gisaha

Pagdali.

pag-unsu?

Ang usa?

Ang ahos.

Ug unsa?

Ug sibuyas.

Ug unsa pa?

Ug kamatis.

Ug unsa pa

Ug pasayan.

gyud?

Asa?

Sa kaha.

Kanus-a?

Unya.

Banggura.

kapayas

Banggura ang kapayas.

karots

Banggura ang kapayas ug karots.

bangguranan

Banggura ang kapayas ug karots sa bangguranan.

gawas

Banggura ang kapayas ug karots sa bangguranan sa gawas.

alauna

Banggura ang kapayas ug karots sa bangguranan sa gawas sa alauna.

human sa

Banggura ang kapayas ug karots sa bangguranan sa gawas sa alauna human sa paniudto.

paniudto

Banggura
ang unsa?

Ang kapayas.

Ug unsa?

Ug karots.

Asa?

Sa bangguranan.

READINGS FOR COMPREHENSION

Asa man Sa gawas.
kini?
Kanus-a? Sa alauna.
Kanus-a pa Human sa paniudto.
gyud?

5. Kan-on

Kinahanglanon:

3 ka tasang bugas nga humay

3 ka tasang tubig

Paagi sa Pagluto:

Kisli ang bugas nga humay sa palanggana ug makaduha. Human, isulod sa kulon ug sabwig tubig. Lung-aga sa igong siga sa kayo kutob mahubas. Pagamyi ang kayo hangtud maluto.

VOCABULARY LIST:

bagas nga humay	rice
kilis	wash rice/corn
kulon	cooking pot
hubas	dry up
lung-ag	cook rice/corn
palanggana	wash-basin

6. Sinangag nga Kan-on

Panakot:

1 ka buok dakung sibuyas nga bombay

3 ka lusok nga ahos

4 ka lusok nga sibuyas nga bisaya
dyutayng mantika
dyutayng asin, ajinomoto ug
polbos nga pamyenta

Importanteng Kinaganglanon:

5 ka tasang bahawng kan-on

3 ka buok dagkong soriso

2 ka tortilyang itlog

READINGS FOR COMPREHENSION

Paagi sa Pagluto:

Hiwaa ug igong kadak-on ang soriso. Ad-ara ang sibuyas nga bombay ug ang sibuyas nga bisaya, pero laina ang dahon sa sibuyas. Dukduka ang ahos.

Pagbutang ug dyutayng mantika sa kaha. Kung mainit na kini, ilunod ang ahos, unya ang sibuyas. Ilunod dayon ang soriso ug paagusa. Dayon ilunod ang bahawng kan-on ug sagula. Lutoa ug ukaya hangtud mapulapula ug dyutay. Ilunod ang inad-ad nga pinong tortilyang itlog. Templahi ug asin, ajinomoto ug pamyentang de polbo. Tilawig ibalibod ang dahon sa sibuyas. Kuhaa kini dayon sa kayo ug isirbi.

VOCABULARY LIST:

ad-ad	mince/dice
bahaw	left-overs
butang	place, put
itlog	egg
lusok	clove
tilaw	taste
tortilya	scrambled

7. Minantikaang Saging Espesyal

Kinabanglanon:

- 1 ka siping saging sab-a nga dagko
- 10 ka kutsarang harina
- 3 ka kutsarang asukar
- 1/2 sa tasang gatas
- 1/2 sa galong mantika

Paagi sa Pagluto:

Hiwaa ang mga saging sa hustong kanipis. Inita ang manitka sa kaha. Sagula ang harina ug gatas. Templahi sa asukar.

Banday-bandaya ang upat ka hiwang saging nga gituslob na sa harina. Ilunod kini sa init nga mantika ug lutoa hangtud mapula-pula.

VOCABULARY LIST:

asukar	refined sugar
banday-banday	place objects transversely
kanipis	thinness

READINGS FOR COMPREHENSION

galon	gallon
espesyal	special
harina	flour
mapula-pula	become golden brown
sab-a	a kind of banana with thickest pulp
sipi	hand
tuslob	to dip

8. Bukhayo (Bukayo)

Kinabanglanon:

- 10 ka buok nga butong
- 5 ka tasang asukar
- 1 ka kutsaritang banilya o lemon (agridulsi)
- 4 ka tasang tubig

Paagi sa Pagluto:

Buaka ang mga butong ug kudkura. Ibutang sa dakung palanggana. Sagula ang asukar ug tubig, unya latika. Kung malatik na kini, ibubo ang kinuskos nga butong, pahumti sa banilya. Lutoa hungtud magpilit.

VOCABULARY LIST:

banilya	vanilla
dukot	stick/adhere to the bottom of the pot
tuno	coconut milk
ukay	stir

9. Biko

Kinahanglanon:

- 5 ka libra nga pilit (25 ka tasa)
- 10 ka tasang tuno
- 10 ka tasang asukar
- dyutayng anis

Paagi sa Pagluto:

Lung-aga ang pilit sa gahing pagkaluto. Latika ang tuno ug asukar ug butangig dyutayng anis. Kung malatik na, isagol ang linung-ag nga pilit ug ukaya. Sigiha ug ukay aron dili mudukot, nangtad muguwa ang lana.

READINGS FOR COMPREHENSION

VOCABULARY LIST:

anis	anise seed
dukot	stick/adhere to the bottom of the pot
tuno	coconut milk
ukay	stir

10. Binangkal

Kinahanglanon:

5	ka libra nga harina
3	ka kutsarang baking powder
6	ka itlog
1	ka dakong latang gatas nga ebaporada
3	ka putos nga lunga
1/2	sa galon nga puriko
3	ka tasang asukar

Paagi sa Pagluto:

Ibutang ang gatas sa dakong panaksan. Isagol ang asukar ug ukayon hangtud mahilis. Batila pag-ayo ang itlog ug isagol kini sa gatas. Butangi sa puriko ug baking powder; sagula. Sa inanay, isagol ang harina ug batila pag-ayo hangtud mugahi. Kuhaa kini sa panaksan ug ibutang sa dakong masahan ug masaha. Hiwahiwaa sa hustong kadak-on ug lingina. Dayon ipaligid kini sa lunga ug mantikai sa igong kainit sa kayo hangtud mapulapula.

VOCABULARY LIST:

ebaporada	evaporated
ligid	roll
lunga	sesame
masa	knead

11. Inun-unan

Kinahanalanon:

5	ka libras nga isdang tulingan
1/2	sa tasang suka
1/2	sa tasang tubig
5	ka lusok ahos
1	ka kutsarang mantika igong asin

READINGS FOR COMPREHENSION

Paagi sa Pagluto:

Himbisi ang isda ug hinanai. Unya, kuhai sa hasang. Hugasi ug hiwaa sa hustong kadak-on. Sagula ang tubig ug suka sa kulon ug templahi ug asin. Dukduka ang ahos ug isagol kini sa suka. Ukaya sa luwag. Ilunod ang mga hiniwang isda ug lutoa. Sa dayon nang haon, butangi sa mantika.

VOCABULARY LIST:

himbis	scale, fish scale
hasang	gills
hinai	take out the intestines
luwag	ladle
tulingan	tuna fish

12. Tinula

Kinahanglanon:

- 3 ka libra nga isdang lab-as nga mamsa
- 3 ka buok kamatis nga hinog
- 3 ka lusok nga sibuyas nga bisaya
- 3 ka buok siling hilaw
- 3 ka tasang tubig
- 1 ka kutsaritang asin

Paagi sa Pagluto:

Limpyohi ang isda ug hugasi. Hiwaa sa igong gidak-on. Panghiwaa ang kamatis, sibuyas ug sili. Laina ang dahon sa sibuyas. Pagbutang ug tubig sa kalon. Butangi kini sa mga hiniwang panakot. Ilunod ang isda ug templahi sa asin. Pabukala hangtud maluto ang isda. Kung maluto na kini, hauna sa kayo ug baliburi sa dahon sa sibuyas.

VOCABULARY LIST:

hinog	ripe
lab-as	fresh
mamsa	a kind of fish
balibod	sprinkle

13. Kinalamunggayang Manok

READINGS FOR COMPREHENSION

Kinahanglanon:

- 1 ka buok nga manok
- 1 ka buok sibuyas nga bombay
- 1 ka buok kamatis nga daku
- 5 ka lusok nga ahos
- 5 ka palvang kalamunggay
- 1 ka kutsarang asin
- 1/2 sa kutsaritang ajinomoto
- 2 ka tasang tubig

Paagi sa Pagluto:

Limpyohi ang manok ug hugasi. Hiwaa sa igong kadak-on. Panghiwaa sab ang sibuyas, kawatis ug ahos. Haruan ang dohan sa kalamunggay ug laina pagbutang.

Pagbutang ug mantika sa kaha. Kung mainit na kini. Ibunod ang ahos ug lutoa hangtud mapula-pula. Isonod paglunod ang sibuyas, dayon ang kamatis. Sagula pag-ayo kini. Kung mapula na ang mga panakot, ilunod ang hiniwang manok. Taklubi aron muitos, unya sabwi ug tubig. Templahi sa mga panglami ingon sa asin ug ajinomoto. Lutoa kini kutob mahumok ang manok. Kung malutona, hauna sa kayo ug ilunod dayon ang mga dahon sa kalamunggay.

VOCABULARY LIST:

kalamunggay	horseradish
itos	make thick, concentrated
palwa	frond

READINGS FOR COMPREHENSION

DRILLS:

Expansion:

Himbisi.

pag-ayo Himbisi pag-ayo.
sa kusina Himbisi pag-ayo sa kusina.
ang isda Himbisi pag-ayo sa kusina ang isda.
Nga mamsa Himbisi pag-ayo sa kusina ang isdang mansa.

Question and Answer:

Himbisi Pag-ayo.
pag-unsa?
Asa? Sa kusina.
Ang unsa? Ang isda.
Nga unsa? Nga mamsa.

Latiki.

kami Latiki kami.
ug daghan Latiki kamig daghan.
para sa Latiki kamig daghan para sa bukhayo.
bukhayo
amo Latiki kamig daghan para sa among bukhayo.

Kinsay Kami.
latikan?
Ug pila? Ug daghan.
Para sa unsa? Para sa bukhayo.
Kinsang Amo.
bukhayoa?

Lung-agi.

ang maestra Lung-agi ang maestra.
ug dyutay Lung-agi ang maestra ug dyutay.
para sa Lung-agi ang maestra ug dyutay para sa
paniudto paniudto.
iya Lung-agi ang maestrag dyutay para sa iyang
paniudto.

Kinsay Ang maestra.
lung-agan?
Ug pila? Ug gamay.
Para sa unsa? Para sa paniudto.
Kinsang Iya.
paniudtoha?

READINGS FOR COMPREHENSION

Limpyohi.

paghinay	Limpyohi paghinay.
sa	Limpyohi paghinay sa palanggana.
palanggana	
ang isda	Limpyohi paghinay sa palanggana ang isda.
Nga tulingan	Limpyohi paghinay sa palanggana ang isdang tulingan.

Limpyohi	Paghinay.
pag-unsang?	
Asa?	Sa palanggana.
Ang unsa?	Ang isda.
Nga unsa?	Nga tulingan.

Masahi.

pagdali	Masahi pagdali.
si Carling	Masahi pagdali si Carling.
ug binangkal	Masahi pagdali si Carling ug binangkal.
Nga	Masahi pagdali si Carling ug binangkal nga
husto-husto	husto-husto lang.
lang	
para sa	Masahi pagdali si Carling ug binangkal nga
marienda	husto-husto lang para sa merienda.
iya	Masahi pagdali si Carling ug binangkal nga
	husto-husto lang para sa iyang merienda.

Masahi	Pagdali.
pag-unsang?	
Si Kinsa	Si Carling.
Ug unsa?	Ug binangkal.
Nga pila?	Nga husto-husto lang
Kinsang	Iya
meriendaha?	

Ad-ari.

kini	Ad-ari kini.
ug sibuyas	Ad-ari kinig sibuyas.
Nga bombay	Ad-ari kinig sibuyas nga bombay.
ug sibuyas	Ad-ari kinig sibuyas nga bombay ug sibuyas nga
nga bisaya	bisaya.
para sa	Ad-ari kinig sibuyas nga bombay ug sibuyas nga
kan-on	bisaya para sa kan-on.
Nga sinangag	Ad-ari kinig sibuyas nga bombay ug sibuyas nga
	bisaya para sa kan-ong sinangag.

READINGS FOR COMPREHENSION

Ad-ari ang Kini.
unsa/si kinsa?
Ug unsa? Ug sibuyas.
Unsang Bombay.
sibuyasa?
Ug unsa pa? Ug sibuyas nga bisaya.
Para sa unsa? Para sa kan-on.
Unsang Sinangag.
kan-ona?

Buk-i.
ang mga Buk-i ang mga bisita.
bisita
ug butong Buk-i ang mga bisita ug butong.
Nga humok Buk-i ang mga bisita ug butong nga humok.
para panulsi Buk-i ang mga bisitag butong humok para
(desserts) panulsi.

Buk-i si kinsa? Ang mga bisita.
Kinsay Ug butong.
buk-an?
Ug unsa? Humok.
Para unsa? Para panulsi.

Kisli.
sa Kisli sa palanggana.
palanggana
ang bugas Kisli sa palanggana ang bugas.
Nga humay Kisli sa palanggana ang bugas nga humay.
sa makaduha Kisli sa palanggana ang bugas nga humay sa.
makaduha.
Asa kisli? Sa palanggana
Asa kisli? Sa palanggana.
Ang unsa? Ang bugas.
Unsang Humay.
bugasa?
Sa makapila? Sa makaduha.

Ibuwad.
sa landahan Ibuwad sa landahan.
ang isda Ibuwad sa landahan ang isda.
Nga pinakas Ibuwad sa landahan ang isdang pinakas.

READINGS FOR COMPREHENSION

nga gikan sa dagat Ibuwad sa landahan ang isdang pinakas nga gikan sa dagat.
sa Bantayan Ibuwad sa landahan ang isdang pinakas nga gikan sa dagat sa Bantayan.

Asa ibuwad? Sa landahan.
Ang unsa? Ang isda.
Unsang isdaa? Isdang pinakas.
Diin gikan? Gikan sa dagat.
Diing dagata? Sa Bantayan.

Inugas.

ang mga PCT Ihugas ang mga PCT.
sa mga plato Ihugas ang mga PCT sa mga plato.
nga gikan-an nila Ihugas ang mga PCT sa mga platong gikan-an.
nila Ihugas ang mga PCT sa mga platong gikan-an nila.
ganiha Ihugas ang mga PCT sa mga platong gikan-an nila ganiha.

Kinsay ihugas? Ang mga PCT.
Ug mga unsa? Ug mga plato.
Unsang plato? Platong gikan-an.
Kinsang gikan-an? Ilang gikan-an/gikan-an nila.
Kanus-a? Ganiha.

F. SONGS AND RIDDLES

1. MGA KANTA SA CEBUANO

Mga Bulan

Enero, Pebrero, Marso, Mayo, Hunyo
Hulyo, Agosto, Septyembre, Oktubre, Nobyembre,
Disyembre, mga bulan.

May langgam puwa ug dughan
Muikid-ikid dili hingdakpan
Lawas ko ay, ay
Hapit na mamatay
Tungod lang kanimo Inday.

Si Nanay, Si Tatay

Si Nanay, Si Tatay
Namasul sa dagat
Pagkubit bugaon
Pagbira katambak.

Si Pilimon

Si Pilimon, Si Pilimon
Namasul sa kadagatan
Nakakuha, nakakuha
Ug isdang tambasakan
Gibaligya, gibaligya
Sa merkadong guba
Nahalin puros kura
Nahalin puros kura
Igo lang ipanuba.

Dandansay (Condansoy)

Dandansoy, inum tuba laloy
Dili ko mainum, tuba pait aslom
Ang tuba sa baybay, patente mo angay
Talaksan nga dyutay, puno ang malaway.

READINGS FOR COMPREHENSION

Ang tuba sa baybay, patente mo angay
Talaksan nga dyutay, puno ang malaway.

Pahaloka Ko 'Day

Pahaloka ko 'Day
Halok lang sa uban
Ikaw, ikaw may gusto ko
Nganong ako nga anaa may uban.

Sige na lagi Day
Dili ako kay wa koy gusto.

Irog, irog, unsay irog
Irog, irog ngadtog dyutay.

Itik-Itik

Itik-itik diin ka gikan
Itik-itik sa pandahikan
Itik-itik kinsay uban mo
Itik-itik ako ra mismo.

Itik-itik nag-unsa ka dinhi
Itik-itik nagsuli-suli
Itik-itik nagsuli-suli
Kung ania ba ikaw dinhi.

Sa Lungsod Sa Buenabista

Sa lungsod sa Buenabista
May tulo ka mga daga
Naminyo ang kamanghuran
Naghilak ang kamaguwangan
Nitubag ang tunga-tunga
Ay Manang ayaw pagsaba
Kay dili abtan ug buwan
Maminyo kita nga tanan.

Among Balay

Among balay hinlo bisan gamay
Sa laguerta may tanum

READINGS FOR COMPREHENSION

Prutas ug utanon
Saging, kaimito
Tambis, Abokado
Petsay, batong, repolyo.

Inday Pamutos Na

Inday pamutos na
Sa imong mga bistida
Kinsay imong padad-on
Si Undo imong pamanhon.

Undo ayaw'g awaya
Si Inday imong asawa
Imo ganing awayon
Si Inday among bawion.

Unsaon nimos pagbawi
Kinasal kami sa pare
Unsaon nimo pagboyboy
Giaslan kami ug baboy.

Utang Gabi, Uta ng Nangka

Utang gabi, utang nangka
Tinono-an
Panakotan sa tinap-an
Lamian.

Laylay agulaylay
Utang kalamngay
Saktag alugbati
Kalan-on sa datog pobre.

Akoy Pobreng Alindahaw

Akoy pobreng alindahaw
Sa huyohoy gianudanud
Nangita ug kapanibaan ahay!
Sa tanaman ug sa kabulakan
Aruy (12x)
Ania ko bulak sa imong taraman
Aruy (12x)

READINGS FOR COMPREHENSION

Li ka ba malucy
Ning pobreng alindahaw.

Inday Bayle Ta

Inday bayle ta
Di ko kay kapoy
Among pamahaw balanghoy.
Among paniudto balanghoy nga puto.
Among panihapon balanghoy gihapon.

Inday bayle ta
Di ko kay kapoy
Among pamahaw balanghoy.

Alibangbang Bukid

Alibangbang bukid, bukid alibangbang
Alibangbang bukid, bukid alibangbang
Alibangbang bukid, bukid alibangbang
Alibangbang bukid, bukid alibangbang.

A gwapa pa siya!
May buwak pa siya Uy!
Nindot ang sinina
Pareho sa suba
May kandiis pa man
Hinsilaw sa uwan
Buhok nga bulawan
Pareho sa bulan.

MGA DAYGON

Kasadya Ning Taknaa

Kasadya ning taknaa
Dapit sa kahimayaan
Maoy atong makita
Ang panagway nga masanagon
Bulahan ug bulahan
Ang tagbalay nga giawitan
Awit nga halandumon
Sa tanang takna magmalipayon.

READINGS FOR COMPREHENSION

CHORUS:

Bagong tuig, bagong kinabuhi
Duyog sa atong mga pagbati
Atong awiton ug atong laylyaon
Aron magmalipayon

(usba ang ika-primerong walong linya)

Ania Kami

Ania kami
Ning gabii sa among pagdaygon
Hinaut pa nga kaninyo dili makatugaw
Pasko karon
Panahon, panahon sa kalipay
Kay natawo na ang manunubos sa kalibutan.

CHORUS:

Pambansang Awit

Bayang magiliw
Perlas ng Silanganan
Alab ng puso
Sa dibdib moy buhay.

Lupang hinirang,
Duyan ka ng magiting,
Sa manlulupig
Di ka pasisiil.

Sa dagat at bundok,
Sa simoy at sa langit mong bughaw,
May dilag ang tula
At awit sa paglayang minamahal.

Lupa ng araw, ng luwalhati't pagsinta
Buhay ay langit sa piling mo;
Aming ligaya na pag may mang-aapi,
Ang mamatay nang dahil sa iyo.

READINGS FOR COMPREHENSION

The Philippine National Anthem

Land of the morning,
Child of the Sun returning;
With fervor burning
Thee do our souls adore.

Land dear and holy
Cradle of noble heroes;
Ne'er shall invaders
Trample thy sacred shores.

Ever within thy skies
And through the clouds and o'er the hills and seas,
Do we behold thy radiance,
Feel the throb of glorious liberty.

Thy banner dear to all our hearts
Its sun and stars alight
O never shall its shining field
Be dimmed by tyrants' might.

Beautiful land of love,
Oh land of light
In thine embrace 'tis rapture to lie;
But it is glory ever
When thou art wronged
For us thy sons to suffer and die.

2. RIDDLES - TIGMO

1. Baston ni San Josep dili maisip.
2. Ug mutindog mubo: ug mulingkod taas.
3. Kabaw nagsungay, abut dinbi ang inga.
4. Duha ka bangka gisakyan sa usa ka tawo.
5. Sa buntag upat ang tiil; sa udto duha ang tiil; sa gabii tulo ang tiil.
6. Tigmotigmo agukoy, ug ma kita mag-asoy.
7. Sa layo pa, daghang tawo; sa duol na wala na.
8. Kayo sa ibabaw, kayo sa ubos, laming kan-on ang tunga.
9. Kabayo ni Adan, dili mukaon kon dili kabay-an.
10. May nawong, dili gwapa; may kamot, dili mukab-ot.
11. Patay, gabitay.
12. Ang ibabaw katunokan, ang ilalum kabatuan.

READINGS FOR COMPREHENSION

13. Ig itlog man, no dili man, ran dagan man, te ang kata-pusan.
14. Balay nga gamay puno sa mga binitay.
15. Dili langgan pero kusog mulupad.
16. Dili dagat, nagnong parat man?
17. Dili gumon, nganong magubot man?
18. Dili iho pero mukaon ug tawo; dako ug taas kaayo.
19. Suga sa Manila, makamatay kung musiga.
20. Balay nga gamay, usa ray haligi.
21. Dili lansang pero sakit kung hitumban.
22. Dili tawo pero masugo nimo.
23. Sa layo pa, nakaila; sa duol na, nangutana.
24. Bungbong tisa, ang atop kalaha.
25. Baka sa katsila, kuko ang gilapa.
26. Maadlaw mora ug haligi; magabii morag pagi.
27. Ang ibabaw kadarohan; ang ilalum kabatoan.
28. Sa bukid ang buno, abot sa lungsod ang dugo.
29. Sa salug ibuno, sa ilong naigo.
30. Lungag sa luyogluyo.
31. Tiyan bukobuko, bukobuko tiyan.
32. Ang tunga malingin, balhibuon ang daplin.
33. Balayng pula ug baba, gibitayng walay sala.
34. Usa sa minutom duha sa momento.
35. Babaying hamis, nikaon sa iyang kaugalingong lawas.
36. Linginlinginon, ugat-ugaton, puwag lubot, putig utot.

Mga tag-an sa Tigmo:

Tag-an sa mga Tigmo

1. Ulan
2. Iro
3. Dawogdog
4. Bakya
5. Tawo
6. Damgo
7. Agukoy
8. Bibingka
9. Kudkuran
10. Relo
11. Langkay
12. Nangka
13. Ignorante
14. Baba ug ngipon
15. Ayroplano

READINGS FOR COMPREHENSION

16. Luha
17. Buhok
18. Buaya
19. Liti
20. Payong
21. Tunok
22. Urang-utang
23. Minatay
24. Alimango
25. Koto
26. Banig
27. Nangka
28. Baha
29. Utot
30. Tayhup
31. Unlan
32. Mata
33. Sanggab sa tuba
34. Ang letrang
35. Kandila
36. Tinustos